

בסייעתא דשמיא

ספר

בן שמואל

סיכום דברי הגמרא, הראשונים, השו"ע ונושאי הכלים
בתוספת מקצת הערות מדברי הפוסקים האחרונים

הלכות נידה

סימנים קפג – ר

סיכמתי בס"ד

איתן בן הרב שמואל מינקוב

כל הזכויות שמורות
ניתן להעתיק, לצלם, להפיץ ולפרסם, לצרכי לימוד בלבד
ניתן גם להשיג את הסיכום באתר סמיכה,
או במייל eitan.minkov@gmail.com

– מומליץ לנבחנים במבחני הרבנות –

'כשם שאי אפשר לבר בלא תבן, כך אי אפשר לספר בלא שגיאות'
אשמח לקבל הערות והארות בכל עניין, במייל או במספר 0587977464

עיצוב כריכה: בצלאל מינקוב

כתובת המחבר:

רחוב הרב נריה 5, בית אל

ישיבת בית אל

אדר תשפ"א

תוכן העניינים

מכתבי ברכה	4
דברי פתיחה	10
סימן קפג אישה הרואה טיפת דם (ודין זבה ונידה מהתורה)	13
סימן קפד פרישה סמוך לווסת	19
סימן קפה האומרת טמאה אני וחזרה בה	33
סימן קפו בדיקות לפני תשמיש ואחריו	39
סימן קפז דין אישה הרואה דם מחמת תשמיש	43
סימן קפח דיני מראות הדם	61
סימן קפט דיני אישה שיש לה וסת קבוע ושאין לה וסת קבוע	70
סימן קצ דיני כתמים	99
סימן קצא הרואה דם במי רגלים	99
סימן קצב דיני כלה הנכנסת לחופה	142
סימן קצג דם בתולים	151
סימן קצד דין יולדת ומפלת	153
סימן קצה דברים האסורים בימי נידתה	166
סימן קצו דיני לבישת הליבון והבדיקות	178
סימן קצז שלא תטבול האישה ביום	192
סימן קצח דיני טבילה וחציצתה	199
סימן קצט בדיקת בית הסתרים ודיני חפיפה בשבת וחול	230
סימן ר ברכת הטבילה	240

מכתבי ברכה

ברכת מורנו ורבינו ראש הישיבה

הגאון הרב זלמן מלמד שליט"א *

בשמחה רבה הנני לברך את האברך הצעיר ר' איתן מינקוב נ"י
תלמיד בית מדרשנו, על עבודתו החשובה והיסודית,
סיכום דברי הגמרא והראשונים ועד ההלכה, של הלכות שבת.
לסייע ללומדים הנגשים לבחינות הרכנות הראשית, לחזור על לימודם
בצורה תמציתית.

חזק ואמץ, עלה והצלח במעלות התורה והיראה, ללמוד וללמד
לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי התורה הזאת.

מכתב ברכה
הגאון הרב זלמן מלמד שליט"א

* מכתב זה ניתן לספר 'בן שמואל' על הלכות שבת.

ברכת הראשון לציון והרב הראשי לישראל הרב הגאון יצחק יוסף שליט"א *

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

בס"ד, ט"ז חשון תש"פ, 4-164/פ'

דברי ברכה

הובאו לפני חלק מגליונות מהספר "בן שמואל" סיכומים על הלכות שבת, מקורות הדינים בתלמוד ובראשונים, הרמב"ם וש"ע, משנה ברורה והביאור הלכה, שכתב וערך הרב היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה, עמו עוז ותושיה, משנתו ערוכה וברורה, יראת ה' היא אוצרו, שמן תורק שמו, כבוד שם תפארתו, כה"ר איתן מינקוב שליט"א.

אכן דבר נאה ויאה עשה הרב המחבר, וידעיל לחזרה ולשינון סיכומי ההלכות מקורות הדינים בש"ס, עם דעות הפוסקים הראשונים, ודברי מרן הש"ע, ודעות האחרונים, והכל עשה בעיון ישר ונכון, בבהירות בסדר נאה ונכון, בטוב טעם ודעת, דבר דבור על אופניו, תפוחי זהב במשכיות כסף, ובעזרי יהיה זה לתועלת לבני התורה המשננים הלכות אלו, ולפעלא טבא אמינא, אישר חיליה לאורייתא.

והריני להביא את אשר ביארנו בחשיבות לימוד הגמרא קודם שלומדים הלכות, כי הנה אמרו בירושלמי (ריפ"א דמילה) דכל תורה שאין לה בית אב אינה תורה, והשמיענו כי אין להורות הלכה למעשה אלא ע"פ יסודות נאמנים בתלמוד, ובספר האשכול (בהלכות ס"ת עמוד ג') כתב: נשאל רב פלטי גאון, איזה עדיף ומשובח, אם להעמיק בהלכות על פי התלמוד, או לעסוק בהלכות פסוקות וקטועות? והשיב, שרוב העולם מטיין אחר הלכות פסוקות, ואומרים מה לנו להעמיק בקושיות ופלפולי הש"ס. אבל לא יפה הם עושים ואסור לעשות כן, שהם ממעטין התורה, וכתוב יגדיל תורה ויאדיר. ולא עוד אלא שגורמים שתשתכח התורה מישראל. ולא נתקנו הלכות פסוקות לשנן בהם, אלא למי שלמד הש"ס כולו ועוסק בו תמיד, ואם מסתפק לו דבר בדין, ואינו יכול לפרשו, יעיין בהלכות ההם. עכ"ל. ולכן מוטלת חובה לפנות תחלה אל התלמוד, כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים, וכל תורה שאין לה בית אב [התלמוד] אינה תורה. ואם ד"ת עניים במקומן, הם עשירים במקום אחר. ואמרין בסנהדרין (פב.) כי בתחבולות תעשה לך מלחמה, א"ר יוחנן במי אתה מוצא מלחמתה של תורה, במי שיש בידו חבילות של משנה. [אך כל שאין הדבר מבואר כל הצורך, מביים בראיות לחוק הדבר, ולאפשר גביר נמי].

ועיין למרן החיד"א בברכ"י (יורה דעה סימן רמז סק"ה) שהביא בשם תשובת הגאונים כ"י, שכתבו כדברי ספר האשכול הנד'. ע"ש. והביא מספר יש נוחלין שכתב, לימוד מסכת ברכות ענין גדול, מסכת שבת ענין מפואר, כתובות כולל כל התלמוד, חולין, עכו"ם, נדה, כלל גדול. ונודע מה שהפליגו גורי האר"י ז"ל בשבח הלימוד בתלמוד בבלי, וכתב בשם הגדולים (מערכת ד' אות נז) דאפשר דמשום הכי כמעט כל העסק הוא בתלמוד בבלי. ועיין במאורי אור (שך גלות ובסוף הספר). והאמוראים הראשונים מתחלה שחיברו ירושלמי זכו וכו' ואחר חיברו תלמוד בבלי כמ"ש הרמ"ז. ואחר כך האחרונים פירשו הירושלמי, וזה היה על ידי עסק הבבלי, ומשם באו לפרש הירושלמי ועלה בידם שחיס כהלכתם. ומזה תשכיל גודל קדושת נשמת הרמב"ם שחיבר הלכות ע"פ הירושלמי. [במקום שלא מצינו הדין בתלמוד בבלי]. ורבינו יהודה בר יקר שעשה פי' לירושלמי, ומ"מ גם הם היו צריכים לעסוק ביותר בתלמוד בבלי.

ובשו"ת תות יאיר (סימן קסד) האריך בדבר סדר הלימוד לבני ישיבה צעירים, וכתב שם, דבודאי התלמוד אין לך מדה טובה הימנה, אכן הוא דרך רחוק מאד מאד, כי אם ילמד עם גפ"ת הקבוע שם בלימוד הכללי עוד דף אחד מהש"ס, והוא די והותר אף לבחור חשוב, אם יבקש שיתקיים בידו ויחרוך רמיה צידו, ולא ילך

* מכתב זה ניתן לספר 'בן שמואל' על הלכות שבת.

Yitzchak Yosef
The Rishon LeZion Chief Rabbi of Israel

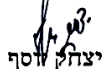
יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

קמא קמא ברוח, נמצא שיבלה כמה שנים עד שיתקיימו בידו ד' וד' מסכתות גדולות, ולימוד הטורים והסמ"ע ראיתי בחורים רבים שוגים בזה, ששומעין כל יום שיעור מאלה ואינו תכלית כללי רק לדיני ממונות, שהוא על פי הסברה והנכון קצה האחרון מן הלימוד וחלילה לי להקטין מעלות משפטי ה' כי חיות הנה, וממקום קדוש יהלכו, לא כמשפטי הגוים שהמה בנויים על שיקול הדעת ושכל האנושי, כמ"ש החכם האמתי מהר"ע בעל העקידה, שפתים ישק, רק שהיפוך הסדר הנכון הזה אינו רק מג' פנים. הא' לפעמים הרב המגיד בוחר בזה בשביל עצמו כדי ללמוד דיני ממונות, ואפשר שהוא כבר מילא כריסו בשאר החלקים, הב' מפני הגובה והגאון אשר יחשבו בהם בקיאים בדיני ממונות, יצא טבעם תוך בני אדם וכו', ויקבלו שכר וכו', והוא לימוד שלא לשמה וגרע מיניה שתכליתו מצה ומריבה, להצדיק רשע ולהרשיע צדיק, והיא לא תצלח, והג' בחרו בדבר שיש בו פלפול ועומק כענין הרוצה להחכים יעסוק בדיני ממונות, שאין לך מקצוע וכו', והוא אמת, רק שדבר בעתו מה טוב, ואין ראוי למאוס מי השילוח ההולכים לאט, שיש בהם יפוי כח וזכות אב"א, משום דתדיר שהוא חוב' היום שראוי לדעת כל איש ישראל, והוא חלק אור"ח, ואחריו חלק יו"ד, שג"כ מה טוב ומה נעים שידע להבין ולהורות בביתו דברים קלים, שהם כביעותא בכוחא, או אם יתרמי במקום שאין איש, ואב"א משום דמקודש שבשני חלקים אלו נכללים תילי תילי מצות חובות הגוף הנה, ודקדוקיהן כפלי כפלים ממה שימצאו בחור"מ, אף כי בכללם אין בהם חובת ידיעה המגיע לחובת מעשה. והנה בדורותינו זה החלק המובחר והטוב, חלק אורח חיים כשמו כן הוא, יושב שכול וגלמוד אין איש שם על לב, דוגמת מסכת מו"ק שזכר בעל ספר חסידים. והנה בדורות הראשונים לפי מה ששמעתי היו שומעים ולומדים בבחוריהם ספר העקידה, והעיקרים, והחזקין, ודוגמתן, מפני שהיה כל מגמתן להשלמת נפשם, שהוא האמונה בשרשי הדת, לכן למדו ספרים המדברים וחוקרים בזה. ובוזה יפה עושין דורות הללו שמתרחקים מאותן הלימודים, כי טוב ויפה לנו ולבנינו להאמין האמונות המוטלים עלינו בלי חקירה. גם היו קצתם לומדי' מטעם הנ"ל ספר חובת הלבבות, והוא מדבר ג"כ בחקירה בשער הראשון, ובשאר שערים מלא דעת ויראת ה'. ועמ"ש בהקדמה על איש שלמד דיני גיטין וקידושין, ולא ידע דבר מחובת הלבבות, המוטל על כל איש ישראלי. ע"ש. וע"ע בספר עיקרים (מאמר א') ס"פ. כי גם חלק אור"ח מוטל על כל איש ישראל לדעת לפחות כלליו ודבר פרטיו, והרי זה לימוד המובחר ששנו דו"ל, הלמד ע"מ לעשות ולקיים, שמספיק בידו וכו'. ע"כ.

והחזו"א באגרותיו (ח"ג פרק תורה) כתב, דמי שאינו יודע את כל הש"ס אינו יכול לומר סברה ישרה בעיון. גם הגאון רבי ישראל סלנטר (אור ישראל פ"ח) כתב, ללמוד התלמוד הוא העיון הנכון לשאוב יסודות התלמוד בפרטיו ממקומות המפורים ולהבין ולהורות כדת, וזאת היא שימוש תלמידי חכמים, וקרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים ה"ז עם הארץ (בסכת מז:).

וברכתי להרה"ג המחבר שליט"א שיה"ר וחפץ ה' בידו יצלח, ויפוצו מעינותיו חוצה, ויברך על המוגמר להוציא לאור כל כתביו, שובע שמחות וכל טוב.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל
ונשיא הרבנות הראשית לישראל

הסכמת הגאון הרב אשר וייס שליט"א *

אשר זעליג וייס

בגן 8

פניה"ק ירושלם ת"ו

כ"ה

ר"ה סניז גא"ס

הן ואני ומהשם המלכותי (ד) קמט"ל לשי"ת המלכותי יק"ר גיד איתן מ/קדו ל"י.
 מיכאל מדר סדרה בסדר אהל"ק שני חפצה וכן נלחץ, וזה למד סדר יקר ונסלח
 על כלם ק"מ וכן סעיף אהל"ב מ"א גלגל ויהי"ל נ"ן גלגל מ"א נלחץ כחוק.
 הנהגתו בהיריו ובהירי, ויהי"ל מ"א נלחץ, קמט"ל מדרגות ויהי"ל
 ויהי"ל (מ"א מ"א קמט"ל) ויהי"ל מ"א נלחץ, קמט"ל מדרגות ויהי"ל
 כמ"א למה מ"א קמט"ל מ"א נלחץ, קמט"ל מדרגות ויהי"ל.

ד"ק

הן ראיתי את הספר המצוין 'בן שמואל' שחיבר האברך היקר הרב איתן מינקוב נ"י.
 ואכן מחבר ספר זה הוא אבר"ך, אב בחכמה ורך בשנים, וזכה לחבר ספר יקר ונפלא על
 הלכות שבת ובו סיכומי ההלכות מן הגמרא והראשונים וכן השו"ע עד להלכה ברורה.
 הדברים בהירים וברורים, ערוכים בטוב טעם ודעת, בשפה ברורה ונעימה, וראויים לעלות
 על שלחן מלכים. בטוחני שהרבים יפיקו תועלת גדולה מספר זה. ברכתי למחבר שליט"א שיזכה
 תמיד להגדיל תורה ולהאדירה.

* מכתב זה ניתן לספר 'בן שמואל' על הלכות שבת.

הסכמת הרה"ג חיים איידלס שליט"א *

ס"ד

הרב חיים איידלס

רב ביהכנ"ס קוממיות אברהם - תל אביב
ודומ"צ ביה"ד הגר"מ שטרן שליט"א

אויגן מושקין -

צברתי בין גיתרי הספר הנפלא "בן-שמואל",
לגברא רבה ויקיחא, הגאון הרב אויגן מינקא שליט"א,
בן אידיש ממוצא מגדולי הגר"ש שליט"א,
לאחרת בקאז'י, האויר צד כולל מצרם של אומדן ביהמדרש,
סיכום נפלא ומתמזג מן הסוגיא צד אסוקי שמצגתא,
ויוציל הן לרה"מ מופלאים, הן לצורכא בגחילא לימודים,
ואנשי'כם שיונכח ממעבדי הרבוי באור החמה של צג"מ.
יצבה כבודו להמשיך הלאה קמפאלו החשוב,
להרחיק גדולתו הקדושה, לצבוג אגו ושהא לאהבת ה' ורה
אידי'צת-ה' ורה אלשמחה ה' ורה,

החומה לכבודו של ה' ורה וואומדן

הרה"ג חיים איידלס
רב ביהכנ"ס קוממיות אברהם - תל אביב
ודומ"צ ביה"ד הגר"מ שטרן שליט"א
(ברכא יאוו)

חתימה חיים איידלס

* מכתב זה ניתן לספר 'בן שמואל' על הלכות שבת.

לעילוי נשמת

סבי מורי

ר' יהושע אריה בן שמואל

אשר ספר זה נקרא על שמו

סבי מורי

הרב יעקב פנחס אליהו בן ר' נחום יוסף

הקדוש

שגב פניאל בן הרב אלישב הי"ד

ר' עמנואל דוד בן אפרים

דברי פתיחה

אודה לה' שזיכני לשבת בבית ה', בבית המדרש הגדול של ישיבת בית אל המעטירה. ללמוד ולשתות מתורתם של רבותינו בכל מקצועות התורה, גמרא, הלכה, אמונה ומוסר.

ספר זה מסכם את הלכות נידה מהגמרא, דרך הראשונים והבית יוסף, השו"ע, ונושאי הכלים. דברי האחרונים הבאים לאחר נושאי הכלים המופיעים על הדף (עד דברי הפת"ש), הובאו רק בהערות. דרך זו מקנה ללומד את עיקרו של בניין הלכה, שהוא דברי הגמרא, הראשונים והשו"ע. פרטי הדינים המתחדשים בכל דור אינם עיקר הבניין של הסוגיא, לכן הוכנסו הפרטים להערות. כמובן שלא הובאו כל הפרטים וכל ההרחבות כיוון שאין לדבר סוף. עוד הובאנו בהערות ביאורים וסברות המרחיבים את הבנת הסוגיא והראשונים. ייתכן ויהיו מקומות בהם היה ראוי להאריך וקיצרנו מחמת מטרת הספר, שהוא סיכום ההלכות ולא הרחבתם.

הפסוק אומר: "כי אדם לעמל יולד" (איוב, ה, ז), ודרשו חכמים (סנהדרין צט:), לעמל פה של תורה, שכן נאמר "לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך" (יהושע א, ח). בתורה יש עמל פה, ללמוד את דברי התורה בפה עד שלא ימושו מפיו. אפשר לומר שעמל תורה יש לו שני חלקים, הראשון הוא הבנת הסוגיות לאשורן, והירידה לעומקם של דברים. השני הוא השינון והחזרה. ואולי זה כוונת חז"ל באומרם 'לעמל פה', העמל הוא בפה, החזרה והשינון. סיכום הסוגיות בצורה בהירה וקצרה מועיל לשינון וחזרה, לעמל תורה שבפה. וכמובן שאין זה בא במקום העמל הראשון שהוא הירידה לעומקם של דברים ובירורם לאמיתתה של תורה.

סיכומים אלו יוכלו להיות לעזר ללומדים את ההלכה לראשונה, למעמיקים הרוצים לחזור בזריזות על כל ההלכות ממקורם, ואף לנבחני הרבנות.

מתוך הבנה שכל תורה שאין לה בית אב אינה תורה, סוכמו בכל הסימנים הגמרא והראשונים, משום שקשה להבין כראוי הלכה ללא לימוד הגמרא והראשונים, עוד לפני לימוד השו"ע וכל שכן שלא יהיה אפשר לדמות מילתא למילתא על פי לימוד של משנה ברורה בלבד.

קראתי לסיכומים אלו 'בן שמואל', על שם סבי ר' יהושע אריה בן שמואל (ואף במחתרת כינויו היה 'בן שמואל'), וכן אבי מורי נקרא כך על שם סבו. כך ספר זה נקרא על שם סבי זקני, נרמז בו שמו של סבי, וגם שמו של אבי, ואף שמי נרמז בו.

תודה לבורא עולם על כל הטובה שגמלני בכל יום ורגע, שזיכני לשבת בארץ הטובה וללמוד בה תורה ולקיים מצוות. וכן להודות למורנו ורבינו האילן הגדול הגאון הרב זלמן מלמד שליט"א, שמורה לנו את הדרך שבה נלך ואת המעשה אשר נעשה, בעין טובה, בשמחה ומתוך התבוננות בתהליכים העוברים על עם ישראל בדור הגאולה.

עוד רציתי להודות מעומק ליבי להורי היקרים שמהם למדתי והחכמתי תורה ומצוות, מידות ישרות ואהבת תורה. כל מה שיש לי נובע מכוחם, וכל התורה שיש לי – שלהם היא. חלק משם הספר קראתי לכבודו של אבי שליט"א, שתורת קשורה בו, ואשרי שזכיתי לגדול בבית של יראה וקדושה.

כמו כן להודות לחמי וחמתי היקרים העוטפים אותנו באהבה ובעזרה, והכל כדי שנוכל לבנות בית של תורה ויראת שמים, ישלם ה' שכרם ופועלם הטוב!

ואחרונה להודות לרעייתי, אשת חיל עטרת בעלה, רינה יפה תח'. על כל העזרה והסיוע בלימוד היום יומי, בעידוד לכתובת ספר זה. ייתן ה' לה כוחות להמשיך ולגדול ברוחניות וגשמיות.

ראיתי להוסיף כאן את דברי המשנה שכיר (לבעל אם הבנים שמחה) שכתב בהקדמה לספרו (אות ח), והדברים נכונים כאן בכפל כפליים:

וזה כי יאמרו לי מה העבודה הזאת לך, מה אהני לך ההיא מרבנן דלא ידיעא ולא פקיעא שמיא ולא ידיענן מן הוא, האחד בא לגור – לאגור דברים ולעשות מהן ספרים ולהפיצם בחוצות ולהיות ראש המדברים, מי שם פה לאדם כמוהו, וכי העולם לדידי הוא צריך או למלעטיה, ומה היה העולם חסר בלתי ספרו, אין זה אלא קבל רוח יתירא דאית ב', וזה אחת מעשרה קליוחומר: לעצמו לא תיקן ולא לימד ולא גמר באורייתא כדבעיא, דאפילו במס' כלה אין לו ידיעה, לאחרים לא כל שכן? "מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו", עיין סוף הוריות.

אחי קושייתך נכונה ועצומה, לא טעית בי כל עיקר, אבל מענה רך ישיב חימה, והסכת ושמע לדברי ותראה: שאם שאני בא במספר אנשים, להיות נמנה עם גדולי עולם חקרי לב ובעלי תריסין, עם כל זמן הרשות נתונה גם לפעוטים כמוני להשמיע דעתו ברבים מן המעט אשר לפני, והשומע ישמע והחדל יחדל, ואיני אומר קבלו דעתי. וזימנן באפקרסתא דעניא תשכח מרגניתא. אמרו חז"ל (במדרש חזית פרשה ד): אמר רבי יודן, ללמדך שכל מי שהוא אומר דברי תורה ברבים זוכה שתשרה רוח הקודש עליו, עכ"ל. ודקדקתי בלשונו שאומר מי "שהוא" אומר, למה לא אמר בקצרה שכל מי שאומר, הלא כבר אמרו לעולם ילמד אדם בלישנא קצרה. אבל נראה בס"ד שרצה לומר דבל יאמר האדם שלבוא לידי מדה זו ליישב בראש וללמד תורה ברבים צריך להיות איזה אדם גדול בר אבהן ובר אוריין, ואיש מסוים בתורתו ובחכמתו אשר כבר מילא כרסו בש"ס ופוסקים, לזה נאה לדרוש בפרקא דרבים. אבל אדם שהוא שפל בעיניו ובעיני כל, לא למד ולא שימש הרבה, יכבוש מעיינו ולא ילמד מתורתו המועטה אשר לפניו לאחרים. לזה בא רבי יודן הנ"ל ומאלפנו בינה שאין הדבר כן, אלא כל מי "שהוא", דייקא מי "שהוא" – אפילו מאן דהוא, זוכה לרוח הקודש אם כוונתו לשמים. ועיין בצוואת מרן החתם סופר ז"ל שכתב בזה לשונו: ואם מעט לפניך, מאותו המעט אשר חננך ה' למדה ברבים בכל מאמצי כח, עכ"ל, ועיין בספר הקטן הכמות וגדול האיכות תשובות בית הלל להצדיק ר' הלל מקאלאמיא ז"ל (סימן כו) שפירש בזה מאי קאמר "פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה" – היינו שעוד לא למד כלום, רק פתח פיהו ללמוד, אפילו הכי תורת חסד על לשונה'.

ואסיים בדבריו של הפלא יועץ שכתב (ערך זכיה):

ייעשה ספר ללמד ולהועיל, ואם יזכה שיועיל דבריו בדור מן הדורות לאחד מני אלף – די לו אם לא בא לעולם אלא לדבר זה'.

נזכה להגדיל תורה ולהאדירה ולעשות נחת רוח ליוצרנו בשם כל ישראל, ולראות בגאולה השלמה בקרוב!

איתן מינקוב

אדר ה'תשפ"א

וזאת למודעי

בהערות שוליים הובאו חלק מדברי האחרונים שלא הובאו בנושאי כלים (ומהם אחרונים הדנים במציאות ימינו). כיוון שחיבור זה נכתב כדרך סיכום לא הובאו כל דברי האחרונים, וייתכן שבחלק מהמקומות היה ראוי להאריך או לקצר. אין לראות בדברים שהובאו או הושמטו כפסיקה הלכתית.

אל הלומד

♦ סעיפים ובהם נושאים רבים חולקו לפי נושאים, בכדי להקל על סידור הדברים. לעיתים נראה שהושמט עניין מדברי השו"ע, אך אין זה מפני שהושמטו הדברים, אלא הם מובאים אחר כך כדיון בנפרד.

♦ בכל סעיף או נושא, הובאה בתחילה הגמרא בקיצור, ואחר כך דברי הראשונים. לאחר מכן פסק השו"ע, ולאחר מכן סודרו באותיות לפי סדר א' - ב' דברי האחרונים.

♦ סומנו בחץ כזה ך מקומות אשר בהם יש ביאור לדברים שנאמרו קודם לכן, או פסיקה חולקת. כמו כן סומנו בסימון כזה ◀ דעות חולקות.

♦ חלק מדברי הפוסקים (ספרדים ואשכנזים) הובאו בהערות. **הערה עם כוכבית** - הערה שבאה להרחיב על נושא שהשו"ע או הנושאי כלים לא נגעו בו במפורש, אך הוא שייך לאותו עניין.

♦ מקום בו מוזכר מקור בגמרא בסתמא, הכוונה לגמרא בניה.

סימן קפג | אישה הרואה טיפת דם (ודין זבה ונידה מהתורה)

הקדמה לסימן

דין תורה:

- א. מדין תורה אישה טמאה בראיית דם בשלושה תנאים: א. שראתה דם מהמקור. ב. שזה דם אדום, מאחד מחמישה מראות אדומים. ג. שתרגיש ביציאתו מהמקור (אע"פ שלא יצא מגופה).
 - ב. מדין תורה, אפילו טיפת דם קטנה ביותר מטמאת את האישה לכל דבר, בין באונס ובין ברצון.
 - ג. לכל אישה יש ווסת (כלומר, זמן שהיא רואה דם). ומשעה שהגיע ווסתה מתחילה למנות שמונה עשר יום. שבעה ימים הראשונים נקראים 'ימי נידה'. ואחד עשר ימים הבאים לאחר ימי נידה, הנקראים 'ימי זיבה'. [כך לרוב הראשונים, ולרמב"ם לעולם יש מחזוריות של שמונה עשר יום, ללא קשר לראיית הדם של האישה¹].
 - בימי נידה אם תראה דם, בין יום אחד, בין כל שבעת הימים, טמאה עד סוף שבעה, וטובלת בסוף היום השביעי (ליל שמיני).
 - בימי זיבה ראתה דם יום אחד, שומרת את היום הבא נקי, וטובלת (ומקצת היום ככולו, ויכולה לטבול מיד לאחר הנץ (בדיעבד מעה"ש)). ראתה יום נוסף, שומרת יום נוסף כנגדו. אך אם ראתה שלושה ימים רצופים, צריכה לספור שבעה נקיים ורק אז תטבול ביום השביעי בבוקר. אך חכמים גזרו שלא תטבול זבה ביום ואף לא תשמש עם בעלה עד שיגמר היום שצריכה לשמור (בין בשומרת יום כנגד יום, ובין בסוף שבעה נקיים), שמא תראה בהמשך היום ונמצאת טמאה למפרע² (לומדים זאת מדרשת רבי שמעון 'ואחר תטהר').
 - ד. זבה שראתה ביום היא לימי זיבתה, אינה צריכה לשמור יום כנגד יום, אלא יכולה לטבול בבוקר יום יב' ולשמש עם בעלה. אלא שחכמים אסרו זאת שמא תתבלבל עם שאר ימי זיבתה.
 - זבה שראתה ביום הי' לימי זיבתה, לריש לקיש אינה צריכה לעשות שימור (כיוון שאינה יכולה להגיע לידי זבה גדולה) ולרבי יוחנן צריכה לעשות שימור (ולומד זאת מהלמ"ס, או מפסוקים).
- דין דרבנן (על פי הט"ז):**
- א. חכמים חששו שמא נשים יבואו לידי טעות במראות הדמים וימנו שבעה ימים שלא כדין, והחמירו לטמא מראה אדום [כמובא בגמרא בדף כ"ב].
 - ב. עוד החמירו חכמים שעל כל מראה דם שתראה, תספור שישה ימים (מלבד יום הראיה). [תקנת רבי].
 - ג. עוד חששו חכמים שמא אישה תבלבל בין ימי נידה לימי זיבה ולכן גזרו שעל כל טיפת דם, אפילו כחרדל, תשב עליה שבעה נקיים [קבלת בנות ישראל שקיבלו על עצמן].

¹ לשם תוספת ביאור: התורה קבעה שני סוגי ראיות, נידה וזיבה. לפי הרמב"ם לכאורה צריך להבין מדוע התורה חילקה זאת בצורה כזו, הרי ניתן לקבוע שלעולם אישה תהיה נידה או זבה, ומדוע נצרכת המחזוריות. וייתכן שזו גזירת הכתוב ללא טעם. אך לשאר הראשונים באמת אישה נעשית נידה רק בראיית הדם, ורק אם תראה 'ימים רבים בלא עת נידתה', כלומר, תצא מהרגילות שאישה רואה דם בדרך כלל, אז דינה כזבה. אם כך מובן מדוע קבעה תורה שני סוגי ראיות, נידה זה הטבעיות וזיבה בו מין מחלה שאישה רואה מעבר למה שצריכה לראות, ואז דינה משתנה (ואז עושים בירור אם אכן זו מחלה או מקרה, וזה שומרת יום כנגד יום. וק"ל).

² לשם השלמת העניין מומלץ לעניין אף בסימן קצז **בטור והבית יוסף**.

³ עיין לקמן **שהב"י** ביאר באופן שונה עניין זה.

סעיף א | מתי אישה נעשית נידה

התורה אומרת (ויקרא טו, יט): "וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זֹכָה דָּם יִהְיֶה זֹכָה בְּבִשְׂרָהּ שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְּנִדְתָּהּ". דרשו חכמים מפסוק זה מתי אישה נעשית נידה מהתורה: רק אם תראה דם ממקורה ('יכול תהיה זבה מכל מקום תהיה טמאה תלמוד לומר': והיא גילתה את מקור דמיה' שאין דמים אלא מן המקור).

דווקא במראה אדום ('דם- דמיה', מכך לומדים שיש כמה מיני מראה אדום). דווקא אם תרגיש ביציאתו מהמקור (גמרא בדף נז ע"ב). ואם יצא מהמקור לבית הפנימי, אע"פ שלא יצא לבית החיצון טמאה (משנה בדף מ ע"א).

התורה אומרת (ויקרא טו, כה): "וְאִשָּׁה כִּי יִזּוּב זֹבֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים וְכוּ'. ולומדים חכמים (דף לו ע"ב) 'כי יזוב זוב דמה' – לרבות אפילו אם ראתה באונס. עוד קבעו חכמים (דף מ ע"א) שאישה נטמאת אפילו בראייה של טיפת דם כחרדל.

טור: אישה נעשית נידה כשתראה דם מהמקור ודווקא דם מחמישה מראות דמים, ודווקא כשתרגיש ביציאתו⁴. בין רואה באונס ובין ברצון (כפי טבעה (ט"ז)), ואפילו טיפת דם כחרדל.

כך פוסק שו"ע.

רמ"א (על פי ריב"ש): דין נידה שייך אף באישה פנויה⁵.

א. מהי הרגשה (פת"ש):

1. נזדעזע גופה (כמין צמרמורת) [רמב"ם ושו"ע קפח].
2. מרגישה שנפתח המקור [שו"ע בסימן קצ"ז].
3. זיבת דבר לח [נוב"י. אך החת"ס חולק שאינה הרגשה⁶].
4. מציאת דם בבשרה (בפרוזדור), אף ללא הרגשה [מהר"ח או"ז (קיב')⁷].
- ב. אף כשלא הרגישה טמאה מדרבנן (כדלקמן בסימן קצ) (ש"ך).

⁴ האחרונים דנים האם הרגשה זה סימן לכך שהדם בא מהמקור, אך אם ברור לה מסיבה אחרת שזהו דם מהמקור, טמאה אף ללא הרגשה. או שמא הרגשה מהותית בטמאת נידה, ואף אם ברור לה שזהו דם נידה, אינה טמאה מהתורה ללא הרגשה. **המהר"ם מלובלין** (סימן ב) כתב בתשובה לשל"ה שאינה טמאה אלא בהרגשה, אף אם יודעת בוודאות שזהו דם נידה. וכן כתבו **נוב"י**, **פרדס רימונים**, **פרי דעה וחכמת אדם** (הובאו בשיעורי טהרה לרב גרוס עמוד מה). וכן פסק להלכה ב**שיעורי טהרה** (שם). אך בסדרי טהרה סבר שאף ללא הרגשה מטמאת אם ברור לה שראתה מהמקור. כיום יש נשים שלא מרגישות. בעקבות כך יש שפסקו כדעת הסדרי טהרה (**תפארת צבי**), ויש שהרחיבו את ההרגשות לכל המיחושים שנשים מרגישות גם בימינו (**ציץ אליעזר**). ויש שכתבו שאמנם הנשים לא מודעות להרגשת הגוף, אך הגוף עצמו כן מרגיש (**הרב אלישיב**). ויש שאומרים שאכן היום אין הרגשות, אלא אם ראתה כמות ברורה שזה אכן ווסת (**הרב קרליץ ודברי יציב**).

⁵ שלא נאמר שרק אישה לבעלה אסורה משום נידה כדי שתהיה חביבה על בעלה (כמימרא דרבי מאיר בדף לא ע"ב), קמ"ל שאף פנויה אסורה (**שבט הלוי** (שיעורים כאן)).

⁶ **הפת"ש** הביא רק שלושת ההרגשות הראשונות.

⁷ **בערוך השלחן** (כאן ס"ק נז) כתב שמקור דברי השו"ע **מרש"י**. והמשיך שאף דעת הרמב"ם כרש"י, ע"ש. והוא עצמו כתב (ס"ק ס) על פי **תוספות** שהרגשה היא פתיחת המקום הסתום שממנו יוצא הדם. והיינו כמו אדם הצריך מאוד לנקביו, שבעת שהוא מתפנה מרגיש כמין כאב קל, וזאת משום שהמקום סתום, ובפתיחתו מרגיש בזה. וכך ביאר מדוע הרגשה זו יכולה להתחלף בהרגשת מי רגלים (ולדעתו אף רש"י, הרמב"ם והשו"ע סוברים כך ע"ש באריכות). וקעין זה מביאים בשם **החתם סופר** (עיין בשו"ת סימן קסז).

⁸ וכן פסק **טהרת הבית** (פרק א סעיף ב) ו**הדריי טהרה** (פרק א, הערה ב) הקל בצירוף ספק. ו**בערוך השלחן** (ס"ק סז) כתב שאף ה**נוב"י** סובר שהכוונה לפתיחת המקור הסתום וכהגדרה שכתב הוא בדעת השו"ע והרמב"ם (עיין בהערה הקודמת).

⁹ עיין ב**שיעורי שבט הלוי** (שיעורים כאן) שהביא דעתו.

ג. אישה שראתה דם ללא הרגשה, בזמן שהיה דבר המעמעם את הרגשתה, כגון תשיש, הטלת מי רגלים או בדיקה פנימית, טמאה מהתורה שמא אותם דברים גרמו לה שלא להרגיש ביציאת הדם (פת"ש בשם אחרונים).

ד. פנויה לא תטבול, שלא יסור ממנה איסור נידה החמור, ותבוא להכשל באיסור זנות הקל (באר היטב).

❖ דין זבה

אישה הרואה דם, דינה תלוי בימים בהם היא עומדת. אם היא עומדת בשבעה ימי נידה, אסורה כל שבעה ימים וטובלת בליל שמיני, ואין זה משנה כמה דם ראתה. ואם היא עומדת באחד עשרה ימים שבין נידה לנידה, תלוי כמה ימים ראתה. ראתה יום או יומיים, צריכה לשמור את היום שלמחרת, וזו שומרת יום כנגד יום, (או 'זבה קטנה'). לאחר ששמרה את היום שלאחר ראייתה טובלת בו ביום, והמשנה במגילה אומרת (כ"ע"א) שיכולה לטבול מיד לאחר הנץ החמה, (כי מקצת היום ככולו), ובדיעבד משעלה השחר. ואחר כך מותרת לשמש.

אם ראתה שלושה ימים רצופים, צריכה לספור שבעה נקיים ולטבול ביום השביעי, וזו 'זבה גדולה'.

כל זה מדין תורה, אך בית הלל אומרים (ע"א ע"ב) שזבה קטנה ששמה עם בעלה לאחר טבילתה ביום, הרי זו תרבות רעה.

רבי שמעון אומר (ס"ז ע"ב) שמדין תורה מותר לזבה גדולה לטבול ביום השביעי, אלא שחכמים אסרו לעשות כן.

נחלקו הראשונים מה אסרו חכמים (בדברי רבי שמעון) ביום השביעי:

◀ **רש"י, תוספות, תרומה, סמ"ג ומרדכי:** חכמים אסרו (לזבה קטנה וגדולה) לטבול ביום השביעי, שמא יבואו לידי תשיש (ומכך נשמע שאסור לשמש (בית יוסף)).

◀ **רמ"ה (הגהות לבעלי הנפש לראב"ד):** חכמים אסרו לשמש ביום השביעי (שמא תראה וסותרת למפרע ונמצא שבא על זבה), אך מותר לטבול בו¹⁰.

◀ **רי"ף, רמב"ם וטור (בסימן זה):** חכמים אסרו לשמש ביום השביעי.

◀ **בית יוסף (בדעתם):** לדינא אף הראשונים הללו אוסרים לאישה לטבול ביום השביעי¹¹ (למרות שרבי שמעון אסר רק לשמש, גוזרים גם בטבילה, אע"פ שזו גזירה לגזירה, החמירו משום חומרת כרת (רשב"א ור"ן)).

◀ **שו"ע (קצ"ג):** אסור לטבול ביום השביעי.

¹⁰ הרמ"ה מבין שרבי שמעון אסר רק לשמש. ואף רב פפי ששאל את רבא (דף ס"ז: ס"ז) מדוע בימינו לא טובלים ביום (וענה לו שאסור כדברי רבי שמעון), כוונתו לתשיש (אלא שדיבר בלשון נקייה, וכן מצינו 'ליל טבילה' שהכוונה לתשיש). ועיין בהערה הבאה.

¹¹ הבי' מתקשה בדעת הטור כיוון שבסימן קצ"ג כתב שאסור לטבול ביום השביעי, ומשמע שפירש את דברי רבי שמעון כרש"י ותוספות, ולא כמו שכתב כאן. וביאר בשני אופנים:

א. הטור באמת מפרש את דברי רבי שמעון כרש"י ותוספות שאסור טבילה, אלא שכתב כאן דין תורה, אך גם הוא מודה שמדברנן אסור לטבול ביום השביעי.

ב. הטור מפרש את דברי רבי שמעון כר"ף ורמב"ם שאסור תשיש, אלא שאסר לטבול ביום השביעי על פי רב פפי ששאל (ס"ז ע"ב) את רבא מדוע בימינו, שמחמירים בכל ראייה לשמור שבעה נקיים, אין אישה יכולה לטבול ביום, הרי ממאי נפשך אין חשש (שכן היום השביעי לשבעה נקיים של זבה הוא היום השמיני לנידה מהתורה, וממאי נפשך נגמרו הימים שיש בהם חשש סתירה), וענה לו שאסור חכמים שמא יבואו לידי תשיש. הרי להדיא שאסור לטבול ביום השביעי. וכתב שאף דעת הר"ף והרמב"ם לאסור טבילה ביום השביעי (כמבואר בדבריהם להדיא) סוברים שדברי רב פפי הם המקור לכן.

❖ הרואה ביום ה' והיא' לזיבתה

אישה הרואה ביום האחד עשר לזיבתה אינה יכולה להעשות בו זבה גדולה, אך עדיין צריכה לשמור יום כנגד יום, ואסור לה לטבול לפני הנץ של היום הבא. (ואם עשתה כך ושמשו, לדעת ב"ש חייבים קרבן וטמאים, ולדעת ב"ה פטורים מקרבן אך טמאים). ונחלקו כשטבלה לאחר הנץ (עא ע"ב), לדעת ב"ש אסור להם לשמש כל אותו יום (אך פטורים מקרבן), ולדעת ב"ה הרי זה גרגרן. רב ששת מבאר (דף נד ע"א) על פי הבנתו בברייתא שם, ש'גרגרן' הכוונה שעשה בכך איסור. ורב אשי חולק בהבנת הברייתא.

◀ **רש"י ורמב"ם:** הלכה כרב ששת, ואסור לה לשמש כל יום יב'.

◀ **טור:** יום יא' אינו צריך שימור (כיוון שהלכה כרב אשי שחלק על רב ששת).

◀ **ב"י:** אך ייתכן ואף הטור מודה לאסור מדרבנן (ומה שכתב שאינו צריך שימור, היינו מדאורייתא).

נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש (עב ע"ב) באישה שראתה ביום העשירי לזיבתה. רבי יוחנן סובר שצריכה שימור כדין היום התשיעי (כיוון שהיום היא' הוא מימי זיבה (תוספות)), וריש לקיש סובר שאינה צריכה שימור כמו היום האחד עשרה (כיוון שאינה יכולה להעשות בו זבה גדולה).

רמב"ם וב"י: הלכה כרבי יוחנן.

❖ ימי נידה וימי זיבה

התורה אומרת (שם): "וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָכָה דָּם יִהְיֶה זָכָה בְּבִשְׁרָהּ שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְּנִדְתָּהּ וְכָל הַנֶּגַע בָּהּ יִטְמָא עַד הָעֶרֶב". לומדים מכך חכמים שאישה הרואה דם טמאה שבעת ימים. אמנם הוסיפה התורה (מדרשת הפסוקים, או מהלכה למשה מסיני, כמובא בדף עב ע"ב) דין זיבה, והם אחד עשר ימים שבין ימי הנידה.

נחלקו הראשונים כיצד מחשבים את ימי הנידה והזיבה:

◀ **רמב"ם:** ימי נידה וזיבה לעולם יבואו זה לאחר זה, ואין זה משנה אם תראה בהם דם או לא¹².

◀ **רש"י, רמב"ן ורבינו יונה:** ימי נידה נקבעים ביום שתראה בו דם לאחר שהאישה נטהרה מימי זיבתה (במידה וראתה בהם דם).

¹² כך הבין הרמב"ן ברמב"ם, והקשה עליו רבות מגמרות שונות (ואכן בגירסאות רבות ברמב"ם גורסים 'שבעה ואחריהם אחד עשרה ואחריהם שבעה וכו', הרי שתמיד שבעה מגיעים צמוד לאחד עשרה, כהבנת הרמב"ן). יש להעיר (שמעתי מר' אריאל כהן נ"י) שבדברי הרמב"ם (איס"ב ה, ו) נראה שאף הוא מודה שימי נידה יתחילו רק ביום שקבעה לה בו ווסת לראות בו, ולא סמוך לאחד עשרה (ובמהדורת פרנקל השמיטו מילת **ואחריהם**). וכך נראה מלשון הרמב"ם: 'כל שבעת הימים שקבעה לה ווסת בתחילתן הם והנקראים ימי נידה'. הרי שרק אם קבעה לה ווסת מתחילה, הם ימי נידה. ואמנם אם האישה תראה לפני זמן ווסתה שרגילה לראות בו, הרי שיש שינוי בזמן ווסתה (בימי נידה קובעת לה ווסת, אך בימי זיבה אינה קובעת לה ווסת, אלא רק חוששת לו. עיין בפרק ח הלכות ט' וי'). וכך מבאר את הרמב"ם **בחדושי הגר"ח** (בפרק יא הלכה ד). אך העירו לי שבכתבי יד שבאגרות הרמב"ם (עמוד תנט) מוכח שסבר כהבנת הרמב"ן (ואת הקושיות על הרמב"ם ניתן ליישב כפירוש הר"ח לסוגיות ואכמ"ל). ועוד צ"ע בדעת הרמב"ם. ומה שקשה שלכאורה מהפסוקים נראה שימי זיבה הם ימי מחלה ("בלא עת נידתה"), וברמב"ם נראה שימי זיבה שווים לימי נידה. יישב הנצי"ב (שאילתא פו) שהרמב"ם סובר **כרי"ף** שפסק כראב"ע שלמד ימי זיבה ונידה מהלכה למשה מסיני ולא מפשט הפסוקים, ואם כן אין ימי הזיבה מחלה, אלא ימים שדינם שונה מהלמ"ס [אך לע"ד עדיין קשה מפשט הכתוב].

❖ דין נידה בימינו

הגמרא (כ"ע"ב) אומרת שהאמוראים חששו מלהכריע במראות אדומים שאינם אסורים. עוד אומרת הגמרא (סו"ע"א) שרבי הגיע למקום שלא היו בקיאים בו בדיני תורה וגזר עליהם שכל דם שתראה אישה תשב ששה נקיים בתוספת ליום שראתה בו, וכן אם ראתה יומיים, תשב שישה נקיים (שמא היום הראשון שראתה מימי זיבה, והיום השני תחילת נידה וצריכה עוד שישה ימים (רש"י)). אך אם ראתה שלושה, תשב שבעה נקיים (שמא היא זבה עכשיו וצריכה לשבת שבעה נקיים (רש"י)). רבי זירא (סו"ע"א) אומר שבנות ישראל קיבלו על עצמן שאפילו אם ראתה טיפת דם כחרדל יושבת עליה שבעה נקיים¹³.

הראשונים מבארים מדוע בנות ישראל הצריכו למנות שבעה נקיים לאחר שרבי תיקן כבר שישה נקיים:

❖ **רש"י, תוספות, רמב"ן ור"ן:** החמירו לשבעה כיוון שאין הכל בקיאים במניין, ולעיתים אף ראיית טיפת דם מחייבת ספירת שבעה. כגון זבה הסופרת שבעה נקיים וראתה טיפת דם, הרי שסותרת מניינה וצריכה לספור שנית. כיוון שכך, גזרו חכמים מחמת הבלבול על כל אישה שתספור שבעה נקיים על כל טיפת דם.

❖ **ר"ן בשם יש מפרשים (על הרי"ף בשבועות):** לעיתים ראיית טיפה מחייבת שבעה, כגון שראתה דם ביום אחד, וביום השני ראתה בבין השמשות שהוא ספק ומחייב ספירת שבעה כדין זבה גדולה (ומעין זה כתב רש"י בפירושו השני).

❖ **רבינו יונה:** החמירו כיוון שחששו שמא הטיפה שהתה במשך שלושה ימים בפרוזדור וטמאה כזבה גדולה¹⁴.

❖ שלבי התקנה

❖ **רי"ף, רא"ש וטור לביאור הב"י:** חכמים חששו שאינם בקיאים במראות דמים ולא פסקו בזה. עוד חששו שמא תראה אישה שישה ימים דם טהור, ובשביעי תראה דם טמא, ותחל לספור מתחילת שבעה בטעות, (כשבאמת צריכה עוד שישה), לכן גזרו שעל כל מראה תשב עוד שישה ימים [תקנת רבי]. ועוד החמירו שתשב שבעה נקיים בכל מקרה, מתוך חשש בלבול בין ששה לשבעה [חומרת רבי זירא].

¹³ והרבותא שיושבת שבעה נקיים אפילו על טיפה שלא תיתכן שתהיה ארוכה כשלושה ימים (והסיבה באמת לגזור כך, כמו שהובא למעלה בשם הראשונים, שראיה זו יכולה להיות סתירה לשבעה נקיים וכו'). ודחו הראשונים שאין לומר שהחומרא בכך שאפילו טיפת דם מטמאת, שהרי מדין תורה כך הוא. וכן אין לומר שהחומרא שאף צבע חרדל מטמא, שהרי אף זה עיקר הדין הוא. עיין בב"י.

ובעצם תקנת רבי זירא כתב הרמב"ן דברים יסודיים (הלכות נידה פרק א, ט): 'חומרא זו שנהגו בה בנות ישראל, הוכשרה בעיני חכמי ישראל, ועשאוה כהלכה פסוקה בכל מקום, ואסור להקל ראש בחומרא זו לעולם'. ומעין זה כתב המאירי (ברכות לא ע"א) שעשו הלכה זו כהלכה שאין עליה תשובה, ולכן קוראים לדין זה 'הלכה פסוקה'. וע"פ דברים אלה כתבו הפוסקים שאף שזה מנהג שנהגו נשות ישראל, יש לברך על הטבילה ככל תקנות חכמים (עיין יביע אומר י, י"ד יח).

¹⁴ הרואה מדברי הראשונים שלכאורה חששו לחששות רחוקים. ונראה שכוונתם רק למצוא היכי תמצוי לחומרא מששה לשבעה ימים, אך ייתכן ועיקר הסברה הייתה להשוות תמיד את הרואה דם (עיין בספר היכל שלמה כאן בהערה).

¹⁵ הטור כותב שחששו שמא תבוא לידי איסור כרת, שמא תראה שישה ימים דם טהור ובשביעי דם טמא, לכן החמירו לטמא כל דם, וכדי שלא יבואו לטעות בין ימי זיבה לידה החמירו על כל ראייה לשבת שבעה נקיים. הבית יוסף כותב שדברי הטור מעורבבים ואינם מבוארים, וכוונתו (על פי הפרישה) שלכאורה תקנת רבי לשבת שישה נקיים אינה קשורה לכך שנמנעו לראות דמים. (ואדרבה החומרא שלא לפסוק במראות דמים, יכולה לגרום רק חשש גדול יותר). וביאר הוא שכוונתו כדברי הרי"ף שכתב שהחמירו לשבת שישה נקיים בגלל חוסר בקיאות בצבעים וכן מחמת חשש בלבול, ועל גבי זה החמירו בנות ישראל לשבת שבעה נקיים.

◀ **טור לביאור הט"ז**¹⁶: חכמים חששו שמא יבואו לטעות באיסור כרת, לכן החמירו בכל מראה אדום. בעקבות חומרא זו חששו שמא תראה אישה שישה ימים דם טהור, ובשביעי תראה דם טמא, ותחל לספור מתחילת שבעה בטעות, (כשבאמת צריכה עוד שישה), לכן גזרו שעל כל מראה תשב עוד שישה ימים [תקנת רבי], אלא שמחמת בלבול בין ספירת שישה לספירת שבעה, גזרו עוד שעל כל ראייה תשב שבעה נקיים [חומרת רבי זירא].

שו"ע: על כל ראייה, אפילו טיפת דם כחרדל, יושבת שבעה נקיים.

¹⁶ **הט"ז** כותב שיש שהוסיפו אות ו' בדברי הטור כדי לבארו, וכוונתו **לפרישה**. לדבריו יוצא שהטור בתחילה כתב חשש טעות במראות [ועל זה כתב את הפיתרון שלא פסקו במראות], ולאחר מכן כתב את החשש שאישה תראה ותמנה באופן שגוי [ועל זה כתב את הפיתרון של חומרת רבי זירא]. אך **הט"ז** מיאן בגירסא זו. והוא עצמו הפך את סדר הדברים, שחששו לטעות באיסור כרת ולכן טימאו כל דם, ועוד חששו שמא תראה בימי נדתה החמירו לטמא שישה ימים וכו'... לדבריו ישנן שלוש חששות: א. חשש טעות במראות. ב. חשש שאישה לא תספור שישה נקיים למרות שהיא חייבת בכך. ג. חשש בלבול בין ימי נידה (ספירת ששה) לימי זיבה (ספירת שבעה).

(**במאירי** (ברכות לא ע"א) משמע קצת שתקנת רבי נבעה מחמת החשש לטעות במראות דמים, אך אפילו אם היה מומחה היודע לראות מראות, גזר רבי, מחשש לבלבול וטעות בספירות. וייתכן שאף הט"ז מודה שזו כוונת הטור, והיינו שבתחילה גזר רבי רק על עם שבשדות מחמת חשש בלבול, אלא שלאחר כמה דורות האמוראים הוסיפו לגזור כך על **כל ישראל** מחמת חשש לחוסר בקיאות במראות. [אמנם המאירי למד אחרת את שלושת הגזרות, אך בעניין זה ייתכן ודבריו כדברי הטור. ואכמ"ל]).

סימן קפד | פרישה סמוך לווסת

הקדמה לסימן

- א. נחלקו תנאים ואמוראים האם וסתות דאורייתא או דרבנן. רוב הראשונים פסקו שוסתות דרבנן (רשב"א, תוספות, ר"ן ועוד). ויש שפסקו שוסתות דאורייתא (תרומה ויראים). **השו"ע** (סעיף ד, עיין תורת השלמים וגר"א) פסק כמ"ד וסתות דרבנן.
- ב. הראשונים מבארים (רש"י בדף טז ע"א) שמחלוקת זו קשורה לזמן שאחר הווסת, האם חוששים שהאישה ראתה דם וטמאה מהתורה או מדברי חכמים (האם אורח בזמנו בא או לא).
- ג. למדו חכמים (סג ע"ב) מהפסוק (ויקרא טו, לא) "והזרתם את בני ישראל מטמאתם" שחובה לאדם לפרוש מאישתו סמוך לווסתה, והכוונה לעונה הסמוכה לווסתה (יום או לילה).
- ד. חלק מהראשונים למדו שחובת פרישה זו רק מדרבנן והלימוד מהפסוק הוא אסמכתא (רשב"א, ר"ן ועוד). אך יש ראשונים שלמדו שחובת הפרישה מהתורה (תרומה, תוספות ורא"ש¹).
- ה. מדברי הראשונים (רשב"א, ר"ן, תוספות ביבמות) נראה שמחלוקת אלו תלויות זו בזו, ואם וסתות דרבנן אף פרישה סמוך לווסת דרבנן. ואם וסתות מהתורה, אף וסתות מהתורה. אמנם, חלק מהאחרונים (נוב"י וחת"ס²) כתבו שאף שנפסקה הלכה שוסתות דרבנן (לרוב הראשונים), ייתכן ופרישה סמוך לווסת מהתורה³. אך מדברי שאר פוסקים נראה שלא קיבלו סברא זו⁴.
- ו. עוד נחלקו הראשונים מאיזה דברים אדם חייב לפרוש מאישתו בעונה זו, י"א שחייב לפרוש מכל דברי קירבה (תרומת הדשן) ולרוב הראשונים חייב לפרוש רק מתשמיש⁵ (וכן פוסק שו"ע).

¹ **הרא"ש** כותב ביבמות (פרק ו, י) שפרישה סמוך לווסת מהתורה, ולכן לא ייתכן שמותר לאדם היוצא לדרך לפקוד את אישתו בתשמיש המיטה. הרי להדיא שפרישה זו מהתורה ממש, ולא מדרבנן מאסמכתא (שדחוק שבגלל אסמכתא החמירו בזה עד כדי כך). וכן כתב **התוספות** ביבמות (דף סג ע"ב). ומה שכתב כאן **הב"י** שהרא"ש סובר שהחוב רק מדרבנן והפסוק אסמכתא, נראה דחוק לכאורה. ואף הראיה שהביא מדברי הרא"ש, אינה לדין פרישה סמוך לווסת אלא לוסתות דרבנן (ואין קשר בהכרח בין המחלוקת כדלקמן). ואף מה שהביא בשם הראב"ד שפרישה סמוך לווסת מדרבנן, ייתכן ואין זו דעת הרא"ש עצמו. (וכן נראה מדברי **ערוך השלחן** (כאן ס"ק ט)). וייתכן שהב"י למד שאם וסתות דרבנן, אף פרישה סמוך לווסת דרבנן (כמו שכתבו הראשונים כמובא לקמן), ולכן הכריח כך בדעת הרא"ש, למרות שיש דוחק בהבנת דברי הרא"ש ביבמות.

² **נוב"י** בסימן נה, **חת"ס** בסימן קסז.

³ **הנוב"י** (שם) מבאר שלכל אישה יש חזקת טהרה, ומול זה עומדת החזקה שראתה כי אורח בזמנו בא. ולכן וסתות דרבנן. אך כל זה שמא ראתה. אך לעניין החשש שמא **תראה** אין חזקת טהרה, שהרי ברור שאישה תראה דם בזמן מן הזמנים (ודומה לדברי הגמרא להבדל בין שמא מת לבין שמא ימות). עכת"ד. ונראה לדבריו שמ"ד וסתות דאורייתא סובר שחזקת אורח בזמנו בא מבטלת חזקת הטהרה, והיא ודאי טמאה. ובזה נחלקו הדעות שבגמרא. אמנם עדיין קשה להבין את הדעה שפרישה סמוך לווסת מדרבנן, שהרי אין כאן חזקת טהרה לפי דברי הנוב"י. וייתכן שחזקת אורח בזמנו בא אכן אינה חזקה גמורה להצריך גם פרישה כל אותה עונה מהתורה, אלא רק חכמים חששו ואסרו כך (ועדיין דחוק להבין את הראשונים שהתירו מהתורה אף בשעת הווסת עצמה).

ערוך השלחן (כאן סעיפים ג-ט) מסכים לחילוק הנוב"י (שאף מ"ד וסתות דרבנן, פרישה סמוך לווסת מהתורה) אך דוחה את סברתו, [משום אי אפשר להתחשב בחזקת טהרה שהרי היא עשויה להשתנות, וכן חזקת אורח בזמנו בא אינה דומה לשמא ימות]. וביאר הוא, שאכן לפני הווסת יש חשש מהתורה כיוון אורח בזמנו בא, ולכן חייבה **תורה** לפרוש לפני הווסת. אך לאחר הווסת נחלקו הדעות: מ"ד שוסתות דרבנן סובר, כיוון לא ראתה דם בהרגשה, אינה חוששת מהתורה. ומ"ד וסתות דאורייתא סובר שיש לחשוש שמא הרגישה ולא שמה לב לכך. והוכיח שכן דעת **הרמב"ם**, **הרא"ש** ו**ור"ת**, וכן פסק הוא להלכה (שוסתות מדרבנן אך פרישה סמוך לווסת מהתורה).

⁴ עיין בסעיף י, שהתירו ביוצא לדרך אף תשמיש (וע"ש **בפת"ש** שכתב שהחת"ס אינו סובר כדברי הרמ"א שם). וכן כתב **בשיבת ציון** (סימן מא) לחלוק על אביו (הנוב"י) בזה.

⁵ יש להאריך האם מחלוקת זו תלויה בשאלה אם פרישה סמוך לווסת מהתורה או מדרבנן. וככלל יש לומר שאף אם פרישה סמוך לווסת מדרבנן, אין זה אומר שמותר ליוצא בדרך תשמיש ולשאר אדם אסור (כי ייתכן שאף ליוצא לדרך אסור). אך אם פרישה סמוך לווסת מהתורה, ודאי שכל אדם אסורים בתשמיש, אך בשאר קירבה ייתכן ויוצא לדרך יהיה מותר.

- ז. כיוון שיש חשש שאישה תראה בשעת ווסתה, חייבת לעשות בדיקות באותה עונה שרואה בה (סעיף ט).
- ח. הראשונים והאחרונים דנו מתי בדיוק יש חשש שאישה תראה וכיצד מחשבים שעות היום (סעיף ב).
- ט. רוב סימן זה עוסק באישה שיש לה ווסת (קבוע). אך אישה שאין לה ווסת חוששת לעונה בנונית, והיא מל' יום לל' יום (ש"ך בתחילת הסימן).

סעיף א | חיוב פרישה סמוך לווסת

התורה אומרת (ויקרא טו, לא): "וְהִזְרֹתֶם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטְּמֵאֲתָם". ולומד רבי ירמיה (סג ע"ב): 'אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לווסתן. וכמה, אמר רבא: עונה'.

◀ **תוספות ותרומה:** חובת פרישה סמוך לווסת מהתורה.

◀ **רשב"א, ר"ן, [רא"ש] וש"ך:** חובה זו מדרבנן, שכן קי"ל וסתות דרבנן (והפסוק אסמכתא בעלמא).

◀ **נוב"י וחת"ס (וכן כתב שם הרא"ה ובשם רבו הרב נתן אדלר):** אף אם וסתות דרבנן, ייתכן ופרישה סמוך לווסת מהתורה.⁶ ויש לחשוש בזה כדין ספק דאורייתא (חת"ס).

❖ בדיקה לפני ואחרי תשמיש לבעלת ווסת קבוע

הגמרא אומרת (יג ע"א) שכל אישה המרבה בבדיקות הרי זו משובחת. רבי זירא שאל את רב יהודה (יב ע"א) האם אישה צריכה לבדוק את עצמה לבעלה, ענה לו רב יהודה שלא תבדוק. ושאל ותבדוק ומה בכך, וענה לו, אם כן ליבו נוקפו ופורש מאשתו. המשנה אומרת (יד ע"א) שדרך בנות ישראל לבדוק עצמן בשני עדים, והצנועות מתקנות עד שלישי להתקין את הבית (ונחלקו הראשונים האם מדובר דווקא בעוסקת בטהרות, שמשום כך צריכה בדיקה לבעלה (רוב ככל הראשונים), או שמדובר בכל אישה (רמב"ם)).

◀ **רמב"ם (על פי הר"ן):** רבי זירא שאל על בדיקה לאחר תשמיש בסמיכות מיידית כדי לחייב את בעלה חטאת (כשאלת רבי אבא בהמשך הגמרא). אך לפני התשמיש, מנהג הצנועות לבדוק. ולאחר התשמיש חובה כל אישה לבדוק (וכוונתו לבדיקה שלא סמוך מאוד לתשמיש).

◀ **רבינו שמחה (וכן מהרי"ל):** רבי זירא שאל על בדיקה לאחר תשמיש, אך לפני תשמיש מצווה לבדוק (שהרי כל המרבה לבדוק הרי זו משובחת).

◀ **תוספות וטור:** רבי זירא שאל על בדיקה לפני תשמיש.

◀ **רוב הראשונים (כמובא בסימן קפו):** אין לאישה לבדוק עצמה בין לפני תשמיש ובין לאחר תשמיש (כיוון שיש לה ווסת קבוע).

⁶ **הרשב"א** בתורת הבית הארוך (בית ז, שער ב עמוד לח) כותב שאף למ"ד וסתות דרבנן, בזמן הווסת עצמו, חובה מהתורה לפרוש מאשתו, 'לפי שדרכו של דם לבוא בהרגל תשמיש'. הרי שהרשב"א עצמו מחדש שאפילו אם וסתות דרבנן, פרישה מהאישה מהתורה (רק בזמן הווסת עצמו). ונראה שהרשב"א סבר שפרישה סמוך לווסת נובעת מחשש שמא תראה בזמן התשמיש עצמו.

⁷ עיין במה שכתבנו בדעת הרא"ש בהקדמה.

⁸ אך **בפת"ש** הביא תשובה נוספת שממנה משמע שהרא"ה כתב לחלק כדברי הנוב"י אך מסביר אחרת לגמרי ולא כחילוקו.

⁹ עיין בהערות בהקדמה לסימן שביארנו דבריו באריכות. וכן מה שהבאנו בשם **ערוך השלחן** לחלוק על דבריו.

שו"ע וטור: רוב הנשים יש להם ווסת קבוע לזמן קבוע. וכל אישה עם ווסת קבוע, בעלה בא עליה שלא בשעת ווסתה [כמו שירצה (היינו אף שלא אמרה לו שהיא טהורה (ט"ז)), ואינה צריכה בדיקה לפני תשמיש. אך שלא בשעת תשמיש כל המרבה בבדיקות הרי זו משובחת.

רמ"א: ואין לאישה להחמיר לבדוק, לא לפני תשמיש ולא לאחריו, שלא יהיה ליבו נוקפו ופורש.

א. אישה שלא קבעה לה ווסת, ווסתה מל' יום לל' יום, וכל זמן שבאמצע נקרא שלא בשעת ווסתה (ש"ך).

❖ דעת השו"ע בבדיקה לאחר תשמיש (ש"ך)

שו"ע כותב כאן שלא תבדוק לפני תשמיש (משמע שלאחריו תבדוק). אמנם בסימן קפו סעיף א מביא השו"ע בסתם את דעת רוב הראשונים שלא תבדוק אף לא לאחריו, ולאחר מכן את דעת הרמב"ם שסבר שתבדוק לאחר התשמיש. [והרמ"א כאן כותב את דעת רוב הראשונים שלא תבדוק כלל]. האחרונים נחלקו בביאור דעת השו"ע:

◀ **ש"ך:** דברי השו"ע כאן הם לשיטת הרמב"ם, אך להלכה השו"ע פסק כדעת רוב הראשונים שלא תבדוק (ובנו של התורת שלמים הבין שכוונתו שהשו"ע פסק כרמב"ם. וביד אברהם תמה עליו).

◀ **תורת שלמים:** משמע שהשו"ע פסק כאן כדעת הרמב"ם, והרמ"א חלק עליו. אך צ"ע אם כן מדוע לא כתב דבריו כחולק (אלא כתב כמבאר דעת השו"ע) וצ"ע.

◀ **יד אברהם:** דברי השו"ע כאן אליבא דכל הראשונים, וכמו שביארו הרמ"א, וזה מה שמסיים 'שלא בשעת תשמיש הרי זה משובח' (דלא כש"ך).

סעיף ב | הזמן שצריך לפרוש

רבא (סג ע"ב) אומר שפרישה סמוך לווסת היא עונה אחת (יום או לילה (רש"י)). רבי יהודה אומר שצריך לפרוש מהאישה בכל אותה עונה שרגילה לראות בה, אף אם הווסת מגיעה בסופה, אך בעונה שלפני הזמן שרגילה לראות בו אינו צריך לפרוש. המשנה אומרת (שם) שצריכה לחשוש אפילו אם ראתה בתאריך זה רק פעם אחת.

◀ **רוב הראשונים והטור:** צריך לפרוש רק באותה עונה שרגילה לראות בה, אפילו אם רגילה לראות בסופה.

טור ושו"ע: צריך לפרוש מאישתו עונה אחת שרגילה לראות בה (וכן פסקו ט"ז, רעק"א, תורת השלמים וחור"ד). בין ראתה בה פעם אחת, ובין ראתה בה שלוש פעמים.

◀ **אור זרוע (וראבי"ה):** צריך לפרוש גם עונה לפני העונה שרגילה לראות בה. (בית יוסף: אין שורש וטעם בדבריו (וכן כתב האגור שזה חומרא יתירה))¹⁰.

¹⁰ האחרונים ביארו בכמה אופנים טעמו של האור זרוע:

◀ **ש"ך:** הגמרא עוסקת באישה שרגילה לראות בשעה מסוימת ביום, ואכן היא אינה צריכה לפרוש כד' שעות. אך אישה שאין לה זמן קבוע ביום, כל היום נחשב לווסתה, וצריכה לפרוש סמוך לעונה זו עוד עונה. (אמנם רעק"א (כאן) כתב שדבריו אינם ברורים).

◀ **מהרש"ם (ג, רנח):** אף האור זרוע לא החמיר מדינא דגמרא, אלא זו חומרא מאוחרת.

◀ **חת"ס (סימן קעט):** הא"ז חשש לחומרת האביאסף למנות על פי שעות זמניות או חצי יום ולילה (עיין לקמן).

ב"ח: ראוי להחמיר בזה (וכן הסכים הש"ך בשמו ובשם המהרי"ל)¹¹.

א. אישה שתמיד תיפול עונה הסמוכה לווסת בליל טבילתה, מותר לשמש עימה אז כיוון שווסתות דרבנן. כל שכן אם נופלת אז רק עונה לפני עונת ווסתה (עונת אור זרוע. וכן כתב החת"ס בעניין עונת אר"ז). אך אם יכולה להקדים את ההפסק טהרה, אפילו פחות מ' ימים (חומרת הרמ"א בסימן קצ"ו), עדיף שתקדים, שזה רק חומרא (אך חומרת הרמ"א לעומת עונת אר"ז – עדיף לחוש לחומרת הרמ"א). (תפארת למשה).

❖ דרך חישוב עונה

◀ **אביאסף:** עונה היא יום ולילה בימי ניסן ותשרי, ובימי טבת ותמוז היא חצי יום וחצי לילה¹².

כך פוסקים ב"ח ומעדני מלך (וכן נראה מדברי הש"ך)¹³.

◀ **הגהות מימוניות ובית יוסף:** אין לחוש לדברי האביאסף מאחר והפוסקים לא הזכירוהו, וכן בגמרא משמע שהעיקר ללכת אחר היום והלילה ולא על השעות.

❖ הדברים האסורים בזמן הפרישה¹⁵

חכמים קבעו (יבמות סב ע"ב) שאדם היוצא לדרך חייב לפקוד את אישתו אפילו סמוך לווסתה [וי"ג: אפילו אישתו נידה].

הראשונים מבארים שיוצא לדרך הותר בעונה הסמוכה לווסת בדברים ששאר אדם נאסר, ונחלקו במה:

◀ **ר"ת (על פירוש"א ומאירי):** היוצא לדרך אסור בכל קירבה, אלא פוקדה בדברי ריצוי, וכן בסתם אדם שאינו יוצא לדרך, אסור כדן נידה גמורה¹⁶.

◀ **רשב"א, רש"י, ראב"ד, רמב"ן וטור:** היוצא לדרך מותר אף בתשמיש. ושאר אדם אסור בתשמיש, אך שאר קירבות מותרים.

¹¹ לדינא קיצושו"ע, בא"ח (צו, א), שבט הלוי (שיעורים כאן) ודרכי טהרה (פרק ו, ב) כתבו להחמיר בעונת אר"ז (ובדרכי טהרה החמיר רק לבעלת ווסת קבוע או בעונה בנונית לבעלת ווסת שאינו קבוע) וטעמם משום שנחלשו הגופים וסדירות הווסת נתונה לשינויים.

אך בספר אבני שהם (כאן) הביא פוסקים רבים שלא חששו לעונת אר"ז, (מלבד הפוסקים שהוזכרו לעיל שפסקו כשו"ע) כו"פ, יעב"ץ, תפל"מ, בית לחם יהודה, ערוך השלחן, טהרת הבית וחזו"א (במכתב בתחילת הספר טהרת ישראל). וכתב שבקרב הספרדים יש שנהגו שלא לחשוש למנהג זה כדעת השו"ע, ויש שנהגו לחשוש כדברי הבן איש חי.

¹² הט"ז מבאר שהכוונה לשש שעות לפני ויש לאחריו. והש"ך מבאר שהכוונה להשלים את החסר, שאם היום קצר כעשר שעות, תשלים שעה לפני ושעה אחרי, ואם היום ארוך יד' שעות, מתחילה לחשוש רק שעה לאחר הזריחה ואינה חוששת שעה לפני השקיעה. ובשבט הלוי (שיעורים כאן) כתב שיש אחרונים שביארו שכוונתו ליב' שעות לפני הווסת ויש שביארו ליב' שעות לאחריו.

¹³ הב"ח כותב שנשמט מדברי ההגה"מ והב"י הגמרא בדף סה (ע"ב) האומרת שתינוקת שראתה בבית אביה יכולה לתלות בדם בתולים אחר הביאה יום ולילה ביומי ניסן ותשרי או חצי יום וחצי לילה בטבת ותמוז. ונראה מדבריו שפסק כמותם (ועיין בש"ך).

¹⁴ וכן כתב שבה"ל (שיעורים כאן) שלמרות שיש אחרונים שחששו להחמיר כדברי האביאסף (חב"א, חת"ס), להלכה נראה שחומרא זו לא התקבלה, וא"א להטילה על בנות ישראל, ועוד שיש בה חשש טעות, ע"ש.

¹⁵ עיין בהקדמה לסימן שביארנו את שורש מחלוקת הראשונים כאן.

¹⁶ הבית יוסף מבאר שר"ת סובר שבאמת כל אדם מותר בדברי ריצוי ולא בשאר קירבות, אלא שביוצא לדרך התחדש שהוא חייב לפקוד את אישתו בדברי ריצוי. וכן מובא בספר הישר (סימן מה) שהצריכותא ביוצא לדרך אינה היתר אלא חיוב. אמנם מהב"י משמע שר"ת סובר כדעת שאר הראשונים (אך עיין בשבט הלוי (שיעורים כאן) שדחה דבריו).

כך פסקו שו"ע¹⁷ ורדב"ז.

◀ **תרומת הדשן:** כל דברי חיבה אסורים, אך דיני הרחקה (כמזיגת הכוס וכדומה) מותרים ליוצא לדרך.

ב"ח: המחמיר בזה (לאסור כל דברי חיבה) תבוא עליו ברכה (והביאוהו ט"ז וש"ך¹⁸).

ט"ז: אסור מן הדין (לדעת הרא"ש בהלכות אבילות שאסר אף שאר קריבות¹⁹).

א. אם עונת הפרישה היא ביום, הכוונה שאין לשמש אפילו בבית אפל או כשפורס טליתו, שאל"כ בכל מקרה אסור לשמש ביום (פת"ש).

❖ אישה המשנה ווסתה

הגהות מימוניות: אישה שמשנה ווסתה להקדים או לאחר יומיים או שלושה, צריך לפרוש ממנה שניים או שלושה ימים לפניו או לאחריו.

כך פוסק רמ"א.

נחלקו בהבנת הרמ"א²⁰:

◀ **ש"ך (סימן קפט, ס"ק לט):** בעלת וסת קבועה ששינתה ליום אחר, צריכה לחוש לשני הימים.

◀ **נוב"י:** אישה הרואה באחד משלושה ימים, ואין לה זמן קבוע בתוכם, צריך לפרוש בכולם.

◀ **חוות דעת²¹:** בעלת וסת קבועה המשנת ווסתה ללא עקירת הווסת הראשון, חייבת להזהר בכל אותם הימים (כגון שרגילה לראות בא', ופעמיים ראתה בב' ובשלישית ראתה בשניהם, קבעה שתי וסתות. ועוד ראתה פעמיים בג', ובשלישית ראתה בא' ב' וג', הוסיפה ללא לעקור את הראשון, וכן אם הייתה רגילה לראות בג', וראתה ג"פ בב' וג', ושוב ג"פ בא' וב' וג', הוסיפה מבלי לעקור).

❖ ווסת הגוף

ראב"ד: בווסת הגוף, כגון אישה המתעטשת או מפהקת או חוששת בפי כרסה, אינה אסורה אלא בשעת ווסתה. אך לפני כן מותרת. ואם בדקה בשעת ווסתה ולא מצאה, טהורה. אך אם רגילה לראות אף לאחר הווסת, אסורה מהווסת ואילך עד שתבדוק.

¹⁷ וכן פסק בדרכי טהרה (ו, יד) אך הוסיף בשם הבא"ח (ש"ש צו, ב) שהיודע שחיבוק ונישוק יביאו לתשמיש או לשאר איסורים, ירחק מזה. וכן ראוי להזהר שלא ישנו באותה מיטה בלילה שמא תראה בתוך שנתה ונמצא ישן עם הנידה. (ולנוהגים בחומרת האר"ז, טוב שיחמירו אף בזה). וכן כתב בשבט הלוי (שיעורים, על סעיף ב).

¹⁸ וכן פסק בשבט הלוי (שם). אך עיין בסעיף י, שלעניין היוצא לדרך כתב הש"ך שאין להחמיר כיוון שיש שהתירו (וחייבו) אף תשמיש.

¹⁹ כך ביאר דעתו בתורת שלמים (ס"ק ד) אך כתב שהראיה מהלכות אבילות אינה מוכרחת, שכן בחתן שאך עתה התחתן יצרו תוקפו, שהרי עוד לא בעל, מה שאין כן בנידון דידן.

²⁰ עיין בסימן קפט, יג שפסק הרמ"א כדברי הר"ה שווסת הנמשך כמה ימים צריכה לחוש רק לתחילתו, ואילו כאן פסק שצריכה לחוש לכל הזמן שחוששת לו. ולכן יישב הש"ך שכוונת הרמ"א כאן לבעלת ווסת קבוע ששינתה לזמן אחר. (אך לא שצריכה לחוש לכל זמן הספק). והחור"ד חלק על ביאורו שם.

²¹ וכן כתב בשבט הלוי (שיעורים כאן) שבמציאות כזו צריכה לחוש לשלושת הזמנים, אך קשה לפרש כך דבריו הרמ"א. (ולדינא כתב לחוש לדעת הנוב"י, אך ע"ש שאין זה בכל מצב). וכביאור הש"ך פסקו אחרונים רבים, הביאים באבני שהם (כאן). (החזו"א (י"ד פה, כג) כותב שמאחר והש"ך לא ביאר כך, משמע שלא חשש לחומרא של החור"ד, וכל שהאישה יודעת את חשבונה, אינה צריכה לחוש לחומרא זו).

רמ"א: כל הצורך לפרוש עונה הוא רק בווסת התלוי בימים, אך לא בווסת התלוי בגוף (שצריכה לפרוש רק בשעת הווסת עצמו (ש"ך)) (ועיין בסימן קפט, סעיף כד).
ב"ח: תמוה, שכן הרא"ש כתב בשם הראב"ד שאסורה כל אותה עונה, וכן הסכים הטור, וכן כתב הבית יוסף בשם כל המחברים (ועיין בסימן קפט, סעיף כה לביאור האחרונים).

סעיף ג | דין קטנה וזקינה

רשב"א: קטנה שלא הגיע זמנה לראות, מחשיבים ראיותיה כמקרה עד שתוחזק שלוש פעמים (וכן פסק הטור).

בית יוסף: ובסימן קפט יתבאר שהוא הדין מעוברת וזקנה.

שו"ע: קטנה שלא הגיע לגיל הנעורים ולא הביאה סימנים, אין צריך לפרוש סמוך לווסת כל זמן שלא קבעתו שלוש פעמים. והוא הדין לזקינה שנסתלקו דמיה.
ב"ח, פרישה, ט"ז וש"ך: קטנה היא או שלא הגיעה לגיל הנעורים (אפילו אם הביאה סימנים), או שלא הביאה סימנים (אפילו שהגיעה לגיל הנעורים).

א. פרישה בזמן הווסת עצמה:

◀ **פרישה:** בזמן הווסת עצמה חייב לפרוש (אך אין זה מוכרח).

◀ **ט"ז וש"ך:** אינה צריכה לפרוש, וכך משמע מהרא"ש ושאר פוסקים.

ב. קטנה שראתה הרבה פעמים ללא קביעות:

◀ **ט"ז, סדרי טהרה וחוות דעת:** צריך לפרוש.

◀ **נקודות הכסף:** צריך לפרוש רק אם קבעה ווסת.

סעיף ד | הרגילה לראות סמוך לנץ החמה

ראב"ד (ורא"ש): אישה הרגילה לראות סמוך לנץ החמה, ולא יודעת בוודאות אם לפניו או לאחריו, אינה חוששת אלא לעונה המאוחרת, כיוון שזה ספק דרבנן. והיינו משום שבעונה המאוחרת ודאי תהיה אסורה.

כך פוסקים **טור ושו"ע**.

ב"ח: ראוי לחשוש ביום ובלילה מחמת הספק (ש"ך: לפי מה שהתבאר בסעיף ב (ס"ק ז בש"ך)) לחשוש לאו"ז כשאין לה ווסת קבועה, כל שכן כאן²².

א. חוות דעת: בחישוב עונות הולכים אחר הנץ ושקיעה (שכן הגמרא מפורש תולה זאת בהנץ החמה).

סעיף ה | הרואה מלפני הנץ עד לאחריו

נחלקו רבי יוסי ורבי יהודה (משנה בדף סג ע"ב) האם אישה הרגילה לראות בשעה מסוימת ביום חוששת רק לאותה שעה או לכל אותו היום. רבי יוסי סובר שחוששת רק לאותה שעה, אך בשאר היום מותרת, ורבי יהודה סובר שחוששת לכל אותו היום.

²² **האחרונים** (רעק"א, עצי לבונה ועוד) תמהים על הש"ך, כיוון שכאן מדובר בעלת ווסת קבועה, ושם החמיר רק כשאין לה ווסת. ויישבו **בעצי לבונה ובחוו"ד** שהש"ך החמיר אפילו ברגילה לראות בשעות קבועות מאחר ורוב נשים בימינו לא רגילות לראות בשעות, ולא פלוג. ובפת"ש כתב שדוחק הוא.

רא"ש בשם הראב"ד: אישה הרגילה לראות לפני הנץ החמה ונמשכת ראייתה מעט לאחריו, נחלקו בזה הדעות:

יש אומרים: אסורה בלילה שלפניו ובכל היום שלאחריו, כיוון שכל זמן ראייתה זהו זמן הווסת (ואף רבי יוסי אוסר את האישה בזמן ווסתה ממש, וא"כ לרבי יהודה תאסר אף היא כל אותה עונה, ובדומה לדעת רבי יוסי).

ויש אומרים: הולכים אחר תחילת הווסת בלבד (ואע"פ שלרבי יוסי אסורה כל עת הווסת, מכל מקום, לפניו ואחריו מותר).

ואם בדקה לפני הנץ ולא ראתה, כל אותה שעה [שרגילה לראות בה] אסורה, אבל כל היום מותרת. והעיקר כסברא בתרא²³.

נחלקו הראשונים בדעות שהביא הרא"ש וכיצד הוא הכריע להלכה:

◀ **טור (על פי הבית יוסף):** הרא"ש מביא שלוש דעות, והוא עצמו הכריע כדעה השלישית²⁴.

◀ **רבינו ירוחם:** הרא"ש מביא שתי דעות, והכריע כדעה השנייה.

◀ **שו"ע:** חוששת בלילה, וביום כשיעור שנמשך בו הווסת.

◀ **ש"ך:** לפי חומרת האו"ז צריכה לפרוש כד' שעות לפני, וכשיעור משך הווסת²⁵.

סעיף ו | ווסת הנמשכת כמה ימים

◀ **ראב"ד:** אישה שנמשך ווסתה כמה ימים צריכה לחשוש בחודש הבא לכל הזמן שראתה, (כלומר, אף אם לא ראתה בשעת תחילת הווסת).

◀ **רמב"ן:**²⁶ כל יום ווסת בפני עצמו, ואף אם נעקר אחד, לא נעקרו האחרים, עד שיעקרו כולם.

◀ **רז"ה, רא"ש²⁷, רשב"א, ריטב"א ורי"ו:** הולכים לעולם אחר ההתחלה ולא חוששים לכל משך הראיה.

◀ **כך פוסק שו"ע²⁸.**

◀ קשה מסעיף ה' שפסק השו"ע לאסור כל זמן שרואה בו, וכאן פסק רק אחר ההתחלה:

²³ והביא ראייה, שהרי הגמרא אומרת שהרואה צמוד לנץ החמה מלפניו אסורה כל הלילה. והרי ודאי שחלק מועט נמשך אף לתוך היום. ואם תאמר כמ"ד אסורה ביום ובלילה, א"כ מדוע אמר רבי יהודה שמותרת כל היום. ועוד שהרי הגמרא לא חילקה כמה נמשכה ווסתה (בין מעט להרבה), אלא על כרחך שתמיד הולכים אחר תחילת הראיה. והמחלוקת בין הדעות היא האם אסורה ביום בשעת הווסת. לדעה השנייה מותרת ולדעה השלישית אסורה.

²⁴ והמחלוקת בין הדעות היא האם אסורה ביום בשעת הווסת. לדעה השנייה מותרת ולדעה השלישית אסורה.

²⁵ עיין בסעיף הקודם בהערה מה שתמחו האחרונים על הש"ך ובמה שיישבו.

²⁶ **בסדרי טהרה** (ס"ק ט) הביא כאן לשון **הראב"ד** שהאריך לבאר את השיטות שנאמרו בזה, והביא שלוש דיעות: דיעה אחת סוברת שרק את הראיה הראשונה צריכה לעקור ג' פעמים, אך לשאר הראיות חוששת לפעם אחת (שאף שאין קובעת ווסת בימי נידה וזיבה, מ"מ חוששת לה). דיעה שנייה סוברת שאינה חוששת לשאר הראיות כלל (שאין קביעות ווסת לימי נידה וזיבה כלל). דיעה שלישית סוברת שחוששת לכל זמן ראייתה, וצריכה לעקור ג' פעמים (כיוון שבימינו קובעת ווסת בימי נידה וזיבה). וכתב בסד"ט שהראב"ד והרמב"ן מסכימים שצריכה לחוש לכל ימי ראייתה, אלא שחלוקים בטעמו של דבר: הראב"ד סובר לחשוש כך משום שדרך נשים לשנות ראייתן יום או יומיים. והרמב"ן סובר לחשוש כך משום חשש טועות (ומשום שבימינו אישה קובעת ווסת בימי נידה וזיבה), הרי שכל יום קובע ווסת לעצמו.

²⁷ אולם עיין לקמן, שדעת **הרא"ש** לחלק בין ראתה יום ועוד מעט (שחוששת רק לאותו מעט) ובין ראתה יומיים שלמים, (שבזה חוששת רק לעונה ראשונה). וכן פסק **השו"ע** (כאן ובסעיף ה).

²⁸ **החוו"ד** סובר שדברי השו"ע אמורים רק באישה הרואה ברצף, אך אם ראתה בהפסקות צריכה לחוש לכל שלושת הימים. ואף זאת רק אם לא הוקבעה ג' פעמים לפני כן. עיין **בפת"ש**. (ולכאורה דברי החוו"ד אינם כדברי הב"ח והש"ך) לקמן.

◀ **פרישה ולבוש:** יש לחלק בין ראייה קטנה, שכולה נחשבת כתחילת הווסת, לבין ראייה ארוכה הנמשכת כמה ימים שבה הולכים רק אחר ההתחלה וכל השאר רק תוספת דמים (ומעין זה חילק הט"ז אך נשאר בצ"ע מניין חילוק זה²⁹).

◀ **ב"ח וש"ך:** בסעיף ה' הראיה אחת ארוכה ולכן צריכה לחשוש לכולה. אך כאן מדובר שלא ראתה ראייה ארוכה, אלא ראתה בהפסקות, וכל שאר הראיות אלו דמים יתירים³⁰, לכן הולכת רק אחר ההתחלה.

סעיף ז | מעוברת ומניקה

המשנה אומרת (ט ע"א) שמעוברת ומניקה דיין שעתן. ההוא סבא שאל את רבי יוחנן מה הדין אם הגיע שעת ווסתה ולא בדקה. ומשיב לו ר"י שכיוון שהיא מסולקת דמים, מותרת (כדין אישה שהייתה במחבוא). הגמרא מבארת שמעוברת היא משעה שהוכר עוברת. ומניקה היא כל כד' חודש לאחר הלידה, אפילו אינה מניקה אותו (שאין הדבר תלוי בוולד, אלא בצער מחמת הלידה, שכל כד' חודש אבריה מתפרקים (רש"י)).

רא"ש: לפי זה, אין חובת פרישה סמוך לווסת במעוברת, אפילו בשעת הווסת עצמה.
רשב"א, ר"י וטור: הוא הדין למניקה (ב"י: שכן הגמרא בדף י ע"ב משווה בין מעוברת ומניקה).

כך פוסק שו"ע³¹.

◀ **ש"ך, סדרי טהרה וחוו"ד (על פי סימן קפט, לג):** אך אם ראתה דם בימים אלה אפילו פעם אחת, צריכה לחוש כאישה שאין לה ווסת³².

א. חודש העיבור:

◀ **ש"ך:** חודש העיבור (בשנה מעוברת) אינו עולה מהמניין.

◀ **כו"פ:** חודש העיבור עולה מהמניין, ואין לה אלא כד' חודשים.

ב. אף אישה שמניקה ד' וה' שנים מסולקת דמים רק עד כד' חודש (רעק"א).

ג. ווסת עצמה (עיין גם בסעיף ג).

²⁹ יש שכתבו (פרדס רימונים) שכוונת הט"ז כדברי הפרישה (שהראיה נמשכת כמה ימים רצוף (לשיטתו שהדבר אפשרי, כדאיתא בסימן קצ ס"ק ה)). ויש שכתבו (פרי דיעה) שאף הט"ז הבין כדברי הב"ח שראיה ארוכה מסתמא הייתה עם הפסקות באמצע ואין לחוש אלא להתחלה.

העולה מדברי האחרונים שיש עוד דיעה בראשונים, היא דעת הרא"ש שכמותו פסק בשו"ע, שבראייה ארוכה של כמה ימים, הולכים אחר ההתחלה, אך כראתה יום ועוד קצת ביום שאחריו, אינה חוששת אלא ליום הראשון ולאחריו מעט.

³⁰ לפי זה אם תראה ראייה ארוכה שלושה ימים- אסורה. אך אין זה מציאותי לדעתם (עיין סימן קצ ס"ק ה בט"ז ונה"כ).
³¹ בסימן קפט, לג, מבואר שהכרת העובר היא שלושה חדשים.

שבט הליי (שיעורים, כאן) כותב כאן שלושה יסודות בחישוב ווסת לאישה מעוברת:

א. שיעור הכרת העובר אינו משום שלפני כן לא רואים בעיבורה, אלא ג' חודשים זה שיעור קבוע בכל אופן. ולכן אף אם הכירו את עוברת לפני ג' חדשים, אינה מסולקת דמים. והביא שכן כתב **בחת"ס** (סימן קסט) וכן כתב **חזו"א** (י"ד א, ב) וכן דייק **במאירי** שכתב שלאחר שלושה חדשים מכביד עליה ראשה ואבריה. **והסברא** לחשוש אף לאחר שהתחילה עיבור (שהרי אין לה דמים כבר מההתחלה לכאורה), כתב **החת"ס** שאין סילוק דמים גמור בתחילת ההריון, ורק לאחר שלושה חדשים ישנו סילוק דמים לגמרי.

ב. צריך שלושה חדשים שלמים ולא רוב החדשים.

ג. חישוב ג' חדשים מתחיל מליל טבילה.

³² **פת"ש** מביא **תורת שלמים** שכתב שבסימן קפט השו"ע חשש רק אם ראתה ג' פעמים, וכאן מותרת בראתה פעם אחת. וכן משמע במגיה על **הדרישה**. אך הפת"ש תמה על דבריו, שזה אינו (וחוששת כבר בפעם אחת כדברי האחרונים הנ"ל).

◀ **פרישה:** בזמן הווסת עצמה צריכה לפרוש (אך אין זה מוכרח).

◀ **ש"ך (וכן דייק מהשו"ע ושאר פוסקים):** אף בזמן הווסת אינה צריכה לפרוש.

סעיף ח | חרדה מסלקת דמים

המשנה (לט ע"א) אומרת שאישה שהייתה במחבוא בשעת ווסתה ולא בדקה, טהורה, שחרדה מסלקת הדמים. רבי יוחנן פושט ממשנה זו, שאישה מעוברת שלא בדקה בזמן ווסתה, מותרת אף למ"ד וסתות דאורייתא.

◀ **רשב"א:** מוכח מדברי ר"י שאינה חוששת לווסתה כלל, ואף בדיקה אינה צריכה.

Ⓢ כן פוסק שו"ע.

◀ **רמב"ן וטור:** אינה חוששת בדיעבד כשעבר זמן ווסתה (אפילו למ"ד וסתות דאורייתא). אך לכתחילה חוששת וצריכה בדיקה בזמן הווסת (ועיין לקמן מדוע הקלו במעוברת לפי זה).

Ⓢ כן פוסקים רמ"א וב"ח.

Ⓢ מדוע מעוברת אינה צריכה בדיקה ומתחבאת צריכה (לדעה המחמירה):

◀ **ב"י וש"ך:** הגמרא השוותה בין מעוברת למתחבאת בדיעבד רק למ"ד וסתות דאורייתא. אך למ"ד וסתות דרבנן הקלו לכתחילה רק במעוברת, משום שכל המעוברות דמיהן מסולקים, אך לא כל המתחבאות.

◀ **ט"ז:** מעוברת דמיה מסולקים לגמרי. אך מתחבאת יש חשש שבזמן הביאה תסתלק החרדה ותראה דם. (והגמרא למדה מעוברת ממתחבאת רק באישה שיש לה חדרה כל זמן הווסת שמוותרת בדיעבד).

Ⓢ **חו"ד:** לכן אסורה לשמש כל זמן הווסת אפילו בעת החרדה.

א. חו"ד ופת"ש: אישה שראתה בזמן החרדה, אין הראיה מצטרפת לעניין קביעת ווסת.

סעיף ט | וסתות דרבנן (אישה שלא בדקה)

הקדמה קצרה

עד סעיף זה התבאר דין פרישה סמוך לווסת. בסעיף זה השו"ע מבאר דיני בדיקה בזמן הווסת, ודין דיעבד, כשלא בדקה בזמן הווסת, (שדין זה נעוץ בשאלה האם וסתות דאורייתא או דרבנן) (שבה"ל).

נחלקו התנאים (טז ע"א) באישה שלא בדקה בשעת ווסתה ולא ראתה. לרבי אליעזר ורבי מאיר אסורה. ולרבי יהושע וחכמים תבדק.

בדומה לכך, נחלקו רב ושמואל באישה שלא בדקה בשעת הווסת ומצאה אח"כ טהורה. לרב טהורה ולשמואל טמאה. רב נחמן בר יצחק מעמיד שנחלקו האם וסתות דאורייתא או דרבנן (וקי"ל כרב) ורבי זירא מעמיד שלכו"ע וסתות דאורייתא אלא שאם בדקה עצמה מיד טהורה, אך לאחר זמן טמאה.

רא"ם וסמ"ק פסקו הלכה כרבי זירא ווסתות דאורייתא, אך רוב ככל הראשונים פסקו שוסתות דרבנן ואינה טמאה. ולעניין אישה שלא בדקה נחלקו הראשונים והפוסקים:

◀ **רב אחאי, ר"ח, תוספות, רמב"ן, מגיד משנה, רשב"א וטור:** אישה שלא בדקה בזמן הווסת, תבדוק לאחריו ומותרת.

ל **רמב"ן, רשב"א וטור**: וכל זה בבעלת ווסת קבוע, או אחת לל' יום לבעלת ווסת שאינו קבוע. אך כשאין לה ווסת כלל, מותרת לכו"ע ללא בדיקה³³.

כך פוסק **שו"ע (בסימן קפט, ד34)**. **רמ"א (כאן)**: והכי נהוג.

◀ **רי"ף ורמב"ם (על פי הר"ן)**: אישה שלא בדקה בזמן הווסת, מותרת ללא בדיקה (לדעתם 'תבדק' היינו שבזמן הווסת עצמה חובת הבדיקה מדרבנן, ואין טעם לבדוק אח"כ, שהרי היא מסולקת דמים אז).

כך פוסק **שו"ע כאן בסתמא** (כשלא הרגישה³⁵), וביש אומרים הביא את שאר הראשונים (לאסור בעלת ווסת קבוע עד שתבדוק).

◀ **רא"ם, שערי דורא בשם הסמ"ק**: אם בדקה עצמה סמוך לווסת, טהורה. אך אם עבר זמן ולא בדקה, טמאה, שוסתות דאורייתא לדעת רבי זירא.

ב"ח וש"ך חששו להחמיר כך.

ל **פת"ש**: והאחרונים כתבו שאין לחוש לחומרא זו.

א. אם בדקה בשעת ווסתה ואבד העד, אסורה (**חוו"ד**). ולפי זה אם בדקה בעד יש לחשוש שמא הרגישה ולא אדעתה ואסורה אף לאחר הווסת. וכן הדין אם התפנתה³⁶ (**פת"ש**).

ב. בעלת ווסת קבוע שעבר יום ווסתה ולא ראתה ולא הרגישה (אך ראתה יום אח"כ לדוג') אין בזה עקירת ווסת, כיוון שייתכן שאכן ראתה ולא הרגישה. וכן אם ראתה ג' פעמים, אך הפסיקה פעם אחת ולא ראתה ולא הרגישה, אין בזה כדי להפסיק בקביעת הווסת (**חוו"ד**).

❖ הבדיקה בשעת הווסת

תוספות וראב"ד: בשעת הווסת צריכה בדיקה לכתחילה³⁷.

שו"ע: שאר הנשים³⁸ צריכות בדיקה בשעת הווסת.

³³ **פת"ש**: אך בווסת הגוף, שהרגישה ולא בדקה, אסורה עד שתבדוק. עיין **בט"ז** (בסימן קפט ס"ק לח).

³⁴ אמנם בסימן זה פסק בסתמא כדעת הרמב"ם, אך כתב **ביבי"א** (ו, י"ד, טז) שהעיקר לדינא כמו שפסק בסימן קפט', שזו משנה אחרונה. וכן כתב **בדרכי טהרה** (פרק ו, יא) שבעלת ווסת קבוע, ובעלת ווסת שאינו קבוע בעונה בנונית, תבדוק וטהורה (אף לאחר זמן רב), אך בשאר עונות לבעלת ווסת שאינו קבוע, מותרת אף ללא בדיקה כלל. לעניין רחיצה יש אחרונים שהחמירו בזה ואסרו כל רחיצה, מפני שאחר שתרחץ לא תועיל לה עוד בדיקה (**פרישה** (ס"ק יח) ו**מסגרת השלחן** (לסימן קנד)) אך כמה אחרונים לא קיבלו חומרא זו (**ב"ח** (קונטרס אחרון) ו**תהילה לדוד ועוד**). ולדינא כתבו שלכתחילה תזהר שלא לרחוץ אז, אך בדיעבד תבדוק ומותרת (**בן איש חי וטהרת הבית**). והביאם **באבני שהם** (כאן). ויש שכתבו שיכולה להניח באותו זמן טמפון שחוסם מהמים להכנס (**דרכי טהרה** (ו, יג)). ולעניין מקלחת רגילה (שלא שוטפת את אותו מקום), כתב **באבני שהם** להקל מדינא. וכן הקל בשאר עונות לבעלת ווסת שאינו קבוע.

³⁵ עיין לקמן בדברי **החוו"ד והחזו"א** בגדר ההיתר לדיעה זו.

³⁶ **החוו"ד** סובר שטעם הדיעה המתירה כשלא בדקה הוא שלא הרגישה כל עונת הווסת, (ודברי השו"ע להתיר 'כשלא הרגישה' בדווקא הם). ולכן אם בדקה במשך העונה ואבד העד, אסורה לדעתו. אך לדעת **החזו"א** (י"ד פ, טז) אין זה משום שלא הרגישה (ודברי השו"ע לאו דווקא הם), אלא משום שחזקה זו אינה חזקה גמורה. ואכן לדינא פסקו האחרונים שאם אבד העד תבדוק שוב, ואם מצאה טהור, טהורה (כך פסקו **חזו"א** (שם, כב) **מהרש"ם**, **אבני נזר**, **שואל ומשיב**, **אמרי בינה**, **שבט הלוי וטהרת הבית**, (הביאם **באבני שהם** כאן)).

³⁷ ולע"ד אף שאר הראשונים מודים בזה, שהרי אם ההתייחסות לבדיקה לאחר הווסת כדיעבד, הרי שבשעת הווסת הבדיקה היא לכתחילה (וזאת מלבד **הרי"ף** ו**הרמב"ם** שלמדו במשנה עצמה שחייבת לבדוק).

³⁸ וביאר **שבט הלוי** (שיעורים כאן) שהשו"ע נקט בדין זה רבותא שאפילו אישה שאין לה ווסת קבוע צריכה בדיקה בזמן הווסת. ובהמשך ההלכה העוסקת באם לא בדקה, הרבותא שאפילו בעלת ווסת קבוע מותרת בדיעבד כי וסתות דרבנן.

ל **חוו"ד**: והבדיקה צריכה להיות בחורים ובסדקים. אישה שאין לה זמן קבוע לראות בעונתה, וכן בעונה בנונית, צריכה להניח מוך דחוק כל אותה עונה³⁹.

❖ אישה שאין לה וסת קבוע

רשב"א וטור: אישה שיש לה וסת שאינו קבוע פחות מעונה בנונית, ועברה העונה ולא בדקה, טהורה ללא בדיקה.

ל **ב"י**: הוא הדין וסת שאינו קבוע הארוך מעונה בנונית, (ונקט אחד משני מקרים. או שנקט כמציאות הרגילה, שבדרך כלל אינה רואה ליותר משלושים יום).

Ⓢ כן פוסק **הט"ז**.

ל האחרונים מקשים בדברי הטור⁴⁰, שכאן פסק להתיר כשאין לה וסת קבוע, ובסימן קפו פסק שאישה ללא וסת אסורה ללא בדיקה:

◀ **פרישה**: טהורה רק לעניין זה שבעלה אינו צריך לשאול אם היא טהורה, אך ודאי שהיא עצמה צריכה לבדוק (ועיין בדבריו לתירוצים נוספים).

◀ **ט"ז**: מדובר כאן באישה שהייתה לה וסת קבוע, ופעם אחת שינתה לדילוג אחר, שצריכה לחוש לה בחודש הבא, ואך אם לא בדקה, מותרת.

◀ **ש"ך** (נה"כ בסימן קפט, ד): אישה שאין לה וסת כלל, צריכה לבדוק לפני תשמיש. אך אישה שיש לה וסת, אלא שאינו קבוע, אינה צריכה בדיקה.

סעיף י | היוצא לדרך

ריב"ל אומר (יבמות סב ע"ב) שהיוצא לדרך חייב לפקוד את אישתו, שנאמר "וידעת כי שלום אהלך". ומבאר רב יוסף שהכוונה לחייב לפקדה אף סמוך לווסתה. [ובתוספות גרס: אף באישתו נידה].

◀ **רש"י, ראב"ד, רשב"א ורי"ו**: חייב לפקדה בתשמיש המיטה (שוסתות דרבנן, ובמקום מצווה לא גזרו (ראב"ד)).

Ⓢ כן פוסק **שו"ע**⁴¹ (אך עיין לקמן בסתירה מסימן רמ⁴²).

◀ **תוספות בשם ר"ת, רא"ש ותרומה**: אסור לפקדה בתשמיש, ורק בדברי ריצוי.

³⁹ אך **שבט הלוי** (שיעורים כאן) כותב שלא נהגו כדבריו, וכל שכן לפי המבואר שאם עברה הווסת יכולה לבדוק, ולא חוששים למפרע כל רגע שמא ראתה, ובה אף החו"ד מסכים (ועיין בהערה לעיל שהחו"ד לשיטתו בזה). וכתב שבה"ל שצריכה לעשות שלוש בדיקות באותה עונה. אך יכולה להסתפק בכל הפחות שתי בדיקות בבוקר ובערב. ואם קשה לה יכולה לעשות בדיקה אחת, ותעשה אותה בערב. (וכן בעונת לילה, תעשה בתחילת הלילה, לפני שתלך לישון, ובמידה וקמה לפני הנץ תעשה אף שם).

אמנם **הדרכי טהרה** (עמוד 94) כתב שתבדוק בתחילת העונה ובסופה. ובשאר הזמן תניח טמפון או פד הצמוד לגוף (מדינא כתב שטוב להניח עד כל אותה עונה, אך כתב במקום זאת את העצה הנ"ל).
והחזו"א (י"ד פ, כב) כתב שצריכה בדיקה אחת במשך כל העונה.

⁴⁰ **הפרישה** הקשה כן בדברי הטור, וכן הביא כאן **הט"ז**. אמנם **הט"ז** בסימן קפט, ס"ק ה הקשה כן בדעת השו"ע. ועיין בסימן קפו בבבאור האחרונים כמי פסק השו"ע (האם פסק כרמב"ם או כר"ף).

⁴¹ **אישה היוצאת לדרך**. כתב **שבט הלוי** (שיעורים כאן) שנראה שיש לבעל חוב לפקדה. אך אם יצאה סמוך לווסת, אסור לו לשמש עימה, כיוון שהגמרא לא הזכירה חוב בזה. והביא כן בשם **הדרכי תשובה** (ס"ק מו).

⁴² שיש שביארו ששו"ע פסק כר"ת לאסור תשמיש.

◀ **סמ"ג**⁴³: מותר אפילו תשמיש, אך המחמיר תבוא עליו ברכה.

כך פוסק רמ"א.

ל **מהרש"ל ופת"ש**: כוונת הסמ"ג שיחמיר שלא לצאת לדרך (שלא שייך לומר שיחמיר שלא לבוא עליה, שהרי החומרא כאן היא דווקא לבוא עליה). ונכון לעשות כדברי מהרש"ל, לצאת ידי חובת כ"ע (**פת"ש ותורת שלמים**)⁴⁴.

א. בעילה ליוצא לדרך:

◀ **תורת שלמים**: בסימן רמ, טו, העתיק השו"ע דברי הרמב"ם לאסור תשמיש ליוצא לדרך. כיוון שכך, מוכח שפסק כדעת המחמירים שהתירו דברי ריצוי בלבד (ר"ת).

◀ **מהרש"ל**: הרמב"ם אסר דווקא מהלך ברגליו, אך התיר בנוסע או רוכב.

◀ **רמ"א (בשו"ת)**: באותו יום אסור, אך בסמיכות לכך מותר (כגון בערב שלפני היציאה).

ב. ש"ך: אע"פ שהמחמיר בפרישה סמוך לווסת בכל מיני קירבה, תע"ב (כדעת תרוה"ד והב"ח (עיין סעיף ב)), כאן אין להחמיר, כיוון שיש מתירים (ומחייבים) אפילו תשמיש.

ג. נפל ליל טבילה סמוך לווסתה:

◀ **כנסת יחזקאל וגליון מהרש"א**: מותרת כדין היוצא לדרך.

◀ **סדרי טהרה, חו"ד, שאילת יעב"ץ, נוב"י וחת"ס**⁴⁵: אסורה כדין כל אישה (**נוב"י**: ואפילו כלה בבעילת מצווה, אסורה⁴⁶).

ל **אבן שהם**: עם זאת שאסורה, יכולה לטבול בליל שבת כדי להתיר לה שאר עניני קירבה, שאף בהם יש מצווה.

ד. שיעור דרך: מרחק יב' מיל (**תשובה מאהבה**)⁴⁷.

♦ היוצא לדבר מצווה

הגמרא אומרת שהיוצא לדבר מצווה אינו חייב לפקוד אישתו משום שיטרד מקיום המצווה.

כך פוסקים הרב המגיד, הגהות שערי דורא ורמ"א.

⁴³ לכאורה קשה לשון הגמרא 'חייב', שהרי אם זה חיוב, כיצד ייתכן שהמחמיר להמנע מכך תבוא עליו ברכה? ועיין לקמן בדברי המהרש"ל.

⁴⁴ נראה שהאחרונים הנ"ל התקשו בביאור הסמ"ג לפי דברי הרמ"א, אך עם זאת חששו לדחות דבריו לחלוטין, ולכן העדיפו לנהוג כדברי המהרש"ל, וכך יוצא גם לפי הרמ"א. אמנם יש שביארו שהכוונה שיחמיר לרצותה בדברים שתמחל לו (**שו"ע הרב** (ס"ק לג) **ועוד**). ויש שהתירו לרצותה אף בחיבוק ונישוק (**חכמת אדם** (קה, ז)). וצריך לעיין מה הדין כשצריך בכל זאת לצאת לדרך, לדעת המהרש"ל, וכן לשאר האחרונים, כשהיא לא מתרצית. לכאורה, היה נראה להקל שהרי אף הרמ"א רק כתב שטוב להחמיר, ועוד שהסמ"ג דעת יחיד, והשו"ע לא פסק כמותו. אך אין זה מספיק משום שאחרוני אשכנז כתבו שחומרא זו מעיקר הדין היא (**חת"ס** (י"ד קע) **נוב"י** (קמא נה-נו)). וצריך עוד ראייה.

⁴⁵ **החת"ס** החמיר אפילו בליל טבילה וביוצא לדרך, דלא כרמ"א שכתב שטוב להחמיר, ולדעתו זו חובה גמורה, כיוון שפרישה סמוך לווסת ספק דאורייתא. והביא כן בשם רבו ובשם הרא"ה. אך הקל בעונת **או"ז ואביאסף**.

⁴⁶ משום שזו מצווה שאינה עוברת, שהרי המצווה היא בעצם 'עשייתה ככלי' (כדברי התוספות), ואם לא יעשה הפעם, יעשה בפעם הבאה. לעומת יוצא לדרך, שזו מצווה שיכולה להעשות רק עכשיו ולא בזמן אחר.

⁴⁷ **היעב"ץ** (יבמות סב:) כתב שאם חוזר לפני זמן עונה הבא, לא נחשב כיוצא לדרך וכ"כ **בטהרת הבית** (א, צו) **ובשבט הלוי** (שיעורים כאן). **ובדרכי טהרה** כתב שהיוצא למספר ימים ולמקום רחוק, נחשב ליוצא לדרך.

❖ היוצא לדרך סמוך לטבילה

נימוקי יוסף (על פי הבנתו בגמרא לעיל): אם אישתו נידה כשהוא רוצה לצאת לדרך, ובתוך עונה ליציאתו צריכה לטבול, עליו להתעכב עד שתטבול ורק אז לצאת.

Ⓢ כן פוסק רמ"א.

Ⓛ **ש"ך:** היוצא לדבר מצווה אינו צריך להמתין. ואף לדבר רשות אינו צריך להמתין אם הולך לצורך גדול, משום שאין ביאור הנמו"י מחוור בגמרא, ושאר ראשונים לא ביארו כדבריו.

סעיף יא | הבא מן הדרך

המשנה אומרת (טו ע"א) שכל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן, וכן הבאים מן הדרך נשיהן בחזקת טהרה. ומבארת הגמרא שהבא מן הדרך היה מקום לומר שאישתו לא בדקה, ואינה טהורה, קמ"ל.

ריש לקיש אומר שדווקא אם בא ומצאה בתוך ימי עונתה, (שלושים יום לראיה הקודמת, אך אם בא לאחר מכן, חושש, שסתם נשים רואות לסוף עונתן (רש"י)).

רב הונא סובר שאם הגיע שעת ווסתה, אסורה, שמא ראתה, כיוון שוסתות דאורייתא.

רבה בר בר חנה סובר שאפילו אם הגיע שעת ווסתה, מותרת, כיוון שוסתות דרבנן.

רבי יוחנן אומר שאישה שיש לה ווסת בעלה יכול לחשב ימי ווסתה ולבוא עליה (כלומר, לחשב אם עברו מספיק ימים מאז שראתה כדי שתספיק לטבול במקוה) כיוון שוסתות דרבנן, ולא בטוח שאכן ראתה, ואם אכן ראתה, שמא טבלה בזמנה.

⬅ **רשב"א [ורמב"ן] (בשם המ"מ):** מדובר כשהיה זמן לאישה כדי שתוכל לטבול, ומותרת לבעלה מדין ספק ספיקא. ספק שמא לא ראתה, ואם ראתה שמא טבלה [רב הונא חשש רק כשאינן זמן שהאישה הייתה יכולה לטבול, ורבה בר בר חנה התיר רק כשהיה לה זמן לטבול, וכדברי רבי יוחנן].

Ⓢ **שו"ע:** אישה שיש לה ווסת [דווקא ווסת הימים, (עיין סעיף יב)] והגיע שעת ווסתה, אסור

לבעלה לבוא עליה עד שישאלנה. ואם אין לה ווסת, יום ל' נחשב כזמן ווסתה. ואם שהתה אחר הווסת זמן שתוכל לטבול בו, מותרת לבעלה ואינו צריך לשאול⁴⁸.

⬅ **רי"ף ורמב"ם (על פי מ"מ ור"ן):** אפילו לא היה זמן לטבול מותרת לבעלה, כיוון שוסתות דרבנן, מלבד זמן הווסת עצמו. [ריש לקיש אסר בימי עונתה, היינו בשעת ווסתה, אך לאחר מכן, מותרת אף אם לא עבר מספיק זמן כדי שתטבול. וכן סובר רב"ח. אך רבי יוחנן חולק ומצריך זמן שתוכל לטבול, משום שוסתות דאורייתא לדעתו, אך להלכה קי"ל שוסתות דרבנן]⁴⁹.

א. טור (על פי ברייתא בדף יב): מותר לו לבוא עליה בין ערה בין ישנה.

⁴⁸ **הגר"א** מעיר שדבריו כאן סותרים את מה שפסק בסעיף ט כרמב"ם שאינה צריכה בדיקה לאחר שעברה הווסת. אמנם לפי מה שכתבנו שם, עיקר דעת השו"ע שצריכה בדיקה (וכמו שפסק בסימן קפט), וכתבו האחרונים שכן העיקר, ולפי"ז אין סתירה להלכה בדבריו. וניתן ליישב עוד שדעת הרמב"ם שיש הבדל בין אישה היודעת שלא ראתה בזמן עונתה, שלרמב"ם מותרת אף ללא בדיקה, כיוון שוסתות דרבנן (וזה סעיף ט). לעומת בעלה שאינו יודע אם ראתה או לא, שעליו לחשוש שמא ראתה ועליו לשאול אותה (וזה הסעיף כאן). (חילוק זה נמצא **בבס"ף משנה** על דברי הרמב"ם).

⁴⁹ **ביאור רש"י ורמב"ן:** אפילו לא היה זמן לטבול מותרת לבעלה, חוץ מזמן ווסתה עצמו, כי ווסתות דרבנן. (רבה בר בר חנה התיר אף אם אין לה זמן להטהר, ורבי יוחנן חולק ומתיר רק אם יש זמן שיכולה להטהר. ולכאורה קשה על רב"ח מהמשנה (טז ע"א) המחייבת בדיקה בעונת הווסת. ויישב הר"ן שמי שבא מהדרך אישתו נזכרת ודינו שונה מהנמצא בעיר ואם כן **נקודת המחלוקת** היא האם דין בא מהדרך שונה מסתם אדם או לא).

ל **ש"ך (על פי תוספות):** והיינו אף כשהיא אינה ערה לגמרי, ואינה יודעת להשיב לו אם טהורה או טמאה. אך בישנה לגמרי, אע"פ שאין חשש מצד נידה, אסור לבוא עליה.
ב. אע"פ שהיא ערה ושוכבת אצלו, צריך לשאול אותה דווקא ושתאמר לו שהיא טהורה (**חוו"ד**).

❖ אישה שודאי ראתה ודין ילדה

רבי שמואל שואל את רבי אבא (שם), האם רבי יוחנן שהתיר לבעלה לחשב ימי ווסתה, התיר גם בילדה דבזיזא למיטבל. והשיב לו, שמאחר ויש רק ספק אם ראתה, הוא הדין בילדה.

נחלקו הראשונים בביאור כוונת הגמרא:

◀ **ר"ח, ר"ת ורשב"א:** הגמרא דנה ביולדת שודאי נטמאה, ועל זה מסיקה שרק אישה שאין וודאות שראתה דם מותרת, אך אישה שוודאי ראתה דם, אסורה עד שידע שטבלה⁵⁰ (אף כשאינה חוששת לטבול).

Ⓢ כך פסק **שו"ע (בסימן קפה, א)**.

◀ **רש"י, רשב"א, רמב"ן וט"ז:** הגמרא דנה בקטנה שמתביישת לטבול, ועל זה מסיקה שבעלה יכול לבוא עליה אם עברו מספיק ימים, כיוון שזה ספק ספיקא.

Ⓢ כך פוסק **ט"ז** (אך הסכים גם לביאור הר"ח).

סעיף יב | וסתות הגוף וקפיצות

רב הונא אומר (שם) שאם יש לה וסתות לימים ולקפיצות [וי"ג: לקפיצות] מותרת אפילו שוסתות דאורייתא, כיוון שיתכן ולא קפצה ולא ראתה. ורבה בר בר חנה מתיר אפילו אם יש לה רק וסת לימים, כיוון שוסתות דרבנן.

רשב"א: אישה שיש לה וסתות לימים ולקפיצות, מותרת לבעלה אפילו אם אין זמן שתוכל לטבול בו, כיוון שווסתה תלוי במעשה, ייתכן ולא קפצה ולא ראתה. אך במקום זאת עליה לחשוש לעונה בנונית (**ב"י**: וכן נראה מדברי הרמב"ן).

Ⓢ כך פוסק **שו"ע**.

ל נחלקו בהבנת דבריו:

◀ **ש"ך:** שו"ע פסק שאינה צריכה לחוש לווסתה דווקא כשיש לה ווסת לימים ולקפיצות, (שייתכן ולא קפצה ולא ראתה), אך אישה שיש לה וסתות הגוף שאינן תלויות במעשה (כגון עיטוש), צריכה לחשוש לווסתה, כיוון שזה אינו תלוי בה (וכתב שזה דוחק בדברי השו"ע)⁵¹.

◀ **תורת שלמים, סדרי טהרה וכו"פ:** כוונת השו"ע רק לווסת התלויה במעשה (כמו אכילת שום וכדומה).

◀ **חוו"ד:** כוונת השו"ע אף לווסת שאינה תלויה במעשה, וכגון שראתה באופן שאין לה וסת הימים לחוד, ולא וסת הגוף לחוד, שאין לה לחוש לאחד מהם לבד [ואז צריכה לחוש לעונה בנונית], אלא רק בהצטרף שניהם יחד [שאז אינה חוששת לעונה בנונית].

⁵⁰ דין זה פשוט, ולא נראה שרש"י ודעימיה חלקו על כך, שכן עולה מפשט הגמרא שם. וכן משמע מדברי הרשב"א, וכך פשטות הב"י.

⁵¹ והוכיח הש"ך באריכות מדברי הרשב"א, הרמב"ם והטור, לחלק בין ווסת הגוף לווסת הקפיצה, דלא כב"י שלכאורה השווה בניהם. אך **תורת השלמים** כתב שאין להבין בבית יוסף כלל כהבנת הש"ך, ומעיקרא כל הקושיות אינן.

סימן קפה | האומרת טמאה אני וחזרה בה

הקדמה לסימן

- א. התורה האמינה לעד אחד באיסורים (לרש"י: מכך שהאמינה תורה לכל אחד על שחיתתו. לתוספות: על פי הפסוק האמור בנידה: "וספרה לה", לעצמה).
- ב. החוות דעת מבאר שאדם יכול לאסור דברים על פי דיבורו בשני דרכים, וחילוק מהותי יש בניהם: דרך אחת: שוויא אנפשיה חתיכא דאיסורא. בדרך זו אדם יכול לתת אמתלא לדבריו, וכן אין מלקות על סמך דיבור זה. דרך שניה: נאמנות (חזקה). בדרך זו לוקים על סמך הדיבור. ואם הדיבור נאמר בבי"ד אי אפשר לתת אמתלא לדבריו. ואם לא הוחזק בבית דין, אינו צריך לתת אמתלא לדבריו. לפי זה אישה שאמרה טמאה אני, יכולה לתת אמתלא לדבריה, שהרי אינה נאמנת אלא בדרך שוויא אנפשיה. ואילו אישה שהוחזקה כטמאה, אינה נאמנת לתת אמתלא, כדין חזקה (וכדין בית דין).
- ג. אמנם השב שמעתתא ביאר שאף בעד אחד מועילה אמתלא, כיוון שאין דין בי"ד בעד אחד. והחילוק בין הוחזקה לאמרה, שבאמירה אין חזקה עדיין, ולכן מועילה אמתלא, ואילו הוחזקה נידה יש חזקה, ובזה כבר לא מועילה אמתלא. (וכתב בשב"ל שכן נקטו הפוסקים).
- ד. אדם נאמן להטיל על עצמו חיובים ואיסורים, ואינו יכול לחזור לאחר כדי דיבור ('והפה שאסר' שייך רק תוכ"ד). יש אומרים כדרך נדר, יש אומרים כדרך הודעת בעל דין, ויש אומרים כקבלת שבועת הר סיני, שאדם יכול לקבל על עצמו איסור או מצווה (שבט הלוי).

סעיף א | נאמנות האישה

הברייתא אומרת (יב"ע"א) שסתם אישה בחזקת טהרה לבעלה, וכן הבאים מהדרך, נשיהם בחזקת טהרה. במה דברים אמורים, בשהניחום טהורות, אך הניחום בחזקת טמאה, אינן טהורות עד שתאמרנה 'טהורה אני'.

שמואל אומר (כתובות עב"א) שאישה סופרת לעצמה את ימי נידותה שנאמר: 'וספרה לה', לה לעצמה. ומבינה הגמרא מכך שבעלה רשאי לסמוך עליה כשאומרת לו שהיא טהורה.

טור: אישה המוחזקת כטמאה אסורה לבעלה עד שתאמר לו טבלתי (אך אם אמרה: מעולם לא נטמאתי, אינה נאמנת).

בית יוסף: מדובר כשהיו מספיק ימים שיכולה להספיק לטבול.

שו"ע: האישה שהוחזקה בטומאה, אסור לבוא עליה עד שתאמר לו טבלתי. [רמ"א: מאחר שיש מספיק ימים שתוכל להספיק לטבול].

רמ"א (על פי הרא"ש): אפילו בגדיה מלוכלכים בדם, נאמנת לומר שעברה בשוק של טבחים או שהתעסקה בדם ציפור.

א. **ט"ז:** אפילו אם הבעל מסופק אם עברו מספיק ימים שתוכל לטבול בהם, נאמנת (שאל"כ, דברי הרמ"א פשוטים, שהרי פשיטא שנאמנת רק כעברו מספיק ימים שתוכל לטבול. **נקודות הכסף:** אמנם דברי הט"ז נכונים, אך אין בזה קושיא על הרמ"א, שכן חידש הרמ"א את עצם נאמנות האישה).

ב. אישה שזינתה בעודה נידה¹, אע"פ שחשודה על איסור נידה, נאמנת לבעלה אפילו בעת ווסתה. אך אם הכשילה את בעלה בנידה, אינה נאמנת בשעת ווסתה לומר שהיא טהורה, עד

¹ צ"ל שכוונתו בעודה פנויה.

שתעשה תשובה. אבל שלא בשעת ווסתה, או כשאומרת שטבלה, נאמנת. אך בימות החורף או שהמקווה עולה כסף, אינה נאמנת² (חור"ד).
ג. אישה אינה בחזקת טהרה, עד שתאמר לו בפיה 'טבלתי' (חור"ד³).

סעיף ב | הוחזקה נידה בשכונתיה

הגמרא אומרת (כתובות כב ע"א, נדרים פ ע"א) שאישה שהוחזקה נידה בשכונתיה (כלומר שראוה לובשת בגדי נידה (רש"י)) בעלה לוקה עליה.

רשב"א וטור: מכך משמע שמוחזקת כודאי טמאה.

Ⓢ כך פוסק שו"ע⁴.

סעיף ג | אמתלא

שמואל שאל את רב (כתובות כב ע"א) בדין אישה שאמרה לבעלה טמאה אני, וחזרה ואמרה טהורה אני. ענה רב, שאם נתנה אמתלא [תירץ] לדבריה, נאמנת, אך ללא אמתלא, לא נאמנת. שמואל שינן דין זה ארבעים פעמים, אך עם זאת, החמיר על עצמו לפרוש מאישתו (כשאישתו אמרה לו טמאה אני ונתנה אמתלא לדבריה (רש"י)).

◀ **רמב"ם, רשב"א, ר"ן:** הלכה כרב ונאמנת.

◀ **רי"ף (על פי ב"י):** שמואל החמיר על עצמו, אך לא חלק על רב. וקמ"ל בזה שהרוצה להחמיר אין זו חסידות של שטות. (ואף אם שמואל חלק על רב, הרי קי"ל שהלכה כרב).

Ⓢ **שו"ע:** האומרת טמאה אני וחזרה בה אינה נאמנת (**רמ"א:** דווקא לאחר כדי דיבור (**ב"י בשם רי"י**)). אך אם נתנה אמתלא לדבריה, נאמנת. **רמ"א:** והרוצה שלא להאמין לה, מידת חסידות היא. אבל מדינא נאמנת אפילו בשתיקה, שבאה ושוכבת אצלו, והוא מבין שאמרה כך מתחילה מחמת קטטה שהיה לה עימו (**מהרי"ו**)).

Ⓛ **ב"ח:** חייב לשאול אותה למה היא באה אליו אחרי שאמרה שהיא טמאה. (ונראה שאף הרמ"א הצריך לשאול, וכוונתו שלא תאמר ששכיבה אצלו אינה כלום. אלא צריך לפרוש ממנה עד שיברר (ש"ך)).

א. אין להאמין לאישה האומרת לא נטמאתי במיגו שיכולה לומר נטמאתי אך טבלתי (והוכיח כן מדין האומרת אשת איש אני וחזרה ואמרה פנויה אני, שצריכה אמתלא, למרות שיש לה מיגו דמת בעלי (כתובות כב ע"א) (חור"ד)).

ב. אישה שאומרת טמאה אני במשך שלושים יום, אינה נאמנת באמתלא עוד (**בית שמואל ודגול מרבנה**). אך אם האמתלא הייתה תלויה בכך שיעברו שלושים יום, נאמנת אף אז (**חת"ס ופת"ש**)).

ג. אישה שאמרה שליל טבילה ביום מסוים, ולאחר מכן אמרה שטעתה והטבילה מוקדמת יותר. אם הקדימה לאותו יום, אינה נאמנת, שמא תקפה יצרה. אך הקדימה ליום אחר, נאמנת (**חת"ס**)).

² כיוון שהאמון שהלכה למקווה תלוי בכך שאין היא מתכוונת להכעיס, אלא לתאבון, וא"כ כשיש מקווה לפניה, אין סיבה לומר שלא תטבול. ממילא אם המקווה קר, או שהמקווה עולה כסף, אין זה מקווה לפניה. עיין בחור"ד. אמנם הביא **בפת"ש בשם הנוב"י** שהטענה שהמקווה עולה קצת כסף, טענה גרועה היא (ונראה שלא הסכים לחור"ד בזה).

³ אך כמה פוסקים לא קיבלו דבריו בזה (**שבט הלוי** ועיין **בדרכי טהרה**).

⁴ דברי **הט"ז** בסעיף זה (ס"ק ב) הובאו בסעיף הבא, וכן דברי **הפת"ש**.

❖ אמלתא כשהחזקה נידה בשכנותיה

◀ **רמב"ן, רשב"א וכן נראה מהרמב"ם (על פי המ"מ):** אישה שלבשה בגדי נידה, ואחר כך נתנה אמלתא לדבריה אינה נאמנת.

⚡ כך פוסק שו"ע.

◀ **טור:** אף בלובשת בגדי נידות נאמנת באמלתא.

⚡ ביאור דעת הרמב"ן:

◀ **רשב"א:** אע"פ שאם אמרה טמאה נאמנת באמלתא, בהחזקה אינה נאמנת, שאף שייתכן ותאמר טמאה אני, אך לא עושה מעשה גמור מחמת כן, כלבשת בגדי נידות.

◀ **מהר"ל מפראג (מובא בט"ז):** אישה נאמנת באמלתא רק בינה לבין בעלה. אך כשמפרסמת הדבר, אינה נאמנת.

⚡ נחלקו האחרונים באומרת לבעלה בפני רבים:

◀ **ט"ז:** דברי המהר"ל נכונים, ולפי זה אף באומרת טמאה אני בפני רבים, לא תועיל אמתלא. ומדויק מכך שהפוסקים כתבו: 'אמרה לבעלה'.

◀ **תורת שלמים וכו"פ:** אף האומרת בפני רבים, נאמנת. ונקטו הפוסקים בדבר ההווה.

א. רמ"א (בשו"ת): אישה שאמרה לבעלה מראש שהיא אומרת 'טמאה אני לך' כדי להסתיר את עיבורה (מפני עין הרע), מותרת לבעלה מצדדים שונים.

⚡ האחרונים נחלקו בדברי הרמ"א:

◀ **ט"ז:** מותרת לבעלה משום שהקדימה רפואה למכה, ואין צורך בכל הצדדים שהביא הרמ"א לדבריו (ומשמע שאם לא אמרה לבעלה לפני כן, אינה נאמנת⁵).

◀ **שו"ך:** הרמ"א התיר את האישה אפילו כשלא אמרה לבעלה לפני כן, משום שלא הייתה לה ברירה אלא לומר לאחרים, ובכה"ג אמתלא מועילה אף לרמב"ן.

ב. חשבה שהיא נידה:

◀ **פת"ש (על פי הש"ך):** אישה האומרת שחשבה שהיא נידה, ולכן לבשה בגדי נידות, נאמנת (כיוון שלבשת בגדי הנידות מוכרחת ואי אפשר אחרת).

◀ **כו"פ ותורת השלמים:** כיוון שלבשה בגדי נידות, אינה נאמנת באמתלא.

⁵ אמתלא כשאי אפשר אחרת:

◀ **ט"ז (יו"ד א, יג):** אף כשאי אפשר אחרת, אם אדם עשה מעשה, אמתלא לא תועיל עוד.

◀ **ש"ך ופרי מגדים:** כשאי אפשר אחרת, אפילו אם אדם עשה מעשה, נאמן באמתלא (גם לרמב"ן לעיל).

⚡ לע"ד המחלוקת בביאור הרמ"א שורשה במחלוקת שם. **הט"ז** האריך לבאר דברי הרמ"א כאן, משום שלדעתו אף כשאי אפשר אחרת, אמתלא לא תועיל, ולכן עיקר הטעם הוא משום שהבעל ידע מכך. אך **הש"ך** הסובר שאם אין ברירה אמתלא תועיל, דברי הרמ"א נכונים אף כשהבעל אינו יודע. וק"ל.

❖ מהי אמתלא

בירושלמי (כתובות ב, ה) מפרש שאישתו של שמואל תירצה לו שלא היה לה כוח לתשמיש.

רמב"ם: אם תירצה שחששה מפני אימו ואחותו שהיו בבית ולא רצתה שידעו מכך, נאמנת, וכל כל כיוצא בזה.

תרומה: אם אומרת שבתחילה חשבה שהיא נידה, אלא שבדקה אח"כ שנית וגילתה שלא ראתה דם, או חולה הייתי, או שאר דברים כיוצא בזה, נאמנת.

מהרי"ל: אף אם מתרצת שאמרה כך משום כעס שהיה לה עימו, נאמנת.

שו"ע: פוסק טענות אלו, וכן כל טענה כיוצא באלה.

❖ נאמנות החכם

המשנה מונה (כתובות עב ע"א) נשים היוצאות ללא כתובה, ואחת מהן היא המשמשתו נידה. ומבארת הגמרא, כגון שאמרה שחכם פלוני טיהר לה, ואמר החכם שהיא משקרת, והיא טמאה.

רמב"ן: החכם נאמן יותר מהאישה לומר שטימא דם זה. והטעם: משום שכל עד שבא ומעיד בשם עד אחר, ואותו אחר מכחיש דברי הראשון, השני נאמן יותר (והביאוהו הש"ך⁶).

ל **בית יוסף:** אך לעניין כתובה, אין החכם נאמן להפסידה כתובתה.

רמ"א: אמרה שחכם פלוני טיהר דם זה, והחכם אומר שמשקרת, החכם נאמן וטמאה.

ל **ט"ז:** דווקא לעניין איסור, אבל לעניין ממון, אין החכם נאמן יותר מסתם אדם שאינו נאמן (שהרי התורה האמינה לה כשניים, וסתם עד אינו נאמן להכחיש).

סעיף ד | הרואה דם בזמן התשמיש

המשנה בשבועות (יז ע"ב) אומרת שהמשמש עם הטהורה ואומרת לו שראתה דם, לא יפרוש מיד באיבר חי, מפני שיציאתו הנאה לו כביאתו (ומתחייב בזה כרת (ראשונים)). אלא ינעץ צפרניו בקרקע עד שימות האיבר ויפרוש באיבר מת.

רמב"ם וסמ"ג: ינעץ צפרני רגליו בקרקע, ולא יזוז עד שימות האיבר. וירא ויפחד מהחטא שבא לידו (סמ"ג).

שו"ע: המשמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד, חייב כרת, שיציאתו הנאה לו כביאתו. אלא ינעץ ציפורני רגליו בארץ ושוהה בלא דישה, ופורש באיבר מת.

רמ"א: וימלא פחד ורתת מהעבירה שבאה לידו.

א. אישה שהרגישה באמצע תשמיש ולא אמרה, הבעל אנוס. אך האישה יש לדון שמא גם היא פטורה משום 'יצרה אלבשה'. אך אפשר שכאן אין סברא זו, שהרי לאחר זמן תהיה מותרת לו (חת"ס).

⁶ ונראה שאף זו כוונת ה"ט"ז (ס"ק ג).

⁷ וכתב הגר"א שכן משמע מדברי הרא"ש. אך הוסיף שדעת הרא"ה והריטב"א שהרמב"ן סובר שיש לו נאמנות אף להפסידה כתובתה. ע"ש.

⁸ אך בבעילת מצווה אינו כן, ויכול לפרוש באיבר חי, עיין בסימן קצג (ובגליון מהרש"א כאן).

- ב.** צריך כפרה אפילו למי שקטן מגיל עשרים. ומה שמצינו שבי"ד של מעלה לא מענישים לפני גיל עשרים, היינו במצוות לשעתן. אך במצוות לדורות, אף פחות מגיל עשרים נענשים (שם).
- ג.** אף המשמש סמוך לשעת ווסתה ונזכר באמצע התשמיש, צריך לפרוש ממנה בדרך זו, אם ראתה דם. אך אם אומרת שמרגשת הרגשה אינו צריך לפרוש, שמא הרגשת השמש היא, אם לא שברור לה שזה הרגשת דם (חוו"ד).

❖ חילוקי כפרה

רמב"ם: הבא על אשתו שלא בשעת ווסתה, וראתה דם בשעת תשמיש, פטורים מקרבן, כיוון שהם אנוסים. (הרמב"ם סובר כך דווקא כשבדקו עצמם לפני התשמיש (בית יוסף)).

מרדכי בשם ר"ם: אישה ששמשה שלא בשעת ווסתה, ולמחרת מצאה דם על הסדין, אינה צריכה כפרה, שהרי היא אנוסה⁹. וכבר אמרו חז"ל שאישה לבעלה לא תבדוק כדי שלא יהיה ליבו נוקפו (ועוד שזו האישה ראתה לאחר התשמיש).

עוד כתב שהפורש מאשתו באיבר חי בשגגה, נחשב לשוגג בחיוב כרת, ויתענה פעמיים בשבוע (ארבעים יום), ולא יאכל בשר ולא ישתה יין בלילה התענית. ואם קשה עליו התענית יפדה ביב' פשיטים לצדקה (וכל אחד יתכן כפי כוחו). ואשתו אינה צריכה כפרה.

וכן פסק רמ"א.

נוב"י: יש שלושה חילוקים בדין זה¹⁰:

- 1.** אישה שיש לה ווסת ושימשו בשעת הווסת או בעונה הסמוכה לו, ומצאו אח"כ על עד שלו דם, אפילו בדקה לפני התשמיש, שניהם צריכים כפרה, שלא היה להם לשמש סמוך לווסתה (ובזה הרמ"א לא דיבר).
- 2.** אישה שאין לה ווסת כלל, ולרמב"ם צריכה בדיקה לפני התשמיש, אם לא בדקה אינה נחשבת אנוסה על התשמיש. אך אם בדקה, אנוסים על התשמיש, אך בפרישה תלוי: אם אמרה לו פרוש, ופירש מיד, שניהם חייבים (שאף היא רצתה שיפרוש מיד). אך אם רק אמרה לו שנטמאה, ופירש מיד, הוא חייב והיא אנוסה (ובזה דיברו השו"ע והרמ"א¹¹).
- 3.** אישה שיש לה ווסת ושימשה שלא בשעת ווסתה, אינה צריכה בדיקה (ואין חילוק אלא שאינה צריכה בדיקה לפני התשמיש), ונקראת אנוסה אף כשלא בדקה.
- ד.** תענית של שלושה ימים רצופים נחשבת כתענית ארבעים יום (רמ"א, או"ח סימן תקסד). אך עדיף להתענות בהפסקות שתמיד תהיה חטאתו נגדו (רמ"א ומג"א). ובנשים שהן תשושות

⁹ עיין בפת"ש (ס"ק טו) שהאריך בשם הפוסקים במקרים שונים של אונס, שדנו בהם אם נחשבים לאונס או לא. (אישה ללא ווסת ומצאה כתם על חלוקה בבוקר - אינם צריכים כפרה (מאיר נתנים). אישה שהרגישה כובד באבריה וזו דרכה בעת ווסתה, אך חשבה שהיא בהריון, צריכים כפרה (ותלוי מתי האישה הודיעה כן לבעלה) (חת"ס). אישה שאירע לה פחד פתאום ומצאה דם לאחר על הסדין, אינם צריכים כפרה (שם). אישה שראתה כתם והטעו אותה לחשוב שאין זה כתם אסור, צריכים כפרה (שם)).

¹⁰ הנוב"י נצרך לחלק כך, משום שבדברי הרמ"א יש קושי להבין מתי האישה אנוסה ומתי אף היא צריכה כפרה. ולשון רמ"א: 'ואם פירש ממנה בקשוי ובשוגג, שלא ידע שאסור לפרוש ממנה, יתענה מ' יום, ואינן צריכין להיות רצופים, רק כל שבוע שני ימים, כגון שני וחמישי, ובליל התענית אסור ביין ובשר. ואם לא יוכל להתענות, יפדה כל יום בממון שיתן לצדקה, כפי ערך ממון שיש לו, כי עשיר יתן יותר קצת מעני, ויש להחמיר בתשובתו. וכל המרבה לשוב, זכות הוא לו. והאשה אינה צריכה כפרה. ואם שמשה שלא בשעת ווסתה, ומצאה אחר התשמיש דם, אפילו נמצא על עד שלו, מקרי אונס, אפילו לא בדקה תחלה. וא"צ כפרה לא הוא ולא היא'.

¹¹ מוכח שהבין שהשו"ע פוסק כדעת הרמב"ם והרא"ש שחייבת בדיקה לפני התשמיש (עיין בסימן קפו, ב, שנחלקו האחרונים בדעת השו"ע).

כוח, יש להקל יותר בתענית. ואף כאשר אחד משניהם פטור, טוב שיתענה או יפדה בצדקה (פת"ש).

ה. יש להסתפק באיסור לאכול בשר בליל התענית, האם הכוונה ללילה שלפני התענית או שאחרי. ולדינא יש לחשוש לשניהם (תורת השלמים).

סימן קפו | בדיקות לפני תשמיש ואחרי

סעיפים א – ב | בדיקות לבעלת ווסת קבוע ושאינו קבוע

אישה שאין לה ווסת:

המשנה (יא ע"א) אומרת שפעמים שאישה צריכה בדיקה כשעוברת לשמש את ביתה. ומבאר רב יהודה בשם שמואל (שם ע"ב) שדווקא באישה העוסקת בטהרות, אך באישה לבעלה לא צריכה בדיקה. ואף אישה שאין לה ווסת אינה צריכה בדיקה.

כמו כן אומר רבי זירא (שם, יב ע"ב) בשם רבי אבא בשם שמואל שאישה שאין לה ווסת אסורה לשמש, ולמסקנה רק אישה העוסקת בטהרות צריכה בדיקה, אך לא לבעלה אפילו כשאין לה ווסת קבוע.

נחלקו רבי מאיר ורבי חנינא בן אנטיגנוס (יב ע"ב) באישה שאין לה ווסת. רבי מאיר אסורה על בעלה, ויגרשנה ללא כתובה (שמא תראה דם בזמן הביאה). ורבי חנינא בן אנטיגנוס אומר שתבדוק בשני עדים, והם עיוותיה והן תיקוניה. ואומר רב יהודה בשם שמואל שהלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס.

הגמרא מקשה: אם שמואל פסק כמותו באישה העוסקת בטהרות, הרי שמואל סובר שאישה לבעלה אינה צריכה בדיקה. ואם פסק כמותו אף לאישה לבעלה, הרי כבר אמר רבי זירא בשמו שאישה לבעלה לא צריכה בדיקה.

מיישבת הגמרא: מאן דמתני הא, לא מתני הא.

אישה שיש לה ווסת:

נחלקו ב"ש וב"ה (טז ע"א) האם אישה צריכה לבדוק עצמה לאחר תשמיש אחד או לאחר כל תשמיש, ואומר רבא שכל זה באישה העוסקת בטהרות (וכך פוסקים רוב הראשונים), ורבי זירא אומר שבעל נפש לא יבעול פעמיים (בלא בדיקה) לדברי הכל (וכך פוסק הרמב"ם).

רבי זירא שואל את רב יהודה (יב ע"א) מדוע שאישה לא תבדוק עצמה לבעלה, וענה לו שאם כן ליבו נוקפו ופורש (לרוב הראשונים: מכאן שלא תבדוק עצמה לפני ואחרי התשמיש. לרמב"ם: רק כשיעור ווסת לא תבדוק, אך לאחר מכן צריכים שניהם לבדוק).

הראשונים נחלקו באיזה אופן חייבו חכמים בדיקות לפני תשמיש:

◀ **רש"י, רשב"ם, תרומה, סמ"ג, רוקח [שערי דורא ומהרי"ל]:** רק אישה העוסקת בטהרות צריכה בדיקה, (ואין קושי מהכפילות בדברי שמואל, כי כל אמורא שנה דבריו בנפרדי). אך אישה לבעלה, אינה צריכה בדיקה, לא לפני ולא אחרי, בין שיש לה ווסת קבוע, ובין שאין לה ווסת. ואפילו רוצה להחמיר על עצמה לבדוק לפני ואחרי, לא תבדוק שלא יהיה ליבו נוקפו.

◀ **ר"ח ורא"ש (שחשש לדעת הר"ח):** אף אישה לבעלה צריכה בדיקה, משום שהלכה כרבי חנינא שאישה לבעלה אסורה ללא בדיקה לפני ואחרי. (ואין סתירה בדברי שמואל, משום שנחלקו האמוראים בדעת שמואל. לרב יהודה צריכה בדיקה, ולרבי זירא אינה צריכה בדיקה²).

¹ ואף בדברי רב יהודה אין כפילות (מדבריו בדף יא ע"ב) כיוון ששם רב יהודה רק בא להשמיע שלא נטעה בדברי המשנה, שפשטה מורה שכל אישה צריכה בדיקה לבעלה (רש"י).

וקשה, שהרי לפי דברי רש"י שמואל לא מסכים לא כרבי מאיר ולא כרבי חנינא. ויישב הר"ן ששמואל סובר כמשנה שכל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן, ומשמע לו שאפילו שאין לה ווסת.

² והקשה רש"י, הרי עדיין יש סתירה בדברי רב יהודה עצמו (מדף יא:)? ויישב הר"ן: תרי אמוראי אליבא דרב יהודה.

◀ **רמב"ם:** אישה לבעלה צריכה בדיקה (כ"ח), ושניהם חייבים בדיקה לפני ואחרי התשמיש. ואף באישה שיש לה ווסת צריכים בדיקות לאחר התשמיש, האיש צריך עד והאישה צריכה עד.³ אך גם לפני תשמיש נהגו הצנועות לבדוק את עצמן.

◀ **רי"ף (בכתובות):** אם אישה תבדוק עצמה שלוש פעמים, תהיה מותרת לבעלה ככל הנשים.

ל נחלקו בדעתו:

◀ **רמב"ן, רשב"א ור"ן:** הר"ף סובר שאישה שיש לה ווסת אינה צריכה בדיקה כלל (כרש"י). אך אישה שאין לה ווסת חייבת לעשות שלוש בדיקות (לה ולבעלה) כדי להתייר לעולם⁴ (ב"י: ובאותם שלוש פעמים צריכה גם בדיקות לפני התשמיש⁵).

◀ **ראב"ד וש"ך:** אף הר"ף סובר שאישה לבעלה אינה צריכה בדיקות כלל (כרש"י ורוב הראשונים), ורק אישה הרואה דם מחמת תשמיש צריכה בדיקות שלוש פעמים, או בעל החושש שמא אישתו תראה ורוצה לגרשה, עליהם לבדוק שלוש פעמים.

ל וכמדומה שכן עמא דבר (ש"ך דלא כשו"ע). ובמקום שנהגו להקל, אין להם להחמיר, שיש להם פוסקים לסמוך עליהם⁷ (תורת השלמים).

³ ולמד זאת מהמשנה האומרת (יד ע"א) 'דרך בנות ישראל משמשות בשני עדים אחד לו ואחד לה, והצנועות מתקנות להן שלשי להתקין את הבית', והבין הרמב"ם שמדובר באישה לבעלה ולא בעוסקת בטהרות. ומה שאמר רב יהודה לרבי זירא שלא תבדוק לאחר התשמיש, הכוונה שלא תבדוק מיד לאחריו כדי לחייבו קרבן, אך לאחר זמן זה, תבדוק (עיין ב"י). ולדעת הרמב"ם הלכה כרבי זירא שבעל נפש לא יבעול וישנה (ואין זו מידת חסידות, אלא עיקר הדין).

⁴ **הראשונים** הקשו על ביאור דברי הר"ף בדרך זו, גם מגמרות וגם בסברות. **הבית יוסף** מיישב את הקושיות מדברי הראשונים (ולכן חידש בר"ף שצריך גם בדיקה לפני). ומחמת דחקים אלה ביאר **הש"ך** אחרת את דברי הר"ף כדלקמן.

⁵ ולכאורה קשה, שאם מטרת הבדיקות לברר שאינה נידה, מדוע לאחר שלוש פעמים לא צריך? **בדרישה** (אות ב) כתב וכן נראה **ברמב"ן** (מלחמות ה' על בכתובות יב ע"ב) שבאמת מטרת הבדיקה רק לוודא שהבדיקה לאחר התשמיש אכן תוכיח שהאישה ראתה דם בזמן התשמיש, ולפי זה מובן מדוע הצריך הב"י בדיקות לפני רק בזמן שצריך בדיקות אחרי.

אמנם **בשבט הלוי** (שיעורים כאן) כתב שמאחר ונחלקו הראשונים מה הדין כשלא בדקה לפני ומצאה אחרי, האם נחשבת כרואה מחמת תשמיש, ומסתמת המחבר בסימן קפז, א, משמע שנחשבת לרואה (ולא תולים שהיה דם לפני כן), אם כן חוזרת הקושיא על השו"ע, מדוע הצריך בדיקה לפני. ויישב בשם **הסד"ט**, שכמו שמצינו מיגו באישה העוסקת בטהרות שתבדוק גם לבעלה. כך גם פה מיגו שצריכה בדיקה אחרי, צריכה בדיקה לפני.

⁶ **הבית יוסף** מביא דברי הראב"ד, אך נראה שנשמטו ממנו המשך דברי הראב"ד, שהרי הראב"ד מבאר אחרת מדברי הר"ן והרשב"א את דברי הר"ף (שלדעת הר"ף מדובר באישה העוסקת בטהרות, ורק הרואה דם צריכה שלוש בדיקות). ואכן **הש"ך** מביא את ביאורו כסיוע לביאור שלו לדברי הר"ף.

⁷ **בדרכי טהרה** (עמוד 137) כתב שכל אישה תנהג כמנהג משפחתה, ואם אין לה מנהג, תנהג כדברי השו"ע לבדוק שלוש פעמים. (ועוד כתב, שבמקום שנוהגים כדברי הש"ך שלא לבדוק, אין להם להחמיר. **ובשבט הלוי** (שיעורים כאן) כתב שטוב להחמיר, ומאוד כדאי להחמיר בבדיקה שלפני התשמיש, כמו שכתב **הבאר היטב** בשם **בית הלל** שנהגו לבדוק לפני התשמיש שלא בפני בעלה.

בהגהות חת"ס לשו"ע כתב שיש לעשות בדיקות אלה בתשמיש שקורה בזמן שיכולה לראות בו (לכן בעלת ווסת חצי קבוע, לא תבדוק בזמנים שבהם אינה אמורה לראות בהם), וכך פסק **בדרכי טהרה** (פרק ח, טו). אך **שבט הלוי** (שיעורים כאן) כתב שבדיעבד מהני. וכתב **היכל שלמה** (על סעיף ג) שבימים שמוחזקת שאינה רואה, נראה שיכולה לשמש שלוש פעמים ללא בדיקות. ע"ש.

שו"ע: אישה שיש לה ווסת קבוע, אינה צריכה בדיקה כלל, ואדרבה לא תבדוק כדי שלא יהיה ליבו נוקפו⁸. והרמב"ם סובר שצריכים לבדוק הוא והיא לאחר התשמיש. והצנועות יבדקו אף לפניו⁹. **רמ"א:** וסברא ראשונה עיקר¹⁰.

ובעלת ווסת שאינו קבוע, תבדוק ג' פעמים קודם התשמיש ואחריו¹¹, הוא והיא, ואם לא ראתה דם, אינה צריכה יותר בדיקה¹². ולרמב"ם ורא"ש צריכה האישה בדיקה לפני ואחרי התשמיש. והרמב"ם מצריך אף לאיש בדיקה לאחר התשמיש.

א. אם שימשו בלילה ולאחר זמן מרובה מצאה האישה דם, צריכים לעשות בדיקות לאחר תשמיש, ובאישה שאין לה ווסת צריכה לבדוק ג' פעמים¹³ (חוו"ד).

ב. אישה שמעולם לא ראתה דם, אינה צריכה בדיקה לבעלה כלל (חכם צבי ורבי דוד ערמאה).

סיכום:

בעלת ווסת קבוע		בעלת ווסת קבוע	
לפני תשמיש	לאחר תשמיש	לפני תשמיש	לאחר תשמיש
אינה צריכה בדיקה כלל, ורק לטהרות תבדוק			
רש"י ועוד	רי"ף (לפי הראשונים) ושו"ע	לא תבדוק כלל (ואסורה לבדוק, שלא יהיה ליבו נוקפו)	נראה שצריכה שלושה בדיקות (ב"י)
רי"ף לפי הראב"ד והש"ך	אינה צריכה בדיקה כלל (כדעת רש"י)		
רמב"ם	אינה צריכה, והצנועות בודקות	צריכים בדיקה הוא והיא	היא צריכה בדיקה

⁸ וכן פסקו כמה אחרונים (דרכי טהרה וטהרת בית). אך הוסיפו שיש מעלה אם תבדוק שלא בפני בעלה (עיין בהערה הקודמת בשם הבית הלל).

⁹ האחרונים נחלקו כמי פסק שו"ע. כנזכר בהערה הקודמת יש אחרונים שפסקו כדעת הר"ף, והבינו שכך פסק שו"ע. אמנם הפרישה והט"ז (קפט, ס"ק ה) הבין ששו"ע פסק כרמב"ם, וכן עולה מהאחרונים שדחו דברי הט"ז שם, אך לא משום ששו"ע פסק כר"ף, וכך גם נראה מדברי הש"ך (ריש סימן קפד). (ולכאורה טעמם משום שהרמב"ם והרא"ש הסכימו לדיעה אחת מול הר"ף, אף שרוב ככל הראשונים חלקו על דבריהם).

¹⁰ ובבאר היטב הביא בשם ספר בית הלל שכוונתו רק לכך שאינם צריכים בדיקה היא והוא לפני תשמיש. אך עכשיו נהגו לבדוק עצמן שלא בפני בעלה לפני התשמיש.

¹¹ גדר סמוך: כתב בדרכי טהרה (פרק ח, י), עד חמש דקות לאחר התשמיש (ובדיעבד חצי שעה, וכ"כ שבה"ל). וכתב בשבט הלוי (שם) שאף שצריך לבדוק מיד, אין לאדם לבטל מה שכתוב לשהות על הבטן כדי שיכלו כל הטיפות. ובגדר קודם תשמיש כתב בחצי שעה הסמוכה לתשמיש וכמה שסמוך טפי, עדיף.

איזה בדיקות צריכה לעשות:

◀ **חוו"ד** (ביאורים ס"ק א, אמנם עיין פת"ש ס"ק ב), וסד"ט: אף המצריכים בדיקות לפני ואחרי, הכוונה לקינוח, ולא לבדיקות חורים וסדקים.

◀ **שו"ע הרב ודרכי טהרה** (סוף פרק ח, בשלוש בדיקות של הר"ף): צריכה בדיקת חורים וסדקים.

¹² אישה שלא בדקה עצמה ועבר זמן רב, כתב בשבט הלוי (שם) כתב שנחשב כאילו בדקה עצמה, ואין טעם לבדוק עוד אף לדעת השו"ע.

¹³ אך בשבט הלוי (שיעורים כאן) כתב ששו"ע הרב חולק וסובר שאף בכה"ג אינה צריכה בדיקות.

❖ בדיקה לאחר כל תשמיש

נחלקו ב"ש וב"ה (משנה בטז ע"א) האם צריך בדיקה לאחר כל תשמיש או לא, לדעת ב"ש צריך בדיקה לאחר כל תשמיש ותשמיש, ולב"ה מספיק להם שני עדים בתחילת הלילה ובסופו. רבא סובר שמשנה זו אמורה רק לעוסקת בטהרות, ורבי זירא סובר שבעל נפש לא יבעל וישנה (בלי בדיקה נוספת ב"י).

רב אומר שאם בדקה בעד ואבד העד, לא תשמש לפני שתבדוק בעד אחר.

❖ **רש"י, רשב"ם, תרומה, רוקח [שערי דורא ומהרי"ל]:** להלכה אינה צריכה בדיקה כלל. (משום שכל סוגיא זו עוסקת בעוסקת בטהרות, שמתוך כך צריכה בדיקה גם לבעלה, וכתבא).

❖ **רמב"ם:** על כל ביאה יבדקו עצמם, ויכולים לבדוק באותו עד כל הלילה, ואם מצאו עליו דם למחרת, טמאים. (כבית הלל וכתבי זירא). (שמשנה זו עוסקת גם במי שאינה עוסקת בטהרות, וכתבי זירא (ובעל נפש הכוונה מעיקר הדין ב"י)). ואם אבד העד שבדקו בו, לא ישמשו שוב עד שיבדקו בעד אחר, הועיל ואין לה ווסת.

❖ כן פוסק רמ"א¹⁴.

סעיף ג | בעלת וסת חצי קבוע

תרומת הדשן: אישה שיש לה וסת חצי קבוע. שלעולם רואה רק לאחר שבועיים לטבילתה, אך לאחר מכן רואה בזמן שאינו קבוע. דינה עד שבועיים לאחר הטבילה כדין אישה שיש לה ווסת.

❖ וכן פסק שו"ע¹⁵.

סעיף ד | נאמנות לאישה בבדיקת עד בעלה

רמב"ם ושו"ע: מותר לאדם לתת לאישתו לבדוק אם יש דם על העד שלו, מתוך שנאמנת על שלה, נאמנת על שלו.

סעיף ה | רואה מחמת תשמיש ג' פעמים

שו"ע (על פי הגמרא): אישה הרואה דם מחמת תשמיש ג' פעמים, אסורה על בעלה, ודינה יתבאר בסימן הבא.

¹⁴ **הרמ"א** בא להשמיענו שאף לדעת **הרמב"ם והרא"ש** שהחמירו שכל אישה שאין לה ווסת תבדוק, אינה צריכה בדיקה בעד אחד לאחר כל תשמיש ותשמיש, מאחר ואף בעוסקת בטהרות לא החמירו עד כדי כך (עיין **במקור מים חיים**, הובא באוצר מפרשים על הדף). ולכאורה לפי סתימת השו"ע, כדעת הר"ף לבדוק ג' פעמים, דברי הרמ"א אמורים, לדינא באותם שלוש פעמים שבדקת אם היא רואה. (כלנ"ד, וכך משמע בשו"ע הרב). אמנם עיין לעיל על דברי השו"ע, שיש אחרונים שהבינו שפסק כרמב"ם ואם כן דברי הרמ"א כאן אכס הולכים לשיטת הרמב"ם. ואכמ"ל. האם הבדיקה שלפני התשמיש צריכה להיות לאור הנר, **בחוו"ד** כתב שזו מחלוקת ראשונים בין **רש"י ותוספות לרמב"ם**, **רש"י** ותוספות סוברים שאין צורך לאור הנר, והרמב"ם מצריך דווקא לאור הנר. **ובמקור מים חיים** חלק וכתב שאין כל עניין למחלוקת הראשונים לדברי הרמ"א, וברור שלפי הרמ"א צריכה בדיקה לאור הנר לפני התשמיש כדי לראות אם ראתה דם (ורש"י ותוספות שלא הצריכו אור הנר זאת משום שס"ל שבדיקה זו נאמרה כלפי טהרות ולא לאישה לבעלה).

¹⁵ **החוו"ד** הקשה על דברי השו"ע, שלפי זה אישה הרואה רק מל' יום לל' יום לא תצטרך לחשוש לעונה בנונית. אך יישבו האחרונים (**עיין שבט הלוי** (שיעורים כאן)) שדברי תרומת הדשן אמורים רק לעניין בדיקות לפני תשמיש. אך לשאר חששות דינה כאישה שאין לה ווסת. אמנם יש שהבינו שאינה צריכה פרישה אף בעונה בנונית כבעלת ווסת קבוע, ודחו דברי החוו"ד שחזקת וסתות אינה חזקה המלמדת שלא תראה (עיין **אגרות משה** (י"ד ב, עב) ו**טהרת ישראל** (ס"ק ג).

סימן קפז | דין אישה הרואה דם מחמת תשמיש

סעיף א | הרואה דם מחמת תשמיש

הברייטא אומרת (סה ע"ב) שהרואה דם מחמת תשמיש, יכולה לשמש שנית. ראתה שוב, תשמש בשלישית. ואם ראתה שוב, תצא מבעלה ותינשא לאחר. ואם ראתה גם אצלו שלוש פעמים תצא ממנו, ותינשא לאחר. ואם ראתה גם אצל השלישי שלוש פעמים תצא, ולא תינשא עד שתבדוק עצמה¹ (בבדיקת שפורפרת, כמובא בסעיף הבא).

כך פוסקים טור ושו"ע².

א. האם רמ"ת זו מחלה או וסת:

◀ **נוב"י (וכן נראה ברשב"א ותוספות³):** אישה הרואה מחמת תשמיש נחשבת כאישה שאין לה ווסת קבוע (מאחר ווסתה בא ע"י אונס וללא ימים, שדינו כווסת שאינו קבוע). ולכן אם קבעה לה ווסת לאחר מכן, ביטלה בכך את הווסת של התשמיש⁴.

◀ **חוו"ד⁵:** אין לסמוך על דבריו, כיוון שרמ"ת נאסרה לא רק מחמת ווסת, אלא מחשש חולי.

ב. אישה שראתה הרבה דם בבת אחת, אסורה להנשא לבעל השני, שכן ההיתר להנשא לבעל השני הוא מחמת ס"ס (שמא אינו מהמקור, ושמא אין האצבעות שוות), אך כשמגיע הרבה דם, שודאי בא מהמקור, אין אלא ספק אחד. ואפילו אם רק בפעם השלישית ראתה הרבה דם, אין ברור להתירה, אפילו ע"י שפורפרת (נוב"י).

ג. זקינה:

באר היטב (של המהרי"ט): אישה שהזקינה ואז התחילה לראות דם מחמת תשמיש, ומרגישה צער וכאב, אינה צריכה בדיקת שפורפרת.

◀ **שב"י:** אך אם ראתה לפני זיקנתה, אין זה מועיל אחר כך שהזקינה.

◀ **סדרי טהרה:** יש לפקפק בכך, שאפילו כשראתה לפני זיקנתה, תהיה מותרת כשהזקינה.

¹ הראשונים מבארים שברייטא זו סוברת כדעת רשב"ג שחזקה קובעת רק לאחר שלוש פעמים, ולמרות שרבי חלק עליו (והלכה כרבי מחברו), עם זאת קי"ל הלכה כרשב"ג בוסתות. ורק מהסמ"ג משמע שפסק שמותרת רק לבעל שני.

² כתב בשבט הלוי (שיעורים כאן) שבימינו ניתן למנוע את האיסור ע"י זריקות או כדורים שימנעו מהדם לבוא בפעם השלישית, והם מועילות מבחינה הלכתית. ובדרכי טהרה (עמוד 143) כתב שמיד בפעם הראשונה שקרה מקרה כזה, יילכו לרב לפני שישמשו פעם נוספת (אפילו מעוברת ומניקה) כדי שידעו כיצד להתנהג בפעמים הבאות.

³ הרשב"א בתורת הבית בשער ב, ד"ה הרואה דם. ותוספות בדף סו ע"א ד"ה נאנמנת. ולדבריהם רמ"ת אסורה רק מדרבנן. וכן פסק בטהרת הבית (א, עמוד קצו) ובשבט בלוי (שיעורים כאן).

⁴ אך אם היה לה ווסת קבוע, ואז ראתה מחמת תשמיש ג' פעמים, מסתפק אם נאסרת או לא. ובטהרת הבית (שם) קיבל סברתו רק בצירוף סברא נוספת להקל.

⁵ וכן כתב בבית מאיר (כאן). עיין בדברי החוו"ד, שביאר שרמ"ת חוששת לשני עניינים: א. חולי שממלאה ונופצת. ב. רואה מחמת חימוד בעלה. כיוון שכן בדיקת שפורפרת מועילה רק לעניין החולי, אך לא לעניין חימוד בעלה. ובחשש זה התירו חכמים לסמוך על כך שווסתות דרבנן ובמקום עיגון לא גזרו. (וכך ביאר את דעת רש"י המובא בסעיף ג, מדוע לא התיר לעשות בדיקה כבר בבעל הראשון ע"ש). ולדבריהם רמ"ת אסורה מהתורה. וכן כתב בערוך השלחן.

ד. ימי טוהר:

◀ **סדרי טהרה וכו"פ:** אישה הרמ"ת והתעברה, מותרת לאחר טבילה בימי טוהר שלה. ואם לא ראתה בהם, תהיה מותרת אף לאחר שנגמרו ימי הטוהר, שהרי מעיין אחד הם.

◀ **נוב"י:** אין ימי טוהר יכולים לעקור את האיסור שראתה בזמן אחר.

ה. אף כשאשה רואה זמן מה לאחר התשמיש (שאין דינה כרמ"ת), אסור לו לבוא עליה פעמיים בלילה, שהרי קבעה לה ווסת לראות בסמיכות לתשמיש (חוו"ד).

❖ מהו הזמן שנחשבת לרואה מחמת תשמיש

המשנה אומרת (יד ע"א) שאם שמשו ובדקו ומצאו דם על העד שלו, שניהם טמאים וחייבים בקרבן. אך אם מצאו דם על העד שלה, אם בדקה מיד ('אותיום') שניהם טמאים וחייבים בקרבן. אם בדקה לאחר זמן שניהם טמאים מספק ופטורים מקרבן. ואיזו לאחר זמן? כדי שתדע מהמיטה ותדיח פניה (של מטה (רש"י)).

הגמרא מקשה מראב"צ שסובר שלאחר זמן הוא כדי שתושיט ידה תחת הכר ותקנח עצמה (שזה שיעור קצר מכדי שתדע מהמיטה ותדיח פניה (רש"י)).

רב חסדא מיישב, שאכן יש שלושה זמנים: א. מיד (אותיום), טמאים וחייבים בקרבן. ב. לאחר זמן כדי שתושיט ידה תחת הכר, טמאים מספק ופטורים מקרבן. ג. לאחר אחר זמן כדי שתדע מהמיטה ותדיח פניה, אינם טמאים כלל [אך לר"ע מטמאה את בועלה למפרע]. רב אשי מתרץ ששיעורו של ראב"צ ושיעור המשנה שווים. ראב"צ עסק כשהעד אינו בידה, והמשנה עסקה כשהעד בידה. הגמרא מקשה על דברי רב אשי ונשאר בקשיא.

◀ **סמ"ג, סמ"ק, תרומה, מרדכי וטור:** בדקה ומצאה גם תוך השיעור שתדע מהמיטה (וסתמא דמילתא שמקנחת פניה של מטה (בית יוסף)), מטמאת כדין רמ"ת (אך לאחר זמן זה, אפילו ראתה פעמים רבות, אינה נאסרת כלל).

⚡ **ב"י:** קשה, שהרי מרב חסדא משמע שבשיעור כדי שתדע מהמיטה אין חיוב קרבן:

◀ **ב"י (וכן ביאר ברמב"ם):** אמנם אין חיוב חטאת אם לא בדקה מיד, אך מכל מקום יש חיוב קרבן אשם תלוי עד כדי שתדע מהמיטה. כיוון שכן, אין בעלה רשאי לקיימה מאחר שראתה כך שלוש פעמים. או שיש מקח טעות ואין לה כתובה ותנאי כתובה.

◀ **ב"ח:** הראשונים פסקו כדברי רב אשי, והגם שנשאר דבריו בקשיא, אין זה דחיה גמורה לדבריו.

◀ **ראב"ד:** בימינו לא בקיאים בשיעורי הזמנים הללו, וכל עוד ראתה סמוך לביאה דינה כרמ"ת.

⚡ **שו"ע:** אישה שראתה דם מחמת תשמיש, אם מצאו על עד שלו, אסורים, אך אם מצאו על העד שלה, בתוך שיעור כדי שתושיט ידה תחת הכסת ותקנח את עצמה [תשמש ג' פעמים וכו'] אסורה עד שתבדוק.⁶

רמ"א: ויש אומרים שאין לסמוך על שיעורים אלה בימינו ונאסרה על בעלה (וצ"ע כאשר ראתה בשלושה בעלים שונים, אם אסורה על כו"ע מחמת חוסר בקיאות שלנו⁷ (ש"ד)).

⁶ בדרכי טהרה (עמ' 142 בהערה) כתב שזה שיעור חמש דקות. בשיורי טהרה (קפז, תשובה י) כתב כדי שיעור כב אמה (רבע דקה). בטהרת הבית כתב (א, עמוד רג) שלוש דקות. וכתב בשבט הלוי (שיעורים כאן) שרוב השאלות בתחום זה מגיעות לאחר הזמן האוסר.

⁷ וכן משמע מעוד אחרונים שהקלו בזה (עיין דרכי תשובה (ס"ק ח) שהקל לאחר חמש דקות, וכן סדר"ט (ס"ק ד) הקל בדין זה).

א. כשמצאו על העד שלו, אסורים אפילו זמן מופלג לאחר התשמיש (ש"ר). אך דווקא אם בדק עצמו ומצא עליו דם, אך אם לאחר זמן מצא עליו דם, דינו ככתם שאינו אוסר (שו"ת פנים מאירות).

❖ ג' פעמים רצופים

רמב"ם, רשב"א, מהרי"ו, בית יוסף ודרכי משה: ג' פעמים צריכים להיות רצופים.

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

רמ"א (על פי מרדכי): ואין חילוק אם רמ"ת מיד לאחר הנישואין, ובין שהתקלקלה אח"כ וראתה.

Ⓣ אם מצאה דם פעמיים, ושמשה שוב ולא בדקה, ושוב ראתה בתשמיש הרביעי, דינה כרואה ג' רצופים (שאר התשמיש ללא בדיקה נחשב למניין) (חוו"ד).

ו. כיצד מונה ג' פעמים:

Ⓛ **פרישה, ט"ז וש"ך:** ג' פעמים נמנים יחד עם הפעם הראשונה.

Ⓛ **ראב"ד ותורת שלמים:** ג' פעמים נמנים מלבד הפעם הראשונה.

Ⓛ **חת"ס:** אין להתיר לאישה לשמש ד' פעמים, אך אישה שכבר שימשה ג' פעמים וראתה דם, ניתן לסמוך על הראב"ד, ונדונה כרואה פעמיים (ותבדוק אצל הרופאים לפני התשמיש הבא).

ז. נאמנות אישה לומר 'ראיתי מחמת תשמיש' (פת"ש):

Ⓛ **שיבת ציון:** אישה שאמרה שראתה דם מחמת תשמיש ג' פעמים, וחזרה ואמרה שבפעם השניה בדקה רק בבוקר, הרבה לאחר התשמיש, נאמנת. משום שבידו של הבעל לראות אם אכן מצאה דם מיד לאחר התשמיש⁸. לפי זה נאמנת רק אם בכל הג' פעמים אמרה מיד שראתה דם, אך לא לאחר מכן.

Ⓛ **פת"ש:** אף אם אמרה מיד רק בפעם השלישית, נאמנת, שהרי הפעמים הראשונות לא אוסרים אותה על בעלה.

⁸ עיין ב"ח (בתחילת הסימן) שהביא דעת **רבינו חננאל** שסבר שדווקא אם ראתה סמוך לנישואין, אך אם היו ביאות של היתר, לא נאסרת (אך עיין בהערות על הטור (ג) שירת דבורה)

⁹ וכתב **בטהרת הבית** (שם) לסמוך על החת"ס בזה. אך **בדרכי טהרה** (עמוד 143) סתם בזה, ונראה שפסק כדעת הש"ך.

¹⁰ אך ללא זה, אינה נאמנת שמא עיניה נתנה באחר, וכדין אישה האומרת לבעלה: 'נטמאתי'. **ובפת"ש** תמה על חקירתו, וכי מה ההשוואה לאומרת טמאה אני, ששם נאסרת עליו לעולם, לנידון שלנו שיכולה לעשות בדיקה כבר אצלו (שהוא הבעל הראשון), כמו שפסק השו"ע בסעיף ג. ויישב שאמנם יכולה לעשות בדיקה בבעל הראשון, אך נראה שהדבר תלוי ברצונה, ואם כן שוב חוזר החשש שמא נתנה עיניה באחר. (וכן לפי **הנוב"י** שכתב שבבדיקה בבעל הראשון, אם לא מצאה כלום, אינה נטהרת בכך, גם מיושב, שהרי ייתכן ולא ראתה כלום, ותבדוק ולא תמצא דם, ובכך תצא מבעלה).

ובערון השלחן (כאן ס"ק יא) כתב שלא חוששים שמא נתנה עיניה באחר, שהרי גם האחר יחשוב להתחתן איתה כשישמע שראתה ג' פעמים.

❖ ימי עיבור והנקה

◀ **חוו"ד"ד:** אישה שהתעברה בפעם השלישית שרמ"ת, אסורה גם בעיבור והנקה.

◀ **נוב"י:** מותרת כל ימי העיבור וההנקה¹². אך אם רמ"ת בימי עיבורה, אסורה¹³. ואף אם לא ראתה, לאחר ימי עיבורה חוזרת לאיסורה הראשון.

ל עוד כתב, שאי אפשר לעשות בדיקת שפורפרת בימי עיבור והנקה (וכ"כ בחוו"ד). אך כ"ז אם בדקה ולא מצאה כלום. אך אם בדקה ומצאה שהדם מהצדדים, מותרת בכך¹⁴.

סעיף ב | בדיקת שפורפרת

הגמרא מבארת כיצד תבדוק עצמה: תביא שפורפרת של איבר ובתוכה מכחול (קיסם (רש"י)) ובראשו מוך, אם נמצא דם בראשו, בידוע שהדם מהמקור, ואם נמצא מהצד, בידוע שהדם בא מהצדדים¹⁵. (בית יוסף: מכנסת שפורפרת כדי שהמכחול והמוך לא יתלכלכו מהדם שבצדדים. ועל ידי המכחול תזהה אם הדם בא מהמקור, אך תניח בראשו מוך כיוון שהדם ניכר עליו יותר, ועוד שהמכחול יכול לשרוט אותה).

כך פוסקים טור ושו"ע.

א. **משאת בנימין:** הוא הדין שיכולה לבדוק גם שאר מיני מתכות, אך לא תבדוק בשל עץ.

ש"ך: לא תבדוק בשל ברזל.

ל **פת"ש:** ואם בדקה בשל עץ מהני, שהרי החשש שמא ישרוט אותה ותראה בראשו (ונטמא אותה בחינם). ואם לא מצאה בו כלום, או שמצאה בצדדים, טהורה. (ומיהו התבאר שראיה מהצדדים עדיפה מאשר לא ראתה כלום¹⁶. אך בבדיקת עץ, ההתייחסות לעולם כבדיקה שלא ראתה בה, אף אם ראתה בצדדים, שהרי ייתכן ונשרטה מהעץ).

ב. ברמב"ם מדויק שקודם תכניס את השפורפרת ואחר כך את המכחול עם המוך (תורת השלמים), וכשמוציאה, תוציא קודם את המכחול (ס"ט).

¹¹ מחלוקת זו תלויה בשאלה האם ניתן לסמוך על ווסת קבועה שתעקור רמ"ת (כנזכר בתחילת הסעיף). וכדברי החוו"ד כתב בערוה"ש.

¹² וכן הכריע בטהרת הבית (א, עמוד רז).

¹³ אמנם במקום אחר כתב שאין זה ברור שאסורה שהרי זה כווסת שאינו קבוע, ונחלקו האחרונים האם יש לחוש לווסת שאינו קבוע בימי עיבור והנקה. ועוד הביא שממקומות נוספים משמע שאין זה פשוט להתיר, לכן לא כתב להתיר זאת לדינא.

¹⁴ **הנוב"י** כתב כמה הבדלים בבדיקת שפורפרת כשלא מצאה כלום (שמותרת אך אינו בשופי כל כך) לבין אם מצאה שהדם בא מהצדדים (שאינו מותרת בודאי):

א. בדיקה בימי עיבור והנקה.

ב. בדקה ואחר כך רמ"ת שנית (שאם מצאה מהצדדים נשאת לעולם מותרת).

ג. העושה בדיקה בבעל הראשון (שרק אם מצאה דם בצדדים ניתרת בכך).

ד. **סדרי טהרה:** עשתה כיס מפשתן ומצאה על צידו, מותרת בכך. אך אם לא מצאה כלום, אינה מותרת בכך.

ה. **[עמודי כסף]** (פת"ש ס"ק מה): הרואה לאחר טבילה, ובדקה שלא בליל טבילה. אם מצאה בצדדים מהני, ואם לא מצאה כלל, לא מהני בבדיקה.

¹⁵ **הבית יוסף** מקשה, כיצד בדיקת שפורפרת מועילה, הרי אולי היא לא שווה לגודל האיבר (שהרי לא כל האצבעות שוות), ואין ראייה מכך שלא מצא עליה דם. ומיישב, שכיוון שניתן לתלות שהשפורפרת בגודל האיבר, תולים כיוון שרוב הנשים לא רואות מחמת תשמיש. ומה שאמרה הגמרא 'אין כל האצבעות שוות', היינו להקל על האישה, שלא תצטרך בדיקה כדי להנשא לבעל השני.

¹⁶ עיין בהערה בסעיף א שסיכמנו את הקולות שיש במציאת דם בצדדים.

ג. נוב"י: אישה שמצאה בבדיקה דם ונאסרה, לא תוכל לעשות אחר כך שוב בדיקות (אפילו אם תמצא בהן דם מהצדדים), ואפילו על רפואת רופאים אין לסמוך (אא"כ תפיל חררת דם)¹⁷.

ד. לא מצאה דם, ואחר כך שוב רמ"ת:

◀ **באר היטב, חו"ד והרב חיים מצאנז:** מותרת לעולם בכל מקרה¹⁸.

◀ **סדרי טהרה:** אסורה, ודי אם נקל כשראתה פחות מג' פעמים.

◀ **נוב"י:** אם לא מצאה כלום, נאסרת שוב. אך אם מצאה בצדדים, מותרת.

ה. שבעה נקיים לאחר הבדיקה שלא מצאה דם בה מהמקור:

◀ **מהר"י הורביץ (וכן משמע בר"ן):** אינה צריכה שבעה נקיים, שמוכח שהדם אינו מהמקור¹⁹.

◀ **חו"ד:** צריכה שבעה נקיים אחר כל דם שתמצא מחמת תשמיש, ואף לאחר הבדיקה (אפילו אם מצאה בצדדים).

❖ דרך הבדיקה

רמב"ם: מכנסת אותו עד צוואר הרחם.

◀ **בית יוסף:** וכן בדין, שאם לא תכניס עד מקום שהשמש דש, אם לא ימצא דם על הבדיקה, כיצד תדע שאכן אינה רואה דם מחמת התשמיש.

◀ **שו"ע:** תכניס עד מקום שהשמש דש.

א. משאת בנימין ושו"ך²⁰: צריכה להכניס את השפורפרת רק עד מקום שיכולה, ומשערת לפי אומד דעתה, ונאמנת על זה. ואינה צריכה להכניס למקום צר ודחוק. ואין לנו לחוש שמא לא נכנסה עד מקום דישה, שלא ניתנה תורה למלאכי השרת.

◀ **חת"ס:** צריכה להכניס ככל האפשר, עד צוואר הרחם, שאינה יודעת עד היכן השמש דש.

❖ בדיקת 'אמונת שמואל'

אמונת שמואל: תבדוק תחילה ללא שפורפרת לראות שמא הדם בא מהצדדים, ואז לא תצטרך עוד בדיקה. ואם תמצא בראש המוך לא תאסר בכך, שהרי ייתכן שהדם בא מהצדדים.

◀ וכן הסכימו **תורת השלמים²¹ וחת"ם** וכעין זה **בסדרי טהרה²²**.

¹⁷ וכן כתב בחו"ד, משום שעדיין שייך החשש שמא רואה מחמת חימוד בעלה, ובזה לא מועילות בדיקות נוספות. אך אם עשתה בדיקה תחת בעלה הראשון, (עיין סעיף ג), תועיל בדיקה אח"כ.

¹⁸ ועיין בטהרת הבית (א, סימן ה, ג) שנראה שכך הכריע.

¹⁹ **וערוך השלחן** חילק בין מצאה דם בצדדים שאינה צריכה ז"נ, לבין אם לא מצאה כלום שצריכה. ובטהרת הבית (א, עמוד רטז) כתב שמסתימת שאר הפוסקים משמע שהקלו, ועל כן כף העיקר לדינא. אך המחמיר תע"ב.

²⁰ וכן הכריע בטהרת הבית (שם).

²¹ אלא שהעיר שאין בזה הרבה תועלת, שהרי ודאי שיתלכלך ראש המכחול. ועוד שאין טוב להרבות בבדיקות.

²² שהתיר לעשות כיס מפתתן באורך ועובי איבר, שאם תראה בו דם מהצדדים תהיה מותרת (אך אם לא ראתה בו כלום אינו מתירה, שייתכן ולא הצליחה להכניסו עד המקור).

סעיף ג | בדיקה תחת הבעל הראשון

הגמרא מקשה (שם), מדוע לא תעשה האישה בדיקה לאחר הפעם השלישית של הבעל הראשון. ומיישבת, כיוון שאין כל האצבעות שוות. ומקשה עוד, מדוע שלא תעשה בדיקה לאחר הבעילה הראשונה של הבעל השלישי, ומיישבת, כיוון שאין כל הכוחות שווים.

◀ **רש"י (על פי תוספות ורא"ש):** אסור לאישה לעשות בדיקה תחת הבעל הראשון והשני, ורק בבעל השלישי התירו לעשות בדיקה. אך יכולה להשאיר תחת השלישי לאחר הבדיקה²³.

◀ **רמב"ם (על פי המ"מ):** בדיקה אינה מועילה להשאיר את האישה תחת בעלה, אפילו בבעל השלישי. אך אם עשתה בדיקה בין הבעל הראשון לשני, מותרת לשני לעולם²⁴.

כך פוסק **הש"ך** (וכן הביא **שו"ע** כ"א לאוסרה בביאה שלישית לבעל הראשון).

◀ **שאר הראשונים:** רשאית לעשות בדיקה כבר תחת הבעל הראשון. והגמרא רק מציעה לאישה עצה טובה, שלא תבדוק עד הבעל השלישי, שכן אם תמצא בבדיקה דם, תאסר על כולם. (ואם לא תעשה בדיקה, מותרת לבעל השני אף ללא בדיקה).

כך פוסק **שו"ע** בסתמא.

רמ"א: וסומכים על סברא זו (וכ"כ **שאר האחרונים**). ואם חשה כאב בשעת תשימיש, לכו"ע יכולה לעשות בדיקה בבעל ראשון (על פי הנה"מ בשם הריצב"א).

- א. **ש"ך (בשם הפוסקים):** אם בדקה בבעל הראשון ומצאה בראש המוך, אסורה לכל העולם.
- ב. אף המתירים לעשות בדיקה בבעל הראשון, מותרת ל רק אם מצאה בצדדים, אך אם לא מצאה שום דם, אינה מותרת בכך (נוב"י).
- ג. עשתה בדיקה ומצאה בראשה דם, תוכל לעשות אח"כ בדיקה נוספת שמא לא תמצא עליה דם כדי להתירה לבעל השני (חוו"ד).

סעיף ד | שמשו סמוך לווסתה

הברייתא (סו"ע"א) אומרת שאם ראתה מחמת תשימיש ויכולה לתלות בווסתה, תולה בווסתה.

◀ **רש"י:** הכוונה לאישה שרמ"ת רק בזמנים מסוימים, אך בזמנים אחרים אינה רואה, שיכולה לשמש בזמנים שלא אמורה לראות בה.

◀ **רמב"ם, רמב"ן, רשב"א וטור:** הכוונה לאישה ששמשו סמוך לווסתה, שאינה נאסרת גם אם ראתה מחמת התשימיש.
כך פוסק **שו"ע**.

²³ ובזה רש"י מקל יותר מהרמב"ם שאסר לה אפילו בבעל השלישי.

²⁴ כך כתב הרב המגיד. ובזה הרמב"ם מקל מרש"י, שאסר לעשות בדיקה כל עוד לא נשאה שלוש פעמים. (ונראה שסברת הרמב"ם שבדיקה מועילה רק כשאין חזקה הפוכה כנגדה, אך אם האישה הוחזקה אצל בעל זה כאסורה, בדיקה לא יכול להוציא מחזקה זו, ורק אם נברר שאישה זו הבריאה, מותרת האישה לבעל אחר, שאצבעו שונה מהבעל הראשון).

המגיד משנה מבאר שלפי הרמב"ם שאלת הגמרא 'ותבדוק עצמה בביאה שלישית של הבעל הראשון', כוונתה להקשות איך מתירים אותה לבעל השלישי בלי בדיקה, הרי הוחזקה בשלוש ביאות. ומיישבת הגמרא שאין כל האצבעות שוות, ואין זו חזקה גמורה, משום כך בדיקה תועיל לה.

◀ **רז"ה (מובא בפת"ש):** אם יש לאישה ווסת הגוף (כפיהוק או עיטוש) ושמשה סמוך לזמן הופעת ווסתות אלה, תולה בהם, ואינה אסורה כרמ"ת (עד שיתברר שהווסת מורכב מווסת הגוף ותשמיש יחד).

◀ **מרדכי:** הכוונה לאישה שיש לה ווסת, ושימשה שלא בזמן ווסתה וראתה דם. [תולה בכך משום מכתה]. אך אם יש אין לה ווסת קבוע, צריכה לדעת שמכתה מוציאה דם.
 ↪ נחלקו בהבנת דבריו:

◀ **בית יוסף וש"ך (עיין בסעיף הבא):** שלא בשעת ווסתה תולה אף ללא מכה. ואם יש לה מכה תולה במכתה (וזה עניין אחר).

◀ **ט"ז:** שלא בשעת ווסתה תולה בווסתה, דווקא כשיש לה מכה (אפילו שאינה מוציאה דם²⁵).

א. כיצד שימש סמוך לווסתה:

◀ **לכל הראשונים:** מדובר במי שיצא לדרך, שמותר לו לשמש.

◀ **לר"ת:** אסור ליוצא לדרך לשמש מיטתו.

↪ נחלקו בביאור דעתו:

◀ **פרישה, תוה"ש וס"ט:** מדובר כשהייתה ווסתה מעט לאחר הנץ, שמותרת לשמש כל הלילה.

◀ **ש"ך:** מדובר כשעבר ושימש. או שר"ת מבאר את המימרא בגמרא כדעת רש"י או המרדכי. או שמדובר בקטנה שעוד לא קבעה לה ווסת, (שאינו חייב לפרוש ממנה) ולאחר מכן התברר שקבעה לה ווסת בזמן שראתה.

ב. **ס"ט בשם הרז"ה:** אם אישה תמיד רואה כשיש לה ווסתות הגוף, וראתה עם ווסתות אלה, תולה בווסתה.

ג. ראתה סמוך לווסתה ואחר כך ראתה עוד פעמיים שלא בסמיכות לווסתה, אין מצרפים ראיות אלה לראיה הראשונה (ס"ט).

סעיף ה | תלייה במכה

הקדמה קצרה:

א. חכמים קבעו שאישה שיש לה מכה באותו מקום יכולה לתלות שהדם מגיע מחמת מכתה.

ב. כמה דיונים דנו הפוסקים בדין זה:

1. האם דין זה שייך בימינו (שאוכלי איננו בקיאים).
 2. באיזו מכה ניתן לתלות (מוציאה דם או לא, בשעת הווסת או שלא בשעת הווסת).
 3. הדין כאשר מסופק מהיכן מגיע הדם (האם יש כאן ספק ספיקא).
 4. האם תלייה במכה שייכת רק לדין רמ"ת או שהאישה כלל אינה טמאה נידה.
 5. האם ניתן להקל בכתמים על סמך מכה.
- ג. הרמ"א אף הוא דן בכמה מההלכות הנ"ל, ודבריו מתחלקים לחמישה חלקים: א. אישה שיש לה ווסת קבוע, אם תולה במכתה. ב. אישה שאין לה ווסת אם תולה במכתה (שלא בשעת

²⁵ שאם מוציאה דם, תיפוק לה שתולה במכתה. עיין בסעיף הבא.

עונה בנונית). ג. אישה שאין לה ווסת, אם תולה במכה המוציאה דם. ד. תליה במכה בשעת הווסת. ה. תליית כתם במכה.²⁶

הברייתא (שם) אומרת שאם יש לה מכה תולה במכתה. אך אם דם מכתה שונה מדם ראייתה, אינה תולה במכתה.

◀ **רשב"א (ומביאו הרב המגיד), רא"ש, רמב"ם ור"ן:** דווקא אם התברר שדם המכה משונה מדם ראייתה, אינה תולה בו, אך בסתמא תולה בו. כיוון שהאישה עומדת בחזקת טהרה²⁷. לפי זה גם בימינו ניתן לתלות בדם מכה.

◀ **רמב"ן וראב"ד:** צריך לבדוק אם דם מכתה משונה מדם ראייתה. לפי זה, בימינו, אין לתלות בדם מכה, כיוון שאיננו בקיאים.

רשב"א (בתורת הבית) ור"ן: והמחמיר תבוא עליו ברכה.

☞ **שו"ע:** אף בימינו תולים בדם מכה²⁸.

א. כששני מראות הדמים לפנינו:

◀ **פרישה וט"ז:** אם שני מראות הדמים לפנינו, אין להקל, כיוון שבקלות ניתן לברר אם המראות שונים²⁹.

◀ **ש"ך:** תולים בסתמא שדם מכתה טהור.

ב. ניתן לתלות רק במכה הנמצאת במקור שממנו יוצא הדם. אך אם יש לה מכה במקום אחר, אינה יכולה לתלות בה (**ב"ח וש"ך**).

ל ודווקא אם מרגישה שהדם בא מהמקור, אך אם רואה שלא בהרגשה, תולה אף במכה בצדדים (**חוו"ד**).

ג. אף שהתירו אישה לבעלה (בספירת ז' נקיים) צריך לפרוש ממנה באיבר מת (**חת"ס**).

ד. אף אם בדקה עצמה בשפורפרת ומצאה דם בראשה, יכולה לתלות במכתה (**ש"ך בשם אביו**).

²⁶ לשם תועלת הלומד הבאנו כאן לשון **הרמ"א** (ובסוגרם היכן דבריו נידונים בנושאים להלן): 'וכל זה באשה שיש לה וסת קבוע, ואז יכולים לתלות שלא בשעת וסתה במכתה, אף על פי שאינה יודעת בודאי שמכתה הוציאה דם (נידון ב'איזו מכה תולה'). וכן אם אין לה וסת קבוע, והוא ספק אם הדם בא מן המקור או מן הצדדין, תלינן במכה מכח ספק ספיקא, ספק מן הצדדין או מן המקור, ואת"ל מן המקור, שמא הוא מן המכה (נידון ב'אם אינה יודעת שהדם בא מהמקור'). אבל אם ידוע שבא מן המקור, אף על פי שיש לה מכה במקור, אינה תולה במכה, אם אין לה וסת קבוע, אלא אם כן יודעת בודאי שמכתה מוציאה דם (נידון ב'איזו מכה תולה'). ומ"מ בשעת וסתה, או מל' יום לל' יום, אינה תולה במכתה, דאם לא כן לא תיטמא לעולם (נידון ב'תלייה בשעת הווסת עצמו'). וכתמים, תולה בה בכל ענין (נידון ב'תליה במכה לענין כתמים).

²⁷ לדעת **הנובי"י** (בכמה תשובות, עיין **בפת"ש** ס"ק כד) יש לתלות במכה ולהתירה רק אם עומדת בימי טהרה. (ולדעתו בז' נקיים אינה נחשבת למוחזקת בטהרה, אך **לחת"ס ועוד אחרונים**, נידונת כמוחזקת בטהרה לענין רמ"ת, מיד לאחר שעשתה הפסק טהרה).

החוו"ד (מובא **בפת"ש** שם) סובר שיכולה לתלות בדם מכתה בסתמא, דווקא אם ראתה בזמן התשמיש עצמו. אך אם ראתה שלא בשעת התשמיש, ורוצה לתלות במכתה לענין ז' נקיים, אינה תולה בסתמא. וזאת משום שרק בשעת תשמיש יש ספק נוסף שמא התשמיש עכר את הדם, אך שלא בשעת תשמיש אין ספק זה.

²⁸ והאם צריך שתדע שהמכה מוציאה דם (שהרי סתם השו"ע דבריו), עיין **בנובי"י** (קמא מא), והביאו הפת"ש בסעיף ז, שהוכיח משם שצריך שתדע שהמכה מוציאה דם. אמנם **בטהרת הבית** (סימן ה סעיף ו) כתב להוכיח מהרבה אחרונים שהבינו מסתימת השו"ע שהתיר אף במכה שאינה מוציאה דם, אף באישה שאין לה ווסת (וכדעת הרשב"א). [ולפי זה סעיף ז רק מחדש שאם מוצאת רק בצד אחד וכו' שנחשב הדבר כאילו יש לה מכה].

²⁹ וכתב **בשבט הלוי** (שיעורים כאן) שכן נוקטים. וביאר שהש"ך סובר שצריך לברר רק אם יש רוב מול חזקה. וכאן הרי אין ניגוד בין החזקת טהרה של האישה לבין הרוב. והט"ז סבר שיש הבדל בין בירור שצריך לעשות, לבין כשהדבר עומד לפנינו, שהתעלמות ממנו הוי כמעלים עינינו מהאיסור.

❖ באיזו מכה תולה (מוציאה דם או לא, ובזמן ווסתה)

◀ **רשב"א (על פי התוספתא³⁰):** ניתן לתלות אף במכה שאינה מרגישה שמוציאה דם (שאינה יודעת לראות אלא ע"י בדיקת שפורפרת).

ל נחלקו בביאורו:

◀ **ב"י, דרכי משה וט"ז:** אינה צריכה לדעת שמכתה מוציאה דם.

◀ **ש"ך:** צריכה לדעת שמכתה מוציאה דם, אך אינה צריכה להרגיש שהוציאה דם.

◀ **הגה"מ בשם התרומה:** אינה תולה אלא במכה שיודעת שממנה יצא הדם.

◀ **מרדכי:** בעלת ווסת קבוע תולה בווסתה [ובמכתה].

תרומת הדשן: אישה שיש לה מכה בצד אחד מותרת. וכן כתב במרדכי להתיר אישה שיש לה ווסת קבוע, שלא בשעת ווסתה³¹.

Ⓢ **רמ"א:** ניתן לתלות במכה דווקא **כשיש לה ווסת קבוע** ותולה שלא בשעת הווסת,

אפילו שאינה יודעת אם מכתה מוציאה דם.

(בהמשך דבריו כתב:) אך אם אין לה ווסת קבוע, והדם בא בוודאות מהמקור (ואם אינו ודאי- עיין לקמן), אע"פ שיש לה מכה במקור, אינה תולה בה עד שתדע שודאי מוציאה דם³².

ל האחרונים נחלקו מה מקור הרמ"א להקל לבעלת ווסת קבוע שלא בשעת ווסתה אף

במכה שאינה מוציאה דם (עיין גם בסעיף ד):

◀ **ט"ז:** דברי הרמ"א תמוהים, שכן **המרדכי ותרומת הדשן** הצריכו שני תנאים:

שמכתה מוציאה דם, ושלא תהיה בזמן ווסתה. ומקור דבריו **בהגהות שערי**

דורא. אך לדינא דבריו נסתרים מחמת כמה קושיות³³.

◀ **ש"ך:** דברי הרמ"א מיוסדים על **המרדכי ותרומת הדשן**, שהקלו אפילו במכה

שאינה מוציאה דם.

א. כשאין לה ווסת קבוע, תולה במכתה המוציאה דם, אע"פ שאינה מרגשת שדם זה בא ממכתה (ש"ך).

ב. **תלייה במכה לעניין שבעה נקיים (ש"ך ס"ק ב, ופת"ש ס"ק כז):**

◀ **ב"ח:** מותרת אף לעניין נידה, ואינה צריכה ז"נ.

◀ **ש"ך (וכן כתבו עוד האחרונים³⁴):** אף שהקלו באישה שיש ווסת קבוע, ואינה יודעת שמכתה

מוציאה דם, שלא לדונה כרמ"ת. עם זאת צריכה לשבת ז' נקיים, כיוון שהקלו רק שלא

³⁰ ששנתה: נאמנת אישה לומר 'מכה יש לי במקור', ולא שנתה 'שממנה הדם שותת'.

³¹ האחרונים נחלקו בדעתו: **הט"ז** מבין שכוונתו להתיר לבעלת ווסת קבוע, ודווקא אם יודעת שמכתה מוציאה דם. **והש"ך** מבין שתרומת הדשן פסק כמרדכי להתיר לבעלת ווסת קבוע שלא בשעת הווסת, אפילו ללא מכה, אלא שהוסיף, שכל הפוסקים יודו שכשיש לה מכה, אפילו אינה מוציאה דם, מותרת שלא בשעת ווסתה.

מכך נובעת המחלוקת המובאת לקמן בדברי הרמ"א, האם מקור בדברי תרומת הדשן (ש"ך) או ממקום אחר (ט"ז).

³² **הפת"ש** (ס"ק ז) דן בדברי הפוסקים האם האמינו לרופאים, והבאנו את הדברים בסעיף ח'.

³³ **הט"ז** ביאר שמקור דברי הרמ"א בדיוק מדברי הגהות שערי דורא. אך דחה מהלכה את דבריו, מחמת כמה קושיות: א. הראשונים (תרומת הדשן, מהר"ו, פשט מהר"י סגל המובא בהגהות ש"ד, וב"י) לא סברו כך, ואיך הקל כנגדם ב. מסעיף ז' משמע שצריכה לדעת שמכתה מוציאה דם, והרמ"א לא הגיה שם מאומה על הש"ע. ג. הדרכי משה השווה בין תרומת הדשן שהצריך שתדע שמכתה מוציאה דם (וזה סעיף ז' בשו"ע) ובין מהר"י סגל המובא בהגהות ש"ד, שהתיר אף כשאינה יודעת. ותמוה מדוע. ד. הרמ"א בעצמו בסימן קצא' לא התיר אלא על ידי בדיקה, ונמצא סותר דבריו.

³⁴ וכן פסק **בטהרת הבית** (א, סימן ה, ו).

לאוסרה לעולם על בעלה. אמנם אישה שיודעת בוודאות שמכתה מוציאה דם, אינה צריכה אפילו ז' נקיים.

◀ **כנסת יחזקאל (וכן הבין בש"ך):** אם ראתה בזמן התשמיש והתרנו אותה, טהורה אף לעניין ז' נקיים, שאין טהרה למחצה.

◀ **נוב"י:** כוונת הרמ"א לטהרה אף מז' נקיים. אך לא פסק כך למעשה, משום שהש"ך חלק.

ג. **כאב ביציאת הדם (פת"ש ס"ק כז):**

◀ **הסכמת האחרונים:** כאב אינו כמכה.

◀ **סדרי טהרה וכנסת יחזקאל:** אם יודעת שיש לה מכה, וחשה כאב כל פעם, נחשבת היא למכה המוציאה דם.

♦ תלייה בשעת הווסת עצמו

◀ **תרומה, מרדכי, סמ"ג וסמ"ק:** בשעת הווסת אינה תולה במכתה, אפילו אם יודעת שהמכה מוציאה דם. שאם תתלה, לעולם לא תהיה טמאה.

⊞ כך פסק רמ"א.

Ⓛ אך אם מרגשת שהדם בא מהמכה, תולה בה (ש"ך).

◀ **רמב"ם (לפי הב"י) ורשב"א:** אף בשעת ווסתה תולה במכה המוציאה דם (כיוון שוסתות דרבנן, והאישה בחזקת טהרה, ומספק אל תאסרנה לעולם³⁵).

א. **ראתה ללא הרגשה:**

◀ **חוו"ד:** אפילו אם לא הרגישה, טמאה, כיוון שזה שעת ווסתה.

◀ **נוב"י:** אם לא הרגישה טהורה, אם היא עומדת בימי טהרתה.

ב. **שעת ווסתה נקראת כל אותה עונה שרגילה לראות בה (חוו"ד).**

♦ אם אינה יודעת שהדם בא מהמקור (ספק ספיקא)

כנזכר, הרמ"א פסק שאישה שאין לה ווסת אינה יכולה לתלות במכה שאינה מוציאה דם. עם זאת חידש הרמ"א (על פי הגהות שערי דורא³⁶) שיש מצב בו תוכל לתלות במכה זו:

⊞ **רמ"א:** אישה שאינה יודעת אם הדם בא מהמקור או מהצדדים, תולה במכה שיש לה במקור, שיש כאן ספק ספיקא: שמא בא מהצדדים, ואת"ל שבא מהמקור, שמא בא מהמכה שם.

³⁵ והמשיך הרשב"א, שאין לתמוה מדוע בשאר נשים אנחנו חוששים בעונת הווסת (למרות שלא ראתה ממש), ואיך אתה מתיר את זאת? ועוד שהרי יש דם לפנינו? ויישב, שבשאר נשים ניתן לדעת כשהגיע דם נידתה. אך כאן לא ניתן לדעת האם זה דם נידתה, ואם תאסרנה, לעולם תשאר אסורה.

והקשה **באבני מילואים (תשובה, סימן כג)** מדוע שלא נאסרה בזמן ווסתה, ובשאר הזמן תהיה מותרת. ויישב, שאם נאסור אותה אז, לא תוכל להטהר עד שתחיה המכה, שהרי לא נדע אם זה דם ווסתה או דם מכהתה.

לפי דבריו עולה שהרשב"א התירה אפילו מטומאת נידה (ואינה צריכה שבעה נקיים). וכן כתב **נוב"י** (קמא, מא) בדעת הרשב"א, וכן כתבו הרבה אחרונים.

³⁶ **בדרכי משה** כתב שמשמע **מהגהות שערי דורא** שאם אינה יודעת שהדם בא מהמקור, יכולה לתלות במכה אפילו שאינה מוציאה דם מכוח ספק ספיקא. וביאר **הש"ך** שהרמ"א הבין כן ממה שכתב שם, שאם מרגישה שהדם בא מהמקור טמאה. משמע מכך, שאם אינה יודעת שבא מהמקור טהורה, אע"פ שאינה יודעת שהמכה מוציאה דם. **והש"ך** חלק וכתב שאין לדייק מכך, וכוונת ההגהות רק לאפוקי ממקרה שראתה כתם (שבא ללא הרגשה), שאז היא טהורה. וכן דחה הראיה **מהתרומה והגה"מ** שהביא הדרכי משה. בנוסף לכך חלק **הש"ך** על עצם הספק ספיקא כדלקמן.

⌋ (פת"ש: וכן פסקו תורת שלמים, נוב"י וחוו"ד).

⌋ ש"ך: אסורה, כיוון אין בזה ספק ספיקא, כיוון שאינו מתהפך.³⁷

א. **נוב"י:** יש להקל כדברי הרמ"א משום ספק ספיקא, משום שהיא בחזקת טהרה.³⁸

ב. **חוו"ד:** אם הרגישה הרגשת יציאת דם, אין הס"ס מועיל להתירה. אך לא תבדוק כדי שלא תמצא דם (ותאסר בחינם), אלא תמתין עד שתרגיש ורק אז תאסר.

❖ תלייה במכה לדיני כתמים

מרדכי: יכולה לתלות ראיית כתמים במכה, בכל עניין.

⌋ כן פסק הרמ"א.

⌋ אפילו בשעת ווסתה, אפילו אם אינה יודעת שמכתה מוציאה דם (ש"ך).

א. אם יש לה כאב, אע"פ שאינו נחשב למכה, יכולה לתלות בו כתמים אם היא בחזקת טהרה. (אך לא בשעת ווסתה) (נוב"י).

ב. **פנים מאירות:** אם היה לה מכה והתרפאה, ושמשה עם בעלה, ולאחר התשמיש ראתה דם, תולים להקל שעל ידי התשמיש התגלעה המכה, וממנה רואה דם.

⌋ **סדרי טהרה:** מפקפק בזה.

סעיף ו | נאמנות לומר שיש לה מכה

⌋ רשב"ג אומר (שם) שנאמנת אישה לומר שמכה יש לה באותו מקום שממנה בא הדם.

⌋ כן פוסקים טור ושו"ע.

א. אף אישה אחרת שבדקה וראתה שיש לה פצעים נאמנת (חת"ס).

❖ כשאומרת שהדם אינו מהמקור

⌋ **רמ"א (בשם מהרי"ו):** וכן אישה האומרת שברור לה שהדם אינו בא מהמקור, נאמנת.

⌋ **תוה"ש, דגמ"ר וחוו"ד** מפקפקים בכך. אך כשיש עוד צד להקל, יש לסמוך על הרמ"א, וכן

כתב בפנ"י³⁹ (פת"ש).

³⁷ שאם תרצה לומר את הספיקות הפוך, לא תוכל לטהרה כך. היינו שלא שייך לומר: ספק שמא הדם בא מהמכה שבמקור, ואת"ל שאין מכה, אולי בא מהצדדים. שהרי את"ל שבא מהמקור, נאסרה בכך (שהרי סתם דם בא מהמקור). אך **בנוב"י** (קמא, מא) דחה בנחרצות דברי הש"ך בזה, וכתב שכאן אין צורך שהס"ס יהיה מתהפך (כיוון שצריכים להתחיל לדון אם דם זה מן המקור בכלל), וכן אין לומר שזהו ספק משם אחד, כיוון שאם הדם מהצדדים אף הדם עצמו טהור, ואם זה דם ממכה שבמקור, רק האישה טהורה, אך הדם טמא, שהרי מקור מקומו טמא, ע"ש. וכן הסכימו הרבה אחרונים לדחות דברי הש"ך כאן (הביאם בטהרת הבית א, עמוד רלח).

³⁸ ואין להתירה בכל מקרה, אלא לאחר שתצא מחזקת טומאה (לדעתו, עד שיעברו ז' נקיים, ולשאר אחרונים מאז שתעשה הפסק טהרה, עיין בפת"ש ס"ק כח). ועיין בהערה בתחילת הסעיף שהבאנו דבריו ואת החולקים בזה.

³⁹ אך לדינא הרבה אחרונים קיבלו דברי הרמ"א להלכה, בניהם: **פרדס רימונים, תפארת צבי וערוך השלחן**, וכן הסכים בטהרת הבית (א, עמוד רמח).

סעיף ז | הוכחה על מציאות מכה

תרומת הדשן: אישה שכל פעם שבודקת מוצאת דם רק במקום אחד, מוכח שיש לה מכה ויכולה לתלות בה. כל שכן אם יש לה כאב באותו צד כל פעם שבודקת.

כך פוסק שו"ע.

נחלקו האחרונים בביאור דעת השו"ע:

◀ **נוב"י (וכן רעק"א, חו"ד ועוד⁴⁰):** שו"ע סובר שתולה במכה דווקא אם מוציאה דם, ולכן כשיש לה מכה שאינה יודעת אם מוציאה דם, אם רואה דם באותו צד, הוי כמכה הידועה כמוציאה דם.

◀ **גר"ז, תפארת למשה ועוד אחרונים:** שו"ע מתיר אף במכה שאינה מוציאה דם (כדעת הרשב"א המובא בב"י בסעיף ה) וכוונתו כאן שיש ראייה על מכה, מכך שבכל בדיקה רואה דם באותו צד.

סעיף ח | רפואה לאישה הרמ"ת

הקדמה קצרה

- א. כל רופא הטוען טענה רפואית צריך לדון בשני עניינים: א. האם אכן הוא צודק באבחנה הרפואית. ב. האם הוא דובר אמת.
- ב. בזמן עבר הרפואה הייתה מסתמכת הרבה על השערות ואומדנות, ולכן הפוסקים נטו לפקפק לא מעט בדברי הרופאים, והתייחסו לא פעם לדבריהם כספק (חת"ס הובא בפת"ש ס"ק ל).
- ג. אף מצד האמון ברופאים, לא פעם היו הפוסקים מחליטים שאין להאמין לרופאים בדיבורם, ולכן כתבו שאין להאמין לרופאים גויים, שפיהם דיבר שווא.
- ד. בזמן שבו הרפואה אינה מסתמכת על השערות, אלא מבררת בירור גמור, כתבו האחרונים שסומכים על הרופאים (אפילו אם יש חשש שמא אינם דוברי אמת) מאחר וניתן לברר אם דיברו אמת, וחזקה בידינו שאומן אינו רוצה להרע את המומחיות שלו, שהתברר שטעה בדבריו (כל זה על פי שיעורי שבט הלוי).

◀ **תרומה סמ"ק וסמ"ג:** הרוצה להתרפאות מראיה בזמן תשמיש צריכה לעשות זאת לפני שתחזק ג' פעמים בכך. ולאחר שהוחזקה צ"ע אם תוכל לסמוך על רפואה, אפילו הוא רופא מומחה.

◀ **ריצב"א:** אף לאחר ג' פעמים תוכל לסמוך על רופא יהודי מומחה, ולשמש על סמך דיבורו (אך לא על סמך דיבור גוי, שפיהם דיבר שווא).

לך אך אם תראה שפסק דם ווסתה וראייתה על ידי רפואות, תוכל לסמוך אף על גוי, (שכן מצינו שיש רפואה לדבר זה, כרבי שאמר (דף סו ע"א) על רמ"ת שהתרפאה על ידי הפחדה).

⁴⁰ **בטהרת הבית** (א, עמוד רלא ובעמוד רמד) הביא אחרונים רבים שצידדו לכאן ולכאן בביאור דעת השו"ע (והביא שלוש עשרה אחרונים שצידדו כדעה המקילה). ולדינא הוא עצמו סבר שמדובר כשאין כאן מכה מבוררת, כי אם יש מכה מבוררת, אינה צריכה לדעת שהמכה מוציאה דם (כדעת הרשב"א).

שו"ע: אישה הרוצה להתרפאות לאחר ג"פ, יש מסתפקים אם רפואה תועיל לה, ויש מתירים אם אמר לה רופא יהודי שנתרפאית, ואם תראה שהרפואה מועילה, תוכל לסמוך אפילו על רופא גוי⁴¹.

א. לסמוך על כך שריפא אישה אחרת (לדעות המסתפקות):

◀ **ב"ח וש"ך:** אם רופא עשה רפואה זו וריפא אישה שראתה פעמיים, יכולה אישה זו לסמוך על הרופא, אפילו לאחר שראתה ג"פ⁴².

◀ **חוו"ד ופת"ש:** אין לסמוך על רפואתו, כיוון שהיא הוחזקה וחברתה לא.

ב. רופא שריפא גויה, אין ליהודיה לסמוך על זה, משום שגופם שונה, שהם אוכלים שקצים ורמשים (חת"ס).

ג. אין להאמין לרופא אלא על כללות הטבע, אך לא על גוף פרטי, לומר שאישה זו התרפאה⁴³ (חת"ס).

ד. אישה שרגלים לדבר שאינה רואה מהמקור, כגון שבכל תשמיש יש לה כאב גדול, יכולה להסתמך על רופא מומחה האומר שהתרפאה, אפילו לאחר שהוחזקה שלוש פעמים (רדב"ז).

סעיף ט | רפואה על ידי הפחדה

אישה אחת ראתה מחמת תשמיש ג' פעמים, ואמר רבי (דף סו ע"א) שיפחידו אותה פתאום, ואכן כשהפחידו אותה נפלה ממנה חררת דם, ואמר רבי שהיא התרפאה.

רמב"ן וראב"ד: בימינו אין סומכין [על בדיקת שפורפרת ועל] הפחדה. מיהו אם בדקו אותה בבדיקות אלה, לא תצא מבעלה⁴⁴.

טור (מסברא): אם הפחידה וראתה דם, מותרת, אך אם שוב תראה דם פעם אחת, התברר שלא התרפאה.

שו"ע: הפחידה וראתה חררת דם מותרת, ואם תראה שוב נאסרה. ובימינו⁴⁵ לא סומכים על בדיקה זו, מיהו אם בדקה לא מוציאים אותה מבעלה עד שתחזור לקלוקלה.

⁴¹ נאמנות רופא:

בשבת הלוי (שיעורים כאן) ביאר שהאחרונים (חת"ס ועוד) שהחמירו באמון בדברי רופאים היה בזמן עבר שהחלטת הרופאים נבעה מהשערה ואומדן, ולא מבירור (ולכן הוי רק כספק, ובדיני פיקול"נ הולכים להקל, אך לא כן בהלכות נידה). אמנם אם הרופאים יכולים לדעת בבירור, (כגון בימינו שהמציאו אופנים שיש ידיעה ברורה), ניתן לסמוך על דבריהם בצורה מוחלטת, שאומן לא מרע אמנותיה. וכן הסכים להלכה **בטהרת הבית** (א, עמוד רמג) בשם אחרונים רבים.

⁴² והאחרונים תמחו כיצד ניתן להשליך מכך שהרפואה השפיעה על אישה שראתה רק פעמיים, על אישה שראתה ג"פ, שהרי ייתכן והרפואה הועילה רק מחמת שהראשונה לא הוחזקה, ואולי הדם היה פוסק מאליו. (ובחת"ס (סימן קעה) כתב ליישב דברי **הב"ח** ע"ש).

⁴³ כגון: נאמן הרופא לומר שיש טבע בעולם שאישה תפיל שומא ושערות, אך אינו נאמן לומר שאישה זו הפילה שומא ושערות. כנזכר בהקדמה לסעיף, כתבו הפוסקים (**בשבת הלוי** (שיעורים כאן) ו**טהרת הבית** (סימן ה, ח' יב"י)) שבימינו שרופאים בודקים במכשירים (ויש צילומים שונים ובדיקות פנימיות, דהוי מילתא דעבידא לאיגלווי) נאמנים הרופאים, ואפילו שהוחזקה כרמ"ת, נאמן הרופא לומר שהתרפאה, אפילו הוא גוי או אינו שומר תורה ומצוות.

⁴⁴ הראשונים לא העתיקו דין הגמרא. **הבית יוסף** מבאר שהם סברו כדעת הרמב"ן והראב"ד ולכן לדינא לא התירו בדיקות אלה. **הדרכי משה** חולק, שהרי בדין שפורפרת הראשונים כתבו להתיר אף בימינו. ולכן ביאר שרק בדין הפחדה איננו בקיאים, או שכיוון שניתן לברר הדבר ע"י בדיקת שפורפרת לא העתיקו דין זה.

⁴⁵ בימינו ממש, לא שמענו על דבר זה (**בשבת הלוי** (בשיעורים כאן)).

א. אישה שהרגישה בשעת התשמיש זיבת דבר לח, וקפצה בבהלה ושפעה דם, אין להתירה על סמך הרפואה המוזכרת בגמרא, מאחר ובהלה אינה הפחדה, ושפעת דם אינה כחררת דם (נוב"י).

סעיף י | תשמיש לאישה הרואה מחמת תשמיש

הגהות מימוניות בשם מהר"ם: אישה שראתה דם מחמת תשמיש, מותרת לשמש פעם שניה, אך צריכה לחשוש אחר ראייתה. כגון, אם ראתה בליל [שני⁴⁶] של טבילתה, לא תשמש שוב בליל טבילתה. וצריכה לחוש לכך רק פעם אחת, אך בפעם הבאה מותרת בליל זה.

כך פוסק שו"ע.

ל נחלקו האם מותרת בלילה שלאחר ליל טבילתה:

◀ **ט"ז ותורת השלמים:** אם ראתה בליל טבילתה, מותרת לשמש בלילה השני לטבילתה.

◀ **אמונת שמואל⁴⁷, כו"פ, חו"ד וסד"ט:** אסורה לשמש אף בלילה השני, משום שחוששים שמא הבעילה הראשונה גורמת לדם לבוא.

א. **האם מותרת בפעם הבאה (השלישית) אף ללא תשמיש (בפעם השניה):**

◀ **חו"ד, אמונת שמואל ויעב"ץ:** מותרת בפעם השלישית רק אם שימשה בפעם השניה ולא ראתה, שאז התברר שווסתה נעקר (כיוון שיש כאן ווסת מורכב מימים ומעשה, וצריך לעוקרו כעין שנקבע).

◀ **סדרי טהרה:** מותרת בפעם השלישית אף אם לא שימשה בפעם השניה (כיוון שקבעה ווסת לטבילה בלבד, והתשמיש רק גרם ליציאת הדם).

ב. **אם ראתה שלושה או ארבעה ימים לאחר הטבילה אין לאוסרה מחמת כן (שלא תולים שהדם הגיע מחמת הטבילה בריחוק זמן גדול כ"כ (חו"ד)).**

ג. **באישה זקינה, ניתן להקל ואינה צריכה לחוש לכך (נוב"י).**

♦ חשש מווסת סמוך לטבילה

רשב"א: הרואה ג' פעמים בתשמיש הראשון לאחר המקווה, אין לה תקנה, כיוון שחוששים שמא תראה בפעם הראשונה⁴⁸.

כך פוסק רמ"א.

ל האחרונים התקשו מה החידוש בדברי הרמ"א, ומדוע יהיה שונה דינה מכל רמ"ת:

⁴⁶ בגירסאות ישנות בשו"ע לא מופיעה מילה זו. ובאמונת שמואל כתב שהגירסא הישנה קשה בלשון (המילה 'של' מיותרת), ואף קשה מניין שהולכים אחר היום שראתה לאחר הטבילה ולא חוששים לביאה ראשונה (כמו המקרה של הרמ"א לקמן). ולכן הגיה בדברי השו"ע, בליל שני ואז מיושב מדוע התיר בשאר ימים, כיוון שראתה רק בליל שני (ובאמת שזו הגירסא בהנה"מ שהביא הב"י).

בתורת שלמים הסכים לתיקון הגירסא אך חלק על קושייתו וכתב שמאחר ווסתות דרבנן, אם לא ברור לנו שקבע דווקא לביאה ראשונה או ליום מסוים הסמוך לטבילה, מקילים ותולים שהווסת תלויה בסמיכות למקווה, ולא בביאה הראשונה.

⁴⁷ עיין בהערה הקודמת לביאור העניין באחרונים.

⁴⁸ והוסיף שאסור לו לקיימה, כיוון שהאיסור לבוא עליה רק מדרבנן, חיישינן שיקל בכך, אך אם רוצה לקיימה על ידי שלישי, ולא יילך אצלה אלא בעדים, אינו צריך לגרשה מיד, אך אם באה מחמת טענה (שרוצה ילדים), וכן אם רצה לישא אחרת, יגרשנה ויתן לה כתובה.

◀ **ט"ז (ומסקנת הש"ך (עיין תורת השלמים):** קמ"ל שלמרות שהיו ביאות שלא ראתה בהן⁴⁹, נחשב לג"פ רצופים⁵⁰.

◀ **ש"ך (על פי ביאור החו"ד וס"ט):** מדובר כשלא היו ביאות של היתר באמצע, וקמ"ל שאין לתלות את ראייתה בטבילה ולהתירה בלידה שאח"כ, אלא דינה ככל רמ"ת. (ולפי זה אם היו ביאות שלא ראתה בהם באמצע- מותרת).

א. בדיקת שפורפרת בליל טבילה:

◀ **חו"ד:** אין בדיקת שפורפרת מועילה בליל טבילה.

◀ **עמודי כסף:** יכולה לבדוק בשפורפרת בליל טבילה (ואם תבדוק שלא בליל טבילה, אין בדיקה זו מועילה, אלא אם כן בדקה ומצאה בצדדים).

ב. כיצד ראתה ג' רצופים:

◀ **ט"ז ואמונת שמואל:** שמשה בהיתר בנתיים, וכך ראתה לאחר שלוש טבילות.

◀ **ש"ך, חו"ד וס"ט:** שמשה לפני הטבילה (באיסור), ולא ראתה⁵¹.

ג. אישה שראתה בכל ביאה שלאחר טבילה לאחר ווסת, ובאמצע טבלה מחמת כתמים, ולא ראתה לאחר הטבילה, נשארה באיסורה (אמונת שמואל).

ד. ראתה מחמת תשמיש בתאריך מסוים בחודש:

◀ **תורת השלמים:** אישה שראתה ג"פ פעם בחודש (ולא שמשה באמצע) נאסרה רק באותו תאריך.

◀ **חו"ד וס"ט:** אסורה מדין רמ"ת.

❖ רמ"ת לאחר לידה

רבינו יוחנן (מובא בהנהגות שערי דורא): אישה שלאחר כל לידה ראתה דם, מותרת לשמש לאחר הלידה הרביעית, שכן יש לתלות שמחמת הלידה עדיין לא התרפאה לגמרי, והדם בא מהצדדים⁵².

Ⓢ כן פוסק רמ"א⁵³.

Ⓛ נחלקו האחרונים בביאור ההיתר⁵⁴:

⁴⁹ והיינו כשעברה ושמשה ללא טבילה (תורת השלמים). ועיין ב"פ (ס"ק י) באופן נוסף אפילו כשלא עברה ושמשה.
⁵⁰ **ואם כן יש בסעיף י שלושה דינים: א.** אישה שראתה לאחר מספר ימים מהטבילה – חוששת לאותו יום. **ב.** אישה שראתה בביאה ראשונה לאחר הטבילה (ולא ביום מסוים לאחריו) – אסורה לעולם משום ביאה ראשונה. **ג.** לקמן – אישה הרואה לאחר לידה, שאמנם יש לאוסרה, אך מאחר ויש לה חולשה לאחר הלידה, ניתן לתלות ולהקל. (לט"ז: דווקא כשלא ראתה שלוש פעמים, אלא היו ביאות שלא ראתה בהן באמצע, ולש"ך: אפילו אם ראתה ג' רצופים דם לאחר כל לידה).

⁵¹ אמנם לדעת ה"ט"ז תהיה אסורה עדיין למרות ששמשה ולא ראתה (פת"ש בס"ק מד).

⁵² וצירף דעת ר"ח שכתב שאין דין רמ"ת באישה ששימשה כבר בהיתר בתחילת הנישואין. וכן צירף דעת הרשב"א הסובר שתולין במכה אפילו אם לא יודעים שמוציאה דם.

⁵³ וז"ל הרמ"א: 'ואם אירע לה שראתה ג"פ בביאה ראשונה שאחר לידתה, או ראתה אחר כל לידה ג' פעמים, ובנתיים לא ראתה, יש שכתבו להקל להתירה לבעלה, כי תלינן הראייה בחולשתה עדיין מכח לידתה, שהוכו הצדדים מכח לידתה, ולכן רואה סמוך ללידה ולא אחר כך, ותלינן בלידה כמו שתלינן במכה. וכל זה אם כבר עברה ושמשה בין לידות הראשונות שהוחזקו ביאות של היתר, אחר ביאות של איסור. אבל אם ראתה ג' פעמים רצופין אחר לידה, לא תלינן בלידה, אלא צריכה בדיקת השפורפרת.'

⁵⁴ **ביאור המחלוקת:** יש מקרה בו ראתה לאחר שלוש לידות, פעם אחת לאחר כל לידה (מקרה א'), ויש מקרה בו ראתה לאחר שלוש לידות שלוש פעמים (מקרה ב'). האחרונים נחלקו באיזה מקרה התיר הרמ"א. **הט"ז** סובר שהרמ"א התיר רק במקרה א', כשהיו ביאות באמצע שלא ראתה בהם דם, אך במקרה ב' לא תולים את הדם בלידה, ולאחר הלידה הרביעית אסורה, אלא אם שמשה באיסור או עד שתבדוק בשפורפרת (ומה שכתב הרמ"א 'עברה

◀ **ב"ח וט"ז:** הרמ"א התיר רק אם ראתה פעם אחת בלבד לאחר שלוש לידות רצופות, או שלוש פעמים לאחר כל לידה, אלא שלא ברצף. (מחמת ביאור זה משנה את הגירסא בדברי הרמ"א). אך אם ראתה שלוש פעמים ברצף לאחר כל לידה, אסורה עד שתבדוק לאחר הלידה הרביעית. ואם ראתה ג' פעמים לאחר לידה אחת, תבדוק בשפורפרת.

◀ **ש"ך ובאר הגולה:** הרמ"א התיר לאחר הלידה הרביעית, אף אם ראתה ג' פעמים רצופים לאחר כל לידה, אם שימשה בנתיים באיסור ולא ראתה דם, אפילו אם בפעם הרביעית ראתה ג"פ, יכולה לסמוך על כך שבפעמים הקודמות לא ראתה עוד. (אך בנקודות הכסף ביאר כדברי הט"ז⁵⁵ (תורת השלמים)).

א. ראתה דם בימי טוהר:

◀ **ש"ך ונוב"י:** הרואה ג"פ לאחר לידתה נאסרת (עד שתבדוק) דווקא אם ראתה לאחר ימי טוהר, אך אם ראתה בתוך ימי טוהר, אינה נאסרת בכך⁵⁶.
 ◀ **נו"פ:** אף אם רואה בימי טוהר נאסרת מדין רמ"ת.

ב. אף שניתן להקל לעניין רמ"ת שלא לאוסרה על בעלה, מכל מקום צריכה שבעה נקיים (חו"ד).
 ג. אם לאחר הלידה שמשה ולא ראתה, אינה יכולה לתלות עוד בלידה, שהרי התברר שלא רואה מחמתה עוד (שם).

♦ תשמיש במקום בדיקה

◀ **רמ"א:** מי שחייבת בדיקת שפורפרת ועברה ושימשה, מהני לה במקום בדיקה⁵⁷.
 ל נחלקו האחרונים בדבריו:
 ◀ **אפי רברבי:** רק אם עברה ושמשה ג"פ.
 ◀ **ש"ך:** אפילו אם עברה ושמשה פעם אחת (דתשמיש עדיף מבדיקה)⁵⁸.

סעיף יא | הרמ"ת פעם בזמן מרובה

כנזכר (בסעיף ד) הברייטא אומרת (סו ע"א) שאם יש לה ווסת תולה בווסתה. וחלקו הראשונים בביאור הברייטא. רש"י ביאר שכוונת הברייטא שאם יש לה ווסת לקלקולה, ואינה רמ"ת אלא לפרקים מזומנים, יכולה לשמש בנתיים.

ושמשה, טעות סופר, כיוון שאין כאן עבירה). הש"ך חולק וסובר שהרמ"א התיר אף במקרה ב', שיש לתלות את הדם בחולשתה לאחר הלידה, ודווקא אם עברה ושמשה, שאז מוכח שהדם בא מחמת הלידה.
⁵⁵ שכתב שאף אם עברה ושמשה בנתיים אינה מותרת בכך, כיוון שהביאות הללו אינן סמוכות ללידה, ואין בכוחן להוכיח מאומה.

⁵⁶ ועיין בחו"ד שהאריך לבאר סברת הרמ"א. והנוב"י יישב (לשיטתו) שרמ"ת הווי ווסת, ואין אישה קובעת ווסת מימי טהרה לימי טומאה (אך החו"ד חולק על יסוד זה ולכן האריך לבאר אחרת).

⁵⁷ נחלקו האחרונים בדין בדיקת שפורפרת שלא מצא בה כלום (מובא בפת"ש ס"ק טו). ט"ז, ש"ך והרב מצאנז' מתירים אותה לעולם, אפילו אם תראה שוב מ"ת. והס"ט והנוב"י התירו אותה רק עד הפעם הבאה שתראה דם. לפי זה, אישה שראתה דם פעמיים ובפעם השלישית לא ראתה, או שראתה ג"פ והתגרשה, ובבעל השני הייתה ביאה אחת שלא ראתה בה, תהיה מותרת. לט"ז וש"ך והרב מצאנז', תהיה מותרת לעולם. ולס"ט ונוב"י, תהיה מותרת עד שתראה פעם נוספת (וגם לדבריהם, לכאורה תהיה מותרת להנשא לעוד ג' בעלים מאז התשמיש שלא ראתה בו).

⁵⁸ ואע"פ שצריך לעקור ווסת בשלוש פעמים, מכל מקום בפעם אחת סגי כדי שלא נאסור אותה על בעלה (תורת השלמים).

תשובת הרשב"א (מיוחס למהר"ם): אישה שרמ"ת ולאחר חצי שנה ראתה שוב, צריכה לחוש לעוד חצי שנה למשך עונה. ואם קבעה לה ווסת שלוש פעמים, אסורה עד שיעקר הווסת שלוש פעמים. ומכל מקום מותרת בזמנים שבאמצע⁵⁹.

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

Ⓛ **ש"ך:** כמו כן צריכה לחוש לווסת החודש, כגון ששמשה בטו' לחודש וראתה, צריכה לחוש בטו' לחודש הבא, ואם לא ראתה אז, תחשוש לחצי שנה⁶⁰. וכמו כן צריכה לחוש לווסת החודש מיד לאחר הפעם הראשונה שרמ"ת (אך לווסת הפלגה אינה חוששת ללא שתראה פעמיים).

Ⓛ נחלקו כיצד עוקרת ווסת זו:

◀ **חוו"ד ודגמ"ר:** רק אם שמשה באיסור בעונת החודש, עוקרת הווסת בכך.

◀ **סדרי טהרה ופרדס רימונים⁶¹:** אף אם לא שימשה בנתיים עוקרת את הווסת בכך.

א. אפילו אם ראתה ג"פ פעם בחצי שנה, אם עבר פעם אחת שלא ראתה לאחר חצי שנה, אינה חוששת עוד לווסת זו. והנפק"מ בכך שראתה ג"פ היא רק אם חזרה וראתה שוב מחמת התשמיש, שאז נאסרת בפעם אחת (חוו"ד).

ב. אישה שלא הייתה רואה לאחר הטבילה, אלא שכמה ימים אחר הטבילה הייתה רואה בקביעות מחמת כוח הבעילה (וכשהיה בועל בנחת לא הייתה רואה) מותרת עד הזמן הקבוע לראייתה, אך לאחר שהגיע אותו זמן אסורים עד שתראה מעצמה ותטבול, (ולא סומכים עליו שיבעול בנחת) (חת"ס).

סעיף יב | איסור השהיית רמ"ת

רשב"א (וכן דייק ברמב"ם⁶²): אסור להשהות אישה הרמ"ת, אף אם אינו רוצה לבוא עליה. חיישינן שמא לאחר שתטבול יבוא עליה, שהרי אין איסור תורה בזה, כיוון שווסתות דרבנן. אמנם כאן שאסורה לו עולמית, אפילו באיסור תורה חוששים שמא יבוא עליה. אם אינו רוצה לישא אישה אחרת יכול להשהותה על ידי שלישי אם תגור בשכונה אחרת, ולא יילך אליה אלא בעדים.

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

Ⓛ **מהר"ם פאדווה וש"ך:** אך אם גר בשכונה אחרת אינו צריך עדים.

⁵⁹ כן מתבארים דברי השו"ע על פי הש"ך.

⁶⁰ וביאר, שלמרות שאם יש לה ווסת הגוף צריכה לחוש לה בכל זמן שתהיה (והרי אף כאן יש ווסת הגוף התלוי בתשמיש), מכל מקום שאני הכא שהיו ווסת הגוף שבא על ידי אונס, אינה חוששת אלא כשקבעה לווסת זה גם יום קבוע, אך ללא יום קבוע, אינה חוששת לו.

⁶¹ וכן הביא בטהרת הבית (א, עמוד ערד) בשם **לחם ושלמה, החכמת אדם וערוך השלחן**. לכאורה סברת האחרונים הנ"ל קשה, שהרי יש כאן ווסת מורכב מתשמיש והפלגה, וכיצד ניתן לעוקרה ללא תשמיש? נראה לבאר על פי מה שכתב הפרי דיעה, שאם ראתה רק פעם אחת בהרכבה, אין זה נחשב ווסת המורכב שנעקר רק בהרכבה, אלא נעקר אף שלא בהרכבה. או שאכן האחרונים הנ"ל סוברים שווסת זה נעקר אף ללא הרכבה, ואם כן לא משכחת דין השו"ע (שקבעה ג"פ לחצי שנה) רק אם לא ראתה בנתיים דם כלל (וכן כתב שו"ע הרב (קפז, קונטר"א, יג)).

⁶² **הרמב"ם** (אישות כה, ח) כותב שצריך לגרשה ולא להחזירה עולמית, שמא לאחר הגירושין תתרפא, ונמצא שלא גירשה בלב שלם.

א. כפייה לגרשה אם לא קיים פריה ורביה:

◀ **מהר"ם פאדווה:** אם לא קיים פריה ורביה, כופים אותו אף אם התקיימו התנאים שהזכיר השו"ע.

◀ **רמ"א (אבה"ע סימן א):** בימינו לא כופים להוציא מפני פו"ר, כל עוד האישה אינה אסורה עליו.

ב. יש להסתפק באישה שאינה יכולה להטהר כלל, האם בעלה חייב לגרשה כדין רמ"ת, או שמא רמ"ת שאני כיוון שהאיסור לבוא עליה (לאחר שטבלה) רק מדרבנן, לעומת אישה שאינה יכולה להטהר שאיסורה מהתורה (בית מאיר⁶³).

סעיף יג | תלייה בדם בתולים

התוספתא (נידה פ, ז) אומרת שצריך לבדוק רמ"ת בשפורפרת, אך בתולה אין צריך לבדוק מפני שדמיה טהורים.

בית יוסף: משמע שרמ"ת ג"פ, יכולה לתלות בדם בתולים. וזאת כל עוד רואה בכל תשמיש שמשמשת (אפילו שיש באמצע זמן רב ללא תשמיש). [אך מסתפינא להתיר אם לא שיש רגלים מוכיחות שזהו דם בתולים].

וכך פוסק בשו"ע.

רמ"א (על פי מהר"ם פאדווה) ט"ז וש"ך (בשם משאת בנימין): אינה תולה בדם בתולים אלא אם יש לה כאב בביאה. ומי שיוצא ממנו דם דרך פי האמה, תולים שהדם בא ממנו (רשב"א (ועיין סימן קצ, כ)).

ל **ב"ח:** תולה בדם בתולים אף ללא כאב⁶⁴.

א. אם התשמיש הראשון היה ללא דם, אינה תולה בדם בתולים (חוו"ד).

ב. אף שאינה נאסרת על בעלה, מכל מקום צריכה לשבת שבעה נקיים (פנים מאירות).

סעיף יד | אישה שאינה יכולה להטהר במקווה

רשב"ץ: אישה שאינה יכולה לטבול במקווה קר, מחמת מכות ופצעים שיש לה, יכולים לחמם אותו עבודה. אך אם אין אפשרות, תצא כדין רמ"ת. [אך אם קיים פו"ר ויש לו אישה אחרת, יכול לקיימה⁶⁵].

כך פוסק שו"ע.

⁶³ בדבריו הביא את תשובת הרשב"א המובא בב"י לגבי איסור עולם, שאף אם הוא מהתורה, חוששים שמא יעבור עליו. (אך צ"ב מדוע לא פשט ממנו את הספק).

⁶⁴ **בפת"ש** הביא **מתשובת נוב"י** שלא רצה להתיר על סמך סברת הב"ח כיוון שחלקו עליו האחרונים, אלא בצירוף המרדכי שהתיר שלא בשעת ווסתה. (וע"ש שהאריך בביאור תשובת הנוב"י בדין נאמנות אישה על דם בתולים). ועוד הביא שם **תשובת חת"ס** לגבי תליה בדם בתולים כשמרגישה שזב הדם מהמקור, (ולדינא לא הקל בזה).

⁶⁵ לע"ד **הרשב"ץ** מצריך שני תנאים, שכן לא נראה שהוא חלק על הראשונים בסעיף יא, שאסרו ללא חילוק אם קיים פו"ר או לא. ואילו הוא התיר להשהותה. ולכן נראה שהתיר מחמת כשקיים פו"ר, ורק מחמת שיש לו אישה נוספת, שאז אין חשש שיבוא עליה, שהרי יש לו פת בסלו.

סימן קפח | דיני מראות הדם

סעיף א | המראות האסורים והמותרים

למדו חכמים במשנה (דף יט ע"א) שחמישה מראות דמים טמאים יש באישה: אדום, שחור, קרן כרכום, כמימי אדמה וכמזוג. ומבארת הגמרא מכך שנאמר בתורה פעמיים 'דמיה', מכאן שיש ארבעה מיני דמים, ודם שחור אדום הוא, אלא שלקה. בהמשך הגמרא (כ ע"ב) מובא שהאמוראים לא רצו לבדוק מראות דמים אדומים כדי לטהרם, שמא אינם בקיאים במראות הדמים.

טור ושו"ע: כל מראה אדום, בין כהה הרבה או עמוק טמא, וכן כל מראה שחור.

א. מראה חום כמראה הקפה וכקליפת הערמונים, טהור (**סדרי טהרה ויעב"ץ**).

ב. רשאי אדם להחמיר על עצמו ולפרוש מאישתו, אף שחכם פסק להתיר במראה מסוים, ואינו משועבד לה במקרה כזה (**חת"ס**).

❖ כמימי תלתן וכמימי אדמה

מובא במשנה (יט ע"ב) שבית שמאי מוסיפים שאף כמימי תלתן וכמימי בשר צלי, ובית הלל מטהרים (ות"ק שמנה חמישה מיני דמים מטמאן מספק).

◀ **רא"ש, רמב"ם:** הלכה כבית הלל, ודמים אלה טהורים.

◀ **רמב"ן:** הלכה כת"ק וכמימי תלתן ובשר צלי טמאים מספק.

⬇ **בית יוסף:** אין נפק"מ בזה, שהרי להלכה מחמירים בכל גוון אדמדם.

❖ דם ירוק

עקביא בן מהללאל (שם) מטמא דם ירוק וחכמים מטהרים. ות"ק מטמאו מספק.

◀ **רמב"ן (הביאו הר"ן):** הלכה כת"ק, וטמא מספק.

◀ **רא"ש ורמב"ם:** הלכה כחכמים, וטהור לגמרי.

⬇ **בית יוסף:** הגם שהחמירו בכל מיני דמים, ירוק טהור, כיוון שאין בהם גוון אדום כלל (שלא כמימי תלתן ומימי אדמה שודאי נוטים לאדמומיות, ובהם החמירו).

תוספות, רא"ש, רשב"א ור"ן: ירוק שנחלקו בו הוא הדומה לצבע זהב ולחלמון ביצה, או לשעווה (אך בירוק ככרתי או כעשבים, לא עלה על לב מי לטמאו, שהרי אין בו כל גוון אדום).

טור ושו"ע: דם ירוק, אפילו כמראה השעווה או הזהב, וכל שכן ירוק ככרתי או כעשבים, טהור.

א. ◀ **של"ה:** אין להקל במראה שעווה או מראה זהב, אלא בצירוף סברות נוספות המוכיחות שאינו דם נידה.

◀ **סדרי טהרה:** הפוסקים השמיטו סברא זו, מוכח שלא סברו כך, אך בעל נפש יכול להחמיר לפי העניין.

❖ מראה לבן

הגמרא (בא ע"א) אומרת שדם לבן [או ירוק] טהור.

◀ כל הראשונים: מראה לבן טהור.

◀ סמ"ג: יש לטמא אף מראה לבן (בית יוסף: ולית מאן דחש לדבריו).

רמב"ם, רמב"ן וטור: מראה לבן טהור, אפילו אם יש בו סמיכות והוא עב הרבה.

שו"ע: מראה לבן טהור, אפילו יש בו סמיכות והוא עב.

א. מראה לבן לאחר רחיצה:

◀ ב"ח: אישה שרחצה ולאחר זמן ראתה מראה לבן, טמאה, שדרך הדם להתלבן מחמת רחיצה.

◀ ט"ז וש"ך: טהורה, שמראה לבן לעולם אינו טמא.

ב. מראה לבן שמראיתו כבגד לבן שנפל עליו אבק והוכה מראיתו, טהור (ב"י ואחרונים, דלא כתרוה"ד).

❖ הרגישה וראתה מראה לבן

◀ תרומת הדשן: אישה שהרגישה שנפתח מקורה, ובדקה מיד (בתוך שיעור וסת (פת"ש)) וראתה מראה לבן, מעיקר הדין מותרת, שכן תולים שהרגישה ביציאת המראה הטהור¹. אך להלכה יש להחמיר בו מפני הטועים.

◀ בית יוסף (וכן משמע מהטור): חומרא יתירה היא ולית מאן דחש להו.

כך פוסק שו"ע².

❖ ראיית עד לח

◀ ב"ח: אין לחכם לראות דם ירוק ולבן בעודם לחים, שלפעמים לאחר שמתייבשים מוצאים בקצוות העד מראה אדום המטמא.

◀ ט"ז, ש"ך, סדרי טהרה ותוה"ש: אין החכם צריך להמתין ויכול לבדוק את העד בעודו לח.

ל אם טיהר את העד בעודו לח, ואח"כ ראה בו מראה טמא:

◀ חכם צבי וחוו"ד³: טהורה, שכן הולכים אחר הזמן שיצא הדם מהגוף, בין לקולא ובין לחומרא.

◀ שבות יעקב ויעב"ץ⁴: טמאה.

¹ בדבריו כתב שלמרות שהרגשה דאורייתא, אין לחוש מאחר וניתן לתלות שהרגשה זו הייתה של יציאת המראה הטהור. ובדרכי משה תמה על דבריו, מאחר והרגשה דאורייתא רק אם ראתה אח"כ דם על עד, אך אם לא ראתה שום מראה, אין זו הרגשה מהתורה. אך לדינא נראה שהרמ"א לא חלק, מאחר ובהגה (כאן) הפנה לעיין בסימן קצ, ושם השו"ע פסק את דברי תרומת הדשן.

² ועיין בפת"ש (ס"ק ה) שהביא מהאחרונים שדנו כשראתה מראה לבן ובתוכו נקודה אדומה על חלוק שאינו בדוק, ויש ספק אם לתלותו בחלוק או באישה.

³ וכן פסקו טהרת הבית, שבט הלוי וערוך השלחן.

⁴ וכן פסקו בטהרת הבית ובדי השלחן אם לא הרגישה ביציאת הדם.

⁵ וכן פסק בשבט הלוי (שיעורים כאן).

❖ **מראה שהשתנה (פת"ש ס"ק א)**

איתא בגמרא (כ ע"ב) שרבי ראה דם בלילה וטמא, ולאחר מכן ראהו שוב ביום וטיהרו, אך מאחר וראה שעם הזמן המראה נעשה בהיר עוד, הבין שאין לטהרו משום שמראה האדמומיות שבו הולך ונמוג, אך באמת טמא הוא.

◀ **גבעת שאול:** ראה בלילה והיה נראה טמא, וחזר וראהו ביום, ונראה טהור, יש להקל.

◀ **לבושי שרד:** אך אם ראה בהמשך היום שהמראה משתנה עוד, יש לטמאו.

⌚ **סדרי טהרה:** אם החליט בלילה שהמראה טמא, אין לטהרו אחר כך ביום.⁷

סעיף ב | נאמנות אישה במראות דמים**הקדמה קצרה**

- א. התורה האמינה לאישה בכל ענייני טומאה וטהרה, שנאמר: 'וספרה לה'.
- ב. כאשר אבד לאישה העד שבדקה בו, וטוענת שהדם שראתה נראה כך וכך, מאמינים לה, משום שאין סיבה לומר שהיא מדמיינת.
- ג. אך אם יש מראה לפנינו ואנחנו מסופקים לטמאו, אין האישה נאמנת לומר שמראה כזה טיהר לה חכם פלוני, שאם אנו מסופקים בו, מסתבר שאף אותו חכם הסתפק בו, וכיוון שיש ריעותא לפנינו, אין האישה נאמנת.
- ד. כתבו האחרונים שאף אישה לחברתה, או לעצמה, אינה יכולה לדמות מילתא למילתא ולומר שהדם שראתה עכשיו טהור, על סמך פעם אחרת שהחכם טיהר לה דם דומה.

הברייתא אומרת (כ ע"ב) שנאמנת אישה לומר כזה דם ראיתי ואבד.

רשב"א: משום שאין סיבה לומר שהאישה מדמיינת מן הסתם, או לומר שהיא משקרת, שהרי התורה האמינה לאישה בענייני נידה ('וספרה לה').

⌚ **שו"ע:** נאמנת אישה לומר כזה ראיתי ואבדתי, ואם הוא ממראות טהורים, טהורה.

❖ **כזה טיהר לי חכם פלוני**

הגמרא (כ ע"ב) מסתפקת בדין אישה שאמרה: 'כזה הראתי לחכם פלוני וטיהר לי'. הגמרא מביאה מעשה כדי לפשוט הספק: ילתא הביאה דם לפני רבה בר בר חנה וטימא לה, הביאתו לפני רב יצחק בן רב יהודה וטיהר לה, ומקשה הגמרא איך טיהר, והרי חכם שטימא אין חבירו רשאי לטהר. אלא ודאי שטימא לה, וכיון שאמרה לו שכל יום היה רבב"ח מטהר לה מראה כזה, ורק היום חש בעיניו, חזר רב יצחק וטיהר לה. הרי מוכח שהאמינו לה. ודוחה הגמרא: רב יצחק בר

⁶ **ראיית עד בלילה:** כנזכר הגמרא, רבי ראה דם בלילה. אמנם במגילה (יד ע"א) איתא שדוד סירב לראות דם בלילה. ויישב **ערוך השלחן** (ס"ק יב) שיש הבדל בין אור הנר, שניתן להסתכל בו, לעומת אור הירח והכוכבים שאין להסתכל לאורם. אמנם **הברכ"י** (ש"ב ס"ק ו) חולק וסובר שאין הלכה כרבי. עוד כתב **ערוך השלחן** (ס"ק יא) שהפוסקים לא הביאו דין זה מאחר ובימינו כל מראה אדמדם טמא, אין בזה נפק"מ. וכל"כ אחרונים נוספים. והסכימו **הברכ"י** ו**ערוך השלחן** שעדיף לראות דווקא ביום ולא בלילה. למעשה, כתבו **שבת הלוי** (שיעורים כאן) ו**טהרת הבית** (אף עמוד רחצ) שניתן להסתכל בימינו לאור החשמל, שהוא טוב מאור הנר. אלא שצריך לתת את הלב לכך שאור פלורוסנט גורם לכל מראה להראות לבן יותר, ומנורה רגילה (אור צהוב) הופך כל מראה ליותר אדום.

⁷ וכן כתב **ערוך השלחן** (ס"ק טז) להתיר רק אם החכם הסתפק בלילה, אך אם החליט שמראה זה טמא, אינו יכול לטהרו ביום.

יהודה אגמריה סמך (כלומר, הוא חשב לטהרו, אלא מפני רבב"ח טימאו, אך כשהבין שבאמת רבב"ח לא טימאו, חזר רב יצחק וטיהרו כמו שחשב מעיקרא (רש"י)). והגמרא נשארת בספק.

◀ **רשב"א:** הגמרא מסופקת במקרה שהביאה דם לחכם והיה החכם מסופק בו, וכיוון שיש ריעותא לפנינו אין להאמין לה. (כיוון שהגמרא לא פושטת, להלכה לא מאמינים לה).

Ⓢ כן פוסק **שו"ע**.

◀ **רש"י:** הגמרא מסופקת במקרה באישה שאמרה לחברתה שגם היא ראתה מראה כמותה, וחכם פלוני התיר לה.⁸

Ⓢ וכן פסקו **ב"ח** ו**ש"ך**.

א. תוספות, אגודה, מהרש"ל וש"ך: אדם יכול לראות דמי אישתו¹⁰.

Ⓛ **חכמת אדם:** אך אם אירעה שאלה בטבילת אישתו, אינו יכול להורות לה מאחר ואיתחזק איסורא (אך לדינא פסקו האחרונים להקל בזה¹¹).

ב. האומרת דם זה או כתם זה טיהר לי חכם פלוני, נאמנת (**ש"ך**).

סעיף ג | הרואה דם שלא דרכה

הגמרא מסתפקת באישה שהכניסה שפורפרת והוציאה בתוכה דם, ופושטת שטהורה מכך שנאמר 'בבשרה' ולא בשפורפרת (שהדם נוגע בכתלי בית הרחם ללא הפסקה (רש"י)).

Ⓢ כן פוסקים **רמב"ם**, **טור** ו**שו"ע**.

⁸ לפי דברי **רש"י**, צריך לבאר מה ההבדל בין אם הדם לפנינו (שהגמרא מסופקת) או שאינו לפנינו (שנאמנת). ונראה שרש"י ביאר זאת (בד"ה דליתיה) שכתב: אבל הכא דאיתיה קמן, נחזי אנן. והיינו, שכיוון שהדם נמצא לפנינו, יש צד לומר שצריכה להביאו דווקא לחכם כדי שנפסק בצורה ברורה. (לפי זה, אין באמת הבדל בין מקרה זה למקרה הראשון ברמת הספק, אלא רק ביכולת הברור).

יש להדגיש בדברי **רש"י** שאף הוא סובר שהגמרא הסתפקה כאשר האישה מביאה את הדם לחכם (כך מוכח מד"ה אגמריה, וכן כתב **מהרש"א** בדעתו).

⁹ יש לעיין לפי השו"ע וט"ז שכתבו את טעמו של הרשב"א, (שאין להאמין לה משום שיש ריעותא לפנינו), האם הם יודו לדינו של **רש"י**, או כיוון ששם אין ריעותא, יסברו שמותר לה לסמוך על חברתה.

בשבט הלוי (שיעורים כאן) כתב שאכן לדעתם תהיה אישה נאמנת לעצמה, אך אין לסמוך על זה למעשה, אלא אם ברור לה שהמראה טהור. והביא בשם **החכמת אדם** שכל החומרא שלא תראה אישה לעצמה היא רק כשהיו מטהרים מראה אדם, אך בימינו שכל אדם אוסרים, במראות שודאי טהורים, יכולה אישה לסמוך על כך שהראתה כבר לחכם מראה זה, שאל"כ על כל מראה יצטרכו ללכת לרב. ורק במה שיש ספק בלב, אין להכריע לבד.

¹⁰ והוכיח מהמשנה בנגעים שאסרה לראות נגעי עצמו, ורבי מאיר אף אסר לראות נגעי קרוביו. ודייק מכך תוספות שרק נגעים נאסרו, אך על דמים לא נאמרה הלכה זו. ולכאורה אדרבה, יש להוכיח ממשנה זו שאדם חשוד על עצמו, שכן מה החילוק בין נגעים לדמים. וצ"ב.

¹¹ החכמת אדם כיוון מדעתו לפירוש **הר"ש** (על המשנה בנגעים ב, ה) שחילק בין איתחזיק איסורא ללא איתחזיק איסורא. וכן פסקו **הט"ז** (סימן יח, ס"ק טו) ו**הבכור שור** (סימן יח).

אך כתבו האחרונים (**מהר"ם שיק**, **חוות יאיר**, **ערוך השלחן**, **טהרת הבית** ו**שבט הלוי**) לדינא שאדם נאמן אף כשהוחזק איסורא (מכמה טעמים, עיין בדבריהם).

בפרי דעה דן האם בשבעה נקיים בעל יכול לפסוק לאישתו אם ראתה כתם וכדומה, מאחר ו**הנוב"י** (קמא מא) כתב שהאישה אז אינה בחזקת טהרה. והזכיר שכבר העיר **החוו"ד** על הנוב"י בזה, ואף דברי **הר"ש צ"ע**. (וכבר הערנו שלהלכה קי"ל שנאמן לפסוק בכל גוונא).

❖ המפילה חתיכות עם דם

הגמרא (שם) אומרת שאישה שהפילה חתיכה שבתוכה יש דם אגור, אינה טמאה בכך. אך אם יש בקעים בחתיכה, רבי אליעזר מטמא את האישה מאחר והדם נוגע ברחם, ויש כאן 'בבשרה'. וחכמים מטהרים כי אין זה דם נידה אלא דם חתיכה. אביי מבאר שנחלקו האם דרכה של אישה לראות דם בחתיכה. ורביא מבאר שלכו"ע אין דרכה לראות דם בחתיכה, ונחלקו רק לגבי מקור, האם מקומו טמא או לא.

◀ **רש"י:** נחלקו התנאים האם הדם שבחתיכה נחשב לדם נידה, לרבי אליעזר נחשב לדם נידה, ולחכמים אין זה דם נידה אלא דם חתיכה¹².

◀ **רא"ש בשם הר"ש:** נחלקו האם דרכה של אישה לראות דם בחתיכה. רבי אליעזר סובר שדרכה בכך, וחכמים סוברים שאין דרכה בכך, ומאחר שאין זה הדרך לראות דם, אינה טמאה. **טור ושו"ע:** אישה שהפילה חתיכה עם בקעים ובתוכה דם, טהורה, מאחר ואין דרכה של אישה לראות כך דם.

❖ נעקר המקור ממקומו

ר"ש (על פי ביאורו לגמרא לעיל¹³): כיוון שאישה הרואה שלא כדרכה אינה טמאה, אישה שנעקר המקור שלה, וכמין חתיכות בשר היו נופלות לה בבית החיצון, אינה טמאה בכך.

נחלקו הראשונים באיזה מציאות התיר ר"ש (ובסברתו):

◀ **רבינו ירוחם וטור (להבנת האחרונים¹⁴):** הייתה רואה דם עם החתיכות, ואינה טמאה מאחר ואין דרכה לראות כך.

◀ **ב"י (בהבנתו בדברי הרא"ש):** הר"ש התיר רק אם החתיכות נפלו ללא דם. אך אם היה יוצא דם עימם, טמאה, מאחר ואין תולים במכה שבמקור¹⁵.

◀ **דרכי משה:** הייתה רואה דם עם החתיכות והייתה יכולה לתלות בהם מאחר ותולים במכה שבמקור¹⁶.

שו"ע: אישה שנעקר מקור שלה, וכמין חתיכות בשר נופלים בבית החיצון, טהורה.

¹² **הרא"ש** הקשה על רש"י כמה קושיות מהבנת הסוגיא ומלשון הגמרא שם.

והתוספות אף הוא הקשה על רש"י וביאר אחרת את הסוגיא. ולפי דבריו שם יוצא שאישה הרואה דם בחתיכה שיש בה בקעים טמאה שמה זהו דם נידה (וחכמים טיהרו רק בחתיכה כמין שפורפרת). **והב"ח** חשש לדעה זו, ולכן כתב שלהלכה אין להקל כדברי **הר"ש והשו"ע** בעניין אישה שנעקר המקור שלה, כדלקמן.

¹³ והקשו האחרונים מדוע כתבו הר"ש דין זה רק לפי ביאורו, וכי רש"י יחלוק על דבריו. וכתבו שאמנם רק לפי הר"ש שטיהר את הדם משום שאין הדרך לראות כך דם, אם תראה דם יחד עם החתיכות ניתן לטהרו. אך לרש"י, הדם שבא עם חתיכות דינו כדם נידה לכל דבר (ורק הדם שבחתיכות עצמן אינו טמא). **כ"כ במעדני יו"ט** (על הרא"ש אות ע). ועיין לקמן בביאור האחרונים לפי זה לדברי הר"ש.

¹⁴ **ט"ז ומעדני יו"ט** (על הרא"ש כאן) ועוד. ויש להדגיש שאין בין ביאור זה לבין הרמ"א נפק"מ, אלא רק בביאור הטעם (עיין בט"ז).

¹⁵ והקשו עליו האחרונים מדוע כתב שאינה תולה, מאחר ויודעת שהמכה מוציאה דם, ובזה נפסק שתולה במכתה שבמקור. ועיין **בפרי דיעה** שכתב לבאר דבריו.

¹⁶ אך המעיין בדבריו רואה שיש בהם קושי האם סבר שהדם טהור משום שתולה בדם מכתה או משום שאין דרכה לראות כך דם. ובהנהגה בשו"ע משמע שהתיר משום שתולה במכתה. (ותהיה נפק"מ בימי ווסתה לכאורה עיין לקמן). יש להעיר **שהט"ז** הסכים עם **הרמ"א** אף לא מטעמו, אלא משום שאין דרכה לראות דם בחתיכות. וחידש לפי זה, שאפילו אם אותה חתיכה מוליכה עימה דם נידות, אינה טמאה בכך, משום שהתורה אסרה דם נידה רק כאשר המקור במקומו והדם יוצא ממנו, ולא כאשר המקור עצמו מוליך את הדם עימו.

רמ"א: אפילו ראתה דם כל זמן שהחתיכות בבית החיצון, הואיל ואנו יודעים שהדם בא מחמת שנעקר המקור, ומחמת המכה בא (ט"ז: דינו נכון, אך לא מטעמו, ועיקר הטעם משום שאין דרכה לראות כך דם).

ל **ב"ח (הביאו הש"ך):** למעשה אין להקל בזה¹⁷.

ל בעניין זה לא ניתנה רשות לכל אחד לפסוק, אלא רק לגדולי הדור (נוב"י).

א. האם מותרת אף בזמן ווסתה:

ל **ב"ח ושל"ך:** אינה מותרת אלא בזמן שבין ווסת לווסת, ובזמן שנפלו החתיכות בדקה ולא ראתה דם¹⁸.

ל **ט"ז:** אין חילוק, ובכל מקרה טהורה (לשיטתו לעיל, שטהורה מחמת שאין דרכה בכך).

ל **חוות דעת:** אם ראתה את החתיכה עם הדם בשעת הווסת, טהורה. אך אם נפלה ואחר כך בשעת הווסת ראתה דם, טמאה.

❖ שריית החתיכות במים פושרים

ג **שו"ע:** אין להתיר חתיכות אלה, אלא אם שרה אותן במים פושרים כדי לוודא שאינן דם קרוש.

ל **דרכי משה (והביאו הש"ך):** מאחר וידוע שנעקר המקור שלה, טהורה אף ללא בדיקה (שהרי ידוע שאין זה דם קרוש).

❖ גודל החתיכות האוסרות

אישה המפילה חתיכה ללא דם, חכמים מטהרים ורבי יהודה מטמא משום שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם¹⁹.

ל **תוספות, רשב"א וטור (בביאור דעת הרא"ש²⁰):** הלכה כרבי יהודה, והרואה דם בחתיכה או בשפורפרת טהורה רק אם החתיכה קטנה, אך בחתיכה גדולה טמאה, משום פתיחת הקבר. ג **כך פוסק שו"ע** (וכתב בסעיף ו, דק שבדקים²¹).

¹⁷ וכתב כך משום ביאור ה**תוספות** לסוגיא, שביארו את הסוגיא בחתיכה הדומה לשפורפרת, ע"ש. וקצת צ"ע מדוע לא פסק כרבינו ירוחם והטור שנקטו כר"ש למרות פירוש תוספות.

¹⁸ לדינא נראה שה**ב"ח** סבר שאין להקל כלל, שמא בתוך החתיכה יש דם נידות, ולא הקלו חכמים בסתם כשראתה שלא כדרכה, אלא בחתיכה העשויה כמין שפורפרת (עיין בדבריו כאן).

¹⁹ ועיין בסימן קצד, לגבי דין לידה ביחס לדין פתיחת הקבר בלא דם.

²⁰ משום שמצד אחד הרא"ש פסק שהרואה דם בשפורפרת ובחתיכה טהורה, ומאידך פסק הלכה כרבי יהודה שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם, ולכן הכריח הטור, שרק בחתיכות קטנות טיהר הרא"ש.

והקשה ה**בית יוסף** על ה**טור**, שהרא"ש עצמו לא סבר חילוק זה. שכן הרא"ש הקשה סתירה בדברי רבא שמצד אחד פסק כרבי יהודה ומצד שני ביאר את מחלוקת ר"א וחכמים, ושם התבאר שהרואה דם בחתיכה טהורה. (ויישב שרבא דיבר שם לשיטת חכמים ורבי אליעזר, אך הוא עצמו טימא בכל גוונא. ומכך הקשה הב"י שאם הרא"ש סבר את תירוצו של הטור, מדוע לא יישב כך את הסתירה ברבא. ויישב בדוחק שהרא"ש כתב כך אם תמצא לומר שאין חילוק בין חתיכה גדולה לקטנה.

²¹ **בדרכי טהרה** (פרק א, יז) כתב שעד פתיחת 3 מ"מ לא הוי פתיחת מקור, ויותר מזה הוי פתיחה. אמנם פוסקים אחרים כתבו שיעורים גדולים מזה: ה**אגרות משה** (או"ח ג ק) כתב עד 19 מ"מ. **בדי השלחן** (קצד, ס"ק לא) כתב 15 מ"מ, וה**רבי יעקב אריאל** (הסכמה לספר שערי אורה) כתב עד 5 מ"מ.

(ואם פתיחה אם ידי דבר חיצוני נחשבת לפתיחה, נחלקו האחרונים, יש שכתבו שרק אם הפתיחה הגיעה מהגוף עצמו הוי פתיחה האוסרת (תפארת למשה, חכמת אדם, חזו"א וטהרת הבית (ב עמוד נה)) ויש שכתבו שטמאה אף על ידי

◀ **שאלות ורמב"ם:** הלכה כחכמים, ואפשר לפתיחת הקבר בלא דם.

סעיף ד | הרואה דם יבש

רבי יוסי ברבי חנינא שאל את רבי אלעזר (כב ע"א) בדין אישה שהפילה דם יבש, ופשט לו מברייטא האומרת שהמפלת כמין קליפה, כמין שערה, כמין עפר, כמין יבחושים אדומים, תטיל למים, אם נימוחו טמאה, ואם לא נימוחו טהורה, כיוון שהם בריה בפני עצמה (כלומר אין זה ממין דם, אלא מחמת מכה שיש לה (רמב"ן ורא"ש)). ולדעת רשב"ג תמעך בציפורן, ואם נימוחו טמאה. ריש לקיש מבאר שצריכה להטיל למים פושרים. ומסתפקת הגמרא האם השרייה צריכה להיות מעת לעת או לא, ונשאר בספק (ופסקו הרמב"ם, הרשב"א והרא"ש להחמיר). הברייטא דנה בעניין טומאת זוב או בדברים המטמאים לח או יבש ונימוח בפושרים, ששרייתם צריכה מעת לעת, לדעת יהודה בן נקוסא המים אינם צריכים להיות פושרים כל זמן השרייה, ולדעת רשב"ג צריכים להיות פושרים כל משך הזמן (ופסקו הר"ח והראב"ד הלכה כרשב"ג).

Ⓢ **טור ושו"ע:** כל דם היוצא מהאישה, בין לח ובין יבש, טמא. ואף אם הפילה כמין בריה בצורת קליפות או שערות או יבחושים אדומים²², טמאה, והוא שתטיל למים פושרים במשך עת לעת, והוא שהמים יהיו פושרים במשך כל הזמן.

❖ בדיקה בציפורן

כנזכר, לדעת ת"ק תבדוק על ידי שרייה במים פושרים ולדעת רשב"ג תבדוק על ידי מיעוך בציפורן.

◀ **רשב"א והרב המגיד:** שיעורו של רשב"ג מוסכם אף על ת"ק, ויכולה למעך בציפורן, ואם לא נימוח, טהורה.

Ⓢ **שו"ע:** אם לא נימוחו במים, ונימוח רק בציפורן, טהורה.

רמ"א: אם מיעך בציפורן ולא נימוח, טהורה, ואינה צריכה בדיקה בהשרייה.

◀ **רמב"ם:** ת"ק סובר שבדיקת ציפורן לא מעלה ולא מורידה.

❖ שיעור חמימות המים

◀ **עיטור, רשב"א וטור:** שיעור חימום המים כמים ששאבו בקיץ מן הנהר, או ששאבו ממעין ועמדו מעט במים לחממם (וכך גם השיעור בחורף). (**רשב"א ורא"ש:** ושיעור זה כמו שבני אדם שותים ומניחים באוזניהם [לרפואה]).

Ⓢ כך פוסק **שו"ע**.

◀ **ריטב"א:** כשיעור חמימות הרוק (כמו ששנינו- ממעכתו ברוק) וזה כלל גדול.

Ⓢ כך פוסק **רמ"א**.

בדיקה חיצונית (גוב"י, חשב האפוד, שיעורי שבת הלוי (כאן) דרכי טהרה (שם)) אך הוסיף **בשבת הלוי** שבבדיקת רופא סתמית אין לחוש לפתיחת הקבר, שבדרך כלל אינו מגיע עד פתח הרחם, ונאמן הרופא לומר אם הגיע או לא, וכן אם ראתה דם נאמן לומר אם זה דם מהמקור או לא.

²² והשמיט 'כמין עפר', עיין **בסדרי טהרה** לביאור הטור והשו"ע בזה.

ל משמע מהריטב"א שבכל מקום שהוזכר בש"ס מים פושרים, הכוונה לשיעור זה (ש"ך).

א. אך אם היה לבריה שהפילה צורת וולד, טמאה לידה כיולדת נקבה (ש"ך).

ב. הרואה חתיכה ואבדה לה:

◀ **שבות יעקב:** הרואה חתיכת דם ואבדה לה טהורה, ספק שמא אינה אדומה, ואף אם הייתה אדומה, שמא לא הייתה נימוחה במים. ואע"פ שאומרת שהייתה בגוון אדום, כיוון שמחמירים בגווני אדום רק מחמת ספק, ועדיין הוי ספק ספיקא²³.

◀ **סדרי טהרה:** אין זה ספק ספיקא, כיוון שהכל ספק אחד, האם זה דם נידה או לא.

סעיף ה | הרואה דם יבש עם דם לח

רשב"א ותרומת הדשן: דווקא אם ראתה חתיכות אלה לבד, תועיל בדיקה במים פושרים. אך אם ראתה עם החתיכות דם בפני עצמו, אפילו בשיעור מועט מאוד, טמאה. וכמו כן אם נימוחו חלק מהחתיכות וחלק לא נימוחו, טמאה (תרומת הדשן).

כך פוסק שו"ע.

רמ"א: והוא הדין אם נימוחו חלק מהחתיכות וחלק לא נימוחו.

ומיהו אם בדקה ג' פעמים ולא נימוחו החתיכות, אינה צריכה לבדוק יותר מה שרואה בדרך זו, שהוחזקה שדברים אלה אינם דם אלא באים מחמת מכה שיש לה. ודווקא באישה שיש לה ווסת וראתה שלא בשעת ווסתה, כמו שהתבאר בסימן קפז.

ל נחלקו האחרונים בכוונתו:

◀ **ש"ך:** כוונת הרמ"א שבדיקה בפושרים מועילה רק באישה שיש לה ווסת. (ותמוה, שהרי כאן אף אם נטהר אותה בשעת הווסת לא שייכת הסברה 'שאם כן לא תהיה טמאה לעולם') ולדינא טהורה אף בשעת ווסת.

◀ **תורת השלמים:** אף הרמ"א מודה שאם בדקה במים פושרים בשעת ווסתה, טהורה (כדברי הש"ך). וכוונתו שאישה שבדקה ג' פעמים, יכולה שלא לבדוק שוב אם תראה חתיכות אלה, דווקא שלא בשעת ווסתה²⁴.

◀ **עמודי הכסף:** כוונת הרמ"א שאם בדקה ג"פ, יודעת היא שיש לה מכה ותולה בה דם, אפילו בשעת ווסתה. אך אם ראתה דם נפרד מהחתיכה תולה בה רק שלא בשעת ווסתה (ובכך מיושבת קושיית הש"ך).

א. החילוק בין סעיף זה לסעיף ג' (שטהורה כיוון שאין דרכה לראות כך דם):

◀ **ט"ז (תירוצ' א'):** כיוון שיש דם עם החתיכה, מוכח שאף היא עצמה דם.

◀ **ט"ז (תירוצ' ב'):** דרכה של אישה לראות לפעמים דם כך.

²³ ולא הבנתי מדוע טיהר, שכן אף אם דם זה אינו ודאי טמא אלא מחמת הספק, עדיין טמאה מספק. ואין לומר שאם אכן זהו דם הטמא מספק, הרי שיש ס"ס, שאם כך כל טומאת דמים בימינו היא רק בגדר ספק. וזה דבר חידוש מופלג שקשה להולמו.

²⁴ ואף **בכרתי** (כאן) כתב שהרמ"א סבר להתיר חזקה זו, ורק בצירוף דעת המרדכי שהובא בסימן קפז, להתיר רמ"ת הרואה שלא בשעת ווסתה. וקצת צ"ע מדוע הרמ"א נצרך לצירוף דעת המרדכי אם סבר שזו חזקה מועילה. ואפשר שאין זו חזקה אלימתא מאחר והראשונים לא הזכירה, ייתכן וידעו שאין חזקה מועילה בזה. ולכן הרמ"א סבר שאין להתיר על סמך חזקה זו ללא צירוף נוסף.

◀ **ש"ך בשם מעדני מלך:** שם ראתה דם בתוך החתיכה, וכאן ראתה דם על גביה.

סעיף ו | המפלת חתיכת דם קשה

◀ **ראב"ד, רמב"ם ורשב"א:** דווקא המפילה חתיכות כמין קליפות או שערות תבדוק במים, כיוון שצורתם מוכחת עליהם שאינם דם נידה. אך המפילה חתיכת דם, אפילו היא קשה אינה נימוחה במים, טמאה.

◀ **רז"ה, רא"ש ורי"ו:** אף בחתיכת דם תטיל למים פושרים לבדוק אם נימוחה בהם.

Ⓢ **שו"ע:** חתיכת דם אדומה טמאה אף ללא בדיקה. וי"א שאף בחתיכת דם תבדוק במים פושרים, אף בחתיכה דקה שבדקים.

Ⓛ **ש"ך:** ומוכח בירושלמי שהלכה כדעה ראשונה, ותמוה מה דנו בזה הראשונים. וגם לשון הבבלי מראה כדעה קמייתא.

סימן קפט | דיני אישה שיש לה וסת קבוע ושאין לה וסת קבוע

הקדמה לסימן

א. אישה הרואה דם במחזוריות קובעת לה וסת, וחוששת לזמן שבו רגילה היא לראות, והיא נקראת בעלת וסת קבועה. אך אישה שרואה דם שלא בסדר מסוים, נקראת אישה שאין לה וסת.

ב. מצינו בש"ס ובפוסקים כמה סוגי וסתות (עיין ב"י):

וסתות זמן:

1. וסת הפלגה. (מרחק ימים קבוע בין ראייה לראיה).
2. וסת החודש. (ראייה בתאריך קבוע בחודש - סעיף ו).
3. וסת השבוע. (ראייה ביום מסויים בשבוע, פעם במספר שבועות - סעיף ו).
4. וסת הדילוג - חודש. (ראייה בתאריך המשתנה בהפרשים קבועים (א תשרי, ד חשוון, ז כסלו) - סעיף ז).
5. וסת הדילוג - הפלגה. (מרחק ימים שגדל או קטן באופן קבוע (26 יום, 28 יום, 30 יום) - סעיף ה).
6. וסת הסרוג. (ראייה בתאריך קבוע בחודש, אך לא כל חודש אלא כל מספר חודשים קבוע - סעיף ט).
7. וסת הכפול. (הרואה בשתי וסתות שונים (למשל וסת ההפלגה ווסת החודש) - סעיף לב).

וסתות גוף:

8. וסת הגוף - סיבה. (אשה הרואה רק כאשר עושה פעולה מסויימת (קפיצה, התעמלות) או אוכלת מאכל מסויים (מאכלים חריפים) - סעיפים יז, כג).
 9. וסת הגוף - סימן. (אשה שלפני הוסת מרגישה הרגשה מיוחדת (צמרמורות, פיהוקים) - סעיף יט).
- ג. הפוסקים נותנים כמה הבדלים מהותיים בין וסת קבוע לווסת שאינו קבוע:

1. בעלת וסת קבוע עוקרת ווסתה רק לאחר שלוש פעמים (אך חוששת כבר לאחר ראייה אחת) (סעיף ב).
 2. בעלת וסת קבוע שעבר עונתה ולא בדקה, אסורה עד שתבדוק (לרשב"א, וכך פסק שו"ע בסעיף ד), לעומת מי שאין לה וסת שאם לא ראתה מותרת ללא בדיקה.
- ד. מחלוקת רב ושמואל (נידונית בכמה סעיפים בסימן והובאה כאן לסידור הדברים):

נחלקו רב ושמואל בניה דף סד ע"א, באישה שראתה ווסת בהפלגת ימים (כלומר, מרחק שווה בין כל ראייה) אך בדילוג (כלומר שכל פעם ראתה בתוספת יום לראיה, כגון: 30, 31, 32). לרב קובעת ווסת כבר לאחר שלוש ראיות, כי הפעם הראשונה נספרת. ולשמואל קובעת ווסת רק לאחר ארבע ראיות, כי הפעם הראשונה, שלא ראתה בדילוג, אינה נספרת.

הראב"ד (מובא בסעיף יב) מבאר שכולם מסכימים בוסת החודש שהפעם הראשונה נספרת, ומצד שני בוסת הפלגה צריך שלוש הפלגות (שהם ארבע ראיות²). המחלוקת היא בוסת הנקבעת לפי דילוג **בימי החודש**, לרב מכיוון שהוסת נקבע לפי ימים גם הפעם הראשונה נספרת, ולשמואל מכיוון שהקביעה מורכבת גם מדילוג - לא.

להלכה נחלקו הראשונים: הרמב"ם והרמב"ן פסקו כשמואל שווסת חודש בדילוג נקבע בארבע ראיות. רבנו חננאל וראב"ד פסקו כרב ונקבע בשלוש ראיות, ואילו הרשב"א והשו"ע פסקו להחמיר בשתי הדעות (אחרי הראיה השלישית נותנים עליה חומרות וסת קבוע וחומרות וסת שאינו קבוע).

¹ בש"ס מוזכר 'אישה שאין לה ווסת', כי ווסת הוא לשון קביעות. אך משום שיגרא דלישנא כתבנו 'וסת שאינו קבוע'.

² חוץ מהרא"ה שיוזכר בסעיף ב, הסובר שגם בוסת הפלגה מספיק שלוש ראיות שהן שתי הפלגות.

[כשהפלגה הראשונה שונה מהבאות: הדרישה (בסעיף ז) כתב בדעת שמואל שאפילו אם ההפלגה שלפני הראיה הראשונה שונה מההפלגות הבאות היא מצטרפת, אם היה לה וסת קבוע ישן. האחרונים חלקו עליו וסוברים שרק אם ההפלגה הייתה זהה להפלגות האחרות שמואל מצרף את הראיה הראשונה. צירוף ראיה מוסת קודם. הדרישה (שם) סובר בדעת רב שיכולה לצרף ראיה מוסת קבוע ישן ליצירת וסת חדש (היה לה וסת קבוע בטו, ראתה בחודש הבא בטו ובשלישי ביו). הש"ך חולק וסובר שאי אפשר לצרף].

סעיף א | עונה בנונית

המשנה אומרת (טו ע"ב) שהבאים מן הדרך נשיהם להם בחזקת טהרה. וריש לקיש מבאר שהכוונה דווקא בתוך עונה (- שהיא שלושים יום, כנזכר בגמרא בדף ט ע"ב)). (ומבאר רש"י שלאחר שלושים יום צריכה בדיקה, כיוון שסתם נשים רואות לאחר שלושים יום).

נחלקו הראשונים איזו אישה צריכה לחוש לעונה בנונית:

◀ **רש"י:** כל אישה, בין שיש לה וסת קבועה ובין שאין לה.

◀ **רשב"א, ראב"ד, ר"ן וטור:** רק בעלת ווסת קבועה צריכה לחוש לעונה בנונית.

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

סעיף ב | קביעת ועקירת הווסת

המשנה אומרת (סג ע"ב) שאין האישה קובעת לה ווסת עד שתקבענו שלוש פעמים.

רשב"א, ראב"ד, תוספות ורבינו הצרפתי: ווסת הפלגה נקבעת לאחר שתראה ארבע פעמים, בשלושה הפרשי זמן קבועים. כיוון שהפעם הראשונה אינה נספרת בכל קביעת הווסת. שאר הווסתות נקבעות לאחר שלוש פעמים. (אך ווסת הדילוג נקבעת רק לאחר חמש ראיות (בית יוסף), עיין סעיף ה).

Ⓢ כך פוסקים טור ושו"ע.

❖ עקירת ווסת

המשנה (שם) אומרת שאישה שהייתה למודה לראות בטו בחודש, ושינתה לכ' בחודש, אסורה בשניהם, ורק כשתשנה שלוש פעמים הותר טו' ונקבע כ'.

Ⓢ **טור ושו"ע:** ווסת קבוע נעקר לאחר שלוש פעמים. אך גם כשראתה רק פעם צריכה לחשוש לפעם הבאה. אלא שעוקרת ראה זו בפעם אחת בלבד.

סעיף ג | ווסת השעות

נחלקו התנאים (סג ע"ב) באישה שרואה כל עשרים יום בשעה מסוימת. רבי יהודה אומר שלא מתחשבים בשעות, ואסורה כל אותו יום. ורבי יוסי אומר שאסורה רק באותה שעה שרגילה לראות בה (הלכה נפסקה כרבי יהודה).

◀ **ראב"ד:** דברי רבי יהודה אמורים רק כשיש לה ווסת לימים. אך כשאין לה ווסת, אם רגילה לראות בשעה מסוימת ביום, חוששת לאותה שעה בלבד (וכן מוכח מדברי רבי יוחנן (דף סו ע"א) שהתיר

³ ובסעיף יג, תבואר מחלוקת האחרונים האם עונה בנונית היא ליום 30 לראייתה, או ביום 31. וכן המחלוקת ממתי מונים את העונה הבנונית (האם מהראיה האחרונה או מכל ראה צריך לחוש).

לאישה לשמש עם בעלה מיד לאחר המקווה לפני השעה שרגילה לראות בה). ווסת השעות נעקר מיד לאחר פעם אחת אפילו ללא בדיקה⁴.

כך פוסק שו"ע.

◀ **רז"ה:** לא מצינו חומרא זו בש"ס, ואם נחשוש לזה, תאסור אותה כל יום בשעה זו.

סעיף ד | לא בדקה בווסת שאינה קבועה

הקדמה קצרה:

בסימן קפד התבארה מחלוקת ראשונים באישה שהגיע שעת ווסתה ולא בדקה. שלדעת הרי"ף והרמב"ם טהורה בלא בדיקה אם לא הרגישה. ולדעת הרשב"א ועוד ראשונים אינה טהורה עד שתבדוק. שו"ע (שם סעיף ט) פסק בסתם כדעת הרמב"ם וכי"א את דעת הרשב"א, והרמ"א כתב שנהגו בזה כמו הרשב"א (וכתב שכך מתבאר גם מסימן קפט, וכוונתו לסעיף זה, שבו מתבאר שגם השו"ע פסק להחמיר בזה).

טור: ישנו הבדל נוסף בין ווסת קבוע (בג' פעמים) לווסת שאינו קבוע. שבווסת קבוע אם לא בדקה, טמאה עד שתבדוק. ובווסת שאינו קבוע טהורה. [ובסימן קפד הביא בשם הרשב"א שעונה בנונית נחשבת לווסת קבוע].

כך פוסק שו"ע⁵.

סעיף ה | ווסת הדילוג בהפלגה

נחלקו רב ושמואל (סד"ע"א) באישה שראתה בטו' לחודש ובטז' לחודש הבא ביז' לחודש השלישי. לרב קבעה ווסת לדילוג, כיוון שמחשבים גם את הפעם הראשונה. ולשמואל לא קבעה ווסת עד שתראה ארבעה פעמים בדילוג, כיוון שהפעם הראשונה אינה נמנית.

רשב"א וטור: קובעת לה וסת הדילוג בהפלגה, והיינו שמרחק הראיות עולה או יורד בסדר קבוע. (כגון שראתה היום ולאחר 30 יום ואחר 31, ואחר 32).

כך פוסק שו"ע.

א. ש"ך: לדעת רב מספיק שתראה ארבע פעמים סה"כ, שהם שלוש בדילוג (1, 30, 31, 32). ולדעת שמואל צריכה לראות חמש פעמים סה"כ, שהם ארבע בדילוג (1, 30, 31, 32, 33). ולדינא חוששים לשתי הדעות (כמובא בסעיף ז).

⁴ נראה משום שווסת זה אינו מוחלט, אף עקירתו קלה (שהרי אם יש ווסת הימים, אין ווסת השעות משפיע כלום).

⁵ הט"ז מקשה איך התיר כשעברה העונה, והרי בסימן קפו פסק (על פי הרמב"ם) שאישה שאין לה ווסת אסורה לשמש לפני שתבדוק (וצ"ב, שהרי כתב שם בסתם כדעת הרי"ף, ומדוע כתב הט"ז שש"ע פסק כרמב"ם). ותירץ שכיוון שהיה לה ווסת קבוע ורק שינתה אותו, דינה כשאישה שיש לה ווסת, שאינה צריכה בדיקה לפני התשמיש.

⁶ נראה שנחלקו האם אומרים שלאחר שראתה שלוש פעמים מתברר למפרע שגם הפעם הראשונה שראתה קשורה לראיית דילוג (וכך סובר רב). או שמא כיוון שהראיה הראשונה לא הייתה ראייה שהגיע לאחר דילוג, הגם שהתברר אח"כ שראתה בדילוג, לא אומרים שהתברר למפרע שראיה זו חלק מקביעת הווסת.

⁷ אולם עיין בחזו"א שכתב (על פי הבנתו בראשונים) שלכ"ע צריכה לחשוש רק לאחר חמש ראיות בווסת דילוג בהפלגה. (כיוון שרק בראיה השלישית ניכר שהייתה הפלגה).

⁸ הטור והשו"ע נקטו בדוגמא כדברי רב, שמונים את הראיה הראשונה למניין הדילוגים ומספיק שלוש ראיות בדילוג. וכתבו האחרונים (פרישה, ט"ז, ש"ך) שדבריהם אמורים לפי רב, אך לשמואל צריך ראייה נוספת בדילוג.

ב. **דילוג למפרע** (32, 31, 30):

◀ **ש"ך ובאר היטב**: קבעה ווסת.

◀ **כרתי ופלתי**: לא קבעה ווסת, שזה נגד הטבע.

❖ הפלגת דילוג במספר ימים

◀ **מגיד משנה בשם הרשב"א**: בין אם המרחק בין הראיות יום אחד ובין הרבה ימים, קבעה ווסת (כגון 30, 33, 36).

Ⓢ כך פוסק **שו"ע** (ובכל עניין שתשווה ראייתה, קבעה ווסת).

◀ **רא"ה**: לא קבעה בכך ווסת.

סעיף ו | וסת החודש והשבוע

רב אשי אומר (יא ע"א) שאישה שקפצה וראתה ביום ראשון, ושוב קפצה וראתה ביום ראשון, וקפצה בשבת ולא ראתה, ובראשון ראתה ללא קפיצה, קבעה ווסת. עוד מוכח בגמרא (לט ע"ב, וכן גבי מחלוקת רב ושמואל) שאישה קובעת לה ווסת לדילוג על פי ימי החודש.

רשב"א בשם רבותינו הצרפתים: מכאן מוכח שקובעת ווסת לפי ימות השבוע.

Ⓢ **טור ושו"ע**: כשם שקובעת וסת בהפלגת ימים שווים ושאינם שווים, כך קובעת ווסת לימי החודש או השבוע בימים שווים ושאינם שווים.

Ⓛ והיינו כגון שראתה ביום ראשון בשבוע, ולאחר שלושה שבועות שוב ראתה ביום ראשון (וכך שלוש פעמים), חוששת ליום ראשון, אע"פ שבימי החודש אין הימים שווים⁹ (ש"ך).

א. **דרך קביעת החודשים (ש"ך)**:

◀ **רא"ה**: הולכים אחר חידוש הלבנה, שחידוש הלבנה גורם לשינוי הגוף.

◀ **רשב"א**: הכל נקבע לפי קביעת בית הדין (וכך מוכח מדין בתולי קטנה, שדינה נקבע על פי קביעת ב"ד את החודש).

Ⓛ וכן מוכח מראשונים נוספים, וכך כתב גם **מהר"י מינץ**¹⁰ (ש"ך).

ב. אין ווסת החודש והשבוע דומות לווסת הפלגה, כיוון שווסת הפלגה אינה מקבלת משמעות אלא על פי מרחקה מהראיה הקודמת, אך ווסת החודש או השבוע, כבר בראיה הראשונה יש קביעות זמן (**ב"י ושו"ך**).

⁹ וכן פסקו האחרונים, אך כתבו שבתנאי שהמרחק לא יצטמצם מידי (יש שכתבו לא פחות מ-25 ימים (**דרכי טהרה**), יש שכתבו לא פחות מ-16 (**ערוך השלחן**), ויש שכתבו לא פחות מ-14 יום (**שבט הלוי**)).

¹⁰ וכן בימי השבוע, ראתה בראשון בשבוע, ולאחר שלושה שבועות בשני בשבוע, ולאחר שלושה שבועות בשלישי בשבוע. אולם לדעת **הסדרי טהרה** (ס"ק לא) אין ווסת הדילוג והסירוג יחד, צ"ל שראתה בראשון ובשבוע לאחריו בשני, ובשבוע שלאחריו בשלישי (ועדיין צ"ב, שהרי קבעה בכך ווסת הדילוג לפי רב, בשלמא לשמואל צריכה פעם נוספת, אך לרב מאי נפק"מ בזה).

¹¹ ובכתב **בשבט הלוי** (שיערים כאן) שאין לחוש לקביעת חודשי החמה (חודשים לועזים), אע"פ שיש שהחמירו בזה, מכל מקום מעיקר הדין אין לחוש לזה.

❖ חודש מלא וחסר

תוספות, ראב"ד רשב"א, רמב"ן ורא"ש: קביעת ווסת נקבעת לפי ימי החודש, למרות שההפרש בין ימי החודש אינו שווה (שהרי יש חודש מלא וחודש חסר). משום שקביעת החודש גורמת לווסת לבוא¹².

כך פוסקים **טור ושו"ע**.

❖ ווסת השווה (חודש)

תוספות, טור ובית יוסף: כאשר הווסת באה בימים שווים כל חודש (טו', טו', טו') לכו"ע מספיק שתראה שלוש פעמים (כלומר שאף הראיה הראשונה נספרת). משום שהראיה הראשונה חשובה לקביעת ווסת, שהרי ראתה אותה בתאריך מסוים¹³.

כך פוסק **הש"ך**.

סעיף ז | ווסת החודש בדילוג

נחלקו רב ושמואל (סד ע"א) באישה שראתה בדילוג לימי החודש (טו ניסן, טז אייר, יז סיון) [והוזכרה מחלוקתם בסעיף ה].

הגמרא מעמידה שהמחלוקת היא האם הפעם הראשונה שראתה בטו נמנית. לרב מונים אותה, וחוששת לחודש הבא (יח תמוז). ולשמואל לא מונים אותה כיוון שאת הראיה הזו לא ראתה בדילוג. ורק אם תראה פעם נוספת תחשוש (ליט אב).

תוספות ורא"ש: אף לרב שסבר למנות את הראיה הראשונה, אין זה אלא כשהייתה בטו' בחודש (והבאות בטז' ויז' לחודשים שאח"כ). אך אם הראיה הראשונה הייתה בא' בחודש, אך רב מודה שאין מונים אותה לקביעת הווסת.

לדינא:

◀ **רמב"ם ורמב"ן (ורא"ש לפי הטור):** הלכה כשמואל. וקובעת לאחר ארבע ראיות.

◀ **ר"ח וראב"ד:** הלכה כרב. וקובעת לאחר שלושה ראיות.

◀ **רשב"א¹⁵:** מעיקר הדין הלכה כשמואל, אך יש להחמיר כרב.

כך פוסק **שו"ע** (לאחר שהביא את דעת שמואל כדעה ראשונה ודעת רב כדעה שניה).

והיינו שצריכה להחמיר כשני הדעות¹⁶ (**ב"ח, ט"ז ושו"ך**).

¹² **הרא"ה** (בדק הבית ז, ג) שחידושו של הירח גורם שינויים בעולם, ולכן הולכים על פי החודש. (אמנם לדעתו הולכים אחר חידוש הלבנה עצמה ולא על פי קידוש החודש של ב"ד, **והש"ך** חלק עליו (כמובא לקמן) אך נראה שכ"ע מודים ליסוד דבריו, שחידוש הלבנה משפיע על הטבע וגופי האנשים.

¹³ בשונה מווסתה הפלגה, שאין משמעות לראיה הראשונה, כיוון שבהפלגה כל משמעות הווסת היא המרחק מהראיה הקודמת. וכן בווסת הדילוג, משמעות הווסת היא מעצם היותה מדלגת מהראיות הקודמות (ובזה יש צד לומר ששתי הראיות הראשונות אינם נכללות, שהרי לא ראתה אותם בדילוג, ולכן תצטרך חמש ראיות). (**בית יוסף**).

¹⁴ **הב"י** התקשה מאיפה למד כך הטור. וכתב ליישב שמתוך שהביא את דברי הרמב"ם באחרונה, נשמע שפסק כמותו. אך העירו האחרונים שבבבא קמא (פרק ד, ד) הרא"ש כתב מפורש שהלכה כרב, וצ"ב.

¹⁵ ולדעת **הט"ז** (ס"ק כד) כך גם דעת **הרמב"ן**.

¹⁶ כיוון שאף אם נחמיר כדעת רב שקובעת ווסת מהר יותר, יש בזה צד קולא, שהרי כשקובעת ווסת לא חוששת לווסת אחרת שיש לה, ואם כן יוצא שהחומרא קולא. ולכן כתבו האחרונים שיש לחוש גם לרב וגם לשמואל.

א. כשקבעה ווסת לדילוג (כל דעה לפי דעתה), אפילו אם חודש אחד דילגה ולא ראתה, צריכה לחשוש לחודש שאחריו (חור"ד).

❖ דילוג לאחר ווסת קבועה

בגמרא שם מובא ששמואל סובר שאם הייתה לה ווסת קבועה (כגון לטו' בחודש) ואחר כך ראתה בדילוג עוד שלוש ראיות, שמונים את הראיה הראשונה, כיוון שאף הראיה הראשונה ראתה בדילוג לווסתה הקודמת (שגם ראיית טו' ראתה לדילוג מטו' הקבוע).

כך פוסקים **טור ושו"ע**.

נחלקו הפוסקים כשהווסת הקבוע רחוק מווסת הדילוג כגון: (קבוע בטו', כ, כא, כב):

◀ **פרישה:** קובעת ווסת בשלוש פעמים אף לשמואל.

◀ **ט"ז וש"ך:** אינה קובעת ווסת לשמואל.

סעיף ח | ווסת הדילוג חלילה

כנזכר נחלקו רב ושמואל האם מונה את הראיה הראשונה בווסת הדילוג של החודש.

◀ **ר"ח:** מחלוקתם במציאות שראתה שלושה חודשים לדילוג (טו' ניסן, טז אייר, יז סיוון), ושוב ראתה שלושה חודשים (טו' תמוז, טז אב, יז אלול) וכן פעם שלישית (טו' תשרי, טז מרחשוון, יז כסלו). ומכאן ואילך צריכה לחשוש כסדר זה¹⁷.

◀ **תוספות ורא"ש:** אין פירושו בסוגיא נראה.

רשב"א: מכל מקום, ודאי שאם ראתה ווסת דילוג חלילה (כדברי ר"ח) קובעת בכך ווסת. וכן כל דילוג מסודר בשווה הרי זה ווסת קבוע.

כך פוסקים **טור ושו"ע**.

נחלקו כמי פסקו הטור והשו"ע (שנקטו שלוש ראיות):

◀ **פרישה ותורת השלמים:** דבריהם אמורים לפי רב (ולכן מספיק שלושה ימים), אך לשמואל צריך ארבע ראיות בסדרה הראשונה (ואח"כ מספיק שלוש).

◀ **ש"ך ובאר היטב¹⁸:** כיוון שהראשונים דחו פירוש ר"ח בביאור הסוגיא, גם שמואל מודה שמספיק שלוש ראיות (וזה נחשב כראיית החודש, שהרי ראתה ג' פעמים בטו' ובטז' וביז').

א. דין זה שייך אף כשראתה ג' פעמים חודשיים (טו ניסן וטז אייר, טו סיוון טז תמוז וכו') (**ב"ח וש"ך**).

סעיף ט | ווסת הסירוג

טור ושו"ע: ראתה בא' ניסן ובא' סיוון ובא' אב, קבעה ווסת לסירוגין. ובמידה ולא ראתה בא' סיוון אלא בא' תמוז, לא קבעה ווסת (שהרי אין כאן שלוש ראיות שוות).

¹⁷ וכן העתיק **בשו"ע**. והעיר **הט"ז** שניתן היה לקצר כשראתה יומיים (טו' וטז') שלוש פעמים, אלא שנקט שלושה ימים (טו', טז' ויז') להשמיע שעם זאת שיש כאן הפרש של יותר מיומיים בין טו' ליז', חוששת למפרע (ומכאן נקיש שגם אם יש יותר מכך, חוששת).

¹⁸ וכן פסק **בשבת הלוי** (שיעורים כאן).

א. ווסת הסירוג לפי שמואל:

◀ **פרישה וט"ז:** צריכה ארבעה ראיות (שלוש סירוגים).

◀ **ראב"ד, ב"ח וש"ך:** כיוון שראיותיה שוות, אף שמואל מודה שהראיה הראשונה נספרת.

סעיף י | ווסת הדילוג שאינה שווה

הברייתא (דף סד ע"א) אומרת שאישה שראתה בטו' לניסן, ובטז' לאייר השני וביח' לסיוון, לא קבעה בכך ווסת (רש"י: שאין זה דילוג הדומה).

כך פוסקים טור וש"ע.

א. אפילו אם תראה שוב ביט תמוז, לא קובעת, שהרי אין זה ווסת השווה (ב"ח). אך עם זאת צריכה לחוש לווסת הדילוג שיש בניהם (שבין כל ראה יש 32 ימים) (ש"ך).

ב. לא קובעת ווסת אפילו אם היה לה ווסת קבוע ליד' בחודש, כיוון שראתה רק בטו' ובטז'. ורק אם תראה על הסדר בשלישית, תקבע (ש"ך).

סעיף יא | ווסת הדילוג שאינו קבוע

הברייתא (שם) אומרת שאישה שווסתה היה בטו' לחודש, ושינתה לטז' לחודש, חוששת לשניהם. ואם שינתה שוב ליז' לחודש, הותר טז' וחושש לטו' וליז' (עד שתקבע ווסת לדילוג).

◀ **רשב"א:** מדויק מהברייתא שכל עוד לא קבעה ווסת לדילוג, אינה צריכה לחשוש לדילוג (ולכן כשינתה מטז' ליז', לחודש הבא אינה צריכה לחשוש ליח').

◀ וכן כתבו רבותינו הצרפתים, ראב"ד ורמב"ן.

כך פוסקים טור וש"ע¹⁹.

◀ **משמעות הרמב"ם (על פי המגיד משנה):** חוששת לדילוג כבר בראיה אחת (ב"י: ואף אם זו משמעות הרמב"ם, יש לסמוך על שאר הפוסקים. וכל שכן שאין זה מוכרח ברמב"ם).

סעיף יב | דיני ווסת הסירוג

ראב"ד: רב ושמואל נחלקו רק לגבי ווסת הדילוג לימי החודש (טו, טז, יז לחודש). אך בווסת החודש (א', א', א') לכו"ע מונים את הראיה הראשונה. ובווסת ההפלה לכו"ע אין מונים את הראיה הראשונה. ודין ווסת הסירוג (א' ניסן, א' סיוון, א' אב) כווסת החודש, שמונים את הראיה הראשונה. ומאידיך אינה חוששת לה כל עוד לא קבעה שלוש פעמים, כדין ווסת הדילוג²¹.

¹⁹ אמנם עיין בט"ז על סעיף יב שלכאורה סותר דבריו כאן. עיין חו"ד. בדרכי טהרה (עמוד 118) כתב כדברי הש"ך. ²⁰ ה"טור וש"ע כתבו דילגה פעם אחת או פעמיים, אינה חוששת לדילוג. וביאר הפרישה כוונתם: פעם אחת לרב, ופעמיים לשמואל. אך אם דילגה פעמיים (30, 31, 32) לרב קבעה ווסת לדילוג. ואם דילגה שלוש פעמים (30, 31, 32, 33) לשמואל קבעה ווסת. אלא שאם הייתה לה ווסת קבוע כל כ' יום, ושינתה פעמיים, לא קובעת אף לרב, למרות שדילגה פעמיים. כיוון שמחשיבים את הפעם הראשונה רק כשזה לימי החודש, אך לדילוג בלבד, לא. והעיר הש"ך שמשמע מדבריו, שאם הייתה לה ווסת לימי החודש, ושינתה פעמיים, שמצרפים את הפעם הראשונה לפעמיים הנוספות. וכתב שדבריו אינם נכונים בזה, שהרי בגמרא מפורש 'לימודה שאני', שמצרפים ראה זו עם הווסת הקבוע שלפני כן. (אך בווסת ההפלה, כתב הש"ך (בס"ק מב) שמונה את הדילוג כבר מהראיה הראשונה אף שהיא קבועה (כגון: 20 קבוע, 30, 31, 32).

²¹ והיינו שאם ראתה בא' בניסן חוששת לא' אייר, וכיוון שלא ראתה בו אינה צריכה לחשוש לא' סיוון. ואף כשראתה בא' סיוון, חוששת רק לא' תמוז, אך לא לא' אב, מאחר וזה שלא ראתה בא' אייר הפסיקה את בין הראיות וכל אחד מתייחס לעצמו, אלא אם כן קבעה ראיות אלו שלוש פעמים.

טור ושו"ע: בווסת הסירוג²² ראייה ראשונה מן המניין לכו"ע. אך לעניין חשש ווסתה בהתחלה, אינה חוששת אלא לחודש הקרוב. [כגון: ראתה בא' ניסן, חוששת לא' אייר²³. לא ראתה בו, אינה חוששת לא' סיון. ראתה בו, חוששת לא' תמוז. לא ראתה בו, אינה חוששת לא' אב²⁴].

- א.** אם היה לה וסת השווה לר"ח, ושינתה לראות פעם בחודשיים, הפעם הראשונה אינה נמנית (ש"ך), והוא הדין כשהיה לה וסת לסירוגין ואז שינתה לפעם בחודש (א' ניסן, א' סיון, א' אב, א' אלול, א' תשרי), מונה את הפעם הראשונה ששינתה בה כתחילת ווסת. אפילו אם ראתה ד' פעמים לווסת הסירוג, עוקרת אותה וקובעת ווסת החודש (חוו"ד).
- ב.** אם ראתה בא' ניסן, א' סיון וא' אב (וקבעה ווסת סירוג), ואחר כך לא ראתה שלושה חדשים רצופים (אלול, תשרי ומרחשוון). עם זאת חוששת לא' כסלו²⁵. ואין ווסת זה נעקר עד שלא תראה שלושה חדשים לסירוגין, שהם שישה חודשים (חוו"ד).

סעיף יג | דרך קביעת ווסת

ראב"ד: אין אישה קובעת ווסת עד שתראה בעונה שווה, ביום או בלילה בדווקא. אך אם ראתה שלוש פעמים בלילה, ובאחרונה ביום, או שלוש פעמים ביום ובאחרונה בלילה, צריכה לחוש לשניהם.

ואם ראתה פעם אחת בלילה ושלוש פעמים ביום, או פעם ביום ושלוש בלילה, או פעמיים מכל אחד (ולא קבעה בזה ווסת ג' פעמים), צריכה לחשוש רק לעונה האחרונה שראתה בה.

ט כך פוסק שו"ע.

א. קביעת ווסת על פי עונת יום ולילה:

נודע ביהודה: אישה שראתה פעם ביום ופעם בלילה קבעה ווסת להפלגה. אך בדיני הפרישה, חוששת רק כווסת שאינו קבוע²⁶.

²² הש"ך מציע שני ביאורים מדוע נקראת כך: א. כיוון שסתם נשים רואות פעם בחודש, וזו רואה פעם בחודשיים, הרי שרואה לסירוגין. ב. אישה שראתה פעמיים בר"ח, ואחר כך שינתה לראות פעם בחודשיים, הרי שסירגה מהרגילות שלה. [אך אם הייתה ווסת קבועה בא' בחודש, אין הפעם הראשונה מצטרפת לשלוש פעמים, שהיא נמשכת עם הקביעות שהייתה לה לפני כן, בשונה מווסת ההפלגה שמכל מקום הרי ראתה בהפלגה, ומצטרפת לארבע פעמים (וכן כתב הש"ך על סעיף טו בס"ק מב). והפלתי חולק וסובר שקובעת ווסת לסירוג אפילו אם הייתה לה ווסת קבועה פעם בחודש].

²³ והכוונה שחוששת לל' בו, מדין עונה בנונית, ובא' בו מדין עונת החודש (ש"ך).

²⁴ החוו"ד מבאר שדברי השו"ע לאו דווקא, כיוון שבחדשי הקיץ לעולם אחד מלא ואחד חסר, ויוצא שצריכה לחוש להפלגה אף בר"ח אב (והדברים אמורים רק אם שני חודשים היו מלאים או חסרים).

²⁵ בסעיף טז יבואר שנחלקו האחרונים בדין אישה שהייתה לה ווסת הפלגה, והפסיקה פעם אחת, שלדעת רש"ל וב"ח אינה חוששת עוד להפלגה, שהרי הפסיקה. ולדעת הט"ז חוששת להפלגה שהייתה צריכה לראות בה. והבאר היטב סבר כדברי הב"ח. וכן פסקו עוד אחרונים. וכתב החוו"ד, שבווסת הסירוג צריכה לחוש לפעם האחרונה, אפילו שבאמצע לא ראתה כמה חודשים. ובזה כו"ע מודים, שהרי כאן הולכת על פי יום החודש ולא משום הפלגה.

²⁶ הפת"ש מבין שכוונתו לחלק בין ווסת החודש לווסת הפלגה. שלעניין הפלגה, קובעים ווסת על פי היממות. אך לעניין ימי החודש, היום או הלילה קובעים, ובהם הולכים אחריהם בדווקא. אמנם בשבט הלוי (שיעורים כאן) חלק, וביאר שכוונת הנוב"י לחלק בווסת ההפלגה עצמה, בין קביעת הווסת, לבין אחר קביעתה. שכאשר קובעת את הווסת, הולכים אחר היום שראתה בו. אך לאחר שקבעה, חוששת רק לאותה עונה. ע"כ. (ולע"ד ייתכן שאף הפת"ש הבין כך, אלא שהוסיף שלעניין ווסת החודש גם הנוב"י מודה שמחשבים על פי העונות).

ואפשר שלפי זה תהיה נפק"מ כשלא ראתה בפעם הבאה באותה עונה (יום או לילה): לעניין עצם ווסתה, אין בזה עקירה ועדיין חוששת עד שלא תראה שלוש פעמים. אך לעניין הלכות פרישה, אינה חוששת מאחר ווסת שאינה קבועה נעקרת בפעם אחת. [אלא שעדיין צריך ביאור מדוע חילקו בין ספירת ההפלגה, שמונים על פי יממות, לבין החשש, שהולכים אחר עונות (ואף החזו"א א' פה, סד) תמה על סברא זו].

ערוך השלחן (כו) סובר שלעולם הולכים אחר העונות, וכדי שתקבע ווסת צריכה לראות דווקא ביום או בלילה.

◀ **הרב דוד טעבלי (מובא בנוב"י):** עונת הפלגה נקבעת על פי מספר עונות של יום ולילה, ולא על פי יממות.

❖ לאיזה וסתות חוששת כל עוד לא קבעה ווסת

רמב"ן: כל אישה שראתה צריכה לחשוש לווסת החודש ולווסת הפלגה, כל עוד לא קבעה ווסת שלוש פעמים או עד שתעקור אחת מהן. כגון שראתה בא' בניסן ובכ' בו, צריכה לחשוש לא' אייר. ואם אחר כך לא ראתה בא' אייר, צריכה לחשוש לט' באייר (שהוא עשרים לכ' ניסן). אם ראתה בט' אייר, חוששת לעשרים בו, שמא קבעה ווסת מכ' ניסן. הרי שחוששת גם לווסת החודש וגם לווסת ההפלגה.

☞ **רמ"א:** כל עוד לא קבעה ווסתה כדינה, חוששת לווסת הפלגה ולווסת החודש²⁷. כיצד: ראתה בא' בניסן ובכ' בו, חוששת לא' אייר (ווסת החודש) ולט' בו (ווסת הפלגה). ובין אם ראתה בא' אייר ובין אם לא, חוששת לט' בו [אך בזה יש מחלוקת כדלקמן].
 ☞ נחלקו הפוסקים כאשר ראתה בא' ניסן ובכ' ניסן וראתה גם בא' אייר²⁸:

◀ **בית יוסף, ב"ח, ש"ך²⁹ וס"ט:** אינה צריכה לחשוש לט' אייר. (ב"י: משום שמתברר שעיקר ראייתה בא' בחודש (שהרי ראתה בו פעמיים), והראיה בכ' ניסן היא דמים יתירים. ש"ך: משום שראיית א' באייר עקרה את הווסת הקודמת³⁰).

◀ **רמ"א, ט"ז, באר היטב ותורת שלמים:** בכל אופן חוששת לט' אייר ולכ'.

א. מהי עונה בנונית (ש"ך ס"ק לא ופת"ש):

◀ **ב"י, פרישה, ב"ח, ט"ז, עטרת זהב, כו"פ וחכם צבי:** עונה בנונית היא ליום השלושים לראייתה [ושונה בין חודש מלא לחסר]. ו'עונת החודש' היא חשש לתאריך בחודש [ללא הבדל בין חודש מלא לחסר]³¹. (וכל מה שכתבו הראשונים לחוש ליום, כוונתם גם ליום החודש וגם לע"ב).

◀ **ש"ך:** עונה בנונית היא 'עונת החודש', [ללא הבדל בין חודש מלא לחסר]. (וכן מוכח מלשון הראשונים 'לסוף שלושים יום', וכן ראשונים שלא הזכירו לחוש לשתי העונות, אלא נקטו תמיד אחת מהן).

◀ **חוו"ד:** עונה בנונית היא ליום השלושים ואחת לראייתה.

ב. למתי חוששת בעונה בנונית (ט"ז ס"ק יז ופת"ש):

◀ **ט"ז:** לכל ראייה צריכה למנות עונה בנונית, אף אם ראתה בזמן אחר בנתיים.

ועיין **בחזו"א** (פה, ס"ק נט והלאה) שדן באריכות בדברי הנוב"י. ונראה שקיבל להלכה את דבריו (בס"ק סו - סז). וכן **בשבט הלוי הנ"ל**.

²⁷ ולקמן יבואר שהרמ"א פסק שאין הבדל אם ראתה בא' אייר או לא ראתה, בכל מקרה צריכה לחוש להפלגת הראיה הקודמת, וכן לראיית החודש. אך הרבה פוסקים לא הסכימו לזה.

²⁸ משום שהרמב"ן כתב מפורש שחוששת לט' אייר רק אם לא ראתה בא' בו. **הבית יוסף** סובר שדבריו אמורים בדווקא, ואם ראתה בו, אינה חוששת. אך **הדרכי משה** מבאר שדברי הרמב"ן אמורים בדרך רבואתא, שאפילו אם לא ראתה בא' צריכה לחשוש לכ' אייר. כיוון שהיה מקום לומר שרק אם ראתה בא' אייר מתברר שאישה זו רגילה לראות לווסת החודש, ולכן ברור שתחשוש לכ' אייר משום כ' ניסן. אך כשלא ראתה לא' אייר, אולי לא צריכה לחשוש לכ', קמ"ל שצריכה גם אז לחשוש.

²⁹ **בחוו"ד** כתב שהמחלוקת היא דווקא כשראתה בתוך ההפלגה האמצעית. אך אם ראתה לאחר הראיה הראשונה (שראתה בא', והפסיקה ב' וזא ראתה בכ') כו"ע מודים שלא חוששת להפלגה. ואם ראתה לאחר שתי הפלגות (שראתה בט' אייר, הפסיקה בכ' אייר ושוב ראתה בכ'), לכו"ע חוששת. ונחלקו רק כשהפסיקה באמצע ההפלגות.

³⁰ ונפק"מ בין הטעמים. האם צריכה לחוש לכ' באייר. **לב"י** נשמע שלא, שהרי הראיה בכ' היא דמים יתירים ואין לחוש להם. אך **לש"ך** יש לחוש לכ' אייר משום כ' ניסן (וכן כתב מפורש בס"ק לא).

³¹ וכן פסק **בטהרת הבית** (א, עמוד עז). אך **בשבט הלוי** (שיעורים כאן) כתב לחשוש גם ליום 30 וגם ל31 (כדעת **חוו"ד**).

◀ **ב"ח, סדרי טהרה וחוו"ד:** אינה חוששת לעונה בנונית אלא לראיה האחרונה (וכדין ווסת הפלגה, שאינה חוששת אלא להפלגה אחרונה, שאף ע"ב היא סוג של ווסת הפלגה).

ג. דווקא בווסת החודש והפלגה אינה חוששת לאחד כשקבעה את השני, אך בשתי וסתות החודש צריכה לחוש לשניהם אף שאחד נקבע (כיוון שאפשרי לקבוע שתי וסתות החודש ביחד (חוו"ד)).

❖ ווסת הדילוג שאינה קבועה

בסעיף יא הובא שהראשונים למדו מהגמרא (סד ע"א) שאין לחשוש לווסת הדילוג בפעם אחת, וכך פסק שם השו"ע.

Ⓢ **רמ"א:** אין אישה צריכה לחשוש לווסת הדילוג החודש עד שתקבענו בארבע ראיות (שלוש דילוגים). שאם ראתה בטו' ניסן, אינה חוששת לטז' אייר, אך חוששת לטו' (עונת חודש). ראתה בטז' אינה חוששת לז' סיוון, אך חוששת לטז' (חודש). ראתה ביז' סיוון אינה חוששת ליח תמוז, אך חוששת לז' (חודש). ואם ראתה גם ביח', חוששת ליט' אב מדין ווסת הדילוג.

וכך הדין בדילוג הפלגות³². אלא שבוסת החודש יש אומרים שמחשבים גם את הראיה הראשונה.

א. דברי הרמ"א כאן (לחשוש רק לאחר ארבע דילוגים) הם כדעה הראשונה בסעיף ז. אך ל"א שם חוששת כבר לאחר שלושה דילוגים. וכמו שמסיים הרמ"א (אלא שבוסת זה וכו'). ואם כן, דברי הרמ"א אמורים כשהייתה לה ווסת קבועה לפני, שאז לכו"ע צריך ארבע דילוגים (ש"ך).

❖ ווסת הנמשכת מספר ימים

בסימן קפד הובאה מחלוקת ראשונים באישה שרואה דם במשך כמה ימים, האם חוששת רק לתחילת הראיה או לכל הימים שרואה בהם. הרמב"ן סובר שחוששת לכל הימים שראתה בהם, ודינם כווסת (לעניין הרחקות ובדיקות). ושאר הראשונים סובר שהולכים רק אחר תחילת הראיה.

רמב"ן: הרואה ווסת במשך כמה ימים, ויש יום החוזר שלוש פעמים, צריכה לחשוש לו משום ווסת השווה (כיוון שאף ראה הנמשכת כמה ימים, כל יום נחשב לווסת חדשה בפני עצמה).

Ⓛ **בית יוסף:** לחולקים על הרמב"ן שהולכים אחר הראיה הראשונה, אף כאן אינה חוששת לווסת השווה.

Ⓢ כך פוסק **רמ"א** (וחוששת רק לווסת הדילוג (כדעת רב)).

סעיף יד | המשנה מווסת קבוע

המשנה אומרת (סג ע"ב) שהרגילה לראות בטו' בחודש, ושינתה לכ', זה וזה אסורים. שינתה שוב ליום כ', שניהם אסורים. שינתה בשלישית לכ', הותרה טו' ונאסר כ' לבדו. ובברייתא שנינו: 'הייתה למודה לראות יום עשרים ושינתה ליום שלשים, זה וזה אסורים. הגיע יום עשרים ולא ראתה, מותרת לשמש עד יום שלשים, וחוששת ליום שלשים. הגיע יום שלשים וראתה, [הגיע יום עשרים ולא ראתה, והגיע יום שלשים ולא ראתה], והגיע יום עשרים

³² שאם ראתה ראיה ביום 1 וראתה לאחר 20 יום, ואז ראתה לאחר 21 ולאחר 22 ולאחר 23. חוששת רק להפלגה אחרונה, אך לא לדילוג עד שתקבע לדילוג. ויוצא שצריכה חמש ראיות סה"כ. וזה דעה הראשונה בסעיף ז. אך לדעה השניה מספיק ארבע ראיות. ומה ששם היה מספיק לשמואל ארבע ראיות, היינו מפני שמדובר בווסת החודש, והראיה הראשונה מקבלת משמעות מעצם התאריך. מה שאין כאן בווסת הפלגה, שאין משמעות לראיה אלא ע"י ההפלגה, שאז מתחילים למנות רק מהראיה השלישית (ט"ז).

וראתה, הותר יום שלושים ונאסר יום עשרים, מפני שאורח בזמנו בא'. (למרות שיוצא שלא ראתה בכ' שלוש פעמים, אין פה עקירת ג' פעמים, שכן בפעם השלישית גם בשלושים לא ראתה, אלא חזרה שוב לעשרים שרגילה לראות בו (רש"י)).

◀ **רש"י ורא"ש:** מדובר על ווסת החודש. ושינתה מכ' בחודש לל' בו. ובחודש השלישי לא ראתה כלל, ורק בחודש הרביעי חזרה לראות בכ' שהייתה רגילה לראות (ולא עוקרת את יום 20 כיוון שלא ראתה 3 פעמים ביום ל').

◀ **רמב"ן (לפי הט"ז), רשב"א וטור:** מדובר על ווסת הפלגה, שהייתה רגילה לראות כל 20 יום ושינתה פעמיים לשלושים, ואחר כך שוב ראתה לאחר 20. חוזרת לאיסור הווסת של 20.

כך פוסק שו"ע (והוסיף את דין המשנה, שכל עוד לא שינתה, שניהם אסורים).

ל' קשה על הרשב"א והשו"ע. שבבירייתא משמע שבחודש השלישי לא ראתה כלל, ורק ברביעי חזרה לראות בעשרים (לאחר 50 יום). ובשו"ע משמע שראתה כבר בחודש השלישי (לאחר 20 יום) [אך אם לא ראתה בו – נעקר ווסתה, וזה שלא כדברי הברייתא]:

◀ **ט"ז (א):** הברייתא עוסקת בווסת החודש, ולכן גם אם לא ראתה בו ג' פעמים, עדיין אסורה בכ'. אך בווסת ההפלגה, אם תדלג ג' פעמים, יחשב כהפלגת 50 יום, ואינה אסורה עוד בכ'. [ולכן השו"ע כתב שדילגה רק פעמיים על כ', משום שהוא עוסק בווסת הפלגה].

◀ **ט"ז (ב), מעדני מלך וסדרי טהרה:** הרשב"א נקט חידוש נוסף, שאם ראתה ביום 20, אפילו שעוד לא נעקר יום ה-30, הותר 30 ונאסר 20 (אך באמת אף הוא מודה לדין הגמרא).

◀ **ט"ז (ג):** יש לשנות את גירסת הגמרא, ובמקום 'הגיע יום כ' ולא ראתה, ויום ל' ולא ראתה' (בחודש השלישי), יש לגרוס: 'הגיע יום כ' וראתה'. (לפי זה הטור סובר שעקרה יום 20 אפילו שלא קבעה עדיין את יום 30, ולא כרש"י ורא"ש).

◀ **ש"ך:** כוונת הרשב"א, שאם בפעם השלישית ראתה בתאריך כל שהוא אחר (20, 20, 20, 30, 30, 35, 20), נעקר בכך יום 30. ואם ראתה לאחריו שוב לאחר 20 יום, חוזרת לאיסורה של 20.

א. לאחר שחזרה לווסתה הראשון צריכה עוד שלוש פעמים לעוקרו כווסת רגיל. אך אם עקרה אותו לחלוטין, אינה חוזרת לקביעות הראשון עד שתקבענו שלוש פעמים (ש"ך).

ב. **ראתה ל', ל' וכ' (פת"ש ס"ק ג):**

◀ **ש"ך:** אינה חוששת להפלגת ל'. אפילו אם תחזור לראות לאחר 10 ימים, כיוון שהפסיקה בהפלגה של כ'.

◀ **ס"ט וחוו"ד:** חוששת להפלגת שלושים (והוכיחו מהראשונים, שהולכים אחר רוב הראיות הראשונות וחוששים להם).

♦ ממתי מונים את הראיה

כאמור, אישה שהיה לה ווסת הפלגה ושינתה לזמן אחר, צריכה לחוש לשני הזמנים. נחלקו רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע (לט ע"ב) האם חוששת לזמן שראתה בפועל (העונה ששינתה), או מהזמן שהייתה אמורה לראות בו (העונה הקבועה).

הגמרא מוכיחה כרב הונא בריה דרב יהושע, ומשמע שכך הלכה, ומונה מהזמן שראתה בו בפועל (וכן פסק הרשב"א).

כך פוסק שו"ע.

סעיף טו | המשנה ווסתה שלוש פעמים

רבי אליעזר אומר (ז ע"ב) שאישה שלא ראתה ג' עונות דיה שעתה. (כלומר, מחזיקים אותה כמסולקת דמים ובטלה קביעות ווסתה (ב"י)).

טור: אישה ששינתה ווסת לשלוש פעמים שונות, כגון שהייתה רגילה לראות כל 20 ושינתה וראתה להפלגות 30, 32, 34. או שלא ראתה כלל ג' פעמים - אין לה ווסת כלל. אך אם תחזור ותראה שוב בזמן הקודם (לאחר 20 יום מהראיה האחרונה (ט"ז וחוו"ד)), חוזר הווסת הראשון. (כיוון ששינתה לג' ראיות לא שוות, אך אם שינתה לראות לשלוש פעמים שוות, עוקרת את הווסת הראשון לחלוטין (בית יוסף)).

כך פוסק שו"ע.

אמנם אינה צריכה לחוש לווסת הקודם, אך מאחר ודילגה כאן בסידור של יומיים (30, 32, 34) לדעת רב צריכה לחוש לדילוג הבא (36), שהרי יש כאן שלוש דילוגים (20, 30, 32, 34). ורק לדעת שמואל אינה חוששת עד שיהיה דילוג נוסף (שיהיה בסה"כ 5 ראיות) (ש"ך דלא כב"ח).

- א. אף שאישה זו עקרה ווסת, מכל מקום עליה לחוש לראיה האחרונה שראתה (לאחר 34 יום) וכתבו האחרונים שצריכה לחוש אף לעונה בנונית מאותה ראיה³³ (ש"ך).
- ב. החוזרת לראות לאחר שהפסיקה, צריכה לחוש גם להפלגת שלוש עונות וגם לעונה בנונית (חוו"ד³⁴).

❖ אישה בעלת ווסת הפלגה שלא ראתה בזמנה

אישה שהייתה רגילה לראות כל כ' יום ופעם אחת לא ראתה בו, האם צריכה לחוש לעשרים יום שאחריו או שחוששת רק לעשרים שאחר הראיה שתבוא³⁵:

◀ **בית יוסף וט"ז:** חוששת לעשרים יום שאחרי הזמן שהייתה אמורה לראות (ומה שקי"ל כרב הונא בריה דר"י שמונה מהיום שראתה בפועל, היינו כשיש ראיה אחרת. אך כאן אין ראיה למנות ממנה).

◀ **רש"ל, ב"ח, ש"ך ותוה"ש:** חוששת רק מהראיה שראתה בפועל.

וכן פסקו סדרי טהרה וחוו"ד³⁶.

במידה וחזרה לראות:

◀ **שו"ע:** דווקא אם ראתה בווסתה (דהיינו שראתה ושוב ראתה לאחר 20), חוששת לווסתה הקודמת.

◀ **רש"ל וט"ז:** חוששת בכל מקרה לווסתה הקודמת (ואם ראתה פעם אחת, חוששת מיד 20 לראייתה).

³³ ועיין לעיל שהתבאר מה היא עונה בנונית, שלדעת הש"ך זו עונת החודש, ולרוב האחרונים הכוונה לשלושים יום. ³⁴ **ובשבט הלוי** (שיעורים כאן) כתב שכונתו רק כשראתה שלא בווסתה הקבוע, אך אם ראתה בווסתה הקבוע, אינה חוששת לשאר וסתות.

³⁵ הטור כתב שאישה שיש לה ווסת להפלגת עשרים והפסיקה, שוב אינה חוששת. האחרונים חולקים האם כוונת הטור שלא ראתה **פעם אחת**, כבר אז עוקרת את ווסת הפלגתה, שאם נחשוש הרי יש כאן הפלגת ארבעים (ומוכח מדברי רב הונא בריה דר"י, שסבר שהמשנה מווסת של 20 לווסת של 30, צריכה לחוש 20 יום שלאחר הראיה שב30. ומ"מ מוכח שאינה חוששת 10 ימים שלאחר ראיית 30, שהיא 20 יום לאחר הווסת הראשון) (רש"ל), או שכונת הטור לומר שהאישה לא ראתה **שלוש** עונות, עוקרת ווסתה, אך פחות מכאן חוששת (ליום הארבעים והשישים) (ואין ראיה מדברי ר"ה בריה דר"י כיוון ששם ראתה בזמן אחר, אך כאן לא ראתה כלל) (ט"ז).

³⁶ וכן פסק **בשבט הלוי** (שיעורים כאן). וכתב עוד שדבר זה נפק"מ שכיחה בנשים שהייתה להן ווסת הפלגה, והתעברו, וכשהגיע זמן ווסתן לא ראו (כדרך נשים שלא רואות דם ווסת בהריון). שלרש"ל אינה חוששת אך לט"ז צריכה עדיין לחוש לווסתה.

סוכום דין אישה שהייתה רואה כל 20 יום:

הפסיקה שלוש פעמים (60 יום)		הפסיקה פעם אחת (20 יום)	
האם חוששת לווסת הקודם	חזרה לראות, האם חוששת ליום 20 מאותה ראייה?	האם חוששת לווסת הקודם	חזרה לראות, האם חוששת ליום 20 מראיה זו?
ב"י ט"ז רש"ל ש"ך	אינה חוששת	חוששת דווקא כשראתה פעם אחת, ושוב ראתה לאחר 20 יום.	חוששת
		חוששת	
		חוששת	חוששת (וכן להפלה שהייתה מאז הראיה הקודמת)
		חוששת דווקא כשראתה פעם אחת ושוב ראתה לאחר 20 יום	חוששת

סעיף טז | עקירת ווסת החודש

טור: כדרך עקירת ווסת ההפלה, כך דרך עקירת ווסת החודש. אלא שזו חוששת ליום ההפלה שראתה בו, וזו חוששת לתאריך שראתה בו. (והיינו שגם בווסת החודש, כשעקרה פעם אחת, עדיין חוששת לו. ואם עקרה לשלוש זמנים שונים, או שלא ראתה כלל, עקרה. אך אם חזרה לאותו תאריך, חוזר הווסת הראשון. ואם תראה בשלוש זמנים שווים, עקרה את הווסת הראשון לגמרי (בית יוסף)).

כך פוסק שו"ע.

- א.** אם עקרה פעמיים והתעברה, ולאחר העיבור עקרה שוב, מצרפת את העקירות (נוב"י).
ב. בסעיף לב מתבאר שיש אפשרות לקבוע שתי וסתות. ואף כאן אם לא ראתה שלוש פעמים ווסת אחת, וחזרה לראות שוב, חוזרת לקביעות אותה ווסת (חוו"ד).

סעיף יז | ווסת המורכב

הקדמה קצרה (לסעיפים הבאים):

- א.** לעיתים ווסת נקבע על פי מעשים ולא דווקא בתאריכים מסוימים. והוא הנקרא ווסת הגוף.
ב. יש ווסת הגוף שמעשה מסוים גורם לדם לבוא, והוא סיבה לדם (סעיפים יז ויח). ויש ווסת הגוף שמעשה מסוים מהווה סימן לכך שהדם עשוי לבוא (סעיפים יט - כב).
ג. ווסת הגוף כסיבה, נקרא ווסת שבא מחמת אונס, ונחלקו הראשונים אם נקבע כשהוא בא בתאריכים שונים. להלכה פסק השו"ע שאינו קובע לבדו, אך יש לחוש לו כווסת שאינו קבוע.
ד. ווסת הגוף כסימן, מוסכם (למעט דעת הרמב"ם) שאף כשהוא בא בתאריכים שונים, קובע ווסת קבוע. ובטעם ההבדל ביאר הרשב"א משום שווסת זה מראה על האורח שבא בזמנו, לעומת ווסת האונס שהמקרה אינו מחמת הדם אלא מחמת דבר אחר שגרם לה.

רב הונא אומר (יא ע"א) שהקופצת ורואה ג' פעמים, קבעה ווסת. הגמרא מבררת איזה ווסת קבעה: אם לווסת הימים, הרי כל זמן שלא קופצת, אינה רואה. אם לווסת הקפיצות, הרי שנינו בברייתא שכל שקבעה מחמת אונס לא קבעה לה ווסת. ומיישבת הגמרא: שכוונת הבריייתא שלא קובעת ווסת לימים לחוד ולקפיצות לחוד, אך לימים וקפיצות יחד, קבעה. הגמרא מקשה: הרי פשוט שלימים לבדה לא קבעה ווסת? ומיישב רב אשי שהחידוש שלא קבעה לימים הוא במקרה שקפצה בראשון וראתה, ושוב קפצה בראשון וראתה, ובפעם

השלישית קפצה בשבת ולא ראתה, ובראשון ראתה ללא קפיצה. ומחדשת הברייתא שאינה קובעת לימים לבד.

ובלישנא בתרא מבאר רב אשי את דברי רב הונא: ראתה בראשון בקפיצה, ושוב ראתה בראשון בקפיצה, ובראשון שאחריו ראתה ללא קפיצה, קבעה ווסת לימים, שהרי התברר שהיום הוא הגורם ולא הקפיצה.

◀ **רש"י³⁷, רז"ה ורמב"ן:** רב הונא עסק רק בווסת הקפיצות, ולכן לדעתו היא קובעת. ואילו הברייתא התעסקה רק בווסת המורכב, אך לדינא גם קפיצות לחוד קובעות (וכן מוכח מהגמרא ששאלה 'לימים לחוד פשיטא', ולא שאלה כן על קפיצות).

◀ **רשב"א ותוספות:** רב הונא עסק בווסת המורכב מימים וקפיצות, והגמרא ביארה דבריו על פי הברייתא, שרק יחד נקבעת ווסת, אך לקפיצות לבד אינה קובעת.
ל לדינא:

◀ **רש"י, רז"ה, רמב"ן וטור:** הקופצת קובעת ווסת.

◀ **רשב"א, תוספות, ר"מ, ר"ח ורמב"ם:** הקופצת אינה קובעת ווסת, ורק אם קופצת בימים מסוימים קובעת ווסת.

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

רמ"א (על פי הגה"מ): ואף שאינה חוששת לקפיצות לבד כווסת קבוע, מכל מקום צריכה לחוש כווסת שאינו קבוע. [כשראתה שלוש פעמים (הגה"מ)].

ל **ש"ך:** וכשראתה רק בקפיצה אחת, אינה חוששת כלל. אך אם קפצה וראתה להפלגה (כגון בטו' ניסן ובטו' אייר), צריכה לחוש כבר בפעם אחת כשקופצת³⁸.

א. יש להסתפק אם ווסת הקפיצות (סיבה) שבא עם ווסת הגוף (סימן) נקבע כווסת קבוע, או שרק בצירוף עם ימים קובע ווסת (כרתי ופלתי).

❖ קפצה וראתה יום לאחר מכן

כנזכר, רב אשי מבאר בשני אופנים את דברי רב הונא לגבי מי שקפצה וראתה ביום מסוים פעמיים, ללישנא קמא: בפעם השלישית קפצה וראתה יום אחר כך, וקמ"ל שקבעה לימים וקפיצות יחד. וללישנא בתרא: קפצה וראתה יום אחרי היום שרגילה לקפוץ ולראות בו, וקמ"ל שקבעה לימים לבד.

מוסכם שאם ראתה בפעם השלישית ללא קפיצה לפני כן, שקבעה ווסת לימים (בלישנא בתרא). (רא"ש וטור).

אך נחלקו האם הלכה בלישנא קמא או שהלישנות חלוקות:

◀ **רשב"א וטור:** כשקפצה וראתה יום לאחר מכן, קבעה ווסת לימים וקפיצות (והלישנות אינן חלוקות).

³⁷ רש"י ביאר את דברי רב הונא על ווסת הקפיצות לבד. והרשב"א והתוספות הבינו שכוונתו שווסת הקפיצות לבדה קובעת. כדעת הרז"ה. והמעין בתוספות רואה שאין לומר שרש"י פירש כך רק להווה אמינא של רב הונא, אלא אף למסקנה דעת רש"י כרז"ה. (שאם היה סובר כרשב"א למסקנה, כבר בהווה אמינא היה לרש"י לפרש שרב הונא עוסק בווסת הימים והקפיצות יחד).

³⁸ אמנם ערוך השלחן (ס"ק מו) חולק וסובר שאין לחוש בזה. וכתב החו"ד שדווקא אם אינה צריכה לחוש לעונה בנונית, אך אם צריכה לחוש לעונה בנונית, גם ללא קפיצה צריכה לחוש (משום שטעם החשש לעו"ב, כתב הר"ן: 'וכי לעולם לא תראה'. ואם כן, גם כשלא קפצה צריכה לחוש).

◀ **רמב"ם ורמב"ן:** קבעה ווסת לימים לחוד, ללא התייחסות לקפיצות (הלישנות חלוקות ואין הלכה כלישנא קמא).

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

Ⓛ **ש"ך:** תימה מדוע השמיט השו"ע דעת הרשב"א, וכל שכן שמוכח שהראב"ד והרא"ש סוברים גם כך.

א. בסעיף כ פסק השו"ע שאם פיהקה שלוש פעמים ביום מסוים, ובפעם השלישית פיהקה ולמחרת ראתה, קבעה לימים ופיהוקים. ואין בזה סתירה לכאן, משום שכאן זה ווסת האונס (סיבה) אך שם דרך נשים לראות עם פיהוק, וייתכן שהפיהוק גרם לראיה למחרת (רשב"א וט"ז).

ב. **ראתה בפעם הרביעית יום לאחר הקפיצה (פת"ש ס"ק כ):**

◀ **שו"ע (בסעיף יט על פי החו"ד):** צריכה לחוש לימים בלבד, שכן התברר שהיום הוא הגורם.

◀ **רמ"א (שם):** צריכה לחוש לימים וקפיצות יחד.

ג. אם ראתה שלוש פעמים יום לאחר הקפיצה, בכל מקרה אין תולים בקפיצות אלא בימים לבדם³⁹ (חו"ד).

ד. אין לתלות אלא כשראתה יום לאחר הקפיצה. אך אם יש יותר מרחק בין הקפיצה לראיה, אין תולים בקפיצה כלל (נוב"י).

סעיף יח | קפיצה ביום אחר

כנזכר בגמרא (לעיל) אישה הרואה בימים מסוימים ע"י מעשה קובעת ווסת לשניהם.

Ⓢ **טור ושו"ע:** קפיצה ביום ידוע וראתה, ואירע לה כך שלוש פעמים קבעה ווסת, וחוששת לכל פעם שתקפוץ באותו זמן. ואם קפיצה בזמן אחר, או שהגיע הזמן שרואה בו אך לא קפיצה, אינה חוששת.

א. הדרך לעקור ווסת זה הינה ע"י שלוש פעמים שתקפוץ בזמן ווסתה ולא תראה (ש"ך).

ב. חוששת לכל העונה שרגילה לראות בה (ש"ך).

סעיף יט | ווסת הגוף כסימן

המשנה (סג ע"א) מונה וסתות גופה: מפהקת, מתעטשת, חוששת בפי כרסה (נגד טבורה) ובשפולי מעיה (כנגד בית הרחם), וכמין צמרמורות או חזות אותה. וכן כל כיוצא בהן [להביא שראשה ואבריה כבדים עליה (גמרא)], וכל שתקבע לה שלוש פעמים הרי ווסת. [מפהקת: רש"י (שם): כאדם הפושט זרועתיו מחמת כובד (התמתחות). רש"י (בשבת): אדם הפותח פיו מחמת כובד (פיהוק). ר"ח וערוך: כאדם המוציא קול מתוך מאכל שאכל. מתעטשת: טור: מלמטה. תוספות ורמב"ם: מלמעלה.].

תוספות, רא"ש וטור: כל וסתות אלו קובעות רק אם רואה שעה או שעתיים, אך בפיהוק או עיטוש אחד אינה קובעת ווסת בכך. (וכך מוכח מהמשנה הבאה (שם ע"ב) המחלקת בין תחילת הזמן שרואה ווסת לסוף הזמן, והרי אם בפיהוק אחד אסורה, לא שייך לחלק כך).

Ⓢ **שו"ע:** יש קביעות ווסת לפי מקרים שקרו לה בגופה (כגון פיהוק (לשלושת הפירושים בראשונים), עיטוש דרך מטה, חוששת בפי כרסה ובשיפולי מעיה, או שראשה כבד עליה) ובכל אחד

³⁹ ובחתי"ס חולק וסובר שקובעת ווסת לימים שבאים לאחר הקפיצות.

מהם שקרה שלוש פעמים, קבעה לה ווסת. וחוששת רק אם ראתה כן הרבה פעמים אחד אחרי השני, אך לא בפעם אחת⁴⁰.

ווסת זה נקבע אף ללא זמן קבוע. ואם ראתה דווקא בזמן קבוע, חוששת רק לאותו זמן. **רמ"א:** וכל עוד קבעה ווסת לשניהם, צריכה לחוש לכל אחד בפני עצמו, כי אינה יודעת איזה מהם תקבע.

א. בגמרא מוזכר מקרה נוסף של השופעת דם טמא מתוך דם טהור. והפוסקים השמיטו זאת משום שבימינו כל הדם מוחזק כטמא. ובש"ת פני יהושע כתב שאם רואה מוגלה לפני הדם, קובעת בכך ווסת למקרה הגוף (**סדרי טהרה**).

❖ **ראתה שלא בזמנה או הגיע זמנה ללא פיהוק (ט"ז ס"ק לו)**

נחלקו הפוסקים באישה שקבעה ווסת הגוף בתאריך מסוים, אך לאחר מכן ראתה את הווסת שלא בזמנה או שהגיע הזמן ללא הווסת

◀ **שו"ע:** אינה חוששת (**ב"י:** אך חוששת כווסת שאינו קבוע).

◀ **רמ"א (על פי ט"ז וש"ך) וש"ך:** אינה חוששת כלל, כיוון שברור שאינה רואה בפיהוק ללא ימים.

◀ **רמ"א (על פי חו"ד):** חוששת כשבא היום ללא המיחוש כווסת שאינו קבוע. אך אם בא המיחוש ולא בא היום, אינה חוששת.

סעיף כ | פיהקה ביום אחר

בסעיף יז הוזכרה מחלוקת הראשונים כאשר קפצה וראתה פעמיים בתאריך, ובפעם השלישית קפצה יום לפני התאריך, וראתה בתאריך ללא קפיצה, שלרמב"ם וש"ע קבעה לימים ולשאר הראשונים קבעה לימים וקפיצות יחד (ותמה שם הש"ך על פסק השו"ע, ע"ש). סעיף זה עוסק באותו דין רק בווסת הפיהוק (סימן).

רשב"א, רא"ש וטורי: פיהקה פעמיים בר"ח, ופעם אחת שלא בר"ח, קבעה ווסת לפיהוקים (ללא ר"ח). וכן אם בפעם השלישית ראתה בר"ח ללא פיהוק, קבעה ווסת לר"ח (ללא פיהוק). אך אם פיהקה פעמיים בר"ח, ובפעם השלישית פיהקה בכ"ו ולא ראתה, ובר"ח ראתה ללא פיהוק, קבעה ווסת המורכב מפיהוק ור"ח⁴².

☞ **כך פוסק שו"ע.**

⁴⁰ **בשבט הלוי** (שיעורים כאן) כתב שלא התבאר השיעור, אך ודאי שזה יותר משלוש פעמים (**ובתורת שלמים** (ס"ק לח) כתב שעה או שעתיים, כוונתו רק כמה זמן יהיה ההרגש שחוזר הרבה פעמים). ובעניין כאב בפי כרסה כתב (שבה"ל שם, בעמוד קמ) שאינה צריכה כמה פעמים, ומספיק שיהיה כאב אחד וארוך.

עוד כתב שאם יש הרחק גדול בין ווסת הגוף לראיה, אינה צריכה לחוש. וכן כתב **בדרכי טהרה** (עמוד 123). והוסיף בשבה"ל שתבדוק עצמה לפני התשמיש באותם ימים. וכתב שיש לשאול שאלת חכם בזה. ואישה שאינה מרגישה הרגשות הגוף, אך מרגישה שהווסת צריך להגיע, צריכה להחמיר ולפרוש. ועוד כתב שווסת הגוף אינו צריך להיות דווקא ביום או בלילה כשאר הווסתות, אלא נקבע בכל זמן שיבוא.

⁴¹ מקור הדין לטור מדין ווסת הקפיצות (כנ"ל בסעיף יז). אך הרשב"א סובר שבווסת הקפיצות אין קביעות ווסת לקפיצות לבדן, וכאן הרי סובר שיש ווסת לפיהוקים לבדם. וביאר **הב"י** שאכן אף הרשב"א לומד את יסוד הדין מווסת הקפיצות, ששם התבאר שהקפיצה קרתה שלא באותו יום קובעת לקפיצות, כך גם בווסת הפיהוק לדעת הרשב"א.

⁴² **לטור:** כדין ווסת הקפיצות. אך לדעת **הרמב"ם והרמב"ן** שפסקו שם שקבעה רק לימים ולא למורכב, לכאורה כאן גם יחלקו. אך עיין לקמן במה שכתבו הפוסקים על דברי השו"ע.

ל קשה מסעיף יז, שם פסק השו"ע שאם קפצה ולמחרת ראתה, קבעה ווסת ליום ולא לקפיצה, ואילו כאן פסק שקבעה לשניהם. ומיושב שווסת הגוף מראה על הטבע ולכן הולכים אחריה למרות שבאה יום לפני הראיה. מה שאין כן בווסת האונס, שאין לתלות ביום שלפני כן (שו"ע על פי הפוסקים).

סעיף כא | ווסת הגוף שלא נקבע

רשב"א, רא"ש וטור: פיהקה בר"ח וראתה, וחזרה ופיהקה ביום אחר וראתה, חוששת לפיהוק, וכן לר"ח ללא פיהוק. כיוון שאיננו יודעים אם קבעה לפיהוק או לר"ח⁴³. ואם פיהקה (שלא בר"ח) ונמצא טהורה, עדיין חוששת לר"ח, שמא קבעה לר"ח, ואסורה לשמש עד שתבדוק. (וכן אם הגיע ר"ח ולא ראתה ועוד לא פיהקה, עדיין צריכה לחוש לפיהוק הראשון (בית יוסף)).

כך פוסק שו"ע.

ל קשה מדוע אסורה לשמש עד שתבדוק, והרי זה ווסת שאינו קבוע, שאם עבר, מותרת לשמש ללא בדיקה. ויש ליישב שפיהוק גרע טפי מאחר שדרך העולם שאישה מפקת בשעת ווסתה, ויש ריעותא לפנינו שהיא טמאה (ט"ז).

סעיף כב | המפקת בהפלגה

רשב"א, רא"ש וטור: כדין המפקת לימי החודש, כך דין המפקת להפלגה. ולכן מי שפיהקה וראתה, ולאחר 30 יום שוב ראתה בפיהוק, אם פיהקה אפילו שלא ביום 30 צריכה לחוש. פיהקה בתוך הזמן ולא ראתה, אינה חוששת עוד לפיהוק, אך חוששת ליום 30. וכן צריכה לחוש ליום החודש שראתה בו.

כך פוסק שו"ע.

סעיף כג | ווסת ע"י אכילת דברים חריפים

במשנה (סג ע"א) מוזכרים ווסתות הגוף (סימן), ובסוף נוקטת המשנה: וכן כל כיוצא בזה. הגמרא מבארת שהמשנה מרבה גם שראשה ואבריה כבדים עליה, וגוסה (רצה להקיא (רשב"א)) ורותתת (וי"ג רותחת, והיינו שבשרה חם (רמב"ם)).

רב הונא בר חייא אומר שלוסתות חוששת בפעמיים (כרבי, אך אין הלכה כך) ולמה שלא מנו חכמים יש לחוש שלוש פעמים. ומבאר אביי שמה שלא מנו חכמים הכוונה לאכלה שום וראתה, ואכלה לפללים וראתה, ואכלה בצלים וראתה, שקבעה בזה ווסת.

◀ **טור (על פי הב"י):** להלכה אין קביעות ווסת כלל ע"י אכילת דברים חריפים.

◀ **רשב"א וראב"ד:** ווסת ע"י אכילת דברים נקבע יחד עם הימים (מורכב).

◀ **תוספות ור"ה:** ווסת ע"י אכילה נקבעת אפילו ללא ימים ידועים⁴⁴.

⁴³ דין זה נלמד מווסת הקפיצות, שלפעמים אומרים שהתברר שהיום הוא הגורם ולא הקפיצה. וכן להיפך, שמתברר שהקפיצה גורמת ולא היום. ואפילו הרשב"א הסובר שאין קפיצה קובעת לבדה, בווסת הגוף כסימן, מודה שקובעת לבד. וכיוון שכן כבר שפיהקה פעם אחת צריכה לחוש לפיהוק בפני עצמו ולר"ח בפני עצמו (על פי הב"י).

⁴⁴ וכתב הר"ה שווסת הבא ע"י אכילת דברים מדעתה, אינה כווסת הבא על ידי אונס חיצוני לה. ובשבט הלוי (שיעורים כאן) הסתפק לפי זה, מה יהיה הדין בקפיצה לדעתה. בדרך נוספת ביאר שבווסת המגיע על ידי אכילת דברים חריפים יש השפעה ישירה על דם נידות, שהאכילה גורמת ישירות לדם לבוא (וכמו זריקה הגורמת לדם לבוא, שלא שייך לומר שזה כווסת האונס). וכתב שם שהלוקחת גולות למניעת הריון, קובעת בכך ווסת, וצריכה לחוש לתאריך

מרדכי ורא"ש (על פי הב"י⁴⁵): ווסת אכילה נקבעת ע"י אכילת שלושה דברים, כגון בצלים, פלפלים ושום.

רמ"א: "א שקובעת ווסת על ידי אכילת שלושה סוגי מאכלים⁴⁶. "א שקובעת רק ביחד עם ימים מסוימים, ו"א שקובעת אפילו ללא ימים מסוימים.
ל תורת שלמים: וראוי לחוש לדברי שניהם להחמיר.

א. אם אכלה שאר דברים חריפים ולא ראתה, לא עקרה בכך ווסתה. אך אם אכלה אחד מהמינים ולא ראתה בו, כיוון שעקרה אותו, עקרה את הכל (**חוו"ד**).

❖ צירוף ווסת גוף שונה

רשב"א, מגיד משנה בשם המפרשים וטור: כל הוסתות שנקבעים ע"י מקרה, אין אחד קובע עם חברו, עד שתקבע שלוש פעמים אותו מקרה (שפיהקה שלוש פעמים או נתעטשה שלוש פעמים).

כך פוסק שו"ע.

סעיף כד | מתי חוששת בווסת הגוף לבדו

המשנה אומרת (סד ע"ב) שאישה שיש לה ווסת הגוף, ורגילה לראות בתחילת הווסת, חוששת לכל זמן הווסת (וכל טהרות שעשתה אז טמאות). אך אם רגילה לראות בסוף הווסת, חוששת רק לסוף הווסת (והטהרות שעשתה טהורות).

רא"ש, ראב"ד, רשב"א, רמב"ן, מגיד משנה וטור: חוששת רק בזמן שאמורה לראות בו (שאם רגילה לראות בתחילה, חוששת לכל היום, ואם בסוף, חוששת רק לסוף הזמן).

כך פוסק שו"ע.

❖ הראיה נמשכת לאחר זמן הווסת

❖ **"א ברשב"א ורז"ה:** אישה הרגילה לראות בהופעת סימן, אך הראיה רגילה להמשך גם לאחר שהווסת נגמר, אינה חוששת אלא לאותו זמן. לפי שהולכים אחר זמן תחילת הראיה.

❖ **רשב"א:** צריכה לחשוש לכל אותה עונה (יום או לילה) שרואה⁴⁷.

כך פוסק שו"ע.

שאמורה לראות בו, וחשש זה מתחיל כבר מתחילת לקיחתה, כיוון שהוכח על הרבה נשים שכדורים אלה משפיעים על ראייתם כך.

⁴⁵ אך עיי' **בביאור הגר"א** שחלק על ביאור הראשונים בדרך זו.

⁴⁶ וכתב **רעק"א** שדווקא באופן זה חוששת לכל סוגי המאכלים (וכדין שור שנגח שלושה סוגי בהמות). אך אם ראתה רק ע"י אכילת סוג מאכל אחד, אינה חוששת אלא למין זה.

אמנם עיי' **בביאור הגר"א** שכל קביעות ווסת זה שייכת רק כשאכלה אותו מין ולא משלושה מינים שונים (ולא כרמ"א).

⁴⁷ והקשו האחרונים, הרי בדין אישה שרואה כמה ימים, כתב הרשב"א שאינה חוששת אלא לתחילת הראיה. (וכן השו"ע פסק בסימן קפד, ו שצריכה לחוש רק לזמן עצמו שראתה בעונה השניה. אך כאן משמע שצריכה לחוש לכל אותה עונה). ויישב הב"י שחז"ל קבעו שיש לחשוש לכל אותה עונה שאמורה לראות בה, ולא חששו יותר מעונה בכל אופן. הב"ח יישוב שיש חילוק אם ראתה בזילוף (כמה ימים), לבין ראתה הרבה דם בפעם אחת, שאז חוששת לכל העונה. אך השו"ע דחה דבריו על פי הרשב"א והשו"ע שפסקו שם שאין לחוש לכל העונה בכל מקרה. ולכן הסכים לביאור הב"י.

ל ש"ך: כל שכן אם הראיה מתחילה לפני הווסת, שצריכה לחוש מאז. ואפשר שצריכה לחוש אף לאחר הווסת, עד סוף העונה (וכן פסק בתורת שלמים).

סעיף כה | מתי חוששת לווסת המורכב

רשב"א, ראב"ד, רא"ש וטור: כשקבעה ווסת לגוף בימים מסוימים (מורכב), חוששת לכל אותה עונה⁴⁸.

כך פוסק שו"ע.

סעיף כו | קביעת ועקירת ווסת הגוף

טור (וכן מבואר בראשונים): כשם שחוששת לווסת היום בפעם אחת, כך גם בווסת הגוף, ואם פיהקה פעם אחת חוששת לפעם הבאה. וכשם שווסת היום שלא נקבע נעקר בפעם אחת, כך גם ווסת הגוף נעקר בפעם אחת. וכשם שווסת היום הקבוע נעקר לאחר שלוש פעמים שלא תראה לאחר בדיקה, כך גם בווסת הגוף. ועקירתו משיקרה מקרה הגוף ולא תראה. אך אם היה המקרה לזמן ידוע, אינו נעקר עד שיבוא הזמן שלוש פעמים ותראה את המקרה, ולא תראה דם.

כך פוסק שו"ע⁴⁹.

סעיף כז | ווסת של קטנה

הברייטא אומרת (ט ע"ב) שקטנה שלא הגיע זמנה לראות⁵⁰, וראתה שלוש פעמים, מטמאת מעת לעת (כדין אישה הרגילה לראות דם). אך אם הפסיקה שלוש עונות (90 יום) וראתה, דיה שעתה. ואם הפסיקה שוב שלוש עונות וראתה, דיה שעתה. אך אם הפסיקה בשלישית שלוש עונות, מטמאת מעת לעת ומפקידה לפקידה.

⁴⁸ והעיר הב"י שלראשונים שסוברים שקובעת ווסת הקפיצות לבדה (רש"י, טור ועוד), אינה חוששת אלא לשעתה ולא לכל היום (אמנם הביא שיתכן שצריכה לחוש לכל היום, אך הוכיח מדברי הרמב"ן שלא כן).

הסתירה מסימן קפד':

הב"ה והט"ז הקשו שדברי הראב"ד סותרים זה את זה. שהרי כאן כתב הרא"ש בשמו לחשוש לכל אותה עונה. ואילו בסימן קפד' הביא הב"י שלראב"ד חוששת רק לאותם זמנים שרואה בהם. ואין לחלק בין ווסת הגוף לבדה לווסת המורכב, שכן שם מוכח שאין לחלק בזה. ויישב הט"ז שבזמנים שלפני בא הווסת, התיר הראב"ד כל זמן שלא הגיע הווסת. אך לאחר שבא ווסת הגוף, סובר הראב"ד שחוששת לכל אותה עונה (ורק כשחוששת לפיהוק ללא יום קבוע, מותרת מיד לאחר הווסת). **בנוה"כ** לא הסכים לחלק בין החשש שלפני הווסת ובין החשש לאחריו, ויישב שאם קבעה ווסת הגוף, חוששת לכל אותה עונה. ורק אם לא קבעה ווסת (אך קבעה לפהק דווקא אז, ללא ראייה), חוששת רק לזמן שאמורה לראות בו, ולא יותר. **ובתורת השלמים** כתב שהרא"ש שאסר כל העונה לא סבר בזה כראב"ד (ורק הב"י הבין כך בדברי הרא"ש, ואין זה מדויק), ואכן לדעתו מותרת בזמן שאינה אמורה לראות בו.

בדרכי טהרה (עמוד 125) כתב לחוש לכתחילה לכל אותה עונה כשקבעה ווסת הגוף לזמן (כש"ך).

⁴⁹ סיכום ההבדלים בין ווסת הגוף לשאר הווסתות:

- א.** בווסת הגוף (כסיבה) - צריכה לחוש גם לעונה בנונית, (שו"ע קפד, יב).
- ב.** בווסת הגוף (כסימן) - צריכה לחוש רק לאותה שעה שרואה בה את הסימן ולא לכל אותה עונה (כאן, סעיף כד). אך אם בא בתאריך ידוע, לט"ז אסורה כל אותה עונה מאז שהגיע הסימן (אך מותרת באותה עונה לפני כן), ולש"ך רק אם קבעה לגמרי ווסת הגוף עם הימים, אסורה כל העונה.
- ג.** עברה הווסת הגוף (כסימן) ולא בדקה - אסורה אפילו בפעם אחת (כאן סעיף כא) משום שווסת זו גרעה טפי (ט"ז).
- ⁵⁰ **הטור** כותב קטנה שלא הגיעה לימי הנעורים (על פי הגמרא בדף ה ע"א) ולא הביאה סימנים. **והב"י** מבאר שאין כוונתו שאם הביאה סימנים דינה כגדולה, כיוון שאף אז דינה כקטנה והשערות הן שומא. אלא כוונת הטור שאם הגיעה לימי הנעורים ולא הביאה סימנים, עדיין דינה כקטנה. **ובשו"ע** כתב: 'תינוקות שלא הגיעה זמנה לראות והיא קטנה שלא הגיעה לימי הנעורים, אפילו הביאה שערות, וכן אפילו הגיעה לימי הנעורים, אם בדקה ולא הביאה שתי שערות'.

הגמרא מסתפקת בשני ספיקות:

א. אם לאחר שהפסיקה 90 יום, חזרה וראתה לאחר 30 יום (עונה אחת), האם דיה שעתה או מטמאת מעת לעת. ופושטת שבפעם הראשונה והשניה דיה שעתה, ובפעם השלישית מטמאת מעת לעת (ולקמן יבואר מה הכוונה).

ב. אם לאחר שהפסיקה **פעמיים** 90 יום, ראתה לאחר 30 יום (עונה אחת). האם גם בזה דיה שעתה, או שאין לומר שמפסיקה כל כך הרבה, ומסתמא זה שינוי ווסת ולא סילוק. ופושטת שאכן אין זה סילוק דמים (על פי רש"י), ולכן בפעם הראשונה דיה שעתה, אך בפעם השניה מטמאת מעת לעת.

◀ **רש"י:** ברייתא זו כדעת רבי, שווסת נקבעת אחר שתי פעמים. אך רשב"ג חולק ומצריך עוד פעם. (ואם כך אין הלכה כברייתא זו).

◀ **רשב"א⁵¹ ורמב"ם:** אמנם בדרך כלל לרבי מספיק פעמיים בכדי לקבוע חזקה. אך כאן גם רבי מודה שהפעם הראשונה נחשבת כמקרה ואינה נספרת (שהרי דמיה מסולקים), ורק כשתראה פעמיים שוב יתברר שהוחזקה. ואם כך גם רשב"ג מודה לדין הברייתא. (והלכה כברייתא זו).

רשב"א: קטנה קובעת ווסת כאישה גדולה (בשלוש או ארבע ראיות, בווסת הפלגה). אלא שיש הבדל בינה לבין גדולה, שקטנה שהפסיקה שלוש עונות בנוניות, מסולקת דמים כבתחילה, ואינה חוזרת לווסתה עד שתראה שלוש פעמים. ואם הפסיקה 90 יום מכוונים שלוש פעמים, קבעה ווסת 90 יום.

⚡ **בית יוסף:** בווסת ההפלגה צריכה לראות ארבע פעמים שהם שלוש הפלגות.

⚡ כך פוסק שו"ע.

א. כמה זמן צריכה להיות ההפסקה:

◀ **פרישה:** שלוש עונות כדרך שהייתה רגילה לראות (כגון אם הפלגה 35 יום, אינה מסולקת עד 105 יום). ובתנאי שהם יותר מ90 יום (אך פחות מזה, אינה מסולקת דמים).

◀ **ש"ך:** שלוש עונות בנוניות (90 יום) בכל מקרה.

ב. קטנה שראתה רק פעם אחת, אינה חוששת אפילו לווסת שאינו קבוע, בשונה משאר נשים שחוששת כבר בראיה אחת (ט"ז).

ג. אם ראתה להפלגות 90 יום שלוש פעמים, אפילו שלא היה לה ווסת קבוע לפני כן, קבעה ווסת (ט"ז).

⁵¹ ביאור הבית יוסף לרשב"א:

הרשב"א כתב כמה ביאורים בסוגיא: א. הברייתא גם אליבא דרשב"ג, והתקבלה להלכה. ב. יש שלוש הפלגות שוות בראיות שקובעת בהם ווסת קבוע. ג. בפשיטת הגמרא, הפעם הראשונה, הכוונה לפעם הראשונה שראתה סמוך 90 יום.

הב"י מתקשה בדבריו ומבארם. ואלו דבריו בתמצות: בספק הראשון פשטה הגמרא שדיה שעתה בפעם הראשונה והשניה, אך בפעם השלישית מטמאת מעל"ע. ובספק השני פשטה שטהורה בראשונה, אך טמאה בשניה. ומבאר הב"י שיש עוד ראיה נוספת לאחר השלוש (סה"כ 4 ראיות), והרשב"א סובר ש'ראשונה ושניה' הכוונה לראיות **השניה והשלישית**, ו'שלישית' הכוונה לראיה **הרביעית**. כך מובן מדוע גם לרשב"ג קבעה לה ווסת. ואף מובן כיצד יש שלוש הפלגות שוות בין הראיות. ובספק השני ביאר שהפעם הראשונה שדיה שעתה הכוונה לראיה השלישית (והיא הראיה הראשונה אחרי הראיה שבסוף העונה הראשונה שראתה), ובראיה הרביעית מטמאת מעת לעת. וגם כאן יהיה מובן מדוע רשב"ג מודה, וכיצד יש שלוש הפלגות שוות.

ולכאורה קשה, שאם כך כוונת רב גידל בשתי הספקות לאותן ראיות (שבשתי הפסקות ראתה 4 פעמים, וטהורה בשלוש פעמים הראשונות), ומדוע ברישא אמר 'ראשונה ושניה' טהורה, ובסיפא אמר 'ראשונה טהורה ושניה טמאה' (כך הקשה הט"ז). ועיין לקמן לביאור הט"ז.

❖ האם קטנה חוששת כשראתה שלא בקביעות

כנזכר, קטנה שראתה והפסיקה 90 יום, דינה כמסולקת דמים ואינה חוששת, אף אם תחזור לראות באותו יום שראתה בו. אך אם ראתה שלוש פעמים, קבעה ווסת חדשה. נחלקו האחרונים כשראתה שלוש פעמים, אך ללא קביעות ווסת:

❖ **ב"י וש"ך:** קטנה שראתה שלוש פעמים שלא כסדר, אינה חוששת לווסת שאינו קבוע.

❖ **ט"ז:** קטנה שראתה שלוש פעמים, אפילו שלא כסדר, חוששת לווסת שאינו קבוע.

❖ פחתה והותירה

הברייתא אומרת שזקינה שלא ראתה 90 יום, הסתלקו דמיה, ודיה שעתה. ואם לא ראתה שלוש פעמים 90 יום, קבעה לה ווסת ודיה שעתה. אך אם פחתה או הותירה, מטמאת מעת לעת (שהרי ראתה שלוש פעמים ולא קבעה לה ווסת).

❖ **טור שו"ע:** ראיות 90 יום צריכות להיות מכוונות, אך אם פחתה או הותירה, לא קבעה ווסת להלפגות (ועיין בדין זקינה לקמן).

סעיף כח | ווסת זקינה

רבי אליעזר אומר (ז"ע א') שארבע נשים מסולקות דמים, ואחת מהם, זקינה. ומבארת המשנה, שזקינה היא כל שעברו עליה ג' עונות סמוך לזיקנתה שלא ראתה.

❖ כך פוסקים **טור ושו"ע** (ואינה חוששת לווסתה הראשון).

רמ"א: קטנה וזקינה אינן חוששת לווסת שאינו קבוע (פירוש: כל עוד לא נקבע שלוש פעמים רצופות (ט"ז)).

א. כל מקום בסימן זה, שהוזכר שקובעת ווסת, אם זה להקל, אינה יכולה לקובעו בימי נידה וזיבה (ש"ך⁵²).

⁵² ביאור הט"ז לסוגיא:

לעיל בהערה הובא ביאורו של הב"י לדברי הרשב"א. והט"ז חלק על ביאורו מחמת כמה קושיות וביאר שאכן בשני הספיקות מונים מהראיה שאחר הפסקת 90 יום. אלא שבספק הראשון הראיה שאחר ההפסקה והראיה השניה טהורות, ובשלישית טמאה, אפילו אם אין ווסת מסודר בניהם, ודינה כבעלת ווסת שאינו קבוע. ובספק השני, מונים גם את הראיה שאחר ההפסקה הראשונה, ולכן הראיה הראשונה שאחר ההפסקה השניה, טהורה, אך בראיה השניה, טמאה. ואין זה משנה אם ראתה אותם בשווה או לא. וההבדל יהיה אם תחשב לבעלת ווסת קבוע או ווסת שאינו קבוע. ומה שכתב הרשב"א שתהייה שלוש הפלגות שוות, כוונתו שבהווה אמינא הגמרא הבינה ש'הפעם הראשונה' היא לפני ההפסקה הראשונה. אך בפשיטה מתברר שהכוונה לפעם **שאחרי** ההפסקה, ומאחר שראתה עוד פעמים לאחר 90 יום, קבעה ווסת שווה שלוש פעמים.

שורש המחלוקת: לדעת הב"י אין קטנה חוששת לווסת שאינו קבוע, ולכן היה מוכרח לבאר שהכוונה שיש 4 ראיות אחר ההפסקה, ורק כך מובן מדוע טמאה. אך לדעת הט"ז קטנה חוששת לווסת שאינו קבוע, ואם כך ניתן לבאר שאין 4 ראיות שוות אחר ההפסקה, אלא עצם הראיה שאחר ההפסקה הראשונה מצטרפת.

הש"ך הסכים לביאור הט"ז לסוגיא באופן עקרוני (אלא שביאר שכוונת הרשב"א רק לחדש שקטנה מצרפת את הראיה הראשונה לווסת **קבוע**), אך חלק עליו לעניין חשש לווסת שאינו קבוע.

⁵³ ועיין בסעיף לב ובמה שכתבנו שם.

סעיף כט | גדר זקונה

נחלקו בגמרא (ט ע"א) מהי סמוך לזיקנתה: לרבי יהודה כל שחברותיה אומרות שהיא זקנה. לרבי שמעון, כל שקוראים לה אימא [סבתא] ואינה בושה. ונחלקו רבי זירא ורבי שמואל בר רב יצחק, חד אמר כל שאינה בושה, וחד אמר כל שאינה מקפידה. והנפק"מ כשבושה ואינה מקפידה.

הירושלמי (א, ד) מבאר שאין הדבר תלוי באישה עצמה, אלא בדרך שאישה בגיל כזה אמורה להקפיד או לא (והביאו התוספות).

בית יוסף: הלכה כרבי שמעון, שהרי קי"ל כוותיה מול רבי יהודה⁵⁴. ועוד שהרי האמוראים נחלקו לפי שיטתו.

רמב"ם ורשב"א: במחלוקת האמוראים (רבי זירא ורבי שמואל) הלכה כמ"ד כל שאינה מקפדת.

שו"ע: איזו היא זקנה, כל (רמ"א: שזקנה עד שראויה) שקוראים לה אמא ואינה חוששת⁵⁵.

נחלקו כמי פסק שו"ע:

◀ **ט"ז:** שו"ע חשש לדיעה המחמירה ופסק כמ"ד כל שאינה בושה (שזו משמעות לשון חוששת).

◀ **ש"ך, תורת שלמים וגר"א:** שו"ע פסק כמ"ד כל שאינה מקפדת.

סעיף ל | חזרה הזקנה לראות

הברייתא אומרת שזקנה שלא ראתה 90 יום, אם חזרה לראות שוב שלוש פעמים מטמאת מעת לעת (ודווקא כשלא כיוונה לראות שוב כל 90 יום, שאם כן, הרי קבעה ווסת ודיה שעתה).

טור ושו"ע: חזרה לראות, דינה כדין קטנה שראתה שוב.

סעיף לא | חזרה לראות בקביעותה הראשון

רשב"א וטור: חזרה לראות בעונות שהייתה רגילה לראות בהם, חוזרת לקביעותה הראשון. אם זה ווסת הפלגות, צריכה לראות כהפלגה שהייתה רגילה בה (וצריכה לראות פעמיים). ובשאר ווסתות, אפילו בפעם אחת חוזרת לקדמותה. ובזה חמור דין זקנה מדין קטנה.

כך פוסק שו"ע.

⁵⁴ והעירו האחרונים (עיין ט"ז) שלא דק בזה, שהרי קי"ל דווקא כרבי יהודה לעומת רבי שמעון. ומלבד זאת, הרי כאן אלו אמוראים ולא התנאים שעליהם נאמרו כללים אלה.

⁵⁵ **ובשבט הלוי** (שיעורים כאן) כתב שלהלכה למעשה דין זה קשה, מאחר ויש נשים שמפסיקות בגיל 45 ויש בגיל 55, ובדרך כלל הסילוק אינו בא בבת אחת. ועוד שיש שמקפידות אפילו כשיש להם כמה נכדים, ויש שאינן מקפידות אפילו בנכד אחד. והביא בשם **הבית שלמה** שהיה נמנע מלהורות בזקנה עד גיל 60 – 65, שאז ודאי שהיא זקנה. ולא רק על פי סילוק הדמים.

אולם **בדרכי טהרה** (עמוד 130) פסק כדברי השו"ע. וכתב שבימינו שהנשים אינן מפסיקות בבת אחת, צריכה בכל אותה תקופה לבדוק עצמה אף אם לא הגיה הווסת כמה חודשים, ולא תסמוך שהיא מסולקת דמים. אך אם הפסיקה חצי שנה, אינה חוששת עוד (בשם **הטהרת ישראל**).

ונראה שגדר 'קוראים לה זקנה ואינה מקפדת' הכוונה לאנשים בעלמא (כגון ילדיה), ולא לנכדים, שהרי בהם אין קפידה בכל אופן. וראיתי שכן כתב **בדרכי טהרה** (שם בהערה לה).

סעיף לב | קביעות ווסת בתוך ווסת [וקביעות בימי טומאה]

רמב"ן וטור: אישה קובעת ווסת בתוך ווסת, כגון שראתה שלוש פעמים בר"ח, ואז ראתה בר"ח ובכ' בחודש שלוש פעמים, קבעה לעצמה ווסת בתוך ווסת.

כך פוסק שו"ע.

נחלקו האחרונים האם גורסים ב' או כ' בחודש:

▲ **ט"ז ופרישה:** הגירסא ב' בחודש. והיינו שלוש פעמים בסמיכות יום. והשמיע בזה חידוש, שאפילו שראית ב' מגיעה ממעיין פתוח, קבעה לה ווסת בזה⁵⁶ (ט"ז).

▲ **ב"ח, עטרת זהב, ש"ך וגר"א:** הגירסא כ' בחודש. (מאחר ואם ראתה בב', אינה חוששת לו, שהרי זו ראייה רצופה, וקיי"ל (סימן קפד) שחוששים לראיה הראשונה בלבד (ש"ך)).

א. ישנה דרך נוספת לקביעת ווסת בתוך ווסת: אם ראתה טו' בחודש זה ובטז' בחודש שאחריו, וחזרה כך שלוש פעמים, קבעה לה ווסת לשני התאריכים (ראב"ד וש"ך).

קביעות ווסת בימי נידה וזיבה

המשנה אומרת (לט"ע"ב) שכל אחד עשר יום בחזקת טהרה, וביאר רב הונא בר חייא בשם שמואל, שהכוונה שאינה קובעת ווסת בימי זיבה.

וכן אמר רב יהודה בשם שמואל שמה ששנינו באישה שראתה בטו' ושינתה לכ', הכוונה שראתה בטו' ימים מהטבילה, ואז יצא שראתה במרחק כב' יום, אבל פחות מכן, הרי אלו ימי זיבה ואינה קובעת בהם.

נחלקו (יא"ע"א) ריש לקיש ורבי יוחנן בקביעת ווסת בימי נידה. לרבי יוחנן קובעת ווסת ולריש לקיש אינה קובעת ווסת. המשנה אומרת שאישה בימי נידתה אינה צריכה לבדוק. ומבאר שרשי לקיש הדבר ברור מדוע אינה צריכה, שהרי אינה קובעת שם ווסת. אך לרבי יוחנן מדוע אינה בודקת, הרי יכולה לקבוע בזה ווסת, ומבאר רבי יוחנן שקובעת ווסת רק ממעיין סתום, אך ממעיין פתוח אינה קובעת, וכאן ראתה ממעיין פתוח.

▲ **רש"י:** כלומר, רבי יוחנן מודה שאישה אינה קובעת ווסת בימי נידה, וכגון שראתה בא' בחודש ובה' בו, ושוב פעמיים בה' בחודש (מעין פתוח). אך אם ראתה בא' בחודש פעמיים, ואז ראתה בכה' בחודש ושוב בא'. כאן הרי ראייתה ממעיין סתום, וזה שהקדימה לכה' אלו דמים יתירים שיש בה, אך עיקר ווסתה בר"ח הוא⁵⁸.

⁵⁶ ואמנם בסימן קפד התבאר שהולכים אחר תחילת הראיה, נראה שהט"ז יסבור ששם מדובר על מזלפת או שופעת, ואילו כאן מדובר כשיש הפסקה בין הראיות, ולכן קובעת ווסת לשני הימים (עיין בספר **היכל שלמה** שכתב כך לבאר דברי הט"ז).

⁵⁷ **הגר"א** מבאר שגירסת **השו"ע** (כ' בחודש), היא על פי **הראב"ד** הסובר שאישה אינה קובעת ווסת בימי זיבה, (עיין לקמן). לכן נקט שו"ע שראתה ג' פעמים בר"ח, ורק לאחר מכן ראתה שלוש פעמים בכ' ובר"ח. כיוון שאם היה נוקט שמתחילה ראתה בשניהם, אין א' היה נקבע, שכן הוא בתוך ימי זיבה של כ'. ואם כך, לדין שאישה קובעת ווסת בימי זיבה (לא כראב"ד), אפילו אם תראה בא' ובכ' שלוש פעמים מיד, קבעה שתי וסתות.

⁵⁸ **ביאור הרשב"א:** הרשב"א כותב שאף ריש לקיש שסובר שאישה קובעת ווסת בימי זיבה, עסק במציאות כזו שראתה בא' פעמיים, ואז ראתה בכ' בחודש ושוב ראתה בא'. וביאר **הבית יוסף** שהרשב"א ביאר כך משום שבפשוטו רבי יוחנן לא חלק על ריש לקיש, ואף הוא מודה שקובעת ווסת בימי זיבה. ואם נאמר שבכל אופן קובעת ווסת בימי זיבה, יוצא שהם חולקים על רב הונא בשם שמואל בביאור המשנה. ולכן הכריח הרשב"א, שבסתם, אף הם מודים שלא קבעה ווסת, ורק כשראתה ממעיין סתום, קבעה ווסת. ועיין **בתוספי הרא"ש** שביאר שריש לקיש חולק על שמואל. ואם כן ודאי שקובעת ווסת לדעתו היא גם ממעיין פתוח.

◀ **רמב"ם (לשיטתו בהגדרת ימי נידה וזיבה⁵⁹):** אם ראתה בפועל דם, לא קובעת ווסת (מעין פתוח). אך לא ראתה ממש אלא רק עומדת בימי נידה או זיבה, קובעת ווסת (מעין סתום).

נחלקו רב הונא בריה דרב יהושע ורב פפא האם צריכה לחוש כשראתה בימי נידה וזיבה. רב הונא סובר שאינה חוששת כלל, ורב פפא סובר שצריכה לחוש. בגמרא מבואר שרבין וכל נחותי ימא סברו כרב הונא בריה דר"י.

◀ **רשב"א בשם המפרשים:** הלכה כרב הונא בריה דרב יהושע ואינה חוששת כלל (ועוד שהלכה כמיקל בוסתות דרבנן).

Ⓢ כך פוסק הטור.

◀ **ראב"ד ורמב"ם:** הלכה כרב פפא, וחוששת.

◀ **תוספות:** הלכה שקובעת ווסת גם בימי זיבה, שכן רבי יוחנן ור"ל חלקו על שמואל].

↪ נחלקו הראשונים בימינו:

◀ **רמב"ן, רמב"ם (לפי המ"מ), רשב"א וטור:** בימינו שאין מבדילים בין דם זיבה ונידה לשאר דם, קובעת ווסת בכל מקרה⁶⁰.

◀ **ראב"ד (מובא בגר"א):** גם בימינו אינה קובעת ווסת בימי נידה וזיבה.

Ⓢ **נקודות הכסף (בסעיף כח):** קובעת ווסת בימי נידה וזיבה, ודווקא כשה לחומרא. אך לקולא אינה קובעת ווסת (שהרי לא ייתכן שרמב"ן יחלוק על הגמרא).

Ⓢ **תורת השלמים (ס"ק כז):** קובעת ווסת בין לחומרא ובין לקולא (שוסתות דרבנן).

סעיף לג | מעוברת ומניקה

המשנה אומרת (ז ע"ב) שמעוברת ומניקה דיין שעתן. מעוברת היא משהוכר עוברת (ובגמרא: שלושה חדשים), ומניקה עד שתגמול את בנה. אם גמלתו או מת, לרבי מאיר מטמאת מעת לעת ופקידה לפקידה, ולחכמים דיה שעתה.

רבי יוסי סובר שמעוברת אינה מסולקת דמים עד שיעברו עליה שלוש עונות.

נחלקו התנאים (ט ע"א) בדין מניקה: לרבי מאיר מסולקת דמים רק בעודה מניקה (אך לאחר מכן, או שלא הניקה כלל, אינה מסולקת דמים). ולרבי יוסי, רבי יהודה ורבי יוסי מסולקת דמים כד חודש לאחר הלידה בכל אופן (משום שאבריה מתפרקים לאחר הלידה, והדם מסתלק, ואינו חוזר עד אז).

רשב"א ורמב"ם: בדין מעוברת הלכה כרבי מאיר, (סתם מתניתין), ומסולקת דמים כבר משהוכר עוברת. ובדין מניקה הלכה כשאר התנאים שמסולקת דמים בכל אופן 24 חודשים.

Ⓢ **שו"ע:** מעוברת לאחר ג' חדשים, ומניקה עד כד' חודש אפילו מת הוולד או גמלתו. (אינם קובעות ווסת, משום שדמיהן מסולקים (עין לקמן)).

⁵⁹ בסימן קפט התבאר שלדעת הרמב"ם תמיד מונים שבעת ימי נידה ואחד עשר ימי זיבה, בין אם ראתה בהם ובין אם לא. וחלקו עליו כל הראשונים כמובא שם. וכתב הב"י שלפי הרמב"ם נראה שיבאר אחרת את תירוצו של רבי יוחנן.

⁶⁰ שאם תאמר שלא קובעת, נמצא שצריכות למנות שוב ימי נידה וימי זיבה, דבר שהנשים אינן יודעות אחר חומרת רבי ורביא זירא (רמב"ן).

⁶¹ וכן פסק בשבט בלוי (שיעורים על סעיף כח).

❖ קביעת ווסת בימי עיבור והנקה

המשנה אומרת (יב"ע"א) שאף על פי שנשים אלה מסולקות דמים, צריכות לבדוק עצמן, חוץ מהנידה והיושבת על דם טוהר.

הגמרא מבינה שיושבת על דם טוהר היינו ביום האחרון שדמה טמא (7 לזכר, ו14 לנקבה). והיא אינה צריכה לבדוק. ואם כך המשנה מסתדרת רק לרב, הסובר שיש מעיין אחד, אלא שהתורה טימאתו (7/14 יום) והתורה טיהרתו (33/66 יום). אך ללוי שאמר שיש שני מעיינות, לא מובן מדוע לא תבדוק ביום האחרון.

ומבאר הגמרא שמדובר כשכבר נכנסו הימים שדמה טוהר (33 לזכר, ו66 לנקבה), ומקשה הגמרא, פשיטא שאינה קובעת. ומיישבת שקמ"ל שאינה קובעת ווסת ממעיין טהור למעיין טמא. ולרב שאמר שזה מעיין אחד קמ"ל שלא קובעת מימים טהורים לימים טמאים (למרות שזה מעיין אחד).

◀ **רמב"ן, [רמב"ם (לפי המ"מ)] וטור:** מהגמרא משמע שאישה קובעת ווסת בימי הנקה, שהרי התמעטו רק ימי טוהר. ובימינו שאין דמי טוהר, אף בימי טוהר קובעת ווסת.

◀ **ראב"ד, רשב"א וריטב"א:** אינה קובעת ווסת בימי עיבור והנקה (וכן מוכח משמואל ורבי יוחנן שאמרו שדיין כל ימי עיבור והנקתו). ואין כוונת הגמרא למעט ימי הנקה⁶².

◀ **ראב"ד:** אמנם אינה קובעת ווסת, אך מכל מקום חוששת לווסת אחרונה שראתה בה (והרשב"א סבר שמעיקר הדין אינה חוששת⁶³, אך כתב שיש לחוש לדברי הראב"ד).

◀ **שו"ע:** מעוברת משהוכר עוברת, ומניקה כל כד' חודש, אפילו מת הוולד, אינן קובעות ווסת⁶⁴. ומכל מקום חוששת לראייתה כווסת שאינו קבוע.

א. נפל:

◀ **ברתי ופלתי וסדרי טהרה:** המפילה נפל, אם יש לה דם לידה ודם טוהר, נחשבת כיולדת.

◀ **חוו"ד:** אפילו אם הפילה רוח, נחשבת מסולקת דמים.

ב. אינה קובעת ווסת בימים אלה דווקא לחומרא (שתצטרך ג"פ לעוקרו). אך קובעת ווסת לקולא, ואינה צריכה לחוש אלא לזמן שראתה בו (**סדרי טהרה**).

ג. אף שצריכה לחוש לראיה אחרונה שראתה (כנפסק בשו"ע), אינה צריכה לחוש לעונה בנונית⁶⁵ (שכן נשים אלה ודאי עדיפות מאישה שיש לה ווסת שאינה חוששת לע"ב) (**סדרי טהרה**).

⁶² משום שמשנה זו סוברת כדעת שאר התנאים, אך לדעת רבי מאיר, דיין כל ימי עיבור והנקה, והכי קי"ל. או שהגמרא נקטה ימי טוהר משום שלדעת לוי זה החידוש במשנה. אך לדעת רב (שכמוהו נפסק), אכן מתחדש יותר מכך, שאף בימי הנקה אינה קובעת. (ומה שמשמע בגמרא שאף רב מודה שקובעת לאחר ימי טוהר, זה רק לפי האוקימתא של לוי למשנה, אך לפי האוקימתא של רב, אין קביעות כלל). (כל זה **ברשב"א**).

⁶³ שהרי הגמרא הקשתה פשיטא שאינה קובעת ווסת בימי טוהר. ולכאורה אם צריכה לחוש הרי יש חידוש. אלא ודאי שאינה חוששת כלל (עיין הערות **בטור שירת דבורה** הערה קנח).

⁶⁴ **הב"ח** תמה מדוע פסק שו"ע להקל כנגד הרמב"ן. **והש"ך** השיג על דבריו וכתב שיש לפסוק כרשב"א מאחר והוא אחרון וראה דברי הרמב"ן. ועוד שהרמב"ן דעת יחיד (שכן הטור לא ראה דברי הרשב"א כלל). ועוד שהריטב"א כתב שכך המנהג, ובכל מקום שהלכה רופפת הלך אחר המנהג.

בשבת הלוי (שיעורים בסעיף לד) כתב שהקובעת ווסת בימי עיבור, אינה עוקרת בכך ווסתה הקודם, וכשיעברו ימי ההנקה שלאחר הלידה, תחשוש לה.

⁶⁵ אך **מהר"ם פדאוה** סובר שחוששת לעונה בנונית, והביאו **שו"ע הרב** (ס"ק קיד). ו**בשבת הלוי** (שיעורים כאן) כתב לחוש לדבריו במניקה, אך במעוברת, שבמציאות אינה רואה דם, אינה צריכה לחוש. וכן פסק **בדרכי טהרה** (עמודים 127 ו129).

(שטוב לחוש בימי הנקה לע"ב אך אין לחוש בימי עיבור).

סעיף לד | מעוברת ומניקה בעלת ווסת קבוע

כנזכר, נחלקו התנאים במשנה (ז ע"א) האם מעוברת מסולקת דמים מיד או רק לאחר ג' עונות. לרבי מאיר מיד, ולרבי יוסי עד שיעברו ג' עונות.⁶⁶

ובגמרא שאל ההוא סבא את רבי יוחנן, האם מעוברת שהגיע זמן ווסתה [הקבוע] צריכה בדיקה או לא. והשיב לו שאינה חוששת לו, כיוון שהיא מסולקת דמים (והראיה מאישה הנמצאת במחבוא, שאינה חוששת לווסתה).

עוד שנינו בברייתא, שמעוברת ומניקה, אפילו שהיו שופעות דם, דיין שעתן כל ימי עיבור והנקה. ובגמרא משמע שרבי יוחנן ושמואל סוברים כך.

◀ **רשב"א [והכמי הצרפתיים (הביאם הרשב"א)] וטור:** מעוברת משהוכר עוברת, ומניקה כל כד' חודש, אינה חוששת לווסת קבוע, ואף אינה צריכה בדיקה (שראיתיה במקרה הן). ואפילו שופעות דם והולכות באותן עונות שרגילות לראות בהן (ודלא כרבי יוסי שחשש עד שיעברו ג' עונות).

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

◀ **רז"ה [וי"ג: ראב"ד]:** רק משיעברו שלוש עונות אינה חוששת לווסתה.⁶⁷

❖ עברו ימי עיבור והנקה

כנזכר, לדעת רבי מאיר מעוברת ומניקה דיין שעתן כל ימי עיבור והנקה, ולשאר התנאים דיין שעתן רק בראיה ראשונה שיראו, אך לאחר מכן מטמאות מעת לעת ומפקידה לפקידה.

◀ **רשב"א:** לאחר שעברו ימי עיבור והנקה חוזרת לחשוש לווסתה, אפילו אם לא ראתה כלל.⁶⁸ וחוששת לווסתה כווסת קבוע, שאינה נעקר בפחות מג' פעמים (ב"י). ובווסת הפלגה (שאי אפשר לחוש לה בלא ראיה) כיוון שראתה פעם אחת, חוששת כימים שחששה לפני ההריון. וכן בווסת הגוף, חוששת לו, בין כשהוא בזמן ידוע ובין כשבא בלא זמן ידוע.

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

◀ **גדולי המורים (מוכאים ברשב"א):** רק לאחר שתראה פעם אחת בזמן ווסתה (החודש), חוששת לווסתה הקבוע. ובווסת הפלגה, רק לאחר שתראה בהפלגתה הקבועה.

◀ **רמב"ן, ראב"ד וטור:** אינה חוששת אלא כשתחזור לראות. וכיוון שראתה, אפילו שלא בווסתה, חוששת לווסתה הקבוע.⁶⁹

Ⓢ ש"ך: בוסתות דרבנן, שומעים למיקל.

א. חוששת רק לווסת קבוע, אך לא לווסת שאינו קבוע (נוב"י).

⁶⁶ כמו שמוכח לקמן, **הרשב"א** סובר שרבי יוסי מטהר רק לאחר שישה חדשים מתחילת ההריון, ורבי מאיר מי לאחר שלושה. אך **מתוספות** (י ע"ב) ו**שאר מפרשי המשנה** (שהתקשו למצוא הבדל בין רבי מאיר לרבי יוסי) מוכח שהבינו שאף רבי יוסי מטהר מיד לאחר ג' חדשים (שהם ג' עונות) ולא כהבנת הרשב"א.

⁶⁷ עיין בהערה לעיל במה שכתבנו על ביאור מחלוקת רבי מאיר ורבי יוסי לפי הרשב"א ולפי שאר המפרשים.
⁶⁸ שהרי נחלקו התנאים בתוך ימי העיבור לגבי ראיה ראשונה, משמע שלאחר מכן אפילו בלא ראיה מטמאת. ועוד **בסברא** הדבר נותן, שהרי כשהסתלק המפריע, חוזרת לרגילותה. בשונה מזקינה וקטנה שחוזרות לווסתן רק כשיראו שוב. (רשב"א).

⁶⁹ נראה לבאר דעתו (על פי המבואר ב"י) שנשים אלה מסולקות דמים לזמן, והיינו שידוע שהן אמורות לחזור לראות לאחר תקופה (של כד חודש), אלא שלא ידוע מתי בדיוק יראו שוב. וכיוון שראו בפעם הראשונה, התברר שדמן חזר וצריכות לחוש שוב מעכשיו לווסתן הקבוע.

כתבו האחרונים שבימינו נשים רגילות לקבל עוד לפני כד' חודש, קובעת ווסת עוד לפני כן (לחומרא) (**שבט הלו** (בסימן קפד, סעיף ז) ו**אגרות משה** (י"ד ג, נב)).

א ס'כום דיני קטנה, זקינה, מעוברת ומניקה

האם חוששת לווסת הקודם	האם חוששת לווסת שראתה עכשיו	האם קובעת ווסת בג' פעמים	עקרה ראייתה ג' פעמים, תוך כמה פעמים חוזרת	
אינה חוששת	אינה חוששת (סעיף כח)	קובעת (סעיף כח)	ג' פעמים (סעיף לא)	קטנה
	חוששת (סעיף לג)	אינה קובעת (סעיף לג)	פעם אחת (סעיף לא)	זקינה
				מעוברת
				מניקה

טבלת סיכום דיני וסתות¹:

סיכום סוגי הוסתות	וסת הפלגה	וסת החודש	וסת שעות	וסת הדילוג-חודש	וסת הדילוג - הפלגה
המקור לוסת	גמרא על קפצה וראתה שלוש פעמים, וביאור רב אשי	מחלוקת רב ושמואל (נחלקו בדילוג בימי החודש, וק"ו שגם ללא דילוג קובעת)	מחלוקת התנאים בוסת שעות וביאור הראב"ד	מחלוקת רב ושמואל	ממחלוקת רב ושמואל (לכ"ע שלוש ראיות לא מספיקות)
הסעיפים הרלוונטיים	ב, יג, טו, כה	ב, ו, יג, טז, כה	ג	ז, יא, יג, כה	ה, יא, יג, כה
קביעת הוסת	ארבע ראיות שהן שלוש הפלגות (ראשונים, אך לדעת רא"ה בשלוש פעמים)	שלוש ראיות (ראשונים) בביאור דברי (המשנה) אפילו אם ראתה גם בימים אחרים (בדי השולחן)	שלוש ראיות שראתה בשעה מסוימת ולא ביום מסוים (ראב"ד)	לרב אחרי שלוש ראיות, לשמואל אחרי ארבע ראיות. ר"ח וראב"ד פסקו כרב, רמב"ם, רא"ש ורמ"א פסקו כשמואל, רשב"א ושו"ע פסקו להחמיר כשתי הדעות.	לכ"ע לא סופרים את הראיה הראשונה. האחרונים נחלקו האם גם לרב צריך 5 ראיות כשמואל (רש"ש וחזו"א) או שלשיתו מספיק 4 ראיות, אלא שמחמירים כשתי הדעות (ש"ך, ט"ז ושבה"ל)
עקירת הוסת	שלוש פעמים, ואחרי שנעקר חוזר בפעם אחת אם לא נקבע וסת אחר	שלוש פעמים, ואחרי שנעקר חוזר בפעם אחת אם לא נקבע וסת אחר	נעקר בשעה אחת ואפילו בלא בדיקה (ראב"ד)	שלוש פעמים, ואחרי שנעקר חוזר בפעם אחת אם לא נקבע וסת אחר. (כך נ"ל)	
לחשוש לוסת לפני שנקבע	חוששת כבר אחרי ראה אחת (משנה)	חוששת לכל היום (וסת שעות זאת סברת היתר, ששייכת רק אם קבעה וסת בשלוש ראיות).		לפני שנקבעת אינה חוששת כלל (ראשונים)	
ראיה בעונות שונות	נוב"י, פת"ש ודר"ט: הפלגה נקבעת לפי ימים ולא משנה באיזה עונה ראתה, שו"ע הרב: ניתן לקבוע הפלגה לפי מספר עונות (גם מספר אי זוגי). ערוה"ש: רק כשכל הראיות באותו עונה.	נקבעת רק כשכל הראיות באותה עונה (ראב"ד)	לש"ך וט"ז קובעת כשרואה אחרי מקרה מסויים ונראה שגם בעונות שונות קובעת. לנחלת דוד הוסת נקבע לפי בהפרש שעות קבוע ולכן יכולה לקבוע כך. לחו"ד מדובר בשעה קבועה ביום ולא קובעת בעונות שונות.	נקבעת רק כשכל הראיות באותה עונה (ראב"ד)	נוב"י, פת"ש ודר"ט: הפלגה נקבעת לפי ימים ולא משנה באיזה עונה ראתה, שו"ע הרב: ניתן לקבוע הפלגה לפי מספר עונות (גם מספר אי זוגי). ערוה"ש: רק כשכל הראיות באותו עונה.
פרישה בתחילת עונת הוסת	צריכה לפרוש בכל עונת הוסת, אפילו כשקבעה וסת גוף יחד איתה (ראשונים. בדעת הראב"ד נחלקו האחרונים כשקבעה וסת גוף עם ימים: ט"ז: מתחילת העונה עד זמן וסת הגוף מותרת וממנו והלאה אסורה. תוה"ש: חוששת בזמן וסת הגוף בלבד. ש"ך ושבה"ל: אחרי שקבעה וסת גם לראב"ד חוששת כל העונה).	לא שייך.			

¹ מסיכומי של אחי הרב אריה שליט"א.

סיכום סוגי הוסתות	וסת הסרוג	וסת הגוף - סימן (קפיצה, דברים חריפים)	וסת הגוף - סיבה (פיהוק)	וסת הכפול
המקור לוסת	ראשונים	דברי רב הונא, וביאור הנקבע באונס	משנה	ראשונים (בגמרא רבי יוחנן מבאר כיצד בימי נידה יכולה לקבוע וסת)
הסעיפים הרלוונטיים	ט, יב, כה	יז, יח, כא, כג, כד, כו	יט, כא, כד, כו	לב
קביעת הוסת	דרישה וט"ז - לשמואל צריכה ארבע ראיות. ש"ך ודר"ט - גם שמואל מודה שמספיק כאן שלוש ראיות, כמו וסת החודש.	שלוש פעמים. רז"ה וטור : קובעת וסת קפיצות לבד. רשב"א, רמב"ם ושו"ע : רק בצירוף ימים. הגה"מ ורמ"א : אם קפצה לבד חוששת כוסת שאינו קבוע. ראשונים : וסתות גוף שונות לא מצטרפות.	לדעת רבי בראה אחת, אך נפסק כרשב"ג שנקבעת בשלוש ראיות. רמב"ם : ורק בצירוף ימים. רשב"א, רא"ש ושו"ע : גם לבדו.	כשרואה וסת החודש בנוסף לוסת חודש קיים (ראשונים)
עקירת הוסת	כשלא קבעה וסת אחר, צריכה שלושה סירוגים שלא ראתה בהם (חוות דעת)	שלוש פעמים, וחוזר בפעם אחת. חור"ד : אם קבעה וסת גוף וימים ושלוש פעמים ביום הקבוע לא הרגישה ולא ראתה- נעקר חלקית ושוב צריכה לחשוש באותו יום רק אם מרגישה.		שלוש פעמים
לחשוש לוסת לפני שנקבע	לפני שנקבעת אינה חוששת לסרוג אלא לוסת החודש (ראב"ד)	צריכה לחשוש רק אם קפצה ביום הקבוע (ש"ך)	צריכה לפרוש ולבדוק כבר בראה אחת. ב"ח : רק לכתחילה. ט"ז, שבה"ל ודר"ט : וסת הגוף חמור ואם לא בדקה אסורה לבעלה גם בעונה הבאה.	הנוב"י הסתפק האם צריך לחשוש לוסת השני שעדיין לא נקבע
ראיה בעונות שונות	בסרוג של הפלגה - מחלוקת האחרונים בהפלגה, בסרוג של חודש רק באותה עונה, כדין וסת החודש. (בך נ"ל)	לדעות שקובעת בלי ימים, פשוט שקובעת בעונות שונות. כשקובעת עם ימים - הפלגה כדינה וחודש כדינה. (בך נ"ל)	כשקובעת לפיהוק בלי ימים, פשוט שקובעת בעונות שונות. כשקובעת עם ימים - הפלגה כדינה וחודש כדינה. (בך נ"ל)	כדין וסת החודש (מחלוקת אחרונים)
פרישה בתחילת עונת הוסת	צריכה לפרוש בכל עונת הוסת, אפילו כשקבעה וסת גוף יחד איתה. (ראשונים) . בדעת הראב"ד נחלקו האחרונים כשקבעה וסת גוף עם ימים: ט"ז : מתחילת העונה עד זמן וסת הגוף מותרת וממנו והלאה אסורה. תוה"ש : חוששת בזמן וסת הגוף בלבד. ש"ך ושב"ל : אחרי שקבעה וסת גם לראב"ד חוששת כל העונה.	לדעות שקפיצות נקבעות בלא ימים, מותרת בתחילת העונה (רמב"ן וב"י)	כשקבעה לפיהוק בלי ימים, מותרת בתחילת העונה (ראשונים), אם קבעה בתוספת ימים אסורה מתחילת העונה (ש"ך ודר"ט)	כדין וסת החודש.

סימן קצ | דיני כתמים

הקדמה לסימן

- א. מדין תורה אישה אינה טמאה נידה אלא כשתראה דם ותרגיש ביציאתו. שנאמר: 'ואישה כי תהיה זבה דם יהיה זובה בבשרה', ודרשו חכמים: בבשרה, עד שתרגיש בבשרה.
- ב. חכמים גזרו אף כשלא הרגישה ביציאת דם שתהיה טמאה נידה. ודינה כנידה לכל דבר (למעט דעת הרמב"ם).
- ג. חכמים גזרו על כתמים מתוך חשש שמא הרגישה ולא שמה לב (רש"י), או מחשש שיבואו להקל אף במקרה שתרגיש (תוספות), או משום שהבגד טמא משום הכתם, גזרו טומאה אף על האישה (ר"ן).
- ד. כיוון שדיני כתמים אינם אלא גזירת חכמים, (שהם חומרא על דיני תורה), הקלו חכמים בהלכות שונות, כגון:
 1. כתם שנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה, אינו טמא.
 2. כתם שנמצא על בגד צבעוני.
 3. כתם הקטן מגריס שניתן לתלותו בכינה.
 4. כתם שניתן לתלות שבא ממקום אחר, ולא מהאישה.
- ה. תמצות הדינים המובאים בסימן זה, הובאו בסוף הסימן. ע"ש.

סעיף א | דין הרגשה וכתם

שמואל דורש (נז"ע"ב) מהפסוק 'בבשרה' שאישה אינה טמאה מהתורה עד שתרגיש ביציאת הדם. הגמרא מקשה כמה קושיות על דבריו, ובסוף אומר רב אשי שמודה שמואל שטמאה מדרבנן, וכדעת רבי נחמיה. ואפילו אם בדקה ומצאה עצמה טהורה, טמאה משום כתם (כדאיתא בדף סא ע"א).

בגמרא (נג ע"ב) מבואר שאף הרואה כתם צריכה לעשות הפסק טהרה.

◀ **רמב"ן, רשב"א, ראב"ד, סמ"ג, תרומה, רי"ו וטור:** הרואה כתם דינה כנידה, וצריכה לעשות הפסק טהרה ולספור שבעה נקיים, מלבד היום שראתה בו.

Ⓢ **שו"ע:** מהתורה אישה אינה טמאה ללא הרגשה. וחכמים גזרו על כתמים שמצאה בגופה או בבגדיה אף שלא הרגישה. ואפילו בדקה ומצאה שהיא טהורה. וצריכה הפסק ושבעה נקיים מלבד מיום המציאה.

◀ **רמב"ם:** הרואה כתם צריכה לספור שבעה נקיים, יחד עם היום שראתה בו (משום שלענין כתמים בנות ישראל לא קיבלו על עצמן להחמיר. אך תקנת רבי לשמור שישה נקיים שייכת אף בכתמים **(מגיד משנה)**).

א. **מדוע החמירו בכתמים, הרי יש ספק ספיקא** (שמא אינו ממנה, ושמא אינו מהמקור):

◀ **ט"ז וכסף משנה (א):** משום שרוב הדמים שיש אצל אישה (שאינן לה מכה) באים מהמקור, ויש רק ספק אחד.

◀ **כסף משנה (ב):** משום שזה איסור חמור, החמירו גם בספק ספיקא.

ב. מהי הרגשה (פת"ש בסימן קפג):

1. נזדעזע גופה (כמין צמרמורת) [רמב"ם ושו"ע קפח].
 2. מרגישה שנפתח המקור [שו"ע בסימן קצ"ב].
 3. זיבת דבר לח [נוב"י. אך החת"ס חולק שאינה הרגשה].
 4. מציאת דם בבשרה, אף ללא הרגשה [מהר"ח או"ז (קיב)].
- ג. **הרגישה, אך רוב הראיה הייתה טהורה (פת"ש ס"ק א):**
- ◀ **שב יעקב ובית יעקב:** תולה את ההרגשה ברוב הראיה, וטהורה מהתורה.
- ◀ **סדרי טהרה:** טמאה.
- ד. אישה שמצאה כתם על בגד בעלה, אינה טמאה, אלא אם כן קינח עצמו בו (פנים מאירות).

❖ הרגשת פתיחת המקור

◀ **תרומת הדשן:** אישה שהרגישה שנפתח מקורה להוציא דם, ובדקה ולא מצאה כלום, טמאה.⁴ כיוון שיש לחוש שמא ראתה טיפת דם והתקנחה או נימוחה. (ויש להחמיר בזה משום שהרגשה סבא מהתורה, שהרי בגמרא מבואר שחייבים קרבן כשהרגישה).

Ⓢ כך פוסק **שו"ע** (בשם יש מי שאומר).

◀ **רדב"ז:** אינה טמאה (והרבה להקשות על דין זה) וכתב שרק בימיו תרומה"ד החמירו בזה, ולא לדורות עולם.⁵

א. באיזו הרגשה טמאה אף ללא ראייה:

◀ **חכמת אדם:** דווקא כשהרגישה בפתיחת המקור. אך אם הזדעזעו אבריה ובדקה ולא מצאה, טהורה. שתולים בשאר מקרים.

¹ **הפת"ש** הביא רק שלושת ההרגשות הראשונות.

² **בערוך השלחן** (קפג, ס"ק נו) כתב שמקור דברי השו"ע **מרש"י**. והמשיך שאף דעת הרמב"ם כרש"י, ע"ש. והוא עצמו כתב (שם ס"ק ס) על פי **תוספות** שהרגשה היא פתיחת המקום הסתום שממנו יוצא הדם. והיינו כמו אדם הצריך מאוד לנקביו, שבעת שהוא מתפנה מרגיש כמין כאב קל, וזאת משום שהמקום סתום ובפתיחתו מרגיש בזה. וכך ביאר מדוע הרגשה זו יכולה להתחלף בהרגשת מי רגלים (ולדעתו אף רש"י, הרמב"ם והשו"ע סוברים כך ע"ש באריכות). וכעין זה מביאים בשם **החתם סופר** (עיין בשו"ת סימן קסז). ועיין בסימן קפג, ששם מקור הדברים באחרונים.

³ וכן פסק **טהרת הבית** (פרק א סעיף ב) ו**הדרכי טהרה** (עמוד 31 בהערה) הקל בצירוף ספק. ו**בערוך השלחן** (ס"ק סו) כתב שאף ה**נוב"י** סובר שהכוונה לפתיחת המקור הסתום וכהגדרה שכתב הוא בדעת השו"ע והרמב"ם.

⁴ האחרונים כתבו שלא בכל הרגשה טמאה: לקמן יבואר **שהחכמת אדם** טיהר כשהרגישה זעזוע. וה**חת"ס** טיהר כשהרגישה זיבת דבר לח (אף לנוב"י שטימא בהרגשה זו). [אמנם **בבית שלמה** (ח, לו) החמיר אף בזיבת דבר לח]. ו**בנו**

של הנוב"י (מהד"ק קיח, קיט) כתב שהשו"ע טימא דווקא בהרגשה של פתיחת המקור, עם זיבת דבר לח.

⁵ ואם מצאה מראה טהור (שלקמן יבואר שנחלקו בזה האחרונים), טהורה לכו"ע (**פת"ש**). ואם מצאה מראה טמא וטהור כתב **הפנים מאירות** שטמא אפילו למ"ד שהקל בזה (הרדב"ז). ויש לעיין בדין מעוברת ומניקה לפי זה (**פת"ש**). ודע שאף **היעב"ץ** פקפק בדין תרומת הדשן (מלבד הרדב"ז שחלק עליו), ויש עוד אחרונים שכתבו שכיוון שאין זה ודאי דאורייתא, אין להחמיר כתרומת הדשן. ו**בשבט הלוי** (שיעורים כאן) כתב למעשה שאם מצאה מראה טהור, טהורה. ורק בפתיחת פי המקור (והיינו כשהיא אומרת בוודאות שהרגישה זאת) או בזעזוע הגוף, יש מקום להחמיר, ולכן כשלא מצאה כלום, תשאל לחכם. אך אין להחמיר בזיבת דבר לח. **בדרכי טהרה** (עמוד 32) כתב להקל כשלא מצאה כלום (ובדקה עד 5 דקות) בהרגשת זעזוע או זיבת דבר לח. ובפתיחת פי המקור התייר רק במסולקות דמים, או כשיש ספק אם הרגישה. וע"ש בדין כשבדקה לאחר זמן.

בטהרת הבית (א, עמוד שלז) פסק שלא תברך על טבילה זו, אף לדעת השו"ע שהחמיר כתרומת הדשן. וכן כתב **בשבט הלוי** (שיעורים כאן). עוד כתבו האחרונים ה"ל (טה"ב בעמוד שנו, ושבה"ל בשו"ת ב, פח) שאם היה בגד צמוד לגופה, כמו שהולכות נשים בימינו, אינן צריכות לעשות בדיקה מיד. (אמנם מדברי **הדרכי טהרה** (א, יא) נראה שלא הקל בזה אלא כשמסופקת אם הרגישה כלל).

◀ **חת"ס:** טמאה אף בהרגשת זעזוע.⁶

◀ **נוב"י:** טמאה רק כשהרגיש בפתיחת המקור עם הרגשת זיבת דבר לח.

ב. בדקה עצמה כשיעור ווסת (מיד) ולא מצאה כלום:

◀ **חוו"ד ונוב"י:** אפילו הכי טמאה.

◀ **כרתי ופלתי וס"ט:** אם בדקה עצמה כשיעור ווסת, טהורה.

ג. מעוברת ומניקה שהרגישו ולא מצאו כלום:

◀ **תורת שלמים, סדרי טהרה, חכמת אדם ויעב"ץ:** טהורות.⁷

◀ **חת"ס, בית לחם יהודה:** טמאות.

ד. התעטשה ומצאה בתם (פת"ש ס"ק ג):

שב יעקב: מי שהתעטשה בבוקר, והרגישה שיצא ממנה מי רגלים, ובערב בדקה ומצאה טיפת דם פחות מגריס, טהורה (ששכיח שיצאו מי רגלים בעיטוש, והרי לא בדקה מיד).
 ↪ נחלקו באיזה אופן טהורה:

◀ **לתפארת צבי:** דווקא כשהרגישה שיצאו כמה טיפות לדעתה. אך כשיצאו מעט, תולים שזה דם.

◀ **לס"ט:** אפילו אם הרגישה שיצא מעט, תולים במצוי, ואין זה כהרגשת פתיחת המקור (שתרומת הדשן טימא).

ה. אישה הרגילה שזב ממנה מראה לבן טהור, אפילו אם הרגישה בזיבת דבר לח, טהורה.
 שתולים בדבר המצוי (חכמת אדם).

ו. הרגישה ובדקה בעד שאינו בדוק (פת"ש ס"ק ו):

◀ **גבעת שאול:** טהורה.

◀ **חוו"ד:** טמאה, שרוב פתיחת המקור למראות טמאים. ואף מצאה מראות טהורים על עד שודאי מלוכלך בדם מלפני כן, טמאה. וכן אם נאבד העד טמאה, משום שאיבדה חזקתה, ואינה טהורה עד שתדע שראתה רק מראות טהורות. [וכן סבר החתם סופר לטמא, ודווקא בהרגשה ודאי, אך בהרגשת זיבת דבר לח (שחידש הנוב"י) אין לחוש, כיוון שלא איבדה חזקתה בכך⁸].

ז. אם בדקה עצמה מיד בלילה, ולמחרת בבוקר לא מצאה כלום בעד, טהורה. שתולים שהיה עליו מראה טהור ונימוק, שזה שכיח יותר משמראה דם יעלם. ודווקא כשלא הסתכלה עד הבוקר, ודווקא כשבדקה מיד, ודווקא שאין אף מראה אדום על העד. אך בלא זה, טמאה (נוב"י).

❖ הרגישה ומצאה מראה טהור

✎ **תרומת הדשן, שו"ע ורמ"א (סימן קפח, א):** הרגישה ומצאה מראה טהור, טהורה.

⁶ **וטהרת הבית** (א, שלט) הקל שרק בפתיחת פי המקור טמאה. **בשבט הלוי** (שיעורים בסימן קפח) כתב מעיקר הדין להקל אלא כתב שיש צד להחמיר בזה ולכן תעשה שאלה חכם כשהרגישה זעזוע.

⁷ וכן פסק **בטהרת הבית** (א, שנה) (משום ספק ספיקא).

⁸ ועיין **בפת"ש** (ס"ק ו) שהאריך בדברי החת"ס בכמה תשובות בדבר זה, שאין זה פשוט להקל בדיון זה. ע"ש.

א. עד כמה זמן הבדיקה מטהרת:◀ **חוו"ד:** רק כשנעשתה בתוך שיעור ווסת.◀ **כו"פ:** אפילו לאחר כדי שיעור ווסת⁹.◀ **סדרי טהרה:** מסתפק בזה.**סעיף ב | כתמים בקטנה**

רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר (ה ע"ב) שכל הנשים שדיין שעתן, כתמיהן טמאים¹⁰. חוץ מקטנה שלא הגיע זמנה לראות. (ואפילו אין לה במה לתלות, תולים שמא לא שמה לב, כיוון שמגופה ודאי לא הגיע (רש"י)).

רבי שמעון בן יהוצדק אומר (י ע"ב) שקטנה שראתה פעם ופעמים, כתמה טהור. כתם שראתה בין ראייה שניה לשלישית: לדעת רבי יוחנן טהור, ולדעת חזקיה טמא.

◀ **רשב"א, רמב"ם, ר"ח (על פי הרשב"א) ורא"ש:** הלכה כרבי יוחנן, וכל עוד לא ראתה ג' פעמים כתמה טהור.

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

◀ **רש"י, רמב"ן ותוספות:** כל המחלוקת בגמרא רק אליבא דרבי (שקובעת ווסת בפעמיים). אך אליבא דרשב"ג צריכה לראות ד' פעמים.

♦ מאיזה גיל אינה נחשבת קטנה

רחב"א מבאר (ה ע"א) שתינוקת שהגיע זמנה לראות מטמאת משום כתם, וזמנה לראות הוא כשיגיעו ימי הנעורים.

◀ **רשב"א ורמב"ם (לפ"י הב"י) ורי"ו:** אם לא הגיע לגיל 12, כתמה טהור, אפילו הביאה שתי שערות, שאומרים ששומא הן. ואם הגיע לגיל 12, בסתמא אומרים שהיא גדולה וכתמה טמא. אך אם בדקו ומצאו שאין לה שערות, נחשבת קטנה (ולא אומרים שמא נשרו, כי רק לעניין ספק מהתורה מחמירים בכך).

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

◀ **רש"י:** אם הביאה שתי שערות, או שהגיע לגיל 12 כתמה מטמא.

♦ קטנה נשואה

◀ **רש"ל וט"ז:** בימינו, כל אישה שיש לה בעל, אפילו קטנה, חוששת לכתמיה. (כמו שחוששת לדם בתולים (רש"ל)).

◀ **ב"ח:** המנהג לטמא כתמיה שנמצאו בגופה. אמנם כשמצאה בבגדיה, טהורה.

⁹ **בטהרת הבית** (א, שמה) הביא בזה עוד דעות באחרונים שסברו שאף סמוך להרגשה ניתן לסמוך על מציאת המראה הטהור (י"א כמה דקות אחרי, י"א חצי שעה אחרי, וי"א עד מעת לעת), והוא פסק להקל בדיעבד עד מעת לעת.

¹⁰ **וכתב באבני שהם** (כאן) שמבואר **בתשובת הרשב"א** (חלק ה, סימן נח), ששאר נשים המסולקות דמים כתמיהן טמאים, וכן פסקו **סדרי טהרה וברב פעלים**, ודלא **כפנים מאירות** שרצה להקל בזקינה.

¹¹ אך אין דבריו לגמרי כדברי הרשב"א, אלא שאינם כדברי הרמב"ן. עיין **בטור ובב"י**.

◀ **ש"ך ובאר היטב:** אינה חוששת לכתמים (ואין ראייה מדם בתולים, שכן שם החמירו כיוון שאין הכל בקיאים בקטנה וגדולה, אך סברא זו אינה שייכת בכתמים).

נחלקו באיזה אופן טיהר הש"ך:

◀ **לחם חמודות ומנחת יעקב:** הש"ך טיהר אפילו בכתמים שודאי הגיעו מגופה, אלא שלא הרגישה בהם.

◀ **חוו"ד¹²:** הש"ך טיהר רק כתמים שאין וודאות שהגיעו מגופה, (וניתן לתלותם בדבר אחר).

סעיף ג | קטנה שראתה ראייה ארוכה

בסעיף הקודם פסק השו"ע שקטנה שהתחילה לראות ג' פעמים, יש לה דיני כתמים. סעיף זה דן בקטנה שראתה ראייה אחת גדולה. האם נידונת כרואה ראייה אחת או כמה ראיות.

רב חלקיה בר טוביה אומר (טע"ב) שתינוקת שלא הגיע זמנה לראות, והייתה שופעת כל שבעה, נחשבת כראייה אחת [ועדיין כתמיה טהורים]. רב שימי בר חייא אומר שמזלפת (טיפ טיף (רש"י)) אינה כשופעת.

◀ **רש"י:** אפילו אם פסקה מעט באותו יום, נחשב כמספר ראיות.

◀ **רמב"ם:** דווקא אם ראתה שלוש וסתות, נחשב כמספר ראיות.

◀ **שו"ע:** אם הייתה שופעת כמה ימים, או מזלפת טיף אחר טיף בלא הפסק, נחשב כראייה אחת. אך אם הפסיקה מעט, וראתה ג' פעמים, אפילו ביום אחד, מוחזקת דמים וכתמה טמא. ויש מי שאומר שאין כתמה טמא עד שתראה בשלוש וסתות (**רמ"א**: ויש להחמיר כסברא ראשונה).

א. שופעת דם שהפסיקה בנתיים¹³:

◀ **ב"ח וש"ך:** אם היה מזלפת והפסיקה, נידון ככמה ראיות. אך אם הייתה שופעת והפסיקה, נידון כראייה אחת.

◀ **ט"ז:** בכל אופן נחשב ככמה ראיות.

סעיף ד | הפסיקה וחזרה

בסימן קפט, סעיף כז, התבאר דין קטנה שהתחילה לראות ופסקה שלוש עונות ושוב חזרה לראות. מקור הדין שם בגמרא בדף ט ע"ב, וכפי שהבין הרשב"א שם. על פי זה פסק הרשב"א אף בדין כתמים:

¹² וכן הסכים בשבט הלי (שיעורים כאן).

¹³ מקור הדין באחרונים הינו בגמרא הנ"ל האומרת ששופעת שראתה כל שבעה נידונית כראייה אחת. ורב שימי אמר שמזלפת נידונית כמפסיקה, ונחשב לכמה ראיות. ומקשה הגמרא: אם כך עולה ששופעת היא הרואה דם היוצא כמו נהר? וכי יכולה אישה לחיות שבוע שלם כשיוצא ממנה דם כך? ולכן מבארת את רב שימי: שמזלפת היא כשופעת.

והקשו האחרונים, אם כך יוצא שאין דין שופעת. ואיך פסקו הטור והשו"ע דין זה? ויישבו בשני אופנים. הב"ח יישב שיש חילוק בין שופעת (שהכל ראייה אחת, אפילו בהפסקות קטנות), לבין מזלפת (שבהפסקות נחשב לכמה ראיות), והט"ז סובר שהשו"ע עוסק בשופעת יום או יומיים, והגמרא בשבוע שלם (ואף שופעת ופוסקת - הוי ככמה ראיות).

רשב"א: קטנה שראתה ופסקה מלראות שלוש עונות, ושוב חזרה לראות שלוש פעמים, כתמיה טמאים¹⁴. (בין אם חזרה לראות בהפסקות של 90 יום, ובין אם ראתה כפי שהייתה רגילה לראות לפני ההפסקה (ב"י)).

וכך פסק בשו"ע.

סעיף ה | כתם הקטן מגרים

נחלקו התנאים (נח ע"ב) האם ניתן לתלות כתם בכינה (מאכולת). לדעת ת"ק (והוא רשב"ג) תולה רק אם הרגה כינה. לדעת רבי חנינא בן אנטיגנוס, תולה אף כשלא הרגה. ויכולה לתלות במאכולת עד כתם בגודל גריס. ולדעת חכמים בגמרא יכולה לתלות בפשפש אף שלא הרגה, עד גודל תורמוס. ורשב"ג הודה שהלכה כרבי חנינא.

רמב"ם, רשב"א, רא"ש וטור: הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס, שכן רשב"ג הודה לו.

כך פוסק שו"ע.

א. דם שחור:

◀ **ראב"ד, סדרי טהרה ורעק"א:** אין לתלות במאכולת¹⁵.

◀ **מעיל צדקה:** תולים, (שכן היה לפוסקים להזכיר חומרא זו).

♦ שיעור גריס בדיוק

לדעת רב הונא תולה עד גודל גריס, אך גריס עצמו טמא. ולדעת רב חסדא תולה גם בגריס, ורק מעל גריס טמא.

◀ **רשב"א, רמב"ם, רא"ש, סמ"ג וטור:** הלכה כרב חסדא, ותולה אף בגריס בדיוק.

וכך פוסק שו"ע.

◀ **תרומה:** הלכה כרב הונא (והסמ"ג סתר דבריו).

♦ שיעור גריס

המשנה בנגעים (ו, א) אומרת שגודל בהרת [צרעת] המטמא הוא גריס הקילקי, שהוא תשע עדשים.

◀ **רמב"ם, רשב"א, אגור בשם מהרי"ל וטור:** גודל גריס הוא תשע עדשים. ועדשה היא ארבע שערות. נמצא שגודל גריס הוא 36 שערות כמו שהם קבועות בראש (דרכי משה).

וכך פוסק שו"ע.

¹⁴ נראה שהרשב"א למד מדברי ר"ש בן יהוצדק בדף י ע"ב (עיין בתחילת סעיף ב למקור המדויק) שאין הבדל אם שלוש הראיות תהיינה ברצף או ראיות נפרדות. ועוד למד הרשב"א מהסוגיא בדף י ע"א, לגבי קטנה שראתה ופסקה, שאם לאחר ג' עונות שפסקה, שבה לראות שוב, חוזרת לדינה הראשון. (וכתמיה טמאים, וכן חוזרת לווסתה הראשון). ועם זאת שבסימן קפט, הביא ר"י שרק כאשר קובעת ווסת אין דמיה מסולקים, וכאן למרות שלא קבעה ווסת, כתמיה טמאים. נראה שיש חילוק בין כתמים לחשש לווסת. בכתמים הרי ראתה דם, והשאלה אם יש סיכוי שהדם הגיע ממנה, לעומת חשש לווסת, שלא ראתה דם ורק חוששת שמא תראה, שבזה צריך קביעות גדולה כדי שתחשוש לו.

¹⁵ במציאות כתב בשבט הלוי (שעיורים כאן) שרוב המראות השחורים אינם כתמים אלא צבע, ולרוב אין לחוש. ועוד שבבדיקות במים רואים שזה צבע אדום. ויש שהקלו בזה לגמרי, שכן הרבה פוסקים השמיטו דברי הראב"ד, (ואף השו"ע לא פסק דבריו), וכן פסק בטהרת הבית (א, תלח).

רמ"א: ושיעורו 36 שערות כמו שהן קבועות בגופו של אדם (עיין לקמן).

◀ **מרדכי:** ג' שערות על ג' שערות שהם תשע שערות (ב"י: וטעות סופר נפל בדבריו).

◀ **רא"ם:** אין אנו בקיאים בשיעור גריס, ולכך יש להחמיר בדיני כתמים לפי שיקול הדעת שכבר אי אפשר לתלות (אפשר שטעמו משום שלא נתנו שיעור לעובי הכתם שנכנס לתוך הבגד. ומכל מקום לא נהגו בזה כדבריו (שו"ת בשמים ראש)).

א. פת"ש: האחרונים נחלקו באיזה גודל משערים גריס. יש שנקטו שיעור גדול (מעיל צדקה וחת"ס), ויש שנקטו שיעור קטן מזה (חכם צבי ויעב"ץ)¹⁶.

ב. אף בימינו שאין כינים מצויות בנינו, תולים בשיעור גריס, משום שתחילת הגזירה הייתה משום חומרת טהרות, ובימינו שאין טהרות החמירו כיוון שאין לבטל תקנת חכמים, מכל מקום אין להחמיר יותר ממה שגזרו חכמים (חת"ס).

ג. כתם עבה: יש לשער רק כשיעור שבא לפנינו, ולא לחשב את העובי הנבלע. וכן להיפך, אם שיעורו מעט וברור שהדם התפשט, יש לטמא. והכל לפי ראות עיני המורה¹⁷ (סדרי טהרה).

ד. מאיר נתיבים: אף על פי שבדרכי משה כתב לשער כשערות הראש, העיקר כמו שכתב בהגה שהולכים אחר שערות הגוף. והוא היה משער בשערות שעל זרוע ידו, הן ואורן, ועוד חצי אורן מסביב.

❖ מדידה לפי גריס גדול

רמב"ן, ראב"ד ורשב"א: משערים בגריס הגדול שהזדמן, משום שבגריס של כתמים מקילים (כדאיתא בגמרא נח ע"ב).

Ⓢ וכך פסק **שו"ע** (שאפשר שיש כינה יותר גדולה (ט"ז)).

❖ כתם צר וארוך

הברייתא אומרת (נט ע"א) שכתם ארוך מצטרף לשיעור גריס.

Ⓢ **טור ושו"ע:** תולה בכינה, בין אם הכתם מרובע, ובין אם הוא ארוך¹⁸.

סעיף ו | תליה בדם שעל בשרה

◀ **רמב"ן, ראב"ד, רשב"א וטור:** כתם אינו מטמא עד גריס, בין כשמצאה על בגדה ובין כשמצאה על גופה.

¹⁶ **בטהרת הבית** (א, ה, ב) דן בשיעורי גריס, ולהלכה פסק כדעת **המעיל צדקה** כשיעור קוטר של 20 מ"מ. וכן כתב **החזו"א** (קונטרס שיעורים טו). **ובדרכי טהרה** (עמוד 42) כתב בקוטר 19 מ"מ. **בשבט הלוי** (שיעורים כאן) פסק שגודלו 18-19 מ"מ. ויש בזה דעות נוספות המחמירות יותר.

ודע שיש שהחמירו לשער כפי כינים של ימינו (שהן קטנות בהרבה מהשיעורים הנ"ל) (**רב פעלים** א), י"ד לו), **שירי טהרה** (קצ, תשובה ט), אך להלכה כתב **החת"ס** (הביאו הפת"ש בס"ק ה) שכיוון שגזרו על כתמים משום טהרות, (שלא יאמרו שהבגד טמא והאישה טהורה), ובימינו נשאר הדין משום 'לא פלוג', אף הגזירה נשארה כמות שהייתה ואין להחמיר בה יותר. וכן פסקו רוב ככל האחרונים (עיין **באבני שהם** (כאן)).

¹⁷ **הפרדס רימונים** (פתיחה לסימן קצ) מחמיר בזה. אך **ערוך השלחן** (ס"ק לד) ו**טהרת הבית** (א, שפב) הקלו בזה. וכן פסק בספר **אבני שהם** (כאן).

¹⁸ ולא תימא שאין דרך כינה להתמעך כך (**אבני שהם**).

◀ **רמב"ם: כתם שעל גופה טמא אפילו קטן מגריס¹⁹.** (מ"מ: משום שכל כתם הוא ספק, והברייתא (נז ע"ב) פסקה שעל בשרה ספקו טמא, ועל בגדה ספקה טהור. **הגהות מימוניות:** כיוון שאין לתלות במאכולת, כיוון שהגוף בדוק אצל מאכולת).

☞ **שו"ע: כתם אינו מטמא אלא בשיעור גריס, בין על חלוקה ובין על בשרה (רוב הראשונים).** ו"א שכתם הנמצא על בשרה מטמא אפילו בכל שהוא.
 ל נחלקו האחרונים בפסיקה:

◀ **ב"ח:** הלכה כרוב הראשונים שתולה עד גריס, וכדעת ה"א שבסעיף ח (שם פסקו שמצרפים כתמים שעל בשרה לגודל גריס).

◀ **ש"ך:** אין להקל, כי מהש"ס משמע כרמב"ם, וכן משמע מתוספות והרא"ש.

☞ **תורת שלמים:** אין דברי הש"ך מוכרחים, ואף בתוספות ורא"ש נראה להיפך מדבריו. ולכן אין לזוז מדברי הב"ח²⁰.

סעיף ז | תליה בפשפש

כנזכר, לדעת חכמים בגמרא (נח ע"ב) ניתן לתלות בכתם עד תורמוס, שמא דם זה הגיע מפשפש, וזאת אפילו אם לא הרגה פשפש.

◀ **רא"ש:** אם הרגה פשפש או הריחה ריחו [שזה סימן שהרגה פשפש], אף להלכה שפוסקים כרחב"א, תולה עד כתורמוס. (משום שאף הוא מודה שאם הרגה פשפש תולה בו, דהוי כמי שהתעסקה בכתמים).

☞ כך פוסק **שו"ע**.

[◀] **רשב"א:** במקומות שבהם מצויין פשפשים תולה בפשפש (שכיוון שמצויים פשפשים, נחשבת כמי שהתעסקה בכתמים (בית יוסף)).

◀ **רמב"ם (ע"פ המ"מ):** אינה תולה בפשפש בכל אופן, אלא אם הריחה וידוע שהרגה את הפשפש.

ל **לדינא כשלא הרגה, ושכיחים פשפשים:**

◀ **ב"ח:** אינה תולה, וטמאה [משום שהרא"ש והטור לא הסכימו לדברי הרשב"א שטיהר בזה].

¹⁹ הגמרא מסתפקת כשמצאה טיפות דם בעיגול או כשורה, או מפזורות. ובסעיף ח יבואר שרוב הראשונים ביארו שהגמרא מסתפקת האם מצרפים את הטיפות לגריס. והקשו **הראב"ד ורבינו ירוחם** מכך על הרמב"ם, כיוון שודאי שהגמרא עוסקת בטיפות שעל בשרה. והרב המגיד יישב שהרמב"ם מבאר שספק הגמרא הוא האם תולים שדם זה מגופה או לא. ובסעיף ח יבואר שכך ביארו גם רבינו יונה והרא"ש את הגמרא, ע"ש.

²⁰ וכן פסקו אחרונים רבים שלא לחלק בין כתם שבגוף לכתם שבבגד. הביאם **בטהרת הבית** (א, שעז). **בלחם ושמלה** (ס"ק ג) **ובשבת הלוי** (שיעורים כאן) הקלו רק כשיעור כינה של ימינו (6 מ"מ), **וטהרת הבית** (שם) טיהר אף כשיעור גריס הרגיל. ²¹ **בית יוסף** דן האם הרא"ש והרשב"א חולקים. בתחילה כתב שהרא"ש סובר שדווקא כשהרגה, אך אם לא הרגה, אפילו שמצויים פשפשים, אינה תולה בהם (והמחלוקת בין חכמים לרחב"א היא כששכיחים פשפשים. לדעת רחב"א למרות ששכיחים אינה תולה, כיוון שאינו שכיח שיהיו צמודים לגוף, ולרבנן כן, ורק כשהרגה מודה רחב"א שתולה בו). ואילו הרשב"א סובר שאפילו אם לא הרגה, כיוון ששכיחים פשפשים, תולה בהם (ומחלוקת התנאים היא כששכיחים אך לא מאוד). ולאחר מכן דחה הב"י וכתב שאף הרא"ש מודה שתולה כששכיחים מאוד פשפשים. ולכן אין זה ברור שהרשב"א והרא"ש חולקים. ועיין לקמן בדברי האחרונים בזה.

הערת אגב בדברי הב"י: בדבריו הזכיר הב"י שייתכן ואף הרמב"ם מודה לרא"ש (שתולה בפשפש כשהרגה). ונלע"ד כוונתו בזה שאף הרמב"ם הסובר שאין לתלות במאכולת (וכל שכן בפשפש) שעל הבשר, מודה שאם הרגה מהם יכולה לתלות בהם. (ואין בזה סתירה מדברי הרב המגיד, שהבין ברמב"ם שאינה תולה בכל מקרה בפשפש, משום שבפשפש יש ריח אם הרגתו, אך לכינה אין ריח, וניתן לתלות בכינה שהרגה). ועיין **ברעק"א** שהביא כן בשם **התפארת למשה** וכתב שלדעתו צ"ע לדינא.

◀ **ט"ז וש"ך**²²: תולה וטהורה [שכן הרשב"א הקל בזה, ואף פשט הרא"ש כך. וכן הביא הדרכי משה בשם ר"ן].

א. סדרי טהרה: יש להסתפק כשמצאה יותר מגודל תורמוס, אם אפשר לתלות שאותו עוד הגיע מכינה שהייתה שם, וכדין מי שהתעסקה בגריס, שיכולה לתלות עד שני גריסים.

סעיף ח | צירוף טיפות לגריס

הברייתא אומרת (נט ע"א) שכתם ארוך מצטרף, אך טיפין טיפין אינו מצטרף. רבי ירמיה שואל (נח ע"א) מה הדין באישה שראתה כשיר (עיגול) או כשורה, או טיפין טיפין או לרוחב ירכה. הגמרא פושטת מברייתא האומרת שספק על בשרה טמא. ודוחה: אולי הברייתא טימאה רק כשהכתם לאורך הירך.

◀ **רוב הראשונים (רשב"א, ראב"ד, רמב"ם, רא"ש ועוד):** דחיית הגמרא אינה בדווקא, ואכן מהברייתא יוצא שמחמירים בספקו של רבי ירמיה.

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

◀ **י"א ברא"ש:** בכתמים הולכים אחר המיקל.

הראשונים חולקים בביאור שאלת רבי ירמיה, ומדוע הגמרא לא פשטה מהברייתא בדף נט ע"א:
◀ **ראב"ד, תוספות וטור:** רבי ירמיה מסתפק לעניין צירוף טיפין הקטנים מגריס שעל בשרה. והברייתא בדף נט ע"א עוסקת בטיפין שעל חלוקה.

Ⓛ אם כך, כשראתה כמה טיפין על בשרה, מצרפים אותם לגריס. ואם ראתה על חלוקה אין מצרפים אותם לגריס.

Ⓢ כך פסק שו"ע בשם י"א²³.

◀ **רשב"א בשם רבינו יונה (וכן ביארו רש"י, רא"ש ורמב"ם²⁴):** רבי ירמיה מסתפק בכתם הגדול מגריס, וספקו האם כתם שנמצא בצורה משונה האם אומרים שהגיע מהמקור, או שמשום צורתו ברור שלא הגיע מהמקור. והברייתא בדף נט ע"א עוסקת בכתם שעל חלוקה (ולכן אם יהיה כתם שגודלו גריס, טמאה בכל אופן).

Ⓛ אם כך, בין על גופה ובין על חלוקה, טיפין הקטנים אינם מצטרפים, וטיפין הגדולים מגריס טמאים.

Ⓢ כך פסק שו"ע בסתמא²⁵.

²² עיין בהערה הקודמת בדברי הב"י שהסתפק האם הרא"ש חולק על הרשב"א או לא. בתחילת דבריו הביא שנראה שהרא"ש חולק ומטמא. ובסוף דבריו כתב שיתכן שאף הרא"ש מודה שתולה אם שכחים מאוד פשפשפים. ולכאורה בלשון הש"ך נראה שקרא לפירוש הראשון בב"י (שהרא"ש חולק) 'הפירוש השני'. וצ"ב.
למעשה האחרונים כתבו שאין נפק"מ בסעיף זה מאחר ואיננו יודעים מהו גודל תורמוס (**שבט הלוי** (ש"ת ב, צט) הביאו **באבני שהם** (כאן)).

²³ עיין בסעיף ו, שם הובאו הדעות ביחס לכתם שעל בשרה. והדיעה שהחמירה בכל כתם שעל בשרה, אינה סוברת כ"א זה, שהרי אף ללא צירוף טמאה (ש"ך).

²⁴ בין **הרא"ש** ובין **הרמב"ם** סוברים שאין לתלות בכינה על הבשר, ואם כך מוכרחים הם לבאר שספקו של רבי ירמיה בכתם שעל הבשר, אינו מתייחס לצירוף הטיפות, אלא לצורה שבה מצאו את הטיפות.
(לע"ד הרא"ש מבאר כן על פי ביאור הרשב"ם 'לטיפין טיפין', שהטיפין עשויים בצורה מיוחדת, ולא באופן סתמי כמו שביארו שאר הראשונים. לכן היה יכול הרא"ש להסביר שספק הגמרא מתייחס לצורה שבה הדם נמצא, ולא אם מצרפים את הטיפות לגריס).

²⁵ שתי טיפות שנמצאו במקומות מרוחקים זה מזה (כגון על שני הרגלים), **בחקר הלכה** (ג, סעיף כג) הקל בזה, **והטוב טעם ודעת** (תליתאי, א, רסג אות ה), **והחוו"ד** (חידושים ס"ק יא) החמירו. **בטהרת הבית** (א, עמוד שפ) כתב להקל, **ובשבט הלוי** (שיעורים כאן) הקל בשעת הצורך.

א. כתם שנמצא על קמטים שבשרוול הבגד, אם אינם מחוברים דינם כטיפין טיפין, ואם מחוברים לבגד, צ"ע אם האויר שבין הקמטים מפסיק (בינת אדם).

סעיף ט | כתם הנמצא בצורה משונה

כנזכר, נחלקו הראשונים בביאור ספק הגמרא 'נמצא כשיר כשורה'. לרוב הראשונים ספק הגמרא האם מצרפים טיפות קטנות לגודל גריס. ולרבינו יונה ורמב"ם הספק מתייחס לדם שנמצא בצורה משונה, שמא שאין זה דם שבא מהמקור. הראשונים מבינים שספק זה נפשט לחומרא.

שו"ע: כתם הנמצא על בשרה והוא בצורה משונה, (ארוך כרצועה, בעיגול, טיפין טיפין, או שנראה שבא מלמטה למעלה) טמאה, ולא אומרים שאם היה זה מהמקור לא היה נמצא כך.

סעיף י | דבר שאינו מקבל טומאה ובגד צבוע

הקדמה קצרה

- א.** כיוון שטומאת כתמים מדרבנן, ראו חכמים שלא לטמא כתם שנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה. וכתבו הפוסקים כמה טעמים בזה:
1. ר"ן²⁶: כיוון שעיקר טומאת כתמים נובע מחמת שהבגד שראתה את הכתם טמא והאישה טהורה, ומתוך כך יבואו לטהר גם את הבגד. אם כך, בבגד שאינו מקבל טומאה גזירה זו אינה שייכת.
 2. רשב"א ומאירי: לא גזרו על דבר שאינו מצוי (שאינו מצוי שאישה תשב על קרקע אלא על כלים).
 - ב.** כמו כן ראו חכמים שלא לגזור על בגדים צבעוניים, משום שאין הכתמים ניכרים בהם כדם גמור²⁷ (על פי רש"י).

רבי נחמיה (נט ע"ב) מטהר כתם שנמצא על ספסל של אבן וכדומה, משום שכתם הנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה, טהור. ובגמרא שם (ס ע"ב) הורו חכמים כרבי נחמיה. שמואל אומר (נז ע"ב) שאישה שבדקה קרקע עולם וישבה עליה, ואחר כך מצאה כתם, טהורה. ורב אשי מבאר שדעת שמואל כרבי נחמיה.

◀ **ראב"ד:** אין הלכה כרבי נחמיה, וכתם על דבר שאינו מקבל טומאה, טמא.

◀ **ר"ח, רמב"ם, רשב"א, רא"ש וטור:** כתם הנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה, טהור.

◀ כן פוסק **שו"ע**²⁸.

רמ"א (על פי מרדכי, סמ"ג וסמ"ק): וכן בית כסא אינו מקבל טומאה.

²⁶ עיין **תוספות** (בדף נח ע"א ד"ה כרבי נחמיה), שמשמע ממנו שכתב כטעם הר"ן. אך העולה מדבריהם שלא כר"ן, כיוון שלדעתם כל המטמא בטומאת נגעים, מטמא בכתמים. ולטעם הר"ן אין זה שייך. ואף בטעם הגזירה על כתמים, שתוספות (שם בד"ה מודה) כתבו שזו גזירה שמא תטהר אף כשתרגיש, משמע שלא סברו כר"ן בזה.

²⁷ יש אחרונים (הביאם **בהרת הבית** א, שצא) שלמדו מדברים אלה שכתם הניכר כאדום, אפילו כשנמצא על בגד צבועי, מטמא. אך להלכה האחרונים לא קיבלו חומרא זו, ובכל אופן טהור (אלא שיש שהחמירו בצבע בהיר, כמו בא להלן בהערה).

²⁸ ושיעור בגד המקבל טומאה, בבגד צמר ופשתן שלוש אצבעות על שלוש אצבעות. ובשאר בגדים שלוש טפחים על שלושה טפחים (**טהרת הבית** א, עמוד תא) על פי הרמב"ם. **ובדרכי טהרה** (עמוד 45) כתב שבגד מקבל טומאה רק מגודל 6 על 6 ס"מ. אך מאחר ויש בגדים שמקבלים טומאה בפחות מכן, ויש שאינם מקבלים אלא ביותר מכן, תשאל שאלת חכם. ובהערה שם כתב שכל בגד שמשמשים בו, אפילו אינו גדול 6 על 6, מקבל טומאה (ועיין בהערות לקמן). וכן כתב **בשבת הלוי** (שיעורים כאן) שאם משתמשים בבגד, מקבל טומאה כבר משלוש אצבעות על שלוש אצבעות.

א. סדרי טהרה: ראתה כתם על דבר שאינו מקבל טומאה, הנמצא על דבר המקבל טומאה, טמאה²⁹.

ב. כתם על רצפת הבית:

◀ **תורת שלמים:** טמא, שכן בית מטמא בנגעים (על פי הרא"ש ותוספות שטימא בבית שמטמא בנגעים).

◀ **כו"פ וסדרי טהרה:** טהור.

ג. אף דבר המקבל טומאה מדרבנן מטמא בכתמים³⁰ (נוב"י).

ד. נייר:

◀ **נוב"י ושיבת ציון:** נייר מפשתן מקבל טומאה (ומה שכתב הרמב"ם שאינו מקבל טומאה, היינו בנייר של זמננו, אך נייר העשוי מפשתן – מקבל טומאה).

◀ **סדרי טהרה, חכמת אדם וחת"ס³¹:** נייר אינו מקבל טומאה בכל אופן.

ה. מצאה כתם סמוך לתשמיש או הטלת מי רגלים:

◀ **סדרי טהרה:** מסתפק, והחמיר מספק.

◀ **חמדת שלמה³²:** טהורה.

ו. כלי שקבעו אותו כחלק מבית הכסא, מאחר והוא מחובר לקרקע, אינו מקבל טומאה. ואף אם לא חיברו אותו, אם חילקו אותו כך שאינו ראוי לתשמישו הקודם, טהור (נוב"י).

❖ בגד צבעוני

כתם הנמצא על בגד צבוע (סא ע"ב), לדעת ת"ק טמא, ולדעת רבי יונתן טהור.

◀ **רמב"ם ורא"ש:** הלכה כרבי יונתן (שבכתמים שומעים למיקל).

Ⓢ כן פוסק שו"ע.

²⁹ והיינו כשמונח על דבר המקבל טומאת משא. ודע שהאחרונים חלקו על הסדרי טהרה בזה (פרי דיעה ועוד). וכן הכריע **טהרת הבית** (א, עמוד תיא). וכן משמע **בשבת הלוי** (שיעורים כאן).

³⁰ וכן פסק **ערוך השלחן** (ס"ק מא) אך הרבה אחרונים חלקו וטיהרו. בניהם: **דברי חיים**, **פרי דיעה**, **אור שמח וטהרת הבית** הביאים בספר **אבני שהם** (כאן), וכן פסק הוא לדינא.

³¹ וכן פסקן **ערוך השלחן** (סעיף מב). ו**טהרת הבית** (א, תו).

נייר טואלט:

◀ **אגרות משה** (יו"ד ג, נג) ו**טהרת הבית** (א, עמוד כה): אינו מקבל טומאה (כיוון שאינו ראוי לשימוש לאחר שהתלכלך, ולא שייך לומר שמקבל טומאה).

◀ **דרכי טהרה** (עמוד 44, בהערה) ו**בשבת הלוי** (שיעורים כאן): מקבל טומאה, שכן תורת כלי עליו. ויש להדגיש שהפוסקים כותבים שאין לאישה להסתכל על הנייר, שזה גורם לקלקול ללא צורך.

בגד ניילון: לרוב האחרונים אינו מקבל טומאה (**אגרות משה** (שם) **טהרת הבית** (שם) ו**בשבת הלוי** (שיעורים כאן)). ויש שהחמירו בזה (**מנחת יצחק** ד, קיח). אך גם המקילים החמירו אם הניילון תפור בקצה בחוטי פשתן (**אגרות משה וטהרת הבית**).

צמר גפן: **לשבת הלוי** (שם) אינו מקבל טומאה. אך למעשה החמיר כשהניחה מול אותו מקום. ו**לטהרת הבית** (א, עמוד תה) אינו מקבל טומאה.

פד:

הפוסקים דנו בו מצד שאינו גדול ג' על ג' טפחים, ומאידיך הרי עשה ממנו כלי הראוי לשימוש. ולדינא **טהרת הבית**, **הגר"נ קרליץ ועולת יצחק** הקלו בזה. ו**בשבת הלוי והדרכי טהרה** (שם) החמירו בזה. הביאים בספר **אבני שהם** (כאן) והוא פסק להקל בשעת צורך.

³² וכן פסק **בטהרת הבית** (א, עמוד תיב) וכתב שכן פסקו **מלבושי טהרה**, **צמח צדק** ועוד.

◀ **רמב"ן:** הלכה כת"ק.

◀ **רבינו שמחה וראב"ן:** הבגד טהור, אך האישה טמאה.

◀ **רשב"א:** נראים דברי הרמב"ם, איך המחמיר תבוא עליו ברכה.

ל נחלקו האחרונים לדינא:

◀ **דגול מרובה:** תמוה מדוע לא הביא השו"ע שיש חולקים ומטמאים בבגד צבעוני.

וקשה להקל מול שלושה חמורי עולם (רבינו שמחה, ראב"ן ורמב"ן).

◀ **תשובה מאהבה:** מאחר ורוב הפוסקים הקלו בזה, כך הלכה.³³

◀ **חת"ס:** בגדי צבעונים מצילים על האישה, אך לא בגד הצמוד לגוף.³⁴

א. בגד מנומר:

◀ **מעיל צדקה, סדרי טהרה, חכמת אדם ורע"א**³⁵: אם היה שיעור גריס בכתם, טמא, ואין

הצבע מחלק את הדם לשניים. אך אם רק בצירוף החלק הצבוע יש גריס, טהור.

◀ **חו"ד, תפארת צבי, תשובה מאהבה**³⁶: אף מקום הצבוע מצטרף להשלים לגריס.

ב. כל צבע שהוא מציל בכתמים (**מעיל צדקה**)³⁷.

♦ לבישת בגד צבעוני

רבי יונתן אומר שלפיכך התקינו לאישה בגדי צבעונין כדי להצילה מדין כתמים. ומקשה הגמרא: וכי מי התקין תקנה זו? ומבארת שכוונתו לומר שלא התירו בגדי צבעונים אלא להקל על האישה (ומקשה: וכי מי אסרם? ומבארת שרצו חכמים לגזור (בפולמוס של אספסינוס) שלא ללבוש בגד צבעוני כלל משום החורבן, ותיקנו שעדיף ללבוש כדי להקל בכתמים).

רמב"ם: לפיכך תיקנו שאישה תלבש בגדי צבעונין כדי להצילה מדיני כתמים.

ל **בית יוסף:** תמוה, שהרי הגמרא חזרה בה וביארה שלא הייתה תקנה. ואפשר שהייתה לרמב"ם גירסא אחרת, או שמאחר והגמרא ביארה מי התיר את בגדי הצבעונים, שוב ניתן לומר שתיקנו ממש.

Ⓢ **רמ"א:** לפיכך תלבש אישה בגדי צבעונין כדי להצילה מכתמים.

ל כל זה בימי טהרתה, אך בימי ליבונה לא תלבש אלא לבן³⁸ (**עמודי כסף**).

³³ וכך פסקו האחרונים (**שבט הלוי** (שיעורים כאן) ו**טהרת הבית** (א, שפח)). ובבדי השלחן כתב שהמחמיר תבוא עליו ברכה (כרשב"א).

³⁴ אך לדינא האחרונים חלקו על דבריו וטיהרו אף בבגד הסמוך לבשר (כ"כ **שבט הלוי** (שיעורים כאן), **טהרת הבית** (א, שצ) ו**עוד**). אמנם **בשבט הלוי** החמיר אם נמצא סמוך לבשרה וגדול מגריס וברור שזה דם.

³⁵ וכן פסק ב**טהרת הבית** (א, שצד). וכן כתבו פוסקים רבים, וכן מקובל להורות (**אבני שהם**).

³⁶ וכן החמיר **בשבט הלוי** (שיעורים כאן).

³⁷ **בשבט הלוי** (שיעורים כאן) כתב שאין להקל בבגד בהיר, כיוון שצבעים אלה אינם גורמים לדם להשתנות ממראיתו. ורק באדום בהיר אפשר שיש להקל. אך **טהרת הבית** (א, שצא), הקל בכל צבע שאינו לבן ממש (וכן פסקו **מעיל צדקה**, **חכמ"א**, **האלף לך שלמה**, **האור לציון והציץ אליעזר**. הביאם **באבני שהם** כאן).

³⁸ ובאישה שאינה יכולה להטהר לבעלה משום הכתמים, הקל **שבט הלוי** (שיעורים כאן), משום מקום עיגונא לאחר שאלת חכם. ואף זאת רק בימים אמצעיים ולא ביום ראשון ושביעי. אך **טהרת הבית** (א, עמוד שצח) הוכיח מכמה אחרונים שהקלו בזה, ולכן שכשיש צורך גדול ניתן להתיר בכל ז' נקיים, וכן כתב **בדי השלחן** (סימן קצו, אות קמג). ובדרכי טהרה (עמוד 47) כתב שצריכה לשאול רב, ואם יתיר לה, יכולה אפילו כל שבעה.

סעיפים יא – יב | כתמים שנמצאו על הגוף

המשנה אומרת (נז"ע"ב) שהרואה כתם על בשרה כנגד בית התורפה (כינוי לאותו מקום (על פי הרמ"א)) טמאה, ושלא כנגד בית התורפה טהורה.

בגמרא שם מבואר שהחשש אינו שמא נגעה בידה באותו מקום והביאה את הדם לאותם מקומות, לפי שאין מחזיקים טומאה ממקום למקום. אלא החשש הוא שמא נטף דם מבית התורפה על אותם מקומות.

Ⓢ **טור ושו"ע:** לא בכל מקום שתמצא האישה כתם טמאה, אלא במקום שייתכן ובא מהמקור.

❖ כתם שעל רגליה

המשנה מפרטת: על עקבה, ועל ראש האגודל – טמאה [רשב"א: וכל שכן שאר הרגל]. על שוקה ועל פרסותיה, מבפנים טמאה, מבחוץ טהורה. על הצדדים מכאן ומכאן טהורה. דבי רבי ינאי מבארים ש'בפנים' (שנפסק לגבי פרסותיה ושוקיה), היינו עד מקום החבק, ו'בחוץ', היינו מחוץ לו. ומקום החבק עצמו כלפנים.

⬅ **רש"י:** 'חבק' היינו מקום מתיחת הגידים שחובקים את הירך והשוק. כנגד אותו מקום כלפי מטה עד כפות רגליה, ולמעלה עד אותו מקום, נקרא מבפנים. ומקום החבק עצמו היינו מקום הגידים עצמם.

⬅ **ערוך(1):** כשנועלים את השוק באנפילאות שיש בהם לולאות, מקום הלולאות נקרא 'חבק'.

⬅ **ערוך(2):** כשהאישה יושבת ומכופפת ירכה על שוקה, מה שמכוסה מן הבשר נקרא מקום החבק (והב"י תמה קצת לפי פירוש זה כיצד ניתן למצוא שבמחוך ומהצדדים מכאן ומכאן טהורה, שזה שלוש רוחות. שהרי לפי פירוש זה רק בצד אחד טהורה. וישיב דבריו מעט על פי איך שהביא הרשב"א את הערוך).

⬅ **רמב"ם וטור:** 'מבפנים' נמדד מהמקום שהרגלים נדבקות זה לזה כשעומדת ומצמידה רגליה. [ב"י: ומקום החבק עצמו הוא מקום המדובק עצמו. וחבק עצמו הוא מקום הסמוך לזה הנראה מבפנים ומבחוץ].

Ⓢ **שו"ע:** מצאה כתם על עקבה³⁹, לאורך שוקה וירכיה מבפנים, והם המקומות הנדבקים

זה בזה כשתעמוד ורגליה צמודות, וכן על ראש גודלה (רמ"א: וכל שכן בשאר הרגל) טמאה. אך ממקום זה ולחוץ, אפילו מהצדדים, ואין צריך לומר מעל אותו מקום – טהורה.

א. דין שאר הרגל:

⬅ **ב"ח:** דין שאר הרגל כדין ירכה ושוקה: כלפי פנים טמאה, וכלפי חוץ טהורה.

⬅ **ט"ז:** אין להקל (כיוון שהחמירו השו"ע והרמ"א) אלא באצבעות הרגלים מלבד האגודל (וייתכן שאף הב"י מודה בזה להתיר, כיוון שהם רחוקות מצד פנים).

⬅ **ש"ך:** אין להקל בזה.

❖ כתם שעל ידיה

הברייתא אומרת (נז"ע"א) שהמוצאת כתם על קשרי אצבעותיה טמאה, מפני שהידיים עסקניות. הגמרא מבארת שלמרות שקשרי אצבעותיה אינם מגיעים כנגד אותו מקום (שכן זה גב היד) טמאה, שמא שחתה והגיע כנגדו (על פי הב"י).

³⁹ שמא ישבה כשישבת הישמעאלים ונגע העקב באותו מקום. כ"כ הפרישה והביאו הט"ז. ובערוך השלחן (ס"ק מו) כתב שזו דוגמא, אך הוא הדין אם ישבה באופן אחר כך שאותו מקום יגע בעקבה.

◀ **רשב"א בשם רבינו יונה ורי"ו**⁴⁰: טמאה דווקא כשבדקה עצמה, ולא נטלה ידה עד שמצאה את הכתם. אך סתם כך אין לומר שנגעה באותו מקום בלא מתכוון.

◀ **רמב"ם, רמב"ן (לביאור הרב המגיד)**: בכל אופן טמאה. וכן בדיון, שאף אם היד אינה נוגעת באותו מקום בלא מתכוון, מכל מקום נוגעת במקומות שהדם נוטף עליהם, ושם נטף הדם ישיר על היד (הרב המגיד).

כך פוסק **שו"ע** (לביאור הש"ך⁴¹).

ל אם אומרת שברור לה שלא נגעה במקום שהדם נפל שם, טהורה⁴² (סדרי טהרה).

א. אף למחמירים שכל כתם שעל בשרה טמא (כדעת הרמב"ם, לעיל בסעיף ו), כשנמצא כתם על ידה מקילים, כיוון שדעת רבינו יונה שאינה טמאה אלא כשלא רחצה ידה (ס"ט).

ב. כתם שעל גב ידה, שאפילו אם תשחה הרבה לא תגיע לאותו מקום, אינה טמאה. וכל שכן כשלא בדקה או שרחצה ידה בין הבדיקה למציאת הכתם (שם).

♦ כתם על חלוקה ובשרה

הברייתא (נז ע"ב) מחלקת בין שלושה ספיקות: א. ספק על בשרה- טמא. ב. ספק על חלוקה - טהור. ג. במגעות והיסטות - הלך אחר הרוב (אישה שיש ספק אם הייתה נידה ונגעה בכלי, הולכים אחר רוב ימיה (על פי רש"י)).

הגמרא מקשה: הרי שנינו במשנה שהכל תלוי אם מצאה את הכתם מעל החגורה⁴³, שאז טהורה, או מתחת לחגור, שאז טמאה. ומיישבת בשתי לישנות:

לישנא קמא: הברייתא עוסקת בכתם למטה מהחגור, אלא שהאישה עברה בשוק של טבחים [ויש לה במה לתלות]. לכן על בשרה טמאה, כי אם הגיע מבחוץ, היה הכתם נמצא על הבגד ולא על בשרה. ועל החלוק טהורה, שהרי יש לה לתלות בשוק של טבחים.

לישנא בתרא: הברייתא עוסקת בכתם למעלה מהחגור, אלא שהאישה הזדקרה (כמו גדי המזדקר בבת ראש לאחריו, ומגביה רגליו למעלה (ב"י)). לכן על בשרה טמאה וכו' (כלישנא קמא)...

◀ **רמב"ן, רשב"א, [רי"ו והרב המגיד]**: שלושה דינים עולים מדברי הגמרא⁴⁴:

⁴⁰ יש לדון מה דעת הטור שכתב שטמאה משום שהידים עסקניות, ושם נגעו באותו מקום. הרי שמצד אחד כתב שהחשש הוא שם נגעה, ולא כמו שכתב הרב המגיד. ומאידך לא הקל כדברי רבינו יונה, שרק אם בדקה ולא רחצה ידה. וצ"ב.

⁴¹ אולם **בלחם ושמלה** (ס"ק יט) הבין שהשו"ע פסק כרשב"א. וכן הבין **בטהרת הבית** (א, תיג).

⁴² ובימינו שנשים הולכות עם בגד תחתון, יכולה אישה להקל אף אם לא ברור לה שלא נגעה. אלא אם כן עשתה בדיקה (**טהרת הבית** (א, תיד) ו**שבט הלוי** (שיעורים כאן)).

⁴³ **רשב"א**: בגד שלובשות הנשים לצניעות. [ובכל מקום שתמצא עליו כתם טמאה, כיוון שהוא עשוי להסתובב מצד לצד]. ו**רש"י וברטנורא** הכוונה לבגד שלובשות כנגד בית התורפה.

וכתב **הראב"ד** (הביאו הב"י) שדין מקום החגור, כחגור עצמו, שלעיתים מתכופפת ומגיע החגור תחת אותו מקום. **רבינו ירוחם** כותב שכתם הנמצא על החלוק טמא רק אם בדקה את החלוק לפני כן. והביאוהו **הב"י והדרכי משה**, וכן פסק הש"ך, כמוכח כדלקמן.

⁴⁴ **ביאור הגמרא לרשב"א**:

הבית יוסף מביא את דברי הרשב"א ואת דרך לימודו בגמרא. ועיקרי דבריו: הלישנות בגמרא אינן חלוקות. לישנא קמא עוסקת כשעברה בשוק של טבחים. לישנא בתרא עוסקת כשלא עברה, ואין לה במה לתלות. העולה מכך, ש'חלוקה' המוזכר בלישנא קמא שטהורה, הכוונה לכתם שנמצא על חלוקה לבד, וכן לכתם הנמצא על בשרה וחלוקה יחד (שייתכן ויגיע דם מהשוק על בשרה). משום שכל עוד שאין ראייה שהכתם בא מהגוף - תולים אותו בשוק. אך אם נמצא כתם רק על בשרה, יש ראייה שהגיע מהגוף, וטמאה (שאף אם ייתכן וזה כתם מהשוק, לא ייתכן שלא תראה קצת אף על הבגד, ולכן ודאי שזה מגופה).

לעומת זאת, 'חלוקה' המוזכר בלישנא בתרא שטהורה, הכוונה לחלוקה בלבד. כיוון שלא עברה בשוק של טבחים, אין לה במה לתלות וטמאה. ורק אם מצאה על חלוקה בלבד טהורה.

- **כשנמצא כתם על הבשר למטה מהחגור:** אפילו כשעברה בשוק של טבחים טמאה, ואינה תולה⁴⁵.
- **כשנמצא הכתם על החלוק והבשר יחד למטה מהחגור:** אם עברה בשוק של טבחים, תולה בו וטהורה. ואם לא עברה - טמאה.
- **כשנמצא רק על חלוקה:** אם לא עברה בשוק: ראתה למטה מהחגור - טמאה, למעלה והזדקרה - טהורה⁴⁶. אם עברה בשוק: טהורה בכל מקרה.

כך פוסק שו"ע.

◀ **רמב"ם (חולק על הדין השלישי ברשב"א):** אם הזדקרה ומצאה על חלוקה למעלה ולא עברה בשוק - טמאה⁴⁷.

א. אף אם היה לה חלוק שאינו בדוק, ומצאה על גופה וחלוקה דם, מתייחסים לזה כמי שמצאה על חלוקה ובשרה (ואם יש במה לתלות - תולה) **(סדרי טהרה)**.

ב. **התעסקה בידיה בכתמים:**

◀ **ט"ז (בשם הרשב"א המובא בטור):** אם נמצא על ידיה טהורה. אך אם נמצא על שאר הגוף טמאה (הבנת הפת"ש).

◀ **פרישה, סדרי טהרה וחכמת אדם:** אף כשנמצא בשאר גופה תולה בו. (ומה שאין תולים טומאה ממקום למקום, היינו רק כשלא יודעת אם נגעה בדם. אך אם יודעת שנגעה בדם, תולה שמא עבר הדם למקום אחר).

ג. בימינו שהבגדים אינם מתקפלים, ואינם חלוק אחד ארוך, אם מצאה כתם על חלוקה העליון תולה בדבר אחר, וטהורה⁴⁸. **(סדרי טהרה)**. וכן אם לובשת בגד תחתון ואין הדם יכול לבוא לחלק העליון בשום עניין, טהורה **(פנים מאירות)**.

ד. **מקום למעלה מהחגור, שרק אם תשחה הרבה יגיע כנגד אותו מקום:**

◀ **חכמת אדם:** טהורה, כל שלא יודעת ששחתה הרבה.

◀ **סדרי טהרה (עיין פת"ש):** אם חגרה חגורה, טהורה. אך אם לא חגרה, טמאה חוששים שמא שחתה הרבה (כדלקמן בסעיף יג), וצ"ע.

הב"י מבאר שהרשב"א סבר שודאי שהלישנות עוסקות במציאות שונה, שאל"כ אין חידוש בלישנא בתרא. ולכן היה מוכרח לבאר שונה את 'חלוקה' בשתי הלישנות.

[והתוספות חולקים וסוברים שאם מצאה על חלוקה ובשרה, אפילו אם עברה טמאה. כיוון שלא ייתכן שהדם הגיע מבחוץ. ודעתם היא שצריך ראיה שהדם הגיע מבחוץ, ולא כרשב"א הסובר שמספיק שאין ראיה שהגיע מבפנים. ודוק].

⁴⁵ **הטור** מביא שיש אומרים שטיהרו אותה אפילו על בשרה, אם עברה בשוק. **והב"י** מביא שהכוונה **לראב"ד** אך **הרשב"א** כתב שאינו מבין סברתו. וכן הטור כתב שהעיקר כרשב"א.

⁴⁶ והקשה הרשב"א, לכאורה הרי דין למטה מהחגור ודין למעלה וכשהזדקרה שווה. ותיירץ, שלמעלה מהחגור, הדם אינו מטפף אלא נוזל, ואם הדם בא ממנה, הייתה צריכה למצוא גם על בשרה, לכן טהורה. לעומת למטה מהחגור, שייתכן והדם טפף ולא מצאה מאומה על בשרה, אלא הכל נפל על החלוק, ולכן טמאה. והסכים **הראב"ד** לחילוק זה.

⁴⁷ **רמב"ם** הלישנות אינן חולקות ושתייהן עוסקות כשעברה בשוק. ובכל מקום שהוזכר 'חלוקה' שטהורה, הכוונה לחלוקה ובשרה יחד, כיוון שיש לה במה לתלות. החידוש בלישנא בתרא שדין למעלה מהחגור והזדקרה כדין למטה מהחגור **(הרב המגיד)**. ולדעתו אין לחלק כמו שחילק הרשב"א, בין למעלה ובין למטה (עיין בהערה הקודמת) **(ב"י)**.

⁴⁸ **וכן בימינו** שהאישה לובשת בגד תחתון צמוד, כתבו הפוסקים שאף אם מצאה בבגד חיצוני דם, טהורה, מאחר ולא ייתכן שיעבור הדם, והכל לפי העניין **(טהרת הבית א, תטו)**, **שבט הלוי** (שיעורים כאן) **אבני שהם** (סעיף יח). וכן הוזכר דין בפוסקים בעוד סעיפים בסימן זה (כגון סעיף יא, בדין כתם שעל הרגלים, סעיפים יג' ויד', כ' ועוד). מאידך תהיה בכך חומרא, שאם תמצא דם על הבגד התחתון לא תוכל לתלות בשום דבר חיצוני, אפילו לא במכה שבגופה (אא"כ יש לה מכה באותו מקום).

❖ כשיש לה מכה

כנזכר, אישה יכולה לתלות בכתמים שמצאה על גופה, באופן שייתכן והגיעו שלא מאותו מקום. ופרטי הדינים התבארו לעיל.

רשב"א ורמב"ם: כשיש לאישה מכה בגופה, תולה בה, אפילו אם מצאה על בשרה מתחת לחגור. אפילו אם זו מכה שהגלידה, אלא שיכולה להוציא עוד דם.

טור (על פי הגמרא בדף נח ע"א): אם יש לה מכה שאינה יכולה לנטוף למקום שמצאו את הכתם (כגון מכה שבכתף, ומצאה על הירך) אינה תולה בה. (אך מכה שבצווארה לעיתים תולה בה ולעיתים לא, כגון כשהמכה בצד הצוואר- אינה תולה בה (בית יוסף בביאור הטור)).

כך פוסק שו"ע.

ש"ך: בשלושה ימים הראשונים לשבעה נקיים אינה תולה במכה (כדלקמן בסימן קצו).

א. הוא הדין שהתעסקה בכתמים בידיה, ונמצא דם על ידיה (ט"ז).

סיכום:

בשר בלבד	בשר וחלוק		חלוק בלבד			
	לא עברה בשוק	עברה בשוק	לא עברה בשוק	עברה בשוק		
טמאה (תלוי באיזה מיקום על הרגל)	טמאה	טהורה	טמאה	טהורה	למטה מהחגור	
טמאה (הראב"ד מטהר)			רשב"א ושו"ע: טהורה רמב"ם: טמאה		הזדקרה	למעלה מחגור
טהורה					לא הזדקרה	

סעיף יג | כתם על השרוול

המשנה אומרת (נו ע"ב) שאם מצאה כתם על בית יד של חלוקה, אם יכול להגיע כנגד בית התורפה טמאה, ואם לאו טהורה.

רשב"א: אם יכולה לשוח הרבה ולהגיע כנגד בית התורפה, טמאה.

כך פסקו טור ושו"ע.

חכמת אדם: תשער אישה בעצמה, שאם מגיע השרוול עד פי הטבעת כשמקנחת עצמה, טמאה.

סעיף יד | ישנה עם הבגד

המשנה אומרת (שם) שאם הייתה פושטת את הבגד ומתכסה בו בלילה, בכל מקום שמצאה בו דם, טמאה.

רשב"א: אפילו אם לא כיסתה בבגד אלא את ראשה, טמאה, הואיל והוא חוזר אילך ואילך.

כך פוסקים טור ושו"ע.

❖ בגד ששימש לכיסוי ראש

המשנה שם אומרת שהוא הדין בפוליוס.

◀ **רמב"ם:** הוא אזור סביב מתניה.

◀ **רשב"א וטור:** היא מעפורת שקושרת על ראשה.

ל **בית יוסף:** ונראה שאם קשרה אותו היטב על ראשה, אינה טמא בכל מקום, שהרי אינו מתהפך אילך ואילך.

☞ וכן פסק בשו"ע (והביא את שני ביאורי הראשונים).

סעיף טו | שתי נשים שלבשו בגד

רבינו ירוחם: שתי נשים שכיסו ראשם בלילה, ונמצא עליו כתם, אע"פ ששתיהן לבשו את החלוקה⁴⁹, שתיהן טמאות.

☞ כך פוסק שו"ע.

סעיף טז | מכה בצווארה

רשב"א: כדין טומאה כך דין טהרה, ולכן אם הייתה לה מכה בצווארה שאינה יכולה לטפטף לחלוק, אך פשטה והתכסתה בחלוק בלילה, תולה באותה מכה.

☞ כך פוסקים טור ושו"ע.

סעיף יז | מצאה כתם למעלה ולמטה

הברייתא אומרת (נט ע"א) שאם מצאה כתם מעל החגור ומתחת לחגור, יכולה לתלות בכתם העליון עד כגריס.

◀ **רש"י:** הכוונה שמצאה טיפי דמים פחות מגריס ויותר מגריס, תולה בעליון (שבא ממאכולת⁵⁰) עד שיהיה גודלו כגריס.

◀ **תוספות ורא"ש (וכן מוכח בתוספתא):** כלומר, כמו שתולה שהכתם העליון הגיע מעלמא (כיוון שיודעת שלא הזדקרה⁵¹), כך תולה שהכתם התחתון הגיע מעלמא. ודווקא כשהכתם העליון גדול כשלושה או שני גריסים, עד יותר מגריס. אך אם גודלו רק כגריס (שייתכן והגיע ממאכולת) והתחתון יותר מגריס (ואין לתלות בכינה), טמאה.

☞ כך פוסקים טור ושו"ע.

ל דווקא אם העליון והתחתון באותו צבע, אך אם צבעם שונה, אינה תולה זה בזה (פ"ט).

א. צריך עיון כשמצאה למעלה על חלוקה, ולמטה מצאה על בשרה, אם תולה זה בזה (פ"ט).

⁴⁹ ועיין בסעיף מח לביאור מה הרבותא בכך.

⁵⁰ כך נראה כוונת רש"י שם.

⁵¹ אע"פ שהתבאר בסעיף יא, שבסתמא אין חוששים שמא הזדקרה, וכאן צריכה לדעת שלא, יישוב הש"ך, שכאן יש ריעותא נוספת וצריך לתלות בשני דברים. והיינו שגם לא הזדקרה וגם שהתחתון הגיע מעלמא כמו שהגיע העליון. ושתי תליות לא תולים.

סעיף יח | תלייה בכל דבר

המשנה אומרת (נח ע"ב) שתולה בכל דבר שיכולה לתלות בו, שחטה בהמה, חיה או עוף, או התעסקה בכתמים, או שישבה ליד המתעסקים בכתמים, תולה בהם. הברייתא מוסיפה שאם עברה בשוק של טבחים תולה בו, אע"פ שאינה יודעת שניתז עליה דם. הברייתא אומרת שאפילו אם לבשה שלושה חלוקים ונמצא אפילו בתחתון, יכולה לתלות בו (שמא ניתז מבין רגליה או שהתקפלו החלוקים העליונים (רשב"א)).

כך פוסקים טור ושו"ע.

- א. **חמודי דניאל:** אישה שיש לה דם מהאף, יכולה לתלות בו, אם דרכה בכך. כמו כן יכולה לתלות בצואת תרנגולים שהיא אדומה. וכן אם שואפת טבק ומתעטשת, או שבעלה שאף טבק. וכן אם החזיקה תינוק הלבוש בבגד אדום והטיל מי רגלים, שייתכן ונצבעו מהבגד. וכן אם הזיעה ולבשה בגד אדום. והכל לפי ראות עיני המורה.
- ב. אף אם אינה יודעת בוודאות שנגעה בדמים, אך ידיה מלוכלכות בדם, תולה שבגדה התלכלך בידיה, שהידיים עסקניות הן⁵² (שם).

❖ תלייה במכה

המשנה מוסיפה שאם יש לה מכה תולה במכתה, אם המכה במקום שיכול לייטוף על המקום. [אפילו כשמצאה על בשרה (והתבאר לעיל בסעיף יא)]. אפילו במכה שהגלידה, אלא שיכול להתגעל ולהוציא דם.

רשב"א, מרדכי, סמ"ג ותרומה: אפילו שעלה עליה כרום ועכשיו אינו מטפטפת, אפילו הכי תולה בה.

כך פוסק שו"ע.

סעיף יט | תלייה בבנה ובעלה

המשנה אומרת (נח ע"ב) שאישה שראתה כתם יכולה לתלות בבנה ובעלה.

רשב"א, רמב"ם, סמ"ג ותרומה: כלומר, אם התעסקו בכתמים יכולה לתלות בהם, שכן רגילים הם לגעת בה ובבגדיה⁵³. כמו כן, אם יש להם מכה, יכולה לתלות במכתם.

רמב"ן: אם התעסקו בדמים ולא נמצא עליהם דם, אינה תולה בהם. (משום שאם עליהם אין דם, לא ייתכן שהגיע מהם דם אליה). אך אם התעסקו בדבר המתז דם, תולה בהם (ב"י).

שו"ע: כשם שתולה בה, כך תולה בבנה ובעלה, ואם התעסקו בכתמים או שיש להם מכה, תולה בהם. אבל אם לא נמצאו עליהם דמים, אינה תולה בהם, אלא אם התעסקו בדברים המתזים דם.

מרדכי ושערי דורא: אם שכבה לידה אישה אחרת עם מכה, יכולה לתלות בה כדין בעלה ובנה.

כך פוסק רמ"א.

⁵² וכבר התבאר לעיל, שמה שאין תולים ממקום למקום, היינו רק שאינה יודעת בוודאות שהתלכלכה והוי ספק ספיקא. אך אם ידעה שהתלכלכה תולה ממקום למקום.

⁵³ לפי זה, דווקא בבנה קטן שדרכו להיות בקירוב לאימו. אך בבנה הגדול, שאין דרכו להיות קרוב כל כך, אינה תולה בו (אבני שהם בשם ט"ז, ס"ט וחוו"ד).

א. אם ידוע שהיה עליהם דם, אע"פ שכרגע אין עליהם, תולה שבזמן שנגעה בהם היה עליהם דם ("חוש"ר).

ב. תולה במכה או בכתמים שבבנה ובעלה אפילו אם מצאה כתם על בשרה⁵⁴. אך אינה יכולה לתלות בדם שניתז מהם כשנמצא על בשרה, שאין זה עדיף מאשר עברה בשוק של טבחים (פרישה, סד"ט וחיי אדם).

ג. מכה שיכולה להתגלע (אך אינה מדממת כרגע):

◀ **אב"ד של מיקלאש:** אינה תולה בבנה ובעלה (ותימה מניין לשו"ע שכתב בכך).

◀ **חתם סופר:** תולה בהם, שכן מוכח מהרבה ראשונים (רשב"א, תרומה, מרדכי, סמ"ג, סמ"ק ורי"ו. ואף יש לזה הכרח מהש"ס).

סעיף כ | יצא דם מפי האמה

רשב"א: מי שיוצא ממנו דם מפי האמה, בין ער בין ישן, פעם או פעמיים בחודש. ובשעת התשמיש נמצאו טיפי דמים על האיש והאישה, ואף לאחר התשמיש כשהאיש מקנח עצמו יוצאים טיפי דם מפי אמתו. אישתו אינה טמאה נידה, אלא תולה בבעלה (וכל שכן כשמדובר על אישה המסולקת דמים).

☞ **שו"ע:** מי שרגיל⁵⁵ לצאת ממנו דם מפי האמה, ונמצא דם על אישתו בשעת תשמיש,

תולה בבעלה (וכן הדין אם רגילה לפלוט ש"ז לאחר כמה ימים ומצאה דם, תולה בו (מהרי"ט)).

⌋ ואם רגיל הדם לצאת רק בשעת הטלת מי רגלים, אינה תולה בו (נוב"י).

סעיף כא | כתם מאחור ומכה לפנים

☞ **ראב"ד ושו"ע:** אישה שיש לה מכה לפניה, ומצאה כתם על בגדיה מאחור, תולה במכתה. משום שייתכן שישבה והחלק האחורי הגיע לפניה.

סעיף כב | ספק אם עברה בשוק

המשנה אומרת (שם) שאם ישבה בצד המתעסקים בדמים תולה בהם. ומדייקת הגמרא שדווקא אם ישבה, אך אם מסופקת אם ישבה (או עברה ליד שוק של טבחים), אינה תולה. וכך מפורש בבביתא שם⁵⁶.

עוד אומרת הגמרא שם שעיר המצויים בה חזירים אין בה כתמים, אלא תולים שהדם הגיע מהם (שהם אוכלים שרצים ונבילות ומתזים דם (רש"י)). ואמר רבי נחמן בר יצחק שדקורת כעיר שיש בה חזירים (משום שיש בה טבחים הרבה, ושם עברה האישה לידם ללא דעתה (על פי רשב"א)).

⁵⁴ ונראה שתולה בבעלה כשמצאה בבשרה דווקא אם היא מותרת לו, וצ"ב שכן לא הביאו זאת הפוסקים. ועיין בש"ך שכתב 'שדרכם ליגע בה', ומשמע קצת כדברינו. אמנם ייתכן שאף בזמן שאסורה עליו, תולה בבעלה משום הזמן שהייתה מותרת לו, אא"כ ברור שהדם לא הגיע לפני כ"כ הרבה זמן. וצ"ע.
(נראה שבבנה הקטן יכולה לתלות בכל מקרה כי בזמנם היו ישנים ללא בגדים. ואכן בימינו נראה שהדין יהיה שונה אף בבנה).

⁵⁵ **ברמ"א** בסימן קפז, יג, הביא דין זה לגבי רמ"ת, ושם לא כתב שרגיל, אלא כתב בסתם: מי שיצא דם מפי אמתו. וכוונתו שאפילו בפעם אחת תולה בו, משום שברמ"ת הקלו (אבני שהם כאן).

⁵⁶ טעם הדבר: יש שכתבו משום שהו ספק ספיקא להחמיר: שמא לא עברה, ואם תאמר שעברה, שמא לא ניתז עליה. ויש שכתבו מפני שמצינו שספק ביאה (כלומר, אם הגיעה למקום) חמור מספק מגע. ונפק"מ אם יש מכאן ראייה שאפילו בדין דרבנן אומרים ס"ס להחמיר. לדעה ראשונה יש מכאן ראייה שמחמירים, ולדעה שניה אין מכאן ראייה. (עיין בכל זה בטהרת הבית (א, תלד) ואבני שהם (כאן)).

רשב"א: אינה תולה רק כאשר השוק נמצא במקום מסוים, והיא אינה יודעת אם עברה לידו. אך אם השוק נמצא בכמה מקומות, תולה בו, שמא עברה ולא אדעתה (ולמד כן מדין תליה בחזירים, שאע"פ שאינה יודעת אם עברה לידם תולה בהם, שמא עברה ולא אדעתה. אף כאן, כל העיר נחשבת כשוק של טבחים).

כך פוסקים טור ושו"ע.

❖ עיר שיש בה חזירים

כנזכר, עיר שיש בה חזירים אין בה כתמים. ורב נחמן בר יצחק אמר שדקורת דינה כעיר שיש בה חזירים (משום הטבחים שהיו מצויים בה).

◀ **תוספות ורא"ש:** אין דין זה מצוי בימינו, שאין זה מצוי שחזירים יתיזו דם. והכל לפי העניין (רא"ש).

◀ **רמב"ם ורשב"א:** אף בימינו שייך דין זה.

◀ **רשב"א:** אך בימינו שהחזירים נמצאים בתוך מכלאות וכדומה, אינה תולה בהם, אלא אם כן יודעת שהלכה למקומם (וכן השמיט השו"ע דין זה).

סעיפים כג – כד | התעסקה באדום ומצאה שחור

רבא אומר (נט ע"א) שאישה שמצאה כתם ממין אחד, תולה בו מינים הרבה. מקשה הגמרא מברייטא האומרת שאם התעסקה באדם ומצאה שחור אינה תולה באדום. ומיישבת: התעסקה שאני (כלומר, אם יודעת שהתעסקה באדום, אינה יכולה לתלות בו שחור. ורק אם ניתז עליה אדום, יכולה לתלות, שמא גם שחור ניתז עליה ולא אדעתה (רש"י)).

בלישנא בתרא הגמרא מיישבת את רבא, שהוא עסק באישה ששחטה תרנגולת שיש בה כמה מיני דמים (דם שחית – אדום. דם אבריה – שחור. דם בני מעיה – כקין כרכום (ר"ה)).

◀ **ר"ח (על פי הרא"ש), רמב"ם ורמב"ן:** הלכה כלישנא בתרא, ואם שחטה תרנגולת תולה כמה מינים במין אחד. אך אם מצאה כתם מעל החגור בצבע מסוים, תולה שאף כתם שמתחת לחגור באותו הצבע הגיע מעלמא⁵⁷ (כמו שהגמרא בדף נט ע"א אומרת, שתולה תחתון בעליון).

כך פוסק שו"ע.

◀ **רשב"א⁵⁸ וראב"ד:** הלכה אף כלישנא קמא, ותולה כתם ממין אחד בכתם אחר.

א. התעסקה בדם אחד בתרנגולת:

◀ **רמ"א (בתשובה, הביאו הט"ז בס"ק מא):** תולה בו את כל שלושת המינים⁵⁹.

⁵⁷ וכתב הב"י שכך מוכרח להעמיד (שמצאה למעלה מהחגור, ותולה גם את למה מהחגור) שאם מדובר כשמצאה כתם מתחת לחגור, תטמא משום אותו כתם, והיאך תתלה בו כתמים אחרים לטהרה. אלא ודאי שמצאה מעל החגור, שוודאי הגיע מעלמא, וכיוון שכן יכולה לתלות בו כתם שמתחת לחגור (עיין בסעיף יז).

⁵⁸ עיין בב"י שכתב שהרשב"א ביאר אחרת מעט מרש"י את כוונת דחיית הגמרא 'נתעסקה שאני'. ויש להעיר שאף לדיעה זו יש להתייחס לגדרים שנפסקו בסעיף יז (לגבי גריס גדול למעלה וקטן למטה או להיפך. ופשוט).

⁵⁹ עיין באבני שהם (שכאן) שהוכיח כן מפשטות המאירי שכתב (בגמרא שם ד"ה נתעסקה): 'ואם נתעסקה בדבר הכולל הרבה צבעים כגון שהתעסקה בתרנגול, שיש בו כמה מיני דמים, תולה בו אף אדום בשחור וכיוצא בזה'. וכן לשונו של הראב"ד (בשער הכתמים): 'שהיא תולה בו כמה מינים ואפילו שחור באדום'. [לפי דבריהם יש ליישב יותר את הרבותא של רבא לל"ב, שתולה שחור באדום כאשר התעסקה בתרנגולת, למרות שלא התעסקה במין זה ממש. אך לט"ז

◀ **ט"ז (שם) וגליון מהרש"א (כאן):** תולה רק במין שהתעסקה בו.

❖ **כתמים שאינם דומים זה לזה לגמרי**

הברייתא אומרת (נח ע"ב) שרבי מאיר תלה כתם בקילור ורבי תלה בשרף השקמה (ולא קירבו את הכתמים לראות אם הם שווים לגמרי (ב"י)).

רשב"א, רי"ו וטור: אע"פ שהצבעים אינם שווים בדיוק, תולה אחד בשני. כגון אם התעסקה במימי תלתן או במימי אדמה, תולה בהם דם גמור (**רשב"א וראב"ד** (ע"פ משמעות הגמרא בדף יט ע"א, האומרת שאלו צבעים אדומים)).

Ⓢ כך פוסק **שו"ע**.

סעיף כה | שתי נשים שהתעסקו בציפור

הברייתא אומרת (נח ע"ב) ששתי נשים שהתעסקו בציפור שיש בה דם כסלע, ונמצא על שתיהן דם כסלע שתיהן טמאות.

Ⓢ כך פוסקים **טור ושו"ע**.

❖ **באו לשאול בזו אחר זו**

◀ **ב"ח, ש"ך ותורת שלמים:** טמאות דווקא כשבאו לשאול יחד. אך אם באו לשאול זו אחר זו שתיהן טהורות.

◀ **דרישה וט"ז:** טמאות אפילו כשבאו לשאול זו אחר זו⁶⁰. (**ט"ז:** שהרי אין לנו במה לתלות, שהרי ספקו טמא⁶¹).

סעיפים כו – כז | התעסקה בדם מועט ומצאה כתם גדול

רבי ירמיה מסתפק (נט ע"א) באישה שהתעסקה בדם כגריס ונמצא עליה גריס ועוד (האם תוכל לתלות את התוספת במאכולת (רש"י)). הגמרא מוכיחה מברייתא האומרת שאם התעסקה במועט אינה תולה בו מרובה. ודוחה שכוונת הברייתא לאישה שהתעסקה בכגריס ומצאה עליה שני גריסים ועוד. והחידוש הוא שלא תאמר שטהורה משום שהגריס שהתעסקה בו נפל באמצע והוא מפריד בין שני הגריסים שבצדדים, קמ"ל שטמאה.

ודעימיה יותר צ"ב מה החידוש של רבא. (ולא נשמע שבא לחדש שלתרנגולת יש כמה מיני דמים, שאין זה לשונו כלל).

⁶⁰ **הט"ז** מחלק בין שני בתים שספק אם נכנס אליהם עכבר עם חמץ בפיו, וכן שנים שהלכו בשני שבילים שבאחד יש טומאה, ששם אם באו בזה אחר זה שניהם טהורים. וביאר כוונתו **בשבט הלוי** (שיעורים כאן) שבשני בתים או שני שבילים, כל אחד בפני עצמו מותר, שהרי יש לכל אחד חזקת היתר. לעומת כתמים, שבאופן עקרוני צריך להחמיר כשאין במה לתלות, והתליה נצרכת כדי להוציא מטומאה, ולכן כשיש ספק אין במה לתלות וטמאה.

החוו"ד (ס"ק יד) הקשה מדין שבויה שאסורה לכהן, ואם יש מחבוא בעיר מצלת על כולן, וכל אחת תולה בזו אחר זו. הרי ששם טמאות ללא תליה, ועם זאת התירו לתלות בזו אחר זו. וכתב **בשבט הלוי** (שיעורים כאן) שהפוסקים כתבו שלא כט"ז. ובשעת צורך ניתן להקל כש"ך. ועיין לקמן בסעיף לו, ובהערה שם.

⁶¹ וחלק על **הדרישה** שכתב שכאן החמירו משום שזה ספק דאורייתא, שהרי אין בזה אלא איסור דרבנן של כתם. וכן חלק על טעם נוסף שכתב הדרישה, שמא חצי סלע נפל מהציפור והחצי השני נפל מהמקור של כל אישה. ודחה **הט"ז** שבגמרא לא נתנו טעם לטמא משום כך. ועל כרחק שבכל מקום לא תולים לומר שחצי הגיע מעלמא וחצי הגיע מהאישה.

- ◀ **רא"ש וטור:** להלכה פוסקים לחומרא בספק זה, ולכן אם התעסקה בגריס ומצאה יותר, טמאה. וכן הדין אם התעסקה בגריס ומצאה שני גריסים.
- ◀ **רמב"ם ורשב"א (על פי הב"י):** להלכה מקילים בספק זה, ולכן טהורה אפילו אם התעסקה בגריס ומצאה שני גריסים. אך יותר משני גריסים טמאה.
- Ⓢ כך פוסקים **שו"ע ורמ"א**.

❖ התעסקה בפחות מגריס ומצאה שני גריסים

- ◀ **רמב"ן ורשב"א להבנת הב"י:** אם התעסקה בפחות מגריס ומצאה שני גריסים טהורה, שתולים שהדם שהתעסקה הגיע לאמצע (ורק אם התעסקה בגריס ומצאה יותר משני גריסים אינה תולה בכך, כנזכר בגמרא).
- Ⓢ כך פוסק **שו"ע**.

- ◀ **רמב"ם ופשט רשב"א:** כל שכן שטמאה.

Ⓢ כן פסקו **פרישה, ב"ח, ט"ז, מעדני מלך, ש"ך ותורת שלמים**.

❖ התעסקה ואינה יודעת בכמה

- ראב"ד ורשב"א:** אם התעסקה בדם, ואינה יודעת בכמה, תולה שהתעסקה בדם בגודל הכתם.
- Ⓢ כך פוסק **רמ"א**.

סעיף כח | מצאה כתם גדול מגריס וכינה מעוכה בו

נחלקו האמוראים (נט ע"א) באישה שמצאה גריס ועוד, ובאותו עוד מצאה כינה מעוכה. לרבי חנינא טמאה, ולרבי ינאי טהורה, שכן מוכח שאותו עוד בא מהכינה.

- ◀ **רמב"ם:** הלכה כרבי חנינא וטמאה (כפשט המשנה שם שלא חילקה בזה (מ"מ)).
- ◀ **רא"ש, רמב"ן, רשב"א וטור:** הלכה כרבי ינאי וטהורה. שבשל סופרים הלך אחר המיקל. והוא הדין אם מצאה שני גריסים.
- Ⓢ כך פוסק **שו"ע**.

⌚ למרות שבסעיפים הקודמים תולה אף שאין כינה מעוכה על העד. שאני התם שהתעסקה בכתמים ויכולה לתלות בהם, אך כאן לא התעסקה, ואין לה לתלות אלא בכינה (ש"ך).

סעיף כט | דין תליה בפשפש

- Ⓢ **רשב"א, טור ושו"ע:** במקרה שהרגה פשפש, שנפסק שתולה בו עד תורמוס, דינו כדין תליה בגריס לכל דיניו.

סעיף ל | תלייה בכתמים בימינו

הגמרא דנה (יט ע"ב) מהו גוון אדום האוסר, ומביאה בזה דוגמות כגון דם כינה של ראש (אך לא כינה של גוף), וכגון דם מכה שבא מאצבע של בחור שלא נשא אישה. במשנה מובא (נח ע"ב) שרבי עקיבא התיר אישה שראתה דם, על סמך מכה שיש לה (אפילו שאינה מוציאה דם, אלא יכולה להוציא דם).

◀ **י"א ברשב"א:** בימינו אין בקיאים במראות דמים, ולכן אי אפשר לתלות בשום דבר (וכמו שמוכח בגמרא שצריך דווקא גוונים מסוימים).

◀ **רמב"ן, רשב"א, ראב"ד, תוספות וטור:** אף בימינו תולה כתמיה בדברים שונים, אף מבלי לבדוק שהם שווים בדיוק. (ואין ראייה מהגמרא, כיוון שהיא עסקה בהווה אמינא, שתולה אפילו בדם שודאי אדום, ואם כך אינה תולה אלא באותו גוון. אך מי שאינו בקי, או שאבד לו המראה, תולה בכל אדום שהוא. וכך מוכח מר"ע, שתלה מבלי להשוות בדיוק).

Ⓢ כן פוסק שו"ע.

סעיף לא | בדיקת סממנים

המשנה אומרת (סא ע"ב) ששבעה סמנים מעבירים על כתם כדי לדעת אם זה דם או צבע. אם הכתם דהה, סימן שזה דם. ואם נשאר כמות שהוא סימן שזה צבע.

רמב"ם (להבנת הרב המגיד⁶² והב"י), רמב"ן וראב"ד: כתם שאין לה במה לתלות, ומסתפקת אם הוא דם או צבע, כל עוד לא בדקה טמאה מספק⁶³.

Ⓢ כן פוסק שו"ע.

נחלקו הראשונים האם בדיקת סמנים מועילה רק לטהרות, או אף אישה לבעלה:

◀ **רמב"ם ורשב"א:** בדיקת סמנים מועילה אף אישה לבעלה. (וכן הסכים בשו"ע לדעתם).

◀ **רמב"ן וראב"ד:** בדיקת סמנים מועילה רק לטהרות, אך לא אישה לבעלה.

Ⓛ **בית יוסף:** בימינו שאיננו יודעים מה הם אותם סממנים, אין אפשרות לעשות בדיקה זו.

Ⓢ כן פוסק שו"ע.

א. המסופקת בדם או צבע בימינו:

◀ **לבוש⁶⁴:** טמאה מספק.

⁶² אך הרמב"ן והראב"ד הבינו שכוונתו שטהורה כל עוד לא בדקה. והקשו עליו. והמגיד משנה ביאר כך כדי שלא יוקשו דבריו. וכן הסכים בב"י.

⁶³ נראה שאף לרמב"ם (והשו"ע שפסק כוותיה), אין הכוונה שבכל כתם אינה טמאה ודאי, שמא הוא צבע. אלא רק כתם שמסופקת בו אם הוא צבע או דם, אז טמאה רק מספק עד שתבדוק. ועיין באחרונים על השו"ע (שמשמע מהם שכאן יש ספק, אך בסתמא לא נראה שיש ספק. ואם לא נאמר כך, הרי שכל אישה הטובלת על כתם בימינו (שאין בדיקת סממנים) טובלת רק מחמת ספק, וא"כ לא תברך (ואף הסוברים שאין לברך על טבילה משום כתם, לא כתבו כן מחמת נימוק השו"ע הכא. ופשוט).

⁶⁴ וקצת נראה כך גם מרעק"א (הגהות על סעיף כג) שכתב שאישה שהתעסקה בצבע אינה יכולה לתלות כתם שמצאה עליה, מאחר וניתן לבדוק אם זה צבע או כתם. ואף שבימינו אין אפשרות כזו, נחשב הדבר לחסרון ידיעה שלנו. (אך בשבט הלוי (שיעורים בסעיף לא) כתב שסוגיא דעלמא שאין חוששים). ובנידון דידן כתב באבני שהם (כאן) שיש להחמיר בספק (שכן פסקו החכ"א ושו"ע הרב, ושכן נראה מה"ט). אך הוסיף שבימינו ספק זה אינו מצוי משום שלובשות בגד תחתון צמוד.

אמנם אם מסופקת אם היה אדום כלל, פסק בשבט הלוי (שם) להקל כשאין רגלים לדבר שראתה מראה אדום. עיין בהערה הבאה.

◀ **תורת שלמים ויד אברהם:** טהורה מספק⁶⁵ (ואין זה כספק חסרון ידיעה).

סעיף לב | אישה שמצאה דם במלאכתה

הגמרא מספרת (נח ע"א) שאישה אחת מצאה דם על משתיתא (רש"י: חוטי השתי⁶⁶) ופסק רבי ינאי שתחזור שוב על אותה פעולה לבדוק אם הדם יכול להגיע ממנה לשם (על פי רש"י ורשב"א).

כך פוסקים **טור ושו"ע**⁶⁷. (והיינו שצריכה לבדוק אם אותו מקום יכול להגיע כנגד המקום שנמצא עליו הכתם (ט"ז וש"ד)).

רמ"א: ודווקא אם מצאה את הכתם על דבר המקבל טומאה (כנזכר בסעיף י).

סעיף לג | כתם שנמצא על עד בדיקה

הקדמה לסעיפים לג – לח

- א. סעיפים אלה עוסקים באישה שעשתה בדיקה פנימית ומצאה כתם על העד, שבמציאות כזו טמאה אפילו בכל שהוא. אלא שיש מקום לתלות שמא הכתם לא הגיע ממנה אלא ממקום אחר.
- ב. אישה שבדקה עצמה והניחה את העד במקום שמור (קופסא) ומצאה כתם כל שהוא, טמאה. בדקה ומצאה על הכתם כינה מעוכה, נחלקו הלישנות בגמרא, ופסקו הראשונים שטמאה (סעיף לג).
- ג. בדקה עצמה והניחה את העד במקום שייתכן וכינה נמעכה עליו (תחת כר וכסת). אם הוא עגול וקטן מגריס, טהורה, שמא דם זה הגיע מכינה. ואם משוך טמאה, שודאי הגיע מגופה (סעיף לד).
- ד. בדקה עצמה והטיחה את העד על רגלה וכדומה, ולמחרת מצאה דם על העד ועל רגלה. אם הכתם על העד משוך, טמאה. אך אם היה עגול טהורה, שמא היה דם על רגלה וממנה הגיע אותו דם. ואם היה קטן מגריס טהורה בכל מקרה (סעיף לה).
- ה. הטעם להתיר במקרים שהתירו (בסעיפים לד' ולה') הוא משום שלא הרגישה ביציאת הדם, ויכולה לתלות שהדם הגיע ממקום אחר. ורק כשהדם מעל גריס, או שהדם משוך, ודאי שהגיע מגופה ולא מעלמא⁶⁸ (בית יוסף).
- ו. בדינים אלה מתבאר דיני עד הבדוק (ובזה עוסקים סעיפים לג - לה), עד בנוני ועד מלוכלך. (ובהם עוסקים סעיפים לו - לז).
- ז. בסעיף לח מתבאר מהו עד בדוק ומהו עד שאינו בדוק.

⁶⁵ **ובשבת הלוי** (שיעורים כאן) כתב שלמעשה כשמסופקת במראה ואין רגלים לדבר שראתה מראה אדום, טהורה. אך אם היה מראה אדום, אלא שאומרת שמסופקת בו, טמאה שמא היה דם, אע"פ שאי אפשר לברר. ואם היה מראה אדום ומסתפקת אם היה בו שיעור, צריך להחמיר, כיוון שרק מחמת חסרון ידיעה אי אפשר לדעת אם היה בו שיעור, ובכה"ג מחמירים.

אמנם בספר **אבני שהם** (כאן) כתב שמאחר ואין זה ברור שהתורת שלמים אכן חולק על הלבוש, וגם החכמת אדם ושו"ע החמירו, יש להחמיר בזה. ובייחוד שבימינו שהולכות עם בגד תחתון, אין לתלות שמא זה צבע כלל. ⁶⁶ והגם שאינם מקבלים טומאה, כתב **תוספות** שמאחר והם מקבלים טומאת נגעים, מקבלים כתמים. אך לר"ן ודעימיה שלא סברו כתוספות בזה, ביארו שהכוונה לכלי ארוג מנצרים.

⁶⁷ בימינו תברר אם הבגד התחתון היה צמוד אליה בזמן מלאכתה ואם כן, תבדקנו וטהורה (**אבני שהם**). ⁶⁸ ואף על פי שייתכן והרגישה והעד עמעם את ההרגשה, ולכאורה אם כך אין זה כתם אלא נידה גמורה. נראה שכאן כיוון שלא הרגישה ולא ראתה דם ממנה, אלא ייתכן שהדם לא הגיע ממנה, בזה אין אומרים ספק דאורייתא. ורק כשבדקה וראתה טיפת דם, אז טמאה גמורה משום שודאי יצא ממנה דם בהרגשה, וזה שלא הרגישה – ייתכן והבדיקה עמעמה את התחושה. אך כשלא ראתה ולא הרגישה, בזה לא אומרים שהיא טמאה מהתורה, אלא רק מדברנן וכשאר דיני כתמים. (כנלע"ד בכוונת הב"י, ואח"כ ראיתי שכן עולה מדברי **החוו"ד** בס"ק כז).

המשנה אומרת (יד ע"א) שאישה שבדקה אחר תשמיש ומצאה דם על העד, אם בדקה מיד טמאים וחייבים בקרבן, ואם לאחר זמן טמאים מספק ופטורים מקרבן. נחלקו התנאים באישה שבדקה עצמה בעד שאינו בדוק לה, והניחתו בקופסא ולמחרת מצאה עליו דם. לרבי חייא טמאה **מספק**, לרבי טמאה **בודאי** (ועיין באריכות בסעיפים לו - לט).

רשב"א: אישה שבדקה עצמה בעד הבדוק לה ומצאה עליו אפילו טיפת דם כחרדל טמאה, בין אם הכתם משוך ובין אם הוא עגול.

רשב"א, ריטב"א וטור⁶⁹: בדקה בעד בדוק לה והניחתו בקופסא ולמחרת מצאה עליו כתם, בין שהוא עגול ובין שהוא משוך, טמאה. (ובגמרא נחלקו רק כשבדקה בעד שאינו בדוק לה).

כך פוסק **שו"ע**.

והוא הדין שטמאה אם הניחה את העד במקום פתוח (**ט"ז**).

א. באיזה עד מדובר כאן:

◀ **פרישה:** מדובר כאן בעד שאינו בדוק שהנחתו בקופסא.

◀ **ט"ז וש"ך (ושאר פוסקים):** מדובר כאן בעד הבדוק, ולכן טמאה בכל שהוא (וגמרא מפורשת היא שעד שאינו בדוק אינה טמאה אלא בגריס ועוד).

ב. אם חלק מהעד בדוק וחלק אינו בדוק, ועשתה בדיקה בחלק הבדוק, ומצאה פחות מגריס, אלא שייתכן וניתז מהחלק שאינו בדוק, יש להקל (**כתבי מהר"ר דניאל**).

❖ מצאה כינה מעוכה על העד

הגמרא שואלת (שם) מדוע אישה שמצאה דם מיד לאחר התשמיש האיש והאישה טמאים, הרי ייתכן והדם הגיע ממאכולת. ומיישבת שאותו מקום בדוק אצל מאכולת, ויש אומרים רחוק הוא אצל מאכולת. נפק"מ אם מצאה על העד מאכולת מעוכה. ללישנא שאותו מקום בדוק, מאכולת זו הגיע מעלמא ואינה תולה בה. וללישנא שאותו מקום רחוק, ייתכן והשמש מיעכה.

רשב"א, רמב"ם (על פי המ"מ) ורש"י⁷⁰: אישה שבדקה בעד אפילו מצאה עליו כינה מעוכה, טמאה. כך פוסק **שו"ע**.

סעיף לד | הניחה את העד תחת כר וכסת

רבי אלעזר ברבי צדוק (נח ע"ב) אומר שאישה שבדקה עצמה בעד והניחתו תחת הכר והכסת, ולמחרת מצאה עליו כתם, אם היה משוך טמאה. ואם היה עגול טהורה. ובגמרא נפסקה הלכה כוותיה.

רא"ש: כתם משוך טמא בכל שהוא. כתם עגול טהור עד שיהא גדול מגריס.

⁶⁹ **הטור** כותב שבדקה והסתכלה למחר, או שהניחה בקופסא והניחה למחר. **והב"י** התקשה בדבריו ע"ש. **ובט"ז** כתב לשנות הגירסא בדברי הטור, וכוונתו שאם בדקה עצמה והסתכלה מיד ומצאה כל שהוא, טמאה, וכן אם הניחתו בקופסא והסתכלה עליו למחרת (**ט"ז**).

⁷⁰ וכן כתב **בב"י**, וכן הסכים **לדינא הס"ט**.

⁷¹ **הבית יוסף** מבאר שמרש"י משמע שאף אם נפסוק כלישנא שגרסה 'דחוק', עדיין טמאה כשמצאה כינה על העד. זאת משום שכל הדיון בגמרא אינו אלא לטהרות. אך אישה לבעלה טמאה בכל אופן. (ועם זאת שרש"י פירש שהכינה נמצאה קצת אחרי מקום הכתם (ושאר הפוסקים לא חילקו כך), אין רצונו לומר שאם נמצאה על הכתם עצמו טהורה לבעלה, אלא רק לטהרות שייך לחלק בזה).

שו"ע: בדקה בעד והנחיתו תחת כר או הכסת ולמחרת מצאה עליו כתם, אם משוך טמאה, ואם עגול וקטן מגריס ועוד, טהורה שזה דם כינה שהרגה⁷².

רמ"א: והוא הדין אם גדול מגריס ויש במה לתלות בו.

א. החילוק בין עגול למשוך הוא רק בבדיקה שעשתה. אך בשאר כתמים שתולה בדברים, אין חילוק בין משוך לעגול ולעולם טהורה בפחות מגריס (**ש"ך**).

ב. **ט"ז:** העולה מסעיף זה שאישה שיש לה דם מבית הרעי, ונגעה בו בשעת הבדיקה, תולה בו וטהורה. ודווקא שלא בשעת ווסתה.

חוו"ד: תולה בו אף בשעת ווסתה.

ל נחלקו בימי ליבונה:

י"א במאיר נתיבים: אינה תולה בימי ליבונה, שאז היא בחזקת טומאה.

מאיר נתיבים: תולה אף בימי ליבונה.

ל אך בג' ראשונים, פשוט שאינה תולה (**פת"ש**).

ג. אף כשהניחה את העד למעט זמן, ובסמוך לבדיקה מצאה עליו דם, טהורה (**מאיר נתיבים**).

ד. **תלייה בג' ראשונים של שבעה נקיים:**

דגול מרבבה וס"ט: בשלושה ימים ראשונים של ז' נקיים, אינה תולה בכינה. ומה שפסק הרמ"א בסימן קצו שתולה בכתם אף אז, היינו בכתם הנמצא, שאל"כ לא תהיה אישה שתטהר לבעלה. אך בבדיקה שעושה, יכולה להזהר ואינה תולה.

מעיל צדקה: אפילו בשלושה ימים ראשונים טהורה בפחות מגריס.

סעיף לה | טחה את העד בירכה

רב אומר (יד ע"א) שאישה שבדקה עצמה בעד הבדוק לה, וטחה אותו על ירכה, ולמחרת מצאה עליו דם, טמאה⁷³. (כיוון שבדקה בעד הבדוק לה, ודאי שהגיע ממנה ולא אומרים שמא היה דם על רגלה וממנו בא הדם לעד (רש"י)).

רשב"א, רמב"ן, ראב"ד ותוספות: טמאה דווקא אם מצאה כתם הגדול מגריס ועוד. ואם מצאה כתם הקטן מגריס טהורה, שמא הייתה שם כינה.

⁷² **באבני שהם** מביא שלדעת **החת"ס וחקר הלכה** אין תולים בעד שבדקה בו אלא עד גודל כינה של ימינו (שהיא בגודל של 6 מ"מ) אך כמה אחרונים חלקו (**אבני צדק ודברי מלכיאל**) וכן פסק **בטהרת הבית** (א, תנ).

⁷³ לכאורה דין טחה על ירכה שייך רק כשטחה אותו במכה אחת, ולא כשמרחה אותו על הירך, שאל"כ, לא שייך לחלק בין כתם עגול למשוך.

עוד יש להעיר שבסעיף זה העוסק בעד הבדוק, אין זה משנה אם מצאה על ירכה לבד או על העד לבד, כמו שחילקו האחרונים בסעיף לז, כיוון שלרשב"א בכל אופן תולים בכינה, ולרמב"ם בכל אופן לא תולים (בשונה מסעיף לז, שם הדבר משנה משום הספק ספיקא שהרי שם זה מעל גריס, וא"א לתלות בכינה).

◀ **רמב"ם ורא"ש (לפי הטור ורי"ו⁷⁴):** אפילו אם הכתם היה קטן מגריס טמאה, שרגלים לדבר שהגיע ממנה⁷⁵.

רשב"א ורא"ש: וכל זה כשהיה הכתם עגול. אך אם היה משוך, ודאי שהגיע הדם מהקינוח שלה וטמאה (וכמו ששינו במשנה בדף נח ע"ב, שאם מצאה כתם משוך טמאה, ועגול טהורה).

☞ **שו"ע:** אם טחה העד בירכה. בכתם משוך טמאה, בכתם עגול וקטן מגריס טהורה.

ויש אומרים שטמאה בכל שהוא. **רמ"א:** וכן עיקר (וכן פסק הב"ח).

סעיף לו | בדקה בעד שאינו בדוק

בדקה אישה עצמה בעד שאינו בדוק. לדעת רבי (יד ע"א) טמאה משום נידה, ולדעת רבי חייא טמאה משום כתם. ואף רבי טימא רק כשמצאה גריס ועוד, אך בפחות מזה תולה שמא הייתה כינה לפני הבדיקה וטהורה. עוד מובא שם שרבי יוסי טיהר כשבדקה בעד שאינו בדוק. הגמרא תולה מחלוקת זו במחלוקת רבי מאיר ורבי יוסי לגבי אישה שמצאה דם כשעשתה צרכיה (נט ע"ב), שלרבי מאיר אם עמדה טמאה (שדוחקת עצמה, והדם הגיע מהמקור) ואם ישבה טהורה. ולרבי יוסי בין כך ובין כך טהורה. והלכה נפסקה שם כרבי יוסי. (ואם כן - רבי יוסי הולך לשיטתו ורבי סובר כדעת רבי מאיר).

◀ **רמב"ם וראב"ד⁷⁶:** הלכה כרבי וטמאה כנידה גמורה בגריס ומעלה.

◀ **ר"ח ורא"ש⁷⁷:** הלכה כרבי יוסי, אך גם לדעתו טמאה כרואה כתם (ומגריס ומעלה טמאה).

◀ **רשב"א ורמב"ן:** הלכה כרבי יוסי וטהורה לגמרי. אך לדינא ראוי להחמיר בגריס ומעלה.

☞ **שו"ע:** בדקה בעד שאינו בדוק אפילו הנחתו בקופסא⁷⁸, טמאה אם יש בו גריס ועוד⁷⁹.

⁷⁴ **הבית יוסף** מתקשה מניין למד הטור שהרא"ש סובר שטמאה. ואם משום שכתב 'טמאה משום נידה', הרי גם בגמרא לשון זו נכתבה. וכן בראשונים שחולקים על הרמב"ם. ויישב שהטור הבין כן מדעתו, מכך **שהרא"ש** לא חילק, משמע שטימא בכל גוונא. **והט"ז** כתב שאכן יש ללמוד מלשון הרא"ש שכתב שהיא טמאה נידה. שבשלמא בזמן הגמרא היה משמעות לכך שהיא נידה (לעניין טומאה וטהרה), אך בזמננו אין בזה נפק"מ. והרי דרכו של הרא"ש לכתוב רק דברים שיש בהם נפק"מ. ואם כך מוכח שכתב כן משום ש"ל כרמב"ם. ועיין **בחוו"ד** שהקשה שיש נפק"מ אף בימינו בזה. **ושבט הלוי** (שיעורים כאן) יישב דבריו.

⁷⁵ **ובטעמו** כתב **הט"ז** שהוא הולך לשיטתו שכתם הנמצא על הבשר, אפילו קטן מגריס טמא. ואם כן טמאה כאן ממה נפשך: אם הדם נמצא גם על הירך, טמאה. ואם הדם לא נמצא על הירך, ודאי שהגיע מהמקור והיא טמאה. כך מובן מדוע הרמב"ם מטמא בירך, ומטהר בכר וכסת.

אמנם **הש"ך** כתב שעיקר החילוק הוא שבירך לא מצויות כינים, מה שאין כן בכר וכסת. ולע"ד סברת הש"ך נצרכת אף לט"ז, שהרי הרא"ש סובר כרמב"ם כאן, ואילו בסוגיא לעיל גבי כתם שעל הבשר חלק עליו, ומה סברתו לפי הט"ז? לכן נראה שאף הט"ז מודה שהרא"ש סובר כטעם הש"ך.

⁷⁶ **והראב"ד** כתב לבאר שלמרות שהלכה נפסקה כרבי יוסי, עדיין ניתן לפסוק כרבי, משום שגם רבי חייא לא סבר כרבי יוסי, והרי הגמרא דנה בדברי רבי חייא, ומכאן משמע שהלכה כוותיה. (כלומר, שמוכח שאין הלכה כרבי יוסי, אם כך הלכה תהיה כרבי). **והר"ה והרשב"א** כתבו שדבריו אינם מחוורים בזה.

⁷⁷ **ה"ח** לומד שאף רבי יוסי שאמר טהורה, אין כוונתו טהורה לגמרי, אלא טהורה מנידה גמורה, אך טמאה משום כתם (וכך נראה מסוף דברי הגמרא בדף יד ע"ב, שביארה שרבי מאיר מטמא בתורת נידה, משמע שרבי יוסי מטמא משום כתם). אך **הרשב"א** סבר שכמו שבסוגיית אישה שעשתה צרכיה טיהר רבי יוסי לגמרי, כך גם פה (והכי מוכח מקושיית הגמרא שהשוותה בין הסוגיות). ועיין בסימן קצא, א (שם מביאים הראשונים שדעת ר"ל לטמא משום כתם אף בסוגיא שם).

⁷⁸ וכתב **בבית מאיר** שהשו"ע לא כתב מה הדין כשהסתכלה בו מיד, משום שאז ניתן להכיר בו אם בא מהבדיקה או לפני כן. (לפי זה יוצא שלכתחילה צריכה להסתכל מיד ולא להניח בקופסא, שאם ניתן לברר, מדוע שנסמך על חזקות ותליות).

⁷⁹ **רמ"א** משנה את הגירסא כאן בדברי השו"ע: '[אינה] טמאה [אלא] בגריס ועוד'. ובטעם השינוי עיין **במחצית השקל** (ס"ק מד).

רמ"א (ע"פ דבריו בדרכי משה): דווקא אם העד היה בנוני, דהיינו בדוק ואינו בדוק. אך אם לקחה עד ממקום מלוכלך שדמים מצויים שם, טהורה אפילו ביותר מגריס.

סעיף לז | בדקה בעד שאינו בדוק וטחתו בירכה

רש"י (על פי הב"י) ושו"ע: אישה שבדקה עצמה בעד שאינו בדוק וטחתו בירכה, ומצאה עליו דם, טהורה אפילו ביותר מגריס. (שיש כאן ספק ספיקא, שמא לא מן העד הוטח על ירכה, ואם תרצה לומר מהעד, אולי הגיע הדם מלפני הבדיקה).

רמ"א: כל שכן אם הניחתו במקום שיש לתלות בו שממנו בא הדם. אבל אם הניחתו במקום שאין בו דמים, טמאה ביותר מגריס (דברי הרמ"א כשלא טחה אותו בירכה, אך אם טחתו, טהורה משום ספק ספיקא (ט"ז)).

ל נחלקו בביאור דעת השו"ע:

◀ **עטרת זהב ומעדני מלך:** שו"ע למד מרש"י לטהר אף כשנמצא דם על העד.

◀ **ש"ך⁸⁰:** שו"ע מודה שאם מצאה דם על העד, טמאה. וטיהר רק כשמצאה על הירך (ואין ראייה מרש"י לטהר אף על העד). ובפחות מגריס - דינו כעד הבדוק (עיין סעיף לה).

סיכום

עד שאינו בדוק (לו - לז)		עד בדוק (לג - לה)			
מעל גריס	גריס (ומטה)	מעל גריס	גריס (ומטה)		
			משוך	עגול	
תסתכל ממתי הדם (עיין בהערה על סעיף לו' בדברי השו"ע בשם הבית מאיר)		טמאה			הסתכלה מיד
טמאה (והרשב"א טיהר)	טהורה				הניחה בקופסא
שו"ע: טהורה ש"ך: נראה שטמאה	טהורה	טמאה	טהורה	טמאה	הניחה תחת הכר והכסת
שו"ע: טהורה ש"ך: טמאה (אך כשנמצא על הירך טהורה).	שו"ע: טהורה ש"ך: מחלוקת רמב"ם ורשב"א (בדין עד הבדוק).	טמאה	לרשב"א ושו"ע: טהורה לרמב"ם ורמ"א: טמאה	טמאה	טחתו בירכה

⁸⁰ **הש"ך** מקשה, הרי כשנמצא הדם על העד אין כאן ספק ספיקא מתהפך (והוי כאילו יש רק ספק אחד), שכן אם נתחיל להסתפק שמא הגיע הדם לעד מהמקור או שהיה לפני הבדיקה, יותר אין אפשרות עוד להסתפק על הצד שהגיע מהמקור (שמא הגיע מהירך). אך כשהדם נמצא על הירך, הגם שאלו בדיוק אותם ספקות (שמא בא לפני הבדיקה, ואת"ל שלא, שמא בא מהירך), כאן אין קושיא בכך שהס"ס אינו מתהפך, שהרי הריעותא נמצאה על הירך, ואם כך ממנו צריך להתחיל את הספקות, ואם כן ניתן לומר ס"ס, שמא בא מהירך או מהעד, ואם את"ל בא מהעד, שמא הגיע מעלמא עוד לפני הבדיקה. ואין צריך שהספק ספיקא יהיה גם מתהפך (שמעתי מהרב אריאל כהן נ"י). **בשבת הלוי** (שיעורים כאן) כתב שמסתבר בביאורו של הש"ך, אך לדינא האחרונים טיהרו אף מעל גריס. והוא עצמו לדינא לא התיר בדרך כלל במציאות כזו. ע"ש.

יש לדון אם כוונת הש"ך להקשות בנוסף שכאן זה שני ספקות משם אחד. שכן **בשבת הלוי** (שיעורים כאן) ביאר שכוונת הש"ך לדחות שאין ספק ספיקא אלא הכל ספק אחד הוא. [וכמו אישה שיש ספק אם זינתה באונס או ברצון, ואם תאמר ברצון שמא הזנות הייתה בעת שהייתה קטנה, ורצון של קטנה נחשב אונס. ועל זה כתב **הוספות** בכתובות שאין זה ס"ס כי הכל זה ספק אחד]. אך ייתכן ויש לדחות שכאן אין זה ס"ס משם אחד, שהרי השאלה אם הדם בא מהירך או לפני הבדיקה אלו שאלות שונות במהותן – שהשאלה אם בא מהירך, מבררת אם יש ריעותא כלל. והשאלה אם בא לפני הבדיקה מבררת האם הריעותא אוסרת או לא. וצ"ע בזה. ואכמ"ל.

כשהניחה תחת כר וכסת, אם קטן מגריס, גם הש"ך יודה שטהורה (שהרי אפשר לתלות בכינה), אך מעל גריס שאי אפשר לתלות בכינה, נראה שהש"ך יחלוק ויטמא.

סעיף לח | מהו עד הבדוק

כנזכר, אישה שבדקה עצמה בעד שאינו בדוק, לרבי טמאה ודאי ולרבי חייא טמאה מספק. מוסכם על התנאים שהאישה שבדקה עצמה בעד שאינו בדוק טמאה רק מגריס ומעלה (ונחלקו הראשונים אם טמאה ודאי או רק משום כתם או שטהורה לגמרי. עיין סעיף לו).

◀ תוספות ורמב"ן⁸¹:

'עד בדוק' הוא עד שבדקה שהוא נקי לבדיקה, ולא הניחתו מידה עד שעשתה בו בדיקה. 'עד שאינו בדוק', הם מוכים לבנים ונקיים שהזמינה אותם לבדיקה, אך כאשר בדקה לא הסתכלה לראות שהם נקיים (ובזה חלקו רבי ורבי חייא). 'עד שאינו בדוק כלל', הוא עד שלקחה מאשפה ובדקה עצמה (ובזה לכו"ע אינה טמאה [ודאי⁸²]).

◀ רשב"א⁸³:

'עד וחלוק בדוקים' שבדקה שהם נקיים לבדיקה, עד שיוודע שיצאו מחזקתם. 'עד וחלוק שאינם בדוקים' - הניחה אותם במקום מוצנע אך לא הסתכלה שהם נקיים, ולא הלכה עימם בשוק ולא התעסקה לידם בכתמים (ובזה חולקים רבי ורבי חייא - והלכה (לדעתו⁸⁴) שאין בהם דיני כתמים כלל). 'עד וחלוק שאינם בדוקים כלל' - לקחה ממי שאינה יודעת אם טמאה או טהורה, או שבדקה עצמה בעד המזדמן.

שו"ע: 'עד הבדוק' הוא עד שבדקה היא או חברתה [עיין סעיף מ] ולא נודע שנפל עליו כתם, ולא עבר בשוק של טבחים, ולא בצד המעסקים בכתמים⁸⁵.
ט"ז (ס"ק כה' בשם הרשב"א): כשלקחה עד מן השוק והצניעה אותו, נחשב כאינו בדוק.

סעיף לט | חלוק שאינו בדוק

רשב"א, מגיד משנה וטור: אין כתמים שעל החלוק מטמאים אלא אם היה בדוק לה לפני שלבשתו. אך אם לקחה חלוק מהשוק ולבשתו בלא בדיקה, טהורה.

⁸¹ הראשונים מקשים מאי שנא דין עד שאינו בדוק מדברי המשנה האומרת (נט ע"ב) ששלוש נשים שלבשו חלוק אחד ומצאו עליו דם, שלושתן טמאות. לדעת **תוספות** המשנה שטימאה את שלושת הנשים לא טימאה אותם מעיקר הדין, כיוון שהחלוק היה לא בדוק. אלא טומאתן מחמת שבאו לשאול יחד, ואי אפשר לטהר את שלושתן יחד. וביאור הרשב"א יובא בהערה לקמן.

⁸² בנקודה זו חלוקים **התוספות והרמב"ן**. לדעת התוספות אינה טמאה ודאי, אך טמאה משום כתם מכל מקום. אך לדעת הרמב"ן טהורה לגמרי. ע"ש בחידושי הרמב"ן.

⁸³ עיין בהערה לעיל כיצד ביארו תוספות את המשנה. לדעת **הרשב"א** אין ביאור זה מחוור, ולדעתו שם החלוק מוגדר כבדוק ולכן טימאו את הנשים.

הרשב"א מתקשה בדברי הרמב"ן: הרי כל דיני כתמים לדעת הרמב"ן הם על דבר שאינו בדוק כלל, ולכאורה אינם מטמאים אלא בגריס ומעלה. ולכאורה הקושיא גדולה עוד יותר, כיוון שבחידושי הרמב"ן משמע שאף בגריס ומעלה אינם טמאים (דלא כתוספות שטימא משום כתם), ואם כך לא מצינו דיני כתמים כלל.

ואילולא דמסתפינא הוה אמינא שהרמב"ן כלל לא בא להגדיר מהו חלוק, אלא רק עד. (ולכאורה הדבר פשוט, וכי נאמר שדיני כתמים על חלוק שייכים רק כשהאישה הסתכלה כל הזמן על החלוק, כמו שבעד הסתכלה לפני הבדיקה. הרי הדבר אינו מציאותי. אלא ודאי שכוונת הראשונים להגדיר רק מהו עד), ורק הרשב"א הגדיר גם חלוק וגם עד.

⁸⁴ עיין בסעיף לו' שם התבאר שלדעת הרשב"א עד שאינו בדוק אינו מטמא בכתמים כלל, וכך כתב גם כאן בתורת הבית (מובא בב"י בד"ה אין). אך לשאר הראשונים טמאה מגריס ומעלה.

⁸⁵ נחלקו האחרונים עד איזה זמן נשאר העד בחזקתו:

◀ **שו"ע הרב** (ס"ק עב ועו) ו**פרדס רימונים** (פתיחה לסימן, ג-ד) סוברים שאף הרשב"א מודה כשהניחה אותו זמן רב.

◀ **ס"ט** (ס"ק סג' וסד'), **בית מאיר** (על סעיף לו) **חכמת אדם** (ק"ג, לו) ו**שבט הלוי** (ש"ת ה, קט, ז) אף כשעבר זמן רב טהורה.

באבני שהם (כאן) הכריע בזה שניתן להקל בצירוף עוד ספק. אך הוסיף שאם הצניעה בקופסא סגורה, נראה שאף הרמב"ן יודה שהעד נשאר בחזקתו. (והוסיף שם שדברי הרשב"א והט"ז (שלקחה עד והצניעה- שאינו נחשב בדוק) מתבארים היטב לדעת שו"ע הרב: שהכוונה שנטלה ממקום נקי אך עבר הרבה זמן. ולשאר האחרונים ביאר הס"ט שנטלה ממקום שאינו נקי אך היה מקום לומר שאם נטלה להצניע, מסתמא הצניעה עדים טובים, קמ"ל שלא).

ש"ע: חלוק אינו מטמא בכתמים אלא כשהיה בדוק לה קודם שלבשתו. אך אם לא היה בדוק קודם שלבשתו, ולא בדקתו לפני הלבישה, טהורה.

ל קשה, שבסעיף לו' פסק ש"ע שעד שאינו בדוק טמאה מגריס ומעלה, וכאן פסק שטהורה לגמרי:

◀ **ט"ז ותורת שלמים:** בסעיף לו מדובר על עד סתמי ('אינו בדוק') וכאן מדובר בעד שלקחה מאשפה⁸⁶ ('אינו בדוק כלל').

◀ **ב"ח, תפארת למשה ורעק"א⁸⁷:** 'עד' 'וחלוק' שונים: בסעיף לו' עשתה בדיקה, ויש רגלים לדבר שבא ממנה, לכן טמאה בגריס ומעלה. אך כאן מדובר שמצאה על חלוקה כתם, ולכן טהורה לגמרי.

סעיף מ | השאילה חלוקה לחברתה

הברייטא אומרת (נט ע"א) שאישה שבדקה חלוקה (ומצאתו טהור) והשאילתו לחברתה, היא טהורה וחברתה תולה בה. ומבאר רב ששת שהברייטא עוסקת בחובת הכיבוס. שכיוון שיש ספק, המוציא מחברו עליו הראיה, והשואלת פטורה מהכיבוס. אך לעניין טהרה, הראשונה טהורה והשניה טמאה.

כך פוסקים רשב"א, טור וש"ע.

ל הטור כותב שהראשונה בדקה את החלוק לפני לבישתה. האחרונים מתקשים מדוע בדיקה זו נצרכה:

◀ **ב"ח:** ללמד בכך רבותא, שאפילו אם בדקה הראשונה קודם לבישתה, אינה טהורה עד שתבדוק אחר כך שוב (אך באמת הבדיקה הראשונה אינה נצרכת כיוון שתוכל לתלות שהכתם בא לפני הלבישה).

◀ **פרישה:** כוונתו לבאר שבדקה הראשונה קודם לבישתה, ולא בדקה שוב לאחר מכן, אלא בדקה את גופה בלבד. וחידש בכך שהשניה טהורה משום כאן נמצא כאן היה⁸⁸.

◀ **ט"ז:** רק כשבדקת לפני לבישתה ניתן להתחשב בבדיקה שלאחר לבישתה. (כיוון שאם לא בדקה קודם, לא תבדוק ברצינות, שהרי בכל אופן תהיה טהורה).

◀ **ש"ך:** משום שאם לא בדקה לפני לבישתה אין חידוש שהראשונה טהורה. (שמא הגיע הכתם ממקום אחר בכלל). [ואם לא בדקו כלל, שתיהן טהורות].

סעיף מא | השאילה למוחזקת בדמים

המשנה אומרת (נט ע"ב) שאם השאילה חלוקה לנידה או לנכרית, תולה בהן. ובגמרא אומר רב, שמדובר בנכרית הרוואה, שהרי השוו בניהם במשנה.

⁸⁶ **הט"ז** מבאר שאמנם פשט הש"ע שטימא כאן ב'עד בדוק' (נקי), וטיהר בעד ש'אינו בדוק' (בנוני). אך באמת כוונתו לטמא 'בעד שאינו בדוק' (בנוני), ולטהר 'בעד שאינו בדוק כלל' (מלוכלך).

⁸⁷ וכן פסקו **נו"פ, סדרי טהרה, חו"ד וש"ע הרב**. (הביאם **בשיעורי שבט הלוי** וע"ש עוד שביאר מה הקשו האחרונים על דברי הט"ז).

⁸⁸ **הט"ז והש"ך** מקשים על הפרישה מהגמרא שמוכח שלא אומרים בספק שקול 'כאן נמצא כאן היה'. **ובסדרי טהרה** יישב שכיוון שהראשונה בדקה עצמה שיהא טהורה, הוחזקה בטהורה, ואי אפשר לטמאה למפרע. **ובשבט הלוי** (שיעורים כאן) כתב שלראשונה יש תרתי לטיבותא, שבדקה החלוק לפני הלבישה, וגם את עצמה לאחר הלבישה, משום כך מחזקת היא את עצמה כאילו בדקה את החלוק גם לאחר הלבישה, וגם יש לה חזקה מעיקרא. לעומת מקרה סתמי ששתי נשים מצאו כתם ששתיהן טמאות.

נחלקו הראשונים באיזה מקרה עוסקת המשנה:

◀ **רשב"א:** לבשה חלוק בדוק, והשאלה לחברתה נידה, או לנכרית.

◀ **רש"י וטור:** בדקה חלוקה והשאלה לחברתה וכו', ולאחר מכן חזרה ולבשתו.

☞ **שו"ע** פוסק את שני המקרים.

❖ נכרית (ונידה)

◀ **רשב"א, רש"י, רמב"ן, רמב"ם (לפי המ"מ) וטור:** תולה בנכרית אף כשלא ראתה בימי ההשאלה, אלא שהגיעו הימים שיכולה לראות בהן (שאם לא כן היינו 'נידה' במשנה⁸⁹), ונידה ישראלית דווקא כשראתה באותם ימים.

☞ כך פוסק **שו"ע**.

◀ **רמב"ם (לפי הב"י):** תולה רק אם הנכרית בפועל ראתה דם בימי ההשאלה.

א. הטעם שתולה בנכרית ונידה:

◀ **בית יוסף⁹⁰:** משום שאצל נשים אלו מצויים דמים כל הזמן. (נכרים אינם מקפידים על נקיון, ולכן אף שלא ראתה בימי ההשאלה, תולה בה. בשונה מנידה ישראלית).

◀ **ט"ז וש"ך:** משום שתולים הקלקלה במקולקל.

סעיף מב | השאלה לבעלת דמים טהורים

נחלקו רשב"ג ורבי (ס ע"א) באישה שהשאלה חלוקה לחברתה השומרת יום כנגד יום ביומה השני (היום שבו אמורה לטבול). והביריתא מסיקה ששניהם מודים שיכולה לתלות כשהשאלה לה ביומה הראשון, וכן ביושבת על דם טוהר או בבתולה שדמיה טהורים.

רשב"א: בתולת דמים, כגון קטנה שלא ראתה מעולם ונבעלה, שנותנים לה כל זמן שתחיה המכה. וכן נערה שנותנים לה ד' לילות ראשונים. ואפילו בזמן הזה שנותנים רק בעילת מצווה - תולים בה⁹¹, לפי שדמיהן מצויים. וכן תולה ביושבת על דם טוהר, כיוון שאף אם נתלה בה אינה מתקלקלת בכך.

☞ כך פוסק **שו"ע**.

☞ נחלקו הראשונים בדין יושבת על דם טוהר בימינו:

◀ **רשב"א:** בימינו שאינה יושבת על דם טוהר, אינה תולה בה, שהרי מקלקלת אותה בכך.

⁸⁹ טעמו של הרשב"א משום שנכרית אינה בודקת אם פסקו דמיה, לכן תולה בה (כך ביאר הראב"ד לפי דיעה זו). ע"כ. לכאורה לביאור זה מובן מדוע בנידה ישראלית מטמאת רק בימים שרואה בהם, שהרי בודקת אם פסקו דמיה. אך לביאור שכתב רש"י (והט"ז והש"ך) שתולה הקלקלה במקולקל, צ"ע מדוע לא תתלה גם בנידה ישראלית בימים שלא רואה בהם. ועיין בהערה הבאה.

⁹⁰ **המגיד משנה** ביאר שהרמב"ם טימא אף בימים שהנכרית לא ראתה, כיוון שלא טבלה, נחשבת לנידה. והב"י הקשה, לפי דבריו גם נידה ישראלית שלא ראתה בימי ההשאלה תתלה בה, שהרי לא טבלה. ולכאורה צ"ע מה קושיית הב"י שכן אם טעם הדין הוא שתולים הקלקלה במקולקל, אכן תוכל לתלות בנידה ישראלית שלא ראתה בימי ההשאלה, שהרי היא מקולקלת. והרי בסעיף הבא הב"י מביא בפשיטות סברא זו. ומדוע ביאר אחרת והקשה מכך על המ"מ. (להלכה אין נפק"מ בזה שהרי לא פסקו כדעת הרמב"ם, וייתכן שלהלכה אף הוא מודה שהטעם הוא משום תולים קלקלה במקולקל ולא משום דמים מצויים, כט"ז והש"ך).

⁹¹ ולכאורה אם תתלה בהן נמצא שנקלקל אותן. ולכאורה מדוע הדבר נחשב לקלוקל, הרי גם כך אישה זו אסורה לבעלה לאחר בעילת מצווה. ואם תאמר שהארכת הימים הוי קלקול נוסף, הרי מוכח ממחלוקת רבי ורשב"ג שאין הארכת הימים נחשבת לקלוקל נוסף (שמטמאים שומרת יום כנגד יום שתמתין עוד יום). וצ"ע.

◀ **ראב"ד, רמב"ם (על פי רי"ו) וטור:** אף בימינו שקיבלו על עצמן שלא לטהר דם טוהר, תולה בה. משום שקיבלו רק על עצמן, אך כדי להציל חברתה, מעמידים אותה על עיקר הדין (ראב"ד).
 כן פוסק שו"ע.

♦ תלייה בסופרת שבעה נקיים

כנזכר, נחלקו התנאים בתלייה בשומרת יום כנגד יום העומדת ביומה השני. לדעת רשב"ג תולה בה, כיוון שלא טבלה, תולים הקלקלה במקולקל. ולדעת רבי אינה תולה שהרי בידה לטבול ואינה מקולקלת. ומכאן אף לסופרת שבעה נקיים שעוד לא טבלה (עיין ב"י).

◀ **רמב"ן, ראב"ד רא"ש וטור:** הלכה כרשב"ג, כיוון שמקילים בכתמים.

כן פוסק שו"ע.

◀ **רמב"ם:** הלכה כרבי מחברו.

א. הגיעה יום הטבילה ולא טבלה עדיין:

◀ **משנה למלך:** אם עברו כל ימי ספירתה והגיע זמן טבילתה, אינה תולה בה עוד, משום שהטבילה עצמה היא גזירת הכתוב, אך טומאה הראשונה כבר פקעה.

◀ **לבוש:** תולה בה כל עוד לא טבלה.

ל **רעק"א:** נשואה טהורה ששכבה במיטה ולידה הייתה רווקה גדולה, תולה בה (אף המשל"מ לא טימא אלא כשספרה, אך אם לא ספרה כלל, עדיין עומדת בטומאתה).

סעיף מג | תליה בבעלת כתם

רבי יוחנן שאל את רבי יהודה בר ליואי (ס ע"א) האם יכולה לתלות בחברתה שראתה כתם, והשיב לו שאינה תולה (משום שאין זה ברור שאכן ראתה דם, ואינה מוחזקת כרואה דם (רש"י ורא"ש)).

רשב"א: בין אם חברתה טמאה כבר משום כתם שראתה, ובין אם נטמאה מכתם אחר לאחר ששאלה, אינה תולה בה.

רמב"ן (הביאו הגהות מימוניות) וטור: ואין צריך לומר אם השאילה לחברתה טהורה וחזרה ולבשה, ששתיהן צריכות לחוש⁹².

כן פוסק שו"ע.

סעיף מד | תליה בימי נידות

רא"ש, רשב"א, רמב"ן (מובא בהגהות מימוניות) רבינו ירוחם, מ"מ וטור: פעמים שתולה בעצמה, כגון שלבשה חלוק בימי נידתה, ולא בדקתו (לפני ימי ימי הטהרה (ש"ד)), ולבשתו בימי טהרתה. תולה שהכתם בא מימי נידותה. (כמו שתולה בחברתה).

כן פוסק שו"ע.

⁹² כן הדין אם הראשונה לא חזרה שוב ללבושו, במידה ולא בדקתו לפני שהשאילה לשניה. אלא קמ"ל שלמרות שהחלוק כבר הוחזר לראשונה, מטמאים את השניה. או שמדובר כשהראשונה בדקה לפני השאלתו, ולכן היא טמאה רק אם לבשה שוב (ש"ד).

אך אם לא בדקה אפילו לפני ימי נידותה, פשוט שטהורה, שמא הגיע הכתם מעלמא (וכן בסעיף הבא לגבי מעוברת) (ש"ך).

סעיף מה | מעוברת שתולה בימים שלפני עיבורה

רשב"א ורי"ו: לבשה חלוק בימי עיבורה ומצאה כתם, יכולה לתלות בימים שלפני עיבורה.

כך פוסק שו"ע.

רמ"א (בשם הרשב"א): וכן זקינה תולה בימים שלפני שהזקינה.

סעיף מז | תליה בכתם שאולי התכבס

המשנה אומרת (נו ע"א) 'הכתם הנמצא בחלוק מטמא למפרע, עד שתאמר בדקתי את החלוק הזה ולא היה בו כתם, או עד שעת כיבוס'. הגמרא מסתפקת האם הכיבוס עצמו מועיל או שהבדיקה הנעשית עם הכיבוס מועילה. נפקא מינה כשכיבסה ולא בדקה או בכתם שבצידי הבגד (שאין הצד מתכבס). ופושטת מדברי רבי מאיר שבנות ישראל רגילות לבדוק חלוקיהן בשעת הכיבוס (וכן חלוק חברתה, לאפוקי גויה (רשב"א)). הרי שהבדיקה היא המועילה.

רשב"א: הלובשת חלוק מכובס שישראלית כיבסה, ואינה לפנינו, חזקתו בדוק. אך אם גויה כיבסה, אין חזקתו שבדוק.

כך פוסק שו"ע (ועיין לקמן).

❖ אם ניתן לזהות ממתי הכתם

נחלקו התנאים (נו ע"ב) בדין חלוק שיש ספק אם הכתם הגיע לפני הכיבוס או לאחריו: רבי מאיר סובר שאם כיבסה יהודיה, חזקה שבדקה שאין עליו כתם (וזה כתם לאחר הכיבוס), ואם כיבסה גויה אין חזקה.

רבי אחא סובר שתכבס שוב את הכתם. אם נדהה מראיתו, סימן שהגיע לאחר הכיבוס. רבי סובר שתבדוק אם הכתם מגלד (גלדו עבה) או מקדיר (שנכנס לעומק הבגד): אם מקדיר סימן שהגיע לפני הכיבוס (מהפעם האחרונה שבדקו אותו), ואם מגלד סימן שבא לאחר הכיבוס.

◀ **רשב"א:** הלכה כרבי מאיר, אך חוששים לדעת רבי. אם כך, במידה ויהודיה כיבסה ובדקה, או שלא ידוע אם בדקה, אי אפשר לתלות בחלוק, כיוון שחזקתו בדוק. ואם לא בדקה, או שגויה כיבסה (אפילו אם אומרת שבדקה, אינה נאמנת (ש"ך)), תולה בו, שחזקתו אינו בדוק. אך אם ניתן לברר אם הכתם מגלד או מקדיר תבדוק. ואם אינה יודעת - טהורה⁹³. אך יש לחוש ולהחמיר (לדברי הרמב"ן והראב"ד).

כך פוסק שו"ע.

⁹³ לדעת הרשב"א מטרת הבדיקה להחמיר ולחוש גם לרבי. וכך מיושב מדוע אין בזה ספק חסרון ידיעה. והיינו שדעת הרשב"א שהלכה כרבי מאיר והולכים אחר בדיקה שבכיבוס. אלא שאף אם התברר שכיבסה אותו גויה וטהורה, עדיין צריכה לחוש לדעת רבי ולבדוק שמא הכתם מגלד. אך כל זה משום חומרא, ואם אינה בקיאה תחזור לעיקר הדין שהולכים אחר מי שכיבס את החלוק. לעומתו הרמב"ן והראב"ד פסקו רק כרבי שהולכים אחר מגלד ומקדיר, ואם כך כשאינה יודעת טמאה מספק. כנלע"ד. ועיין עוד לקמן במחלוקת האחרונים בדעת הרשב"א.

⁹⁴ ארבעה דינים יש בדברי השו"ע: א. התכבס ע"י יהודיה ואינה בפנינו, חזקתו בדוק וטמאה. ב. התכבס ע"י יהודיה ואומרת שלא בדקה בזמן הכיבוס, תולה וטהורה.

◀ **רמב"ן וראב"ד**⁹⁵: הלכה כרבי. וצריכה לבדוק אם מקדיר או מגלד. ואם אינה יודעת טמאה, שספק חסרון ידיעה אינו ספק.

◀ **משמעות הרמב"ם**⁹⁶: הלכה כרבי מאיר. ותברר האם בדקו או לא.

ל באיזה אופן מועילה בדיקת מגלד ומקדיר:

◀ **ש"ך (על פי הרא"ה)**: הבדיקה מועילה אפילו כשיהודיה כיבסה את החלוק, ואי אפשר לשאול אותה⁹⁷. אם כך אין להכריע על פי החזקה שבדקה את הבגד אלא כשהבגד אינו לפנינו (שאז אי אפשר לבדוק מגלד או מקדיר ואין לטמאות מספק, שהרי אין זה חסרון ידיעה).

◀ **תורת השלמים (ולדעתו, אף הרשב"א והטור)**: הבדיקה מועילה רק כשלא בדקו את החלוק (או כשגויה בדקה אותו).

א. בימינו לא מצינו שנשים בודקות בשעת הכיבוס. אך נראה להחמיר⁹⁸ (ש"ך).

סעיף מז | כבסה חלוקה והשאלתו לחברתה

כנזכר, לדעת רבי יש לבדוק כתם אם הגלד או הקדיר.

◀ **רשב"א, טור ושו"ע**: לבשה חלוקה וכיבסה אותו, והשאלה לחברתה. אם מגלד בידוע שהגיע מהשניה, ואם מקדיר בידוע שהגיע מהראשונה. ואם אינן יודעות שתיהן טמאות.

ל **ש"ך**: מדובר כאן כשאי אפשר לבדוק את הכתם על פי בירור אם בדקה בשעת הכיבוס⁹⁹.

א. **מדוע שתיהן טמאות**:

◀ **לבוש**: משום שיש ספק חסרון ידיעה.

◀ **ש"ך ותורת שלמים**: משום שאין לטמא אחת יותר מחברתה (משום שאף מי שטיהר בסעיף הקודם מודה לטמא כאן, ועל כרחך שלא זה הטעם לטמא כאן). ולפי זה, אפילו אבד החלוק, ואין כאן ספק חסרון ידיעה, שתיהן טמאות.

ג. התכבס ע"י גויה (אפילו אומרת שבדקה אותו (ש"ך)) תולה וטהורה.

ד. ניתן לברר ע"י בדיקה אם מקדיר או מגלד.

ולקמן יבואר שהאחרונים חולקים האם בדיקת מקדיר ומגלד מועילה להתיר כתם שבעיקרון אסור (מקרה א').

⁹⁵ עיין בב"י שהביא שהרשב"א מציע שאף הראב"ד לא החמיר אלא כשניתן לברר אך לא בסתמא. (משמע לפי זה שהראב"ד לא פסק כרבי לגמרי אלא גם כרבי מאיר וגם כרבי).

⁹⁶ בהלכות מטמאי משכב ומושב. אך לא פסק כך בעניין תלייה בכתמים במפורש.

⁹⁷ **בתורת השלמים** הבין שהש"ך מקל שאפילו אם יהודיה בדקה ואינה לפנינו או שכיבסה גויה – תועיל הבדיקה להתיר.

אמנם **רעק"א** כתב בשם **תפארת למשה** שכוונת הש"ך שאפילו אם היהודיה אומרת שלא בדקה בשעת הכיבוס, יש לעשות את הבדיקה הנ"ל. אך כשלא אמרה כלום, או בגויה, לא תועיל הבדיקה להתיר. יוצא לדבריו שאין מחלוקת בין הש"ך לתורת השלמים, שכן שניהם מודים שאם יהודיה כיבסה ואינה לפנינו, או כיבסה גויה – הבדיקה לא תועיל להקל, ורק אם יהודיה כיבסה ואומרת שלא בדקה – אז תועיל הבדיקה להחמיר.

⁹⁸ כך נראה כוונת הש"ך (שעם זאת שהביא אפשרות להקל, החמיר למסקנה).

ובימינו שיש כביסה מעולה כתבו הרבה אחרונים (**שבט הלוי** (שיעורים כאן), **טהרת הבית** (א, תמו) **דרכי טהרה** (א, יא)) שאין להקל בכל מקרה כיוון שהכביסה ודאי העבירה את הכתם שהיה לפני כן. ובייחוד שלא מצויים בסתמא דמים בבתים שלנו. אלא שאם תלתה את הבגד לאחר הכביסה על חבלי כביסה (וניתן לומר שהתלכלך) תולה בו. ואף אם גויה הפעילה את המכונה, הבגד בחזקת בדוק (**אבני שהם**).

⁹⁹ עיין לעיל שנחלקו האחרונים האם הש"ך סובר שבדיקה זו מתירה שאפילו אם יהודיה כיבסה (**סד"ט**), או שרק אם גויה כיבסה או שישראלית אמרה שלא בדקה, יש לבדוק כדי להחמיר (**תפארת למשה**). ולכאורה כאן משמע כמקילים, שהרי אע"פ שהתכבס ע"י יהודיה, ניתן לבדוק במקדיר ומגלד.

וכבר התבאר שבימינו שיש כיבוס מעולה, לעולם אין לתלות בראשונה אלא בשניה.

סעיף מח | שתי נשים שלבשו חלוק

הברייתא אומרת (נט ע"א) ששתי נשים שלבשו חלוק, אחת גבוהה ואחת נמוכה. נמצא עליו כתם למטה מבית התורפה של הגבוהה, שתיהן טמאות, ואם נמצא למטה מבית התורפה של הנמוכה, הגבוהה טהורה.

רשב"א: אך אם פשטו אותו בלילה והתכסו בו, שתיהן טמאות¹⁰⁰. ואם רק אחת התכסתה, היא טמאה וחברתה טהורה.

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

א. לבוש: אפילו אם נמצא תחת בית התורפה לשתייהן, ואחת התכסתה בו בלילה, היא טמאה וחברתה טהורה.

Ⓢ **תורת שלמים וסדרי טהרה:** רק אם נמצא למעלה מבית התורפה חברתה טהורה. אך אם נמצא מתחת, שתיהן טמאות.

סעיף מט | שלוש נשים שישבו על ספסל או מיטה

המשנה אומרת (נט ע"ב) שלוש נשים שלבשו חלוק אחד או שישבו על מיטה או ספסל (המקבל טומאה (על פי הגמרא בדף נח ע"א)) בזו אחר זו (ולא בדקהו בנתיים, שאם בדקהו אין ספק (רשב"א)), ונמצא דם תחתיהן, שלושתן טמאות.

Ⓢ כך פוסקים **טור ושו"ע**. והוסיף שו"ע (עיין סעיף נב): במה דברים אמורים, שכולן שוות. אך אם ראוי לתלות באחת יותר מהאחרות (כגון שאחת הייתה מעוברת או מניקה או זקינה או מסולקת דמים), היא טמאה והן טהורות.

Ⓢ עיין בסעיף כה, האם דין זה אמור אף כשבאו לשאול בזו אחר זו או דווקא כשבאו בבת אחת¹⁰¹ (נחלקו בזה הט"ז והש"ך שם).

סעיף נ | שלוש נשים שישנו במיטה

המשנה אומרת (ס ע"ב) שלוש נשים שישנו במיטה אחת ונמצא דם תחת אחת, כולן טמאות. ובמשנה אחרת (סא ע"א) שנינו שאם נמצא תחת האמצעית כולן טמאות, ואם נמצא באחת מהחיצוניות, היא והאמצעית טמאות, אך השלישית טהורה. ומקשה הגמרא מאי שנא. ומבאר רבי אמי שהמשנה שטימאה בכל אופן עוסקת במשולבות.

Ⓢ **רש"י ורא"ש:** הכוונה שישנו צמודות ודבוקות זו לזו.

Ⓢ **רשב"א וטור:** הכוונה שישנו עם רגלים מעורות ומשולבות זו בזו.

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

❖ עלו דרך ראש המיטה

המשנה אומרת (סא ע"א) שאם שלושתן עלו דרך ראש המיטה (שאף הפנימית עברה דרך מקום החיצונה) שלושתן טמאות בכל אופן, שיש לחשוש בכל אחת שמא נטף ממנה דם כשעברה שם.

Ⓢ כך פוסקים **טור ושו"ע**.

¹⁰⁰ נראה שמירי כאן כשבדקו את החלוק לפני לבישת הראשונה, אך אם לא בדקו קודם לכן, שתיהן טהורות (עיין **אבני שהם**). (אמנם עיין בסעיף מ שנחלקו בזה האחרונים שם, ונראה שאף כאן יחלקו בזה).

¹⁰¹ אך יש להעיר ששם פסקו הרבה אחרונים דלא כט"ז, אך כאן הרבה כתבו כדברי הט"ז שטמאות אפילו כשבאו זו אחר זו (עיין **בשיעורי שבט הלוי** (כאן)).

❖ נמצא הכתם על הסדין שבמיטה

ראב"ד (הביאורוה"ר שוטור) ורשב"א: אם היו סדינים על המיטה ונמצא הדם על הסדין, שלושתן טמאות, שהרי הסדין מתהפך מצד לצד.

רא"ש: כן הוא בסדין העליון (שהיו רגילים להניח סדין מתחת לשוכב ומעליו שלא ללכלך המיטה העליונה (פרישה)), אך התחתון אינו מתהפך.

כך פוסק שו"ע.

ל **ב"ח ורש"ל:** אף הסדין התחתון טמא, שהרי עניינו הרואות שאף התחתון מתהפך. אך כסת שתחת הסדין, אינו מתהפך (ט"ז).

א. ש"ך: רק בסדין חוששים שהתהפך. אך בנשים הישנות, אין לחוש שהתהפכו להיות משולבות זו בזו, מפני שכתמים דרבנן. אך כששוכבת לבדה, כל המיטה מקומה, ועוד, שמהיכן דם זה הגיע¹⁰².

סעיף נא | שלוש נשים שבדקו עצמן

המשנה אומרת (סא ע"א) שאם אחת משלושת הנשים בדקה עצמה ומצאה טהורה, היא טהורה והשתיים האחרות טמאות. ואם השניה בדקה ומצאה טהורה, אף היא טהורה והשלישית טמאה. ואם אף השלישית בדקה ומצאה טהורה - שלושתן טמאות. (שמהיכן הגיע דם זה (ב"י)). כמו כן, שנינו במשנה (ס ע"ב) אם בדקה אחת עצמה ומצאה טמאה - השתיים האחרות תולות בה וטהורות.

רשב"א, טור ושו"ע: [כל שכן (ב"י)] אם בדקו שתיים ומצאו טמאות, שהשלישית תולה בהן וטהורה.

❖ סמיכות הבדיקה למציאת הדם

כנזכר, המשנה אומרת שאם בדקה אחת ומצאה טמאה, שתי האחרות תולות בה וטהורות. רב יהודה בשם רב מבאר שהמשנה עוסקת כשבדקה כשיעור ווסת (למציאת הכתם (רש"י)), אך ביותר מכך אין הבדיקה משפיעה. וזאת משום שסבר כבר פדא הסובר שכל בדיקה שמחייבת את בעלה חטאת משום רמ"ת, והיינו שהיא תוך שיעור ווסת - אף טהורות שעשתה טמאות. וכל שבעלה באשם תלוי - טהורותיה תלויות. וכל שבעלה פטור טהורותיה טהורות. לעומתו רבי אושעיא סובר שאף אם בעלה בחטאת, טהורותיה תלויות.

◀ **רש"י¹⁰³ רמב"ן, רשב"א, רמב"ם והגהות מימוניות:** הלכה כרב פדא. לכן, רק אם בדקה תוך שיעור ווסת היא טהורה וחברותיה טמאות. ומכאן נלמד אף להיפך, שאינה טהורה אלא כשתבדוק בתוך שיעור ווסת (ב"י).

כך פוסק שו"ע.

¹⁰² **בשבת הלוי** (שיעורים כאן) כתב שהכל לפי המציאות. ובמציאות אין רגילות שאם אישה ישנה בצד אחד שתתהפך רגלים וראש, ולכן אם מצאה כתם על הכרית, ורק בחצי מטר עד מטר התחתיים של המיטה (אא"כ התהפכה כנגד מקום נוסף). וכן בסוף המיטה אינה חוששת, וכל שכן כשיש שם מחיצה. ואף **שהש"ך** כתב 'דם זה מהיכן בא', היינו רק כשבמציאות יכול לבוא מאותו מקום. אך כשאין זה במציאות, אינה חוששת.

¹⁰³ **רש"י** סובר שהמשנה מסתדרת רק עם רב וכדברי בר פדא, וזה כוונת הגמרא 'כמאן כבר פדא', והיינו **המשנה** כמי. שהרי המשנה מתייחסת לבדיקה כוודאית, ולא כרבי אושעיא. **והרא"ש** סובר שהמשנה מסתדרת אף עם רבי אושעיא ו'כמאן כבר פדא' הכוונה **לדברי רב**. (ועוד העיר הרא"ש שהשוואה בין דינו של בר פדא לנידון דידן אינו מוחלט, שהרי שם מצאה את הדם סמוך להתעסקותה בטהרות, אך כאן ייתכן שמצאה את הכתם הרבה אחרי שיצא מגופה). וכיוון שבכתמים הלך אחר המקל, הלכה כרבי אושעיא.

◀ **רא"ש ותוספות (על פי רי"ז):** הלכה כרבי אושעיא. לכן, אף לאחר שיעור ווסת אם מצאה טמאה, חברותיה טהורות. וכן הדין אם מצאה שהיא טהורה, היא טהורה וחברותיה טמאות (ב"י).
 ▶ **רז"ה:** במציאת כתם כדי לטמא צריך כדי שיעור ווסת של פשיטה ומציאה, אך כדי לטהר אין צורך בשיעור ווסת.

❖ בדיקה כשלבשו אחת אחר השניה

◀ **ראב"ד ורמב"ן:** אם לבשו חלוק אחת אחר השניה, רק בדיקת האחרונה (שהייתה סמוך לפשיטה ולמציאת הכתם) מועילה. אך בדיקת הראשונות אינה משפיעה לטהר עצמן או את חברותיה.

◀ **רשב"א (על פי המ"מ והב"י¹⁰⁴):** אם לבשו אחת אחר השניה, ומצאו הראשונות שהן טמאות, אין בדיקה זו משנה (עד שתהיה סמוך לפשיטה ומציאה). אך אם מצאו שהן טהורות (תוך ווסת של מציאה), בדיקה זו טובה.

◀ **רמב"ם וטור:** בדיקת הראשונות מטהרת ומטמאת כמו האחרונה.

Ⓢ כך פוסק שו"ע¹⁰⁵ (שלא חילק בזה).

סעיף נב | הייתה אחת ראויה מחברותיה

המשנה אומרת (ס ע"ב) שתולות זו בזו, ואם לא היו ראויות לראות, רואים אותן כאילו הגיעו לראות.

הברייתא מבארת כיצד תולות: מעוברת תולה בשאינה מעוברת. מניקה תולה בשאינה מניקה. זקינה (שלא ראתה שלוש עונות (רשב"א)) תולה בילדה. בתולה (בתולת דמים, אפילו נשואה (רש"י)) תולה בשאינה בתולה. ואם היו שתייהן שוות (שתיהן מעוברות וכו') שתייהן טמאות (רשב"א: וכן אחת מעוברת ואחת מניקה וכד'). וזה ששנינו במשנה שאם לא היו ראויות לראות, רואים אותן כאילו ראויות לראות.

Ⓢ כך פוסקים טור ושו"ע.

א. אם אחת הייתה בשעת ווסתה והשניה שלא בשעת ווסתה, או שלאחת יש ווסת ולשניה אין ווסת, אינן תולות זו בזו (ש"ך בשם תוספות, הביאו הב"י).

ב. זקינה תולה בילדה (צעירה) אפילו אם יש לה ווסת קבועה ועכשיו לא שעת ווסתה (פרישה וש"ך).

❖ תלייה בעצמה

רשב"א ורי"ז: כשם שאחת תולה בחברתה שראויה יותר לראות, כך היא עצמה תולה שכתם זה הגיע מימים שראויה לראות בהם דם, (כגון ימי נידתה).

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

¹⁰⁴ כך הבינו ממשמעות דברי הרשב"א שכתב שאם הראשונות בדקו ומצאו שהן טמאות, אין זו בדיקה משמעותית, כיוון שהייתה רחוקה מזמן לבישת החלוק. ועיין בתורת הבית שכן עולה מהדברים. (לפי זה שיטת הרשב"א אמצעית בין הרמב"ן והראב"ד לבין הרז"ה) (שמצד אחד הצריך שיעור ווסת אלא שחילק כרז"ה בין טמאה לטהרה, אלא שאף בטהרה הצריך שיעור ווסת למציאה, דלא כרז"ה שלא הצריך כלל ווסת).

¹⁰⁵ כך כתב בס"ט. ויוצא שסעיף זה הוא חזרה על סעיפים מט ונ. אמנם שו"ע הרב (ס"ק קי) ששו"ע חזר בו ממה שכתב בב"י כרמב"ם, ומסתמתו כאן משמע שפסק כראב"ד והרמב"ן. וכן כתב הלחם ושמלה (ס"ק נט). אמנם באבני שהם (כאן) תמה על זה, מדוע אם כך לא הזכיר את הרמב"ם כלל בדבריו בשו"ע, אחרי שבב"י סתם כוותיה.

❖ שלוש נשים ערות על מיטה וספסל

כנזכר, המשנה אומרת ששלוש נשים ששכבו על מיטה ונמצא דם תחת אחת מהן, שלושתן טמאות (כששכבו שלובות).

ראב"ד, רשב"א, מגיד משנה וטור: כל זה בישנות, או בערות שדוחקות זו את זו, כגון שרוצות לטחון בריחיים בצד של האישה הפנימי (על פי הגמרא בדף ס"ע"ב). אך אם הן ערות בסתם, ואומרות שברור להן שלא עברו במקום שנמצא בו הכתם, טהורות.

כך פוסק שו"ע.

כל זה כשעבר זמן מועט משכיבתן עד מציאת הכתם. אך במידה ועבר זמן רב, אינן נאמנות, כיוון שאינן שמות לב¹⁰⁶ (ט"ז).

סעיף נג | תלייה במי שהתעסקה בכתמים

ראב"ד (הביאו הרשב"א והרב המגיד) ושו"ע: אם אחת משלושת הנשים התעסקה בכתמים, יכולות השתיים לתלות בה והן טהורות.

סעיף נד | אין בכתמים משום ווסת

ראב"ד: אף על פי שהחמרנו לטמא כתמים ולהצריכה שבעה נקיים, אינה צריכה לחוש ליום שראתה את הכתם. כמו כן, אין הכתמים קובעים ווסת. חוץ מכתמים שנמצאו בבדיקה שעשתה, שהן כראיה לכל דבר.

כך פוסקים טור ושו"ע¹⁰⁷.

א. אישה מוכת שחין, כתמיה טהורים, אפילו אם בשעת ווסתה לא בדקה עצמה, ולאחר מכן מצאה כתמים על הסדין (מהרש"ל).

ב. ראתה מראה טהור עם מציאת כתם:

◀ **רמ"א:** אישה שיש לה פצעים, ומצאה כתם אדום סמוך למראה טהור שודאי בא ממנה (ונראה שהאדום המשיך למראה הטהור), טמאה, אפילו אם המראה הטהור רחוק מהכתם, משום שתולים להחמיר. (כמו שהמראה הטהור הגיע ממנה, כך גם הכתם).

◀ **ט"ז ושו"ך**¹⁰⁸: אם המראה הטהור סמוך למראה האדום – טמאה. אך אם רחוקים זה מזה, טהורה.

¹⁰⁶ הט"ז מקשה מדין האומר לחברו הלוותי לך בצד עמוד פלוני, וכפר בו שלא היה ליד עמוד זה, והעידו עדים שעמד ליד העמוד. הדין הוא (כנפסק בחו"מ ע"ט, יא) שלא הוחזק כפרן כי לאו אדעתיה. ואם כך, הוא הדין כאן, כיצד סומכים על דבור הנשים? הרי לאו אדעתיה? לכן חילק ששם עבר זמן רב, וכאן זמן מועט.

אך הש"ך כתב שאין ראיה מחושן משפט, שכאן מדובר על איסור וודאי לא ניחא לה לעשות איסור (לעומת שם, שייתכן ופרעו באמת ורק שלא הייתה דעתו על העמוד). וכתב באבני שהם (כאן) שנראה שאף התורה שלמים (ס"ק נז) סובר כש"ך. והאחרונים (לחם ושלמה (ס"ק קפז) וסדרי טהרה (ס"ק צב)) כתבו שאף הט"ז יקל אם אומרת שמחמת סיבה מסוימת דקדקה שלא להכנס למקום חברתה.

¹⁰⁷ האומרת שבוודאות הגיע כתם זה ממנה, כתב שו"ע הרב (ס"ק קכב) שאינה קובעת ווסת וכ"כ בטהרת הבית (א), עמוד תפח). אך הלבוש החמיר בזה. וכ"כ בשבט הלוי (ש"ת ב, פו). ובאבני שהם (כאן) ביאר שכוונתו דווקא אם ראתה דם רב, אך בסתם כתם, אפילו כשנראה על בגד שכנגד אותו מקום, אינה קובעת ווסת. ועיין שם עוד בדין אישה שראתה כתם בלילה, שיש לחוש שמא הרגשה ולא אדעתה, וקובעת בכך ווסת. ונראה שלמסקנה סבר שם שאין בזה קביעת ווסת.

¹⁰⁸ הט"ז האריך בראיות לדחות דברי הרמ"א. ע"ש. והש"ך כתב שיש לדחות ראיותיו, אך לדינא דברי הט"ז צודקים.

⌘ תמצות דיני כתמים:

עיקר הדין וטעמו:

- א. דין תורה וגזירת חכמים (א).
- ב. דין קטנה (ב-ד)
- ג. קביעת ווסת בכתמים (נד)

המקום שנמצא בו הכתם:

דבר שאינו מקבל טומאה (י)

- א. דבר המקבל טומאה אלא ששיעורו קטן (י)
- ב. על נייר (שם בפת"ש)
- ג. על צבעוני (שם)
- ד. על הגוף במקום שלא יכול להגיע מהמקור (יא-יב)
 1. על הרגליים, בחלק החיצוני
 2. על אצבעות הרגליים חוץ מהבוהן
 3. על הידיים, כשלא יודעת האם נגעה/יודעת שלא נגעה
 4. מעל החגור, אך הגביהה רגליה למעלה ועברה בשוק טבחים
- ה. על הבגד למטה מהחגור
- ו. בגד שמתכסה בו בלילה אך הוא מהודק (יד)
- ז. על השרוול, כשאינו יכול להגיע כנגד בית התורפה (יג)
- ח. כתם הנמצא על עד הבדיקה (לג – לח)

תלייה בדבר אחר:

- א. גודל הכתם (ה - ט, כח – כט)
- ב. התעסקה בפשפש (ז)
- ג. יש לה מכה ואפשר שהדם הגיע ממנה (יא-יב, כא)
- ד. יש לה מכה בצוואר (טז)
- ה. עברה בשוק, שחטה (יח)
- ו. התעסקה בדמים (כג - כד)
- ז. יצא דם מפי האמה (כ)
- ח. תליה באדם אחר:
 1. בנה ובעלה (יט)
 2. השאילה חלוק לאישה אחרת (מ- מג, מז)
 3. תליה בימי טומאה של עצמה (מד - מה)
 4. תליה במי שהתעסקה בדמים (נג)
- ט. כתמים בימינו (ל)
- י. בדיקת סממנים (לא)
- יא. כתם שאולי התכבס (מו)

שתי נשים שמצאו כתם:

- א. שתי נשים שלבשו בגד ומצאו בו כתם (טו)
- ב. שתי נשים שהתעסקו בציפור (כה)
- ג. שתי נשים שלבשו חלוק אחד (מח)
- ד. שלוש נשים שנמצא דם תחתן (נ - נב)

סימן קצא | הרואה דם במי רגלים

סעיף א | אישה הרואה דם במי רגלים

המשנה אומרת (נט ע"ב) שאישה שהטילה מים ומצאה בהם דם, לרבי מאיר אם עמדה טמאה ואם ישבה טהורה. ולרבי יוסי בין כך ובין כך טהורה.

הגמרא מבארת שההבדל בין עומדת ליושבת הוא כשמזנקת (שמי הרגלים יוצאים בקילוח כדרכם (רש"י)), משום כך בישיבה, אינם חוזרים למקור להביא דם, ובעמידה חוזרים למקור (עיין בראשונים לקמן מדוע).

ומקשה הגמרא: הרי גם במזנקת יש לחשוש שמא לאחר שנגמרו מי הרגלים יצא דם, וזה הדם הנמצא לפנינו? ומבאר רבי אבא שיושבת על שפת הספל ומצאה את הדם בתוך הספל [ולא בשפתו], שאם היה דם לאחר מי הרגלים, היה נראה גם על השפה. שמואל ורבי אבי פוסקים הלכה כרבי יוסי.

הראשונים נחלקו בביאור הגמרא, ומתוך כך מה סובר רבי יוסי:

◀ **רש"י:** עומדת אינה יכולה לזנק, אלא תמיד היא שותתת, לכן רבי מאיר טימא.

◀ **רש"י, רמב"ם, רמב"ן ורשב"א:** רבי יוסי טיהר בכל אופן, בין עומדת ובין יושבת, בין מזנקת ובין מקלחת.

◀ כן פוסק שו"ע.

◀ **תוספות (על פי הרא"ש):** עומדת יכולה לזנק. אם כך רבי מאיר ורבי יוסי חולקים כשיש צד אחד לריעותא וצד אחד לטיבותא (כגון- יושבת ושותתת, עומדת ומזנקת) והמשנה (שרבי מאיר חילק בין עומדת ליושבת) עוסקת במזנקת.

◀ **תוספות ורא"ש:** רבי יוסי מודה בעומדת ושותתת (כלומר, שיש תרתי לריעותא) שטמאה.

◀ **רמ"א:** יש אומרים שאין לטהרה אלא ביושבת, או בעומדת ומקלחת. אך

בעומדת ושותתת על שפת הספל טמאה¹. (ש"ך: וק"ו כשותתת לתוך הספל. **תוה"ש:** אין זה ק"ו, ואדרבה, לתוך הספל מסתבר יותר לטהר).

¹ לדעת **רש"י** שאלת הגמרא 'לחשוש שמא בא הדם לאחר מי הרגלים' קשה רק לרבי מאיר, אך לרבי יוסי טהורה בכל אופן (משום שגם אם היא שותתת, הרי רבי יוסי טיהר בשותתת). וכן **תוספות** סובר כך כדלהלן. אך דעת **מהר"ם** (לקמן) ששאלת הגמרא קשה אף לרבי יוסי (ומכך הוציא שאף רבי יוסי לא טיהר רק יושבת ומקלחת).

² **בימינו:** כתב **שבת הלוי** (שיעורים כאן) שהרופאים בודקים במיקרוסקופ וכדומה, ניתן לסמוך עליהם, אפילו בבדיקה אחת, וייתכן שאף למפרע ניתן להתייר (אלא שתעשה בזה שאלת חכם). עוד כתב שם שאם נותנים זריקה המונעת מהווסת לצאת, ומאפשרת לדם מכה לצאת, וכשהטילה מ"ר רואה בהם דם, הוי ראייה גדולה שזה דם מכה ומותרת (ואין בזה חשש מצד נאמנות הרופאים, משום שכאן זו רפואה מוכחת ולא השערה. וכתב שמ"מ עדיף משתי מקומות).
³ והקשה על **רש"י**, שלפי דבריו שעומדת אינה יכולה לזנק, יוצא שעיקר החילוק אינו בין עומדת ליושבת, אלא למזנקת למקלחת, ומדוע נקטה המשנה עומדת ויושבת. וישיב שהמשנה נקטה 'עומדת' משום שאז בכל אופן טמאה, שהרי לעולם היא שותתת (ע"ש בתוספות ליישוב נוסף).

⁴ **הט"ז** מבאר מדוע נקט בעומדת ומקלחת 'לתוך הספל', ובשותתת נקט 'שפת הספל'. וכתב שבמקלחת היא מניחה את הספל בין רגליה, והדם ימצא בתוכו, אך בשותתת מניחה את הספל סמוך לרגליה כך ששפת הספל כנגד מקום יציאת מי רגליה, והדם ימצא על השפה. אמנם **הש"ך** כתב ששותתת על שפת הספל, וקל וחומר לתוכו. **ותורת השלמים** השיג על דבריו שאין זה ק"ו, משום שתוך הספל עדיף טפי משפתו (והסכים לדברי **הט"ז**).

◀ **ר"ח⁵:** רבי יוסי טיהר רק לטהרות, אך אישה לבעלה אף הוא מודה שטמאה משום כתם (שכן מוכח מהמשך הגמרא המבארת שרבי יוסי התיר לכתחילה, וזה הרי שייך רק בטהרות ולא באישה לבעלה (ב"י)). ורק ביושבת ומקלחת טהורה אף לבעלה (שבזה אף רבי מאיר טיהר, ולא נחלקו בזה כלל).

◀ **ר"ח, מהר"ם (מובא בהגהות מימוניות ומרדכי), הגהות שע"ד, ר"ן⁶, בנימין זאב:** אף רבי יוסי לא טיהר אלא כשיושבת ומזנקת לתוך הספל (תלתא לטיבותא: יושבת, מזנקת, ותוך הספל (ט"ז)).

Ⓢ כן פוסקים רמ"א וש"ך.

א. דין זקינה:

◀ **פנים מאירות:** דברי הרמ"א אינם אמורים בזקינה שחדל לה אורח כנשים, משום שהחמירו בזה רק משום כתם, וכתם של זקינה טהור.

◀ **סדרי טהרה ופת"ש:** זקינה חוששת לכתמים, ואין חילוק בינה לשאר נשים.

❖ איש ואישה שהטילו מים

המשנה אומרת (שם) שאיש ואישה שהטילו מי רגלים לכלי ונמצא בו דם, טהורה, משום ספק ספיקא: ספק שמא בא ממנו, ואת"ל בא ממנה - שמא אינו מהמקור.

Ⓢ כן פוסקים טור ורמ"א (וכן כתב בב"י כדבר פשוט).

◀ **ש"ך:** משמע דווקא כשנמצא בתוכו (משום שעל שפתו הוי ראייה שהגיע ממנה, שהרי איש דרכו לקלח לתוך הספל (חוו"ד)).

❖ אישה שרגילה לראות דם במי רגליה עם כאב

Ⓢ **אגור (בשם מהרי"ל ועוד) ורמ"א:** אישה שרגילה לראות דם במי רגליה ומצטערת מאוד בהטלת המי רגלים - טהורה.

◀ נחלקו הראשונים כשקינחה מיד לאחר ההטלה ומצאה דם:

◀ **רבינו שלום:** טהורה.

Ⓢ כן פוסק רמ"א בסתמא.

⁵ דעת הר"ח מובאת בשם מהר"ם (בדברי ההגה"מ והמרדכי), וכן הביאה הרשב"א. המרדכי כותב שהמהר"ם חשש לדעתו. (וכן מובן שכתבו שמקור דברי הרמ"א (ב"א השני) הוא המהר"ם). לדעת הר"ח אף רבי יוסי לא טיהר אלא כשיושבת ומקלחת לתוך הספל, ונמצא דם בתוך הספל, שכן העמדת הגמרא (ביושבת על שפת הספל וכו') אמורה אף לדעת רבי יוסי, וכמו שרבי מאיר טיהר דווקא כך, גם רבי יוסי מודה לזה. (ולע"ד כך הבין המהר"ם את הגמרא, אך הר"ח סבר כך בדברי רבי יוסי מסיבה אחרת, והיא, משום שהמחלוקת עוסקת רק לטהרות, אך באישה לבעלה רבי יוסי טימא רבי מאיר, וכיוון שכן, רק איפה שטיהר רבי מאיר, טיהר רבי יוסי. וזה דווקא כשיושבת ומקלחת לתוך הספל ונמצא בתוכו).

⁶ הר"ן סובר שאין אלו דברי נביאות 'ולאו רבינו חננאל חתים עלה'. אך הב"י יישב דעת הר"ח מקושיית הר"ן. (עיין בהערה הבאה לביאור דעת הר"ן).

⁷ הר"ן הקשה, מדוע דנו האמוראים בדעת רבי מאיר (על שפת הספל או לתוכו) כשפסקו הלכה כרבי יוסי. לכן תירץ שאף רבי יוסי מודה שאם נמצא על שפת הספל טמאה, וכשנמצא גם בתוכו וגם על שפתו טיהר רבי יוסי. הרי שדעתו כדעת שאר הראשונים שהחמירו כר"ח לטהר רק ביושבת ומקלחת. אלא שטעמו שונה, ואף להלכה יוצא שדעתו שונה מעט. הש"ך מיישב שאין קושיא מדוע דנו האמוראים בדברי ר"מ, משום שלאישה לבעלה גם רבי יוסי מטמא כרבי מאיר, ולכן דנו האמוראים בדעת רבי מאיר. וכתב שתירוץ הר"ן דחוק.

⁸ למעשה כתב הסדרי טהרה (קצ, ס"ק צה) שאיננו בקיאים בין שפת הספל לתוכו, ובין שותתת ומקלחת, אך כיוון שטימאו משום כתם, יכולה לתלות שאין זה ממנה, שהרי בית הכסא אינו בדוק. ועוד שבית הכסא שלנו מחובר ואינו מקבל כתמים. ובפרי דיעה (של, ס"ק ג) מסתפק שמא החמירו כאן משום שמא ארגשה ולא אדעתה. בשבט הלוי (שיעורים כאן) כתב לחוש ביותר מגריס, ושראו לחוש לדברי הפרי דיעה.

◀ **מהרי"ל:** טהורה, אך תעשה בדיקה (שתנקה היטב אותו מקום ותניח כנגדו מוך, ותטיל רגליה, אם יצא המוך נקי, סימן שאין זה דם מהמקור). ודווקא באישה שיש לה ווסת (ורואה שלא בשעת ווסתה), אך כשאין לה ווסת, אין בדיקה זו מועילה.

◀ כך מביא **רמ"א** בשם יש מחמירין. והוסיף שאם בדקה עצמה שלוש פעמים ומצאה שהמוך נקי, מותרת ללא בדיקה, שהרי הוכח שהדם הגיע ממכה.⁸
 ל מדוע מותרת דווקא כשיש לה ווסת:

◀ **ש"ך (תירוצו השני):** מהרי"ל התיר אישה שרואה דם רק במי רגליה (ואם תתיר אף כשאין לה ווסת, לא תטמא לעולם), אך אם רגילה לראות דם בסתם, אפילו שאין לה ווסת קבוע, הבדיקה מועילה.
 ◀ **נוב"י:** משום שמהרי"ל טיהרה לעולם, ולכן התנה זאת דווקא בווסת.⁹

♦ אישה שרגילה לראות דם במ"ר ללא כאב

◀ **רמ"א (על פי הגה"מ ומרדכי):** אישה שרואה דם לאחר הטלת מ"ר, ולא ראתה במי רגליה, טמאה. אך אינה צריכה לבדוק אחר זה. ואפילו אם הייתה רגילה לראות, אם בדקה שלוש פעמים ולא ראתה, אינה צריכה בדיקה עוד. ואם רגילה לראות דם במ"ר לפרקים, קבעה לה ווסת לפרקים.

ל נחלקו כשראתה במי הרגלים וגם על העד:

◀ **רא"ש (על פי ב"י) ור"ן:** טהורה, משום שייתכן וזה מתמצית מי רגליה.

◀ **אגור:** טמאה.

◀ כך פוסק **רמ"א**¹⁰.

♦ אישה שראתה קרטין דם במ"ר (ללא כאב)

◀ **ר"ן ורמ"א:** אישה שיש לה קרטין של דם (כמין חול או חצץ אדום) במי רגליה, טהורה. שאין זה דם אלא חול המגיע מהכליות.

⁸ **דגול מרובה:** יש לתמוה, שהרי כבר בבדיקה אחת נודע שאין זה דם מהמקור אלא ממכה. וודאי שרק אם לא מצאה דם כלל (אף לא במ"ר) אז צריכה שלוש פעמים כדי לעקור את ווסתה, אך אם ראתה דם במ"ר ולא במקור, ודאי שבפעם אחת סגי (ועיין בהערה הבאה שלדעתו בדיקה זו מוחלטת היא ולא מסופקת).

⁹ ותמה על הש"ך שכתב (בתירוצו הראשון) שבדיקה זו אינה מעולה. וכן אחרונים נוספים חלקו על הש"ך שהתיר אף באישה שאין לה ווסת (**סדרי טהרה, פרי דיעה, כו"פ ותפארת למשה**).

הנוב"י התיר לעשות בדיקה זו לאישה שיש לה דימום מהחלק התחתון של הנרתיק, שתניח מוך במקור ותעשה בדיקה פנימית. וביאר, שהפוסקים שהצריכו כאב כדי להתירה לעולם, זאת מפני שכשיעלם הכאב ידעו שהמכה חלפה, וללא כאב אי אפשר להתירה לעולם. אך הבדיקה מצד עצמה מועילה לחלוטין. וכן התיר באישה שיש לה קורט דם דק כמחט.

ובחור"ד חלק עליו, שאין להתיר על סמך בדיקה זו איסורי כרת (כדם הנמצא בפרוזדור). וסמך להתיר רק כשיש לה כאב או מכה שאינה יודעת שמוציאה דם. עיין בכ"ז **בפת"ש**.

¹⁰ ותמה **הש"ך** מה חידש הרמ"א בזה, שהרי כבר פסק הרמ"א שאין להתיר אלא ביושבת ומקלחת. (ואין לומר שהרמ"א טימא ביושבת ומקלחת, שהרי זה נלמד בכל שכן מדין נמצא על שפת הספל). ועוד העיר על לשון הרמ"א 'יש להחמיר', שהרי לפי מה שהתבאר, שפסק כר"ח, הרי כאן זה איסור מעיקר הדין ולא חומרא.

¹¹ וזה לשונו: 'ואם אינה מוצאה דם אח"כ כשבדקת עצמה, רק קרטין קרטין כמו חול וחצץ אדום, ונמצא כזה ג"כ במי רגליה ובשעת ווסתה, או לפעמים אחרים רואה דם ממש כשאר נשים, ואינה מוצאת אותו חול רק אחר מי רגליה, טהורה, דאינו דם רק חול שדרכו להוולד בכליות'.

ל נחלקו אם צריכה לעשות בדיקת פושרים לקרטין:

◀ **ב"י:** צריכה לעשות בדיקה.

◀ **דרכי משה:** אינה צריכה בדיקה. ואף אם בדקה וימחו, טהורה.

Ⓢ כך פוסקים **ב"ח, פרישה וש"ך** (משום שזה דם מהכליות).

א. ראתה קרטין עם דם:

◀ **ר"ן:** ראתה קרטין של דם במי רגליה, טהורה.

◀ **מרדכי:** אישה שרגילה לראות במי רגליה דם כמין קרטין, ובכל פעם בודקת ורואה דם על העד, טמאה.

ל נחלקו הפוסקים האם דברי הראשונים סותרים:

◀ **בית יוסף:** דברי הראשונים סותרים ויש ליישבם בשני אופנים:

1. הר"ן עסק בחול, והמרדכי עסק בכמין חול.
2. הר"ן שטיהר עסק כשלא ראתה אלא קרטין, והמרדכי שטימא עסק כשראתה דם עם הקרטין.

Ⓢ כך פוסקים **דרכי משה, ש"ך [וט"ז]**.

◀ **ט"ז:** אין מחלוקת בין הראשונים, הר"ן עוסק כשראתה קרטין, ובזה התירה. והמרדכי עוסק כשראתה דם במי הרגלים, ובזה בא להשמיע שאין היתר בראיית דם ממש כשמצאה על עד לאחר הטלת המ"ר¹².

¹² **הט"ז** סובר שאין כל סתירה בין דברי הראשונים כדלהלן, אך כתב שלפי דברי הב"י שכתב ליישב דבריהם, העיקר כתירוץ השני.

¹³ והאריך בתשובה להתיר אישה שהייתה רגילה לראות כמין קרטין עם כאב שהיה פוסק לעיתים. וכתב להתיר גם מטעם שכשרואה רק קרטין מותרת, וגם מצד הכאב (אע"פ שהוא פוסק לפעמים, משום שזה רק מקרה שמפסיקה). **והחכם צבי ועוד** חלקו עליו. **והפת"ש** כתב (בסימן קפח) שאין להכריע בהלכות אלה אלא לגדולי הדור.

סימן קצב | דיני כלה הנכנסת לחופה

הקדמה לסימן

- א. אישה שתבעה להנשא והסכימה, יש חשש שמא מחמת תאוות התשמיש תראה דם חימוד והיא טמאה. לכן הצריכו חכמים שתשב שבעה נקיים מאז שהתרצתה, כדי לברר שלא ראתה דם.
- ב. לרוב הראשונים דם חימוד טמא מהתורה כדין דם הבא מחמת אונס (תוספות, רשב"א ומאירי בדף כ). ורק חכמים חששו אף כשלא ראתה וכן בקטנה שלא הגיע זמנה לראות. אך יש ראשונים הסוברים שדם חימוד מדינא טהור, אלא שחששו שמא מעורב בו דם נידות¹ (ר"ן ומאירי בדעת הרמב"ם).
- ג. לרוב הראשונים צריכה רק לספור שבעה נקיים, אך אינה צריכה לעשות הפסק. אך בשאר הבדיקות נחלקו הראשונים, והשו"ע פסק שצריכה לעשות בדיקות כל שבעה.
- ד. דין דם חימוד שייך רק בעת שהיו הרווקות טובלות. אך בימינו שלא טובלות לנידתן, בכל אופן צריכות לעשות הפסק טהרה ובדיקות כל שבעה נקיים (תורת השלמים וערוך השלחן).

סעיף א | דם חימוד

רבא אומר (סו ע"א) שאם תבעה להינשא והתפייסה, צריכה לשבת שבעה נקיים (שמא ראתה דם מחמת תאוות החימוד (רש"י)).
 רבינא שידך את בנו עם בתו של רב חנינא, וקבעו לחתום את הכתובה בעוד ארבעה ימים, אך רבינא עיכב את החתונה עוד ארבעה ימים (כך שעכב את החתונה שמונה ימים מיום הפיוס (מהרש"א בדעת רש"י)). ושאל רב חנינא מדוע עיכב את החתונה כך, והשיב לו משום דברי רבא. ושאל רב חנינא, הרי היא קטנה? וביאר לו שרבא הצריך ז' נקיים אף בקטנה, שהרי אף בה שייך דם חימוד.

ראשונים ושו"ע: צריכה שבעה נקיים, בין גדולה ובין קטנה, מלבד יום התביעה.

א. מקור התקנה:

מגיד משנה: תקנה זו מדרבנן, אך מהתורה טהורה היא, שהרי לא הרגישה. וכל שכן זו, שאין וודאות שראתה דם כלל.

ט"ז: וצריך לומר שתקנה זו נתקנה כשתיקנו על טומאת כתמים. או אפשר שתקנה זו קדומה מאוד (ומה שקשה מכך שיהודה ובוועז לא הצריכו שבעה נקיים לתמר ורות, יש לומר ששם הן היו איתם במיטה בשעת הפיוס והיה להן פת בסלוי²).

¹ לכאורה צריך להבין באיזה אופן חלקו הראשונים, הרי אם הרגישה לכאורה טמאה, ואם לא הרגישה טהורה, כמו שכתב **המגיד משנה**, הביאו ה"ז בס"ק א.

² צ"ב, שהרי דווקא אז החימוד גדול יותר, בשלמא יהודה בא על תמר מיד, אך בוועז לא בא על רות מיד (שהרי עוד לא חלצו לה, וודאי שלא בא עליה באיסור כמו שאמרו חז"ל), וכל שכן שיש חשש שתראה דם חימוד כשהיא איתו במיטה. ויש לבאר כוונת ה"ז שכתב 'פת בסלוי', שאע"פ שהביאה לא הייתה מיד, כיוון שהיא יודעת שהדבר קרוב ומצוי לה, אינה חומדת כל כך.

בתירושו הראשון כתב ה"ז שתקנה זו נתקנה לאחר זמנם (ונתקנה בזמן גזירת כתמים) ולכן לא היו צריכות תמר ורות ז"ל. **ופרדס רימונים** מיאן בתירוץ זה, שאם כן לא היה להם לגזור על קטנה, כמו שלא גזרו עליה כתמים.

החוו"ד והתפל"מ תירושו שלא שייך דם חימוד בביאה של זנות, (וכן כתב **ערוך השלחן** (ס"ק ג) כדי ליישב מדוע בת שבע לא הייתה צריכה). **והפרי דיעה** חלק עליהן והסכים לט"ז, שהם מלהזכיר שנחשדו צדיקות אלה בזנות (והוכיח שהן רצו להתייבם ולא לזנות). **והחיד"א** (שמחת הרגל על מגילת רות ג, ח) ביאר על פי הר"ן שדם חימוד טהור הוא, אלא

ב. אישה שהייתה צריכה חליצה, וסירב היבם לחלוץ עד שהתפייסה עימו, ורצתה להכנס לחופה ביום החליצה, אף שאמרה שעשתה ז"נ לפני החליצה, מ"מ צריכה לספור שוב (אין ספק במקום שמייבמים, שהרי זה בעל כרחו, והיא כאשת איש, אלא אפילו במקום רק חולצים, מ"מ לא סמכה דעתה) **(שער אפרים)**.

ג. ללא כתיבת התנאים, אין תועלת בז"נ נקיים **(חמודי דניאל)**.

ד. אישה שעשתה ז"נ בעודה שוטה, והחלימה, נראה קצת להקל (ולא לומר שהתעורר שוב לאחר שהחלימה) **(בית שמואל וכן הסכים החת"ס)**.

ה. אישה שהסכימה להנשא ללא ראיית החתן, והתחילה למנות ז"נ, ואז הגיע החתן, אין ראייה מהש"ס שצריכה למנות שוב ז"נ, ואין זה תלוי בראיית פניו, ויש להקל בזה, אך המחמיר תבוא עליו ברכה: **(חת"ס)**.

ו. מי שהתעברה מנואף והסכים לשאתה, צריכה לשבת שנית ז"נ, אע"פ שהיא מסולקת דמים **(מקום שמואל)**.

❖ הפסק טהרה ובדיקות

◀ **רשב"א:** אינה צריכה הפסק טהרה ולא בדיקות במשך השבעה נקיים. שאינה כרואה ממש, אלא רק חשש שמא ראתה דם בשעת הפיוס ונעלם ממנה. וכך מוכח מהמעשה בגמרא, שהרי בתו של רב חנינא לא עשתה הפסק ולא בדיקות (משום שרב חנינא חשב שאינה צריכה), ועם זאת לא דחו עוד את החתונה.

◀ **ר"ן:** צריכה הפסק טהרה ובדיקות.

◀ **רמב"ן וראב"ד:** אינה צריכה הפסק טהרה, אך צריכה לבדוק בשבעה נקיים (ואין ראייה מהמעשה בגמרא, משום שיש שגרסו שכבר מתחילה הסביר רבינא שצריכה להפסיק ז' נקיים **(רא"ש)** או משום שבאמת דחו את החתונה עוד שבוע, אלא שהגמרא לא פירשה זאת **(ר"ן)**).

↪ נחלקו כמה בדיקות צריכה:

◀ **רמב"ן:** מספיק בדיקה אחת.

Ⓢ כך פוסקים **שו"ע** (שכתב לשון 'תוך שבעה ולא 'כל שבעה').

◀ **רא"ש:** צריכה בדיקות כל שבעה, שכל יום יש חשש שמא תראה. אך בדיעבד מספיקה בדיקה אחת (דלא עדיפה ממי שראתה ודאי, שסגי לה בבדיקה אחת).

Ⓢ כך פוסק **רמ"א**.

שמא מעורב בו דם נידות, אך ניתן להריח בו דם, יש לומר שרות ובוועז היו בקיאים בזה (ודברי הט"ז נצרכים רק לרשב"א שטימא דם טוהר מדינא).

³ וכן פסקו להקל **בית שלמה, שואל ומשיב, שירי טהרה, טהרת הבית ושבת הלוי** (הביאם **אבני שהם** (כאן)). מדברי האחרונים הללו (שהתירו אפילו שלא ראתה את החתן מעולם), ומסתמת רוב ככל הפוסקים, עולה שאין כל כך מניעה שהחתן והכלה יפגשו בשבוע שלפני החתונה, שאין ראיית החתן גורמת לאישה לראות דם חימוד (אלא שתבוא ברכה על הנמנע מכך, כ"ל בחת"ס). אמנם **בדרכי טהרה** (פרק י, יג) כתב שיש שנהגו שלא להפגש שבעה ימים קודם החופה, שמא תראה דם חימוד. ויש שנהגו שלא להתראות בשבוע שחלה בו החופה בלבד. ובכל מקרה מותר לשוחח בטלפון. (ומקור הדברים במנהגי חב"ד). והוסיף שיש שלא נהגו חומרא זו כלל, וכל זוג ימשיך במנהג אבותיו. ובשעת צורך ניתן להקל, כי מהדין אינו מעכב כלל.

⁴ **והש"ך** מעיר שלדין שקי"ל בסימן קצו, ד, שצריכה ראשון ושביעי, יש לומר שאף כאן צריכה שניהם. אך הוסיף שמדברי הרמ"א והאחרונים נראה שלא כך, ולכן צ"ל שסברו שודאי היא עדיפה מאישה שראתה ממש.

ל **ב"ח, מהרש"ל, פרישה וש"ך:** והאידנא נהגו להפסיק בטהרה אף לבתולה ובודקים כל שבעה.

❖ בדקה עצמה בשעת הפיוס

◀ **רשב"א, רא"ש וטור:** אפילו אם בדקה עצמה בשעת הפיוס, הדבר לא יועיל, משום שיש חשש שמא ראתה טיפת דם כחרדל ונעלמה (**רשב"א**). או משום שכל שבעה יש חשש שתראה דם (**רא"ש**). וכן מסתבר, שאם לא כן, רבא היה צריך לפרש עצה זו (**ב"י**).

כך פוסק **שו"ע**.

◀ **ראבי"ה:** אם תבדוק שבכל זמן הפיוס לא תראה דם, אינה צריכה שבעה נקיים.

סעיף ב | מתי שומרת ז' נקיים

◀ **רשב"א, ר"ן וטור:** צריכה לשמור שבעה נקיים משעה שמכניס את צרכי החופה, שאז היא סומכת בדעתה, אע"פ שלא התקשה עדיין. אך אם תבעוה להנשא לזמן רב, אינה חומדת כל כך.

כך פוסק **שו"ע**.

◀ **מהר"ם, רשב"ם (הביאו המרדכי) ורוקח:** יש להסמך ככל הניתן את השבעה נקיים לחופה.

ל **מרדכי:** והמנהג שטובלת בליל רביעי, דהיינו שלושה ימים לפני בעילת המצווה.

הגהות מימוניות ותוספות: אם טבלה לאחר שבעה נקיים ולא נבעלה, צריכה לבדוק כל יום עד שתבעל.

ל **ב"י:** וכך זה לכתחילה, אך בדיעבד מהני אפילו בדיקה אחת, שאין היא עדיפה מאישה שראתה ודאי.

◀ **רמ"א:** יש להסמך את הטבילה סמוך לבעילת מצווה. והמנהג שטובלת ברביעי למרות שלא תבעל לפני מוצאי שבת. אך אין להרחיק את הטבילה יותר מכך. ואם לא תבעל במוצאי שבת, צריכה לבדוק כל יום עד שתבעל. וכל זה לכתחילה, אך בדיעבד אין להחמיר אם בדקה בתוך שבעה פעם אחת.

⁵ וקשה להבין מה מועילים שבעה נקיים הנגמרים שלושה ימים קודם לבעילה? (לשיטת רשב"ם שהצריך שהטבילה תהיה סמוכה לבעילה) **הלבוש** כתב שיש חילוק בין שלושה ימים לשבעה ימים. אך **הב"ח** תמה מה החילוק בזה. וכתב הוא שכוונת רשב"ם שאם יש הפרש בין הטבילה לבעילה צריכה לעשות בדיקה כל יום (ולא כשאר נשים שיכולות להרחיק את הטבילה מהביאה). אלא שתמוה אם כך, מדוע נהגו להקדים את הטבילה ד' ימים לפני הביאה. ועל זה כתב המרדכי שנהגו כך על סמך המנהג שנהגו לכוון ביום ד' (כמובא בתחילת כתובות).

⁶ ועיין באחרונים כאן (באר הגולה ופ"ט) שהביאו מדברי **השל"ה** להזהיר שלא ישכבו החתן והכלה בסמיכות זה לזה לפני בעילת המצווה, שדבר זה גורם קלקולים גדולים.

⁷ האחרונים (**ס"ט וערוה"ש**) מדייקים מכאן, שאם דחו פחות מד' ימים אינה צריכה טבילה. אך לדינא פסקו (**ב"ח וחכמת אדם**) להחמיר שתעשה בדיקה אפילו בפחות מד' ימים.

ודע שדעת השו"ע שאינה צריכה להחמיר כלל לבדוק לאחר שעשתה שבעה נקיים. אך להלכה אף חששו האחרונים לדברי הרמ"א להצריך בדיקות. כך כתב **בטהרת הבית** (סימן ט, א) **ובאבני שהם** (כאן, בשם כמה אחרונים ע"ש). אמנם **בטהרת הבית** החמיר אפילו בפחות מד' ימים (משום שרק במקום הרמ"א היה מנהג לטבול ברביעי, אך לא במקומו של הב"י), **ובאבני שהם** הקל (לספרדים) בפחות מד' ימים כדברי הרמ"א. (ועוד הקל בשעת צורך לסמוך על פשט דברי השו"ע שלא תצטרך בדיקות, מאחר שקשה להן הדבר. ובפרט לאחר שנישאו, בצירוף דעות האחרונים שאין חימוד בביאה אלא בנישואין).

א. באיזה אופן תעשה ז"נ לדעת הרשב"א (והשו"ע):

◀ **דרישה:** ניתן לעשות שבעה נקיים הרבה לפני החתונה, רק אם אכן הקדימו את החתונה (אך אם הודיעו לה זמן רב לפני החתונה, צריכה שוב ז"נ).

◀ **ט"ז:** תעשה ז"נ (משעה שהודיעו או משעה שמתכוונים לחתונה) אפילו אם לא הקדימו את החתונה.

ב. בעילת מצווה ביום בבית אפל:

◀ **אבן שהם:** אסור לחתן לבעול באור יום, אפילו בבית אפל.

◀ **נוב"י:** מותר.

ג. אם עברו עליה שבעה ימים בלא בדיקה, צריכה שבעה נקיים שוב (משאת בנימין וש"ך בסעיף הבא). ויש שחולקים בזה (כו"פ).

❖ בירור החתן שהכלה טהורה

שערי דורא: לא יגע החתן בכלה לפני שיברר שאכן היא טהורה.

Ⓢ כן פוסק רמ"א.

Ⓣ **ש"ך:** לא נהגו כך, ונראה שסומך על השושבינים שרגילים להודיע אם היא טמאה.

סעיף ג | חתונה שנדחתה

הקדמה לסעיף

א. כנזכר בגמרא, רבינא דחה את החתונה של בנו כדי שהכלה תוכל לשבת שבעה נקיים מחשש לדם חימוד.

ב. רשב"ם מבאר שרבינא חשש שמא הכלה שכחה ולא שמרה שבעה נקיים, ולכן הצריכה שתיתן דעתה ותשב שבעה נקיים לפני החופה. מכאן למד מהר"ם שכלה צריכה לשבת שבעה נקיים מתוך כוונה. משום כך הוא הדין כשדחו את החופה, צריכה לשבת שבעה נקיים שוב (במהר"ם הגירסא שביטלו את החתונה באמצע הז"נ, ובבב"י והשו"ע הגירסא שביטלו לאחר הז"נ).

ג. דין זה נפסק בשו"ע. אלא שביארו האחרונים שיש שלושה מצבים בביטול החתונה:

1. דחו את החתונה לגמרי (= ביטלו), ולאחר מכן התפשרו מחדש.

2. דחו את החתונה למועד שאינו ידוע, וסיכמו על מועד חדש לאחר זמן.

3. דחו את החתונה, ובאותו זמן קבעו מועד חדש.

ד. באופן הראשון מוסכם שצריכה שבעה נקיים שנית. באופן השני חידש המרדכי שצריכה שבעה נקיים. ובאופן השלישי כתבו הב"ח והט"ז שאינה צריכה לספור שנית (דלא כלבוש).

ה. הפוסקים דנו בעוד מקרים: דחו ביום או יומיים את החתונה, והכלה המשיכה בבדיקות (מחלוקת במהרי"ק, ורמ"א החמיר).

ו. החתונה נדחתה מחמת אונס, כדוגמא שהחתן לא היה יכול להגיע בזמן, ודחו את החתונה מעט (ט"ז מחמיר, ומשאת בנימים, ש"ך ותוה"ש מקילים).

◀ **מהר"ם על פי רשב"ם:** במקרה שדחו את החתונה, אע"פ שישבה שבעה נקיים, צריכה לשבת שוב. משום שאין דעתה על אותם שבעה שישבה.

כך פוסק שו"ע.

◀ **רשב"א (על פי הש"ר⁸):** אינה צריכה לשבת שוב שבעה נקיים.

א. חתן שלא הגיע לחופה מחמת אונס:

◀ **ט"ז:** צריכה לספור שוב ז"נ, שהרי לא סמכה דעתה.

◀ **משאת בנימין, ש"ך ותורת השלמים:** אינה צריכה לספור, שהרי סמוכה בדעתה שתכף החתן יבוא (וטוב שתבדוק עצמה מיד כשהגיע החתן (תורת השלמים)).

ב. החליפו חתן:

לבוש (וכן הסכימו כל הפוסקים): אם החתן לא הסכים להכנס לחופה, ומצאו חתן אחר באותו מעמד, צריכה לשבת ז"נ שוב.

◀ **ט"ז:** והדבר פשוט, לא ניתן להכתב, אלא קמ"ל שאם לאחר הריצוי לשני, חזר בו הראשון, צריכה לשבת שוב ז"נ לראשון.

♦ המשיכה בבדיקות

◀ **יש מתירים (במהרי"ק):** אם דחו את החתונה, אך המשיכה לבדוק, אינה צריכה שבעה נקיים שנית.

◀ **יש אוסרים ומהרי"ק:** אפילו אם המשיכה בבדיקות, צריכה לשבת עוד פעם שבעה נקיים. כיוון שנדחו הנישואין, אינה בודקת יפה (והמהרי"ק כתב משום שיש חשש לחימוד כל שעתא ושעתא, ולכן לא תבדוק עד שיתפשרו על זמן חדש).

כך פוסק רמ"א.

◀ **משאת בנימין** האריך לחלוק על המהרי"ק, אך לדינא הסכים לדברי הרמ"א (ש"ך).

♦ כשבביטול החתונה קבעו זמן חדש

נחלקו האחרונים בדברי המהר"ם האם צריכה לספור שוב אף כשקבעו תאריך חדש באותו זמן:

◀ **לבוש:** אפילו אז צריכה לספור שוב שבעה נקיים⁹.

⁸ כך הגירסא שהביא בב"י (שמשמע שכבר ישבה כל השבעה נקיים). אך בגירסא שבמרדכי שלפנינו, וכן גרס הב"ח, שביטלו את החתונה בתוך השבעה נקיים, ועל זה פסק מהר"ם שיש לחשוש שלא תבדוק כמו שצריך את שאר הימים. (וצ"ב מה הדין לפי גירסא זו, במקרה שכבר גמרה את כל השבעה נקיים ואז ביטלו את החתונה).

להעיר לב המעיין, אין בהכרח קשר בין פסיקת השו"ע בסעיף זה כמהר"ם, לבין הפסיקה בסעיף הקודם כרשב"א. משום שאף הרשב"א יודה שאם דחו את החתונה (עד כדי שהכלה תחמוד שנית בעת הפיוס השני), שצריכה שבעה נקיים שנית. אלא אם כן דחו לזמן מרובה (יותר משבוע), שלרשב"א ושו"ע תעשה בדיקות מיד, ולרמ"א תעשה בסמיכות למועד החדש.

⁹ עיין לקמן בדברי האחרונים בביאור דברי המהר"ם.

¹⁰ **הש"ך** (ס"ק ו) כותב שהרבה ראשונים סוברים שאינה צריכה לשבת שוב. וביארו **המחצית השקל**, **הפרי דיעה והפרדס רימונים** שכוונתו לרשב"א שאינה צריכה בדיקה כלל. וכתב **בפרדס רימונים** שלדעתם אינה צריכה ז"נ שוב אלא אם בטלו את החתונה לגמרי וחזרו והתפייסו שוב.

¹¹ **הלבוש** סובר שדברי המהר"ם אמורים אפילו אם קבעו באותו מעמד תאריך חדש לחופה, אפילו אם דחו את החופה ביום או יומיים, אפילו שהמשיכה בבדיקות. זאת משום שהחימוד מתעורר לחדש לזמן השני שקבעו.

◀ **ב"ח וט"ז:** אינה צריכה שוב, ורק אם ביטלו את החתונה לגמרי, ולאחר מכן קבעו זמן צריכה שוב.

⌋ **ב"ח (בתשובה), מהריט"ץ וס"ט:** אפילו אם ביטלו בבוקר, וקבעו מחדש בערב (בין הבדיקות), אינה צריכה לבדוק שוב, שכן הבדיקות נעשו בשעה שחשבה על החתונה.

◀ **חוו"ד:** אף אם קבעו מיד עם ביטול החתונה, אם היו צריכים לעשות הכנות לחתונה מחדש, צריכה לספר שוב ז"נ.

❖ כשרק צד אחד ביטל

◀ **ט"ז:** מדויק מלשון המרדכי, שרק כששני הצדדים הסכימו לבטל את החתונה (או לדחותה בנתיים) צריכה שבעה נקיים. אך אם צד החתן ביטל וצד הכלה רודף לקיים את החתונה, אינה צריכה לספור שנית. משום שכן דרך העולם, וסמכה אדעתה.

⌋ כשצד הכלה ביטל:

◀ **משמעות הט"ז:** צריכה לספור שבעה נקיים, שהרי מבחינתה החתונה בוטלה¹².

◀ **חוו"ד:** אין זה משנה איזה צד ביטל, אינה צריכה לספור שוב שבעה נקיים¹³.

סעיף ד | חתונה כשהכלה אסורה

הקדמה קצרה

א. אישה שפירסה נידה לפני חופתה, אסור לחתן להתייחד עימה משום שליבו תוקפו (כתובות ד ע"א).

ב. הראשונים חולקים האם חופת נידה מועילה לחלוטין או שדינה עדיין כארוסה לחלק מהדינים (הרמב"ם סובר שאין זו חופה גמורה, והרא"ש סובר שזו חופה גמורה. השו"ע (באבן העזר סא, א) סתם כרמב"ם, והרמ"א פסק כרא"ש).

ג. אישה שלא גמרה לספור שבעה נקיים מחמת דם חימוד, ועבר וכנסה, לחלק מהראשונים אסורים להתייחד כדין חופת נידה, ויש ראשונים שהבינו ברמב"ם להתיר לתלמיד חכם.

רבי אליעזר בן יעקב אומר (יבמות לו ע"ב) שאסור לאדם לישא אישה במדינה זו וללכת למדינה אחרת ולישא אישה אחרת. משום שיש חשש שילדיו יתחתנו זה עם זה בלי ידיעה. מקשה הגמרא מכך שרב ורב נחמן כשהיו מגיעים לעיר היו מודיעים מי רוצה לינשא לי לימים שאתעכב כאן. ומיישבת, 'שאני רבנן שפקיע שמייחו' (- גירסת רש"י. שכו"ע יודעים שהם ילדיו). עוד מקשה הגמרא, הרי צריכה לשבת שבעה נקיים, ומבארת שהאמוראים היו שולחים שליחים להודיע לפני בואם. ואיבעית אימא שהאמוראים היו רק מייחדים את (עם) אותן נשים, שאינו דומה מי שיש לו פת בסלוי למי שאין לו.

¹² וכן פסק ערוך השלחן (ס"ק יג).

¹³ וכן פסקו טהרת הבית (א, תפ), שבט הלוי (שיעורים כאן), ומקור חיים (ס"ק טו). וכתב בשבט הלוי (שם) לבאר שהמציאות מוכיחה שנשים אינם מסיחות דעתן כל כך מהר, אע"פ שאומרת בפה.

◀ **רשב"א, ראב"ד, רמב"ם לפי הב"י וטור:** אישה שלא גמרה לספור שבעה נקיים, ועבר וכנסה, אסורים בייחוד כדין כלה שפירסה נידה (וכוונת הגמרא שהאמוראים היו מייחדים אותן, אך לא מתייחדים איתן).

כך פסק **שו"ע** (שהרי סתם בזה).

◀ **רמב"ם לפי הראב"ד והטור:** לתלמיד חכם מותר, שהרי הוא יודע שהיא אסורה לו¹⁵ (שזו כוונת הגמרא שהאמוראים היו מתייחדים עם אותן נשים).

♦ כיצד שומרים על החתן והכלה

הגמרא בכתובות (ד ע"א) אומרת שאם הכלה פירסה נידה, החתן ישן בין האנשים והכלה בין הנשים.

◀ **ראב"ד ורבינו ירוחם:** החתן צריך לישון עם גברים שישמרו עליו, והכלה צריכה לישון עם נשים שישמרו עליה. אך ביום מותרים בייחוד.

ל **רשב"א:** אמנם אם ישנים בשני בתים שונים, אינם צריכים שמירה כלל.

◀ **רא"ש, רז"ה וטור:** מספיק או שהחתן ישן בן הגברים שישמרו עליו, או שהכלה תישן בין הנשים וישמרו עליה. אמנם אף ביום אסורים בייחוד.

נ **רמ"א:** יש אומרים שמספיק שאחד מהם יהיה שמור, אך אסורים ביום ובלילה. ויש אומרים שצריך שמירה לכל אחד, אך ביום מותרים בייחוד. והמנהג לקחת קטן אצל החתן וקטנה אצל הכלה, ואין מתייחדין ביום ללא קטן וקטנה.

א. גיל הקטנים:

◀ **ב"ח ושו"ך:** השומרים צריכים להיות מגיל שידועים טעם ביאה, ואינם מוסרים עצמם לביאה¹⁶.

◀ **תורת שלמים:** אפילו אם מוסרים עצמם לביאה יכולים להיות שומרים.

♦ עברו כמה לילות ופירסה נידה

◀ **י"א בתרומת הדשן:** אם עברו כמה לילות מאז החופה ולא בא עליה, ואז פירסה נידה, אסורים בייחוד, שהרי לא בא עליה עדיין.

¹⁴ הב"י חולק על הבנת הראב"ד והטור שהבינו שהרמב"ם מתיר להתייחד לתלמיד חכם עם מי שלא ספרה ז"נ. ולדעתו כוונת הרמב"ם רק להתיר את הנישואין, ולשיטתו אזיל שפירסה נידה ממש אינה רשאית להנשא, קמ"ל שאישה זו אינה נידה לגמרי, שהרי לא ראתה, ונישואיה נישואין. אך גם הרמב"ם מודה שאסור לה להתייחד.

והוסף ב"י שנראה מלשון **הרי"ף והרא"ש** שאף הם אסורים ייחוד כדעת רוב הראשונים.

¹⁵ עיין בב"י שביאר אם הדבר תלוי בדיעה או בזהירות במצוות, ונפק"מ אם מותר לעם הארץ שלימדו אותו. ולמסקנתו כתב שם (אף לדעת הרמב"ם אליבא דראב"ד וטור) שאסור לעם הארץ.

¹⁶ ובדעת **השו"ע** כאן כתבו הרבה אחרונים (הביאם **באבני שהם** (כאן)) שדעתו הראב"ד להחמיר שצריכה שני שומרים. ולעניין ייחוד ביום הוכיח **באבני שהם** שדעתו להחמיר אף בזה.

¹⁷ יש פוסקים שכתבו שבבן הגיל הוא מתשע עד שנים עשרה (**המקנה, בו"פ, בן איש חי, וכן הסכים באבני שהם** (כאן)) ויש שכתבו שהוא מגיל שש שבע עד גיל תשע (**ב"ח, חת"ס וסד"ט**). ובבת, יש שכתבו שזה מגיל שלוש (**חלקת מחוקק, המקנה**) ויש שכתבו שהכל תלוי בהתפתחות השכלית (**בית שלמה, ישכיל עבדי**). ובשבת הלוי כתב (שיעורים כאן) שמגיל חמש שש ניתן להקל, ובפחות מכאן הכל תלוי לפי התפתחות הילדה. (והגיל שמוסרת עצמה לביאה, לרוב הפוסקים מגיל תשע (וכן פסק **אבני שהם** (כאן)) ויש שכתבו מגיל שנים עשרה (**עזר מקודש, פנים מאירות**)).

◀ **תרומת הדשן:** מותרים בייחוד, שהרי רואים שאין ייצרו תוקפו (וכן כתב הגהות אלפסי). והמחמיר תבוא עליו ברכה.

Ⓢ כך פוסק רמ"א.

Ⓢ **ש"ך** (וכן הביאו תורת השלמים): כך הלכה, אלא שאם יש מנהג שלא לבעול שנים או שלושה לילות (אע"פ שהוא מנהג של שטות וראוי לבטלו), ולא בעל, אסורים בייחוד, משום שלא בעל מחמת המנהג.

Ⓢ **ט"ז:** יש להחמיר בדבר מעיקר הדין שלא יתייחדו (ולא כתרומת הדשן), משום שיש חשש שאדם לא יעמוד על נפשו¹⁸.

❖ חתן אלמן או כלה בתולה

◀ **רא"ש ורבינו ירוחם וב"י** (וכתב שכך דעת כל הפוסקים): אין הבדל בזה בין אלמן לרווק, בכל מקרה אסורים בייחוד¹⁹. כמו כן אין הבדל בין בתולה לאלמנה. ואם בעל, מותרים בייחוד (וקמ"ל שלא חוששים שמא יבוא עליה משום שדם בתולים קל בעיניו (ש"ך)).

Ⓢ כך פוסק רמ"א.

◀ **רמ"ה:** בבתולה אסורים בייחוד אפילו אם בעל כבר פעם אחת (משום שדם בתולים קל בעיניו, שהרי התירו לו לגמור בעילת מצווה).

❖ חופת נידה

רבין מסתפק (כתובות נו ע"א) בדין אישה שנכנסה לחופה אך לא נבעלה, האם חיבת חופה קונה או חיבת ביאה קונה. הגמרא פושטת שחיבת חופה קונה. עוד שואל רב אשי על הצד שחיבת חופה קונה, האם חופת אישה ניד חלה, שמא אף חופה שאינה ראויה לביאה קרויה חופה, או שאינה חופה משום שרק חופה הראויה לביאה קונה, הגמרא מסיקה ספק זה בתיקו.

◀ **רמב"ם ורי"ף (על פי הר"ן):** אישה שפירסה נידה, אין חופתה חופה כלל, לא ליורשה, לא להטמא לה ולא לשום דבר.

◀ **רבינו יחיאל:** יש להחמיר שלא לכנוס נידה, שמא חיבת ביאה קונה (ונמצאת החופה תלויה ועומדת).

◀ **רא"ש ור"ן:** רק לעניין תוספת כתובה אין חופתה חופה. אך לשאר הדברים חופתה חופה (שהרי קי"ל ביבמות שיש חופה לפסולות).

◀ **סמ"ג:** מותר לכנוסה נידה, אך יודיעו לחתן שהכלה נידה.

¹⁸ **תרומת הדשן** הוכיח דבריו משור המועד שראה שלושה שוורים ולא נגח, שחזר בכך לתמותו. הרי שלא אומרים שרק בזמן הזה נח יצרו, אלא זה מוכיח על טבעו של השור, הכא נמי לא שנא. והט"ז חולק על הראיה, משום שסתם שוורים בחזקת שימור, וכשנגח יצא מטבעו, ושהפסיק, חזר לטבעו. מה שאין כן בסתם אדם, תקיף ליה יצרו, ואינו מעמיד על עצמו, ובסתם אומרים שאם מתייחד עימה בא עליה. (כמו שכתבו תוספות לגבי מי ששהה שלושים יום ולא בעל). אך **בנקודות הכסף** דחה דבריו, שאף כאן סתם בני אדם מוחזקים בכשרות שהם לא בועלים נידות (ואין ראיה מתוספות בדין יבמה, שהרי שם היא מותרת לו, וכאן היא אסורה לו). ובדעת שו"ע כתב **באבני שהם** (כאן) שנראה שהחמיר בזה, שהרי לא כתב להקל בזה. ולהלכה כתב שם שאין להקל, אלא כדברי הט"ז.

¹⁹ בספר **אבני שהם** (כאן) עמד על זה שמקור דברי הרמ"א מרבינו ירוחם רק לעניין זה שאין חילוק בין בתולה לאלמנה, אך הדין שאין הבדל בין בחור לאלמן, מקורו ממשמעות התוספות. וכן כתב **בתפארת למשה**.

ל **בית יוסף**: והטור סתם דבריו כאן (שהביא את דברי הרמב"ם והרא"ש שחלק), משום שסמך על מה שכתב באבן העזר בסימן סא.

שו"ע (אבן העזר סא, א): חופת נידה אינה קונה, אלא היא כארוסה לכל דבריה. ויש אומרים שלכל דבריה היא נשואה, ורק לעניין שלא תגבה תוספות כתובה דינה כארוסה. **(סעיף ב שם)** וכשר הדבר שלא תנשא עד שתטבול.

רמ"א: ועכשיו אין מדקדקין בדבר, אך טוב להודיע לחתן שהכלה נידה].

סעיף ה | מחזיר גרושתו

רשב"ש ושו"ע: מחזיר גרושתו צריכה לשבת שבעה נקיים.

ל **ט"ז**: אך בזה אם כנס לפני הזמן, אינם צריכים שמירה, שהרי כבר בא עליה כשהייתה אישתו לפני כן, ואין יצרו תוקפו כל כך.

א. אם בא על הכלה באיסור²⁰ אינם צריכים לפרוש זה מזה תשעים יום, כדי להפריש בין זרע שנזרע בקדושה לזרע שנזרע שלא בקדושה, כיוון שאין כאן אלא איסור דרבנן. ומספיק שיפרשו שש עונות, ותמנה יום אחד שלם ותטבול (**ט"ז ותורת השלמים**).

ב. כלה שביקשה מאבי החתן להקדים את החופה, והסכים רק בתנאי שאישתו גם תסכים, ונסע לביתו לשאול אותה, ובנתיים התחילה למנות ז"נ, ושלח לה שליח, צריכה למנות שוב משעה שבא השליח. אך אם אמר לה האב שנראה לו שאישתו תסכים, אינה צריכה לספור שוב. אך עדיין צריך תלמוד, שהרי תלה בדעת אחרים (**נוב"י**).

²⁰ בין בגרושה דהכא, ובין בתולה בסעיפים הקודמים (עיין בט"ז בסוף ס"ק ו).

סימן קצג | דם בתולים

סעיף א | דין דם בתולים

המשנה אומרת (סד ע"ב) שתינוקת שלא הגיע זמנה לראות ונישאה, ב"ש אומרים נותנים לה ד' לילות, וב"ה אומרים שנותנים לה כל זמן שתחיה המכה. הגיע זמנה לראות, ב"ש אומרים שנותנים לה לילה ראשון, וב"ה אומרים שנותנים לה ד' לילות. אם כבר ראתה בבית אביה, ב"ש אומרים נותנים לה בעילת מצווה, וב"ה אומרים נותנים לה כל הלילה הראשון.

רב אומר בגמרא, שב"ה התירו ד' לילות למי שהגיע זמנה לראות, רק אם היא נערה, אך אם היא בוגרת נותנים לה רק לילה ראשון.

ובהמשך הגמרא (סה ע"ב) רב ושמואל פוסקים שבועל בעילת מצווה ופורש, וכדעת רבותינו שהחמירו (ורב ביאר לעיל רק את דברי המשנה, אך לא סבר כך להלכה (ראשונים)). עולא אומר שרבי יוחנן וריש לקיש, כשהיו עוסקים בפרק תינוקת, היו מסיקים להלכה שבועל בעילת מצווה ופורש. הירושלמי בברכות (ב, ו) אומר שכל ההלכות בפרק זה הן הלכה ולא למעשה, ורבי ינאי היה פורש לאחר בעילת מצווה.

נחלקו הראשונים בהבנת דברי רב ושמואל שהחמירו להתיר רק בעילת מצווה:

◀ **ראב"ד, רשב"א, רא"ש, רש"י, ר"ן וטור:** רב ושמואל החמירו אפילו בקטנה שלא הגיע זמנה לראות.

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

◀ **רמב"ם, רי"ף (להבנת הב"י):** רב ושמואל החמירו רק בבוגרת שראתה, אך אם לא ראתה נותנים לה ד' לילות, וכדין המשנה.

Ⓛ **ב"י:** אמנם אף לדבריהם יש מקומות שנהגו להחמיר בזה (מנהג בני מערבא, ואפשר שאף רבי יוחנן וריש לקיש החמירו בכך משום המנהג).

❖ גמר הביאה והפרישה

רבי אבא שואל את רב אשי (סה ע"ב) שאם מותר רק בעילת מצווה (ואתה חושש אפילו לתינוקת שלא הגיע זמנה לראות, שזה מראה שהחשש בתורת ודאי (ב"י)), הרי בעל נפש יחמיר לעצמו שלא לגמור את הביאה. והשיב לו, שאם כן יהיה ליבו נוקפו ופורש (קודם השרת בתולים, או שיפרוש לגמרי ויבטל מפריה ורביה (ב"י)).

◀ **ראב"ד:** חייב לפרוש באיבר מת, שאם יפרוש, תהיה הפרישה הנאה לו כביאתו (כדין מי שפירסה נידה תוך כדי התשמיש).

¹ אע"פ שיש מקום לתלות במכה, שהרי אין לך מכה גדולה ממכה של דם בתולים? **הרשב"א** מיישב שיש לחשוש שמא בעל ולא הוציא דם, כמו ששמואל ידע לבעול ללא דם. ועוד שלא תלו במכה אלא כשיש חשש עיגון, אך כאן שזה רק חד פעמי, לא הקלו לתלות במכה. **הרא"ש** כותב עוד שאין חשש שמא יצא דם מהמקור עם דם הבתולים, שהרי חששו גם לתינוקת שלא הגיע זמנה לראות. אלא חששו מחמת שבעילת מצווה מסורה לכל, ולא כולם יודעים את חילוקי הדינים שיש בין אישה שהגיע זמנה או לא הגיע וכו', ועוד שחתן יצרו תוקפו, ולכן הסכימו להשוות את כל הנשים להחמיר בכולן.

◀ **רשב"א, רז"ה, רא"ש סמ"ג, סמ"ק, תרומה הגה"מ בשם הרמב"ן, ר"ן וטור:** מותר לגמור את הביאה ולפרוש באיבר חי.²
 כן פוסק שו"ע.

❖ בדקה עצמה ולא ראתה דם

◀ **גאונים, רמב"ן, רא"ש, רשב"א, רוקח, ר"ן, ר"מ, מרדכי וטור:** אפילו בעל ולא מצא דם, חייב לפרוש ממנה, שמא ראתה טיפת דם ואבדה או ששכבת זרע חיפתה אותה.³ (אפילו בוגרת שכלו בתוליה (טור על פי הב"י).

כך פוסקים טור ושו"ע.

◀ **הגה"מ:** יש שהקילו שאם לא מצאה דם אינו חייב לפרוש, וכן הסכים הראב"ד להקל (ואף לדעתם, צריכה לעשות בדיקה היטב (ר"מ)).

רמ"א: ויש מקילין, ונהגו להקל אם רק הערה בה ולא ראתה דם, אבל אם גמר ביאתו צריך לפרוש, אף שלא ראתה דם. ובעל נפש יחוש לעצמו שלא לשחוק בתינוקות.⁴

❖ דינה לאחר הביאה

רב האי (הביאו הרא"ש), רשב"א, רא"ש ורמב"ם: צריכה להפסיק בטהרה ולספור שבעה נקיים. ל' נחלקו אם צריכה להמתין חמישה ימים (מחשש לשכבת זרע):

◀ **תרומה, סמ"ק סמ"ג, ב"י בהבנת הרמב"ם וטור:** צריכה להמתין חמישה ימים.

◀ **הגה"מ בהבנת הרמב"ם:** אינה צריכה להמתין חמישה ימים.

תשובת רב האי (על פי הראב"ד): נוהג בה כל דיני נידה, אלא שבנידה רגילה אסור לשכב על מיטתה אפילו אינה כאן, וכאן התירו לשכב על מיטתה לאחר שעמדה ממנו, אפילו הסדין מלוכלך בדם.⁵

שו"ע⁶: צריכה לפסוק בטהרה, ולבדוק כל שבעה. ולא תתחיל למנות עד חמישה ימים. נוהג עימה כל דיני נידה והרחקה, אלא שבנידה גמורה אסור לו לשכב על מיטתה, וכאן מותר לו לשכב על מיטתה לאחר שעמדה ממנו, אפילו הסדין מלוכלך בדם.

² **הרשב"א** מבאר מכמה טעמים: א. הרי דמיה טהורים מעיקר הדין, והרי התירו לו לגמור את הביאה, ואין ייתכן שיתירו לו לגמור את הביאה, אך לפרוש לא יתירו לו? ב. אם תצריך אותו לפרוש באיבר מת, א"כ ליבו נוקפו כמו שאמר רב אשי בגמרא. **והרא"ש** מוסיף עוד מכך ששנו בגמרא 'נותנים לו בעילת מצווה', ואם הכוונה רק לבעילה עצמה, מה שייך לומר 'נותנים לו', הרי הוא מוכרח לזה. אלא ודאי הכוונה למשהו נוסף, וזו הפרישה.

³ האחרונים התקשו מדוע לא כתבו שמא ראתה ולא הרגישה, כמו שהתבאר בדין דם חימוד. **הפרישה** מבאר משום שדם בתולים קרוב לצד חוץ, והיו צריכים למצוא אותו בבדיקה, מה שאין בדם חימוד שבא מהמקור. ולכן נימקו מטעם אחר. **הט"ז** שרק בדם חימוד יש חשש שמא כשהלכה אנה ואנה אבד הדם, אך כששוכבת במיטה, היה אפשר שתמצא את הדם. לכן כתבו טעם אחר. **ותורת השלמים** ביאר משום שהכא יש ס"ס, שמא לא ראתה, ואף אם ראתה שמא הוי דם בתולים. ולכן היו צריכים למצוא חומרא מיוחדת שיש כאן.

⁴ כוונתו שיגמור ביאתו בפעם אחת, ולשון 'תינוקות' שנקט משום שבדרך כלל תינוקות רחמה צר, ואפילו הכי בעל נפש יחוש לגמור בפעם אחת (**סדרי טהרה**).

⁵ וכתב **שבט הלוי** (שיעורים כאן) שיתכן והתירו זאת כדי לעשות היכר בין נידה גמורה לדם בתולים.

⁶ האחרונים דנו כאן בכמה הלכות נוספות, כגון שמצאו דם בפעם השניה (ויש חשש שלא השיר את כל הדם הבתולים), ומה הדין אם חשה כאב בפעם השניה, מה הדין כשהוציאו את הבתולים ע"י רופא. עוד דנו האחרונים

סימן קצד | דין יולדת ומפלת

סעיף א | טומאת וטהרת יולדת

התורה אומרת (ויקרא יב, ב): "דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר וְטָמְאָה שְׁבַעַת יָמִים כִּימֵי נִדַּת דְּוָתָהּ תִּטְמָא".
נחלקו התנאים (כא ע"ב) באישה שהפילה חתיכה ממעיה, לדעת חכמים טמאה רק אם יש עימה דם, ולרבי יהודה טמאה בכל אופן, כיוון שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם (עיין בסימן קפח, ג, שרוב הראשונים פסקו כרבי יהודה אף בחתיכה). ובולד, מוסכם שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם, כדלהלן).
המשנה אומרת (ל ע"א) שהמפלת ביום מ' ליצירת הוולד, אינה טמאה לידה, אך ביום מא' טמאה לידה, כיוון שנגמרה צורתו.
בתורת כהנים (הביאה הגר"א כאן) איתא שיוולדת וולד מת, טמאה נידה, שכן ריבתה תורה טומאתה במילה 'זכר'.

טור ושו"ע: יולדת טמאה נידה, אפילו לא ראתה דם^{*}. בין ילדה וולד חי או מת, אפילו נפל (וימי טומאתה יבוארו לקמן בדין יולדת בזוב בימינו).

♦ דם טוהר מהתורה

נאמר בהמשך הפסוקים שם (ד-ה): "וּשְׁלֹשִׁים יוֹם וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב בְּדָמֶי טְהָרָה בְּכָל קֶדֶשׁ לֹא תִגַּע וְאֵל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא עַד מְלֹאת יְמֵי טְהָרָה: וְאִם נִקְבָּה תֵּלֵד וְטָמְאָה שְׁבַעִים כְּנִדְתָּהּ וְשִׁשִּׁים יוֹם וְשִׁשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב עַל דְּמֵי טְהָרָה".
לדעת רב יש מעיין אחד באישה, אלא שבתחילה (שבוע לזכר ושבועיים לנקבה) התורה טימאתו, ולאחר מכן (33 יום לזכר, 66 לנקבה) התורה טיהרתו.
לדעת לוי יש שתי מעיינות באישה, אחד טמא ואחד טהור. כאשר יגמר הטמא (בסוף שבוע או שבועיים) יתחיל הטהור, וכאשר יגמר הטהור (בסוף 33 או 66 יום) תחזור לרגילותה.
הגמרא מעלה שתי נפק"מ בין האמוראים: אם שפעה דם מתוך ימי הטומאה לימי הטהרה, לרב טהורה וללוי טמאה (עד שיפסק המעיין). ואם שפעה דם מימי טהרה לימים שלאחר מכן, לרב טמאה וללוי טהורה (עד שיפסק המעיין).
הגמרא פוסקת הלכה כרב.

טור: יולדת זכר טמאה שבוע, ובליל שמיני טובלת (כדין נידה) וטהורה 33 יום, אפילו שופעת מתוך שבעה. ולאחר 33 יום אסורה לבעלה אפילו שופעת מתוכם, וצריכה לפרוש בליל יום 41. יולדת נקיבה טמאה שבועיים, ובליל טו' טובלת וטהורה 66 יום, ואפילו שופעת מתוכם. ולאחר 66 יום אסורה, אפילו שופעת מתוכם, וצריכה לפרוש בליל 81.

מה גדר ביאה לעניין השרת בתולים (אם רק גמר ביאה או גם העראה), ועיין **באבני שהם** כאן שהביא מדברי האחרונים כאן בהרחבה.

¹ הפוסקים דנו מאיזה שלב בלידה אישה נאסרת על בעלה כנידה ועיין גם בסעיף ח ובדברי האחרונים שם. כאן נביא כאן בקיצור את עיקרי הדברים: **לנחלת שבעה** כבר משעה שאחזזה צירים טמאה, אפילו אם פסקו. **לחוו"ד**, **כו"פ**, **חת"ס ועוד** אם פסקו טהורה ואם לא פסקו טמאה. **לנוב"י** טהורה עד שתראה דם. וכן פסק **בטהרת הבית** (ב, עמוד ג).

בדרכי טהרה (יא, ב) כתב שאף אם האישה יושבת על המשבר, או שאינה יכולה ללכת, או שיש לה צירים כל חמש דקות, או שהייתה לה ירידת מים, אינה נאסרת בכל אלה עד שתראה עמהם דם. ותעשה בדיקה. אך אם הייתה לה פתיחה של שתי אצבעות (4 ס"מ), נאסרת על בעלה, אפילו שלא ילדה. (ועיין בספר **תוספת אהל** (כאן) שדן בדבריו).

❖ דם טוהר בימינו

◀ **רי"ף, ראב"ד, רמב"ן, רשב"א ומגיד משנה:** בימינו אסור לבעול על דם טוהר, אלא צריכה ז"נ גם בתוך ימי טוהר.²

◀ **בה"ג, שאלתות, ר"ת, תוספות, מהר"ם, תרומה וסמ"ג:** גם בימינו בועלים על דם טוהר.

◀ **רמב"ם:** הדבר תלוי לפי המקומות, ובצרפת בועלים על דם טוהר.

◀ **ב"י:** והאידיא פשוט איסורו בכל ישראל, אף באשכנז וצרפת.

◀ **וכן פסק רמ"א.**

א. שימוש בימי טוהר וראתה דם:

◀ **נוב"י:** המשמש בימי טוהר, ואמרה לו בשעת תשיש 'נטמאתי', יכול לגמור הביאה כרצונו ולפרוש באיבר חי, משום שאף למנהג שאוסרים דם טוהר, אין לך אלא חידושו שמקפידים שלא לבעול, אך אם התחיל, אין איסור.

◀ **נחלת צבי:** צריך לפרוש באיבר מת.⁴

ב. ברכה על טבילה שעל דם טוהר:

◀ **נוב"י ותשובה מאהבה:** ספק אם תוכל לברך על טבילה.⁵

◀ **משמעות הרמ"א וחתם סופר:** יכולה לברך על הטבילה (ומה שאין מברכים על מנהג, היינו במנהג של 'קום עשה', כערבה וכדומה, אך במנהג של 'שב ואל תעשה', יכולה לברך).

❖ יולדת בזוב מהתורה

רבי מרינוס אומר (לז"ע"א) שהיולדת אינה סותרת ימי זיבתה (כלומר, שאם ראתה זוב ופסקה, והתחילה למנות ז"נ, ואז ילדה, אין ימי הלידה שלא ראתה בה, סותרים את ימי הספירה (רש"י)). אמנם נחלקו אב"י ורבא אם ימי הלידה עולים לה לימי שבעה נקיים, או שצריכה להשלימם אח"כ, לאב"י אינם עולים, ולרבא עולים.⁶

² החמיר לחוש לדבריהם, אך לא הסכים לטעם (שכתב הרמב"ן) שחששו משום חומרת רבי זירא, משום שבימי הש"ס החמירו בחומרת רבי זירא, ועם זאת ישבו על דם טוהר. והב"י יישב, שייתכן שחומרת רבי זירא עוד לא פשטה בכל ישראל בזמן הש"ס, אך לאחר שפשטה, אכן החמירו בדם טוהר. ועיין בהערה הבאה.

³ **טעם הדבר:**

◀ **רי"ף:** משום שיש אישה שצריכה ז"נ בימי טוהר, וכגון שספרה בימי טומאתה ולא טבלה, וראתה שוב בימי טוהר.

◀ **ראב"ד:** כיוון שיש חשש שנשים יטעו בין ימי טוהר לימים שאחריהם או לפנייהם, כמו שגזרו בימי נידה וימי זיבה.

◀ **רשב"א:** לפעמים יבואו לטעות ולהוסיף ימי טהרה מחמת חוסר בקיאות (מתי בדיוק הייתה הלידה).

◀ **רמב"ן:** משום שיבואו לטעות ולחשוב שכל מי שטמאה לידה בהכרח יש לה ימי טוהר, ואין זה כך, שלפעמים צריכה לשבת טומאת לידה ואין לה ימי טוהר.

◀ **רמב"ן (ב):** בכלל חומרת רבי זירא יש להחמיר בימי טוהר.

יש כמה נפק"מ אם חומרא זו נובעת מחומרת רבי זירא או משום חשש שחששו הגאונים והראשונים, חלק מהנפק"מ שניתן לתלות בזה מובאות בדברי האחרונים (אם אפשר לברך על הטבילה, אם מותר לפרוש באיבר חי).

⁴ וכתב שאינו צריך כפרה אם פירש באיבר חי. אמנם **בטהרת הבית** (ב, טו) כתב להחמיר בזה לכתחילה, אלא שאינו צריך כפרה גדולה. ונכון שיקבל על עצמו תשובה, ייתן צדקה וילמד תורה. **ובשבת הלוי** (שיעורים כאן) הסכים להחמיר, אלא שאף הוא הסכים שאם פירש באיבר חי, אינו צריך כפרה אלא כאיסור דרבנן.

⁵ **בטהרת הבית** (חלק ב, עמוד יט) פסק שאין לברך על טבילה זו, שאינה אלא מנהג. אמנם **בשבת הלוי** (שיעורים כאן) פסק שתברך, שהרי חומרת רבי זירא כולל גם את דם טוהר. וכן פסק **ערוך השלחן** (בסימן ר, סעיף א) **ודרכי טהרה**.

⁶ **דם קושי:** מעוברת שהתחילו לה צירים, וטרם הלידה ראתה דם, דם זה נקרא דם קושי, אם היא בימי נידתה, דם זה דינו כדם נידה, ואם בימי זיבה, טהורה (שלומדים 'זובה מחמת עצמה ולא מחמת דבר אחר'). ואין דם זה סותר את ספירת שבעה נקיים של ימי זיבתה (לרמב"ם אף נספרים, לראב"ד אינם עולים).

◀ **רס"ג, שאילתות, ר"ח, רי"ף, רש"י, רא"ש, רשב"א ור"ן:** הלכה כרבא, ועולים (שהרי הלכה כוותיה מלבד יע"ל קג"ס).

◀ **ר"ת:** הלכה כאב"י, ואינם עולים (שלמ"ד של יע"ל הוא ימי לידה, ולא 'לחי העומד מאליו')⁸.

⌚ **רא"ש, הגה"מ:** כל זה כשלא ראתה בימי לידתה (ובכלל זה, בימי טוהר), אך אם ראתה דם, אף רבא מודה שאין ימי הלידה עולים לה, וסותרת (אך אם ראתה בשבוע השני של נקבה, נחלקו הראשונים, עיין לקמן).

ב"י: משמע לי, שאם טבלה בתוך ימי טומאה (אפילו שלא ראתה אח"כ דם), לא עלתה לה טבילה, שהרי כל ימים אלה קרויה נידה.

⌚ **שו"ע:** אם לא ראתה תוך שבוע לזכר ושבועיים לנקבה, עולים לה לספירת ז' נקיים.

ואם גמרה ז"נ בתוך 14 ימים לנקיבה, אסורה עד ליל טו', ואם טבלה לא עלתה לה טבילה.

⌚ **ט"ז:** והיינו כשלא ראתה אח"כ דם, אך אם ראתה, צריכה לשבת שוב על הדם

שראתה. אפילו שראתה אותו רק בימי טוהר שלה (שהרי החמירו בדם טוהר משום רבי זירא).

❖ יולדת בזוב בימינו

בנות ישראל החמירו על עצמן (סו ע"א), שאפילו רואות טיפת דם כחרדל, יושבות עליה שבעה נקיים, כזבה גדולה. עוד קיי"ל שיוולדת אי אפשר לה בלא דם (עיין לעיל).

ראשונים: בימינו כל אישה יולדת בזוב, וצריכה לשבת שבעה נקיים (ואם לא ראתה בהם דם, עולים לה לימי ספירה, כדלעיל).

⌚ **שו"ע:** כמה הם ימי טומאתה, בימינו שכל אישה טמאה זיבה בלידתה, לזכר צריכה

לשבת שבעה ללידה ועוד שבעה נקיים, ולנקבה צריכה לשבת שבועיים ללידה ועוד שבעה נקיים.

❖ יולדת נקיבה שראתה דם רק בשבוע השני

הגמרא מעלה (לו ע"א) קושיא על דעת לוי (הסובר שיש שתי מעיינות באישה, כדלעיל) מבריייתא האומרת שיוולדת בזוב שספרה ולא טבלה ואז ראתה וכו'... ומבאר לוי (בתירוץ השני) שהבריייתא עוסקת ביולדת נקיבה בזוב, שלא ראתה בשבוע הראשון וראתה בשבוע השני, (וטמאה למרות שספרה ז"נ (כדעת רבא) משום שעדיין אלו ימי לידתה).

◀ **רא"ש:** יולדת נקיבה, שהשבוע הראשון היה נקי, ובשבוע השני ראתה, אינה סותרת מניינה הראשון, ולאחר גמר השבוע, טבול ותטהר בכל אופן (כרב). ודין זה שייך אף בימינו, לנוהגים

המרדכי (נידה, תשלח) מביא מחלוקת בדם קושי למעשה, לדעת רב יהודאי גאון, דם זה טהור אף בימינו, אך לדעת רב צמח גאון וכל בני הישיבה בזמן הזה אינן מבחינות בין קושי לשופי, וכן מסתבר שחומרת רבי זירא כוללת דם זה. וכתב המרדכי שכן דעת הרי"ף וכן קיבל הראב"ה מרבותיו. **השו"ע** פסק שכל אישה כיום טמאה וצריכה ז"נ. **והגר"א** כתב שעם זאת שדם קושי טהור, חששו שמא תראה משהו בשופי.

⁷ **רש"י** סובר שאב"י ורבא חלקו רב אליבא דרבי מרינוס, אך לדינא גם אב"י מודה שעולים לה.

⁸ ולפי זה צריכה לטבול פעמיים: אחת לאחר שתפסיק לראות דם, כדי שתוכל להתחיל ז"נ, ואחת לאחר מכן (**הגה"מ**, **מרדכי ותרומה**). עוד כתבו **הגה"מ** שבצרפת חששו לדעת ר"ת שהחמיר בזה.

היתר בדם טוהר⁹. (וכתב עוד: מכאן נלמד לזבה רגילה, שלאחר ספירת שבעה ראתה דם לפני הטבילה, אינה סותרת מניינה, אלא סופרת כנידה וטובלת לאחר מכן. דין זה אינו שייך בימינו, כיוון שעל כל טיפת דם צריכה לשבת ז"נ¹⁰).

◀ **רמב"ן, רא"ם (ורמב"ם על פי הב"י):** יולדת נקיבה בימינו, שספרה שבעה נקיים בשבוע הראשון, וראתה שוב בשבוע השני, סתרה מניינה.

◀ **ט"ז:** בימינו שלא בועלים על דם טוהר (מחמת חומרת רבי זירא) אין נפק"מ בדין זה, ובכל מקרה צריכה ז"נ (דלא כב"ח שסבר שאף למחמירים בדם טוהר, הדם של השבוע השני אינו סותר).

♦ פרישה בליל 41 ו 81

הגמרא בפסחים אומרת (ק"ג ע"ב) שהיושבת על דם טוהר, אסורה לשמש, ומבאר רב שהכוונה לעונה אחת (היינו ליל ארבעים (רש"י, דלא כרבתינו שאסרו יום ולילה)).

נחלקו הראשונים מדוע צריכה לפרוש בליל 41 או 81:

◀ **רא"ש, ראב"ד, סמ"ג, [סמ"ק]¹¹ ותרומה:** משום שהיו רגילים להתיר כל דם, הצריכו אותם לעשות היכר שמכאן ואילך טמאה אם רואה דם.

◀ **בה"ג:** משום שיוצאת מימי טהרה לימי טומאה, הוי כשעת ווסתה (**דרכי משה:** לפי דבריו, אף במקומות שלא יושבים על דם טוהר, צריכים לפרוש).

◀ **שו"ע (על פי הט"ז) וט"ז:** בימינו שלא בועלים על דם טוהר, אין לחוש לזה.

◀ **ש"ך (ס"ק ד):** ובעל נפש יחמיר¹².

♦ המנהג שלא לבעול בכל ימי טוהר

בזמן הראשונים היה מנהג במעט ממקומות שלא לבעול כלל כל 40 לזכר 80 לנקבה.

◀ **רמב"ם (הרב המגיד, מרדכי ועוד):** מנהג זה טעות, ומקורו במינים וצדוקים, ומצווה לכופן כדי להוציאו מליבם.

◀ **מהרי"ק בשם התניא, אגודה ומהרי"ל:** יש מקומות שנהגו כך משום סייג וגדר.

⁹ והסברא, שעם זאת שלאחר חומרת רבי זירא כל הנשים נחשבות ליולדות בזוב, וצריכות ז"נ. כאן מאחר שספרה כבר ז"נ, אזדא לה חומרת רבי זירא, וחוזרת לעיקר הדין שאינה צריכה שוב ז"נ (ומותרת לאחר שבועיים מיד, כרב). (ב"י).

¹⁰ וכן כתב בתוספות בדף לו ע"א, ד"ה שבוע. וע"ש עוד שהביא מדברי ר"ת הסובר שאין ראייה מכך לסתם זבה, משום שכאן אין ראיית הדם משנה את דינה, שהרי בכל מקרה היא טמאה עד סוף שבועיים, מה שאין כן בסתם זבה שראתה דם לפני הטבילה, שהראיה מטמאת אותה וסותרת. אך למסקנה הסכים לדעת הרא"ש. עיין עוד בב"י שדן באישה שספרה ז"נ ולא טבלה, ואחר כך ראתה דם בימי טוהר:

◀ **לרמב"ם ור"ת:** אינה סותרת (שהרי אם בשבוע השני לימי טומאה, אינה סותרת, כל שכן בימי טהרה)
 ◀ **לרא"ם, רי"ף ורוקח:** סותרת.

אמנם לעיל כבר הובאו דברי הט"ז, שבימינו שלא בועלים על דם טוהר, לכו"ע סותרת. (ולמד מכך בכל שכן אם ראתה בשבוע השני לראייתה).

¹¹ **הב"י** (ד"ה ומה) מבאר שהרמב"ם סובר שרק אם ראתה דם בימי טוהר, שאינם ראויים לנידה וזיבה, אינה סותרת מניינה, אך אם ראתה בתוך שבועיים, סותרת מניינה.

¹² בסמ"ק כתב סתם לפרוש ליל מא או פא, והב"י מבאר שייתכן והוא סובר כדעת בה"ג, שאף בימינו שייך דין זה. או שכתב זאת למקומות שנהגים להתיר דם טוהר, ולא חש לבאר, משום שסמך על מה שכתב בסמ"ג. או שבמקומו התירו דם טוהר, ולכן כתב זאת בסתמא.

¹³ **ושבט הלוי** (שיעורים כאן) כתב שלא נוהגים בזה, רק שהנהגה כך אינו חסידות של שטות.

ל **ב"י**: ואין לעשות כך אלא במקומות שפסקו להם כך (שהתניא החמיר בזה, ומהר"ק סבר שרק במקומו יש מקום להחמיר, אך בשאר מקומות, יש להוציאו מליבם).

◀ **ריב"ש**: נהגו כך לסייג וגדר, או משום נקיות (שבימים אלה מצויים בנשים דמים). וראוי להניחם במנהגם ואין להתיר מנהגם בפניהם. אבל אותם שנהגו בו בטעות, ראוי להודיעם שמנהג זה מהצדוקים הוא.

◀ **דרכי משה**: מנהג זה מקורו בדעת רבינו תם, הסובר שימי לידה אינם עולם לספירת זבה. משום שלדעת ר"ת צריך שתי טבילות (אחת לסוף ימי טומאה, ואחת לאחר ז"נ), החמירו שלא לשבת ז"נ עד סוף ימי טוהר¹⁴ (אע"פ שלעולם נידה היא עד שתבוא במים, מ"מ החמירו בזה רק בתוך ימי טוהר).

◀ **אגודה וב"ח**: משום שחוששים שמא ישכחו לפרוש בעונה בליל 41 או 81 (שלדעת בה"ג צריך לחוש בזה אף בימינו) (והט"ז חלק על טעם זה).

Ⓢ **רמ"א**: לאחר 7 לזכר ו14 לנקיבה, מותרת לאחר ז"נ. ויש מקומות שנהגו שאין לטבול בתוך 40 לזכר ו80 לנקיבה. ואין להתיר במקום שנהגו להחמיר. אך במקום שלא נהגו בכך, אין להחמיר כלל (תרומת הדשן).

א. נחלקו האחרונים לדינא האם מותר להקל בזה:

◀ **ב"ח**: אסור להקל במנהג זה, ופורץ גדר ישכנו נחש.

◀ **ט"ז**: אין להעניש במי שמיקל באיסור זה.

ל **פת"ש**: ומשמע מהט"ז שהקל רק במקום שלא נהגו בו כולם לאיסור.

Ⓢ **נוב"י**: ודווקא כשזקני העיר נהגו בכך, אך אם רק הנשים נהגו מעצמן כך, אין בזה אלא משום דברים המותרים שנהגו בהם איסור. ואם היה יכול, היה מבטל מנהג זה, שהוא גורם מכשולים. (ובפרט במקום שנוהגים 45 לזכר ו65 לנקיבה, שזה מנהג בורות). ומ"מ הרוצה לשנות המנהג, ישאל לחכם.

Ⓢ **חכמת אדם**: במקומותינו נהגו היתר בזה¹⁵.

סעיף ב | מפלת בתוך ארבעים

המשנה אומרת (ל ע"א) שהמפלת ביום ארבעים אינה חוששת משום וולד. הפילה ליום ארבעים ואחת, תשב לזכר ונקיבה ולנידה. רבי ישמעאל אומר, ליום מא' תשב לזכר ונידה, וביום פא' תשב לזכר ונקיבה ונידה, שהזכר נגמר ליום ארבעים ונקיבה ליום שמונים. וחכמים אומרים בין זכר ובין נקיבה נגמרים ליום מא'. (משמע שאין הלכה כרבי ישמעאל, וכן מפורש בגמרא שם (ב"י)).

רמב"ם, רמב"ן, רשב"א וטור: הלכה כחכמים ובין זכר ובין נקיבה נגמרים למא' יום.

Ⓢ **שו"ע**: המפלת בתוך ארבעים אינה חוששת משום לידה.

❖ טומאת לידה בפחות מארבעים יום

¹⁴ ונראה שלא רצו שתטבול פעמיים, משום שהדבר יכול להביא לידי מכשול, שהיא טובלת ועדיין אסורה (שיעורי שבט הלוי כאן).

¹⁵ וכתב בשבט הלוי (שיעורים כאן) ששאל את החזו"א ואמר לו שלא לנהוג בחומרא זו. אלא שהוסיף שממליצים להמתין 40 יום משום בריאות הגוף, שקשה לגוף אם מתעברת מיד (וזה דרך היתר שלא להתעבר). וראוי להמתין שישה שבועות שהם 42 יום, או יותר, כפי הצורך.

◀ **רז"ה:** יולדת פחות מארבעים יום אינה נידה. (אע"פ שאי אפשר לפתיחת קבר בלא דם, כל שהוא פחות מארבעים יום, נחשב למים בעלמא).

◀ **ראב"ד ורמב"ן (וחשש הרשב"א לדעתם):** טמאה נידה. (שהרי רבי יהודה סובר שאף בחתיכה אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם).

כך פוסק שו"ע.

רמ"א: מפני שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם. ונפק"מ (אף בימינו שלא יושבים על דם טוהר (גר"א)) שלאחר שספרה שבעה נקיים, מותרת ואינה חוששת לוולד.

א. פתיחת קבר אסורה אף כשדבר חיצוני גרם לפתיחת הקבר, כגון רופא שהכניס אצבעו או איזה כלי (נוב"י). (והאחרונים השיגו שלא תיתכן פתיחת הקבר על ידי האצבע לעולם, שכן האישה בודקת עצמה בחורים ובסדקים, וכן איבר התשמיש, וודאי שאין בזה פתיחת הקבר (בינת אדם וחת"ס)).

ב. ממתי מונה ארבעים יום:

◀ **עבודת הגרשוני, תשובה מאהבה וחכמת אדם:** תמנה מהטבילה האחרונה¹⁶ (אך בטבילה על כתם, נחלקו עה"ג והתשובה מאהבה).

◀ **חו"ד, חת"ס וסדרי טהרה:** תמנה מהפעם האחרונה ששמשה עם בעלה, (כיוון שייתכן והיא מעוברת עוד לפני הראיה האחרונה). אך אם פירשה מבעלה זמן ניכר, יכולה למנות מהטבילה האחרונה.

סעיף ג | הפילה צורות שונות

המשנה אומרת (כא ע"א) שהמפלת כמין דגים וחגבים, שקצים ורמשים, אם יש עמהם דם טמאה, ואם לאו טהורה. והגמרא (כב ע"ב) מבארת שלדעת רבי יהודה, הסובר שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם, טמאה אף בלא דם.

בסימן קפח, הובאה מחלוקת ראשונים האם הלכה כרבי יהודה או כת"ק:

◀ **רמב"ם:** הלכה כת"ק, ואפשר לפתיחת הקבר בלא דם (ובכל מקום שאינה טמאה משום לידה, והלידה הייתה ללא דם, אינה טמאה כלל).

◀ **רא"ש, רמב"ן, רשב"א וטור:** הלכה כרבי יהודה, ואי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם (ואף כשאינה טמאה מחמת לידה, טמאה מחמת נידה (אלא שיכולה להטהר לאחר שבעה ימים ואינה צריכה לחכות שבועיים לנקיבה)).

♦ מפלת בהמה חיה ועוף

המשנה אומרת (כא ע"א) שהמפלת כמין בהמה, חיה ועוף, בין טמאים ובין טהורים, לרבי מאיר אם זכר תשב לזכר, אם נקבה תשב לנקיבה, ואם אינה יודעת תשב לשניהם. ולחכמים כל שאין בו צורת אדם אינו וולד.

לרבי ירמיה בר אבא בשם ר"י צריך שהמצח, הגבות, העיניים, הלסתות וגבות הזקן, יהיו כשל אדם. ולדעת רבא בשם חסא (שם חכ"מ) מספיק שאחד מהם יהיה כשל אדם.

עוד מבואר בגמרא שהעיקר זה צורת הפנים, ושאר הגוף אינו משנה אם יש בו צורת אדם או לא (וכן פסק הרמב"ם).

¹⁶ **בשבט הלוי** (שיעורים כאן) כתב שמונה ארבעים יום מהטבילה שנעשתה לאחר הווסת האחרון (כיוון שאם ראתה ווסת, ודאי שאינה בהריון, משום שבימינו נשים לא רואות ווסת בזמן הריונם, אך כתם או ראייה חלושה, אינה מוכיחה שהיא לא בהריון, ולכן צריך דווקא טבילה לאחר הווסת האחרון)).

◀ **רשב"א וטור:** הלכה כרבא, ומספיק אפילו צד אחד.

◀ **רמב"ם:** הלכה כרבי ירמיה, ורק כששני הצדדים דומים לפני אדם טמאה לידה.

רמב"ם (על פי הגמרא בכד ע"ב): המפלת כמין דמות נחש טמאה לידה, כיוון שגלגל עינו דומה לשל אדם. (ועם זאת שצריך שעוד אברים יהיו כדמות אדם, יש לומר שנחש שאני, כיוון שגלגל עינו דומה לאדם לגמרי (ב"י)).

⤴ הלכה למעשה בזה:

◀ **רמב"ן, רשב"א וראב"ד:** בימינו שאיננו בקיאים בצורות, המפילה כמין בהמה, חיה ועוף, דגים ושרצים ורמשים, טמאה לידה מספק. (שמא יש מינים בים הדומים למינים שביבשה ופניהם דומים לשל אדם, וכן השרצים ורמשים (ראב"ד)).

Ⓢ כן פוסק **שו"ע** (ואם טבלה קודם ליל טו', לא עלתה לה טבילה).

◀ **רמב"ם (על פי המ"מ):** אף בימינו ניתן לזהות צורות, ואם אין לה צורת וולה, טהורה (הרמב"ם היה בקי בזיהוי ושאר הראשונים סברו שלא. אך כשהתמעטו הדורות, גם לדעתו יש להחמיר).

א. הריגת וולד הדומה לבהמה:

◀ **הרב דוד בער:** מותר לגרום המתה בגרמא לתינוק שנולד בצורת בהמה, כיוון שאינו וולד (ועוד שהוא גורם פחד ומכשולים גדולים).

◀ **תשובה מאהבה:** אסור לגרום לו המתה. ומה שאמרו חכמים שאינו וולד אמור רק כלפי טומאת לידה, אך לא לעניין שפיכות דמים.

❖ הפילה חתיכה

הברייתא אומרת (כא ע"ב) שהמפלת כמין חתיכה, רבי בנימין אומר חותכה ואם יש בה עצם טמאה לידה.

רב חסדא מסייג, דווקא בחתיכה לבנה. וכן אומרת ברייתא שדווקא בחתיכה לבנה טמאה אם יש בה עצם (אך בשאר מראות לא מוכח שזה וולד, ואף אם יש בה עצם, אינה טמאה לידה, ונחלקו בה רבי יהודה וחכמים לגבי פתיחת הקבר בלא דם (ב"י)).

רמב"ם, ראב"ד ורשב"א: המפלת חתיכה לבנה, אם יש בה עצם, טמאה לידה.

⤴ בשאר מראות:

◀ **רמב"ן, רשב"א וטור:** כיוון שאיננו בקיאים טמאה לידה אף בשאר מראות.

Ⓢ כן פוסק **שו"ע**.

◀ **מגיד משנה:** אין לחומרא זו מקור בש"ס.

א. חתיכה ללא עצם:

◀ **מהר"א ברודא:** אף שאין בה עצם טמאה לידה.

◀ **מעיל צדקה וס"ט:** אם אין בה עצם אינה טמאה לידה.

❖ הפילה צורות נוספות

⚔ מפלת גוף אטום

הברייתא אומרת (כג ע"ב): 'המפלת גוף אטום (גוף חסר איבר, ונראה שנברא בחסרון איבר (ב"י)) אין אמו טמאה לידה. ואיזהו גוף אטום, רבי אומר כדי שינטל מן החי וימות, וכמה ינטל מן החי וימות,

רבי זכאי אומר: עד הארכובה. רבי ינאי אומר: עד לנקביו. ר' יוחנן אומר משום רבי יוסי בן יהושע עד מקום טבורו.

◀ **ראב"ד:** הלכה כרבי זכאי, עד הארכובה.

◀ **רמב"ם:** הלכה כרבי יוחנן, עד מקום טיבורו.

⌘ מפלת יד או רגל

הברייתא אומרת (כד ע"א) שהמפלת יד חתוכה ורגל חתוכה אמו טמאה לידה, ואין חוששין שמא מגוף אטום באה.

◀ **ראב"ד וטור:** אף אם הפילה חתיכת יד ללא חיתוך האצבעות טמאה לידה, ורק לעניין קרבן צריך שיהיה חיתוך אצבעות כיד גמורה¹⁷.

◀ **רשב"א:** אף לעניין טומאת לידה, אינה טמאה עד שתהיה היד בחיתוך אצבעות (אך טמאה משום נידה, מחמת פתיחת הקבר).

⌘ ושטו אטום, איברים בצד ובאמצע

רבא אומר (כג ע"ב) שהמפלת וולד שהקנה הוושט שלו נקוב, טמאה לידה. אך אם ושטו אטום טהורה. (משום שאם הוא אטום אינו ראוי לבריית נשמה, ואינו וולד (על פי ב"י), אך ושטו נקוב, ייתכן וניקב לאחר שיצא מהבטן, או שעדיין יכול לחיות יב' חודש (רשב"א)).
עוד אומרת הגמרא (שם) שאם לוולד יש עין אחת או ירך אחת בצידו, טמאה לידה. ואם באמצע טהורה (משום שבצד הוא חצי אדם, ובאמצע זו בריה אחרת (רמב"ם)).

◀ **רמב"ם:** באמצע טהורה ובצד טמאה.

◀ **רשב"א:** יש גורסים הפוך בגמרא, ולכן טמאה בשני האופנים.

⌘ מפלת ברייה עם כנפיים וכמין דמות דקל

רבי יוחנן אומר (כד ע"א) שהמפילה כמין אפוקא דדיקלא, אימו טהורה. (רש"י: כמו דקל קטן, כך הוולד הזה, ידיו ורגליו יוצאים מכתפו כלפי מעלה).
המפלת כמין לילית, טמאה, וולד הוא אלא שיש לו כנפיים.

◀ **רמב"ם:** המפלת בריה שיש לה כנפיים טמאה לידה. (ב"י: ותמוה מדוע השמיט את דין המפלת כמין דקל, ואפשר שכלל זאת בכלל המפלת כמין בריית ראש שאינו חתוך).

⌘ שתי שדראות ופניו מעוכים

המפלת וולד שפניו מעוכים, רבי יוחנן מטמא וריש לקיש מטהר. רב פפי מבאר שאם פניו ממוסמסים כו"ע מטהרים, ונחלקו רק באופן שפניו טוחות (כלומר, שהאף מעוך ואינו בולט, ואין צורתו ניכרת (על פי ב"י)). אך המחלוקת הפוכה, שר"י מטהר וריש ליש מטמא.

¹⁷ **הראב"ד** הקשה כך משום שמאי שנא מפלת חתיכת יד שצריכה להיות בחיתוך אצבעות, לבין חתיכת בשר עם עצם או גוף אטום שאף שהם ללא חיתוך טמאה לידה. ולכן חידש שכל הצורך בחיתוך אצבעות נאמר רק גבי קרבן ולא טומאת לידה.

כך פוסקים הרמב"ם והרשב"א (משורת הדין¹⁸).

נחלקו האמוראים במפילה בריה עם שתי שדראות. רב סובר שאינו וולד ושמואל סובר שהוא וולד. רבי ירמיה בר אבא רצה להחמיר כשמואל, ואמר לו רב הונא, שלמרות שרצונו להחמיר, הרי כאן זו חומרא שמביאה לידי קולא, שהרי ייתנו לאישה זו ימי טוהר. עוד מובא בגמרא (שם) שבני רבי חייא טימאו וולד שפניו היו טוחות, ואמר להם רבי חייא לחזור ולטהרו, שהרי זו חומרא שמביאה לידי קולא.

רשב"א ורמב"ד: בכל המקרים שהגמרא טיהרה, אנו מטמאים אותה טומאת לידה של נקיבה מחמת חומרא. ואין חשש שזה יביא לידי קולא, שהרי בימינו לא יושבים על דם טוהר כלל (וכן הסכים הרמב"ד בכל הצורות הנדונות בגמרא, מלבד גופו אטום, שלדעתו ניתן לזהותו אף בימינו).

כך פוסק שו"ע.

שפיר

המשנה אומרת (כד ע"ב) שהמפלת שפיר מלא מים, מלא דם, מלא גיזונים (= גוונים) אינה חוששת לוולד. ואם היה מרוקם תשב לזכר ולנקיבה. הגמרא מבארת (כה ע"ב) כיצד מבררים אם הוא מרוקם או לא. עוד נחלקו בגמרא לגבי שפיר מלא בשר שנימוח ובשפיר עכור או צלול, ולמסקנת הדיון שם רב חנינא שאל את רב כמי הוא סובר, והשיב לו שאחת זו ואחת זו (צלול ועכור (רש"י)) אינה חוששת, ושמואל סובר שבשניהם חוששת. ושמואל לטעמיה, שמעולם לא טיהרו שפיר בנהרדעא מלבד מקרה אחד ששמואל ראה שהשפיר היה צלול ביותר.

◀ **רמב"ם:** הלכה כרב, וטהורה בין מלא מים, דם, גוונים ובשר, הועיל ואינו מרוקם.

◀ **רשב"א:** כיוון שאיננו בקיאים, טמאה בכל אופן כשמואל, ומעשה רב עדיף (כלומר מכך שבנהרדעא מעולם לא טיהרו שפיר מוכח כשמואל (ב"י)).

כך פוסק שו"ע.

שליה

המשנה אומרת (שם) שהמפלת כמין סנדל או שליה תשב לזכר ולנקבה. המשנה (כו ע"א) מבארת שלא שהשלחה וולד, אלא שאין שליה בלא וולד. הגמרא מבארת שאין שליה פחות מטפח.

◀ **רמב"ם:** אין שליה פחותה מטפח.

◀ **רשב"א:** בימינו כל שליה מטמאת, שלא יבואו לידי טעות.

כך פוסק שו"ע.

סעיף ד | שליה שיצאה אחרי הוולד

רבה בר בר חנה בשם ר"י אומר (כו ע"א) שמעשה היה ותלו את השליה בוולד עד עשרים ושלושה ימים.

¹⁸ נראה שהכוונה בזה, שמאחר ובימינו איננו בקיאים לדעת הרשב"א, לכן כתב כך רק לפי שורת הדין העקרונית, אך למעשה אינה טהורה.

רמב"ם, ראב"ד, רשב"א, רא"ש וטור: היולדת וולד, ובתוך עשרים ושלושה ימים יצאה השליה, תולים ששליה זו שייכת לוולד זה, אלא שהוא ניקב את השליה ויצא (ב"י: והיינו שמונה כג' יום מלבד יום הלידה).

כך פוסק שו"ע.

❖ תליית השליה בנפל

רב יוסף בר מנשיא מדויל אמר לשמואל בשם רב, שאין תולים שליה בוולד אלא כשהוא בר קיימא. וכן הסכימו כל תלמידי רב. רב יהודה בשם שמואל אומר שתולים את השליה בוולד שלושה ימים.

◀ **שאלות, ראב"ד, רשב"א וטור:** הלכה כרב יוסף שאין תולים שליה בנפל כלל. כיוון שאינו יכול לנקב את השליה ולצאת, וחוששת לשליה כימי טומאת נקיבה.

כך פוסק שו"ע.

◀ **רש"י:** אינה תולה שליה בוולד שאינו בריית נשמה, כגון שיש לו ירך באמצע, אע"פ שכרגע הוא חי (עיין בב"י בהכרח לפירוש).

סעיף ה | שליה שיצאה לפני הוולד

הגמרא אומרת (שם) שאין תולים את השליה אלא כשהוולד יצא לפניה, אך אם יצאה השליה לפניו, אין תולים בו. (משום שרק אם יצא לפני השליה שייך לומר שניקב אותה ויצא. אך לא שייך לומר כך כשיצא אחריה (רשב"א)).

טור ושו"ע: המפלת וולד ולאחריו שליה, מונה ימי טומאת נקיבה מיציאת השליה.

סעיף ו | יצאה מקצת השליה

עולא אומר בשם רבי אלעזר (ב"ק יא ע"ב) ששליה שיצאה מקצתה ביום ראשון ומקצתה ביום שני, מונים לה מהראשון וחוששת לשני. והגמרא מסיקה שחוששת מהיום הראשון (לתחילת ימי הטומאה) אך אינה מונה אלא מהיום השני (למניין סוף השבועיים (רש"י)). משום שאין מקצת שליה בלא וולד, ויש לחוש שמא יצאה רובה כבר ביום הראשון, אך אינה מונה אלא מהיום השני, שמא רובו יצא ביום השני.

כך פוסקים טור ושו"ע.

סעיף ז | דמות חיה שקשורה בה שליה

הברייטא אומרת (כו ע"ב) שהמפלת כמין בהמה, חיה ועוף ושליה קשורה בהם, תולה אותה בהם. אך אם אינה קשורה בהם, חוששת לוולד אחר.

טור: לכן אם היה הוולד הנולד זכר ואינה קשורה בו, צריכה למנות ימי טומאה של נקיבה (כי אם הוולד נקיבה, צריכה לחשוש מצד הוולד. וייתכן שתהיה נפק"מ גם באופן שהשליה יצאה יום אחרי הוולד (ב"י)).

כך פוסק שו"ע.

סעיף ח | טומטום ואדריגונוס

המשנה אומרת (כח ע"א) שהיולדת טומטום (שאינו ניכר אם הוא זכר או נקיבה) או אדריגונוס (שיש לו גם סימני זכר וגם סימני נקיבה (רש"י)), צריכה לשבת כימי טומאה של נקיבה.

כך פוסקים טור ושו"ע.

סעיף ט | הרגישה שהפילה

רבי יהושע בן לוי אומר (כט ע"א) שאשה שעברה בנהר והרגישה שהפילה, מביאה קרבן ואינו נאכל. משום שהלך אחר הרוב, ורוב הנשים יולדות וולד גמור. הגמרא מקשה שכן שנינו שהמפלת ואינה יודעת מה הפילה צריכה לשבת אף לימי נידה. הרי שאין ודאות שילדה וולד של קיימא. ומיישבת שריב"ל דיבר כשהוחזקה מעוברת, והמשנה כשלא הוחזקה.

טור: מי שלא הייתה מעוברת (נקט כך לרבותא) והרגישה שהפילה, צריכה לשבת ימי טומאת נקיבה (משום שאין נפק"מ בימי טוהר, סתם הטור וכתב שתשב לימי טומאת נקיבה (ב"י)).

כך פוסק שו"ע.

סעיפים י – יא | ממתי מונים ימי טומאה וטהרה

המשנה אומרת (כח ע"א) שהוולד שיצא מחותך או מסורס (הפור, דרך רגליו (רש"י)) משיצא רובו הרי הוא כילוד. ואם יצא כדרכו, משיצא רוב ראשו, והיינו משתצא פדחתו.

◀ **רמב"ם וטור:** היוצא שלם כדרכו, משיצא [רוב] פדחתו חשיב כילוד (**בדק הבית:** המילה 'רוב' טעות סופר).

◀ **רשב"א:** משתצא פדחתו, חשיב כילוד (**טור לביאור הב"י:** ייתכן שאף הרשב"א מודה שכבר מרוב פדחתו).

רשב"א וטור (על פי הגמרא המובאת בסעיף יב): טמאה אפילו אם הוולד לא יצא לגמרי, אלא כיוון שיצא חוץ לפרוזדור.

Ⓢ **שו"ע:** וולד שיצא שלם, משיצאה פדחתו חשיב ילוד. וטמאה אף שלא יצא לחוץ ממש, אלא כיוון שיצא חוץ לפרוזדור.

Ⓛ **ש"ך:** בטור גרס רוב פדחתו, ומשמע שס"ל שזו כוונת המשנה (ולמרות שבבדק הבית כתב שזו ט"ס, בב"י הרי יישב גירסא זו).

א. ממתי נאסרת היולדת כנידה:

◀ **נחלת שבעה:** אם אחזזה צירים וישבה על המשבר, טמאה כנידה, אפילו אם פסקו הצירים.

◀ **חוו"ד, כו"פ, ס"ט, חת"ס, נוב"י ותשובה מאהבה:** אינה טמאה לידה אם פסקו הצירים.

❖ יצא מחותך

נחלקו האמוראים בוולד מחותך, לרבי אלעזר אינה טמאה ברובו עד שיצא הראש עמהם, ורבי יוחנן אומר שאם יצא הראש, הולכים אחר הרוב, וטמאה. (הגמרא מקשה על ר"י מלשון המשנה ומיישבת).

◀ **רמב"ם:** היוצא מחותך הולכים אחר רובו, אך אם יצא כל ראשו טמאה¹⁹, אפילו לא יצא רוב גופו.

◀ **רשב"א:** היוצא מחותך הולכים אחר רובו, אך אם יצא רוב ראשו טמאה.

Ⓢ **שו"ע:** נחתך הוולד, ויצא איבר איבר, משיצא רובו טמאה לידה. ואם יצא ראשו, טמאה.

Ⓛ **ש"ך:** היינו שאינה טמאה מהתורה טומאת לידה עד שיצא רובו, אך טמאה מדרבנן כיוון שיצא איבר אחד (כדלקמן). אך טמאה מהתורה כנידה, שהרי א"א לפתיחת הקבר בלא דם.

♦ יצא איבר אחד

רב הונא אומר (כח ע"א) שעובר שהוציא ידו, אימו טמאה לידה, שנאמר: 'ויהי בלדתה, וייתן יד'. והגמרא מסיקה שכוונתו שטמאה לידה מדרבנן כבר מאז, אך מונה רק משיצא רובו.

רשב"א וטור²⁰: וולד שהוציא ידו, אימו טמאה לידה מדרבנן (שבועיים, בנקיבה). אך טמאה גם מהתורה משום נידה, שהרי א"א לפתיחת הקבר בלא דם.

◀ **י"א ברשב"א:** דווקא הוציא ידו, שהרי רק בזה טמאה התורה.

◀ **רמב"ן, רשב"א וטור:** הוא הדין שאר איברים.

◀ **רמב"ם:** הוציא הוולד ידו, אימו טמאה לידה (**ב"י**: ואין הכרעה בדבריו, כיון שנקט לשון הגמרא).

Ⓢ **שו"ע (סעיף יא):** הוציא ידו, אימו טמאה לידה.

Ⓛ **ש"ך ותורת שלמים:** הוא הדין שאר איברים.

סעיף יב | שמעו את התינוק בוכה

הגמרא מספרת (מב ע"ב) שאדם אחד שאל את רבא שבערב שבת שמע שהתינוק בוכה, אך הלידה עצמה הייתה בשבת, ואם כן מתי יש למול את התינוק. והשיב לו רבא, שכיוון ששמעו את התינוק בוכה, הרי שהוציא את ראשו חוץ לפרוזדור כבר אז, והלידה הייתה ביום שישי, ואינה דוחה שבת.

טור: אישה שהייתה מקשה לילד²¹ ושמעו את התינוק בוכה, חשוב כילוד, שהרי ודאי יצא לפרוזדור.

Ⓢ כן פוסק **שו"ע**.

¹⁹ **הרמב"ם** מפרש אחרת את 'ראשו' האמור בדברי רבי יוחנן, שהכוונה לרוב ראשו, לעומת 'ראשו' האמור במשנה, שהכוונה לכל ראשו. **הב"י** מבאר שהרמב"ם ראה לפרש כך משום שלא רצה להרבות במחלוקת בין רבי אלעזר לרבי יוחנן.

²⁰ **הטור** כתב דין זה פעמיים לכאורה, וכן העיר **בב"י**. אך **הב"ח** כתב שכוונת הטור לבאר שבין אם הוולד יצא חי ובין אם יצא מת, אימו טמאה לידה כבר באיבר אחד. (וזו שטמאה לידה בעודו חי כבר באיבר אחד, הוי רבותא).

²¹ הגמרא לא מזכירה פרט זה. וכתב **הב"ח** **שהטור** נקט דוגמא זו כדי להשמיע שרק אם הייתה מקשה לילד אין סומכים עליה לומר מתי התינוק יצא. אך אם לא הייתה מקשה, סומכים עליה כשאומרת מתי הייתה הלידה. וכן הביא בשם **מהרי"ל** שפסק כך.

א. נוב"י: בעל ששמע את התינוק בוכה מתוך הבטן, בעוד שאישתו ישנה, צריכה לישוב שבועיים שמא זו נקיבה. ואין לומר שאם התינוק היה יוצא, הייתה האישה מתעוררת מהכאב.

סעיף יג | יולדת תאומים

רשב"א וטור: היולדת תאומים טמאה מהראשון אך מונים מאחרון, בין לימי טומאה ובין לימי טהרה. (כיצד: ילדה נקבות אחת לפני השקיעה והשניה לאחר השקיעה, מונים שבועיים מהאחרונה. וכן ביולדת שני זכרים. ילדה נקיבה לפני השקיעה וזכר לאחר השקיעה, מונים מהנקיבה, שהרי ימי הזכר מובלעים בימי הנקיבה. ילדה נקיבה לפני שקיעה ונפל לאחר השקיעה, מונה ימי טומאה מהנפל שמא היה נקיבה, אך ימי טוהר מהנקיבה, שמא היה הנפל זכר. וכן אם ילדה זכר לפני שקיעה ונפל לאחר שקיעה, מונים שבועיים טומאה מהנפל שמא היה נקיבה, וימי טהרה מהזכר²²).

שו"ע: יולדת תאומים והיה שהות בניהם, טמאה מהראשון, ומונים ימי טומאה מהשני. אם הוולד הראשון זכר והשני נקיבה, או שלא ידוע אם השני זכר או נקיבה, מונים ימי טומאה מהשני.

סעיף יד | יוצא דופן

נחלקו התנאים (מ"ע"א) בוולד שיצא דרך הדופן. ל"ת"ק אין לה ימי טומאה וטהרה. ולדעת רבי שמעון טמאה לידה. טעמו של ת"ק מכך שנאמר 'אישה כי תזריע וילדה וכו' וטמאה...' , אם ילדה דרך מקום שמזריעים טמאה, ואם לאו טהורה. והלכה כת"ק. רבי יוחנן אומר שלדברי הכל, אם ראתה דם רק דרך הדופן, אינה טמאה אף בנידה, שנאמר: 'את מקורה הערה', עד שיצא הדם דרך ערותה.

כך פוסקים טור ושו"ע.

²² קשה, מדוע שלא תמנה עוד יום טהרה מהנפל. שהרי אם הוא זכר, הרי שיש לה עוד יום, ואם הוא נקיבה, הרי שיש לה עוד ימים רבים. וצ"ב.

סימן קצה | דברים האסורים בימי נידתה

הקדמה לסימן

- א. אישה שראתה דם ונטמאה משום נידה, אסורה מהתורה על בעלה בתשמיש עד שתטבול (ועונשו כרת).
- ב. נחלקו הראשונים בחיוב ונישוק, לרמב"ם אסורים מהתורה מהפסוק 'לא תקרבו לגלות ערווה'. ולרמב"ן (בהשגות על סה"מ, לאו שנג) נאסרו רק מדרבנן. אך למרות שאיסורם מדרבנן, לפעמים גזרו חכמים גזירה לגזירה באיסור נידה.
- ג. שאר דיני הרחקות שאין בהם נגיעה, לכו"ע הוי איסור דרבנן.

סעיף א | זמני וגדרי האיסורים

הגמרא מספרת (סד"ב): 'תני דבי אליהו: מעשה בתלמיד אחד ששנה הרבה וקרא הרבה ושימש תלמידי חכמים הרבה ומת בחצי ימיו והיתה אשתו נוטלת תפיליו ומחזרתם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ואמרה להם כתיב בתורה כי הוא חייך ואורך ימיך בעלי ששנה הרבה וקרא הרבה ושימש תלמידי חכמים הרבה מפני מה מת בחצי ימיו ולא היה אדם מחזירה דבר פעם אחת נתארחתי אצלה והיתה מסיחה כל אותו מאורע ואמרתי לה בתי בימי נדוּתך מה הוא אצלך אמרה לי חס ושלום אפילו באצבע קטנה לא נגע בי בימי לבוניך מהו אצלך אכל עמי ושתה עמי וישן עמי בקירוב בשר ולא עלתה דעתו על דבר אחר ואמרתי לה ברוך המקום שהרגו שלא נשא פנים לתורה שהרי אמרה תורה: 'ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב'.

◀ **גאונים, רמב"ם, ראב"ד, רשב"א, תוספות, רא"ש, סמ"ג וטור:** נידה אסורה על בעלה עד שתספור ותטבול (ואליהו שאל על ימי ליבון, לא בגלל שהם קלים יותר, אלא כי ידע שכך האמת).

☞ **שו"ע:** חייב אדם לפרוש מאשתו בימי נידתה, עד שתספור ותטבול. (רמ"א: אפילו שהתה זמן רב ולא טבלה, דינה נידה עד שתטבול).

◀ **ר"ח ורש"י:** ימי ליבונה קלים יותר, ויש בהם הלכות שהקלו (כמו להעביר מיד ליד בשינוי, ולכן התלמיד הזה טעה והקל בעוד דברים).

◀ **ר"ת ותרומה:** היו נוהגים לטבול לאחר שפסקה לראות דם (לאחר שבעה ימים), ולטבול שנית בסוף שבעה נקיים. ובימים שבאמצע איסורה רק מדרבנן (לכן אותו תלמיד טעה והיקל בהם¹).

♦ גדר האיסור

איתא באבות דרבי נתן (ב, א): 'ואל אישה בנידת טומאת לא תקרב', יכול יחבקנה וינשקנה וידבר עמה דברים בטלים (כלומר דברי הרגל (רשב"א)), תלמוד לומר 'לא תקרב'.

רמב"ם ורשב"א: לא ישחק ולא יקל ראש עם אישתו נידה (אף בדברים²), שמא ירגיל לעבירה.

☞ כך פוסק שו"ע.

¹ נראה שאישתו אכן טבלה והייתה אסורה רק מדרבנן, אלא שעם זאת היה לו עוון, שהרי מכל מקום אסורה מדרבנן.
² **באבני שהם** (כאן) הוכיח מהראשונים והאחרונים שעיקר האיסור הוא בדברי טיפלות המרגילים לערווה, אך בסתם דיבורים אין שום צורך להמעיט. וכן מוכח מעוד אחרונים, בניהם **ערוך השלחן** (ס"ק ד) **ובן איש חי** (צו, כב) **ודרכי טהרה** (ה, י').

- א. ברכי יוסף:** אסור להריח מבשמים שלה. אפילו אם הניחה אותם על השלחן³ (פת"ש).
ב. הגם שהקלו ביוצא לדרך סמוך לשעת ווסתה לפייסה בדברים, לא הקלו כן כשהיא נידה (חמודי דניאל).

❖ ייחוד עם נידה

הגמרא בכתובות אומרת (ד"ע"א) שחתן שלא הספיק לבעול את כלתו ופירסה נידה, אסורים בייחוד, כיוון שלא בא עליה יצרו תוקפו.

Ⓢ **טור ושו"ע:** מותר להתייחד עם אישתו נידה (כיוון שכבר בא עליה, אין יצרו תוקפו (ב"י)).

סעיף ב | נגיעה והעברת חפץ

רמב"ם, רשב"א, תוספות וטור: לא יגע בה אפילו באצבע קטנה. (תוספות: וכן מופיע במעשה של אותו תלמיד 'שמא הבאת לו את הפך, הבאת לו את השמן, ונגע בך באצבע קטנה').

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

Ⓛ **נוב"י:** כיוון שאיסור נגיעה והסתכלות נובע מחשש שיבוא הרגל דבר, כשאין ברירה, מותר לבעל לראות שאשתו טובלת במקווה כדין, שהרי מותרת לו מיד בעלותה מהמים.

א. מי שמתה אישתו בעודה נידה, מותר לו לגעת בה (שמש צדקה).

❖ העברת חפץ מיד ליד

כנזכר, אליהו אמר לאשת אותו תלמיד שמת, שלא נהג כדין ולכן מת. הראשונים מביאים שבסדר אליהו מופיע גם: 'שמא הבאת לו את הפך, הבאת לו את השמן, ונגע בך באצבע קטנה'. רש"י היה נזהר שלא להעביר חפץ מיד ליד בימי נידותה, ונחלקו הראשונים האם יש מכאן ראייה למהגו:

⬅ **רא"ש:** יש ראייה מאותו מעשה למנהגו.

⬅ **תוספות, תרומה וסמ"ג:** אין ראייה מאותו מעשה למנהג רש"י (שייתכן שהקפיד על כך שנגע בה (תוספות), או שדווקא בדברי מאכל ומשקה אסור (תרומה)).

Ⓛ לדינא נחלקו הראשונים:

⬅ **רמב"ם (לפי המ"מ):** אין איסור להעביר מיד ליד, אלא כוס יין.

⬅ **רש"י, רשב"א, רבינו ירוחם וטור:** אסור להעביר מיד ליד שום חפץ, שמא יגע בה. (אפילו בדבר ארוך (רי"ו)).

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

³ **בדרכי טהרה** (ה, יא) כתב שבכלל זה נאסר הדלקת סיגריה מזה מזה, השבת רוח במניפה וכיוצא בזה. וכן אסר **בטהרת הבית** (ב, סימן יב, ט) להדליק סיגריה מזה לזה. (**ובאבני שהם** (כאן) התיר לכוון מאוורר עליה).

משחק עם נידה: בשבט הלוי (שיעורים כאן) כתב להחמיר שלא ישחקו יחד במשחקים, כגון סביבון בחנוכה וכדומה. אמנם **בדרכי טהרה** (ה, הערה ג) התיר משחק שחמט וכן משחק טניס שלחן (ואין בזה משום זריקה זה לזה, שהרי אינו רוצה שהאשה תתפוס את הכדור. (ובעניותי לא הבנתי כיצד התיר בזה, הרי החשש גדול מאוד שיזרוק לה את הכדור בכוונה כדי שהיא תתפוס (כידוע למי שמשחק טניס שולחן), ובקלות יגיעו לזה בלי תצומת לב).

⁴ במידה ושכחו, והושיט הבעל חפץ לאישה ברבים, אינה חייבת לומר לו שהיא נידה, שגדול כבוד הבריות שדוחה איסור דרבנן. אלא תקבל ממנו בזהירות ובמורת רוח, והוא יניח אצלה, והיא לא תקח ממנו, שאז החשש לנגיעה גדול יותר (**דרכי טהרה** (ה, יח)). אך יש שכתבו שתאמר לו שאינה יכולה יכולה לקחת מסיבות אחרות (**שבט הלוי** (כאן)).

רמ"א (על פי בנימין זאב ושערי דורא): אסור לזרוק חפץ מזה לזה.

- א.** אסור להעביר אפילו חפץ ארוך* (ש"ר).
- ב.** אסור לנידה להחזיק נר כדי שבעלה ייקח ממנו אש לעשן טבק, או להתחמם כנגד הנר, או להדליק ממנו נר אחר (כיוון שהחממות וההבל, מחברים בין הדברים) **(תשובת יד אליהו)**.
- ג.** **תשב"ץ:** מותר להעביר תינוק, שהרי חי נושא את עצמו.
- ה** **פת"ש:** אך אם התינוק קטן או חולה, שאינו נושא את עצמו, אסור.
- ד.** יש להזהר מלגעת בבגדיה בעודם עליה, אך כשאינם עליה אין איסור לגעת בהם **(תשב"ץ)**.
- ה.** **הפחה בנוצה:**

◀ **מנחת יעקב וס"ט:** אסור לנידה להפיח בנוצה שעליו.⁸

◀ **הר הכרמל וכו"פ:** מותר.

ו. **זריקה כלפי מעלה:**

◀ **כו"פ:** מותר לבעל לזרוק חפץ כלפי מעלה והאישה תקבלנו.

◀ **סדרי טהרה:** אע"פ שמעיקר הדין ניתן להקל, יש להחמיר.

סעיף ג | אכילה על שלחן אחד

המשנה בשבת אומרת (יא ע"א) שאסור לזב לאכול עם זבה (למרות ששניהם טמאים, כל שכן טהור עם הזבה) מפני הרגל עבירה (שמא יבואו לידי תשמיש (רש"י)).

◀ **רמב"ם:** דווקא בקערה אחת אסור.

◀ **שאלות, ראב"ד, רמב"ן, רשב"א, ר"ן, רבינו ירוחם, סמ"ג, תרומה, הגה"מ וטור:** אסור אף על אותו שלחן. אלא שאם יפרוס מפה (או יניח לחם או קנקן) להיכר, מותר. (ר"ן: וכן משמע בברייתא שאסור על שלחן אחד. מיהו, בפריסת מפה יהיה מותר).

☞ כך פוסק **שו"ע**.

◀ **רא"ש:** בימינו מותר לאכול על שלחן אחד, כיוון שהאיסור היה דווקא בימיהם שהיו אוכלים על שלחן קטן, והיה בדבר חיבה. אך כשכל בני הבית אוכלים על שלחן גדול, אין בזה חיבה. ויש

⁸⁵ **חפץ כבד:** התירו **בציץ אליעזר** (יב, נח), **ודרכי טהרה וטהרת הבית** להרים ביחד כשאינן ברירה (שאינן כאן כוונת הושטה מיד ליד, והוא ליה כספסל מתנדנד שלא נאסר אלא כדרך טיול), לכן התירו לבעל לעזור לאישתו להרים עגלה במדרגות כשאין מי שיעזור לה. אמנם **באבני שהם** (כאן) חלק ואסר והביא שכן סוברים **הרב בן ציון אבא שאול ושבת הלוי** (על ס"ק ג בש"ד).

ולגבי נתינת יד יחד לילד (כשכל אחד נותן יד מצד אחד), כתב **בשבת הלוי** (כאן) לאסור. **ובדרכי טהרה** (ה, הערה י) התיר. ⁶ אך בנר הבדלה כתבו הפוסקים להתיר, כיוון שבנר הבדלה לא שייך חיבור ההבל העולה מהנר **(שיעורי שבת הלוי)** (כאן), **אגרות משה** (י"ד ב, פג) **טהרת הבית** (ב, סימן יב, ט) **(ועוד)**.

בדרכי טהרה (ה, הערה ד) כתב להתיר לבעל להתחמם לאור נר שהאישה מדליקה. וכתב שהמקור לדבריו בברכי יוסף כאן, אות ד'. ולא הבנתי כוונתו שם, אדרבה **בפת"ש** סתם לאסור בזה, ולא הביא חולק.

⁷ אך דע שהרבה פוסקים הקשו על דברי הרשב"ע, ואסרו, ואף מי שהתיר, סבר להתיר רק שהתינוק יוצא מעצמו מזה לזה. בין האוסרים: **שבת הלוי, מלבושי טהרה, טהרת ישראל ובדי השלחן** (הביאם **באבני שהם** כאן). בין המתירים: **דרכי טהרה** (ה, כג) **וטהרת הבית** (ב, סימן יב, ז) אך כתב שהמחמיר תע"ב.

⁸ וכן פסק **בשבת הלוי** (שיעורים כאן), **שיורי ברכה** (כאן), **בן איש חי** (צו, כב) **וטהרת הבית** (ב, סימן יב י). **ובדרכי טהרה** כתב (ה, כא) שכל אחד ישקול אם הדבר גורם לו הרהור, יפרש מכן.

⁹ **השיורי ברכה, כו"פ, חכמת אדם ואבני שהם** (כאן) מקילים בזה (אך לא כדרך צחוק, אלא לצורך) **וערוך השלחן** (ס"ק ה) החמיר. **ובדרכי טהרה** כתב (ה, טז) שהפוסקים כדעת הרמ"א החמירו בזה.

נוהגים לעשות היכר, וכדין שנים שאחד אוכל גבינה ואחד אוכל בשר, שכשיש היכר מותרים לאכול על אותו שלחן.

◀ **הגהות אלפסי והגהות אשר"י:** אם רגילים לאכול יחד מאותה קערה בימי טהרתה, יכולים לאכול מקערות שונות, אף ללא שינוי נוסף.

Ⓢ כך פוסק רמ"א.

Ⓣ נחלקו האחרונים באיזה אופן הותר:

◀ **ב"ח:** רק אם אוכלים עמהם עוד בני בית, מותר.

◀ **ש"ך ומשאת בנימין¹⁰:** אף כשהם אוכלים לבדם מותר.

א. כמשתמשים בדבר המיועד להיכר:

◀ **פרישה וט"ז:** ניתן להניח לחם או קנקנן כהפסק, רק אם אינם משתמשים בהם בארוחה.

◀ **תורת השלמים:** מותר אפילו אם משתמשים בו, אם אינו רגיל שיהיה על השלחן.

ב. אסור לאכול מאותה קערה אף שכל אחד נוטל חתיכה מהקערה ואוכל (דרישה וב"ח). אך אם נוטלים מהקערה הגדולה ומניחים בצלחת שלהם, כיוון שאין האכילה מיד בלקיחה, מותר¹¹ (ט"ז).

ג. אישה שהריחה טבק מקופסא, מותר לבעלה להריח אחריה, ואין זה דומה לשיירי מאכל (תשובת יד אליהו).

סעיף ד | שתיית שיירי כוס

◀ **סמ"ק, [רמב"ם, רשב"א, רא"ש, רבינו ירוחם, סמ"ג ותרומה]:** מותר לבעל לשתות משיירי כוס ששתתה אישתו, שהרי הם רגילים לשתות בזה אחר זה. אך נוהגים שאדם אחר יפסיק בניהם.

◀ **מרדכי בשם ראב"ה:** אם שתתה מהכוס והלכה לה, מותר לבעל לשתות שלא בפניה, דלא גרע מהצעת המיטה, המותרת שלא בפניו.

Ⓢ כך פוסק רמ"א בשם י"א.

◀ **יראים, מהר"ם ומרדכי:** אסור לבעל לשתות אחרי אישתו, אך אם העבירו את המשקה לכלי אחר, אפילו אם החזירוהו לכלי הראשון, מותר. כמו כן, אם שתה הוא ראשון, מותר לה לשתות אחריו, (שהרי האיסור הוא שהזהב יאכל עם הזבה, ולא שהיא תאכל עימו. **ב"י:** מפני שלא ייתן ליבו עליה ויבואו לידי הרגל דבר). ואם שתתה והוא לא יודע מכך, אינה צריכה ליידע אותו.

Ⓣ **ב"י:** וכן נוהגים העולם שלא ישתה אחריה, ואנו נוהגים אף להדיח את הכוס בין שתייתה לשתייתו, ומנהג כשר הוא.

Ⓢ **שו"ע:** לא ישתה משיירי כוס ששתתה היא.

¹⁰ **המשאת בנימין** התיר אף כשאוכלים מאותה קערה. **והפת"ש** חלק וסבר שיש להתיר רק כשאוכלים באותו שלחן, אך לא כשאוכלים מאותה קערה.

אם יושב עמהם קטן היודע טעם ביאה, (ומועיל בדיני ייחוד), אינם צריכים היכר נוסף (**שבט הלוי על הש"ך בס"ק ז**).
¹¹ האחרונים חולקים אם טעם ההיתר משום שיש הפסק כלי (**פרי דיעה**), או משום שלא נאכל בבת אחת ויש הפסק (**סדרי טהרה**). נפק"מ אם מותר בחמאה וכדומה (אך **בשבט הלוי** (שיעורים כאן) כתב שכלל לא ברור שממרחים נחשבים כאכילה מתוך קערה, שהרי באים להכשיר את האוכל ואינם כאוכל ממש), או בחתיכות גדולות של פירות וכדומה, שאינן נאכלות בבת אחת. ולהלכה **באבני שהם** הביא בשם האחרונים שמקילים בזה כדעת **הס"ט**.
עוד כתב **בשבט הלוי** שמותר להם לקבוע שאחד ייקח מהקערה ויניח לפניו (ונמצא שהסתלק מהקערה), והשני יאכל ישר מהקערה.

רמ"א: אלא אם הפסיק אחר בניהם, או שהעבירו את המשקה לכלי אחר, אפילו הוחזר לכלי הראשון¹². אם שתתה והוא אינו יודע, אינה חייבת לומר לו. ומותר לה לשותות אחריו.

א. ש"ך: אפילו אם שתתה חצי ומילוהו, אסור. אך אם גמרה ומילאו מחדש, מותר. (ולא נהגו כמנהג שכתב הב"י לרחוץ את הכוס¹³).

ב. אם הלכה האישה והתחיל הבעל לשותות ובאמצע חזרה האישה, או פירסה נידה, מותר לו לגמור (תשובת יד אליהו).

❖ שיירי מאכל

◀ **אורחות חיים ובדק הבית¹⁴:** מותר לאכול משיירי מאכל שאכלה אשתו.

◀ **קונטרס בהלכות נידה (מרדכי)¹⁵:** אסור לאכול משיירי מאכל שאכלה אשתו (אך אם אינה כאן, מותר).

☞ כך פוסק **רמ"א בשם יש אומרים¹⁶** (בסעיף ג).

סעיף ה | ישיבה ושכיבה על מיטתה

רב האי גאון (על פי הראב"ד), ראב"ד, רמב"ן וטור: אסור לישון על מיטתה, אפילו שאינה עימו במיטה (והדברים ק"ו, שאם להציע מיטתו בפניו אסור, כל שכן שאסור לישון).

◀ **טור:** הוא הדין שאסור לישוב על מיטתה, משום שגם בישיבה יש הרהור עבירה.

☞ כך פוסק **שו"ע¹⁷ (ו"ז)**.

◀ **ב"ח ונקודות הכסף:** יש טעות סופר בגירסת הטור, ואין איסור לשבת על מיטה כשלא בפניה [ולש"ך: אף בפניה]. (ורק בשינה ללא בגדים יש איסור).

א. הוא הדין שאסור לבעל לשבת על כרים המיוחדים לאשתו (חכמת אדם).

ב. שכיבה שלה על מיטתו:

◀ **ט"ז:** כל שכן שהדבר אסור, שהרי הדבר גורם לו הרהור כשרואה אותה (ואם כך, גם בכרים המיוחדים לו, אסור לה (פת"ש)).

¹² **בשבט הלוי** (שיעורים כאן) כתב שבשיירי מאכל, אם המאכל צריך את הכלי, כמו שיירי משקה, מותר. אך אם אינו צריך לכלי אסור. **ובדרכי טהרה** (ה, הערה יד) כתב לגבי פרוסת לחם שהאישה נגסה ממנה, שאם העבירה לכלי אחר, מותר לו לאכול. אך אם גורם לו הרהורים, ימנע מכך.

¹³ אך **בדרכי טהרה** כתב (ה, לב) שטוב לנהוג בכך אם יש חשש הרהור עבירה.

¹⁴ בשו"ע לא הביא דין שיירי מאכלה. וכתבו פוסקי ספרד (**מהריק"ש וכו"ה** ג) שאכן מותר לאכול שיירי מאכלה. וכן פסק **בטהרת הבית** (ב, סימן יב, יז). אך **הבא"ח** (צו, כב) החמיר בזה.

¹⁵ **ובש"ך** כתב שכן משמעות עוד ראשונים, **הגמ"ה בשם הרא"ם, ומרדכי בשם הר"ש**.

¹⁶ בגדר האיסור, כתב **האגרות משה** (ו"ד א, צב) שאם זה מאכל שנועד מראש לאכילה של כמה בני אדם, אין בו שיירי מאכל. אך כשחטכה ממנו חתיכה, אסור לו לאכול ממנה. כגון שלקחה חתיכת בשר מתוך כמה חתיכות, אין לשאר החתיכות דין שיירים, וכן אם נטלה כמה שקדים או אגוזים מתוך כמות גדולה.

עוד כתבו הפוסקים היתרים נוספים: כשאישה רק טעמה מהמאכל (**דרכי טהרה** ה, לא), **אבני שהם** (כאן)). כשהאישה חילקה מראש את המאכל בצלחתה (אך עדיף שלא לסמוך על קולא זו) (**דרכי טהרה**).

¹⁷ האחרונים כותבים שאין איסור כשהמיטה אינה מיוחדת לה, ולכן אם רגילים להחליף מיטותיהם כל כמה ימים, או שישנה במיטה בבית חולים (ויכולים להזיזה משם כל הזמן), אין זו מיטה המיוחדת לה, ומותר לו לשבת ולשכב עליה אף בפניה (**אבני שהם** (כאן)) אך יראה שהדבר לא גורם לו הרהורים (**דרכי טהרה** ה, מב). ולגבי שאר דברים המיוחדים לאחד מהם (ואין בלבישתם משום לא ילבש) כתב **בדרכי טהרה** (ה, מב) לאסור.

◀ **תורת השלמים:** אין איסור בזה.

אף לדעת הט"ז, מותר לה כשהסדינים אינם מיוחדים לו, או כששוכבת שלא בפניו (והוא אסור אף בזה) (**פת"ש**).

ג. אין כל איסור לבעל לגעת בסדינים של אשתו, אפילו הם מלוכלכים בדם (**ט"ז**).

❖ **ישיבה על ספסל ביחד**

◀ **מרדכי בשם רש"י:** אסור לשבת על ספסל ארוך שאשתו יושבת עליו.

◀ **תרומת הדשן [ואורחות חיים]:** הוראה זו חומרא יתירה, ואחד מהגדולים התיר לשבת על ספסל המחובר לקיר. ואין לאסור אלא כשהספסל תלוש.

Ⓢ **רמ"א:** אסור לשבת על ספסל מתננד כשאשתו יושבת עליו¹⁸. ויש מתירים כשאדם אחר יושב בניהם (אגודה, כדלקמן).

❖ **נסיעה בעגלה**

◀ **תרומת הדשן:** מותר לשבת בעגלה יחד, ואין בדבר משום חיבה, כמו שיש בישיבה על ספסל. משום שדרך אנשים זרים גם לשבת יחד בעגלה. אמנם לנסוע עם אשתו בעגלה לטיול, אין הדבר ברור להתיר. (**דרכי משה**: ומשמע שלא התיר אלא כשאין נוגעים זה בזה, ובטיול אסור אף בכה"ג).

Ⓢ כך פוסק **רמ"א**¹⁹.

¹⁸ נחלקו בטעם האיסור: **הט"ז** כותב שהאיסור הוא מחמת הרהור שיש בדבר (ולמד מכאן בק"ו שאסור לשבת על מיטתה). **והש"ך** כתב שטעם האיסור שהנדנדו הוי כנגיעה. העולה מכך שלדעת הש"ך האיסור דווקא במתנדנד, אך לדעת לט"ז שאסר משום הרהור וחיבה, יש לאסור אף שאינו מתנדנד, שהרי השווה דין זה למיטתה. (אמנם לע"ד לכאורה אין ראיה ברורה משם, שהרי שם זו מיטה שישבה עליה פעם ומיוחדת לה).
להלכה כתב **בשבט הלוי** (שיעורים כאן) שחוששים אף בספסל שאינו מתנדנד כדעת הט"ז, אלא אם כן קבוע מחמת כובדו. (ובפשטות, כל שכן אם קבוע בקיר). וכתב עוד, שספה מוגדרת כספסל המתנדנד, אלא אם יש כמה מזרונים ואין אחד מתנוועע ע"י השני.

וכתב **באבני שהם** (כאן) **שהשו"ע** לא פסק דין זה (וכן שלושת עמודי ההוראה לא הביאו דין זה), וכן כתבו הפוסקים הספרדים שאין איסור בדבר (**מהריק"ש**, **חיד"א**, **שלחן גבוה ונהר מצרים**). אמנם **הבא"ח** (צו, כג) החמיר בזה, אך משום שכן נהגו בעירו. אך בא"י אין צריך להחמיר בזה. וכן פסק **בטהרת הבית** (ב, סימן יב, כ) אלא שהוסיף שיזהרו שישבו באופן שלא יגעו זה בזה. אך לשעשוע כתב **באבני שהם** שאף לבני ספרד ראוי לאסור.

אמנם **בדרכי טהרה** (ה, מו-ב) אסר כדברי הרמ"א, וכתב שלמרות שפעם נהגו בחומרות אלו רק האשכנזים, בימינו נהגו בהם גם הספרדים (ומקורו בן איש חי, וברב פעלים יו"ד ג, יז. וקצת תימה שכן בשתי המקומות ביאר שכן המנהג בבגד, ומניין שכן המנהג בכל ארצות הספרדים. וצ"ב).

¹⁹ כשיושבים באוטובוס (שלא לצורך טיול) מותר להם לשבת באותו מושב, אלא שיניחו בניהם חפץ, כגון תיק וכדומה. ויתרחקו זה מזה כמה שיוכלו, כך שאף בפיתולי הדרך לא יגעו זה בזה (**דרכי טהרה** (שם)).

אמנם **בשבט הלוי** (שיעורים כאן) כתב שמותר לנסוע באוטובוס לטיול, כמו שמותר ללכת עם אשתו ברחוב לבדם. וכן מותר ללכת לטיול בהליכה, אלא שלא ילכו להרים שאז יש קירוב דעת גדול, ועוד שהם לבדם. אך לעצם דין ישיבה באוטובוס, הסכים שצריכים לתת משהו בניהם כדי שלא יבואו לידי נגיעה (ומשום נדנדו לא שייך לאסור, שהרי הכסאות קבועים, ורק האוטובוס זז). וכן במושב של מכונית הזז כשאחד יושב והשני נכנס, אם אלו מושבים נפרדים הוי כספסל המתנדנד ומותר על ידי דבר המפסיק. (אמנם **בדרכי טהרה** (שם) כתב שצריך להקפיד שאישה תיכנס ראשונה והבעל אחריה כדי שהנדנדו יבוא ממנו ולא ממנה. ולע"ד צ"ע מניין זה, שהרי סגי בדבר המפסיק בניהם אף בספסל המתנדנד ממש).

ונסיעה במכונית פרטית, יש שכתבו שטעם האיסור הוא מחמת נדנדו (כדין ספסל המתנדנד), וממילא כשהדבר לא שייך, מותר אפילו לצורך טיול (**אגרות משה** (י"ד א, צב) **וציץ אליעזר** (יב, נה, ה)). [ולפי טעמים, לרוב בני ספרד יהיה מותר לנסוע לצורך טיול יותר בשופי, כשאין חשש נגיעה כנ"ל בהערה הקודמת]. ויש שכתבו שטעם האיסור מחמת קירוב דעת שיש בזה (וחמור יותר מספסל המתנדנד), ואם כן לעולם אין להתיר בזה כשנוסעים לצורך טיול (כך נראה **מהדרכי טהרה וערוך השלחן** (ס"ק כ)).

◀ **אגודה:** מותרים לשבת יחד בעגלה או ספינה המתנדנדים, אך יפסיקו בניהם באדם או תיבה.

סעיף ו | שינה במיטה אחת

הגמרא בשבת מסתפקת (יג ע"א) האם מותר לישון עם אישתו נידה במיטה אחת כשהוא בבגדו והיא בבגדה. הגמרא פושטת לאיסור.

מהר"ם: יש להזהר שלא ישנו במיטות כשרגלי אחת נוגעים בשניה, אם לא ששימו הפסק בנתיים.

ב"י: מדברי הראשונים כאן ובדין ישיבה על ספסל ארוך, מוכח שאסור אפילו על מיטה גדולה וכל אחד ישן בכסותו, ולא כרבינו ירוחם שהתיר.

שו"ע: אסור לשכב על מיטה אחת, אפילו הוא בבגדו והיא בבגדה.

רמ"א: אפילו יש לכל אחד כסות משלו, אפילו אם שוכבים בשתי מיטות והמיטות נוגעות זו בזו.

א. מותר לישון במיטות נפרדות שיש מעליהן כילה (**מהר"ם אלשקר וש"ך**). ומכל מקום נכון להחמיר עד שיהיה הפסק בניהם (**ספר שער המים**).

ב. צ"ע אם מותר לבעל לשמוע קול זמר של אישתו נידה, ומוכח מהראשונים לאסור, וצ"ע²⁰ (**פת"ש**).

ג. מלשון המרדכי משמע שהאיסור במיטות הנוגעות הוא דווקא באופן שיכולים להסתכל זה על זה ויבוא לידי תשמיש. אך העולם נהגו להחמיר בכל אופן, עד שיהיה הפסק כל שהוא בין המיטות²¹ (**מקור חיים**).

ד. אם המיטות מחוברות בכותל, וכל אחד ישן במיטתו, מותר (**חכמת אדם**).

ה. מותר לאישה לשכב על הסדינים של בעלה ואין חוששים שמא תתעבר משכבת זרע שעליה (שהרי אף אם תתעבר הוולד כשר) (**ט"ז בשם הרב פרץ**).

ו. במיטות המוקפות בנסרים סביבותם, אין איסור (כיוון שאינן נראות כמיטה אחת) (**פת"ש**).

סעיף ז | הסתכלות במקומות המכוסים

הגמרא בנדרים אומרת (כ ע"א) שהמסתכל בעקבה של אישה, יהיו לו בנים שאינם מהוגנים. ומבאר רב יוסף שהכוונה לאישתו נידה. ריש לקיש מבאר שהכוונה למקום התורף, שהעקב מכוסה כנגדו.

²⁰ אך **בשבט הלוי** (שיעורים כאן) כתב שהדבר פשוט לאיסור, וכן כתבו **בקיצור שו"ע ובלחם ושמלה, ובאגרות משה, ובערוך השלחן, ובבן איש חי** (הביאם **באבני שהם** כאן). וכן כתב **בדרכי טהרה** (ה, סד) והוסיף שאם אשתו שרה שיר כדי להרגיע את התינוק, ואין לו לאן ללכת, יכול לשמוע קולה, אך לא ילמד אז, אלא בהרהור. וכן כתב שראוי בשעת זמירות שבת, שלא תשיר בקול אלא 'רק שפתייה נעות וקולה לא ישמע'.

אך דע שיש מקילים בזה, דומיא שהקלו לעניין הסתכלות באישתו נידה. כך כתב בספר **תועפות ראם, וש"ת חמדת משה, וביביע אומר וטהרת הבית** (הביאם **באבני שהם**). וכתב **באבני שהם** (שם) שפשוט שיש להתיר בזה בזמירות שבת (בצירוף הסברה שתרי קלי לא נשמעים).

²¹ בשיעור המרחק בין המיטות, משמע באחרונים שהכוונה לכל שהוא (כמשמעות הפת"ש וכן כתבו האחרונים). אך למעשה כתב **בשבט הלוי** (שיעורים כאן) שיש להרחיק שיעור יותר מכך כדי שלא יהיה מכשול, ולכתחילה יש להרחיק שיעור אמה. ויש שכתבו שירחיקו לפחות 20 ס"מ (**אבני שהם**), ויש שכתבו להרחיק עד כדי שלא יגעו השמיכות שלהם זה בזה תוך כדי השינה (**שם בשם האר"י הקדוש**), או שלא יוכלו לגעת זה בזה בהושטת יד תוך כדי שינה (**דרכי טהרה** ה), (נח), אך יש להוסיף שיש מנהגים נוספים בזה, אך לא כל מנהג טוב, כיוון שגורם הרחקה יתירה (**שם**). במידה והמקום צר, יניחו משהו חוצץ בניהם כדי שלא יגעו זה בזה תוך כדי שינה (**שם**). (ונראה פשוט שאין זה מעיקר הדין. ע"ש).

רשב"א (ושאר ראשונים): ממקום העקב נלמד לשאר מקומות המכוסים שבגופה.

רמב"ם ורשב"א (משמעות דבריו): מותר להסתכל במקומות המגולים שבגופה, אפילו נהנה בראייתה, הואיל והיא מותרת לו לאחר זמן.

שו"ע: אסור להסתכל בעקיבה ובשאר מקומות המכוסים²². **רמ"א:** אך במקומות המגולים מותר לו להסתכל, אע"פ שנהנה בראייתו.

סעיף ח | ייחוד בגדים לימי נידה

הגמרא בכתובות אומרת (עב ע"א) שאישה שהוחזקה נידה בשכנותיה, בעלה לוקה עליה משום נידה.

רש"י: כלומר שראו שלבשה בגדי נידה.

טור ושו"ע: ראוי לאישה שתייחד לה בגדים מיוחדים לימי נידותה²³.

סעיף ט | התקשטות בימי נידותה

הברייתא בשבת (סד ע"ב) אומרת שזקנים הראשונים היו לומדים מהפסוק ו'הדוה בנידתה', שאין לאישה להתקשט בימי נידתה, עד שבא רבי עקיבא ואמר שאם כן נמצא שהאישה מתגנה על בעלה ומגרשה, אלא ו'הדוה בנידתה' מלמד שתהא בנידתה עד שתבוא במים.

רי"ף, רמב"ם וטור: מותר לאישה להתקשט בימי נידותה.

שו"ע: בקושי התירו לאישה להתקשט בימי נידתה, שלא תתגנה על בעלה.

סעיף י | מזיגת הכוס

הקדמה קצרה

א. מותר לנידה לעשות כל המלאכות עבור בעלה, מלבד מלאכות הגורמות חיבה יתירה: הצעת המיטה, מזיגת הכוס ורחיצת פניו ידיו ורגליו.

ב. יש הסוברים שמזיגת הכוס שנאסרה היא מזיגת יין דווקא, משום שהוא מרגיל לערווה²⁴. וכן משמעות השו"ע. ויש שאסרו אף בשאר משקים ומאכלים. וכן פסק הב"ח.

²² ולעניין מקומות שמקפידה שלא לגלות ברשות הרבים, אך בבית אינה מקפידה, כגון שיערה, או רגליה (שאינה גורבת גרביים בביתה). כתבו להתיר **האגרות משה** (י"ד ב, עה) ו**טהרת הבית** (ב, עמוד קסה). אך **בדרכי טהרה** (ה, סא) כתב שצריכה ללכת עם כיסוי ראש כל ימי נידותה (וראו שאף בעודה ישינה. אך אם נפל לית לן בה). וכן כתב **שבט הלוי** (שיעורים כאן).

²³ וכתב **באבני שהם** (כאן) שכיום לא נהגו בזה (וכן כתב **בשבט הלוי** (שיעורים כאן). אך כתב שלמעשה צריך קצת שינוי).
²⁴ ויש שהחמירו אף בשאר משקאות משכרים (**דרכי טהרה** (ה, סו) ו**בשבט הלוי** (שיעורים כאן) החמיר אף במהילת סודה במים), וכל שכן לבני אשכנז שהחמירו בהגשת מאכל (**ב"ח ושו"ף**). וכן החמירו במיץ ענבים (**דרכי טהרה** (שם)). אך יש שהקילו במיץ ענבים (**אבני שהם** (כאן) אך לע"ד לאשכנזים ייתכן ואין להקל בזה בסתמא, דלא גרע משאר מאכלים שנהגו להחמיר, אם לא בשעת צורך). ובעניין כוס של ברכה עיין לקמן בסעיף יג.

אך יש שהקלו ואסרו דווקא יין ממש (**לחם ושמלה** (ס"ק כג), **מקור חיים** (ס"ק מד) **טהרת הבית** (ב, יב, לג) ו**עוד**).
בדרכי טהרה (ה, עד) מוסיף שאיסור הגשת יין אינו רק בין נידה לבעלה, אלא בין כל איש ואישה האסורים זה לזה.

- ג. בגמרא מבואר שמותר למזוג את הכוס בשינוי. יש ראשונים שביארו שמזיגה המצריכה שינוי היא מהילת היין במים, ויש ראשונים שביארו שזה אסור אף בשינוי, ומזיגה היינו מזיגת היין לכוס (עיין ב"י). אך גם לדיעה זו, אסור למזוג לתוך הכוס כשהוא על השלחן ומונח לפניו.
- ד. עוד נחלקו הראשונים האם האיסור הוא במזיגה, אפילו שלא מניחה לפניו. או שהאיסור בהנחה בלבד, או דווקא שניהם יחד. מלשון השו"ע משמע שרק שניהם יחד אסורים. והב"ח החמיר אף בהושטה בלבד.

רב הונא אומר (כתובות סא ע"א) שכל מלאכות שאישה עושה לבעלה, נידה עושה לבעלה, חוץ ממזיגת הכוס, הצעת המיטה ורחיצת פניו, ידיו ורגליו. במזיגת הכוס, אישתו של שמואל נהגה לתת לו ביד שמאל. אשתו של אביי הייתה מניחה על מכסה החבית, אשתו של רבא על המיטה, ואשתו של רב פפא על השרפרף.

◀ **רמב"ם (לביאור הב"י):** אסור לאישה למזוג לבעלה יין, אפילו בשינוי (כיוון שרק לאמוראים, שהיו צדיקים, התירו בשינוי).

◀ **רא"ש, רשב"א וטור:** מותר לה למזוג בשינוי (ואינה נותנת לו בידו, אלא מניחה לפניו (רא"ש)).

◀ **יראים:** אין צורך בשינוי במזיגה אלא כשמוזגת ומושיטה לו, אך כשעושה רק אחד מהם, אינה צריכה שינוי.

◀ **שו"ע:** אסור לה למזוג את הכוס (בפניו (עיין לקמן)) ולהניחו לפניו על השלחן²⁵, אלא אם תעשה היכר כגון שתניח ביד שמאל, או שתניח אפילו בימין על הכר או הכסת. להגם ששאר מלאכות מותרות, אך המחמיר שומר מצוות נפשו (של"ה).

◆ מזיגת יין לכוס

◀ **ר"ח ורשב"א:** אסור רק למזוג יין במים, אך אין איסור למזוג יין לכוס.

◀ **הגהות מימוניות:** אסור למזוג יין לכוס כשהוא על השלחן, אם לא על ידי שינוי²⁶.

◆ שאר משקים ומאכלים

◀ **רשב"א ומגיד משנה:** דווקא מזיגת יין אסורה, מפני שהוא מרגיל לערווה.

◀ כן פוסק **שו"ע**²⁷ ו**ט"ז** (על סעיף ג).

◀ **מהר"ש מאוסטרייך וב"ח:** אף שאר מאכלים ומשקים אסורים.

◀ **ש"ך, באר שבע ופת"ש:** אסור בכלי המיוחד לבעל, אך כשמביאה גם לשאר הסועדים, מותר²⁸.

²⁵ מלשונו מוכח שפסק שרק מזיגה והושטה יחד נאסרו, אך מזיגה לבד או הושטה לבד, מותרים, כדעת היראים.

²⁶ וכן כתבו **בשבט הלוי ואבני שהם** (כאן) שיכולה למזוג ולהניח בריחוק מה ממנו, והוא ייקח מעצמו. אך למזוג לפניו ממש, אסור. עברה ומזגה באיסור, כתבו האחרונים שאין איסור לשתות את הכוס (**שיעורי שבט הלוי** (כאן) וכן הסכים **טהרת הבית** (ב, עמוד קפח) אלא שבמזיגה כתב שיעבירו את היין לכלי אחד שיהיה היכר).

²⁷ מכך שהביא את ביאור ה**רשב"א** שדווקא יין אסור (**אבני שהם**). ובשאר משקאות משכרים כבר התבאר בהערה לעיל.

²⁸ וכן כתבו האחרונים שאם מחלקת לכל בני הבית כוסות עם יין ובתוכם גם לבעלה, מותר כיוון שאין בזה גילוי חיבה (**דרכי טהרה** (ה, ע) **שבט הלוי ואבני שהם** (כאן)).

❖ מזגה שלא בפניו

◀ **ב"י:** אם מזגה שלא בפניו, מותר לה להניח לפניו כרגיל.

Ⓢ כך פוסקים **רמ"א** ו**ש"ך**²⁹.

◀ **ב"ח:** אף כשמזגה שלא בפניו, צריכה להניח בשינוי (וכל שכן כשיודע שהיא מוזגת).

סעיף יא | הצעת המיטה

כנזכר בסעיף י, אסור לנידה לעשות לבעלה שלוש מלאכות, אחת מהם היא הצעת המיטה.

תוספות, רא"ש, מרדכי, רבינו ירוחם והגה"ם בשם רש"י ור"ת: אין איסור אלא בפריסת הסדין והמכסה, שזה דרך חיבה. אך הצעת הכרים והכסתות שיש בזה טורח ואינו דרך חיבה מותר.

רשב"א וטור: כשלא בפניו הכל מותר, אפילו אם יודע שמציעה את המצעים.

Ⓢ כך פוסק **שו"ע**³⁰.

סעיף יב | רחיצת פניו, ידיו ורגליו

כנזכר בסעיף י, אסור לנידה לרחוץ לבעלה פניו ידיו ורגליו.

רשב"א, סמ"ג, סמ"ק והגהות מימוניות: אסור אפילו אם אינה נוגעת בו, (**רשב"א:** אף בצונן).

Ⓢ כך פוסק **שו"ע**.

Ⓢ נתינת מים בכלי שירחץ בו הבעל:

◀ **ט"ז:** מותר, שאין זה בכלל רחיצה האסורה³¹.

◀ **ש"ך (על פי רבינו יונה):** אסור, מפני שהוא דרך חיבה.

סעיף יג | שליחת כוס יין לאשתו

רשב"א: כשם שהיא אסורה למזוג לו, כך הוא אסור למזוג לה.

כתב **בשבת הלוי** (שיעורים כאן) שקי"ל כדברי הש"ך להחמיר אף בשאר מאכלים (ובין במהילה ובין במזיגה) וכן בהגשה בלבד. אך כתב שדווקא אם מניחה לפניו את הצלחת עם המאכל, אך אם הצלחת לפניו והיא מניחה בתוכה את האוכל, אין להחמיר בזה מעיקר הדין (ומי שיחמיר בזה, קדוש יאמר לו). ולע"ד כל שכן שבזה יש להקל אם מחלקת לכל בני הבית ומניחה לפניהם, ובתוכם גם בעלה, וכל שכן בצירוף דעת **בדי השלחן** (ס"ק קל) שכתב שניתן להקל כדעת הט"ז בשעת הצורך.

²⁹ ואם מועילה החזרת פניו, **לשבת הלוי** (שיעורים כאן) לא מועילה החזרת פנים אם מרגיש שעושה עבורו, ולבדי השלחן (ס"ק קלד) **ואבני שהם** (כאן) מועילה החזרת פנים. ועיין בהערה הבאה שאף בהצעת המיטה נחלקו.

³⁰ אך כשמציעה בשביל סדר הבית, כגון לאחר שינת הבוקר, אין איסור (**דרכי טהרה** ה, עח) **ושבת הלוי** (כאן). עוד כתבו האחרונים שהחזרת פניו בסידור המטה אינו מועיל (**דרכי טהרה** (שם הערה כד)). אך יש שהקלו בזה (**טהרת הבית** ב, יב לח).

ועוד כתבו שנוחן שאף הבעל לא יציע מיטת אישתו (**שם** (פא) **ואבני שהם** (כאן)). ושינוי אינו מועיל בהצעת המיטה וברחיצת פניו (בסעיף הבא), משום שרק במזיגת הכוס שהיא קלה יותר הקלו בשינוי (**אבני שהם** (כאן)).

³¹ וכן כתבו רוב הפוסקים לדינא, אף שיש שהחמירו בזה, **כלחם ושמלה, ובן איש חי וחכמת אדם** (**אבני שהם** (כאן)).

ראב"ד בשם שאליות, רשב"א וטור: אפילו לשלוח לה כוס יין, אפילו של ברכה, אסור לו. בין אם הכוס מיוחדת לה, ובין אם לא.

↓ **ראב"ד:** אמנם אם שתו אנשים אחרים באמצע, מותר.

Ⓢ כך פוסק **שו"ע**³².

↓ **יעב"ץ:** ראוי להחמיר כדברי השאליות (לאסור אף אם שותים אחרים).

סעיף יד | הרחקות ברואה כתם

רשב"א וטור: כל ההרחקות שייכות בין בימי נידתה, בין בימי ליבונה, ואין חילוק בין נידה שראתה דם ממש, לבין טמאה מחמת כתם.

Ⓢ כך פוסק **שו"ע**.

רמ"א (בשם ראב"ה): ויש אומרים שבימי ליבונה מותר לאכול יחד מאותה קערה, וכן נוהגים. אך יש להחמיר.

↓ **רש"ל, דרישה, ב"ח, ט"ז וש"ך:** יש איסור גמור בדבר ואין למקילים על מה לסמוך³³. וצריך לדרוש ברבים שהנוהגים כך עושים איסור גמור (ואדרבה בימי ליבון יש להחמיר יותר, כיוון שאם נתיר לו יבואו לידי תשמיש, כיוון שרואה שהיא אינה טמאה כל כך (ש"ך)).

סעיף טו | סיוע לבעל חולה

רא"ש: אם הבעל חולה ואין מי שישמשנו חוץ ממנה, מותר לה לשמשו, ורק תזהר כשיכולה³⁴ מהרחצת פניו, ידיו ורגליו, והצעת המיטה בפניו.

Ⓢ כך פוסק **שו"ע**.

↓ אך מזיגת הכוס מצינו שהתירו בכמה אופנים (**ב"ח**). ואפילו שהתבאר שם שיש להחמיר, בחולה אין להחמיר (**ש"ך**).

סעיף טז | סיוע לאישה חולה

◀ **תרומת הדשן:** אם האישה חולה, אסור לבעלה לעזור לה, ואע"פ שהתיר הרא"ש כשהבעל חולה (כנזכר בסעיף הקודם), אין ללמוד התר לכאן, משום ששם תשש כוחו, וכאן יצרו תוקפו.

Ⓢ כך פוסק **שו"ע**.

³² בסעיף י הובא שיש מחלוקת בדין מיץ ענבים. ולכאורה נראה שאין הנידון שם דומה לנידון שם משום ששם עיקר הסברה הוא בקירבה שיש על ידי המשקה עצמו, ולכן יש שתלו זאת אם הוא משכר או לא. אך כאן עיקר הבעיה היא בעצם שליחת הכוס של ברכה, ובפשטות אין זה משנה אם המשקה משכר בדווקא או לא. אך **באבני שהם** (כאן) שהקל שם, כתב אף כאן שדווקא יין נאסר ולא שאר משקאות. ולע"ד צ"ע בזה.

³³ **הראב"ה** כותב שאחר ימי ליבון אין הרגל עבירה וטוב לאכול עימה כדי שתתרצה לטבול. **והדרכי משה** כותב שעל סמך זה יש שהתירו לאכול בקערה אחת בימי ליבונה, אך אין להקל בזה. **והב"ח** כתב שאין ראייה מדברי הראב"ה, כיוון שהוא התיר רק ביום השביעי לשבעה נקיים, שאין חשש גדול, כיוון שלערב תהיה מותרת לו, ואף זו סברה קלושה היא. (אמנם **הש"ך** הביא בסוף דבריו **ראב"ן** שכתב שמנהג טוב הוא לאכול יחד בסוף ז"ג, וצ"ב אם הש"ך סבר כך לדינא).

³⁴ לפי דברי הרא"ש התירו חכמים מלאכות אלו לחולה כיוון שאי אפשר אחרת. אמנם **הטור** השמיט מילה זו, והיינו שאף כשאי אפשר אחרת, אסור לאישה לרחוץ פניו ולהציע מיטתו. וכן כתב **תרומת הדשן** באפשרות הראשונה, וכן כתב **רי"ו**. ולפי דרך זו ביאר **הב"י** שחכמים התירו שאר האיסורים, כגון להעביר מידה לידו וכדומה. בשו"ע העתיק לשון הרא"ש.

◀ **הנהגות שערי דורא והנהגות מרדכי:** כשאין ברירה מותר אפילו כשהאישה חולה.

Ⓢ כן פוסק רמ"א וכן נוהגים אם צריכה לכך הרבה.

Ⓣ גם בחולי שאין בו סכנה מותר. ורק לא ירחץ אותה, אלא ישליך עליה מים. ואם יש סכנה ברחיצה, ירחץ. (אף על פי שגם באביזריהו דגילוי עריות יהרג ואל יעבור כמעשה המובא בגמרא גבי האדם שחלה מחמת אותה אישה. כאן התירו, כיוון שהחולי לא בא באשמתה, מה שאין כן שם, שהוא גרם לעצמו את החולי). (רדב"ז).

סעיף יז | מישוש דופק

רמב"ן ותרומת הדשן: אסור לבעל רופא למשש דופק של אשתו.

Ⓣ **בית יוסף:** משמע מדבריהם שאפילו כשאין שם רופא אחר אסור. אך כשיש סכנה בדבר ניתן להתיר לדעת הרמב"ן שקירבת לנידה אסורה מדרבנן, אך לדעת הרמב"ם שהאיסור מהתורה, אפשר שאף כשיש סכנה, אסור. וצ"ע.

Ⓢ **שו"ע:** אסור לבעלה למשש לה את הדופק.³⁵

רמ"א: ולפי מה שהתבאר בסעיף הקודם להתר, כל שכן שמותר למשש לה את הדופק אם אין רופא אחר ויש סכנה בדבר.

א. טיפול באשתו כשיש סכנה:

◀ **ב"י, תורת שלמים ובית שמואל (אה"ז סא):** אף נגיעה שאינה של חיבה אסורה לרמב"ם מהתורה.³⁶

◀ **ש"ך:** מותר לטפל באשתו כשיש בה סכנה (אף לרמב"ם), כיוון שאין כאן נגיעה של חיבה ואינה אסורה מהתורה אף לדעתו. וכן המנהג שרופא מטפל באשת איש ובגויות, למרות שיש רופאים אחרים.³⁷

³⁵ מסתימת לשון השו"ע, משמע שהחמיר אפילו כשיש סכנה (וכן כתב הגר"א). אך יש אחרונים שביארו שאף השו"ע מודה להתיר במקום סכנה (והרמ"א התיר אף שלא במקום סכנה), כך כתב **ערוך השלחן** (ס"ק כו- כז) ו**בשו"ת זרע אמת** (ג, קטז) ו**עוד**. וכתב **באבני שהם** (כאן) שניתן לסמוך על דברי האחרונים ולהתיר במקום סכנה. אך במקום שאין בו סכנה, אין להתיר אפילו על ידי בגד (משום שכשאסור, אף על ידי בגד אסור). אלא שרצוי במקום שמותר (לשו"ע במקום סכנה, ולרמ"א אפילו ללא סכנה), שיעשה בהפסק בגד. וזה לא כמו שכתב **בבדי השלחן** (ס"ק קצב ובביאורים כאן).

³⁶ והוכיחו האחרונים כן **מחשבות הרמב"ן** בעצמו (המיוחסות, קנז), שכתב לגבי בדיקת רופא שרק למ"ד שהאיסור מדרבנן שייך לחלק בין כשיש סכנה או שאין סכנה. אך משמע שאם האיסור מהתורה, אין חילוק, ובכל מקרה אסור. ע"ש. ועוד דחו את הראיה מהמנהג שנהגו להקל שרופא יבדוק נשים אחרות (כמו שהוכיח הש"ך), כיוון שבאשתו נידה ליבו גס בה. מה שאין כן בשאר נשים. וכן כתבו עוד אחרונים שאכן השו"ע גם מודה שאין איסור שרופא יבדוק שאר נשים, אך באשתו נידה יש חשש גדול יותר. (כן הביא **בטהרת הבית** (ב, עמוד ריח) בשם כמה אחרונים).

³⁷ וכתב **הש"ך** שכן מוכח מלשון **הרמב"ם** וז"ל: 'כל הבא על העריות דרך אברים או שחבק ונשק דרך תאוה ונהנה בקירוב בשר ה"ז לוקה מן התורה'. וכתב **הש"ך** בסימן קנז (ס"ק י) שכן הבינו בדעתו עוד ראשונים. וכן הסכים בספר **עצי ארזים** על פי הרמב"ם הנ"ל. וכן כתבו **הכו"פ והסדרי טהרה** שכן המנהג, שאישה שיש לה מכה הולכת לרופא. בדורנו כתבו הפוסקים עוד על הליכה לרופא:

בשיעורי שבט הלוי (כאן) כתב שעדיף ללכת לרופאה ולא לרופא, אלא אם הרופאה פחות מומחית ממנו. אלא שאין ללכת על כל דבר (וכן בהריון, ללכת רק כשיש סכנה, דימום או לפני לידה, אך לא כל כמה שבועות, שאין בזה צורך גדול). אך כמובן שיש מקרים שמצווה וחובה ללכת לרופא. והכל לפי העניין. ע"ש שהאר"ך בזהירות הנצרכת בעניין זה. וכן כתב **בטהרת הבית** (ב, עמוד רכב בהערה), וכן כתב **באבני שהם** (להזהר שלא ללכת על כל דבר, להזהר בייחוד, שלא להאריך בדיבור מיותר ולהתפלל לה' שיסייע).

סימן קצו | דיני לבישת הליבון והבדיקות

סעיף א | הפסק טהרה

המשנה אומרת (לג ע"א) שבנות כותים נידות מעריסתן. הגמרא מבארת שהסיבה לכך היא שהן סופרות את היום שהן פוסקות בו (עושות הפסק טהרה) למניין שבעה נקיים. רמי בא חמא מקשה מדוע אכן לא נספור אותו משום מקצת היום ככולו, ורבא מוכיח לו שאין דין מקצת היום ככולו בספירת שבעה נקיים (ואף שרמי בר חמא דחה ראיית רבא, אין זאת משום שסבר כך לדינא, אלא כדי להעמיד קושייתו (ראשונים)).

וכן מבואר בגמרא (סט ע"א) שרק בנות כותים מונות את היום שהפסיקו בו כחלק משבעה נקיים.

טור ושו"ע: סופרת שבעה נקיים למחרת היום שעשתה בו הפסק טהרה.

זמן ההפסק

נחלקו התנאים במשנה (סח ע"א) בדין נידה מהתורה הסופרת שבעה ימים וטובלת בליל השמיני, ועשתה בדיקה לבדוק שהפסיק הדם (ולאחר כמה ימים מצאה שהיא טמאה). לת"ק אם בדקה ביום השביעי, אפילו בתחילת היום טהורה. לרבי יהודה, דווקא אם בדקה מן המנחה ולמעלה טהורה. ולדעת חכמים אפילו אם בדקה ביום השני, טהורה. בברייתא בגמרא משמע שרבי מטהר אפילו אם הפסיקה ביום הראשון לראייתה (כן מבין הרשב"א בדעת רבי).

בימינו כל רואה דם טמאה שבעה ימים שמא היא זבה, נחלקו הפוסקים בזמן הפסק הטהרה:

◀ **רשב"א:** אם עשתה הפסק בבוקר מועיל, אף שלא בדקה בביה"ש.

◀ **רא"ש:** צריכה לעשות הפסק טהרה בבין השמשות² (ובדיעבד מהני אף בבוקר כרשב"א³ (רי"ו וב"י)).

שו"ע: תעשה הפסק טהרה סמוך לבין השמשות. **רמ"א:** לכתחילה, אך אם עשתה בבוקר, מהני בדיעבד.

מוך דחוק

רשב"א: לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שביום שאשתו מפסיקה בטהרה, תניח מוך דחוק כל בין השמשות, שזו בדיקה המוציאה מידי כל ספק.

¹ ונראה מלשון **הב"י** (בד"ה ומ"ש רבינו ומלשון אבי) שהרשב"א פוסק כדעת ת"ק ורק בדיעבד מותר בבוקר, אך לכתחילה אין להתיר (ודעתו כדעת הרא"ש להתיר רק בדיעבד).

² כך לשון **הרא"ש** ('בין השמשות'), אך **הב"י** כותב שלא דווקא, אלא כוונתו סמוך לבין השמשות, משום שבבין השמשות ממש, בדיקה כבר לא תועיל.

³ משמעות **הטור שהרא"ש** סובר שבדיקה בבוקר אינה מועילה אף בדיעבד. אך **הב"י** חולק וסובר שאף הרא"ש מתיר בדיעבד אם בדקה בבוקר (או כדעת חכמים במשנה, או כדעת ת"ק במשנה (וצד זה יותר הסתבר לבי, ע"ש טעמו)) וכן הוכיח מדברי **רי"ו**. ובמה שהקשה **הב"י** על הרא"ש מדוע פסק כרבי יהודה להתיר רק בביה"ש (וישב דעתו כת"ק או כחכמים), עיי' **בסדרי טהרה** (ס"ק ט, ד"ה ובדברי) שתמה על דבריו משום שפשט דברי ר"י שהתיר דווקא ביום השביעי בביה"ש, ולא בשאר הימים בביה"ש, כמו שכתב הרא"ש. והשאר בצ"ע. וע"ש עוד שביאר דעת הרא"ש והטור לא כמו שכתב בב"י.

⁴ מוך דחוק לא נזכר בגמרא במפורש. אלא למדו כן הראשונים מלשון חכמים בברייתא (סח ע"ב), 'אילמלי היו ידיה בין עיניה כל בין השמשות כדבריה'. והנה **הטור** לא הביא דין מוך דחוק כלל לא ביום הראשון ולא בימים אחרים. ותמה **הב"י** מדוע לא הביא זאת בשם הרשב"א. ולע"ד נראה שחלק הטור בהבנת פשט הגמרא. דהנה הרמב"ן והרשב"א למדו שכוונת חכמים להקשות מדוע רבי יהודה לא אמר שצריכה מוך דחוק? ומכך שלא אמר כן, קשה, מדוע לא תחשוש שתראה אז דם. אך מכל מקום מוכח מכאן שבדיקת מוך דחוק מבררת יותר מאשר שאר בדיקות.

❖ הפסק טהרה לאחר ערבית מבעוד יום

◀ **תרומת הדשן:** אם התפללו הקהל ערבית מבעוד יום, לא יכולה לעשות עוד הפסק טהרה. [אפילו אם היא עוד לא התפללה ערבית (וכן כתב הש"ך בשמו)].

◀ **מהרי"ל:** יכולה לעשות הפסק אף לאחר ערבית, שעדיין הזמן הוא יום, אפילו לאחר ערבית וקבלת שבת (כי אין עניין בין תוספת שבת לבין הלכות נידה. וכן מוכח מהלכות ספירת העומר, אכילת מצה וסוכה (אגור)).

Ⓢ **רמ"א:** ו"א שאם התפללו הקהל ערבית מבעוד יום, אינה יכולה לעשות עוד הפסק. וי"א שיכולה, אפילו אם קיבלו הקהל שבת. ונוהגים לכתחילה להזהר, אך בדיעבד אין לחוש.

ונוהגות מקצת נשים שאם פסקה לפני 'ברכו', ושוב ראתה כתם או דם בתוך ימי הספירה⁵, שעושה הפסק לאחר 'ברכו', כיוון שמחשיבות זאת לדיעבד. ואין למחות בידן, כיוון שקיבלו כן מחכם שהורה להן, והוא מנהג ותיקין.

א. התפללה אף היא ערבית:

◀ **ש"ך ודגול מרובה:** אפילו אם התפללה היא ערבית ניתן להקל בזה (לדיעה המקילה).

◀ **אביו של הש"ך:** אין להקל בזה אם התפללה ערבית.

ב. נשים שלנו המפסיקות לאחר שישה ימים מהראיה:

◀ **מהרש"ל (לביאור הט"ז), ט"ז ובאר היטב:** נשים שלנו הבודקות רק לאחר שישה ימים מאז שראו, יכולות להפסיק אף לאחר תפילת ערבית.

◀ **דגול מרובה:** אין להקל בזה יותר לנשים שלנו (ודברי המהרש"ל אמורים על עניין אחר).

סעיף ב | הפסק טהרה ביום שהתחילה לראות דם

כנזכר, נחלקו התנאים האם מותר לעשות הפסק באותו יום שראתה בו, לדעת חכמים במשנה מותר רק מהיום השני בבוקר, ולדעת רבי מותר אף באותו יום בבוקר.

אך הטור סבר שחכמים אמרו לרבי יהודה שבדיקת מוך דחוק הרי אינה נצרכת אף לדברך, וא"כ מוכח שלא חוששים עד כדי כך. ומוכח מזה שבדיקת מוך דחוק אינה נצרכת. ואף ביום שראתה, הטור לא כתב להצריך מוך דחוק, וניתן לומר שסבר לדינא או כדעיה המתירה אף בבוקר (הדעיה הראשונה ברשב"א) או כדעיה שאסרה בבוקר (היש מחמירים) שהרי הביא את שתי הדעות בדבריו. אך לא פסק כלל כדעת הרמב"ם והרמב"ן, והכי מוכח דברי לא הביאם.

⁵ ובדעת השו"ע כתבו הפוסקים שסובר להקל בזה כמו המהרי"ל. עיין בטהרת הבית (ב, יג, ב).
⁶ נחלקו בהבנת הרמ"א:

◀ **ב"ח:** כוונת הרמ"א להתיר רק אם התחילה כבר כמה ימים ואז ראתה דם לאחר 'ברכו', אך אם עוד לא התחילה לבדוק, אין להקל. וחלק הב"ח על הרמ"א, וסבר שיש להקל אף כשלא התחילה לספור.

◀ **ש"ך:** אף הרמ"א מקל אף שלא התחילה לספור ז"נ.

⁷ וכן פסקו עוד אחרונים, בניהם **חכמת אדם** (ק"ז, ה), **ערוך השלחן** (ס"ק כא), **טהרת ישראל** (ס"ד) ו**עוד**. ויש שהחמירו כדעת אביו של הש"ך, בניהם **הלחם ושמלה** (ס"ק ח) ו**הבן איש חי** (צו, יא).

◀ **ראב"ד ורשב"א:** מותר לעשות הפסק אפילו בבוקר שראתה בו, כרבי. ויש מחמירים. (בבוקר⁸ (בי"י)).

◀ **רמב"ן [ורמב"ם (לפי הבי"י)]:** תפסיק בטהרה דווקא מהיום השני, כחכמים. אך אם היו ידיה בין עיניה כל זמן בין השמשות, דהיינו שהניחה מוך דחוק כל בין השמשות, יכולה להפסיק ביום הראשון.

⚭ כן פוסק שו"ע.

רמ"א (על פי היש מחמירים ברשב"א): בדיעבד מועיל אם בדקה בביה"ש, אך לא בבוקר¹⁰.

- א.** בדיקה בבוקר אינה דווקא בבוקר, אלא כל שלא נעשתה לאחר מנחה קטנה (נוב"י).
ב. אף בימינו שצריכה לחכות כמה ימים עד שתוכל להפסיק (משום שכבת זרע, כדלקמן סעיף יא) יש נפק"מ בדין זה, כשראתה בשבעה נקיים, שאף אז לא תפסיק ביום הראשון. ואם ראתה כתם יכולה להפסיק בין בתחילה ובין בשבעה נקיים (ש"ך בשם מעד"מ).

סעיף ג | לבישת בגדים נקיים ולבנים

◀ **רא"ש וטור:** תלבש בגד הבדוק לה.

⚭ כן פוסק שו"ע.

◀ **מרדכי בשם הרוקח:** לאחר שהפסיקה בטהרה, תלבש בגד לבן, כדי שאם יצא ממנה דם, יהיה ניכר עליו. וכן תשים סדינים לבנים או בדוקים. ובשעת ההפסק מנהג כשר שתרחץ עצמה, או לפחות באותו מקום.

⁸ בסדרי טהרה (ס"ק ט) מבאר שאף הבי"י שכתב שרבנן מתירים בביה"ש של היום הראשון אין הכוונה דווקא, אלא הכוונה לידה בין עיניה (והוכיח כן מלשון המשנה והגמרא). וכתב שזו אף כוונת הבי"י בביאורו את דעת הרמב"ם להתיר בביה"ש של היום הראשון, (שאין הכוונה לביה"ש ממש, אלא לידה בין עיניה).

⁹ הרמב"ם כתב שלא תעשה בדיקה אלא ביום השני. משמע שסבר שאין להתיר כלל ביום הראשון. אך בב"י הבין מדברי המגיד משנה שהביא את הרמב"ן ולא כתב שהרמב"ם חולק, שאף הרמב"ם מתיר ביום הראשון בבדיקת בין השמשות. בפשטות כוונתו שהרמב"ם סובר כדעת הרמב"ן לגמרי, ומתיר רק בבדיקת מוך דחוק (כך גם מיושב יותר שפסק בשו"ע כרמב"ם והרמב"ן). ועיין בהערה הקודמת.

¹⁰ הסדרי טהרה (ס"ק ט) השיג על דברי הרמ"א שהקל בזה בדיעבד, שהרי הראשונים (הרמב"ם והרמב"ן) הצריכו מעיקר הדין מוך בבין השמשות. ולכן כתב שאין להתיר בזה בדיעבד. וכן כתבו עוד אחרונים להחמיר בזה (צמח צדק (פסקי דינים), חזו"ד (י"ד צב, מה) ועוד). אך בלחם ושמלה כתב שצדקו דברי הרמ"א, והביא הרבה ראשונים הסוברים שמעיקר הדין ניתן להפסיק בטהרה אף ללא מוך דחוק ביום הראשון. וכן השיג על הסדרי טהרה מהרא"ל צינץ (י"ד ט, ז) ואף השיג על הרמב"ן שהחמיר בזה. והביא דבריהם בטהרת הבית (ב, עמוד רפז) והסכים להם. וכתב שם עוד שאף כוונת השו"ע אינה לעיכובא, אלא לרווחא דמילתא. ע"ש. אך באבני שהם (כאן) הביא עשרה אחרונים שמוכח מהם שלדעת השו"ע מוך דחוק מעכב מעיקר הדין, וכן הסכים הוא לדינא.

עוד יש להעיר שדעת השו"ע שהיום הראשון הכוונה ליום הראשון שראתה בו דם, וכן משמע הסכמת הפוסקים. אך החו"ד וסדרי טהרה סוברים שיש לחוש לדעת תוספות והרא"ש (לפי ביאורם) שהיום הראשון הכוונה לכל יום שראתה בו דם, אפילו אם עברו כמה ימים מאז שהתחילה לראות.

¹¹ משמע שאין צורך שהבגדים יהיו לבנים. ולכאורה אם כן, מה הטעם לבדוק את הבגדים, הרי גם אם תמצא כתם, אינה מטמאת בכך. (ואף לרמ"א יש לשאול זאת, שהרי כתב כך משום המנהג, ולא כחובה גמורה). נראה מפה ראייה בפשטות שאין עניין בשבעה נקיים לטמא את האשה, אלא עיקר העניין הוא כדי לברר אם דם ממשיך לצאת לה מרחמה (ולכן תבדוק כדי לברר שדם זה הגיע בז"נ ולא לפני כן). ונראה שאף לפוסקים שהצרכו בגד לבן, סברא זו נכונה (שאם לא כן, דבר זה היה צריך להיות לעיכובא, והרי לדינא אין זה מעכב כדאיתא ברמ"א).

לדינא הרבה פוסקים כתבו שאף בנות ספרד נוהגות ללכת עם בגדים לבנים דווקא, כך כתבו שו"ת חיים שאל (א, יד), בן איש חי (צו, י), כף החיים (תקנא, ס"ק סב), חכמת אדם (ק"ז, ח), ושואל ונשאל (רביעאה, ד, מג). וכן היה מורה הרב בן ציון אבא שאול (הביאו באבני שהם). אולם בטהרת הבית כתב (ב, יג, יד) שמעיקר הדין מותרת ללכת עם בגד צבעוני בשבעה נקיים, ע"ש.

רמ"א: מנהג כשר שתרחץ ותלבש לבנים, ואם רחצה רק פניה של מטה, דיה בכך. אבל בשעת דחק, כגון אם אין לה בגדים (נקיים¹²) תוכל לספור שבעה נקיים, רק שהחלוק יהיה נקי ובדוק מדם (**אגור והגהות שערי דורא**).

ל תורת השלמים: הטעם שצריכה לרחוץ, מפני שאולי התלכלך חלוקה או גופה מאיזה כתם, ותמצא אותו בתוך ז"נ, ולא תוכל לתלות במכה (כדלקמן בסעיף י).

א. הסיחה דעתה מהספירה:

אם הסיחה דעתה מהספירה, צריכה לספור שבעה נקיים מהתחלה (**מעיל צדקה**¹³).

סעיף ד | בדיקות שבעה נקיים

הקדמה קצרה

א. אישה צריכה לבדוק עצמה בשבעה נקיים (משנה סח ע"ב), ונחלקו אם בדיקות אלה מהתורה או מדרבנן:

- לדעת חזו"ד (ביאורים ס"ק ג), סד"ט (קצד, ס"ק ד) ועוד, חיוב הבדיקות מהתורה, מהפסוק 'וספרה לה'.
- לדעת החזו"ן איש (יו"ד צב, כו), שו"ת בנין עולם (יו"ד מב) ועוד, מהתורה סגי בבדיקה אחת, בראשון או בשביעי, אך שאר הבדיקות מדרבנן.
- ב. צריכה להקפיד על שלוש בדיקות לפחות, הפסק טהרה, בדיקת ראשון ובדיקת שביעי. ולכתחילה צריכה לבדוק כל יום פעמיים, אחת בבוקר ואחת לפני שקיעה.
- ג. נחלקו הראשונים האם ספירת לילה שמה ספירה או לא. לדעת תוספות אין שמה ספירה, ולדעת רש"י שמה ספירה. לרוב האחרונים הוא הדין לגבי בדיקה (שספירה באה על ידי בדיקה), ואין בדיקת לילה עולה לבדיקה¹⁴.

נחלקו התנאים (סח ע"ב) בזב וזבה שבדקו ביום הראשון וביום השביעי אך בשאר הימים לא בדקו. רבי אליעזר סובר שהם בחזקת טהרה. רבי יהושע סובר שאין להם אלא יום ראשון ושביעי. ורבי עקיבא סובר שאין להם אלא יום שביעי בלבד.

הלכה נפסקה (ז ע"א) כדעת רבי אליעזר. נחלקו האמוראים בדעת רבי אליעזר, בזב וזבה שבדקו ביום הראשון וביום השמיני. רב סובר שעולה להם ספירה, שמספיקה בדיקה או בתחילה או בסוף [ולכן אף אם בדקה רק בשביעי, עולה להם (גמרא שם)]. ורבי חנינא סובר שלא עולה להם, שצריך בדיקה גם בתחילה וגם בסוף.

◀ ראב"ד, רא"ש, רמב"ם ורשב"א: הלכה כרב.

¹² הרמ"א לא הביא מילה זו. אמנם באגור כתבה. ובשערי דורא כתב 'לבנים' במקום נקיים.

¹³ א' מטעם שצריך 'וספרה לה', והרי הפסיקה לספור. ב' משום שלא שמה לב שלא יוצא לה דם. וכדבריו סובר הסדרי טהרה (ס"ק יח). וכן כתב החכמת אדם (קז, יב) להצריך שוב הפסק טהרה. ומוכח מכך שסבר כטעם השני של המ"צ, שהרי לפי הטעם הראשון אינה צריכה שוב הפסק טהרה. ויש שכתבו שהעיקר כטעם הראשון ואינה צריכה הפסק טהרה שוב, וכן פסק בבן איש חי (צו, יז). אמנם אם הסיחה דעתה ובאותו יום חזרה לספור, כתבו הרבה אחרונים למעשה שיכולה להמשיך ואין זו הסחת דעת (שבט הלוי ג, קכב) דרכי טהרה (יד, ט) ועוד.

ויש רבים שהקלו בזה לגמרי, ומהם החזו"א (צב, יא) לחם ושמלה (שמלה ס"ק ז ויג) ועוד. הביאם באבני שהם (בסעיף ד) ופסק הוא שניתן להקל בזה, ובפרט אם יש חשש פוקה ומכשול.

¹⁴ להלכה למעשה בשאלה זו עיין בספר אבני שהם (כאן) שדן בכמה אופנים שיש בדיון זה, ובאופן עקרוני הקל בזה באופנים מסוימים ע"ש.

◀ **סמ"ג¹⁵, תרומה, רמב"ן ורבינו שמחה (הביאם הגה"מ) ואגור:** הלכה כרבי חנינא.

ל עוד נחלקו אם בדקה פעם אחת באמצע ז"נ:

◀ **ראב"ד:** ניתן להקל.

◀ **רז"ה ורשב"א:** אין להקל אלא בבדיקה שבסוף או בהתחלה.

Ⓢ **שו"ע:** אפילו בדקה בתחילה או בסוף עולה לה, ויש מחמירים, ואין להקל¹⁶.

א. ספירה בפה:

◀ **של"ה הקדוש:** צריכה לספור כל יום בפיה 'היום יום ראשון' וכו'.

◀ **נוב"י (וכן כתבו מהר"ם מרוטנבורג ורדב"ז):** אינה צריכה לספור בפיה.

ב. לא בדקה בראשון אך בדקה ביום אחר, ובשביעי:

◀ **דגול מרבבה:** אף הסמ"ג מודה שאם לא בדקה בראשון, אך בדקה באחד מהימים האחרים ובשביעי, עלו לה בדיקות.

◀ **נוב"י:** אין הבדיקות עולות לה עד שתבדוק בראשון ובשביעי¹⁷.

ג. בדקה בראשון ושלישי:

נוב"י: אם בדקה בראשון ובשלישי, ולא בדקה בשביעי, אינה יכולה לטבול לערב. אך אם בדקה בתשיעי, יכולה לטבול (דהרי השלישי כראשון). וכן אם בדקה בשמיני, עולה לה, כיוון שהשלישי מצרפן¹⁸.

ד. אם עברה וטבלה על סמך בדיקה אחת בראשון או שביעי, ולנה אצל בעלה, אינה צריכה לטבול שוב. אך אם בדקה רק באחד מהאמצעים, אפילו בדיעבד צריכה לחזור¹⁹ (חת"ס).

¹⁵ וכתב שצריכה להקפיד שלא יהיו חמישה ימים בין בדיקה לבדיקה. (על סמך סברא זו התיר **הדגול מרבבה** כשעשתה בדיקות בשלישי ושביעי, שהרי אין חמישה ימים בין כל בדיקה. אך כתב בנוב"י שבדיקות אמצעיים אינה נחשבת לרבי חנינא כלל, ואין לסמוך עליה, והוכיח כן מדברי **הרז"ה**).

¹⁶ וכתב **בשבט הלוי** (שיעורים כאן) שאם בדקה בראשון ושכחה לבדוק בשביעי עד בין השמשות, יכולה להקל ולבדוק אז, דהוי כעין ספק ספיקא, ספק שמא יום הוא, ואף אם הוא לילה, שמא מספיקה בדיקה אחת.

¹⁷ וביארו האחרונים (**שבט הלוי** (כאן) **ועוד אחרונים**) שהנוב"י חזר בו ממה שכתב בדגמ"ר. כתב **אבני שהם** (כאן) שכן פסקו רוב האחרונים וכן כתב **בטהרת הבית** (ב, עמוד שכ). ולפי זה כתב **בשבט הלוי** (שיעורים כאן) **ובטהרת הבית** (שם) שמי שבדקה שישה ימים ולא בדקה ביום השביעי, תמתין ליום השמיני ותבדוק בו והיום השני יחשב כיום הראשון (ואין צורך שההפסק יהיה סמוך לשבעה נקיים).

ולכאורה לפי זה צ"ע מדוע יש המורים לעשות בדיקה בראשון, **שלישי** ושביעי שמא תשכח בשביעי. הרי אם תשכח תצטרך להמתין יומיים כדי שהשלישי יחשב כראשון. ולכאורה היה להם להורות בשני. ושמעתי שסמכו על ההיתר של הנוב"י בראשון שלישי ושמיני כדלהלן, והעדיפו לסמוך על דבריו מאשר להורות לה לבדוק בשני, שאז החשש גדול שתפצע את עצמה עוד (שהרי גם כך מורים רק לבעלת כתמים ופצעים לבדוק ראשון ושביעי). עוד שמעתי שלאשכנזים יש עדיפות לבדוק שתבדוק ברביעי ולא בשלישי, משום שהרמ"א (סעיף י) מחמיר שלא לתלות בפצע (אא"כ הוא מוציא דם), בג' ימים ראשונים. (שמעתי **מהרב יאיר וסרטיל שליט"א**).

¹⁸ אף שיש יותר מחמישה ימים בין בדיקת הראשון לבדיקת השמיני, מכל מקום השלישי מצרפן. והוכיח כן מדברי רבי יהושע במשנה, ע"ש בתשובה (י"ד קכח). האחרונים הסכימו להקל כשבדקה בתשיעי (כך כתבו **בנין ציון**, **טהרת הבית** **ועוד**). ובעניין בדקה בשמיני, יש שהחמירו בזה, אך גם בזה כתבו הרבה פוסקים שניתן להקל (עיין **באבני שהם** בכל זה).

¹⁹ אך **ביבי"א** (ה, י"ד טז, ג) הקל אפילו אם עשתה בדיקה באמצע ז"נ. יש אחרונים שהבינו שכוונת החת"ס דווקא אם שמשה, אך לנה בלבד, לא (כך משמעות **ביבי"א** ה"ל). אך יש שמבינים שאף אם לנה עם בעלה בלבד, אינה צריכה לחזור (**טהרת הבית** (ב, עמוד תיא) וכן כתב **בדי השלחן** (ציונים קנח)).

דברי **הפת"ש** בס"ק ה (לגבי סתירת שבעה נקיים ותלייה במכה בבדיקות) יובאו לקמן בסעיף י'.

❖ מספר הבדיקות לכתחילה

❖ **רמב"ן, רשב"א, רא"ש, הגה"מ בשם תוספות:** תעשה לכתחילה בדיקה אחת כל יום.
 ❖ **סמ"ג, סמ"ק, תרומה, מרדכי בשם הרוקח:** תעשה כל יום לכתחילה שתי בדיקות²⁰. אחת כשקמה בבוקר, ואחת כשהולכת לבית כנסת לערבית (סמוך לבין השמשות (שו"ע)).

❖ כך פוסק **שו"ע**.

❖ בדיקה לאור היום

הגמרא אומרת (יז ע"א) שבית מונבז מוזכרים לטובה, משום שהיו בודקים מיטותיהם ביום.

רשב"א ורי"ו: אור היום יפה לבדיקה. (ולפי שאינו מעכב, לא הזכירוהו הרמב"ם והטור (ב"י)).

❖ **רמ"א:** הבדיקה תהיה לאור היום, ולא לאור הנר. ובדיעבד מהני אף לאור הנר.

סעיף ה | בדיקות מבלי שעשתה הפסק טהרה

רשב"א וטור: אף אם עשתה בדיקות, אך לא עשתה הפסק טהרה, אינן עולות לה.

❖ כך פוסק **שו"ע**.

סעיף ו | בדי הבדיקה ודרך הבדיקה

הגמרא אומרת (יז ע"א) שהזכירו לשבח את בית מונבז שהיו בודקים במילא פרהבא (כותנה, שהיא לבנה ויראו עליה כל טיפה. ל"א, צמר נקי ורך) וכדברי שמואל הסובר שאין לבדוק אלא בפקולין או בצמר נקי ורך. ורבא אומר שטוב לבדוק בבגד פשתן. הגמרא מקשה עליו מכך שאצל תנא דבי מנשה היו מקפידים שלא לבדוק בעד אדום, שחור ולא בפשתן (אלא בפקולין או צמר נקי ורך). הגמרא מיישבת שבכלי פשתן כן, ובפשתן עצמו לא. ואיבע"א בכלי פשתן, אלא שבחדשים אסור ובישנים מותר (שהם לבנים יותר (רש"י)).

רמב"ם: תבדוק דווקא בבגדי פשתן לבנים ושחוקים (ב"י: דווקא בגד, ודווקא שחוק ולבן. אך ייתכן ואינו ממעט צמק נקי ורך²¹).

❖ **שו"ע:** הבדיקות תהיינה בבגד פשתן, לבן ושחוק. או בצמר גפן או צמר לבן נקי ורך²².

²⁰ מקור הדבר, ביאר **הב"י**, על פי הגמרא האומרת (יא ע"א) שפעמים אישה צריכה להיות בודקת פעמיים, אחת בשחרית ואחת בביה"ש. וכן כתב **הב"ח**. אמנם צ"ע שהרי הגמרא שם עוסקת בטהרות, ולא שייכת כלפי אישה לבעלה (כמ"ש רש"י שם) וכן הקשה **רעק"א** (ש"ת, קמא סימן ט) על הב"ח.

וכתבו האחרונים שהבדיקה העיקרית היא בבוקר, ולכן אם יכולה לבדוק רק אחת, תבדוק בבוקר. (**סדרי טהרה** (קצו), ס"ק י) **שיעורי שבט הלוי** (כאן) ו**אבני שהם** (כאן)).

²¹ **הב"י** מתקשה מדוע **הרמב"ם** השמיט דברי שמואל להתיר פקולין או צמר נקי ורך. וביאר באופן אחד שייתכן ופסק כרבא שחלק על שמואל. אך העלה שאולי כוונת הרמב"ם לבאר שאם בודקת במטלית (כמו שכתב בהלכות לפני כן), תעשה זאת רק בפשתן ישן ושחוק. אך באמת מודה להתיר אף בצמר נקי ורך. וכן כתב **הטור** שיכולה לבדוק גם בצמר גפן או צמר נקי ורך. עוד איתא בראשונים (**רא"ש** ו**סמ"ג**) כדברי **הרמב"ם** שהבגד צריך להיות לבן דווקא והביאם **הב"י**.

²² **בדרכי טהרה** (יג, יט-כא) כתב שתקפיד על לבן, רך, סופג ונקי. הפוסקים נחלקו לגבי סוגי בדים סינטטיים או נייר, **הדרכי טהרה** (שם) מחמיר בהם, ו**שבט הלוי** מיקל לפני העניין אם העד מקבל את הדם ואינו דוחה אותו. עוד כתב **בדרכי טהרה** (שם) להקפיד שהעד יהיה יבש כי אם יהיה רטוב לא

❖ דרך הבדיקה – לרוחב (חורים וסדקים)

הגמרא אומרת (יב ע"א) שקינוח חיצוני אינו נחשב לבדיקה (ורק בקינוח זה יכולה אישה לברר אם היא רואה מחמת תשמיש, כיוון שבבדיקה לעומק כבר יעבור יותר מדי זמן).

❖ **רא"ש, רשב"א, סמ"ג, סמ"ק וטור:** צריכה לבדוק בחורים ובסדקים, ואם לא עשתה כן, לא הוי אלא קינוח בעלמא.

כך פוסק שו"ע.

❖ **ראב"ד:** צריכה להכניס לעומק (עד מקום שהשמש דש) אך אינה צריכה לבדוק בחורים ובסדקים (אלא לבדיקת טהרות).

❖ **רמב"ן:** בדיקת ההפסק טהרה צריכה לעשות בחורים ובסדקים, אך בשאר שבעה נקיים, מספיקה בדיקה כל שהיא.

❖ דרך הבדיקה – לעומק

❖ **רא"ש²³, הגהות מימוניות ורבינו ירוחם:** צריכה להכניס העד עד מקום שהשמש דש²⁴.

❖ **תרומת הדשן (וכן סוברים רמב"ן, סמ"ג, סמ"ק ותרומה לפי הב"י):** כיוון שבדיקה עד מקום שהשמש דש קשה, אינה צריכה להקפיד בזה. והנח להם לישראל וכו'... [אם כוונתו '...מוטב יהיו שוגגים ולא מזידים', ראוי לבעל נפש להחמיר. ואם כוונתו '...אם אינם נביאים, בני נביאים', אף לבעל נפש מותר לכתחילה (ב"י)].

❖ **ב"י:** לדינא, בעל נפש יחמיר שתעשה אשתו את ההפסק טהרה והבדיקה של היום הראשון או השביעי כך שתגיע עד מקום שהשמש דש²⁵. אך בשאר הבדיקות אין צורך בזה. ועדיף שתעשה כך את הבדיקה של היום הראשון²⁶, (כך שגם אם שכחה, יהיה לה זמן אחר לעשותה).

יוכל לספוג היטב את הדם (והחמיר אף באישה שיש לה כאב). אמנם **בשבט הלוי** (שיעורים כאן) הביא בשם **מהרש"ם** שהיקל להרטיב מעט את העד או בזולין (באישה שיש לה כאבים גדולים). עוד יש לדעת שהרבה פעמים יש סיבים על העד וכתבו האחרונים שראוי לבדוק היטב את העד לפני הבדיקה כדי לוודא שאכן העד נקי.

עוד כתבו שלא מומלץ לבדוק **בצמר גפן של ימינו**, גם מחמת סיבים שיש בו, גם מחמת שהדבר גורם חומרא, כיוון שהאדום מקבל צבע יותר חזק עליו, וגם מחמת שהוא מתפורר ויכול להשאר בתוך הגוף (וייתכן שיש על החלק שנשאר דם) (**דרכי טהרה** ומעין זה כתב **בשבט הלוי**).

²³ כך דבריו בחידושים בפרק תינוקות. אך בקיצור ההלכות שבסוף נידה לא כתב שצריכה לדחוק עד שם. וכתב **הב"י** שאפשר שאף הוא מודה לדינא שאינה צריכה עד שם, ודבריו הם לאו דווקא. ורק **לר"י** צריכה לדחוק עד מקום שהשמש דש. (ולכאורה אף **הגה"מ** סובר כך, וכן כתב בב"י בהמשך דבריו).

²⁴ וכתב **הב"י** שמקור הדבר מכך שדם מיטמא כבר ביציאתו לבית החיצון, והוא מקום שהשמש דש, ולכן צריכות לבדוק עד שם, שמא יצא דם (ואף שכתב **הרמב"ם** שהשמש אינו מגיע עד פתח המקור, ייתכן וכתבו לבדוק כמה שניתן, או שהם חולקים על הרמב"ם בזה, ולדעתם השמש מגיע עד פתח המקור).

²⁵ וכתב **שבט הלוי** (שיעורים כאן) שאין הכוונה עד צוואר הרחם ממש (ויש שם כמין שקע כזה), ואותן שחשבו כך גרמו לעצמן שאלות כל ימיהן. והמקום שצריך רחוק משם ס"מ או שתים (כי השמש אינו מגיע עד צוואר הרחם). עוד הוסיף בהמשך דבריו שיש נשים שגרמו לעצמן שריטות ופצעים, ואין מחויבים בזה, אלא לבדוק כפי מה שנכנס (אך אם א"א להכניס כלל, כגון מחמת תפרים, אין זו בדיקה).

²⁶ וקשה, שממאי נפשך, אם פסק שצריך עד מקום שהשמש דש, הרי צריכה לבדוק כך בראשון ושביעי כנזכר בסעיף ד, ואם פסק שלא צריך, אז גם בבדיקה אחת לא. ומה ביאור "פשרה" זו. **בשבט הלוי** (שיעורים כאן) כתב שסמך על הדיעה שסגי בראשון בלבד משום שבשאר הימים תעשה לפחות קינוח ולא תתבטל מבדיקות. לע"ד קשה ליישב כך דעת השר"ע, מאחר ובב"י משמע שקינוח אין שמו בדיקה כלל, כמ"ש בד"ה 'ומ"ש ותכניסהו'. (ורק **הנוב"י** הקל בקינוח כנזכר **בפת"ש**). וליתכן דעת שו"ע, ייתכן ולא רצה להחמיר בשתי מחלוקות כאשר הרבה ראשונים הקלו בהם (גם במחלוקת בסעיף ד', שרוב הראשונים הקלו, וגם במחלוקת כאן, שפשטות רוב הראשונים להקל), ויש כאן מעין ספק

כך פוסק שו"ע.

רמ"א: ואם לא עשתה כן ביום הראשון, תעשה באחד משאר הימים. ואם בדיעבד לא בדקה בחורים ובסדקים, אלא כפי כוחה אף שלא הגיעה למקום שהשמש דש, עלתה לה בדיקה (עפ"י תרומת הדשן ושאר ראשונים בב"י).

א. אישה שיש לה כאב גדול, תסתפק בבדיקת ראשון ושביעי, וטוב שתעשה קינוח חיצוני בשאר הימים אם לא יכאיב לה (נוב"י).

ב. נוב"י: דעת הרבה פוסקים להקל בבדיקות, אלא שכיוון שיש הרבה פוסקים שמחמירים, אין להקל בזה. אלא שלעניין הקפידה שכתב השו"ע שתעשה בדיקת הפסק טהרה ובדיקה ראשונה לעומק, בזה נראה שיכולה להקל ולהקפיד כן רק בהפסק, אך בבדיקה של היום הראשון יכולה להסתפק בבדיקה קלה (על סמך זה שעשתה מוך דחוק בבין השמשות, ובהסתמך על דעת רש"י שספירת לילה שמה ספירה).

סעיף ז | סומא

המשנה אומרת (יג ע"ב) שחרשת, שוטה, סומא ושנטרפה דעתה (מחמת חולי (גמרא)) יתקנו אותן פקחות ויאכלו בתרומה.

הגמרא מבארת שחרשת הכוונה למי שאינה שומעת ואינה מדברת, ודינה כשוטה. אך חרשת בלבד יכולה לבדוק לעצמה ואף לאחרות (וכן הדין בשומעת ואינה מדברת (מ"מ וטור)).

הגמרא מקשה, מדוע סומא לא תבדוק בעצמה ותראה לחברתה, ואכן דוחה את הגירסא במשנה, שאין לשנות את הסומא עם שאר הנשים.

טור ושו"ע: סומא, תבדוק עצמה ותראה לאחרות.

סעיף ח | שוטה וחרשת

כנזכר בסעיף הקודם, שוטה וחרשת שאינה שומעת ואינה מדברת, נשים אחרות מתקנות אותן. **רמב"ן וטור:** אף נשים אלו כשאר הנשים, ואם הוקבע להן ווסת חוששות לווסתן, ואם אין להן ווסת צריכות לחוש משלושים לשלושים.

כך פוסק שו"ע.

סעיף ט | אישה המרבה לבדוק

המשנה אומרת (יד ע"א) שיד המרבה לבדוק בנשים, משובחת. ובהמשך המשנה אומרת (ל ע"א) שאם לא בדקה, בין בשוגג ובין במזיד, טהורה, אך אם הגיעה שעת ווסת ולא בדקה אסורה (עד שתבדוק, עיין בסימן קפד לפרטי דין זה).

כך פוסקים טור ושו"ע.

סעיף י | ראתה דם בשבעה נקיים

הגמרא לומדת (לז ע"א, סז ע"ב) מהפסוק "ואחר תטהר", שרק לאחר שבעה ימים נקיים תטהר, מבלי שהפסיקה בטומאה באמצע.

טור ושו"ע: אפילו אם ראתה בבין השמשות של היום השביעי, סותרת כל המניין.

ל האחרונים מקשים מה נפק"מ בסתירה שבבין השמשות, הרי בימינו צריכה לשבת ז"נ בכל אופן:

◀ **ב"י:** אכן אין נפק"מ בזה.

◀ **ט"ז:** יש נפק"מ, כיוון שהראיה הייתה בתוך השבעה נקיים, עדיין היא בחזקת טומאה, וצריכה בדיקה בכל יום.

◀ **חוו"ד וס"ט:** יש נפק"מ, משום שקי"ל שאסור לה לטבול ביום השביעי שמא תראה ותסתור הכל, ומכאן המקור שאין לטבול עד סוף היום השביעי.

א. ראתה דם בלא הרגשה (פת"ש ס"ק ה):

◀ **חוו"ד:** סותרת מהתורה.

◀ **חת"ס ואבני מילואים:** סותרת רק מדרבנן.

♦ תלייה במכה בשבעה נקיים

◀ **רשב"א (בדעת הרבה ראשונים)²⁷:** ניתן לתלות במכה בכל שבעה נקיים.

◀ **תרומה, מרדכי ותרומת הדשן:** אין לתלות במכה בשלושה ימים ראשונים של שבעה נקיים. אך בפחות מגריס, ניתן לתלות אף בשלושה ימים הראשונים.

ל **דרכי משה:** וכל זה במכה שאינה מוציאה דם, אך במכה שיודעת שמוציאה דם, יכולה לתלות אף בשלושה ימים ראשונים.

כך פוסקים **רמ"א, ט"ז ותורת השלמים²⁸.**

ל **ש"ך:** אינה תולה אף כשיודעת שהמכה מוציאה דם²⁹. אלא אם כן מוציאה דם בתמידות.

א. בדיקה שיש בה דם מכה, האם עולה לה כבדיקה (פת"ש ס"ק ה):

²⁷ הביא דבריהם **בב"י** בסימן קצ בסעיף מא. וכך מקובל לפסוק בקרב פוסקי ספרד, (עיין **טהרת הבית** (ב, יג, י) **ובאבני שהם** (כאן)).

²⁸ אמנם ה"ז הסכים לדינא לדברי **הרמ"א** אך השיג על טעמו, ולדעתו עיקר הטעם להקל הוא מפני שהאשה אינה יכולה להזהר בזה, ולא שהדבר תלוי אם המכה מוציאה דם או לא.

עיין כאן **בפת"ש** שהביא מדברי אחרונים שונים מתי ניתן לתלות במכה (בנידון של אחיו של הבית אפרים, וכן בנידון עורק הזהב).

²⁹ והאריך להשיג על דברי הדרכי משה, וסתר את הראיות שהביא לדבריו. אמנם **בתורת שלמים** כתב שאין דברי **הש"ך** מוכרחים בזה. וכתב **בשבט הלוי** (שיעורים כאן) שלא קי"ל בזה כש"ך.

◀ **חוו"ד:** אישה שיש לה מכה, בין אם היא בחזקת טומאה, ובין היא בחזקת טהרה (אלא שהיא בשעת ווסתה, וטמאה, עיין סימן קפז) אין בדיקתה בדיקה, עד שהבדיקה תהיה נקיה מדם מכה³⁰.

◀ **חת"ס:** אישה בחזקת טומאה, אין בדיקתה בדיקה, עד שתהיה נקיה מדם מכה. אך אישה בחזקת טהרה, יכולה לבדוק עצמה אם תעמוד בלי הסחת דעת בביה"ש ותפסוק כך בטהרה.

ב. תלייה במכה כשיושבת על כתם:

◀ **נוב"י:** אם יושבת ז"נ על כתם שראתה, יכולה לתלות בכתם אפילו בשלושה ראשונים.

◀ **בית שמואל (בשם אב"ד פינטשיף):** אינה תולה, משום דלא פלוג רבנן.

ג. בדיקה שלא לשם הפסק טהרה:

◀ **עבודת הגרשוני וסדרי טהרה:** אם בדקה עצמה לא לשם ז"נ (אלא כדי ללכת לבית הכנסת) ולמחרת עשתה הפסק, ומצאה דם בתוך שלושה להפסק (אך לאחר שלושה לבדיקה הראשונה), יכולה לתלות במכה (**סדרי טהרה:** כשאומרת שברי לה שבדקה כראוי).

◀ **צמח צדק ומהר"ם מלובלין:** אינה יכולה לתלות אז.

ד. מצאה את הכתם לאחר שלושה:

◀ **תפארת צבי ופנים מאירות:** אם מצאה את הכתם רק לאחר שלושה ימים (אע"פ שיש לחוש שמא ראתה אותו לפני כן) תולה אותו במכתה.

◀ **הרב מדובנא (אחיו של הבית אפרים):** אינה יכולה לתלות במכה.

ה. אם מצאה כתם על דבר שאינו מקבל טומאה, אף בשלושה ראשונים אינה טמאה (**חמדת שלמה**). וכן בבגד צבועי³¹ (**מעיל צדקה**).

ו. אף לדעת הרמ"א שאין לתלות בג' ראשונים, היינו דווקא כשנטמאה בוודאות. אך כשטומאתה אינה וודאית (כגון שיש לה מכה במקור, ואינה יכולה לתלות בה כי זו שעת ווסתה) יכולה לתלות אף בג' ראשונים (**ברית אברהם**).

סעיף יא | פולטת שכבת זרע

רמי בר חמא מסתפק, האם טומאת פולטת שכבת זרע דינה כנוגעת בה או כרואה. נפקא מינה אם סותרת מניין שבעה נקיים, ואם הש"ז מטמאת בכל שהוא. הגמרא אינה פושטת את הספק. האמוראים (רב יוסף, אבוי ורבא) פסקו שדינה כרואה.

◀ **רבינו יונה, רא"ש, סמ"ג, סמ"ק, תרומה, הגה"מ, (רשב"א) מהר"י בי רב:** לא תתחיל לספור שבעה נקיים לפני שיעברו שש עונות (עונה = יום או לילה) משעה ששימשה³², כדעת רבי עקיבא

³⁰ כלומר, שאף אם תולה במכתה ואינה נאסרת מהדם שעליה, אין הבדיקה עולה לה כבדיקת שבעה נקיים עד שהבדיקה תהיה נקיה לגמרי.

³¹ וכתב **שבט הלוי** (שיעורים כאן) שאם מצאה כתם הגדול מגריס בבגד הצמוד לגופה, אסורה, בצירוף דעת החת"ס שבגד הצמוד לגוף אין בו דין כתם להקל.

והאם מותר לכתחילה להניח בגד צבעוני או בגד שאינו מקבל טומאה (כדוגמת פד לפוסקים המקילים בו) עיין בהערה לעיל בסעיף ג, שאף בנות ספרד נהגו ללכת עם בגדים לבנים דווקא (מלבד דעת **טהרת הבית**). אך בבגד שאינו מקבל טומאה, כמה פוסקים הקלו ללכת בו (כמובן, רק לאישה שיש לה פצעים ודימומים מהם) ושאין בזה סתירה לתקנת בגדים נקיים ובדוקים (וע"ש שאף ביארנו את הסברא שבדבר) כך מקובל **מהגרש"ז** ועוד פוסקים (שמעתי **מהרב יאיר וסרטיל שליט"א**).

³² ולכאורה, מדוע לא תתחיל ואם תפלוט תסתור. ויישב **במעדני יו"ט** (על הרא"ש) שחששו שתפלוט ולא תרגיש.

(שבת פו ע"ב) הסובר שעד שש עונות שכבת זרע מטמאת. (לכן אם שמשה וראתה במוצאי שבת, תעשה הפסק טהרה ביום רביעי ותספור חמישי כיום ראשון לנקיים).

נ"ל כך פוסק שו"ע³³.

◀ **ראב"ד (גאונים ורי"ף לפי הרשב"א):** דין פולטת שכבת זרע נאמר רק כלפי טהרות.

◀ **ר"ת:** דין פולטת שכבת זרע שייכת רק כשזב בעל אותה.

◀ **רמב"ם ואור זרוע:** לא תתחיל לספור עד שיעברו שלוש עונות, כדעת רבי אלעזר בן עזריה (שם). ותספור לא כולל היום ששמשה בו.

◀ **תרומת הדשן ומהרי"ל:** יש להוסיף עוד יום (ותמנה ליום ראשון לז"נ רק את היום השישי לראייתה) שמא תשמש בבין השמשות ותחשוב שהוא יום, ונמצא שלא ספרה כדן. לכן הוסיפו יום כדי להוציא מחשש זה. וכן נהגו בכל אשכנז. ויש שנוהגות להמתין שבעה ימים (מהרי"ל ומהרי"ח).
 ל בית יוסף: ולא נהגו בחומרות אלה, שאין להם מקור בש"ס.

נ"ל **רמ"א:** יש כתבו שצריכה להמתין יום נוסף (שרק היום השישי יהיה יום הראשון לז"נ). וכן נוהגין במדינות אלה ואין לשנות³⁴. ויש נשים שנהגו להחמיר עוד יום, ואין טעם בזה, והמחמיר יחמיר, והמיקל נשכר להקדים למצווה.

ל **ב"ח על פי מהר"ש מאוסטרייך:** נהגו להמתין שבועיים, זכר למה שנהגו למנות שבעה ימי נידה, ולאחריהן שבעה נקיים (והיו טובלים לפני הז"נ ולאחריהם³⁵), אף כאן הצריכו להמתין שבועיים (מאז הראיה עד הטבילה).

ל **ט"ז:** ויפה כתב הרמ"א שהמקדים עצמו מקדים מצווה, ואין בטעמים אלה כדי להרחיק טבילת מצווה.

א. **ט"ז בשם מהר"ל מפראג:** כלה לאחר בעילת מצווה, אינה צריכה להמתין ליום השישי, אלא יכולה למנות את היום החמישי כראשון לז"נ. (וטעמו משום שלא החמירו בדם בתולים שמא תשמש בביה"ש). אך אם שימשה בבין השמשות, מונים לה רק מהלילה את העונה הראשונה למניינה (ט"ז).

♦ דין פולטת כשלא שימשה

◀ **אור זרוע ומהרי"ק:** צריכה להמתין אפילו אם לא שימשה, גזירה אטו שימשה (אפילו אין בעלה בעיר (מהרי"ק)).

ל **תרומת הדשן:** חומרא זו שייכת אף במה שהחמירו לחוש עד היום השישי.

נ"ל **רמ"א:** יש שכתבו שתמנה אפילו לא שימשה, ואף אם ראתה כתם, תמתין חמישה ימים עם יום שראתה, ותפסוק לעת ערב ותספור יום לאחר מכן. וכן נוהגים במדינות אלה ואין לשנות.

³³ *מונים את מניין הימים משעה שנאסרו ע"י ראייה, אע"פ שאין היא עיקר ראייתה, כיוון שנאסרו בכך (דרכי טהרה (יד, שאלה ה)).

³⁴ וכן פסקו פוסקים רבים, גם פוסקים ספרדים בניהם: **בן איש חי** (צו, ז), **ארץ החיים** (קצו, יא) **דרכי טהרה** (יד, כא) ו**באבני שהם** (כאן) הביא עוד פוסקים רבים הסוברים כך.

העולה מכך שהשו"ע והרמ"א נחלקו במחלוקת מקצה לקצה: לשו"ע מונה **ארבעה** ימים מיום **ששמשה** (אם פסק הדם) ופוסקת בטהרה, ולרמ"א מונה **חמישה** ימים מאז **שראתה דם** ופוסקת בטהרה. (כגון: שמשו במוצאי שבת, וראתה דם ביום שלישי, לדעת שו"ע מונה ממוצאי שבת ויכולה לעשות הפסק טהרה ביום רביעי, ולדעת רמ"א צריכה למנות עוד חמישה ימים מאז שראתה).
³⁵ לכאורה לא מובן מדוע פרט זה חשוב לבאר את המנהג להמתין שבועיים. וייתכן שכתב כך משום שכך נהגו, ולא שבזה המנהג מבואר יותר.

◀ **בית יוסף:** אין מקור לחומרות אלה בתלמוד, ולא נהגו בהם במקמותינו.

א. אף שרואה כתם דינה כרואה ממש (כמו שכתב הרמ"א), מכל מקום סופרת שבעה נקיים שראתה כתם באמצע הספירה, אינה צריכה להמתין כלל (**ט"ז וש"ך**). וכן אם חזרה וראתה דם לאחר חמישה ימים (**ש"ך**).

❖ מקרים שהקלו שאינה צריכה להמתין

א. אין בעלה בעיר:

◀ **ב"ח:** אין להחמיר בזה במידה ובעלה אינו בעיר.

◀ **ט"ז וש"ך (על פי תשובת מהרי"ק):** יש להחמיר אף כשבעלה אינו בעיר.

ב. כלה שפירסה נידה לפני החופה:

◀ **ט"ז:** אינה צריכה להמתין, שאין לגזור לא שימשה אטו שימשה, שהרי לא באה עדיין לכלל זה. ואף אם נכנסה לחופה, אלא שלא התייחדה עם החתן, אינה צריכה להמתין³⁶.

◀ **ש"ך:** נהגו להחמיר בזה. אע"פ שהדבר מותר ולא נזכר זה בשום פוסק, לא יהא אלא מדברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור. ובשעת דחק מתירים לה להפסיק ולספור שבעה נקיים מיד, (שעדיף שלא תגיע לחופה נידה, שלרמב"ם אסורה להנשא. אע"פ שהרמ"א לא חשש לו, מ"מ כשאפשר בטהרה עדיף).

◀ **דגול מרבבה:** חומרת הש"ך שייכת רק אם מעולם לא ראתה דם נידה. אך אם ראתה בעבר דם נידה, לא החמיר הש"ך.

ג. לא שימשה וראתה כתם:

◀ **ש"ך:** אם לא שימשה וראתה כתם, אינה צריכה להמתין כלל, שאף שהחמירו גם כשלא שימשה, לא החמירו זאת בכתמים.

◀ **לבוש:** אפילו נטמאה מחמת כתם ולא שימשה, צריכה להמתין חמישה ימים. וכן נוהגין.

◀ **חת"ס:** בדיעבד אם ספרה ז"נ מיד לאחר מציאת הכתם, אפשר להקל. (אך אם מצאה כתם על עד בדיקה, אין להקל).

ד. כשהחומרא תגרום להקל:

◀ **של"ה הקדוש:** אם תיפול הטבילה בליל שבת שאחר יו"ט (שהחפיפה רחוקה מהטבילה) עדיף שלא תחמיר להמתין חמישה ימים (אלא ד' ימים) כשלא שימשה.

◀ **סדרי טהרה:** אף אם שימשה יכולה להקל במציאות זו, ותפסיק לאחר ד' ימים ותמנה את היום החמישי.

ה. יולדת: יולדת שלא טבלה עד כלות מ' לזכר ופ' לנקבה, וראתה לאחר ימי הטוהר, אינה צריכה להמתין חמישה ימים. שלא שייך להחמיר בזה כמו (שהחמיר הש"ך) בכלה שפירסה נידה (**פת"ש על פי הדגול מרבבה הנ"ל**). וכל שכן אם ראתה דם בתוך ימי טוהר, שאינה צריכה להמתין, שהרי זו חומרת הגאונים בלבד, ואם בכתם הקל הש"ך כשלא שמשה, כל שכן בימי טוהר כשלא שימשה (**פת"ש**). (ואם שמשה, החמיר **החת"ס** שצריכה להמתין, כיוון שהחמירו בדם טוהר כדם לכל דבר).

³⁶ וכן פסקו **צמח צדק** (פסקי דינים כח), **ערוך השלחן** (ס"ק לט) ו**שערי דעה** (ס"ק ח). ונראה מלשון האחרונים (עיין ערוך השלחן) שאין הכוונה לייחוד בעלמא, אלא כל עוד בא עליה, לא גזרו בה.

ו. ראתה מיד לאחר הטבילה:

- ◀ **נוב"י (וט"ז לדעתו):** צריכה להמתין (שהרי באה לכלל תשמיש, בשונה מכלה שלא התייחדה עדיין).
 ▶ **פני יהושע, מעיל צדקה, סדרי טהרה:** אינה צריכה להמתין³⁷.

סעיף יב | שמשוה בטעות ביום השביעי

- Ⓢ **סמ"ק ושו"ע:** אישה שטעתה במניינה ושמשוה ביום השביעי, צריכה להמתין שש עונות ולהשלים יום נוסף משבעה נקיים.
 ל למרות שהתבאר בסעיף ו שצריך ששבעה נקיים יהיו רצופים, סתירת שכבת זרע סותרת רק יום אחד (ב"י וט"ז).
 א. פשוט שהוא הדין אם טעתה יומיים, שצריכה להשלים יומיים אחר כך, אלא שאין הדבר שכיח שאישה תטעה יומיים (ט"ז).
 ב. אינה צריכה להמתין עד היום השישי (מחשש של ביה"ש) כיוון שהדבר אינו מצוי שאישה תטעה, ולא גזרו בזה (ש"ך).
 ג. **ימי הבחנה:**

- ◀ **ט"ז:** אם בעלה לא היה עימה בתשעים יום שלפני ביאת האיסור, צריכה להמתין ג' חדשים כדי להבחין בין ביאת האיסור לביאת היתר. אך בפחות מכך, אינה צריכה להמתין (כדין אשת איש שנאנסה, שאם בעלה היה עימה לפני כן, אינה צריכה הבחנה).
 ▶ **נקודות הכסף:** אינה צריכה הבחנה בכל מקרה, כיוון שכאן הוולד כשר.
 ד. אישה שראתה כתם ביום הראשון לז"נ, והתחילה לספור שוב למחרת וספרה כראוי, וטבלה ושמשוה. ואז אמרה לה שכנתה שטעתה ביום, והיא אומרת שספרה כראוי. אינה צריכה לשוב ואינה צריכה כפרה, משום שזה ספק דרבנן (שהרי רק משום הכתם התחילה שוב), ולאחר ששמשוה יש חשש לעז על הוולד. ותאמר לשכנתה שאינה מאמינה לה (**נוב"י ותשובה מאהבה**). אך אם האישה מסתפקת והשכנה ודאית, צריכה לספור שוב, ששתיקה כהודאה (**נוב"י**).

♦ לא טבלה כראוי

- Ⓢ **סמ"ק ושו"ע:** סתירה לאחר שבעה אינה סתירה, כגון שטבלה לא כראוי.
 ל **בית יוסף:** לפי העולה מדברי הרא"ש, שסתירה שביום השביעי אינה סתירה, צריך לומר שאף כששימשה ביום השביעי עצמו, אינה צריכה להמתין.
 Ⓢ **ש"ך:** ולדינא צריך עיון בזה³⁸.

³⁷ וכן פסקו בא"ח, לחם ושמלה, חכמת אדם, זבחי צדק, טהרת הבית (הביאם אבני שהם כאן) **ערוך השלחן** (ס"ק לט בשם מנחת יעקב, סדרי טהרה ומעיל צדקה (ועיין בהערה הקודמת)) **ודרכי טהרה** (יד, כג).

³⁸ **והלחם ושמלה** (ס"ק כו) הקל מזה, משום שממאי נפשך סתירת יום שביעי אינה סתירה, או מטעם הראב"ד או מטעם הרא"ש (עיין בב"י). וכן כתב **בתפארת צבי** (סק ט"ז). אמנם **בבדי השלחן** (בביאורים ד"ה ושמשוה) החמיר משום שהסיחה דעתה מהספירה. אך **באבני שהם** (כאן) כתב שכיוון שהרבה פוסקים הקלו דלא כמעיל צדקה שם (עיין סעיף ג), ואף טעמו השני של המעיל צדקה אינו שייך כאן, ניתן להקל בזה.

סעיף יג | קיצור הזמן ע"י ניקוי

המשנה במקוואות אומרת (ה, ד) שאישה ששמשה מיטתה וטבלה במקווה ולא כיבדה את הבית³⁹, לא עלתה לה טבילה, שיש חשש שתפלוט את השכבת זרע.

◀ **רא"ש וטור:** משמע מכך שאם תנקה את אותו מקום היטב ע"י בד, או שתרחץ בחמין להפליט הזרע, לא תצטרך להמתין שש עונות.

Ⓢ כך פוסק שו"ע⁴⁰.

◀ **רשב"א:** לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתנקה בבד וגם תרחץ בחמין.

◀ **סמ"ק והגהות מימוניות:** אין אנו בקיאים ברחיצת חמין וקינוח מוך.

Ⓢ **רמ"א:** כך המנהג, שהרי התבאר שמחמירים אף כשלא ראתה כלל. והמיקל בדברים אלה במקום שמחמירים בהם, ישכנו נחש.

Ⓢ **ב"ח וש"ך:** אף אישה שטעתה ושמשה ביום השביעי, וצריכה להמתין, אין להקל [לכתחילה] ע"י קינוח ורחיצה (שהרי כתבו הסמ"ק והגה"מ שאיננו בקיאים בכך⁴¹).

❖ ניקוי המקום ע"י הליכה

Ⓢ הגמרא אומרת (מא ע"ב) שאם האישה הולכת, ההליכה גורמת לשכבת זרע לצאת מגופה.

◀ **רמב"ן והגהות מימוניות:** מכך משמע שאם אישה תלך לאחר התשמיש, תפליט את השכבת זרע, ואינה צריכה להמתין.

◀ **רא"ש, סמ"ק ותרומה:** אין ראייה מהגמרא, כי הגמרא לא אמרה שודאי מוציאה, אלא שמא, והליכה לא מועילה במקום המתנה.

Ⓢ כך פוסק שו"ע (שלא הזכיר ההיתר של הליכה).

³⁹ **הרשב"א** מביא בזה שני פירושים: ניקתה את אותו מקום, או כיבדה הבית ממש, שע"י פיסוק רגליה שכבת הזרע יוצאת.

⁴⁰ ועד איזה מקום צריכה להפליט, כתב **בשו"ת ברית אברהם** (יר"ד מב, כא) שצריכה בעומק הרחם, יותר מבדיקות ז"נ. אך **באבני שהם** (כאן) כתב שדבר זה אינו אפשרי, ואף הוכיח שלא כך, אלא הכוונה לניקוי היטב של הבית החיצון (נרתיק), ועפ"ז ביאר את סברת השו"ע להקל בזה ולא לחשוש שאיננו בקיאים בזה. וכן פסקו להקל כמה פוסקים וכן פסק **בטהרת הבית** (ב, יג טז). ו**באבני שהם** כתב שניתן להקל בזה במקום צורך לכל הפחות כשיושבת על כתם או דם בתולים.

⁴¹ **הסדרי טהרה** (ס"ק מח) חולק וסובר שיכולה לסמוך על קינוח ורחיצה, שהרי לדעת השו"ע מותר אף בימינו, וכן כתב הש"ך לדעת הרמ"א בתחילת דבריו, ובנוסף דעת הראב"ד ור"ת שדין זה אינו שייך באישה לבעלה. וכן צירף דעת הרמב"ם (שרק במתהפכת שייך דין פולטת). וביאר שמשום כך החמיר הרמ"א משום המנהג להמתין שש עונות בכל גוונא, ולא משום סברת הסמ"ק שאיננו בקיאים. ולכן המיקל בטועה למנות מיד ע"י קינוח ורחיצה, לא הפסיד.

סימן קצז | שלא תטבול האישה ביום

הקדמה קצרה

- א. מקורות שונים מצינו לחיוב טבילת נידה וזבה מהתורה:
1. התורה אומרת: "ורחצו במים", מכאן בניין אב לכל טמא שנשאר בטומאתו עד שיטבול במקווה (הרב המגיד בשם הספרא).
 2. התורה אומרת: "שבעת ימים תהיה בניתה", ודורשים חכמים (נידה סד ע"ב) שתהא בניתה עד שתטבול במים. מכאן שטבילת נידה מהתורה (סמ"ג).
 3. קל וחומר, אם מגע נידה נאמר עליו "והנוגע במשכבה ירחץ במים", כל שכן היא עצמה (רב (האי) יהודאי גאון).
 4. התורה אומרת בטבילת כלי מדין "אך במי נידה יתחטא", והגמרא בע"ז (עה ע"ב) דורשת שהכוונה למים שנידה טובלת בהם, מכאן שנידה חייבת טבילה מהתורה (רבינו תם).
 5. מדברי קבלה ניתן גם ללמוד זאת: "ביום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דוד לחטאת ולנידה" (הביא זאת הסמ"ג).

סעיף א | טהרת נידה בטבילה

טור וש"ע: אין נידה וזבה עולות מטומאתן ללא טבילה, שאפילו עברו כמה שנים ולא טבלה, הבא עליה חייב כרת, עד שיטבולו כראוי (ללא חציצה) במקווה ראוי (שיש בו ארבים סאה (ש"ך)).

סעיף ב | טבילה בזמנה מצווה

נחלקו התנאים (יומא ח ע"א) האם טבילה בזמנה מצווה או לא. לרבי מאיר ורבי יוסי טבילה בזמנה מצווה, וכן איתא בירושלמי (נידה ב, ד). ולדעת רבי יוסי בר' יהודה (ל ע"א) אין טבילה בזמנה מצווה.

◀ **ר"ח, בה"ג ואור זרוע (בירושלמי):** טבילה בזמנה מצווה.

◀ **טור (וכן כתבו סמ"ג, הגה"מ ומרדכי וכן נהג רשב"ש):** ואף בימינו מצווה שתטבול בזמנה, למרות שבנשים שלנו יש כמה צדדים שהטבילה אינה בזמנה מעיקר דין תורה (על פי בית יוסף).

◀ **ר"ת:** לא אומרים שטבילה בזמנה מצווה (שהרי אף בימי חז"ל לא טבלו דווקא למוצאי שביעי לתחילת הראיה).

◀ **בית יוסף:** פשטי הסוגיות שטבילה בזמנה אינה מצווה, אך מכל מקום אם בעלה בעיר מצווה שתטבול בזמנה (משום ביטול פו"ר וצער בעלה, וכן החמיר הזהר בעונש המעכבת טבילתה).

¹ ניתן לבאר שטבילה בזמנה מצווה משום גזירת הכתוב ככל טומאת וטהרת נידה. וניתן לבאר על פי טעם הירושלמי שאסור להשהות את הטומאה עליה. ייתכן שזה שורש המחלוקת בין הראשונים לקמן. לר"ח העיקר הוא שלא תשהה את הטומאה כמה שיכולה, וזאת למרות שאין זה הזמן מעיקר דין תורה, ואילו לר"ת העיקר הוא משום גזירת הכתוב וכיוון שלא טובלים בזמן, מוכח שלהלכה שטבילה בזמנה אינה מצווה (מהרב אליהו ברין שליט"א).

² וכן כתבו ראשונים רבים בניהם **תוספות רא"ש** (נידה ל ע"א), **תוספות** (יומא ח ע"א) **ראבי"ה** (תקלא'), **יראים** (תל"ט'), **המנהיג** (הלכות י"כ, עב') **ועוד**, וכן משמע **בטור וש"ע** באו"ח בסימן תריג (ע"ש **בבאר הגולה** שכתב שפסק כדעת ר"ת, ולע"ד כך משמע מהב"י כאן). אך עיין בסימן תקנד, ח שנראה שהש"ע סותר דבריו (שרק בימינו אין טבילה בזמנה מצווה).

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

❖ טבילה בשבת

רבא אומר (ביצה יח ע"א) שאסור להטביל כלי ביו"ט כי נראה כמתקן כלי, אך לאדם מותר לטבול כי אדם נראה כמיקר.

◀ **ר"ח, בה"ג, אור זרוע, סמ"ג והגה"מ:** מותר לטבול בשבת, משום שטבילה בזמנה מצווה.

◀ **מרדכי לפי ר"ת:** אסור לטבול בשבת, שהרי טבילה בזמנה אינה מצווה. (ואין לסמוך על כך שנראה כמיקר, שהרי נהגו להקפיד שלא לטבול ולרחוץ אף לא במים קרים (תרומת הדשן)).

◀ **אגור, מהרי"ל ומהרי"ו:** אם הטבילה בזמנה מותר, אך אם אינה בזמנה אסור, אפילו אם התעכבה מלטבול מחמת אונס.

◀ **ב"י:** מותר לטבול בשבת, שהרי אדם מחזי כמיקר⁴.

◀ **תרומת הדשן:** מותר לטבול בשבת כשלא יכלה לפני כן ובעלה בעיר, (אך אם נדחתה שלא באונס כגון שהיא אחר לידה, או שבעלה אינו בעיר, אסור).

Ⓢ כך פוסק ט"ז (וכן הביא הרמ"א בתחילת דבריו ושכן נהגו מקצת מקומות).

◀ **דרכי משה:** אין להחמיר במקום שלא נהגו להחמיר בזה (ואף אם יכלה לפני, מותר אם בעלה בעיר).

Ⓢ וכן פוסקים רמ"א, ש"ך ותורת השלמים⁵.

Ⓢ **ב"ח:** יש להחמיר בכל מקום. אלא שאם בעלה בעיר והיה אפשר לפני, אסור, אך אם בעלה לא היה בעיר עד ערב שבת, אע"פ שיכלה לטבול לפני כן, מותר (והט"ז כתב שדבריו אינם בדקדוק).

א. טבלה ומצאה שהטבילה אינה כראוי:

- **מצאה לכלוך תחת ציפורן (מעכב מדינא):** יכולה לחזור ולטבול בשבת (מהר"ם מלובלין וש"ך).

- **מצאה ציפורן שתחתיה נקי:**

◀ **מהר"ם מלובלין:** אינה צריכה לשוב כלל לטבול.

◀ **ש"ך:** צריכה לחזור ולטבול (עיין בסימן קצח, כ), אך יכולה לטבול בשבת (ממאי נפשך: אם טהורה - הרי מותר לטהור לטבול בשבת, ואם טמאה, הרי ודאי שמותר לה לחזור ולטבול).

³ וביאר בתורת השלמים שאכן השו"ע סובר שטבילה בזמנה אינה מצווה. ועיין בט"ז שיש לדון אם כוונתו גם לזה, או שלדעתו שו"ע כתב כן לרבותא, שאפילו למאן דאמר טבילה בזמנה אינה מצווה, תטבול כשבעלה בעיר. ועיין בסוף ההערה הקודמת שכן מוכח גם משו"ע באו"ח שטבילה בזמנה אינה מצווה (אם כי צ"ע אם סבר כך מדינא דגמרא או רק בימינו).

⁴ **הרמב"ם** (שבת כג, ח) מתיר לאדם טמא לטבול משום שמחזי כמיקר. ואם כך נראה שודאי שזו **דעת השו"ע**. ויש לדון אם ר"ח ודעימיה שכתבו להתיר משום טבילה בזמנה מצווה, יתירו גם בכל אופן, או שסיברו כדעות המחמירים אם נדחתה באונס.

⁵ ונראה מהש"ך שפסק הרמ"א כדעת הב"י להתיר טבילה בשבת משום שאדם נראה כמיקר, אלא שנהגו להחמיר כשפשעה (מחצית השקל). אך יש שהבינו שכוונת הש"ך אחרת, משום שלא ייתכן שהרמ"א התיר כב"י ממש (סדרי טהרה ס"ק ד).

ב. מקרים בהם התירו לה לטבול בשבת (פת"ש):

- טעתה בחישוב הזמנים ובגלל זה התחילה מאוחר את ספירת שבעת הנקיים (נוב"י).
- היה לה אונס כלשהו כמו כאב או חולשה שמנעה ממנה לטבול קודם (לבושי שרד).
- היוצאת לדרך שאם לא תטבול בליל שבת לא תספיק לטבול, אפילו אם יכלה לטבול קודם (חמודי דניאל).

ג. טבילה בתוך מלאות:

- ◀ **ש"ך:** אישה שדחתה טבילתה מחמת שראתה דם טוהר (בתוך ארבעים לזכר ושמונים לנקיבה), טבילתה אינה בזמנה⁶ (ואסור לה לטבול לדעת תרומת הדשן).
- ◀ **דגול מרבבה ולבושי שרד:** כיוון שאינה יכולה לטבול מחמת דם טוהר שהחמירו בו, טבילתה בזמנה (ומותרת לטבול אם בעלה בעיר).
- ◀ ואם טבלה כבר, וראתה שוב, לכו"ע מותר לה לטבול בערב שבת, (ממאי נפשך, אם היא טהורה, הרי מותר לטהור לטבול בשבת, ואף אם היא טמאה, מותר).

ד. טבילה לפני שקיעה בע"ש:

- ◀ **חוט השני:** אסור לטבול לפני צאת הכוכבים, אף אם קיבלו שבת מוקדם. ובמקום שנהגו כן, מותרים רק בשבת ולאחר ברכו.
- ◀ **חינוך בית יהודה:** יש לקרוא תיגר על מנהג זה, ולבטלו.

ה. טבילה באיסור:

- ◀ **חוט השני ותורת השלמים:** אסורים באותה שבת, אך מותרים במוצאי שבת.
- ◀ **סדרי טהרה:** מותרים אף בשבת עצמה.

ו. טבילה ביו"ט:

- ◀ **חוט השני:** מותרת בדיעבד להלכה, אך לא למעשה.
- ◀ **סדרי טהרה ותורת השלמים:** מותר לטבול אף לכתחילה, גם לאוסרים בשבת.

♦ טבילה במוצאי שבת

- ◀ **מהרי"ל:** אלמנה שנישאה ואסור לה לטבול בערב שבת, לא תטבול אף במוצאי שבת, כיוון שאין להרחיק את החפיפה מהטבילה אלא כשאי אפשר. (ולכן תטבול רק בראשון בלילה).
- ◀ **ב"י:** כיוון שנדחה ליל טבילתה מע"ש, יכולה לטבול במוצאי שבת, שזה נחשב כאי אפשר.
- ◀ **רמ"א:** במקום שנהגו שלא לטבול בערב שבת, גם במוצאי שבת לא תטבול, ויש מקילים לטבול במוצאי שבת כיוון שלא טבלה מחשש איסור.
- ◀ **ט"ז:** רמ"א הקל דווקא באלמנה, אך בשאר נשים אף הוא מודה להחמיר, שאסור לטבול במוצ"ש.

⁶ ולכאורה צריך בירור, הרי הראשונים כותבים שאם אישה לא טובלת בזמן מחמת מנהג שנהגו, טבילתה נחשבת בזמנה, והרי דם טוהר מקורו בגאונים שהחמירו בו. וצ"ב.

⁷ כיוון שאסור לבוא עליה, כיוון שקונה אותה בביאה. ואם מועיל ייחוד הראוי לביאה, הט"ז הביא כמה ראשונים שלא מהני, ולדעת המשאת בנימין דמהני, ופסק הט"ז להחמיר עד שיבוא עליה.

⁸ עיין בזה בסימן קצט, א שיש בזה מחלוקת ראשונים, וכאן חשש המהרי"ל לדעת רש"י.

◀ **מקום שמואל:** רמ"א הקל בכל הנשים.

א. כלה יכולה לחוף ולטבול במוצאי שבת, ואין בה חשש שמא לא תחוף היטב מפני שממהרת לביתה (נוב"י).

ב. אבן שהם: אישה שבעלה היה אבל, והיום השביעי חל בשבת, אף שאסורים בתשמיש עד בוקר שבת (והרי אין תשמיש ביום), מכל מקום יכולה לטבול בערב שבת, שהרי שאר קירבות מותרות לאבל. ועוד שהרי אם לא תטבול בערב שבת, גם במוצ"ש אסור, ולמה שיצרכו לחכות כ"כ (פת"ש: צ"ע בטעם זה, והרי אם נאסור עליה לטבול בערב שבת אינה אסורה במוצ"ש, ורק אם יכלה לטבול לפני ולא טבלה, אז אסורה גם במוצ"ש).

❖ **טבילה במים חמים**

◀ **חכם צבי:** אין לטבול במים חמים¹⁰, ואין לה להקדים את הטבילה ליום שישי, אלא יכולה לטבול בצונן שהפיגו צינתם (או לדחות את הטבילה למוצ"ש¹¹). ואם א"א תטבול בביה"ש ולא תבוא לבית עד הלילה.

◀ **נוב"י:** מותר לטבול במים פושרים¹². ואין למחות במקילים, ומוטב יהיו שוגגים וכו'.

◀ **בית יהודה, ברכי יוסף:** מותר לטבול במים חמים.

סעיף ג | טבילה ביום

הקדמה קצרה:

א. **מדין תורה נידה** טובלת לאחר שבעה ימים, אף אם ראתה דם באמצעו, אלא שצריכה להשלים שבעה ימים שלמים, ורק בליל שמיני יכולה לטבול, ולמדו כן חכמים מהפסוק "תהיה בנידתה" (ויקרא טו, יט).

ב. אמנם **זבה** שצריכה לספור שבעה נקיים, אומרים שמקצת מהיום השביעי ככולו ויכולה לטבול כבר ביום. דבר זה נלמד מהפסוק "ואחר תטהר" (שם כח). אחר מעשה (הטבילה) תטהר.

⁹ וכן מצינו שהחמירו **רעק"א** (סימן יז), **חת"ס** (אר"ח יח) ו**שוואל ונשאל** (מהדורה ה, מו). (הביאם **בפסקי תשובות** (אר"ח שכו, הערה 52)).

¹⁰ שהרי פסק **השו"ע** (אר"ח שכו, א) שאסור לרחוץ כל גופו במים חמים, אפילו הוחמו בערב שבת.

¹¹ והקשו עליו **בית לחם יהודה ולבושי שרד**, שהרי הרמ"א פסק שאם לא טובלת בליל שבת, לא תטבול גם במוצ"ש. ויישב **הפת"ש** שהכא נחשב כאי אפשר. (ולע"ד אין קושי כלל מדברי הרמ"א, שהרי כאן לא טבלה מטעם צדדי, ולא משום שהיה לה אסור בעצם).

¹² **בערוך השלחן** (אר"ח שכו, ג) כתב שהכוונה למים שאינם נקראים חמים בפי העולם. (ואפשר שהכוונה לשיעור שאין האדם נהנה מהם, אך גם לא סובל). אף **במשנ"ב** (שם ס"ק ז) הכריע להתיר בפושרים, ובשער הציון כתב שניתן בשעת דחק לסמוך על **הקרבן נתנאל** (שהתיר בחמין, כמובא בהערה לקמן).

¹³ וכן כתב **קרבן נתנאל**, שמותר לטבול בחמים במקום מצווה. **ובאגרות משה** (אר"ח א, קכו, ענף ד) ביאר שהטעם להתיר הוא משום מצוות לאו להנות נתנו. ויש כתבו (**דברי יוסף** (אירגס, סימן סד)) שטבילה בקרים הוי כמצטער, ומשום כך התירו לו רחיצה בחמים, כדאיתא בשו"ע אר"ח סימן שז, ה.

בפסקי תשובות (שכו, הערה 54) הביא פוסקים רבים שהקלו בזה, בניהם: שו"ת בני יהודה (והביאוהו סדרי טהרה וכף החיים), דברי חיים, ישועות מלכו שכן נהג מהר"ש מבעלז ועוד פוסקים. ע"ש שחלק ניכר מהפוסקים התירו אף לטבילת גברים ולתוספות טהרה, ואכמ"ל.

המנהג כיום (כ"כ **באבני שהם**) לטבול בחמים אף לאחר צאת הכוכבים, ובנות אשכנז לא נוהגות כפוסקים שעדיף לטבול בבין השמשות, אלא אף לאחר צאה"כ טובלות בחמים. **ובטהרת הבית** כתב (סימן יד, ג) שלכתחילה לא תטבול בחמין, אלא תטבול בין השמשות. ואם אי אפשר, תטבול בחמין לאחר צאה"כ.

- ג. **חכמים גזרו על כל דם שאישה רואה שצריכה לשבת עליו שבעה נקיים כזבה.** עם זאת אסרו לטבול ביום השביעי שמא תראה ותסתור כל מניינה (דברי רבי שמעון) (בגמרא סז ע"ב), ונחלקו הראשונים אם כוונתו לאסור תשמיש אך להתיר טבילה, או שכוונתו לאסור גם טבילה, או שהוא אסר רק תשמיש, אך האמוראים אסרו גם טבילה (עיין גם בב"י בסימן קפג).
- ד. במידה ולא טבלה בליל שמיני, אסרו חכמים לטבול ביום השמיני מחשש שמא ביתה תראה שאימה טובלת ביום ותבוא אף היא לטבול ביום, ולא תבחין בין היום השביעי (שאסור מעיקר הדין) ליום השמיני (שמותר מעיקר הדין).

מבואר בגמרא (סז ע"ב, פסחים צ ע"ב, יומא ו ע"ב ועוד) שכל חייבי טבילות טבילתן ביום, חוץ מנידה והיולדת שטבילתן בלילה (דהיינו שלאחר שבעה ימי הנידות יכולה לטבול מיד בלילה, אך לא ביום שהרי נאמר בה 'ושבעת ימים תהיה בנדתה').

רב פפא שואל את אביי (סז ע"ב), הרי כל הנשים בימינו ספק זבות הן, ומדוע אסור להם לטבול ביום השביעי לאחר שספרה מקצתו, ומקצת היום ככולו. (שהרי הוא היום השמיני לראייתה מאחר שצריכה הפסק טהרה וז"נ (אחרונים)). וענה לו על פי דברי רבי שמעון שאסרו זאת מחשש שתראה לאחר התשמיש ונמצא שסותרת למפרע (ונמצא ששימש עימה בעודה זבה).

- ◀ **רז"ה¹⁴:** מותר לאישה לטבול ביום השביעי (וחכמים אסרו רק לשמש, אך אין לגזור טבילה משום תשמיש).
- ◀ **[רש"י, תוספות, תרומה, סמ"ג מרדכי (הכל בסימן קפג¹⁵)] ורשב"א:** אסור לטבול ביום השביעי (שחכמים אסרו טבילה מתוך חשש שתשמש).
- Ⓢ כך פוסק שו"ע.

❖ טבילה ביום השמיני (סרך ביתה)

רבי יוחנן אומר שאסור לנידה לטבול אף שלא בזמנה ביום, משום סרך ביתה (שביתה תראה שטבלה ביום, ואף היא תבוא לטבול ביום גם בתוך זמנה ותבוא לידי כרת (רש"י)).

- ◀ **תוספות, רא"ש, רשב"א, הגה"מ בשם סמ"ג ותרומה, ר"ן, רי"ו וטור:** אף בימינו אסור לטבול ביום משום סרך ביתה, אף בטבילה שלא בזמנה.
- Ⓢ כך פוסק שו"ע.

- ◀ **ראבי"ה ורבינו שמחה:** מותר בימינו לטבול ביום (שהרי גם אם ביתה טבול ביום, לא תתחייב כרת בכך).
- א. אפילו אם אין לה בת אסור, דלא פלוג (ש"ך).
- ב. אישה שהתברר לאחר כמה ימים שלא טבלה כראוי, לכתחילה לא תטבול ביום, אך בדיעבד מותר¹⁶. אך אינה צריכה לשמור שבעה נקיים (מחשש שביתה תחשוב שמותר לטבול ללא ז"נ) שלא גוזרים סרך ביתה אלא על טבילת יום (ש"ך).

¹⁴ **הב"י** גורס הר"א (וכן לקמן, במקום הרז"ה גרס הר"א, ומשום כך התקשה בדעתו), אך דברים אלה מופיעים בהשגות הרז"ה על הראב"ד בבעלי הנפש בשער הטבילה.

¹⁵ עיין שם **בב"י** שיש עוד ראשונים הסוברים שאסרו רק תשמיש כדעת הרז"ה, וביאר הב"י באופן השני (על פי הטור) שאף הם מודים שגזרו טבילה אטו תשמיש על פי האמוראים בז"ז ע"ב (וכוונתם שלמרות שרבי שמעון אסר רק תשמיש, יש לאסור גם טבילה שמא תבוא לידי ספק), והביא בשם **הרשב"א והר"ן** שמחמת חשש כרת גזרו למרות שזה גזירה לגזירה.

¹⁶ עיין בסעיף ה, שכו"ע מתירים טבילה ביום בדיעבד אם נעשתה ביום השמיני. וצ"ב מה החידוש בדברי הש"ך כאן. (אולי עיקר חידושו שלכתחילה אסור למרות שזה לאחר כמה ימים).

❖ טבילה לפנות ערב

◀ **ר"ת:** מותר לטבול לפנות ערב, כך שתגיע לביתה בלילה.

◀ **רשב"ם:** אסור לטבול לפנות ערב, משום שבתה תחשב את הזמן ותבין שמותר לטבול בעוד יום.

☞ **סמ"ג וב"י:** נכון להחמיר כדברי הרשב"ם.

⬇ נחלקו בדעת רשב"ם (על פי הב"י):

◀ **מרדכי וסמ"ג:** לא תצא מביתה ללכת למקווה לפני הלילה.

☞ **ב"ח:** אם המקווה קרוב למקום שרוחצת בו לפני הטבילה, רשאית ללכת לפני חשיכה. והאגור כתב שהמנהג באשכנז לטבול סמוך לחשיכה.

⬇ **ש"ך:** ואפשר שסובר כר"ת, וכן נהגו, מכל מקום יש להחמיר. וכל זה בשמיני, אך ביום השביעי יש למחות במקילים.

◀ **רא"ש:** מותר לה לצאת לפני כדי להגיע למקווה בלילה.

❖ טבילת כלה ביום

☞ **רמ"א (על פי מהרי"ל):** מותר לכלה לטבול ביום, שהרי לא באה אל החתן עד הלילה. אך לאחר החופה דינה כשאר נשים (כלומר, אם טובלת לאחר החופה, אע"פ שזו טבילה ראשונה (ש"ך)).

⬇ נחלקו האחרונים באיזה אופן התירו טבילת כלה ביום:

◀ **ש"ך:** מותר דווקא כשהכלה מחכה חמישה ימים לאחר הראיה האחרונה (מחמת פולטת ש"ז) אך אם ספרה שבעה נקיים מיד, אסור לה לטבול ביום, (שהרי כשטובלת מיד ביום השביעי יש לחוש לא רק לסרך ביתה אלא שמא תסתור הכל¹⁷).

◀ **דגול מרובה:** כיוון שמביאים את הכלה לחתן רק לאחר צאת הכוכבים, רשאית לטבול ביום בשעת הדחק. אבל אין להעמיד את החופה ביום ולסמוך על זה שייחדו אותם רק בלילה¹⁸.

סעיף ד | טבילה ביום במצבי דחק

הגמרא אומרת (סז ע"ב) שהאמוראים התירו לטבול ביום השמיני בגלל מצבי דחק שונים, רב אידי התיר משום סכנת אריות, רב אחא בר יעקב התיר משום חשש גנבים, רב יהודה התיר משום הקור, ורבא התיר משום שהיו סוגרים את שערי העיר בדרת הלילה.

¹⁷ לא הבנתי דברי בתרתי. מה שחשש לטובלת מיד לאחר שבעה, הרי הכוונה לאחר שמונה ימים לדין שצריכות לשבת ז"נ, והחשש שמא תסתור אינו שייך כלל. ועוד, הרי גם לפי היתר הש"ך, יש חשש תראה ותסתור, שהרי גם כשמונה ז"נ לאחר חמישה ימי פולטת, יש חשש סתירה לפי דברי הש"ך. ועוד הקשו האחרונים (תורת השלמים ודגמ"ר) שהרי מייחדים אותם רק לאחר צאה"כ, ומה שייך לחשוש שיבוא עליה? (ועל זה כתב התורת שלמים שאולי הש"ך חשש שהחתן יפגוש אותה בשביעי ויבוא עליה. ולע"ד צ"ע, שהרי הראשונים לא חששו לזה, ומניין לנו לחדש חשש זה).

¹⁸ אך דע שהרבה אחרונים הקלו אף בחופה שביום, בניהם: ר"ש קלוגר, רעק"א, חבלים בנעימים, שו"ת ישמח משה, שואל ונשאל, ועוד, הביאם בטהרת הבית (ב, עמוד פתח), ופסק כוותיהו להקל.

טור וש"ע: מותר לטבול ביום השמיני מחמת אונס (כגון שיראה מצינה או מגנבים, או שסוגרים את שערי העיר בלילה). אך ביום השביעי לא תטבול אפילו מחמת אונס.

רמ"א (על פי האגור לביאור הב"י): אף הטובלת ביום השמיני לא תראה זאת לבעלה, מתוך חשש שתטבול ביום השביעי ואז יגיעו לחשש כרת.

גר"א: דברי הרמ"א כביאור השני בבית יוסף, אך העיקר כביאורו הראשון, שצריכה להסתיר ביום השביעי, ולא ביום השמיני¹⁹.

א. חמודי דניאל: אין להתיר אלא באונס של כל אנשי העיר²⁰.

סעיף ה | עברה וטבלה ביום

רשב"א, רי"ו וטור: לדברי הכל אם טבלה ביום השמיני, אף ללא אונס, עלתה לה טבילה.

כך פוסק שו"ע.

❖ טבלה ביום השביעי

◀ **שאלות (לפי הגה"מ²¹), מהר"ם וראב"ד (לפי הר"ן²²):** אסור לטבול ביום השביעי, ואם עברה וטבלה, לא עלתה לה טבילה.

◀ **רשב"א, ראבי"ה, רמב"ן ורבינו שמחה (הביאם הגה"מ), רמב"ם, רי"ו וטור:** עלתה לה טבילה בדיעבד (שהרי אין בטבילה זו חשש איסור תורה בכל מקרה).

כך פוסק שו"ע.

ש"ך: הב"ח פסק להחמיר כאוסרים, ויש להחמיר כשאפשר.

חמודי דניאל: אך ביום המעונן, וספק אם טבלה ביום, ניתן להקל²³.

¹⁹ וכן כתבו הב"ח, וערוך השלחן. אמנם בסדרי טהרה ולחם ושמלה החמירו אף בטובלת בשמיני (הביאם באבני שהם כאן). ועיין בטהרת הבית (ב, תצו) שהבין שדעת הב"י להקל בזה. ע"ש.

²⁰ וכן משמע מתורת השלמים שאסר להקדים את הטבילה משום אי נעימות גדולה. ולכאורה נראה שהסברא בזה, שרק כאשר האונס כולל את כל אנשי העיר אין חשש סרך ביתה, אך באונס של יחידים, עדיין שייך סרך ביתה. אך הרבה אחרונים הקלו אף באונס פרטי, ומה שכתוב בגמרא 'אתקין, רבותא קמ"ל, שהתיר אפילו לכל בני העיר. כ"כ לחם ושמלה (ס"ק ח) מאורי אור (קן טהור, עמ' קמ), דברי מלכיאל (ב, נז), ועוד, הביאם בטהרת הבית (ב, עמוד תצג), והסכים עמהם להלכה.

²¹ אף הרז"ה ביאר כך דעת השאלות, אך חזר בו וכתב שייטכן והשאלות דובר על דין תורה, שהייתה טובלת ביום השביעי לראייתה, שאז יש חשש לאיסור תורה, אך בימינו שאין חשש של איסור תורה בכל אופן, אף הוא יודה שעלתה לה טבילה בדיעבד.

²² הב"י גרס בדברי הרשב"א (לעיל בד"ה וכתב הרשב"א), שהביא שהראב"ד התיר לטבול היום השביעי, ומשום כך תמה על הר"ן שהביא שהראב"ד אוסר אפילו בדיעבד ביום השביעי. אך בגירסאות אחרות איתא שהרז"ה הוא מהמתירים לטבול ביום השביעי, ואכן הראב"ד אוסר אפילו בדיעבד, ולא קשיא מידי.

²³ לכאורה משום שזה ספק ספיקא.

סימן קצח | דיני טבילה וחציצה

הקדמה לסימן

- א. מהתורה רק חציצה שעל רוב גופו של האדם, והוא מקפיד עליה, מעכבת את הטבילה. אך חכמים גזרו אף על חציצה על מיעוט הגוף והוא מקפיד עליה, וכן על רובו ואינו מקפיד. אך על מיעוט שאינו מקפיד לא גזרו.
- ב. סעיפים רבים בסימן זה מגדירים מה חוצץ ומה לא חוצץ. והצורך בפירוט זה (שכן אם זה מיעוט הכל הולך אם היא מקפידה או לא) משום שאין דעות בני אדם שוות, ואם היא מקפדת, לעולם חוצץ, אך אם היא אינה מקפדת ורוב העולם מקפיד, בטלה דעתה. ולכן נצרכו הפוסקים לפרט את הדברים שרוב העולם מקפיד עליהם, ואף מי שלא - בטלה דעתה (ערוה"ש ס"ק ד' וה', ע"ש עוד).

סעיף א | דיני הטבילה

חכמים (ספרא אמור פרק ד, ז) דורשים מהפסוק: "כי אם רחץ בשרו במים ובא השמש וטהר", מה ביאת שמשו כולו כאחד, אף ביאתו במים כולו כאחד.

רמב"ם, ראב"ד, רשב"א, רא"ש, מרדכי, סמ"ג וטור: צריכה שתטבול כל גופה בפעם אחת, כולל שערות ראשה.

⚡ **טור:** כיוון שכן, צריכה להקפיד שלא יהיה עליה שום דבר החוצץ, (שאם היה ניתן לטבול לחצאין, הייתה טובלת בשנית את האיבר שהייתה עליו החציצה (ב"י)).

⚡ כן פוסק שו"ע.

❖ מהי חציצה (רובו ומיעוטו)

רבי יצחק אומר (סו"ע"ב ועוד) שמהתורה רובו ומקפיד עליו חוצץ, וחכמים גזרו על רובו שאינו מקפיד ועל מיעוטו המקפיד. אך על מיעוט שאינו מקפיד לא גזרו, משום שזו גזירה לגזירה.

⬅ **רש"י:** דווקא על השיער חציצה על מיעוטו ואינו מקפיד אינה אוסרת. אך על הבשר, כל חציצה מעכבת.

⬅ **תוספות, רא"ש וטור:** אף על הגוף, חציצה על מיעוטו ואינו מקפיד, אינה אוסרת.

⚡ כן פוסק שו"ע.

⚡ **זכרון יוסף:** אם ההקפדה היא רק לעיתים רחוקות, אינה נחשבת הקפדה.

רמ"א (על פי הגהות ש"ד): אין לטבול (לכתחילה) אף בדברים שאינם חוצצים.

⚡ **ט"ז:** כלומר, שלא תטבול אף בחציצה על מיעוט הגוף.

¹ כך ביארו דעתו **תוספות**. אך **הריטב"א** (עירובין דף ד) כתב שרש"י לא התכוון לזה, וכוונתו רק שמשערים את שערו בפני עצמו, וכדעת הגאונים (מובא בב"י על סעיף ה). וכתב **במאור ישראל** (על סוכה בפרק ראשון) שאף מצא כן **בספר הפרדס**.

² ובכך ביאר לשון השר"ע שאם דרך בני אדם להקפיד לפעמים, חוצץ. ועל זה כתב שהכוונה לעיתים קרובות, ולא לעיתים רחוקות. ונראה כוונתו שאם כשתזדמן לה מציאות זו תקפיד עליה, חוצצת. אך אם תקפיד עליה רק לעיתים רחוקות – לא חוצצת. ואין כוונתו לחלק בין מציאות המתרחשת רק לעיתים רחוקות למציאות המתרחשת לעיתים קרובות, שכן מה חילוק יש בזה (ועיין **באגרות משה** (א, צז, ענף א) שכן משמע כביאור זה).

❖ היא מקפידה והעולם לא, או להיפך

הראשונים דנים בכמה אפשרויות כאשר האישה מקפידה או אינה מקפידה כנגד דרך העולם: **רא"ש, ראב"ד, ר"ן וטור:** אם אינה מקפידה על החציצה **בשעת הטבילה**, אך דרך רוב בני אדם להקפיד על זה, נחשב לחציצה.

◀ **רשב"א ורי"ו:** אם היא לעולם אינה מקפידה, אך דרך רוב בני אדם להקפיד, חוצץ.

Ⓢ כך פוסקים **רמ"א (סעיף יד, על פי מרדכי) ב"ח, ט"ז וש"ך**.

◀ **רמב"ם (ב"י מסתפק בדעתו):** אינו חוצץ.

◀ **רמב"ם וטור:** אם היא מקפידה, ודרך העולם לא להקפיד, חוצץ.

◀ **רשב"א:** אינו חוצץ.

Ⓢ **שו"ע:** אם דרך בני אדם לפעמים להקפיד עליו, אפילו היא אינה מקפידה עליו כעת, חוצץ. ואם רוב בני אדם מקפידים, אע"פ שהיא לעולם לא מקפידה, חוצץ³. ועל רובו חוצץ אפילו אין דרך בני אדם להקפיד בכך.

Ⓢ סיכום דין מיעוט המקפיד (על פי הט"ז):

1. דרך רוב בני אדם להקפיד, והיא אינה מקפידה לעולם - חוצץ.
2. רוב בני אדם אינם מקפידים ברוב הפעמים, אלא רק לעיתים מסוימות, אם היא מקפידה גם לעיתים - חוצץ, ואם אינה מקפידה לעולם - אינו חוצץ.
3. מיעוט בני אדם מקפידים (אפילו לעולם) והיא אינה מקפידה לעולם - אינו חוצץ.

סעיף ב | חוטים החוצצים

המשנה אומרת (מקוואות ט, א) 'אלו חוצצים באדם, חוטי צמר וחוטי פשתן ורצועות שבראשי הבנות'. וכן שנינו במשנה (שבת נז ע"א) שאסור לאישה לצאת עם חוטי צמר ופשתן, ולא ברצועה שבראשה, ולא תטבול בהם עד שתרפם⁴.

◀ **רש"י:** הכוונה לחוטים הנמצאים בקליעת השיער.

◀ **תוספות ורא"ש:** הכוונה לחוטים שעל גבי השיער, אך בחוטים שבקליעת השיער, לא יועיל להרפות אותן, כיוון שהמים לא נכנסים שם כל כך.

Ⓢ כך פוסקים **טור ושו"ע**.

Ⓢ **ט"ז:** כיוון שמקפידים לפעמים להסירם, חוצצים לעולם.

³ הט"ז מבאר דבריו: אם בני אדם מקפידים על זה לפעמים, אך לא רובם, והיא אינה מקפידה על זה עכשיו, אך בפעמים אחרות כן, וכן אם רוב העולם מקפיד, אע"פ שהיא לא מקפידה לעולם - חוצץ. אך אם רק מקצת בני אדם מקפידים והיא אינה מקפידה לעולם - אינו חוצץ.

אמנם **בסדרי טהרה** כתב שאין פירושו מוכרח, וניתן לומר שמ"ש השו"ע שדרך בני אדם לפעמים להקפיד, הכוונה לרוב בני אדם, אך מיעוט, כמאן דליתא דמי, ואינם מורידים ואינם מעלים. ועיין עוד **בפרדס רימונים** (במק"ז ס"ק ב) שסייע לט"ז (ועיין **באבני שהם** עוד בזה).

⁴ **הרא"ש** מבאר שחוטי צמר ופשתן אינם מיעוט שאינו מקפיד, כיוון שהאישה מקפידה להסירם בשעת חפיפת הראש, וכיוון שמקפידה בזמן מסוים, חוצץ לעולם.

א. אישה שמניחה צמר גפן באוזנה לשאוב הזוהמה, ושכחה להסירו במקווה, תחזור לטבול בלא ברכה (שו"ת פני אריה).

❖ שאר הגוף

רב הונא מבאר (שבת נז ע"א) את המשנה, שחויי צמר ופשתן חוצצים הכוונה רק לחוטים שעל הראש. הגמרא מבארת שכוונתו למעט חוטים שעל הצוואר, שלא קושרת שם בחוזה כדי לא לחנוק את עצמה (אך בשאר הגוף ודאי שהם חוצצים, שאם על השיער שהוא קשה חוצצים, כ"ש שעל הבשר שהוא רך).

טור: בשאר הגוף החוטים חוצצים, שהרי טעם הגמרא אינו שייך בשאר הגוף, (ואם על השיער הם חוצצים למרות שהוא קשה, ק"ו על הבשר שהוא רך).
שו"ע: היו כרוכים על שאר הגוף, לא תטבול בהן עד שתתפרם, אך חוטים שבצוואר אינם חוצצים, שהרי אינם מהודקים.

❖ קטלא שעל הצוואר

הגמרא (שם) מקשה על רב הונא מברייטא האומרת שמותר לבנות לצאת בחוטים שבאזניהן, אך לא בחבקים שבצווארן, והרי רב הונא אמר שאישה לא חונקת את עצמה בצוואר. ומיישב רבינא שמדובר על קטלא, שאישה חונקת את עצמה בה, כדי שתראה בעלת בשר.

רש"י: קטלא היא כמין בגד שתולה סביב צווארה, והוא חשוב, ומהדקת אותו היטב כדי שבשרה יבלוט על ידי כך ותראה בעלת בשר (ומשום שהרצועה שלו רחבה וחלקה, אינו מזיקה).
 כך פוסקים טור ושו"ע.

סעיף ג | חוטים חלולים

◀ **ראב"ד בשם השאלות:** אסור לטבול עם חוטי צמר ופשתן ארוגים, כיוון שהמים לא עוברים בהם. אך בחוטים חלולים העשויים כמעשה רשת, יכולה לטבול בהם כשהם נקיים מטיט.
 כך פוסק שו"ע.

◀ **רש"י ומשמעות הרמב"ם:** חוטים ארוגים אינם חוצצים למקווה (עיין סעיף הבא).
 ש"ך: דברי הרמ"א בסעיף הבא לאסור טבילה עם חוטים מלוכלכים או מטונפים, מוסבים אף על סעיף זה (וע"ש שיש חולקים ומתירים).

סעיף ד | חוטי שיער

הקדמה קצרה

א. חציצה בשערות תיתכן בשני אופנים: שיער הכרוך על גבי השיער, לאוספו וכדומה. או בשערות הקשורות זו עם זו.
ב. סעיף ד' עוסק באופן הראשון וסעיף ה' באופן השני.

⁵ והקשו האחרונים שבא"ח בסימן שג פסק השו"ע שחוטים ארוגים אינם חוצצים, כדעת הרמב"ם. ויישבו שכאן החמיר משום חשש כרת (נהר שלום (שג, ס"ק ב) וערוך השלחן (ס"ק יד)) או שבשבת סמך על הדעות שאין רה"ר מהתורה בימינו (נהר שלום בתירוצו השני, וביאר שזו כוונת הש"ך).

ג. השוני בין המקרים, ששערה הכרוכה סביב שערות אחרות חוצצת אפילו בכל שהוא, ולא צריך רוב (כיוון שמקפידה עליהם לפעמים, כדין חוטי צמר בסעיף ב). ואילו בשערות הקשורות צריך רוב בכדי שהשערות יחצצו (א"כ מקפדת על זה). אך בין כך ובין כך, רק שערה אחת חוצצת, ושתיים לא חוצצות (עיי' סעיף ה').

רבי יהודה אומר (משנה במקואות ט, א) שחוטי צמר ושיער אינם חוצצים, כי המים עוברים בהם. הגמרא בשבת אומרת (נז ע"ב) שחכמים מודים לרבי יהודה בחוטי שיער.

טור ושו"ע: חוטי שיער אינם חוצצים.

♦ חוטים ארוגים

הגמרא (שבת נז ע"א) דנה ביציאה בשבת עם חוטים ארוגים (שאי אפשר למותחן בחוזקה (רש"י)). ושתי לישנות נאמרו בזה בגמרא:

ל"ק: כל שהוא ארוג לא גזרו בו חכמים.

ל"ב: רב הונא בריה דרב יהושע מספר שראה שאחיותיו אינן מקפידות על חוטים ארוגים. נפק"מ בניהם: חוטים 'דמיטנפי' (רש"י: מטונפים בטיט. רא"ש: מוזהבים שיתלכלכו מהמים), לל"ק אינם חוצצים. לל"ב, הרי מקפידים בזה וחוצצים.

◀ **רש"י (ומשמעות הרמב"ם):** הנידון בגמרא הוא רק ליציאה לרה"ר, אך בעניין חציצה במקווה לכו"ע אין חציצה בחוטים ארוגים.

◀ **רבותיו של רש"י:** הנידון בגמרא הוא אף על חציצה במקווה, ולפי הלישנא השניה אסור לטבול בחוטים שעליה כשיש עליהם טיט, כיוון שמקפדת עליהם.

◀ **רי"ו, טור ורמ"א:** יכולה לטבול בחוטים ארוגים, אך אם הם מלוכלכים בטיט או מוזהבים, אסור.

ל האחרונים נחלקו בדברים שהמים נכנסים בהם אך היא מקפידה להסירם:

◀ **בית יוסף (בביאור רבותיו של רש"י):** אע"פ שהמים באים בהם, חוצצים.

◀ **דרישה ולבושי שרד:** כיוון שהמים באים בהם, אינם חוצצים, והכי מוכח מסעיפים רבים בהמשך הסימן. (אך לעניין טבילה בחוטים מוזהבים אסור משום שחוששת ולא טובלת טוב, אך אם טבלה עלתה לה טבילה).

סעיף ה | שערות קשורות

רבה בר בר חנה אומר (סז ע"א) ששערה אחת קשורה חוצצת, שלוש אינן חוצצות, ושתיים אינן יודע. ורבי יוחנן אומר שאין לנו אלא אחת (=שחוצצת).

⁶ בדעת השו"ע כתבו האחרונים שהוא סובר כדעת רש"י שאין חציצה בחוטים ארוגים בכל גוונא. עיי' באבני שהם (כאן), שכן פסק להלכה (לפוסקים כשו"ע).

⁷ רש"י הקשה על רבותיו, איך ייתכן שהחוטים חוצצים בגלל הקפידה שלה, הרי הם ארוגים ואינם חוצצים? ויישב הבית יוסף בשני אופנים:

א. המחלוקת בין הלישנות היא בנקודה הזו, ואכן לפי ל"ק אינן חוצצים משום כך, אך לל"ב חוצצים משום הקפידה שלה, וכך רבותיו של רש"י פסקו.

ב. רבותיו סוברים שעל ידי הטיט או הזהב החוטים מתהדקים על השיער והמים אינם עוברים שם. (והכוונה שמקפידים עליהם משום שהחוטים מתהדקים ומקפידים להסירם). והוכיח הב"י שרי"ו סובר כביאור הראשון.

◀ **רמב"ם, סמ"ק, רא"ש וטור:** הלכה כרבי יוחנן ורק שיעור אחת קשורה חוצצת.

Ⓢ כן פוסק שו"ע.

◀ **רשב"א, ר"ן ורי"ו:** הלכה כרשב"ח, ואף שתי שיערות קשורות חוצצות.

Ⓛ **ב"י:** כל הדיון בשערות קשורות הוא רק אם היא מקפדת עליהן, או שדרך העולם להקפיד עליהן.

Ⓢ **שו"ע:** שיעור אחת חוצצת דווקא אם מקפידה עליה (או שרוב בנ"א מקפידים על זה (ש"ד)),

אך אם לא מקפידה אינן חוצצות עד שיהא רוב שיעור קשור שיעור שיעור.

❖ שיערות קשורות זו בזו

רמב"ם⁸ **ורשב"א:** שיעור אחת הקשורה בחברתה, נידונות כשיעור אחת הקשורה בעצמה וחוצצות.

Ⓛ נחלקו לגבי שתי שיערות הקשורות:

◀ **רמב"ם:** שתי שיערות הקשורות בעצמן הוי שתי שיערות. אך הקשורות זו בזו, או

קשורות לשיעור אחת, נידונות כשלוש שיערות, (ואינן חוצצות כח"ע).

◀ **רשב"א ורי"ן:** שתי שיערות הקשורות זו לזו, נחשבות כשתיים (ולדעתם – חוצצות).

Ⓢ כן פוסק **רמ"א** (שבכל מקרה אינן חוצצות, משום ששתי שיערות לא חוצצות כח"ל).

❖ האם השיעור נידון לעצמו

◀ **רמב"ם**⁹: שיעור הראש נידון יחד עם הגוף, ורק חציצה על רובו הגוף והשיעור נחשבת לחציצה על רוב הגוף.

◀ **גאונים, ראב"ד, רא"ש, רי"ו וטור:** שיעור הראש נידון לעצמו, ואם יש חציצה על רובו, בכל

אופן לא עלתה לה טבילה (רי"ן: טעמם משום ששיעור הראש נלמד מפסוק אחר משאר הגוף).

Ⓢ כן פוסק **שו"ע** (עיין גם לעיל).

סעיף ו | שיעור בלב ובזקן

המשנה במקוואות אומרת (ט, משניות ב' וג') שקלקי הראש והזקן חוצצים (הכוונה לשיעור שם שנקשר מחמת הזיעה (מפרשים)). אך שיעור שבראש ובבית השחי אינו חוצץ (כי אין מקפידים עליו (מפרשים)). ושיעור שבבית הסתרים (הכוונה לשיעור שבאוזן מקום¹² (עיין טור)) אינו חוצץ באיש, אך באישה נשואה (על פי התוספתא) חוצץ (אך בפנייה לא, משום שאינה מקפדת, וכן איש אינו מקפיד (ב"י)).

⁸ כן הבין **הב"י** בדעתו, אך עיין **בט"ז** (ס"ק ח) שחלק וכתב שהר"ן פסק כדעת רבי יוחנן.

⁹ **הב"י** כתב זאת על הדיון בחוטי שיעור, ו**הט"ז** מעיר שזה לא בדקדוק, כיוון שבזה אפילו אם אינה מקפדת חוצץ, ורק בדין שיערות הקשורות זו בזו שייך קפידה או רוב.

¹⁰ מתחילה **הבית יוסף** הבין שכוונת הרמב"ם שרק שיעור הקשורה לעצמה הוי חציצה, אך שיעור הקשורה לשיעור לא, ולאחר מכן חזר וביאר שאף הרמב"ם סובר ששיעור הקשורה לשיעור חוצצת.

¹¹ וכן סוברים **הרשב"א** (חידושים עירובין דף ד), **מאירי** (דף סו ע"ב), **רשב"ץ בפסקים** (נידה סז ע"ב) ו**טור** (לפי ערוך השלחן ס"ק כה).

¹² עיין **באבני שהם** (כאן) שהאריך במנהגים לגבי העברת שיעור אותו מקום, שבנות ספרד נהגו להסירו (ויש פוסקים הסבורים שעצם השיעור חוצץ, ע"ש) ובנות אשכנז לא נהגו להסירו אלא לנקותו היטב.

כך פוסקים טור ושו"ע.

❖ קליעות שיער שיש סכנה להסירם

רמ"א (על פיראבי"ה והגהות ש"ד): אותם נשים שיש להם קליעות שיער דבוקות זו בזו, שנעשות בלילה על ידי שד, ויש סכנה להסירם, אינם חוצצות.¹³

ותשהה זמן רב במים, כדי שיכנסו בהם המים היטב (חמודי דניאל).

א. אישה שציוו לה הרופאים לעשות קליעות כאלה לרפואתה, ולפזר עליהן מיני סמים לרפואה, ועי"כ נדבקו השערות זו לזו, יש להקל שאינו חוצץ¹⁴ (פנים מאירות).

ב. אישה שרופאים ציוו שתשים שעווה בשיער לצורך רפואי, פשוט שחוצץ, כי החציצה היא מדבר חיצוני ולא מקשירת השיער בתוך עצמו (חת"ס).

סעיף ז | לפלוף שבעין

המשנה אומרת (מקוואות ט, ד) שלפלוף שבעין (צואת העין (ערוך)) אינו חוצץ, וחוצץ לעין חוצץ. רב עוקבא אומר (סו"ע"א) שלפלוף שבעין, לח אינו חוצץ ויבש חוצץ, ונקרא יבש משעה שהתיר לירוק.

◀ **תוספות ורמב"ם (לפי הב"י):** לח אינו חוצץ דווקא בתוך העין, (כיוון שליחת העין מעבירתו), אך חוצץ לעין כל לפלוף חוצץ.

כך פוסקים שו"ע ושו"ך.

◀ **רמב"ם (לפי הטור¹⁵):** לח אינו חוצץ בתוך העין עד שלושה ימים, אך לאחר שלושה ימים חוצץ. מחוצץ לעין כל לפלוף חוצץ.

כך פוסק ב"ח.

◀ **רא"ש, רי"ו וטור:** לח אינו חוצץ לעולם, ויבש חוצץ רק חוצץ לעין. בתוך העין אין לפלוף חוצץ.

◀ **סמ"ג ומרדכי:** לח אינו חוצץ ויבש חוצץ (חוצץ לעין סתמו יבש, ותוך העין סתמו לח).

¹³ כמה טעמים נאמרו בזה: כיוון שהשערות מדובקות, הוי כחתיכה אחת, וכבלוע שאינו צריך ביאת מים (בניין עולם (י"ד מב)), משום שזה קשר של יותר משערה אחת (גר"א ס"ק יג). או מפני שסכנה להסירם, הוי דרך גדילתה (וכדין טבילת גיורת, שעלתה טבילה אף לעוברת) (שם). **הלבוש** כתב משום שיש סכנה בדבר, והיא מתיאשת מלהסירן, אינה מקפדת עליהן.

¹⁴ עיין בהערה הקודמת. וכתב ששני הטעמים הראשונים אינם שייכים כאן (שאינו לדון כאן משום בלוע, שהרי הדיבוק הגיע מדבר חיצוני, ואף קשירת שערות לא מתיר מטעם זה). וניתן להתיר רק על סמך הסברה שכך זה דרך גדילתה או על טעם הלבוש שזו סכנה, ולסמוך על כך שאם רופא אומר שיש בזה סכנה, מסתמא גם שאר נשים לא היו מקפידות בזה (וכן כתב בסדרי טהרה, אך חלק על טעמו האחרון וכתב שזו סברה קלושה).

¹⁵ **הרמב"ם** כתב דין שריטה ודין לפלוף באותה הלכה. והבין הטור שכיוון שבשריטה יבש מוגדר לפי שלושה ימים (עיין בסעיף ט), כך גם בלפלוף, שהרי הרמב"ם השווה בניהם שכתב 'וכן לפלוף שבעין'. אך הב"י הקשה על דברי הטור, שהרי עיקר החילוק הוא אם הוריק או לא, ומה חילוק יש בין ג' ימים לאחר מכן? וכיוון שאין הכרח בביאור הטור, ואף בגמרא לא משמע כן, דחה דבריו וכתב שאין חילוק בין ג' ימים לאחר מכן, אלא העיקר אם הוריק או לא. [ומה שהשווה הרמב"ם בניהם היה רק לומר שכשם שזה בא מגופו וחוצץ, כך זה. או שכשם שזה יבש חוצץ (כשיעורו) כך זה יבש חוצץ (כשיעורו)].

❖ דינים אלה למעשה¹⁶

הגמרא (סו ע"ב - סו ע"א) מביאה מספר דינים הנוגעים לחציצה בטבילה (חלקם נוגעים לסעיפים נוספים בסימן):

אין לעמוד על גבי חרס ולטבול (סעיף לא).

אין לטבול בנמל [משום טיט שחוצץ או בגלל צניעות] (סעיפים לג - לד).

אם נתנה תבשיל לבנה והלכה לטבול - לא עלתה לה טבילה, שכן חוששים שמא נדבק בה לכלוך, וגם אינה מוצאת עכשיו, שמא בזמן הטבילה היה (עיין סימן קצט, יג).
דקירה של הקזת דם בתוך שלושה ימים אינה חוצצת בטבילה, אך אחרי שלושה ימים חוצצת (סעיף ט).

לפלוג שבעין אינו חוצץ כשהוא לח, אך כשהוא יבש כן (סעיף ז).

כחול שבעין אינו חוצץ, וכחול שמחוץ לעין חוצץ (סעיף ח).

אם פתחה את העיניים מאוד או סגרה מאוד, לא עלתה לה טבילה (סעיף ט).
[יש גורסים שהגמרא מוסיפה שאין הלכה כמו המימרות האלו, כי הם נאמרו דווקא לטהרות ואילו לעניין טהרת אישה לבעלה אין לחוש].

הראשונים נחלקו האם גורסים את הסוגרים האלה, ואם כן ביחס למה הדברים אמורים:

◀ **רש"י, רא"ש¹⁷ ותוספות:** לא גורסים את הסוגרים, וכל דינים אלה שייכים גם לטבילת נידה.

משמע שכך פסק **שו"ע** (על פי מחצית השקל).

◀ **רבנו ירוחם (להבנת הב"י¹⁸):** גורסים את הסוגרים רק ביחס לדין כחול שבעין.

◀ **ראב"ד ורשב"א:** גורסים את הסוגרים ביחס לדקירת הקזת דם, לפלוג שבעין וכחול בעין.

◀ **רמב"ם:** גורסים את הסוגרים ביחס לתבשיל, דקירת הקזת דם, [לפלוג¹⁹], כחול בעין ופתחה עיניה.

◀ **ר"ת וסמ"ג בשם הערוך:** גורסים את הסוגרים ביחס לחרס, נמל, תבשיל, דקירת הקזת דם, לפלוג וכחול בעין.

◀ **ר"ן:** גורסים את הסוגרים ביחס לכל הדינים, ובכולם אין לחשוש בטבילת אשה לבעלה.

יראים, סמ"ג ומרדכי: אף אם נאמרו הדברים רק ביחס לטהרות, לכתחילה יש להזהר גם באישה לבעלה.

◀ **ש"ך:** אם טבלה מבלי להקפיד על כל הדינים האלה בדיעבד עלתה לה הטבילה. בכל זאת, לכתחילה צריכה להיזהר גם בטבילה לבעלה, ואם אפשר תטבול שוב.

¹⁶ עיין **בשוריי טהרה** (לבעל הסדרי טהרה) בס"ק כג, בכדי להבין את שרשי וטעמי הראשונים.

¹⁷ **הרא"ש** כתב שנכון להחמיר **ברש"י**. **והש"ך** כתב שאפשר שכוונתו לחוש רק לכתחילה כדברי **היראים**, אך לא לעיכובא.

¹⁸ **הבית יוסף** תמה מדוע **רבינו ירוחם** הבין שמימרא זו נאמרה דווקא על כחול שבעין. **והש"ך** כתב שלא זו כוונה הר"י אלא אף לפלוג שבעין חוצץ לדעתו, כיוון שהוא מחוץ לה, ובזה כו"ע מודים, שהרי זו משנה מפורשת (ולא על זה נאמרו הדברים 'לית הלכתא').

¹⁹ **הרמב"ם** לא כתב זאת במפורש, אך **הב"י** הבין שמאחר ואין טעם לחלק בינו לבין כחול ושאר המימרות, כנראה שכך דעתו.

סעיף ח | כחול שבעין

שמואל אומר (סז ע"א) שכחול שבעין אינו חוצץ, ושחורץ לעין חוצץ. אם היו עיניה פורחות אפילו שעל גבי העין אינו חוצץ.

◀ **רש"י א' ורמב"ם (לפי הב"י²⁰):** כלומר שהייתה פותחת וסוגרת עיניה תדיר (שכך מנהגה, שלא בכונה (ט"ז)).

כך פוסק שו"ע.

◀ **רש"י ב':** היו עיניה דומעות תדיר, ולחלוח הדמעות מעביר את הכחול.

א. כשאישה טובלת תקפיד שלא למרוח משחה ולא תכחול עיניה, ואם הכחול היה לרפואה חוצץ, ואם היה כדי שתהינה עיניה פרועות²¹, אינו חוצץ. כל השמנים אינם חוצצים חוץ משמן המור, ונהגו בנות ישראל שלא לסוך עצמן בשמן בשעת הטבילה (ש"ך בשם בה"ג).

סעיף ט | דם וגלד מכה

הברייתא אומרת (מקוואות ו, ה) שדם יבש חוצץ.

◀ **רא"ש ושו"ע:** דם יבש חוצץ (ואין חילוק בין תוך שלושה ימים לאחר שלושה ימים (עיין ב"י²²)).

המשנה במקוואות (ב, ד) אומרת שגלד שחורץ למכה חוצץ ושבמכה (י"ג: שעל המכה) אינו חוצץ (גלד הוא ריר היוצא מהמכה ומתייבש ונעשה גלד (פירוש הר"ש)).

רמי בר חמא אומר (סז ע"א) שריבדא דכוסליתא (מכה של הקזת דם, שדרכה להעלות גלד (רש"י)), עד שלושה ימים אינו חוצץ²³, ומכאן ואילך חוצץ.

רא"ש וטור: גלד של מכה עד שלושה ימים אינו חוצץ ולאחר שלושה ימים חוצץ.

◀ **שו"ע:** ריר שבתוך המכה אינו חוצץ, ושבחוץ, בתוך שלושה ימים חוצץ ולאחר שלושה ימים חוצץ.

א. שלושה ימים מונים מעת לעת, והמחמיר לשער מתחילת היום שקיבלה את המכה (מדין מקצתו ככולו) תבוא עליה ברכה. והמיקל לא הפסיד (חת"ס).

♦ האם ריכוך הפצע מועיל

◀ **רא"ש וטור:** אישה בעלת פצעים תרכך פצעה במים.

²⁰ **לט"ז** כאן ביאור אחר לדעת הרמב"ם, והוא שפתחה עיניה בשעת הטבילה (ולא יותר מדי), ולא שכך מנהגה תמיד. ²¹ לשונו של בה"ג 'פורעות', וביאר **שבט הלוי** (שיעורים כאן) שכוונת הבה"ג לכוול המיועד לנוי (ולכאורה צ"ל שאין ממשות בכחול, כדי שלא יקשה מסעיף יז עיי"ש בהערה שכן כתב הב"ח). ונראה שכך ביאר בה"ג את לשון הגמרא. אמנם **במחצית השקל** כתב שמטרת הכחול הוא כדי שעיניה תהיינה גדולות ופתוחות.

לעניין שמן כתב **בשבט הלוי** שאסור למרוח שום שמן, ואם מרחח צריך שאלת חכם. ולעיתים יש מצבים שהקלו בזה, עיין **באבני שהם** (כאן) שהביא מדברי האחרונים בזה (וכן בעניין מי שטבלה עם עדשות מגע).

²² שהביא מדברי הרמב"ם והראב"ד שדנו לגבי שריטה, מדבריהם עולה שבדם אין חילוק כלל בין לפני שלושה לאחר שלושה (ורק לגבי ריר שעל המכה שייך חילוק זה).

²³ **רש"י** כותב שעד שלושה ימים גלד המכה רך וכגוף הבשר ואינו חוצץ. **והמרדכי** כתב בשם ר"י שעד שלושה ימים הגלד רך והמים עוברים דרכו. **ומהראב"ד** משמע שעד שלושה ימים אין דרך בני אדם להקפיד ואינו חוצץ. (לכאורה תהיה נפק"מ אם היא מקפידה, לראב"ד חוצץ, אך לרש"י ור"י אינו חוצץ (אא"כ נחשוש לדעת רבותיו של רש"י על פי הב"י כנזכר לעיל, שדבר שהאדם מקפיד עליו חוצץ אע"פ שאינו חוצץ מהדין). **והרא"ש** כתב משום שלאחר שלושה ימים נעשה גלדו עב וחוצץ.

כך פוסק שו"ע.

◀ **סמ"ק:** נהגו הנשים להסיר כל מכה ושחין, אע"פ שמן הדין היו יכולות לטבול בעוד הפצעים עליהם (משמע שלא התיר לרכך את הפצע²⁴).

❖ האם צריכה להסיר גלד המכאיב בהסרתו

◀ **מרדכי:** צריכה להסיר פצעים אע"פ שהדבר מכאיב לה. (מרדכי: למרות שאין דעתה להסירם, כיוון שהדרך להקפיד בזה. או שתמתין עד שתרפאו פצעים).

◀ **רש"ל (הביאו ט"ז):** כך נהגו מהר"ח והשר מקוצי, לבדוק שנשותיהם הורידו את הפצעים שעליהם²⁵. (שלא היה מאמינים להן שהורידו אותם, מפני שהיו נערות והיה כואב להן).

◀ **רא"ש:** אישה בעלת פצעים יכולה לרככם במים.

כך פוסק שו"ע²⁶.

סעיף י | רטייה

המשנה אומרת (מקוואות ט, ב) שרטייה חוצצת.

כך פוסקים טור ושו"ע.

סעיף יא | קוץ תחוב בבשר

המשנה במקוואות (י, ח) אומרת שקוץ התחוב באדם, בזמן שנראה חוצץ (מפני שא"א שלא יהיה מקצתו על הבשר עצמו (רא"ש)), וכשאינו נראה אינו חוצץ.

²⁴ כך מבין הסדרי טהרה (ס"ק כג) בדברי הסמ"ק והמרדכי (מובא לקמן). וכן בדעת הרמב"ם ודעימיה שדם חוצץ בכל אופן, הרי שריכוכו לא יועיל. וכתב (שם) שהרא"ש הולך לשיטתו בהבנה מדוע גלד חוצץ, שלאחר שלושה ימים נעשה עב, ואם כן על ידי ריכוך חוזר דינו להיות כלפני ג' שאינו עב. ותמה הס"ט מדוע לא הביא השר"ע את דעת החולקים. אמנם לדעת החזו"א (י"ד סימן צד, א) הרמב"ם לא חלק לגבי גלד של מכה אלא רק לגבי שריטות. ע"ש דבריו.

למעשה כתב בשבט הלוי (שיעורים כאן) שלכתחילה יש להסיר גלד אף תוך ג' ימים, ואף לחוש שריכוך אינו מועיל. אלא שהרבה פעמים יוצא דם וריר מהמכה, ואז יש לנהוג כשר"ע ולרכך היטב את המכה (והוסיף שבדרך כלל בהכנה לטבילה בימינו הריכוך נעשה כראוי). ויש עוד להוסיף (על פי אבני שהם (כאן)) שבכל אופן צריכה להסיר את הדם שהתייבש על המכה (ואת הריר והמוגלה עד כמה שתוכל, ואם הדבר מכאיב לה, עיין לקמן).

²⁵ וכתבו שנשותיהם עמדו ללא בגדים כשבדקו אותן. והקשו האחרונים, כיצד היה להם מותר, הרי הן עדיין אסורות עליהן. ויישב בנוב"י (הביאו הפת"ש) שכיוון שתכף תהיינה מותרת לו, לא שביק התר ועביד איסור (ומעין זה כתב בטהרת הבית (א, עמוד קעג)) ובהנהגה שם שם יישב שהראשונים היו בודקים את נשותיהם לאחר הטבילה.

²⁶ האחרונים מבינים שהשו"ע לא סובר כדברי ה"ט, אלא כדברי הרא"ש, שיכולה לרכך את הפצעים במים אם מכאיבים לה. ועיין בהערה לעיל לשורש המחלוקת. וכתב בשבט הלוי (שיעורים כאן) שהעיקר כדברי השר"ע, שאישה אינה צריכה להכאיב לעצמה ולגרום לעצמה פצעים ודם. ורק כשאפשר לכתחילה נכון להסירם. ורק אם יש פצע קטן ביד או בפנים צריך להסיר, אך אם יצא דם אין חייבים בזה. (וההמון טועים בזה וחושבים שפצע עצמו חוצץ ומגרדים אותו וכך יוצא דם שהוא חוצץ. ע"ש).

בדרכי טהרה (פרק טז, מד) כתב שאינה צריכה לגרום לעצמה צער בהורדת הפצעים. אולם הוסיף שבמקרים שיפורטו צריכה לנקותם אף אם יגרם לה צער. והמקרים שהביא שחוצצים מדינא הם דם שעל גבי הפצע (כלומר, מעל פני העור, אך לא כנגד מקום הפצע עצמו), וכן גלד או מוגלה יבשים (לאחר שלושה ימים). והוסיף שניתן לרכך את הגלד והמוגלה אף לאחר שלושה ימים. אך דם ומוגלה שנמצאים לגמרי מחוץ למקום הפצע, והם נסרכים בבשר, חוצצים, וצריך להסירם (ונראה שעל זה פסק שצריכה להסירם אף כשהדבר יכאיב לה, שהרי בשאר המקרים יכולה להסתפק בריכוך במים לכאורה). אך כשאינם נסרכים בבשר, והם נמסים במים, אינם חוצצים (ועם זאת תשטוף אותם לפני כן). וסיכם שם (סעיף מה): **תוך הפצע** - אינו חוצץ, ולכתחילה תרכך במים. **על הפצע** (מעל גובה העור) לח אינו חוצץ ויבש חוצץ וצריכה לנקותו. **חוץ לפצע** - בין לח ובין יבש חוצץ וצריכה לנקותו.

רבי וחכמים נחלקו בברייתא (מקוואות ח, ד) לגבי חץ ממתכת התקוע בירך: לדעת רבי אינו חוצץ ולדעת חכמים חוצץ. אמנם בחץ העשוי מעץ לכו"ע חוצץ (כי עץ נדבק יותר לבשר, או שבמתכת יש סכנה להסירו, והוי מיעוט שאינו מקפיד (ר"ש)). ואם קרם העור מעל החץ, לכו"ע אינו חוצץ (קוץ וחץ דינם שווה (רשב"א, רא"ש, רי"ו וטור)).

◀ **סמ"ג, מרדכי ותרומה:** נחלקו בחץ הנראה מבחוץ, אך חץ שאינו נראה כלל מבחוץ אינו חוצץ. והלכה כדברי משנה שהיא כדעת חכמים בברייתא, שחץ הנראה חוצץ (בין עץ ובין מתכת), וכשאינו נראה אינו חוצץ.

◀ **רמב"ם, רא"ש ורי"ו (לביאור הב"י²⁷):** נחלקו בחץ שאינו ניכר מבחוץ, שחכמים גוזרים אטו חץ שנראה ורבי לא גזר. והלכה כמשנה שהיא כדעת רבי, שחץ שאינו ניכר אינו חוצץ וחץ הניכר חוצץ.

Ⓢ **שו"ע:** קוץ התחוב בעור, אם נראה מבחוץ חוצץ²⁸, ואם אינו נראה אינו חוצץ.

Ⓛ **ט"ז וש"ך:** אם קרם עליו העור מלמעלה בכל מקרה אינו חוצץ²⁹.

❖ גדר 'נראה ואינו נראה'

◀ **בית יוסף א'** (וכן מתבאר מתוך הסמ"ג והמרדכי והתרומה): 'נראה' שניתן לראות את הקוץ מתחת לבשר, 'ואינו נראה' כשהוא משוקע מאוד תחת הבשר.

Ⓢ **כך פוסק ב"ח.**

²⁷ כך מבאר הב"י דעתם. והקשו האחרונים (דרכי משה וש"ך) שאם המשנה כדעת רבי, מדוע לא חילקה בין מתכת שאינו חוצץ ובין עץ שחוצץ? הש"ך חולק ומבאר שאף כוונת הראשונים הללו כדברי המרדכי ודעימיה, שהרי הם לא חילקו בין עץ למתכת כמו שחילק רבי. ומה שלא הזכירו להתיר אם קרם עליה העור, יישב הש"ך, משום שהדבר פשוט משום שקרם העור עדיף מאשר אינו נראה (שאף לביאור הב"י לתוספתא, שעוסקת בחץ שאינו נראה, עם זאת התירו חכמים בקרם עליה העור).

ביאור דברי הבית יוסף כאן:

הב"י הכריח שהתוספתא (שהביאה את מחלוקת רבי וחכמים) עוסקת בחץ הנראה מבחוץ, כי אם היא עוסקת כשאינו נראה, יוצא שהמשנה שלא חילקה בין עץ למתכת (ולעולם אינו חוצץ), סוברת כדעת רבי שלא חילק בכך ולעולם אינו חוצץ כשאינו נראה. אך אם מדובר בחץ הנראה מבחוץ מובן שהמשנה לא חילקה כדעת חכמים הסוברים שלעולם אינו חוצץ. והאחרונים הקשו, שהרי רבי הוא המחלק בין עץ למתכת, ומדוע כתב הב"י שחכמים חילקו בזה? **בסדרי טהרה** (ס"ק כו) הביא בשם **התפארת שמואל**, שניתן לבאר את הברייתא בשני אופנים: אופן אחד, שרבי הוא שחילק בין עץ למתכת, אך לחכמים לעולם חוצץ. ואופן שני, שחכמים הם אלה שחילקו בין עץ למתכת ואמרו לרבי: דברך שאינו חוצץ נכונים במתכת, ואנו מסכימים לדברך, אך בשל עץ אנחנו חולקים עליך. אך לרבי אין חילוק. לפי זה קושיית הב"י היא: לא ייתכן שהברייתא עוסקת בחץ שאינו נראה, שא"כ המשנה הסוברת שבכל מקרה אינו חוצץ לא מסתדרת לאף אחד, כי לרבי יש הבדל בין עץ למתכת, ולחכמים לעולם חוצץ. אלא ודאי שחכמים הם חילקו בין עץ למתכת, ולרבי לעולם לא חוצץ, ואם כך המשנה הולכת כדעת יחיד. אלא ודאי שהברייתא עוסקת בחץ הנראה ובה רבי מחלק בין עץ למתכת, וחכמים סוברים שבנראה לעולם חוצץ, אך באינו נראה אינו חוצץ, והמשנה הסוברת כך מסתדרת לדעת חכמים.

²⁸ האחרונים כתבו שצריכה להסירו אפילו אם הדבר מכאיב לה, וכתבו ליישב מדוע בסעיף ט התבאר (עיין בב"י שם) שאם הדבר מכאיב לה אינה צריכה להסירו, ואילו כאן צריכה אפילו כשכואב לה. **בסדרי טהרה** (ס"ק כו) ביאר שכאשר הדבר מגיע מגופה, אינה צריכה להסירו כשכואב לה, אך כאשר החציצה מגיעה ממקור חיצוני, צריכה להסירה אפילו בכאב. **רעק"א** כותב (סימן ט) שאם הסרת החציצה תגרום כאב גדול הנעשה בבת אחת, כהסרת שחין ופצעים, אינה חייבת, אך מחויבת בהסרת הפצע לאט, ללא כאב גדול בבת אחת. **ובפרדס רימונים** כתב (ש"ח ס"ק יז) שבשחין אינה רוצה להסירו לעולם, לעומת חץ שאם לא תסיר אותו לעולם תבוא לידי סכנה, צריכה להסירו אף בכאב.

²⁹ עיין בהערה לעיל. **הב"י** מבאר **שהרמב"ם ודעימיה** סוברים שהמשנה (שלא חילקה בין עץ למתכת) סוברת כדעת רבי. ולפי זה דין 'עלה עליה קרום', לא אמרו רבי שכמוהו ההלכה, אלא חכמים אמרוהו. פשוט דבריו שאינו סובר את דין 'עלה עליה קרום', ורק האחרונים שחלקו על ביאור הב"י לראשונים הנ"ל סוברים דין להלכה. אך **בפרדס רימונים** העלה שאין כוונת הב"י לומר שאין זו הלכה, אלא שלדעת הראשונים הנ"ל דין זה נלמד בק"ו מחץ שאינו נראה (והכריח שעלה עליה קרום עדיף מאשר חץ הנראה שלדעת רבי חוצץ).

◀ **בית יוסף ב'** (וכך עולה מהרא"ש): 'נראה' כשהוא שווה לעור, 'ואינו נראה' כשהוא מתחת פני העור (אע"פ שניתן לראותו שם).

Ⓢ כן פוסקים לבוש וש"ך.

סעיף יב | לכלוכי צואה

המשנה אומרת (מקוואות ט, ד) שלכלוכי צואה שעל בשר, חוצצים (כשיש זיעה מרובה על בשרו ומתייבשת, חוצצת (ר"ש ורא"ש)).

Ⓢ כן פוסקים טור ושו"ע.

סעיף יג | מלמולין שעל הבשר

המשנה (שם) אומרת שמלמולין שעל הבשר חוצצים. (כשארם לש עישה או מגבל טיט ומשפשף ידיו זו בזו ויוצאים מהם כמין חוטים, ואם הם על הבשר, חוצצים (רא"ש וטור)).

Ⓢ כן פוסקים טור ושו"ע.

סעיף יד | טיט

המשנה (שם) אומרת שטיט היוון, טיט היוצרים וגץ יוני חוצצים. טיט היוון זהו טיט הבורות, טיט היוצרים כמשמעו, וגץ יוני אלו יתדות הדרכים (טיט שבדרכים (טור)).

◀ **טור:** שלושת אלה חוצצים בין לחים ובין יבשים, ושאר סוגי הטיט אינם חוצצים כלל.

◀ **רמב"ם וסמ"ג:** שלושת אלה חוצצים בין לחים ובין יבשים, ושאר סוגי הטיט אינם חוצצים לחים, אך חוצצים יבשים.

Ⓢ כן פוסק שו"ע.

רמ"א (על פי היראים): טיט אינו חוצץ רק אם אינה מקפדת עליו. אך אם מקפידה, חוצץ בכל מקרה (וזה טעם ההיתר, ולא משום שהמים חודרים דרך טיט לח³⁰).
 ל וכן הדין בסעיף הבא (ש"ך).

סעיף טו | שרף, דיו, חלב ודבש

הברייתא במקוואות (ו, ה) אומרת שדיו, חלב ודבש, שרף תאנה, חרוב [וי"ג: תות] ושקמה, יבשים חוצצים ולחים אינם חוצצים.

◀ **טור:** שאר האילנות אינם חוצצים אפילו יבשים.

◀ **רמב"ם ורי"ו:** שאר האילנות חוצצים בין לחים ובין יבשים.

Ⓢ כן פוסק שו"ע.

³⁰ אמנם בחזו"א כתב (י"ד צד, ח) שדעת הרמב"ם שטיט לח אינו חוצץ כי המים עוברים דרכו. וכן איתא בתוספות (חולין כו ע"ב). וכתב באבני שהם (כאן) שלפי זה דעת השו"ע שעיקר הטעם מפני שהמים מחלחלים דרכם, ואף אם תקפיד אינם חוצצים, ולא כספר היראים שהחמיר.

סעיף טז | דם שנסרך בבשר

רב גידל בשם זעירי אומר (מנחות כא ע"א) שדם חוצץ בין לח ובין יבש. הגמרא מקשה עליו מברייטא האומרת שדם אינו חוצץ בעודו לח, ומיישבת, הא דסריך והא דאינו סריך (שמתחיל להתייבש ולהדבק קצת, שכשתולים בו אמצע נמשך והולך חוט ממנו (רש"י, הביאו הש"ך)).

◀ **רמב"ם ורי"ו:** דם הנסרך בבשר, אפילו לח חוצץ.

Ⓢ כן פוסק שו"ע.

◀ **סמ"ג:** משמע בגמרא (זבחים לח ע"א³¹) שאין קפידה בדם לח הנסרך בבשר, ואינו חוצץ³².

סעיף יז | צבע שעל הידיים והשיער

רא"ש, רמב"ן, רשב"א ורי"ו: נשים הצובעות שיער ראשן או פניהן וידיהן אינו חוצץ, אפילו הצבע על רוב הראש³³ (הראשונים כתבו שני טעמים להתיר: 1. האישה אינה מקפידה והוי כחלק מגופה) (ולכן גם אם הצבע על רוב הראש, אינו חוצץ). 2. אין בו ממשות, אלא מראה בעלמא³⁴).

Ⓢ כן פוסקים טור ושו"ע.

³¹ האומרת ששבח הוא לבני אהרן שהם הולכים בדם עד ארכובותיהם. ולכאורה שאר הראשונים יישבו או ששאני בני אהרן במקדש, אך סתם בני אדם מקפידים בזה. או ששם איירי בדם שאינו נסרך אלא בדם לח ממש, שודאי אינו חוצץ.

³² ובאר הגולה הקשה על הסמ"ג מדברי הגמרא לעיל והשאר בצ"ע.

³³ ואינו דומה לכחול שעל העין, מאחר ואין בו ממשות (ב"ח ופרישה בתירוץ הראשון) או שכחול נעשה לרפואה, ומקפידה עליו, לעומת קישוט שאינה מקפידה עליו (פרישה בתירוץ השני). או אפשר שכחול רגיל לרדת ברחיצה ולכן מקפידה עליו, לעומת צבע שאינו יורד ואינה מקפידה עליו (ספר היכל שלמה (כאן, הערה ו)).

³⁴ האחרונים חולקים האם צריך את שני הטעמים או מספיק טעם אחד. לדעת הב"ח, פרישה וסדרי טהרה (פ"ק לג) צריך את שני הטעמים להתיר (כיוון שלקמן התיר רק למי שמלאכתו בכך). מאידך נראה מהש"ך שבאחד משני הטעמים סגי, וכך כתב פרדס רימונים (בשפ"ח) בדעת הרשב"א, וכ"כ עוד אחרונים (עיין אבני שהם כאן). וכתב בבית אדם (כלל קיט, אות יב) שאם הצבע חופה את רוב הגוף (או השיער) צריך את שני הטעמים [אך במיעוט, סגי בטעם אחד].

בדעת הט"ז יש שכתבו שצריך את שני הטעמים (עצי לבונה ושבת הלוי (כאן)) ויש שהבינו שהטעם שאין ממשות מספיק (עיין ערוך השלחן (פ"ק מד)).

לדינא פסק בשבת הלוי להתיר מטעם חזותא לאו מילתא. ולכן אישה שיש לה על ידיה צבעים מחומרים שהשתמשה, או שאריות מיד ששמה על פצע, תשטוף היטב ואינה צריכה לחוש עוד.

באבני שהם (כאן) כתב לחוש לכתחילה לב"ח ודעימיה ובכל איפור שיש בו ממשות לא תטבול לכתחילה, ורק בדיעבד עלתה לה טבילה. ובדבר שאין בו ממשות, למרות שאינו לנוי, הקל שם (כדברי שבת הלוי).

לגבי צבע של שיער וצפרניים, כתב בשבת הלוי שמעיקר הדין אינו חוצץ כיוון שהוא לנוי, אך נשים צנועות מקפידות והוי חציצה לגביהן. ובצבע שבעיניים מהניסיון נשארים כדורים קטנים בין הריסים והוי חציצה, וכן באודם שומני, הרי יש לו ממשות. ורק אם א"א להורידו, או נשים שאינם רוצות להורידו מקילים כעיקר הדין. אך אם הורידו מקצתו ונשארו מקצתו, ודאי הוי חציצה, שהרי רוצה להורידו.

ובענין סוגי צביעה שונים המקובלים בימינו, עיי' בספר אבני שהם (כאן ובמילואים) שפירט כל צבע ודינו.

ובקצרה נבאר דיני איפור השונים (מהספר אבני שהם):

מייק אפ: מתפרק במגע עם מים, ובדרך כלל לא תרצה לטבול עימו, וצריכה להקפיד להסיר את שאריות האיפור היטב. ובמידה ונעשה בצורה שאינו יורד, יש להורידו לכתחילה, ויש להעלים עין מהמתעקשת שלא להורידו.

אודם: צריכה להסירו, אך אם טבלה ללא הסרתו (והיה שלם לגמרי) אינה צריכה לשוב ולטבול (אף אם דהה מעט מראיתו. ואף אודם שאינו יורד אפילו בשעת אכילה, אין להתאפר בו לפני הטבילה (כגון בשבת), ואם התאפרה בו יכולה להורידו (ע"ש בדיון הורדתו בשבת), והמתעקשת שלא להורידו יש להעלים ממנה עין.

איפור עיניים: יש בזה שני סוגי איפור, ישנו סוג שמתפרק במים עם כלור, ואסור לטבול עימו ("רימל") וישנו סוג שאינו מתפרק במים כשהוא עשוי היטב ("אליינר") מעיקר הדין אינו חוצץ, אך אם התחיל להתפרק, חוצץ. אך לכתחילה בכל אופן תסירו לפני הטבילה, והמתעקשת שלא להסירו, יש להעלים עין ולהתיר.

לק: לכתחילה תורידו, אך בדיעבד תטבול עימו. אך בלק שדוק שמקפידה לתקנו, לא תטבול כך (אפילו בדיעבד), אלא תשייף ותמרח שכבה חדשה. **ובדרכי טהרה** (טז, עב) כתב שצריכה לנקות את הלק מעל הידיים, ואם אינה יכולה תמרח שכבה חדשה.

א. אישה שמצאה מעט צבע שחור על גופה לאחר הטבילה (מקירות בית המרחץ), אינה צריכה לטבול שנית, בשונה מדיו שבסעיף טו', משום שבדיו יש ממשות, ולכן חוצץ, אך בצבע אין ממשות ואינו חוצץ (ט"ז).

❖ אישה שאומנותה בצביעה

הגמרא בזבחים (צח ע"ב) אומרת שרוב (= שומן) שעל הבגד חוצץ, ואם הוא מוכר רבב אינו חוצץ.

רא"ש, רמב"ן, רשב"א ורי"ו: נשים שאומנותם לצבוע, אינו חוצץ מפני שאינן מקפידות בכך.

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

רמ"א (על פי רי"ו): וכן טבח או שוחט, שידיו מלוכלכות בדם, אינו חוצץ כיוון שאינו מקפיד בזה.

סעיף יח | לכלוך שתחת הציפורן

המשנה אומרת (מקואות ט, ב' וד') שצואה שתחת הציפורן אינה חוצצת ובצק שתחת הציפורן חוצץ.

הברייתא אומרת (שם ו, ה) שצואה שלא כנגד הבשר ובצק אפילו כנגד הבשר - חוצצים.

⬅ **רא"ש, רשב"א ורי"ו:** בצק חוצץ בכל אופן, צואה אינה חוצצת כנגד הבשר, אך שלא כנגד הבשר חוצצת (משום שדרך הנשים להקפיד בזה שמא יתגנו בעיני בעליהן³⁵ (ב"י)).

Ⓢ כך פוסק שו"ע (ועיין לקמן).

⬅ **רמב"ם:** בצק חוצץ לעולם, וצואה אינה חוצצת. (לא פסק כברייתא משום שהמשנה לא חילקה כברייתא, ומשמע שלא קיבלה את החילוק בזה (ב"י)).

⬅ **סמ"ג בשם ר"ת:** צואה וטיט חוצצים דווקא כשהם יבשים ונדבקים, אך כשהם לחים, אינם חוצצים³⁶ (כך מוכרח, כיוון שהברייתא אומרת שלכלוך צואה וצואה שתחת הציפורן אינם חוצצים, ואילו הברייתא לעיל אמרה שצואה שלא כנגד הציפורן חוצצת, ובכל כרחך יש ליישב כך).

⬇ **ט"ז:** שו"ע השמיט היתר זה, ויש לסמוך עליו רק בנטילת ידיים. (אך המג"א (א"ח קסא, ס"ק ה) כתב שצואה שלא כנגד הבשר חוצצת אף בנטילת ידיים).

❖ המנהג ליטול צפרניים

רשב"א, רי"ו, ר"ן ועוד: שלא כנגד הבשר הוא המקום שהציפורן עודפת על הבשר. וכיוון שאיננו בקיאים מה נקרא כנגד הבשר, נהגו הנשים לקצוץ את הצפרניים לפני הטבילה.

Ⓢ כך פוסקים טור ושו"ע.

³⁵ בצואה יאמר הבעל שלא ניקתה לכלוך שלא כנגד הבשר וניכר לעיני כל. ובבצק יאמר שמאכילה אותו מזהמת הידיים שלה. ולכאורה יש לעיין בימינו שהקפידא בזה השתנתה (עיי' **שיעורי שבט הלוי** כאן).

³⁶ **בב"י** הקשה ברשב"א סתירה בין דיני טבילה לדיני נטילת ידיים אם צואה חוצצת או לא, שבנט"י פסק שלא חוצצת כלל, ובטבילה כתב שחוצצת כשהיא לא כנגד הבשר. ויישב שבטבילה מקפידה יותר מפני בעלה, לעומת נט"י שלא מקפידה כל כך. ובאופן נוסף יישב, שנט"י מחוייבת (גם) על גברים, וכיוון שהם לא מקפידים, לא הוי חציצה אף לנשים, כיוון שלא חילקו חכמים בעניין זה. **והש"ך** כתב שאין סתירה אלא **הרשב"א** סובר כדעת **ר"ת** שרק צואה נדבקת חוצצת, וסתם צואה אינה נדבקת. אלא שנהגו הנשים להחמיר מתוך חשש לצואה נדבקת. ומנהג זה שייך רק בטבילה שאינה כל יום, אך לא בנטילת ידיים שלא שייך לקצוץ צפרניים כל יום (וכתב **בעצי לבונה** שכן סובר **ט"ז**).

א. בעניין נטילת צפרניים בחול המועד עיין באורח חיים בסימן תקלבב³⁷ (ש"ר).

❖ צוואה מועטת ביותר

סמ"ג בשם ר"ת: אפילו בבצק דבוק היטב, אם זה מעט מאוד, אין מקפידים בו ואינו חוצץ.

טור: אם אינה מקפדת אינו חוצץ.

ל נחלקו בדעתו:

◀ **ב"י:** תמוה, שהרי דעתה בטלה בכל אדם.

◀ **דרכי משה:** כוונת הטור כדעת רבינו תם.

ט"ז מביא דבריו.

סעיף יט | נפוחות שתחת הציפורן

מרדכי: אישה שיש לה נפוחות על מקום הציפורן כך שאינה יכולה לא לחתוך ולא לחטט, אם נפוחה עד כדי שהלכלוך אינו נראה, אינו חוצץ, ואם נראה חוצץ (ב"י: ולמד כן מדין חץ התקוע בבשר, שאם אינו נראה אינו חוצץ).

כך פוסק שו"ע.

ל **ש"ך:** אם כך, אין צורך שהעור יקרום מעל הלכלוך, אלא מספיק אם אינו נראה.

סעיף כ | ציפורן עצמה

מרדכי בשם ראבי"ה: דווקא בצק תחת הציפורן חוצץ, אך ציפורן עצמה אינה חוצצת, אע"פ שגדולה ועוברת את הבשר, משום שהיא מגוף האדם.

כך פוסק שו"ע.

רמ"א (בשם הגהות ש"ד): מאחר שנהגו לחתוך את הצפרניים, אפילו אם צפורן אחת נשארה צריכה טבילה שניה (נהגו להחמיר בזה כי אי אפשר שלא יהיה טיט תחת הציפורן (הגהות ש"ד)).

ל נחלקו האחרונים בחומרת דין זה:

◀ **ב"ח (והרמ"א עצמו):** צריכה לחזור ולטבול בכל אופן.

◀ **רש"ל:** אם בדקה תחת ציפורניה, אינה צריכה לטבול שנית.

◀ **ט"ז, מהר"ם מלובלין ובאר הגולה:** אם שמשה [ואפילו רק לנה עם בעלה

(מהר"ם)], אינה צריכה לטבול שוב (כיוון שהציפורן עצמה אינה חוצצת). אפילו אם אינה יודעת אם יש לכלוך, משום שזה ספק דרבנן. (ובצירוף דעת ר"ת שסתם טיט אינו חוצץ).

³⁷ שו"ע פסק להחמיר לגזוז צפרניים אפילו במספרים, והרמ"א החמיר בזה, חוץ מלצורך טבילת מצווה, שנוטלת אותן בדרכה בחול.

◀ **ש"ך: בראב"ן** משמע שציפורן חוצצת משום שעתידה להנטל (וצ"ע על המהר"ם שהקל) ולכן צריכה לשוב למקווה, אבל אם עבר הלילה אין להחמיר³⁸.

א. חמודי דניאל: בצפרני הרגליים יש להקל יותר, ואם אינה יודעת אם היה בהן לכלוך, אינה צריכה לטבול שוב, ואפשר שאפילו אם יודעת שהיה בהם לכלוך, כיוון שאין הדרך להקפיד שם³⁹.

❖ נטילת צפרניים בשבת ויו"ט

◀ **ט"ז וחכם צבי**⁴⁰: תנקה היטב מתחתן אך לא תעזר בגויה לשם כך (כיוון שהמנהג להקפיד לגזוז דווקא את הצפרניים, ולא לסמוך על ניקוי הוא חומרא ולא מעיקר הדין. ועוד שהיא מסייעת לה, שמושיטה לה את ידיה).

◀ **נקודות הכסף ושבט יעקב:** יכולה לבקש מגויה שתיטול לה בשינוי⁴¹ (מעיקר הדין מותר ללא שינוי אף אם אפשר בשינוי, אך כיוון שניתן לגזוז בשינוי, מדוע שנקל בכלי (פת"ש: אין להקל בכלי) ואין בזה משום מסייע, שמסייע אין בו ממש).

סעיף כא | ציפורן מדולדלת

רבי יונתן בן יוסף אומר (ברייטא מקוואות ו, ה) שציפורן מדולדלת שפירשה רובה אינה חוצצת. המשנה (מקוואות ט, ד) אומרת שציפורן המדולדלת אינה חוצצת.

◀ **רא"ש וטור:** ציפורן מדולדלת ברובה אינה חוצצת, ובמיעוט חוצצת (שהמשנה אינה חולקת על רבי יונתן).

Ⓢ כך פוסק שו"ע⁴².

◀ **רמב"ם ורי"ו:** ציפורן מדולדלת אינה חוצצת בכל אופן. (ב"י: הרמב"ם למד שאין כוונת רבי יונתן למעט מיעוט, אלא נקט 'רובה' לרבותא, וכל שכן שמיעוט אינו חוצץ. או שהוא למד שהמשנה שסתמה, חולקת על רבי יונתן בברייטא, והלכה כמותה).

³⁸ בסדרי טהרה הכריע: אם יודעת שהיה נקי, אינה צריכה לטבול שוב אפילו אם רק לנה אצל בעלה (כמהר"ם), אך אם אינה יודעת אם היה לכלוך, תשוב אפילו אם שמשה (ולא כט"ז שהקל משום ספק דרבנן, משום שכאן איתחזק איסורא).

ובין פוסקי הספרדים יש שהקלו בזה כדעת שו"ע (שואל ונשאל ב, ק) ועוד ויש שהחמירו בזה (משמעות הבא"ח (שמיני, ד)) ויש שכתבו שאם אפשר תחזור שוב לטבול (יביע אומר ב, ג וז).

האחרונים מוסיפים שאם חתכה את הציפורן ונשאר רק החלק שמול הבר, לכ"ע אינה צריכה לחזור (שבט הלוי (שיעורים כאן) ובדי השלחן (ס"ק קנב)) וכן פסק באבני שהם (כאן).

³⁹ ובעניין שכחה ליטול אותן, לדברי הש"ך נראה שדינה כמי ששכחה בידים, שהרי המנהג ליטול גורם להיותן חוצצות, (והחמודי דניאל אינו כפירוש הש"ך לדברי הרמ"א, אלא כט"ז). אך שבט הלוי כתב להקל אפילו כשהולכת עם גרביים שקופות, והבין באבני שהם שאינה צריכה לשוב למקווה אפילו לא לנה עם בעלה.

לבני ספרד ניתן להקל יותר משום שאף ביד השו"ע מקל אחרי ניקוי. (ובמקום שבו הולכות יחפות או בסנדלים ללא גרביים, כתב בטוהר הבית (ג עמוד צב) בשם שערי טבילה שדינם כציפורני הידיים. אך באבני שהם (כאן) הוכיח שהבן

איש חי (א, פרשת בא, יב) חולק וסובר שניתן להקל בזה אף אז. וכן פסק הוא (וכן בשבט הלוי ה"ל).

⁴⁰ אך כתב בפת"ש שאף החכם צבי לא חלק אלא בכלי, אך ביד אף הוא מודה.

⁴¹ וכן פסקו המג"א והביה"ל (בסימן שמ, סעיף א) ואם אין גויה, תנקה היטב תחת הצפרניים וטבול. אך בצפרני הרגליים כתב שם הביה"ל שעדיף שתנקה היטב ולא תבקש מגויה.

מאיידך כמה אחרונים פסקו כט"ז, בניהם הפרדס רימונים (במק"ז ס"ק כא) והחכם צבי (סימן פב) וביביע אומר (שם) כתב ששתי הדרכים נכונים, וניקור עדיף.

⁴² ועיין לקמן בביאור הדין ובביאור הב"י העיקרי, וכמותו פסק כאן (אבני שהם (כאן)).

א. הנוהגות לגלח שיער ראשן לאחר בעילת מצווה, אין שערן חוצץ בטבילה שלפניה⁴³. (ואין בזה כל העומד להקצץ כקצוץ דמי, משום שיש מעשה באמצע) (חת"ס).

❖ טעמי וסברות הדין

נחלקו הפוסקים בביאור מחלוקת הרמב"ם והטור, וביאור טעמי הדין.

◀ **מרדכי, בית יוסף (א), דרכי משה וש"ך:** המחלוקת היא אם הציפורן או הבשר עצמם חוצצים. **לדעת הטור**, אם פירשה רובה יכולה להסירה בקלות ואינה מקפדת אף שלא הסירה. **לדעת הרמב"ם** אינה חוצצת בכ"מ, או משום שבין רובה ובין מיעוטה יכולה לתלוש ואינה מקפידה, או משום שזה דומה לציפורן שלמה שאינה חוצצת⁴⁴.

◀ **בית יוסף (ב):** נחלקו האם חציצה שעל הציפורן שפירשה חוצץ. **לדעת הטור** אם הציפורן פירשה במיעוטה נחשבת היא כחלק מהגוף, וחציצה עליה מעכבת. אך אם פירשה רובה לא. **לדעת הרמב"ם** כיוון שעשויה להקצץ, אפילו אם פירשה רק מיעוטה, אין חציצה עליה מעכבת⁴⁵.

◀ **ט"ז:** נחלקו האם הסדק של מקום החתך חוצץ. **לדעת הטור** אם פירשה מיעוטה מקום הסדק חוצץ, **לדעת הרמב"ם** בכל אופן אינו מקום הסדק חוצץ בפני המים⁴⁶.

סעיף כב | איבר ובשר מדולדלים

הברייתא אומרת (שם) שבשר ואיבר המדולדלים באדם, חוצצים [וי"ג (ר"ש וסמ"ג): אינם חוצצים].

טור ושו"ע: איבר ובשר המדולדלים חוצצים.

רמ"א (על פי גירסת הסמ"ג): יבלת ויתרת⁴⁷ שאינם מדולדלים אינם חוצצים⁴⁸.

⁴³ בדיון עור קשה שבחלק האחורי של הרגל, כתב בשבט הלוי (שיעורים כאן) שאינו חוצץ (אלא שאם רגילה להורידו יש להסתפק). אמנם הרבה רגילות להסירו, ויש להסיר מה שאפשר והשאר אינו חוצץ (ומעין זה כתב בדרכי טהרה (טז, פג) וכתב שעור שאינו יורד תרככו במים). אבל באמת לא כדאי להורידו כי רק גדל יותר ומביא לשאלות בזה. עוד כתב בשבט הלוי כתב לגבי קשקשים שבראש, שכמה שמוציאה כך יש עוד, לכן תוריד מה שאפשר ותשטוף היטב, והשאר אינו חוצץ.

⁴⁴ הב"י ביאר בשני אופנים (לעיל) כיצד למד הרמב"ם את המשנה: או שחכמים חולקים על רבי יונתן ובכל אופן אינה חוצצת. או שרבי יונתן נקט 'רובה אינה חוצצת' לרבותא, שאף היא אינה חוצצת, וכל שכן מיעוטה. והעיר שאם הפירוש כדרך השניה, אי אפשר לבאר את הרמב"ם שאין הציפורן חוצצת משום שיכולה להורידה, שאם כך היה לברייתא לומר פירשה מיעוטה, שזו רבותא גדולה יותר שאינה חוצצת. וכתב שלפי ביאור זה (שרבותא נקט), צריך לומר שהרמב"ם התיר פירשה חלקה כדין ציפורן שלמה שאינה חוצצת.

⁴⁵ ואף כאן מעיר הב"י, שאי אפשר לבאר שרבי יונתן נקט רבותא 'בפירשה רובה', כי הרבותא כאן היא בפירשה מיעוטה. ועל כרחך שלפי הדרך זו עיקר הפירוש שחכמים חלקו על רבי יונתן.

⁴⁶ כתב בשיעורי שבט הלוי (כאן) שהט"ז לשיטתו שמקום הציפורן עצמו אינו חוצץ, ולכן ביאר שמקום החתך חוצץ. היוצא מכל הנ"ל שלדעת הב"י (בביאור השני) החציצה היא בכללן שעל הציפורן, לדעת הט"ז החציצה היא במקום החיתוך, ולדעת הש"ך החציצה היא במקום המחובר שבציפורן.

למעשה כתב באבני שהם (כאן) שיש לחוש לכל האחרונים, ולכן אם מצאה ציפורן שפירשה מיעוטה, צריכה לשוב ולטבול, אלא אם שמשה עם בעלה או שקשה עליה לחזור ולטבול (ולא תברך על הטבילה, כי לדעת הש"ע אינה חוצצת). והביא שבלחם ושמהל הקל משום טעמו השני של הב"י (ותמה מדוע פסק הש"ע כטור), ואם עבר הלילה, אינה צריכה לחזור ולטבול, וכן כתב בבדי השלחן (ס"ק קנו) להקל כשקשה לה לחזור. בדרכי טהרה (טז, עה) הקל אם שמשה עם בעלה. ובפירשה רובה, לפי הש"ך שעצם הציפורן חוצצת, צריכה לשוב ולטבול אם לא שמשה, (וכן אם קשה לה) וכן כתב בדרכי טהרה (שם) להקל כששמשה.

⁴⁷ הכוונה לעור קשה שבתחתית כף הרגל או באצבעות הידיים, או מיני גידולים בשך קטנים (אבני שהם (כאן)).

⁴⁸ לפי הסמ"ג אף כשהם מדולדלים חוצצים, משום שכך גרס. והרמ"א קיים דבריו ביבלת שאינה מדולדלת. בדרכי טהרה (טז, נה) כתב שתרכך אותה במים, ואם לא ריככה אינם חוצצים.

❖ מדוע איבר מדולדל חוצץ

❖ **בית יוסף:** משום שמקום החיבור של האיבר לגוף מהווה חציצה, שהרי האיבר אינו חלק מהגוף עוד.

❖ **ב"ח:** כיוון שצריך אומן לחותכו (ואי אפשר להסירו בקלות⁴⁹).

❖ **ט"ז:** באיבר מדולדל אישה מקפידה להצמידו לגוף שלא יכאיב לה, ומקום הסדק חוצץ.

סעיף כג | תכשיטים ותחבושת

התוספתא במקוואות אומרת (הביאה הר"ש ט, ד): 'ושאמרו חוצצין ושאמרו אין חוצצין לא מטמאין ולא מיטמאין (כלומר שזב הנוגע בהם אינו מטמא אותם, וטהור הנוגע בהם אינו נטמא מהם (ר"ש)) חוץ מקרום שע"ג המכה והאגד שעל גבי המכה והקשקשין שע"ג השבר (קיבוע (ש"ך)) והשירים והנזמין והקטבלאות והטבעות, ארצין (מהודקים (ר"ש)) חוצצין רפין אין חוצצין'.

❖ **רמב"ם וטור:** תכשיטים, ואגד שעל המכה וקשקש שעל השבר, רפויים אינם חוצצים ומהודקים חוצצים.

Ⓢ כך פוסק שו"ע⁵⁰.

❖ **ר"ש (רא"ש, רשב"א ורי"ט):** תכשיטים רפויים אינם חוצצים ומהודקים חוצצים (ואגד וקשקש שעל השבר - מוסב על הרישא).

❖ **ב"ח (הביאו הש"ך):** אגד וקשקשים אפילו רפויים חוצצים.

Ⓛ נחלקו האחרונים לדינא בתכשיטים:

❖ **שו"ע, ב"ח, מקום שמואל, סדרי טהרה ועוד:** תכשיטים רפויים אינם חוצצים כלל.

❖ **בית הלל:** אף תכשיטים רפויים חוצצים אפילו בדיעבד, ורק אם שמשה לא תחזור.

❖ **הרב מר"ר דניאל:** אפילו עבר לילה צריכה טבילה שוב, ורק אם היה רפוי מאוד יש להקל.

א. אישה שיש לה מחלה בעיניים:

❖ **השואל בשיבת ציון:** אישה שיש לה סכנה בעיניים אם יבואו עליהן מים, יכולה להניח ברפיון תחבושת, שאין לגזור רפוי אטו מהודק.

❖ **שיבת ציון:** לא תעשה כך (שמא מהפחד תהדק), אלא חברתה תלחלח ידה במים ותניח על עיניה ברפיון מעט (ולענין חפיפה, לא תשטוף בעיניים, אלא תנקת ותעיין ע"י מראה או ע"י חברתה).

⁴⁹ וכמו שביאר הב"י לעיל את דעת הטור, שדבר שניתן להסירו בקלות אינו חוצץ. (שבט הלוי (שיעורים כאן)). והט"ז תמה מה כוונת הב"ח, ולכאורה לפי הנ"ל ברורה כוונתו.

⁵⁰ אישה שלא מצליחה להוריד את הטבעת (כשהיא מהודקת) לא תדחה את הטבילה, אלא תכניס ידה למים ותסובב את הטבעת בתוך המים (דרכי טהרה (טז, סו)). ויש להעיר שאישה שאינה רגילה להסיר את הטבעת לעולם, אינה צריכה לעצה זו מעיקר הדין. אך אם רגילה להסירה, והתרחבה לה האצבע (לעיתים קורה לפני לידה) או שנפצעה, צריכה מעיקר הדין לעיצה זו. (עיין בספר היכל שלמה (כאן)).

⁵¹ כך עולה מפשטות דבריהם שלא הביאו דין אגב וקשקש שעל השבר. אך הב"י מבאר שהטור הבין שאף הם מודים לדינא שהחילוק נכון להלכה, והוא נלמד מתכשיטים, שאיזה חילוק יש בניהם.

❖ מדוע תכשיטים מהודקים חוצצים

ראב"ד, רשב"א ורא"ש: תכשיטים מהודקים חוצצים למרות שהם מיעוט שאינו מקפיד, כיוון שרגילים להסירם לעיתים מזומנים (כמו טבעת בשעה שהיא לשה בצק). (וכן הביא הט"ז).

ל נחלקו האחרונים באישה שלא רגילה ללוש⁵²:

◀ **גן המלך ואליה רבה:** אישה שאינה רגילה ללוש (וכן גברים שאינם מקפידים בזה), אין חציצה בטבעת מהודקת.

◀ **פת"ש:** אין להקל, ורק בדיעבד אם שמשה יש להקל.

סעיף כד | חציצה בשיניים

הקדמה קצרה:

- א. מפשט הכתוב, התורה הצריכה ביאת מים רק על מקומות גלויים שבגוף, אך לא במקומות המוסתרים. דין זה נלמד מהפסוק "ורחץ בשרו במים", ודרשו חכמים מה בשרו בחוץ, אף כל בחוץ. אמנם צריך שהמקום הנסתר יהיה ראוי לביאת מים.
- ב. הראשונים חולקים אם חיוב זה מהתורה או מדרבנן, לתוספות ועוד מהתורה, ולריטב"א ועוד מדרבנן.
- ג. הרבה מהאחרונים סברו כדעת הריטב"א (נוב"י, חת"ס ועוד), וכמה אחרונים כתבו להסתמך על סברא זו להקל במקום שהחציצה במיעוט שאינו מקפיד (רב פעלים, צמח צדק, חזו"א ועוד). וכן במקרים של ספיקות בבית הסתרים (עיין בכל זה בספר אבני שהם כאן).

שפחתו של רבי (סו"ע"ב) מצאה לאחר הטבילה עצם בין שיניה ופסק לה רבי שצריכה לטבול שוב. הגמרא בקידושין (כה"ע"א) מבארת שלמרות שבית הסתרים אינו צריך ביאת מים ממש, מכל מקום צריך שיהיה ראוי לביאת מים. (שכל הראוי לבילה, אין בילה מעכבת בו, וכל שאינו ראוי לבילה, בילה מעכבת בו).

סמ"ג, טור ושו"ע: הוא הדין לכל דבר ולכלוך בין השיניים⁵³.

א. האם חובה לבדוק את השיניים:

- ◀ **ב"ח:** אין חובה לבדוק את השיניים⁵⁴, אלא שאם תמצא אחר כך חציצה, תצטרך לחזור לטבול (ונלמד מדין השוחט בהמות רבות שאינו צריך לבדוק כל בהמה, ואם מצא בסוף, כולן נבלות).
- ◀ **ש"ך (ומשמעות הב"י והלבוש):** חובה לבדוק את הפה לפני הטבילה. (מפני שמצוי בניהם לכלוך, ויש חשש שתשכח לבדוק לאחר הטבילה, בשונה משחיטה שם צריך מדינא לבדוק בסוף).

⁵² ומשמע **בדרכי טהרה** (טז, סה) שכן הדין באישה שלשה אלא שאינה מורידה את הטבעת בשעת הלישה, (ופסק שצריכה לשוב ולטבול אם לא שמשה (כדעת הפת"ש)).

⁵³ עיין **בשבת הלוי** (שיעורים כאן) שפרט דינים שונים השייכים בשיניים בימינו (סתימות קבועות או זמניות, גשר, שיניים תותבות, עששת ושן מתננדת). וביתר הרחבה בספר **אבני שהם כאן**.

⁵⁴ ודייק **הב"ח** מלשון **הטור** שכתב 'שאם טבלה ונמצא...' משמע שאין זו חובה אלא עצה טובה, שלא תמצא דבר חוצץ אחר כך ותצטרך לחזור. **והש"ך** הביא שהלבוש כתב 'ואם טבלה ונמצא...', הרי שאין ראייה מכך.

❖ המנהג שלא לאכול בשר ביום הטבילה

רא"ש ורי"ו: מנהג יפה שאישה לא תאכל בשר ביום הטבילה, כיוון שבשר נתקע בין השיניים יותר משאר מאכלים, ואף אם תבדוק יש לחוש שמא ישאר ולא אדעתה.

Ⓢ כך פוסק שו"ע⁵⁵.

רמ"א (על פי הגהות ש"ד): אין לאישה להתעסק ביום הטבילה בבצק או בשעווה שלא ידבק בה. וכן נהגו⁵⁶. ולא תאכל בין הרחיצה לטבילה (רא"ש).

א. אם אכלה בשר, אינה צריכה לדחות את הטבילה ליום אחר. ובשבת וי"ט המנהג שאוכלת בשר, ותזהר לנקר היטב אחר כך⁵⁷ (ט"ז).

סעיף כה | לא בדקה בית הסתרים

ראב"ד: ממעשה בשפחתו של רבי ניתן ללמוד שאם לא ניקתה את בית הסתרים ובית הקמטים שלה⁵⁸, ולא מצאה בו חציצה, עלתה לה טבילה, ואין זה דומה לבדיקת הגוף וחפיפת הראש.

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

Ⓛ נחלקו בטעם הדין:

◀ **לבוש ומעדני מלך:** משום שבבית הסתרים יש מקום שהלכלוך יכול להדבק, ואומרים שודאי הגיע לאחר הטבילה, שאם היה שם לפני כן מדוע שיפול לאחר הטבילה דווקא.

◀ **ט"ז וש"ך:** משום שבית הסתרים אינו צריך ביאת מים ממש, אלא ראוי לביאת מים, ותולים בו להקל, מה שאין כן בשאר הגוף.

סעיף כו | לא בדקה אחרי הטבילה

◀ **ראב"ד:** אם לא בדקה בית הסתרים שלה גם לאחר הטבילה⁵⁹, עד שהתעסקה בכתמים ובתבשילים, תולה בהם לקולא, שהחציצה הגיע לאחר הטבילה.

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

◀ **רוקח:** יש להחמיר אף כשהתעסקה בדברים לאחר הטבילה.

Ⓢ כך פוסק הש"ך⁶⁰.

⁵⁵ יש אחרונים שהקלו בבשר טחון שאינו משאיר חתיכות, ואין להקל (שיעורי שבט הלוי (כאן)). וכן אסרו בבשר עוף (מקור חיים (ט"ק פ) אך דגים מותרים (שבט הלוי וכן אבני שהם בשם אחרונים). אמנם בדרכי טהרה (טז, לה) הקל בסעודת ליל שבת שצריכה לטבול אחריה לאכול בשר טחון או קציצות בשר.

ולעניין שאר מאכלים שנדבקים (פופקורן, תפוז, סוכריות טופי וכדומה) יש שכתבו שתמנע מהם כדין בשר (וכ"כ בדרכי טהרה (טז, לג)), ובאבני שהם (כאן) כתב שהכל תלוי לפי מה שהאישה יודעת בעצמה.

⁵⁶ ומותרת ללוש חלות לכבוד שבת, ותשטוף ידיה אח"כ (שיעורי שבט הלוי (כאן)).

⁵⁷ וכן בכל סעודת מצווה שיש לה שייכות לשמחה, וכן מורים להקל בחול המועד ובפורים (שם).

⁵⁸ בית הסתרים הוא גובה האף, תוך האוזן, אותו מקום ותוך הפה. ובית הקמטים הוא בית השחי, תחת הצוואר, בין הרגלים, תחת הדדין, בין אצבעות הרגלים, קטמים שבכרס ובשאר הגוף לבעלת בשר, וקטמים שיש לזקנים (שם). ואבני שהם כתב שחלל האף נחשב לבלוע ואינו צריך להיות ראוי לביאת מים, וכן הנקב הפנימי של האוזן. והוסיף שאף תעלות האזניים, נקב החוטם הנראה מבחוץ, נקב בית הרעי ונקב הטבור, גם נחשבים לבית הסתרים.

⁵⁹ ואם בדקה ועיינה לפני הטבילה, ולאחר הטבילה התעסקה ומצאה דבר חוצץ, עיין בסימן קצט, סעיף י והלאה.

⁶⁰ בשבט הלוי (שיעורים כאן) כתב שדעת הש"ך להחמיר דווקא כשלא בדקה לפני הטבילה ומצאה לאחר מכן. אך אם לא מצאה, אף לש"ך אינו חוצץ.

א. אישה שיש לה טבעת בעומק הפרוזדור לרפואה, חוצצת מפני שמתלכלכת בימי נידותה, וצריכה להסירה בזמן ההפסק טהרה ובזמן לידתה, וכיוון שכן נחשבת לדבר שמקפידה עליו. אך אם היא בעומק עד שהשמש אינו מגיע אליו כלל, נחשב לבלוע ואינו חוצץ כלל⁶¹ (נוב"י). ואף אם מסופקת אם היא כ"כ בעומק, יש להקל (חת"ס).

סעיף כז | עיכבה מהמים לעבור

המשנה אומרת (מקוואות ח, ה) שאם נתנה שיערה בפיה, קפצה (סגרה) ידה, קרצה שפתיה (דחקה בכח זו לזו) ר"ש בפירושו השני⁶², ר"ש ועוד), לא עלתה לה טבילה (כיוון שהמים לא באו בשערה (ר"ש)). [ואם נתנה מעות בפיה, עלתה לה טבילה (דין זה פשוט, ועיקר החידוש משום הסיפא לענין טומאה וטהרה, שאינו שייך בימינו ב"י)].

כך פוסקים טור ושו"ע.

ל **חמודי דניאל:** אך אם קרצה שיניה, לא הוי חציצה.

סעיף כח | אחזה ביד חברתה

המשנה אומרת (שם) שהאוחז בחברו או בכלים ומטבילם, טמאים (שלא באו המים במקום אחיזתו) (ר"ש). ואם הדיח ידיו במים טהורים (כיוון שהמשקה שעל ידיו מתחבר למי המקווה (ר"ש)), רבי שמעון אומר ירפה כדי שיבואו בהם המים.

◀ **רמב"ם ורמב"ן [ורא"ה]:** האוחז בכלי או באדם ומטבילו לא עלתה להם טבילה, אפילו אם ירפה ידו, גזירה שמא לא ירפה (שת"ק מחמיר יותר מר"ש). ואם הדיח ידיו תחילה, עלתה להם טבילה **ט"ז:** ויכולה אף להחזיק בכוח. **רעק"א:** אין הכרח שהתירו אפילו כשאוחזת בכוח].

כך פוסק ב"ח.

◀ **רשב"א, [בה"ג] וטור:** אם אחז ביד רפוייה, עלתה להם טבילה⁶³.

שו"ע: לא תאחז ידה בחברתה, אלא אם כן רפתה ידה, או אם הדיחה ידה תחילה במי המקווה.

ל נחלקן אם מותר לכתחילה להדיח ידה ולאחוז בחברתה:

והביא עוד שמהר"ם מרוטנבורג הקל בזה, וכן פסק בדעת תורה. ולכן המחמיר יחמיר רק כשלא לנתה עם בעלה. **ובדרכי טהרה** (טו, כח) פסק כשו"ע להקל אם ברור לה שלא הייתה עליה חציצה.

⁶¹ **החת"ס** חלק עליו שאם מסירתו בשעת הלידה אינו נחשב למקפידה כי רק מפנה לתינוק מקום לצאת (ובשאר הזמן לא מסירה משום סכנה **שב"י**)), אך אם מסירתו בשעת הפסק טהרה הוי קפידה. **בפת"ש** הביא עוד איך תעשה בדיקות בשבעה נקיים דרך אותה טבעת, ע"ש.

ובענין התקן תוך רחמי, כתבו האחרונים **(נשמת אברהם)** (ב, עמוד קלד) **בשם הגרש"ז ועוד** שאינו חוצץ משום שהוא במקום בלוע, והחוטים היוצאים לפרוזדור, צריך להקפיד שלא יהיו דבוקים לדפנות ע"י לכלוך. וטבעת חוץ רחמית, כתב **בדרכי טהרה** (טז, פ) שצריכה להוציאה, א"כ צריכה לפנות לרופא עבור כך או שהדבר מכאיב לה מאוד, וראוי שתשאל שאלת חכם (ומעין זה כתב **באבני שהם** (בסעיף מג)). (ובענין טבעת **צובה רינג'** המונחת בעומק אותו מקום, כתב שם שמעיקר הדין אינה צריכה להסירה מכמה טעמים, אך המסירה אותה ויודעת שלא תשכח להחזירה, תע"ב (ואם רואה עליה מראה אדמומי, לא תקנחו אלא תראה לחכם)).

⁶² ובפירושו הראשון כתב שצריכה לפתוח פיה כדי שהמים יוכלו להכנס, אע"פ שאינם צריכים להכנס. ולהלכה לא קיבלו פירוש זה. אמנם **בלחם ושמלה** (שמלה ס"ק ל) כתב שיש לחשוש לפירושו ולא להדק שיניה בחזקה (דלא כחמודי דניאל שהתיר בזה כדלקמן). **ובאבני שהם** (כאן) כתב שראוי להחמיר בזה לכתחילה.

⁶³ **רי"ו** מבין שהרשב"א פסק כרבי שמעון. **והב"י** מ'אן בביאור זה וכתב שהרשב"א למד שר"ש החמיר שגם אם הדיחה ידה, צריכה להרפות, בשונה מת"ק שהתיר להדק את ידו. אך ברמה העקרונית, ת"ק ורבי שמעון התירו אחיזה רפוייה בכל אופן. (וכן מבואר בתורת הבית הארוך).

◀ **דרישה וט"ז:** יכולה לכתחילה לאחוז בחברתה, [אך אסור לאחוז בחזקה (כרשב"א), אלא שבסתמא לא חוששים לכך (ט"ז)].

◀ **ש"ך:** אסור לכתחילה לעשות כן, ומותר רק כשיש צורך בדבר, או בדיעבד⁶⁴.

א. ▶ **רמ"א (בסימן קכ, ב) וש"ך:** צריכה להרטיב ידיה דווקא במי המקווה.

▶ **ט"ז:** יכולה להרטיב ידיה אפילו במים תלושים, שהמשקה הטופח חיבור.

סעיף כט | הכובש ידו על חברו

רמב"ם (על פי התוספתא): הכובש ידו על ראש חברו במקווה, הרי זה מגונה.

ל **בית יוסף:** מדובר במקווה שיש בו 40 סאה מצומצמות שיש חשש שחברו יוציא את היד לפני שהוא יספיק לטבול ונמצא שטבל במקווה חסר (וכן מוכח מהטור בסימן רא).
 וְכַךְ פּוֹסֵק שו"ע.

ל **ש"ך בשם הריב"ש:** הרמב"ם עוסק אף במקווה שיש בו הרבה מים, שנראה שמתכוון למשחק ולא לטבילה⁶⁵.

סעיף ל | הגהבת רגליה בשעת הטבילה

ראב"ד, רשב"א ורא"ש: אינה צריכה להרים רגליה בשעת הטבילה, כשאין שם טיט, משום שהמים מקדימים לרגילה [ויש שם טופח על מנת להטפח שהוא חיבור למי המקווה].

וְכַךְ פּוֹסֵק טור ושו"ע.

ל **ש"ך:** כשיש טיט אסורה לטבול שם כלל, כדלקמן בסעיף לג.

א. ▶ **ט"ז:** לפי הרא"ש שנימק משום שהמים קדמו לרגליה, אם הרגלים לחות ממים אחרים שבאו עליה מלפני כן, לא מהני. אך לרמב"ם ורמב"ן (סעיף כח) שאם יש לחלוח מותר אפילו כשאוחז בחזקה, אם הרגלים לחות לפני כן, מהני⁶⁶.

⁶⁴ והוסיף הש"ך שפעמים שהחמירו בדיני טבילה וחציצה שלא מן הדין. אמנם בסדרי טהרה (ס"ק נה) הביא מלשון הרמב"ן שכתב, וז"ל: 'ומדיני החציצה לא טוב היות האדם מחמיר יותר מדאי ומחפש אחר הספיקות לפסול טבילתה בדבר הקל, כי אם כן אין לדבר סוף, אלא אחר שחפפה ראשה וסרקה במסרק וחפפה ורחצה כל גופה בחמין ונזהרה בלבתי תגע בשום דבר חוצץ ותעשה טבילתה בפשיטות איבריה וכל גופה, לא יכניס אדם ראשו בספיקות החמורות אשר אין להן קץ וסוף, כגון עצמה עיניה ביותר קרצה שפתותיה ביותר ומשאר הספיקות, כי מי יוכל להבחין בין עצמה ביותר ובין לא עצמה ביותר'. והביאו דבריו גם בדרכי תשובה (ס"ק ק), ערוך השלחן (ס"ק ט) ובשבט הלוי (שיעורים כאן).

וכן בחומרת הש"ך, האחרונים כתבו להתיר לכתחילה (כ"כ סדרי טהרה (ס"ק נז) וחסדי דוד (על התוספתא)). מאידך לדעת ערוך השלחן (ס"ק סב) יש להחמיר לכתחילה, ורק בדיעבד עלתה לה טבילה.

⁶⁵ בדרכי משה (סימן רא, כז) כתב שבזמן הזה שאין לנו טהרות, אין לחשוש לזה. וכתב במחצית השקל שלפי זה כוונת הש"ך (שהביא את ביאור הריב"ש) להקל, ושאין לחוש לפירוש הב"י, ובימינו מותר אף במקווה גדול. אמנם בסדרי טהרה ובעצי לבונה כתבו שכוונת הש"ך להחמיר, כיוון שלדעת הרמ"א (בסעיף מח) צריך כוונה בטבילת נידה, ושוב מתעורר החשש לפי הריב"ש.

דין נוסף שהביא הרמב"ם מהתוספא הוא מי שטובל כמה פעמים במקווה. ובימינו נוהגות הנשים לטבול שבע טבילות או שלוש (תלוי לפי המנהגים), וכתב באבני שהם (כאן) שאין לחשוש משום דברי הריב"ש הללו, משום שבימינו אין תרומה וקדשים (על פי הדרכי משה הנ"ל), ועוד שבשו"ת משיב דבר (לנצי"ב מוולוז'ין, חלק ב, לו) ביאר שהרמב"ם אסר דווקא כשיצא מהמקווה וחוזר, ולא בעודו בפנים. ועוד שמעיקר הדין השו"ע פסק כביאור הטור. (ועוד שאף הריב"ש כתב זאת כדרך אפשר).

⁶⁶ לכאורה אין כל כך נפק"מ בזה, שהרי בכל מקרה מכניסה רגליה תחילה למקווה והמים שבו מתחברים. אלא שאם עמדה במקום מים שאובים ואז הוסיפו מי גשמים להכשיר את המקווה, בזה תהיה המחלוקת בין הראשונים לכאורה.

סעיף לא | טבילה בכלים

הקדמה קצרה

א. התורה אומרת (ויקרא יא, לו): "אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור" ודרשו חכמים מה מעין עיקרו בקרקע, אף מקוה עיקרו בקרקע. מכאן שאין טובלים בכלים כלל, משום שהתבטל מהם שם מעיין (עיין ב"י).

ב. גזרו חכמים שלא לטבול אפילו על גבי כלים, כגון שהניחו בקרקעית המקווה נסרים משופים המקבלים טומאה מפני הטיט, אף על גב שמהתורה הדבר מותר, שהרי המים אינם בתוך הכלי, מכל מקום אסרו זאת חכמים, שמא לא יבחינו בהבדל ויבואו לטבול בתוך כלי.

המשנה במקוואות אומרת (ה, ב) שאסור להטביל כלי על גבי מעיין העובר על גבי ספסל. רבא אומר (סו ע"ב) שאישה לא תעמוד על גבי כלי חרס ותטבול. רב כהנא סבר שאסור משום גזירת מרחצאות (שמא תחשוב שמותר לטבול גם במרחץ העשוי בדומה לכלי חרס (רש"י)), ואם כך מותר לעמוד על בקעת עץ שאינה מקבלת טומאה. ורב חנן מנהרדעא אמר לו שהטעם הוא משום שהיא פוחדת ליפול (ולא תטבול כראוי), ולכן גם על בקעת עץ לא תעמוד.

הראשונים חולקים האם להלכה יש לחוש לטבילה על גבי כלי (משום גזירת מרחצאות) או שטעם זה נדחה:

◀ **ראב"ד, רשב"א ורי"ו:** אסור לטבול על כלי המקבל טומאה משום גזירת מרחצאות⁶⁷, ואף בדיעבד לא עלתה לה טבילה. ובכלי שאינו מקבל טומאה לא תטבול לכתחילה, מחשש נפילה, אך בדיעבד עלתה לה טבילה (כשטבלה כדין).

כך פוסק **שו"ע**.

◀ **רשב"א ושו"ע:** אך יכולה לעמוד על גבי זמורות של עץ וטבול על גביהן.

◀ **ר"ש:** אסור לטבול על גבי כלי מחובר לקרקע, אך מותר לטבול על כלי מנותק, אלא שלכתחילה אסור מחשש נפילה.

◀ **רמב"ם ורא"ש⁶⁸:** אסור לטבול על כלים מחשש נפילה (ולעניין דיעבד: הב"י מביא אפשרות שהרא"ש אוסר אפילו בדיעבד (אף בכלי שאינו מקבל טומאה), אך במסקנה חוזר בו ומבאר שאף הרא"ש מתיר בדיעבד בכלי שנמצא בתוך המקווה).

❖ טבילה על מדרגות עץ

ראב"ד ורשב"א: אין לטבול על מדרגות של עץ, כיוון שהן ראויות למדרס, ולכן יקפידו לעשות מדרגות של אבן, ושתהיה רחבה כל מדרגה ד' טפחים, כדי שלא תפחד ליפול.

כך פוסק **שו"ע**.

⁶⁷ ומוכח שגזירת מרחצאות עדיין נשארה, שהרי רק כך ניתן לבאר את המשנה במקוואות שעסקה באיסור בטבילת כלי, וזה ודאי לא שייך מטעם בעיתותא.

⁶⁸ מה הוסיף רבא על המשנה לפי כל דיעה:

◀ **לראב"ד:** המשנה אוסרת בכלי המקבלים טומאה, ורבא הוסיף לאסור אף בכלים שאינם מקבלים טומאה.

◀ **לר"ש:** המשנה אסרה בכלים המחוברים, ורבא רק הביאה (ולא הוסיף עליה).

◀ **לרא"ש ורמב"ם:** אפשרות אחת שהמשנה אסרה לטבול בתוך הכלים או על גביהם, ורבא הוסיף שאסור גם בכלים נקובים (שאינן חשש שתטבול בתוכם). אפשרות שניה שהמשנה אסרה לטבול בכלי שכל מי המקווה עוברים על גביו, ורבא הוסיף לאסור גם באופן שלא כל מי המקווה עוברים עליו (בית יוסף). והט"ז כתב שהמנהג כדברי הרא"ש ור"ש ולא כפסק השו"ע. עיין לקמן.

רמ"א (על פי רשב"א): ואפילו אם המדרגות מחוברות למקווה אסור.

לה נהגו לעשות מקוואות עם מדרגות עץ, והאחרונים התקשו ביישוב המנהג:

◀ **לבוש:** מנהג זה אינו כדין.

◀ **מהר"ם פדוואה:** פשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה להרבה פוסקים, וכיוון שהניחם שם, המים שעל הנסרים מבטלים מהם שם כלי⁶⁹.

◀ **דרישה:** כיוון שהנסרים מיועדים לשימוש רק בעודם מחוברים, לא שייך בהם קבלת טומאה.

◀ **שארית יוסף:** הנסרים אינם מקבלים טומאת מדרס כי נועדו לעמידה במים ולא לישיבה עליהם.

◀ **ט"ז:** רק לדעת הרא"ש והר"ש מותר, כיוון שהמים אינם עוברים עליהם, אלא עומדים במקום⁷⁰, אך לדעת שאר הראשונים והשו"ע, אסור.

◀ **מהר"ם מלובלין ושו"ך:** אין לשנות מהמנהג שלא להוציא לעז, אך בבניית מקווה לכתחילה יש להקפיד לעשות את המקוואות מאבנים ולא מנסרי עץ.

א. מותר לקבוע טסי מתכת בקרקעית המקווה כדי שהמים לא יזלו החוצה, כיוון שהם לא מקבלים טומאה לפני חיבורם למקווה, כדין גולמי כלי מתכות (**פנים מאירות**).

ב. אין להתיר להעמיד כסא קשור בחבלים במקווה גבוה (**נוב"י**).

ג. מותר לעשות למקווה רצפת נסרים המחוברים בברזלים, אך הרוצה לחשוש יעשה מאבנים⁷¹ (**חת"ס**).

❖ סולם מעץ הקבוע במקווה

◀ **מהר"ם פדוואה, ב"ח, שארית יוסף (בדעת הרשב"א והשו"ע):** אסור לטבול על גבו.

◀ **מהר"ל מפראג וט"ז:** כיוון שהסולם אינו עשוי להעביר על גביו מים, מותר.

סעיף לב | טבילה על סילון של עץ

רא"ש: מותר לטבול על גבי סילון עץ המחובר לקרקעית המקווה, שאין בו חשש לנפילה. וכן אין חשש מצד טבילה על כלי המקבל טומאה (כיוון שזה שייך רק בכלי שיכול להעביר את מי המקווה על גביו, אך בסילון כזה, לא שייך חשש זה). ועוד שרוב הסילונות עשויים ללא מסגרת ואינם מקבלים טומאה, ולא פוסלים בשאיבה.

⁶⁹ **ה"ט** האריך לבאר שעיקר האיסור הוא בנסרים הראויים לקבל טומאת מדרס, אפילו שאינם מיועדים למדרס בפועל, כיוון **שהראב"ד והשו"ע** נקטו 'הראוי למדרס' (ולכן דחה דברי המהר"ם פדוואה). וכן תמה על הדרישה שהתיר משום שאינם מקבלים טומאה, שהרי אף אם טומאת מגע אין בהם, מ"מ טומאת מדרס יש בהם. אך נשמע מהאחרונים (עיי' **במחצית השקל** ש"כ בשם **הפנים מאירות**) שלשון זו משמע לקולא, שדווקא אם יש בהם טפח רוחב והם ראויים למדרס, אך בפחות רחבים מותר, ואם כך נסרים של מקוואות פחותים מטפח, ומותר. אף **בשארית יוסף** (הביאו הש"ך) למד מלשון השו"ע שיש להקל בנסרים שמיועדים מלכתחילה רק שיעמדו עליהם במים, אמנם **הסדרי טהרה** לא הסכים לדבריו, כיוון שעשאם כדי לעמוד עליהם בשעת הטבילה, הרי שיש להם טומאת מדרס.

⁷⁰ עיין לעיל בהערה על דברי הרא"ש והרמב"ם, ונקט **הט"ז** כאן כפי ההסבר השני שנקט **הב"י** בדעתם.

⁷¹ וכן מהנהג בימינו לעשות את המקוואות מאבנים כדי לצאת ידי חובת כו"ע (**שבט הלוי** (שיעורים כאן)).

שו"ע: יכול לטבול כשיש סילון בקרקע, משום שאין לו מסגרת.

ש"ך: הטור לא הביא נימוק זה, אלא נימק משום שאי אפשר להעביר את המקווה על הסילון, זאת משום שהעיקר כטעם זה, ולכן מותר אף כשיש לו מסגרת. ורק למחבר שפסק כראב"ד ודעימיה אסור כשיש מסגרת.

סעיף לג | טבילה בנמל

רב שמואל בר רב יצחק אומר (סו"ע"ב) שאישה לא תטבול בנמל [גירסת רש"י: אף על גב שעבשיו אין (חציצה) ייתכן ושכשוך המים העבירו].

רש"י: בנמל יש טיט עבה וחוצץ בין הרגל למים (**טור:** לפי גירסתו בגמרא, אפילו בדיעבד לא עלתה לה טבילה).

שו"ע: לא תטבול בנמל, ויש אומרים שאם טבלה לא עלתה לה טבילה אפילו בדיעבד⁷².

שאר הראשונים: בנמל יש אנשים ומתביישת, ולא תטבול כראוי.

◆ ההבדל בין טבילת מיטה לטבילה בנמל (לדעת רש"י)

המשנה במקוואות אומרת (ז, ז) שמותר להטביל מיטה במקום שיש בו טיט, כיוון שהמים מקדימים לגעת ברגלי המיטה לפני הטיט.

הראשונים מקשים על רש"י ממשנה זו המתירה לטבול במקום שיש טיט בקרקעית, ויישבו בכמה אופנים:

רא"ש: מיטה אינה כבידה, והאדם כבד⁷³.

ראב"ד א': הטיט שבשפת הים נדבק עוד לפני שנכנסת למים.

ראב"ד ב' ור"ן: במיטה אין חריצים, אך ברגל יש חריצי האצבעות שייתכן והמים לא נכנסו לשם (וכתב הראב"ד שזה עיקר).

ר"ש: במשנה מדובר בשאר טיט לח, ולכן מועיל בו הקדמת מים, ובנמל שכיחים טיט היוון ושאר טיט שאין הקדמת מים מועילה בו⁷⁴.

סעיף לד | טבילה במקום שמתביישת

כנוצר בסעיף הקודם, רוב הראשונים (ר"ח, ר"ת, רא"ש ועוד) ביארו שלא תטבול בנמל משום שחוששת שיראו אותה ואינה טובלת כדין.

⁷² ולכאורה דעת השו"ע להחמיר בזה מדינא, שכן הש"ך הקשה מסעיף יד, וביאר שמדובר כאן בטיט היוון וכדו', הרי שהבין שהשו"ע פסק כך לדינא. אלא שניתן להבין ששו"ע לא פסל בדיעבד שהרי שאר הראשונים לא ביארו כך את הגמרא, וכן נראה מהגר"א (ס"ק לו) **והתפארת צבי** (במקו"ח ס"ק קכו). ולדינא כתב **באבני שהם** (כאן) שיש לחוש אפילו בדיעבד אלא שדבר זה אינו מצוי, אפילו אם קרה וטבלה בים (שאין הדרך לטבול בנמל), אלא שלפעמים יש זפת שנדבקה ברגליה, ואז צריכה לשוב לטבול.

⁷³ אך הקשה על טעם זה, שהרי אם המים מקדימים, אין זה משנה מה כובד האדם.

⁷⁴ ולכאורה קשה, שהרי טיט אינו חוצץ בעודו לח, ומדוע הטעם משום הקדמת המים? ונלע"ד ליישב על פי **החזו"א** שכתב (י"ד קלג, ז) בביאור תירוצו הרא"ש ששאר טיט אינו חוצץ כשהוא לח רק כשהוא על בשר האדם, שאז הוא מתבטל למי המקווה. אך כשהוא עומד בפני עצמו בקרקע הוא חוצץ. אם כן, הטבילה מועילה רק משום הקדמת המים, ובטיט היוון וכדומה, אפילו הקדמת מים לא מועילה. (והוסיף שם שלפי זה אם קפץ בתוך המים שוב, הרי שהטיט מוקף שוב במי המקווה ותועיל הטבילה).

רשב"א ורי"ו: לפי זה אם טבלה כדן, בדיעבד עלתה לה טבילה.

כך פוסקים **טור ושו"ע**.

סעיף לה | דרך הטבילה הנכונה

ריש לקיש אומר (סו"ע"א) שאישה לא תטבול אלא דרך גדילתה (כלומר בדרך הילוכה ושימושה תמיד, ומה שלא נראה אז, אין צורך שהמים יכנסו שם (רש"י)). כמו ששינינו במשנה (נגעים ב, ד) שאיש נבדק מנגעיו בדרך שהוא עורך וכמוסך זיתים, ואישה כאורגת וכמניקה את בנה [ובמשנה: וכאורגת בעומדין⁷⁵].

שו"ע: לא תטבול בקומה זקופה ולא תשחה הרבה, אלא שוחה מעט כך שסתרי בית הערוה יראו כמו בזמן שהיא עורכת פת⁷⁶. ותחת דדיה יראה כמו בזמן שמניקה את בנה⁷⁷, ותחת בית השחי יראה כמו בזמן שאורגת בעומדין [טור: מוסקת זיתים⁷⁸]. ואינה צריכה להרחיק יריכותיה זו מזו יותר מדאי, וגם לא להגביה זרועותיה יותר מדאי, אלא כדרך שהיא רגילה לעשות בעת הילוכה⁷⁹.

❖ טבילה בזקיפה או בשחיה

◀ **סמ"ג בשם הערוך ורמב"ם:** כל דין זה נאמר על טהרות, אך לבעלה מועילה טבילה גם בזקיפה ושחיה.

כך פוסק **שו"ע** (והביא שיש מי שאומר שמעכב בדיעבד).

◀ **ראב"ד ורשב"א:** לא עלתה לה טבילה. (ט"ז: צריך לומר שחששו שעוד לפני כניסתה למים הקמטים ידבקו, בשונה מסעיף ל, שהתירו טבילה בטיט כי המים מקדימים⁸⁰).

ל **ש"ך:** צריך עיון מדוע הקל השו"ע להתיר בדיעבד, מאחר והוא סבר כפוסקים שסוברים שהדברים נאמרו אף לבעלה⁸¹ (עיין סעיף ז ובש"ך שם).

⁷⁵ **הבית יוסף** מביא כאן דברי הראשונים הדנים בשיעורים אלה ובכוונתם, וכאן הבאנו את מסקנת הטור כפי ביאור רוב הראשונים, ובהערות לקמן הבאנו מעט מהמקומות שדנו בהם הראשונים (הראשונים דנו גם בשיעורים שנאמרו שם לגבי איש, וכאן לא הבאנו זאת).

⁷⁶ בגמרא ריש לקיש לא הביא שיעור עורכת, אך **הרא"ש והר"ן ורי"ו** כתבו שזה אותו שיעור, וחדא נקט. אך **הרמב"ם והרשב"א** השמיטו שיעור זה, **והב"י** השאיר בצ"ע מדוע השתנה שיעור זה מאורגת.

⁷⁷ כך ביארו רוב הראשונים שיעור זה, ולא כרש"י שביאר לעניין בית הערוה.

⁷⁸ **מקור הדין:** **הב"י** מתקשה מדוע נקט הטור שיעור זה באישה שנאמר בעניין איש. ויישב שהטור נקט שיעור זה כיוון שהוא שייך בשתי הידיים, ורצה להשמיענו שדין יד ימין כדן יש שמאל (למרות שהמשנה נקטה אורגת בעומדין ביד ימין), ודלא כמי שחילק בין יד ימין לשמאל (שאין סברא לחלק בניהן). ושיעור מוסקת ואורגת אותו שיעור הוא, ונקטה המשנה 'אורגת' להשמיענו ששיעור זה הוא המלאכה המרכזית של האישה, ולכן הולכים אחריה, ובשתי הידיים. ונראה שגם **השו"ע** סבר שלהלכה אין הבדל בין ימין לשמאל.

⁷⁹ **מקור הדין:** **הב"י** מתקשה, מצד אחד צריך לשער בית השחי כמוסקת זיתים (= אורגת) ומצד שני כתבו הראשונים שתטבול בדרך הילוכה, שאז לא מגביהים את הידיים כלל. וביאר שהגבהת הידיים שכתבו הראשונים הכוונה להרחקת הידיים, שאינה צריכה יותר מדרך שהיא הולכת, אך לעניין הגבהתן – צריכה להגביהן מעט. וכך פסק כאן.

⁸⁰ **ובנקודות הכסף** כתב שאין כל קושיא, משום שמים מקדימים מועילים רק כאשר יש חיבור בין המים לאותו מקום, אך בקמטים לא יהיה שוב חיבור, ואין תועלת בכך שהמים יקדימו. (ואולי הולך הוא לשיטתו ס"ק לו, לאסור אחיזה לחברתה למרות שהרטיבה ידה לפני כן, אלא אם הרפתה או במקום צורך גדול).

⁸¹ **בסדרי טהרה** (ס"ק עו) כתב שאף אם הלכה כדברי ריש לקיש אין זה ברור שדבריו נאמרו לעיכובא, ולכן שו"ע פסק כך, מה שאין כן בשאר המקומות שס"ל שהעיקר כראשונים שהדברים נאמרו גם לבעלה. **ובמי נידה** (מהד"ק בקנ"א) תירץ שבכחול ועצמה עיניה יש ודאי חציצה, וכאן יש רק חשש שמא לא באו המים בכל המקומות (ועוד שיש את סברת הט"ז שהמים מקדימים), ולכן הקל כאן.

סעיף לו | גובה המקוה

רשב"א ורשב"ץ: לכתחילה אין לסמוך על מקווה נמוך עד שיהיה בגובה זרת מעל לטבור (ועיין בסעיף הבא).

כך פוסק שו"ע.

באר הגולה: והוא כשיעור שלושה טפחים (מעל הטבור)⁸².

סעיף לז | טבילה במקווה נמוך

נאונים, רשב"א, ר"ן ורי"ו: יכולה לטבול בשיטוח רגלים וידיים אף במקווה נמוך, אך לא תעמוד כדרכה משום שצריכה לקפל רגליה יותר מדי (ואז דינה כמי שעצמה עיניה ביותר או קפצה שפתיה).

כך פוסק שו"ע.

סעיף לח | צורת הפה בזמן הטבילה

התבאר בסעיף כד שהפה הוא בית הסתרים, וצריך שיהיה ראוי לבית מים, ולכן חציצה בשיניים מעכבת. עוד התבאר בסעיף כז, שהמשנה אומרת שלא תקרוץ שפתיה, וביארו הראשונים שהכוונה שלא תסגור שפתיה בחוזקה אלא בצורה בנונית (ולא כמו הר"ש בביאורו הראשון שכתב שצריכה לפתוח פיה ממש).

טור ושו"ע: אינה צריכה לפתוח פיה בשעת הטבילה, ולא תסגור השפתים יותר מדי, ואם קפצה לא עלתה לה טבילה, אלא תסגור בדיבוק בנוני.

סעיף לט | צורת העיניים בזמן הטבילה

רבי יוחנן אומר (סז ע"א) שאם סגרה עיניה ביותר או פתחה ביותר, לא עלתה לה טבילה. הראשונים נחלקו (עיין בסעיף ז) האם דין הגמרא אמור בטבילה לטהרות דווקא או גם אישה לבעלה: **רש"י, תוספות ורא"ש:** דין זה נאמר אף לטבילת נידה, ואם עשתה כך לא עלתה לה טבילה אפילו בדיעבד.

רמב"ם, רמב"ן ועוד: דין זה נאמר בטבילה לטהרות, אך באישה לבעלה בדיעבד עלתה לה טבילה.

שו"ע: לא תעצים עיניה ביותר ולא תפתחם ביותר, ואם עשתה כן, יש אומרים שלא עלתה לה טבילה⁸³.

⁸² וכ"כ אחרונים נוספים הביאם **באבני שהם** (כאן) בניהם **סדרי טהרה, חכמת אדם, קיצשו"ע וערוך השלחן** ויש שכתבו שהשיעור הוא שתיים וחצי טפחים (**דברי מלכיאל**) ויש שכתבו שהשיעור הוא שתי טפחים (**אגרות משה**) ולהלכה מחמירים לחשוש לג' טפחים, והוא 24 ס"מ, ואף שלחזו"א הוא 30 ס"מ, כאן הודה שזה 24 ס"מ (כ"כ **בשבט הלוי** כאן בשמו). לנשים גבוהות צריך גבוה יותר, וכיום יש מדרגה בנונית שנשים עומדות עליה וטובלות, ונשים גבוהות יורדות לקרקע המקווה וטובלות, וגובה המקווה כשיעור 125 ס"מ בקירוב.

⁸³ בדעת **השו"ע** כתבו האחרונים (**סדרי טהרה, ערוך השלחן**) שס"ל כדיעה שלא עלתה לה טבילה בדיעבד, שהרי הוא סובר כדעת הראשונים שלא גורסים 'ולית הלכתא כל הני שמעתתא'. (וביאור הש"ך לשר"ע (מדוע כתב כאן רק בשם י"א), הוא רק מדוע שינה בלשונו, אך להלכה גם בסעיף לח וגם כאן פסק שלא עלתה לה טבילה. אמנם יש אחרונים שפסקו להקל בזה על פי הראשונים שגרסו 'ולית הלכתא כו', ואף שלכתחילה יש להקפיד בזה, מכל מקום אם לנה עם בעלה, לא תחזור (**סדרי טהרה ושבט הלוי**) (שר"ת סימנים צז, קא). **באבני שהם** (כאן) הביא את הדברים וכתב שלבני ספרד יש להחמיר כדעת שו"ע, אלא שכל זה אם אומרת שעצמה עיניה כל זמן שהיתה במים, אך אם במשך שהיתה שם פתחה קצת עיניה, עלתה לה טבילה. (וכן אם לחלחלה סביב עיניה לפני הטבילה).

⚡ **ש"ך:** כתב כאן בשם יש אומרים, בשונה מסעיף לח בדין 'קפצה פיה' שכתב בסתמא, משום שבסגירת העינים אין קטמים המעכבים את המים כל כך.

סעיף מ | פיקוח על טבילה

רשב"א, רא"ש וטור: צריך שתעמוד אישה על גביה לראות שלא יצאו שערות ראשה מהמים.

⚡ **ראשונים בשם מהר"ם:** צריכה לקחת אישה יהודיה מבת יב' שנה ומעלה, או בעלה (אך לא גויה, שאינה נאמנת, הואיל ואיתחזיק איסורא)⁸⁴.

⚡ כך פוסק שו"ע⁸⁵.

❖ כריכת השיער בדבר שאינו חוצץ

ראב"ד ורשב"א: יכולה לטבול לבדה, וכן בלילה כשאין אור, אם תכרוך שיערה בחוטי שיער שאינם חוצצים או בשאר דברים שאינם חוצצים (כגון חוטים רפויים או חלולים או ארוגים, עיין סעיף ג) כך שהשיער ודאי לא יצא מהמים.

⚡ **שו"ע:** אם אין לה מי שיעמוד עליה, יכולה לכרוך שיערה בחוטי שיער או בחוטי צמר ורצועות רופפות, או בשרשרות חלולות, או שתקשור בגד רפוי על ראשה.

⚡ **רעק"א:** אם לא עשתה כך, וטבלה בינה לבין עצמה, לא עלתה לה טבילה⁸⁶.

סעיף מא | מפשלת בנה לאחריה

הגמרא (סו"ב - סו"ע"א) מביאה מימרות שונות בעניין טבילת נידה. וחלק מהראשונים (ר"ח, הביאו בתוספות, וכן רמב"ם ורא"ש) גרסו גם: המפשלת בנה לאחריה בשעת טבילה (כשהיא ערומה), לא עלתה לה טבילה (שמא היה על הילד טיט או לכלוך ודבק בה), ואע"פ שלא מצאה עליה שום חציצה, חוששים שמא היה עליה ושכשוך המים העבירו.

תוספות: מפשלת לאו דווקא בשעת הטבילה עצמה, אלא לפני הטבילה.

⚡ **שו"ע:** המפשלת בנה לאחריה כשהיא ללא בגדים, וטבלה, לא עלתה לה טבילה, שמא היה לכלכוך על הילד ונדבק בה, וכשעלתה מהמים נפל.

⁸⁴ **מהר"ם הוסיף:** לראות שטבלה כדן. ושו"ע השמיט דברים אלה. נראה שמהר"ם סובר שאין הפיקוח דווקא ששערה לא יהיה בחוץ, אלא פיקוח שטבלה כדן, ונפק"מ באישה שאין לה שיער. שלשו"ע אינה צריכה פיקוח, ולמהר"ם צריכה. ועיין בהערה לקמן על דברי רעק"א.

⁸⁵ **כתב בטהרת ישראל** (ס"ק נא) על פי מנהגי האר"י ז"ל שהאישה המטבילה לאחר הטבילה אומרת 'כדן טבלה', כיוון שאז מכריזים גם בשמים, וזוכה ע"י זה לבנים טובים וצדיקים. וכיום נהגו לומר 'כשר' או 'טהורה', ואם לא אמרה אינו מעכב **(אבני שהם)** (כאן).

⁸⁶ **בתפארת שמואל** (על הרא"ש בסוף הלכות נידה) כתב שאם האישה זריזה ואינה בהולה ותפסה שיערה בידיה עד שבא השיער במים ואז פתחה ידה, עלתה לה טבילה, ויכולה לסמוך על כך בשעת הדחק, והביאוהו **סדרי טהרה** (ס"ק עט) **וזבחי צדק** (החדשות עו') אלא שכתב (שם) שתעשה את שני העצות, תכרוך חוטים ברפיון כמו שכתב שו"ע, אח"כ תתירם ותחזיק שיערה כנ"ל. עוד כתבו האחרונים שיש להקל באישה שאין לה שערות או שיש לה שערות קצרות, אם ברי לה שהכניסה ראשה לעומק המים **(אבני שהם בשם שבת הלוי)** (ו, קלח, אות ח) (אך עיין שם אם הקל בדיעבד ללא צירופים שהייתה טבילה מסופקת לפני כן, וצ"ב).

ל ב"ח וש"ך: בדיעבד עלתה לה טבילה⁸⁷.

סעיף מב | לכלוכים בין אצבעות הרגלים

רבי עקיבא אומר (בריייתא במקוואות ה, ד) שצרורות וקיסמים בין אצבעות הרגלים אינם חוצצים (עיין בסעיף הבא, שרבי עקיבא סובר שאין חציצה בבית הסתרים, ולא קי"ל הכי (בית יוסף)).

רמב"ם: צרורות וקיסמים בין אצבעות הרגלים, חוצצים.

כך פוסק שו"ע.

סעיף מג | חציצה בבית הסתרים

הבריייתא אומרת (שם, ה) אספלנית, מלוגמא ורטיה שעל בית הסתרים, רבי אומר שחוצץ ורבי יוסי ברבי יהודה אומר שאינו חוצץ.

בית יוסף: התנאים נחלקו האם בית הסתרים צריך להיות ראוי לבית מים, וקי"ל כרבי.

שו"ע: אספלנית, רטיה ומלוגמא שעל בית הסתרים, אע"פ שאינם צריכים שיכנסו בהם מים, צריך שיהיו ראויים לבית מים.

רמ"א (על פי ש"ד וראב"ן): י"א שצריכה להטיל מים קודם הטבילה אם היא צריכה לכך, ותבדוק עצמה בקטנים וגדולים, שלא תצטרך לעצור בעצמה ולא יהיה ראוי לבית מים. וצריכה גם להסיר צואת החוטם.

ל ש"ך: וכל זה אינו מעכב בדיעבד⁸⁸.

סעיף מד | שערות דבוקות

רמב"ם: שערה או שתיים הדבוקות בראשן למכה, או שתי שערות שראשן דבוק בטיט או בלכלוך, וכן שתי שערות בריסי עיניה שניקבו בריסי עיניה למעלה, וכן למעלה וניקבו למטה, הרי אלו חוצצים⁸⁹.

כך פוסק שו"ע.

⁸⁷ וכן הביא את הב"ח בסדרי טהרה (ס"ק נג). אך בלחם ושמלה (שמלה ס"ק לט) חלק וסבר כשו"ע מאחר והרמב"ם והראב"ד והרא"ש ורי"ו גורסים כגירסת הר"ח. ובמסגרת השלחן (הספרדי) גם החמיר, אך אם כבר שמשה כתב שלא תחזור לטבול. (הביאם באבני שהם (כאן)).

⁸⁸ והבין הסדרי טהרה (ס"ק פג) שכוונתו אף לצואת החוטם. וכן כתב ערוך השלחן (ס"ק פט). כתב הרמ"ע מפאנו (סימן קי): 'שאלת לפלוף יבש שבתוך החוטם מהו שיחוך בטבילה כדרך שחוצץ אפי' בתוך העין אם הוא יבש. תשובה: הכלל בחציצה שלא נתנה תורה למלאכי השרת, ומה שהוא חלל הגוף אפי' ראוי לביאת המים אינו צריך אלא במקום שדרכו להיות מתגלה לפעמים כגון תוך העין ובית הסתרים והקמטים, ונכון מאד ליזהר על שפת החוטם בפנים שלא יהא בו לפלוף יבש אבל בחלל הפנימי פשיטא שאינו מעכב, והמחמיר לא הקפיד אלא בצואת החוטם ואין צואה אלא יוצאה קצת לאפוקי הדבוקה בגובה החוטם או בחללו בפנים שאינה יוצאה עדיין, ובפ"ק דקדושין כ"ה ע"א ילפינן מדכתיב ורחץ בשרו במים מה בשרו מאבראי אף כל מאבראי, ובכל מקום שאין דרכו להגלות לעולם אפי' ראוי לא בעינן שאין שום אדם מקפיד עליו ועוד מה שהוא לגמרי מן החלל לאו בקפידה תליא מילתא אלא כל עיקר אינו טעון ביאת מים'.

וכתב האבני שהם (כאן) על פי דברי החכמת אדם (קט, יז, שהשווה בין הרמ"א לרמ"ע הנ"ל) שיש שלושה חילוקים: צואה הנראית מבחוץ, מעכבת אפילו בדיעבד. צואה בחלל הפנימי הקרוב לחוץ, אך אינו נראה מבחוץ, יש להסירה לכתחילה, אך אינה מעכבת בדיעבד (אפילו יבשה). צואה בחלל הפנימי, אין להחמיר בזה אפילו לכתחילה.

⁸⁹ יש להבין מדוע בדיבוק למכה כתב ששערה אחת חוצצת, ובדיבוק של השערות לעצמן כתב שתיים. באבני שהם ביאר לפי החדרי דיעה שבדיבוק למכה מקפידים כבר בשערה אחת, אך בדיבוק שערות זו לזו אין קפידה אלא משתי שערות ומעלה כנזכר בסעיף ה'.

סעיף מה | עפר ברגלים

הברייתא אומרת (שם, א) שאם טבל באבק שברגליו, עלתה לו טבילה. [גירסת הר"ש: לא עלתה לו טבילה, ואם שפשף או שטבל בחמין עלתה לו טבילה].
במשנה במקוואות (ט, ב) שנינו שאין לטבול באבק שברגליו.

◀ **רמב"ם:** לא תטבול בעפר שברגליה, ואם טבלה אינו חוצץ.

Ⓢ כך פוסק שו"ע (אך כתב שיש מי שאומר שלא עלתה לה טבילה).

◀ **ר"ש:** אם טבלה בחמים או שפשפה, עלתה לה טבילה בדיעבד, ואם לא, לא עלתה לה בדיעבד. (משום שהמים ממחים את האבק ונעשה טיט שחוצץ).

א. אבקה שמניחים על השיער לנוי, אף שאינו חוצץ לתפילין (דהוי לנוי ומגופו של שיער), מכל מקום אין להתיר לטבול עימה, משום שבכניסתה למים אין נוי בזה יותר. ועוד שזה דומה לאבק שברגלים, ואף הרמב"ם יודה כאן לאסור (פני אריה).

סעיף מז | טבילה בבגדים

הגמרא בביצה אומרת (יח ע"א) שנידה יכולה להערים ולטבול עם בגדיה (וכך לא יהיה ניכר שמטבילה את בגדיה ביו"ט (עיי"ש בגמרא)).

רמב"ם ורא"ש: אם טבלה עם בגדים עלתה לה טבילה.

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

א. מותר לטבול דווקא בבגדים רפויים, אך לא בבגדים מהודקים וכן כתב הראב"ן⁹⁰ (ש"ך).

סעיף מז | כינים שעל הגוף והשיער

רוקח: כינים הדבוקים בבשר בחוזק, ונושכים בעור, צריך להסירם, אך אם אי אפשר אינם חוצצים (כדין טיט שתחת הציפורן או בצק מועט שאינו חוצץ בנטילת ידיים ורק בטבילה מחמירים בו).

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

Ⓢ **ש"ך:** משמע שאם לא הסירה חוצץ אפילו בדיעבד, כיוון שיכולה להסירן.

א. אמנם כינים קטנות מתות, הדבוקות בשיער, חוצצות ויש להסירן (חמודי דניאל).

סעיף מח | כוונה בטבילה

הגמרא אומרת (חולין לא ע"א) שנידה שנאנסה וטבלה, לדעת רב עלתה לה טבילה לבעלה אך לא לתרומה, ולדעת רבי יוחנן לא עלתה לה טבילה. הגמרא מקשה על רב, מדוע הקלו במקום כרת והחמירו במקום מיתה (תרומה), ומיישבת, שנידה זו טבילת חולין שאינה צריכה כוונה, ותרומה צריכה כוונה לטבילה, וכמו ששנינו במשנה במקוואות, שחולין אינם צריכים כוונה.

⁹⁰ וכתב **ערוך השלחן** (ס"ק צא) שיש להקפיד שהבגד לא יהיה מהודק על הגוף אפילו במקום אחד. ובימינו הדבר תלוי, כיוון שיש בגדי ים וכדומה שמיוצרים בהידוק על הגוף ובזה לא עלתה להם טבילה (כ"כ **שבט הלוי** (כאן) ו**מנחת יצחק** (ד), לה) ו**טהרת הבית** (חלק ג, משמרת הטהרה נה)) ויש שאינם חוצצים, ונראה שכוונתם לבגדים שאינם מיוצרים בהידוק, או שיכולה להרפות אותם בעודה במים, ובזה ייתכן ועלתה לה טבילה (**באגרות משה** (אבן העזר ד, כג, ב) כתב שעלתה לה טבילה, ובאבני שהם כתב כך לבאר את העניין למעשה).

נחלקו התנאים בשחיטה ללא כוונה, לדעת חכמים צריך כוונה לחיתוך, ולרבי נתן לא צריך כוונה אפילו לחיתוך, ואם זרק סכין בכותל ושחט, השחיטה כשרה. וקיי"ל כרבי נתן. הגמרא מבארת שנידה שנאנסה לפי רבי נתן הכוונה לנידה שנפלה למים ללא כוונה, ולדעת חכמים הכוונה שנכנסה למים על מנת להתקרר בהם, אך אם חברתה דחפתה, כוונת חברתה מועילה לה⁹¹.

◀ **ר"ח, רמב"ם ור"ן:** הלכה כרב, ואם ירדה להקר (וכן אם נפלה למים), עלתה לה טבילה לבעלה.

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

◀ **רשב"א, רוקח, הגהות אשר"י ורי"ו:** הלכה כרבי יוחנן ולא עלתה לה טבילה.

Ⓢ כך פוסק רמ"א להחמיר לכתחילה (כלומר, אם יכולה לחזור ולטבול (ב"ח וש"ר)).

Ⓢ ולא תברך על הטבילה (ב"ח וש"ר).

א. אם בעלה היה חולה וכיוונה בטבילה לשאר מיני קירבה ולא לתשמיש, עלתה לה טבילה⁹² (חמודי דניאל).

ב. אם חברתה כיוונה עבורה, עלתה לה טבילה, משום שכוונת חברתה עולה עבורה (ט"ז וש"ר).
Ⓢ **חמודי דניאל:** דווקא אישה, אך לא אישה⁹³.

❖ צניעות בטבילה

Ⓢ **רמ"א:** יש שכתבו שתהיה אישה צנועה בליל טבילתה, וכן נהגו הנשים להסתיר ליל טבילתן ולא ללכת במהומה ושלא ירגישו בה הבריות, והמפרסמת טבילה עליה הכותב אומר 'ארור שוכב עם כל בהמה'⁹⁴ (על פי הגמרא בעירובין נה ע"ב). ויש לנשים להזהר שכשיצאאות מהמקווה שיפגשו בחברתן, שמא יפגוש אותן דבר טמא או גוי. ואם פגע בה אחד מהדברים הללו, אם היא יראת שמים תחזור ותטבול⁹⁵ (שערי דורא, כלבו ורוקח).

א. ◀ **שערי דורא:** וכן אם פגעו בה כלב, חמור, סוס, חזיר, גוי, עם הארץ, מצורע וכיוצא בהם.

◀ **רוקח:** אם פגע בה סוס תעלה ותשמש, שכך תזכה ובניה יהיו עומדים בדיבורם, שומעים ומבינים, לומדים תורה ולא שוכחים, ממעטים בשינה, ולא עוד אלא שתהא אימתן מוטלת על הבריות.

ב. **ש"ך (על פי הגמרא בפסחים):** הפוגע באישה העולה מהטבילה, אם שימש הוא מיטתו ראשון, אוחזתו רוח זנונים, ואם היא משמשת ראשונה אוחזתה רוח זנונים. ולכן יאמר 'שופך בוז על נדיבים ויתעם בתהו לא דרך' (תהלים קז, מ) וכן 'שופך בוז על נדיבים ומזיח אפיקים ריפה' (איוב יב, יא)⁹⁶.

⁹¹ וכתב **החת"ס** (בחידושים שם ע"ב) בביאור טעם הדין: 'מ"מ עיקר קפידא דקרא אכוונת המטביל ולא אהטובל עצמו דהרי המטביל כלים או קטנים אפי' בני יומן ע"כ אהמטביל קפידן ולא אהטובל'.

⁹² אולם כתב **בדרכי טהרה** (יח הערה א) שלא תברך על טבילה זו.

⁹³ והקשו האחרונים מאי שנא. וכתב **באבני שהם** (כאן) בשם **לבושי עז**, שכעת התגלה כת"י של החמודי דניאל, ושם מבואר שכוונתו להמשך דברי הרמ"א שכתב שיזהרו הנשים שיפגעו בהן חברתן. ועל זה כתב דווקא אישה ולא איש. ⁹⁴ כל זה כשמפרסמת הטבילה ללא צורך, אך כשיש צורך בזה, או שבעל כרחיה יבינו שליל טבילתה, לא תדחה הטבילה משום כך (טהרת הבית טו, ו) **שבט הלוי** (ה', קיח אות ב).

⁹⁵ בימינו דין זה אינו מצוי משום שפוגעת בבלגית העומדת על הטבילה (שבט הלוי (שיעורים כאן)).

⁹⁶ חשש זה שייך אף כשפוגעת בה חברתה (אבני שהם (כאן)). והנה הקשו הראשונים ממעשה דר"י יתיב אשערי טבילה. ויישבו בכמה אופנים, **תוספות** מיישב בשלושה אופנים: א. ההקפדה דוקא בשעה שעולה מהמקווה ולא אחר כך. ב. יש חילוק בין פוגע בה לבין היושב בקבע. ג. רבי יוחנן היה אומר את הפסוק. **והריטב"א** (חידושים בב"מ) יישב ששאני

ג. הטלת חמין למקווה (הזכירו הרמ"א):

◀ **ר"ת ומרדכי:** אסור להטיל מים חמים למקווה.

Ⓢ כך פוסק **שו"ע** (סוף סימן רא)⁹⁷.

◀ **הגהות מרדכי בשם ראבי"ה וריב"א:** מותר להטיל מים חמים למקווה.

Ⓢ **רמ"א:** ויש מקילים, ויש להחמיר אם לא במקום שנהגו להקל, אך אין מוחים במקילים (בנימין זאב).

ד. רחיצה לאחר המקווה (הזכירו הרמ"א):

◀ **או"ז ורבינו שב"ט:** אסור לרחוץ לאחר הטבילה (שמא יחשבו שהרחיצה מטהרת), ואם רחצה לא עלתה לה טבי לה.

Ⓢ כך פוסק **רמ"א** (והתיר להכנס למקווה חם לאחר הטבילה).

◀ **ראבי"ה⁹⁸, מהר"ם, אגור, רי"ד, מרדכי ופסקי תוספות:** מותר לרחוץ לאחר הטבילה.

Ⓢ כך פוסק **שו"ע** (מכך שהשמיט דין זה⁹⁹).

ר"י שיצרו היה מסור בידו. מדברי הריטב"א מוכח שאין זה עניין סגולי אלא חשש מפני יצר הרע. ולפי זה דווקא מי שיודע שחוזרת מהמקווה או שרואה אותה עולה מהמים יש לו לחוש, אך בסתמא, לא. ובפוסקים אין שום אזהרה שתלך מיד לביתה ולא תסתכל ימין ושמאל, וכנראה שסמכו על תירוצו הראשון של תוספות וכן על דברי הריטב"א (שם). ואף מצד הסגולות נראה מדברי **שבט הלוי** (שיעורים כאן) שכיום עברו מהעולם ואין לחוש להם.
⁹⁷ אך גם בנות ספרד נהגו להקל בזה, וזאת על פי עדותו של רבי אלעזר בו ארחא, שהעיד שהאף הב"י התיר בזה בסוף ימיו משום שרבים המתירים ודעת המרדכי דעת יחיד היא. וכן פסקו פוסקים ספרדים נוספים להתיר בזה, עיין **טהרת הבית** (משמרת הטהרה, עמוד תקכד והלאה).

⁹⁸ **הראבי"ה** כתב שאין הטבילה נפסלת בכך, וקרוב הדבר שאף לכתחילה מותר.

⁹⁹ כך הבין בדעתו **ברב פעלים** (ד, טו). וכן נהגו בקרב קהילות הספרדים להתיר בזה, וכן כתבו פוסקים ספרדים רבים (עיין **יבי"א** (ח, י"ד ט)). והאשכנזים מחמירים בזה כפסק הרמ"א. אמנם כתב **בשבט הלוי** (ה, קכה) להתיר לה להתרחץ כשחזרה לביתה עוד לפני ששימשה עם בעלה, כיוון שנוגע בה והועילה הטבילה. ועוד פשוט לו להתיר רחיצה לסיבת כללך מדבר אחר וכדומה, שלא אסרו אלא כשרוחצת ללא סיבה.

סימן קצט | בדיקת בית הסתרים ודיני חפיפה בשבת וחול

סעיף א | עיון וחפיפה

הברייטא אומרת (בבא קמא פב ע"א) אומרת שאחת מעשר תקנות עזרא הייתה שתהא אישה חופפת וטובלת. ומקשה הגמרא, הרי הדבר מחויב מהתורה שנאמר: "ורחץ את בשרו במים", שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין המים. ומבאר הגמרא: מהתורה צריך עיון שמא נקשר (השער) או שיש דבר מאוס החוצץ. ובא עזרא ותיקן חפיפה (רש"י: במסרק, להרחקה דמילתא).

◀ **רבינו שמעיה (בשם רש"י):** חפיפה היא רחיצת כל הגוף במים, אפילו במקום בו אין שער (אך ודאי שגם במקום שער (ב"י)).

◀ **ר"ת (וכן נראה מרא"ש ותוספות) ורמב"ם:** חפיפה היא רחיצת שער הראש במים.

◀ **רמב"ן, רשב"א, ר"ן וראב"ן:** חפיפה היא רחיצה במים חמין בכל מקום שער שבה (וכן הבין הש"ך מדבריהם).

ל ונהגו בנות ישראל לרחוץ כל גופן במים, ולסרק שערן במסרק שמא יש בו קשרים: (תוספות, רא"ש, מרדכי, סמ"ג, רשב"א ור"ן).

ש"ע: צריכה לסרוק שערה יפה במסרק, ולעיין בעצמה ובבשרה, ובודקת כל גופה סמוך לטבילה, ותחוף כל גופה ותשטוף במים חמים בשעת חפיפת גופה ושערה.

ל ש"ך: ובימינו נהגו הנשים לסרוק שער ראשן, ואת שאר השער לפספס בידן יפה יפה.

א. חפיפה במקום עיון:

◀ **ט"ז:** ע"י השטיפה והרחיצה יוצאת ידי חובת עיון מהתורה (וכן ביאר כוונת השו"ע).

◀ **סדרי טהרה:** מלשון השו"ע משמע שצריכה לעיין בנפרד מהחפיפה, ויכולה לעשות זאת בזמן החפיפה.

ב. המסופקת אם עיינה או חפפה:

◀ **נוב"י:** המסופקת אם עיינה, הוי ספיקא דאורייתא וצריכה טבילה שנית. והמסופקת אם חפפה, אף שהוי ספק דרבנן, צריכה טבילה שניה (כיוון דאיתחזיק איסורא, ועוד שהוי דבר שיש לו מתירים). אלא שיש צד להקל שמסתמא עשתה כדרך רגילותה (כמו שכתב הט"ז (בסימן סט, ס"ק כד) לענין המסופקת אם מלחה, שיש להקל משום 'סירכא נקט ואתא', וכדין קריאת שמע).

◀ **פת"ש:** משמע שהנוב"י התיר אף כשמסופקת אם עיינה, אך אין להתיר בכך (משום שהש"ך השיג על הט"ז על ההשוואה לקריאת שמע, ואף במסופקת אם סירקה נראה שתצטרך טבילה שנית. ובכל מקרה נראה שבעיון אין להתיר שאולי אף הט"ז לא התיר באיסורי תורה).

¹ נראה שגם לדבריהם הכוונה למים חמים דווקא, למרות שלא הזכירו זאת בדבריהם מפורש, שכן בגמרא מוזכר דוקא במים חמים, כדלקמן בסעיף ב.

ויש לעיין בדברי הרא"ש, התוספות והרמב"ם האם חפיפה היא דווקא בשיער הראש או בכל מקום שיער שבגופה, כיוון שמלשון הרא"ש שהביא את ר"ת (הסובר שדווקא בשיער הראש הוי מהתורה), נראה שהוא הדין לשאר מקומות שבגוף, אך הבית יוסף כתב שנראה שהתוספות והרא"ש הסכים לדברי ר"ת. וייתכן שכוונתו שהסכימו עימו שלא כדברי רבינו שמעיה, אך לא שהם סוברים ממש כר"ת שחפיפה דווקא בשיער הראש. וכן ברמב"ם כתב סתם 'חופפת את שערה'.

² וכיוון שחפיפת כל הגוף אינה מעיקר הדין, נהגו להקל בה בכמה דברים, כגון להרחיק מהטבילה בשעת הצורך כדלקמן בהמשך הסימן.

❖ הדחת בית הקמטים (תקנת חכמים)

רבא אומר (סו ע"א) שלעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא האישה מדיחה בית קמטיה במים (בית השחי ובית הסתרים³ (רש"י)).

מהרי"ק: תדיח דווקא במים, משום ששאר משקים כמו יין וכדו' משאירים כתם וחוצץ.

☞ **שו"ע:** צריכה להדיח בית קמטיה במים (**רמ"א:** ולא בשאר משקים).

☞ **חמודי דניאל:** ובשאר הגוף מותר להדיח בשאר משקים.

סעיף ב | חפיפה במים חמים

אמימר אומר בשם רבא (סו ע"ב) שאישה לא תחוף אלא במים חמים, אבל לא בצונן, ואפילו בחמי חמה (עיין לקמן). ומבארת הגמרא שבצוננים לא משום שהם 'משרו מיזיא'.

☞ **רש"י:** מים קרים מקשים את השיער ואין הלכלוך יורד ממנו.

☞ **רמב"ם וטור:** מים קרים מקבצים את השער ונעשים בו קשרים.

☞ **שו"ע:** חפיפה שבמקום שיער, לא תהיה במים קרים לפי שמסבכים את השיער.

☞ **מהרי"ק ושו"ך:** בדיעבד אם חפפה במים קרים, עלתה לה חפיפה ויכולה לטבול כף.

❖ חמי חמה

☞ **ר"ח:** אין לשטוף גם במים שהתחממו מהשמש (ואפילו בחמי חמה – מוסב על 'לא בצונן').

☞ **רא"ש, רמב"ם, רשב"א וטור:** מותר לחוף במים שהתחממו מהשמש (ואפילו בחמי חמה – מוסב על 'אלא במים חמים').

☞ כך פוסק **שו"ע**.

❖ חפיפה בעזרת חומרי ניקוי

רבא אומר (שם) שאישה לא תחוף בנתר משום שהוא מקטף (מנתק את השיער ומבלבלו וחוצץ), ולא באהל משום שהוא מסרך (מדביק את השיער).

טור: וכן בשאר חומרים המסבכים את השיער.

☞ כך פוסק **שו"ע**.

³ **בטור** כתב בית קמטיה ובית הסתרים, **והב"י** הקשה שזה היינו הך. והדרכי משה יישב שהטור כתב כדברי היראים שהביאם כדברים שונים. **והט"ז** הוסיף שכן משמע בברייתא האומרת 'בית הקמטים ובית הסתרים', ותמה מדוע הב"י לא הקשה מהברייתא. **והש"ך** ביאר שהב"י ידע מהברייתא, אלא שבברייתא ניתן לבאר שזה היינו הך, אך על הטור הקשה, מדוע הטור שהוא פוסק, נקט לשון שאינה מדויקת.

⁴ אך יש שהחמירו להתיר רק אם טבלה כבר (**שבט הלוי** (שיעורים כאן)). **ובאבני שהם** (כאן) כתב לחוש לכתחילה לדברי המחמירים, אך אם בדקה עצמה וראתה ששערה אינו קשור, עלתה לה טבילה. (ואם לא בדקה, אפשר שלא עלתה לה טבילה, ותטבול שוב בלא ברכה).

⁵ **שימוש בסבון:** מהש"ך משמע שסבון אינו בכלל דברים המסבכים, **והחיד"א** (ברכי יוסף כאן) כתב שאף בזה כל המוסיפה גורעת, מפני שבריבוי הסבון השערות נדבקות זו לזו. ובימינו צריכות להקפיד להוריד את כל שאריות השמפו ע"י מים חמים. ויכולות להשתמש במרכך (ואני שמעתי שהדבר טוב, כיוון שהוא מונע מקשרים בשיער), אלא שלא יהיה עם שומניות או מגל' שמשאיר שכבה דקה על השיער. (עיין **אבני שהם**).

רמ"א (על פי מהרי"ק): בדיעבד אם חפפה בהם, ובדקה שלא נקשרו או הסתבכו השערות, שפיר דמי.

ל נחלקו האחרונים האם לאחר בדיקה מותר לכתחילה לחוף בחומרים אלה:

◀ **לבוש:** אם בדקה והשער לא נקשר ולא מסתבך, מותרת לחוף כך לכתחילה.

◀ **ש"ך:** אסור לחוף לכתחילה בחומרים אלה, ורק בדיעבד עלתה לה חפיפה.

❖ חפיפה בשאר חומרים

טור: לא תחוף גם בשאר הדברים המסבכים את השיער.

נכך פוסק שו"ע.

רמ"א (על פי מהרי"ק): אך בדיעבד אם חפפה בהם וראתה שלא נשרו או נקשרו שערותיה, מותר.

ואישה שציוו אותה הרופאים שלא תשטוף עצמה במים, תשאל את הרופאים אם היין מסבך את השערות, ואם אינם בקיאים תנסה בעצמה (שלוש פעמים), ואם אינו מסבך, תחוף בו (מהרי"ק⁶).

ל **ש"ך:** ואינה יכולה לבדוק בעצמה, כיוון שטבע השערות של בני אדם שונה זה מזה.

סעיף ג | זמן החפיפה

רבין שלח באגרת (סח"ע"א) שאישה לא תחוף בערב שבת ותטבול במוצאי שבת. ותמה על עצמך היאך חופפת ביום וטובלת בלילה, הרי צריך לסמוך את החפיפה לטבילה ואינה סומכת (כלומר, בקושי התיירו להרחיק את החפיפה מהטבילה שיעור מועט כזה, כל שכן שיעור מרובה (עיין רש"י)). להלכה הגמרא מסיקה שחופפת ביום וטובלת בלילה, ומאידך מסיקה שצריכה לחוף דווקא בלילה. ומבארת: הא דאפשר הא דלא אפשר.

הראשונים חולקים בביאור הגמרא ומסקנתה:

◀ **רש"י, תוספות, תרומה, מרדכי וסמ"ג:** לכתחילה צריכה לחוף ביום, אך לא תחוף בלילה לכתחילה משום שמהומה לביתה (ממהרת, ואינה חופפת כראוי). ורק כשאינה יכולה לחוף ביום, כגון במוצאי שבת, תחוף בלילה.

⁶ אמנם במהרי"ק משמע שעדיף שתנסה בעצמה לפני שתשאל את הרופאים, והרמ"א הפך את הסדר, וזה חידוש שעדיף להאמין לרופאים משאר שתבדוק בעצמה. ועמד על זה בשבט הלוי (שיעורים כאן). ועיין בסימן קפז סעיף ח לגבי נאמנות הרופאים, ושם בהערה הבאנו מדברי **שבט הלוי** (בשיעורים שם) שביאר שיש מהאחרונים שפקפקו באמון הרופאים, וזאת משום שאמרו דבריהם בהשערה ולא בידיעה (כבימינו ברוב הדברים). ואולי לפי"ז ניתן לומר שהרמ"א סבר שהמהרי"ק סבר שעדיף שתנסה בעצמה קודם, משום שהרופאים בזמנו לא ידעו האם דרכו של יין לסבך, ואמרו דבריהם כהשערה, ולכן לא סמך עליהם לכתחילה. אך הרמ"א ידע שהרופאים בזמנו בקיאים ועדיף לשאול אותם מאשר לנסות בעצמה.

עוד כתב כאן הש"ך שאין תועלת שיבדקו עבור כל הנשים וכל אישה צריכה לבדוק משום שיש שינוי בין אישה לאישה בזה. (ולע"ד יש להעיר, שהרי רופאים אינם יודעים אלא לפי נסיונם אצל מכלול בני אדם, ולא מה דרך השיער של פלוני ואלמוני, וא"כ כיצד תועיל שאלה אצל רופאים לפי דרכו של הש"ך? אילולא דמסתפינא הוזה אמינא שלרמ"א שהעדיף שאלת רופא, אה"נ אם ישאלו רופאים ויאמרו שיש אינו מסבך שיער מסוג מסוים, כל אישה שיש לה שיער מסוג זה יכולה לסמוך על זה בסתמא אלא אם כן יודעת שהיא שונה ושערה מסתבך. ואולי אף הש"ך יודה בזה, ועוד צ"ע).

⁷ כך רש"י סובר לעיקר הדין ולמעשה. אך שאר הראשונים כתבו כך רק מעיקר הדין, אך למעשה כתבו שתתחיל ביום ותגמור בלילה, כמובא להלן.

כך פוסק ש"ך, אלא שלדינא המנהג הנכון שתתחיל ביום ותגמור בלילה (ועיין בסעיף הבא לעניין מוצאי שבת).

◀ **שאלות, רמב"ם, רי"ף ורשב"א:** לכתחילה צריכה לחוף בלילה, ורק בשעת דחק יכולה לחוף ביום, כגון כשטובלת בליל שבת.

ל **תוספות, רא"ש, תרומה, מרדכי, סמ"ג:** נוהגים שתכנס בעוד יום, ותאריך בחפיפה עד חשיכה. ומנהג כשר שאע"פ שחפפה, תיקח עימה מסרק לבית הטבילה ותסרק שם שיערה (רא"ש).

ו **שו"ע:** חפיפה צריכה להיות לכתחילה סמוך לטבילה⁸. והמנהג הכשר שתתחיל מבעוד יום ותעסוק בחפיפה עד חשיכה. ועוד מנהג כשר שתיקח עמה מסרק לבית הטבילה ותסרוק שיערה שם (ובימינו עושות הכל בבית הסמוך למקווה, ומנהג כשר הוא (ש"ך)).

רמ"א: בשעת דחק שאינה יכולה לחוף ביום או בלילה, יכולה לחוף, ובלבד שתחוף כראוי.

א. גם כשאינה יכולה לחוף בלילה, צריכה להקפיד שהעיון יהיה בלילה דווקא סמוך לטבילה, ועיין בסעיף ו (ט"ז).

ב. נהגו הנשים להתחיל את החפיפה בלילה ולעשותה לפחות שעה, ובכך יוצאים גם לדעת רש"י (מהרש"ל וש"ך).

סעיף ד | טבילה במוצאי שבת

◀ **בית יוסף:** תחוף במוצאי שבת אף לדעת רש"י.

ו **כך פוסק שו"ע.**

◀ **טור:** אישה שצריכה לטבול במוצאי שבת, תחוף מעט ביום שישי ומעט במוצאי שבת.

ו **כך פוסק רמ"א**¹⁰.

ל **ש"ך:** צריכה לעשות כן מעיקר הדין כיוון שהלכה כרש"י, נהגו שלעולם תחוף ביום וגם בלילה.

סעיף ה | טבילה בליל שבת

טור וב"י: אם טבילתה בליל שבת, תחוף בערב שבת לכו"ע¹¹.

ו **כך פוסק שו"ע.**

⁸ וכתב הגר"א שמעיקר הדין פסק כדעת השאלות אלא כדי לצאת ידי דעת רש"י, כתב שנכון וכו'.

⁹ כתב הגר"א שמקור דברי הרמ"א ברמב"ם שכתב שבכל מקרה דחק ניתן להקל לחוף ביום (כפי דעתו שהעיקר כשאלות), ולא רק במציאות של שבת ומוצאי שבת. ונתן הש"ך דוגמא לדברי הרמ"א מהב"י, כגון שהגויים אוסרים להדליק אש בלילה ואינה יכולה לחמם מים. וכן שאר סוגי האונס.

¹⁰ וכתב הט"ז שנראה שאף השאלות מודה בזה, כיוון שעשתה חפיפה בערב שבת, יכולה היא להצטרף לחפיפה שבמוצאי שבת (שמספיק שתעשה חפיפה מועטת). [ולפי מה שהתבאר בהערה לעיל בשם הגר"א ששו"ע פסק מעיקר הדין כשאלות, יוצא לפי הט"ז שאף הוא מודה לדברי הרמ"א כאן שמספיק חפיפה מועטת במוצ"ש].

¹¹ בטור כתב ד' לה בחפיפת היום, והיינו שאף לשאלות שצריך חפיפה דווקא בלילה, כאן סגי ביום. והקשה בב"י שכן לעיל (על סעיף ד) כתב הטור רבותא שאם חלה טבילתה במוצ"ש די לה בחפיפת הלילה, וכיצד נקט פעם לרש"י ופעם לשאלות. ויישב בב"י שהטור נקט שהעיקר שתעשה את החפיפה ביום חול, אלא שבכל מציאות יש רבותא בכך לאחד מהראשונים ואילו לשני הדבר פשוט. בשו"ע לא דן בכל זה אלא פסק את הדברים בפשטם.

סעיף ו | טבילה במוצ"ש שהוא יו"ט

הקדמה קצרה

- א. כפי שהתבאר בסעיפים הקודמים, נחלקו הראשונים בביאור הגמרא בדף סח ע"א האם עדיף שתחוף דווקא ביום ולא בלילה (רש"י) או שעדיף שתחוף בלילה ולא ביום (שאליתות).
- ב. בדף סז ע"ב הגמרא פוסקת שכאשר שבת ויו"ט חלים בסמיכות, יכולה להקדים את הטבילה לפני השבת או היו"ט, אך כאשר מדובר בשני יו"ט חלים בסמיכות לשבת, תחוף במוצאי השבת או החג, משום שיש מרחק גדול מידי בין החפיפה לטבילה (על פי רש"י).
- ג. לפי ביאור השאלות שלכתחילה יש לחוף בלילה, ורק מחוסר ברירה ביום, מובן שאין סתירה בין פסקי הגמרא (שבשתי הגמרות מבואר שעדיף שתחוף ביום שישי כשאי אפשר). אך לדעת רש"י שלעולם עדיף שתחוף במוצאי שבת, לכאורה נמצאו פסקי הגמרא סותרים זה את זה (בדף סז משמע שתחוף ביום שישי, ובדף סח משמע שתחוף במוצאי שבת).
- ד. משום קושיא זו תוספות מבארים (בדעת רש"י) שהסוגיא בדף סז עוסקת כאשר טבילתה חלה בשבת עצמה (ולא במוצ"ש) כשחל יו"ט ביום שישי, ובזה פסקה שתחוף בערב שבת, הגם שיש הפסק של יומיים, ורק כאשר חלה הטבילה במוצ"ש שהוא חול תחוף אז. וכן ביארו עוד ראשונים.
- ה. אמנם לדעת הרמב"ם (והרא"ש בדעת רש"י) אכן פסקי הגמרא אינם עולים בקנה אחד, ואין לדחות את החפיפה מעבר ליום אחד בכל אופן.

רב הונא (סז ע"ב) אומר שניתן להרחיק את החפיפה מהטבילה כמה ימים, כמו שמרחיקה את החפיפה מהטבילה בשבת שחל יו"ט סמוך לה, או שני ימים טובים הסמוכים לה. רב חסדא חולק וסובר שאין להרחיק את החפיפה מהטבילה שבאמצע השבוע. אך כשחל יו"ט או שני ימים טובים בסמיכות לשבת, מותר להרחיק. ורב יימר סובר שאם חלו שני ימים טובים בסמיכות לשבת, לא תחוף בערב שבת משום שזה הרבה מדי זמן. הגמרא פוסקת שהלכה כרב חסדא וכמו שביארו רב יימר.

◀ **ר"ת¹², [רש"י ושאלות (לפי תוספות)] רשב"א, ר"ן¹⁴ וטור:** כאשר הטבילה חלה בליל שבת שלאחר יו"ט או שני ימים טובים, תחוף בערב החג.
 כן פוסק שו"ע.

ל **ט"ז (על פי הדישה):** ותרחץ קמטיה וסתירה ביו"ט לפני השבת.

◀ **[רש"י לפי הרא"ש] ורי"ו:** כאשר חלה הטבילה בליל שבת שלאחר יו"ט תדחה את הטבילה, משום שאין לדחות את הטבילה זמן רב כל כך¹⁵.

¹² דעת רבינו תם לבאר את הגמרא בדף סח ע"א, 'הא דאפשר וכו', שאין היא עוסקת בהתר טבילה ביום או בלילה, אלא 'אפשר' מדובר בטבילה שחלה במוצאי שבת, שאז תחוף בלילה של מוצאי שבת. ו'אי אפשר' מדובר על טבילה במוצ"ש שחל בו יו"ט, שאז אינה יכולה לחוף אז ותחוף ביום שישי. ולגופו של עניין ר"ת סובר כדעת הרשב"א ודעימיה.

¹³ ובכך אין סתירה בין פסק הגמרא כאן שתחוף ביום שישי ובין הגמרא לעיל שפסקה שתחוף בלילה. עיין בהקדמה לסעיף.

¹⁴ וכתב הר"ן שביאור זה נכון בין לדעת הר"ף (שסובר כשאלות) ובין לדעת רש"י.

¹⁵ לדעתם (וכן לדעת הרמב"ם לקמן) פסקי הגמרא סותרים זה את זה, וכתב הב"י שלכן הטור לא סבר כדעת הרא"ש כאן, משום שדוחק לבאר כך את הגמרא.

◀ **רמב"ם (לפי הב"י):** כאשר הטבילה חלה בליל שבת שלאחר שני ימים טובים, תדחה את טבילתה.

❖ **מה תעשה מהחפיפה עד הטבילה**

◀ **רא"ש (לדעת ר"ת ודעימיה) סמ"ג, תרומה¹⁶ וטור:** מנהג הנשים להזהר מלתת לבניהם תבשיל ומלהתעסק בדברים החוצצים¹⁷. ומחממות קיתון של מים להדיח בית הקמטים (כבית הלל שהתירו לחמם מים ביו"ט לצורך רחיצת חלק מהגוף). וגם קושרות שערן לאחר החפיפה כדי שלא יקשר או יתלכלך.

Ⓢ **רמ"א:** תזהר בימים שבנתיים מכל טינופת ושלא ידבק בה תבשילים או מנתינתה לילדיה, אם אפשר להזהר, אם הם נדבקים. ואם א"א להזהר, אין לחוש, ותרחץ ידיה כל פעם שלא תבוא לידי חציצה.

Ⓛ **ט"ז וש"ך:** אף הטור מודה שתעיין בשעת הטבילה (אלא שחשש שלא תעיין יפה ותסמוך על העיון הראשון, לכן כתב שתזהר מדברים החוצצים).

◀ **ראב"ד ורשב"א:** תקשור שערוֹתיה שלא יסתבכו (ויהיו בהם קשרים שלא תוכל להתירם (ב"י)).

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

❖ **הטבילה עצמה**

כנזכר בסעיף א, מהתורה צריכה אישה לעיין בגופה לפני הטבילה, ומתקנת עזרא תחוף שער. וביארו הראשונים (ר"ן והביאו הש"ך) שמשום כך הקלו להרחיק את החפיפה מהטבילה, אך לא הקלו בעיון, והצריכו שיהיה סמוך לטבילה.

רשב"א ור"ן: בטבילה החלה במוצ"ש שחל בו יו"ט, תעיין בגופה, שאם לא כן לא תעלה לה טבילה. ואם חל יו"ט ביום שישי, יכולה לחמם קיתון של מים להדיח קמטיה (אך לא כל הגוף (טור, ב"י וש"ך)).

Ⓛ ותנקר ותחוף פיה היטב מפני המאכלים שאכלה, שלא ישארו פירוֹרי ובשר בין שיניה (סמ"ג ותרומה).

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

Ⓛ **ש"ך:** יכולה לרחוף אף בשבת, בחמין שהוחמו מערב שבת, כל עוד אינה רוחצת כל גופה.

א. רחיצה בשבת בתחילת שבעה נקיים:

◀ **משאת בנימין:** אישה שרוצה לרחוף עצמה כדי להפסיק בטהרה, אם זה שבת או יו"ט, או תשעה באב או יו"כ, תציע ותלבש בגדים כרגיל, אלא שתרחץ אותו מקום ובין ירכותיה

¹⁶ מדברי **התרומה והסמ"ג** משמע שאי אפשר להזהר בזה לחלוטין, ומשמע **מהב"י** שלדעתם צריכה מהדין לעיין שוב לפני הטבילה עצמה. (ולכאורה אפשר שגם דעת הרא"ש כן לרווחא דמילתא, ואין כוונתו אלא שמספיק זהירות בזה, אך ודאי שיותר טוב שגם תעיין).

¹⁷ **הבית יוסף** הקשה על מנהג זה כמה קושיות: א. הרי הדבר בלתי אפשרי להשמר, ובטח תיגע ולא אדעתא. ב. זו חומרא המביאה לידי קולא, שנשים יסמכו על החפיפה שלפני השבת ולא יעיינו, ויצא שלא יצאו ידי חובה כלל. וכתב לבאר שנהגו כן לפי הדיעה שעיון אינו מהתורה (כדמשמע מדברי הטור בתחילת הסימן. ולכאורה צ"ע) או שנהגו כך משום שהנשים מצרפות את העיון והחפיפה יחד, ועכשיו שלא יוכלו לחפוף ישכחו לעיין ולא תעלה להן טבילה, ולכן הנהיגו שיעשו חפיפה מע"ש ותזהר. או שחששו שמא יבדקו ויבואו גם לחפוף ולעבור על איסור (אך דחה דרך זו, משום שזו גזירה רחוקה). ומכל מקום לא קיבל ביאורים אלה משום שעדיין יש חשש שיזלזלו בבדיקה הסמוכה לטבילה, ואף אם עיון אינו מהתורה, מכל מקום אי אפשר להזהר שלא לגעת בשום דבר כל השבת.

בצונן או בחמים, [ובשבת יר"ט יכולה אף כל גופה בצונן]. ורק בחמין שהוחמו מערב שבת (ותזהר מאיסור סחיטה). **ויש שנהגו** שלא לעשות הפסק טהרה אז, ואפשר שנהגו כך משום שלא ידעו להזהר בין חמין שהוחמו בשבת או מע"ש. ובמקום שנהגו להחמיר יחמירו, ובמקום שלא יכולים להקל ולעשות כנזכר.

◀ **ש"ך:** אלה שהחמירו, נהגו כך משום שהטבילה תחול גם במוצאי שבת והיו צריכים להרחיק את החפיפה מהטבילה. (והראיה שהרי נהגו כך רק בהפסק שחל בשבת, אך לא בהפסק שחל ביר"ט).

סעיף ז | טבילה בבוקר שבת מפני פחד

◀ **רבינו משולם:** נשים הפוחדות לטבול בערב שבת, יכולות לחוף ביום שישי ולטבול בבוקר של שבת.

◀ **ר"ת (והביאווה הרבה ראשונים):** אין להקל שתי קולות, גם בסוך ביתה (מצד טבילה ביום שמיני) וגם להרחיק את החפיפה מהטבילה.

כך פוסק **שו"ע**.

סעיף ח | הרחיקה את החפיפה מהטבילה

◀ **רשב"א:** חפפה ועיינה עצמה וטבלה בערב, או ביום למחרת, עלתה לה טבילה בדיעבד.

כך פוסקים **טור ושו"ע**.

◀ **ר"ן:** אם הרחיקה את החפיפה והבדיקה הרבה מהטבילה, צריכה לטבול שנית.

❖ לא חפפה או לא עיינה כלל

ראב"ד ורשב"א: אם לא חפפה או לא עיינה כלל, לא עלתה לה טבילה אפילו בדיעבד, אפילו אם לאחר הטבילה בדקה עצמה ולא הייתה עליה חציצה. (שחוששים שמא הייתה חציצה ונפלה ממנה בעת שבדקה עצמה).

כך פוסקים **טור ושו"ע**.

סעיף ט | לא עיינה בבית הסתרים

ראב"ד: אם לא עיינה בבית הסתרים, עלתה לה טבילה בדיעבד.

כך פוסקים **טור ושו"ע**.

ל נחלקו בטעם הדין:

◀ **ט"ז:** משום שבבית הסתרים מסתמא יש פחות חציצות, לכן תולים להקל בו (אך מצד הדין חציצה מעכבת בו ככל שאר הגוף).

◀ **ש"ך (קצח, ס"ק לב):** משום שלא בעינן ביאת מים, אלא שיהיה ראוי לביאת מים¹⁸.

¹⁸ **סדרי טהרה:** כלומר, כמו שמצינו שהתורה הקילה שלא צריך ביאת מים ממש, כך גם חכמים הקלו, שהרי זה מיעוט המקפיד שחוצץ רק מדרבנן.

סעיף י | מצאה חציצה לאחר הטבילה

רבא אומר (סו ע"ב) שאם טבלה ובעלייתה מצאה עליה חציצה, אם החפיפה הייתה סמוכה לטבילה, עלתה לה טבילה, ואם הייתה רחוקה לא עלתה לה טבילה. לישנא בתרא אומרת שאם חפפה באותו יום של הטבילה, עלתה לה טבילה ואם ביום אחר, לא עלתה לה טבילה.

הגמרא מביאה נפק"מ: כאשר הטבילה לא הייתה סמוכה לטבילה (לל"ק צריך דווקא סמוך ולא עלתה לה, ולל"ב כיוון שזה באותו יום עלתה לה). [י"ג נפק"מ נוספת: כאשר החפיפה הייתה ביום סמוך ללילה (לל"ק הרי החפיפה הייתה בסמוך, ולל"ב הרי החפיפה הייתה ביום אחר)].

נחלקו הראשונים האם החפיפה הסמוכה לטבילה פוטרת מטבילה או מחפיפה שוב:
◀ רשב"א וטור: פוטרת מטבילה שוב.

Ⓢ כן פוסק שו"ע בסתמא.

◀ רמב"ם: פוטרת מחפיפה שוב, אך צריכה לטבול שוב בכל מקרה.

Ⓢ שו"ע מביא אף את דבריו.

Ⓢ וכך פוסק שב יעקב¹⁹ (הביאו הפת"ש).

א. צריך שגם החפיפה וגם העיון יהיו בתוך אותה עונה (לשר"ע), אך אם רק עינה, לא עלתה לה טבילה שמא לא עינה יפה יפה²⁰ (ר"ן ושו"ך).

❖ מהי חפיפה סמוכה

כנזכר, בגמרא הובאו שתי לישנות מתי החפיפה נחשבת לסמוכה לטבילה: ל"ק סוברת שצריך סמוכות ממש, ול"ב סוברת שצריך שתהיינה באותו יום (אותה עונה). הגמרא הביא נפק"מ כשחפיפה לא הייתה סמוכה לטבילה [ור"ף, ר"ן וב"י גרסו נפק"מ שניה: כשחפיפה הייתה ביום אחר אע"פ שהייתה בסמיכות²¹]. הראשונים נחלקו בפסיקת ההלכה (זוה תלוי בגירסא, איזו לישנא גורסים כל"ק ואיזו כל"ב, כיוון שהלכה בלישנא בתרא).

◀ רשב"א, רז"ה וטור: אם חפפה ועינה באותו יום (היינו אותה עונה) עלתה לה טבילה, ואם לא עלתה לה טבילה (כיוון שהאישה דעתה על היום והלילה, וכשזה באותו יום נזהרת יותר (רז"ה)).

Ⓢ כן פוסק שו"ע.

רמ"א (על הפינפק"מ השניה): אפילו אם החפיפה הייתה ביום, והטבילה בלילה, לא עלתה לה טבילה מאחר והיא הייתה ביום אחר²².

◀ רי"ף, ר"ן (וראב"ד לפי ב"י): אם חפפה ועינה סמוך לטבילה, עלתה לה טבילה.

¹⁹ וכן כתב בסדרי טהרה (ס"ק לא) והחכמת אדם כתב (קכ, טז) שאם יכולה בקל, תחזור לטבול שוב.

²⁰ והסדרי טהרה (ס"ק כט) תמה מדוע כתב הש"ך זאת כדבר מוסכם, שהרי מהרשב"א מוכח שבעיון הסמוך לטבילה סגי והוכיח שכן משמע מהרמב"ן (כשלא כדברי הר"ן). ולפי זה, אף שהפוסקים האשכנזים העתיקו דברי הש"ך (חכמת אדם, לחם ושמלה) מכל מקום, בני ספרד אינם צריכים לחזור כשעינה סמוך לטבילה (אבני שהם (כאן)).

²¹ נלע"ד שמי שלא גרס נפק"מ זו סובר שכיוון שהטבילה הייתה סמוך לחפיפה, אין השפעה למעבר של היום והלילה כאשר החפיפה סמוכה לטבילה. עולה מכך שאותו יום שנקטה הגמרא זה גבול למקסימום הזמן שניתן להחשיב את החפיפה כסמוכה (אך ודאי שפחות זמן מיום - עדיף, אף אם התחלף היום ללילה). ולמי שגרס נפק"מ זו נראה שהלישנות חלקו בעדיפות: האם עדיף התודעה של האישה (שהיא המעבר בין היום והלילה כמו שכתב הרז"ה) או הזמן שבפועל עבר (הרבה או מעט).

²² וביאור זה שייך אף לדעת השו"ע, שהרי הדיעה שהכל הולך אחר הסמיכות ממש, הביאה הש"ך. ולמעשה פסק באבני שהם (כאן) שלבני ספרד יש להקל כל עוד זה באותה עונה, אפילו הרבה זמן, והמחמירה תע"ב. (ובימינו הרבה נשים מתחילות ביום וגומרות בלילה ומיד טובלות, לכז"ע שפיר דמי).

ש"ך: יש להחמיר כשתי הדעות (שיהיה באותה עונה ובסמוך²³).

סעיף יא | התעסקה באותו מין לאחר הטבילה

הברייתא בחולין אומרת (י"ע"א) שאם טבל ועלה ומצא עליו חציצה, אפילו אם התעסק (לאחר הטבילה) באותו מין כל היום, לא עלתה לו טבילה, עד שיאמר 'ברי לי שלא הייתה חציצה זו בשעת הטבילה'.

הראשונים מקשים סתירה בין ברייתא זו לבין דברי רבא שאמר שעלתה לה טבילה אם חפפה בסמיכות לטבילה, ומיישבים בכמה אופנים:

◀ **תוספות (בתירוץ הראשון), רשב"א וטור (לפי ב"י):** אם מצאה חציצה לאחר הטבילה אינה צריכה לטבול, אם חפפה בסמיכות (דברי רבא), אך אם לא חפפה בסמיכות, צריכה לטבול שוב (הברייתא).

◀ **תוספות בשם ר"ת ור"י:** בטהרות החמירו ולא עלתה לה טבילה, אך לבעלה הקלו ועלתה לה טבילה.

ש"ע: במה דברים אמורים (שחזרת לטבול כשחפפה שלא באותה עונה (אחרונים)), כשלא התעסקה באותו מין אחר הטבילה, אך אם התעסקה אינה צריכה טבילה אחרת. ל' נחלקו האחרונים בביאור דעת ש"ע:

◀ **גר"א ובאר הגולה:** ש"ע פוסק להתיר אפילו כשהחפיפה לא הייתה סמוכה לטבילה (משום שהבין שר"ת ור"י התירו באישה לבעלה, והחמירו בטהרות, ופסק כמותם).

◀ **ש"ך:** ש"ע התיר רק כשאומרת ברי לי שלא הייתה חציצה בשעת טבילה²⁴ (להבנתו כל הראשונים מודים שאם החפיפה לא הייתה סמוכה, שלא עלתה לה טבילה).

◀ **רמב"ם, [רשב"א, תוספות, אגודה ומרדכי (להבנת הש"ך)]:** אם מצאה חציצה לאחר הטבילה צריכה טבילה שנית בכל מקרה (הברייתא), עד שתאמר ברי לי שלא הייתה החציצה בשעת הטבילה (ורבא עסק בדין חפיפה חוזרת).

כך פוסקים ב"ח וש"ך (וכנזכר, כך גם ביאר דעת הש"ע).

❖ לא חפפה והתעסקה

טור וש"ע: אם לא חפפה, אע"פ שהתעסקה באותו מין לאחר הטבילה, לא עלתה לה טבילה. ל' האחרונים מקשים, הרי אם לא חפפה כלל, כבר פסק בסעיף ח' שלא עלתה לה טבילה בכל מקרה. ויישבו בכמה אופנים:

◀ **פרישה:** נקטו 'התעסקה' רק משום הרישא של הסעיף, אך באמת בכל מקרה לא עולה לה טבילה.

²³ ובגדר סמוך, הביא באבני שהם (כאן) בשם המהרש"ם (בדעת תורה) שכתב בשם היראים שקבלה בידו סמוך הוא תוך שלוש שעות, ובתשובותיו (שו"א ומשיב קמא, קכט) כתב שזה דבר חדש, אך חזי לאיצטרופי כשחפפה בעונת הטבילה. ²⁴ אך בטהרת הבית (ג, עמוד רסט) כתב שאין דברי הש"ע סובלים פירושו של הש"ך. וכן כתב בלבושי עז (עמו' תקסח) שביאור זה בש"ע דחוק הוא. ומסיק בטהרת הבית, שכיוון שמוכח שגם הב"ח הבין כך בדעת הש"ע (וכן הבינו הגר"א ובאר הגולה) נקטינן כפשט דברי הש"ע (לבני ספרד).

◀ **ט"ז:** יש שלושה מצבים: א. חפפה באותה עונה - עלתה לה טבילה. ב. עברה עונה אחת מהחפיפה עד הטבילה - אם התעסקה אינה צריכה טבילה אחרת. ג. חפפה רחוק יותר מעונה אחת - לא עלתה טבילה.

◀ **ב"ח וש"ך:** מדובר כשחפפה בשערה אך לא חפפה בגופה (שמעיקר הדין אינו מעכב, אך כאן השמיענו שאם נמצא עליה חציצה, למרות שהתעסקה, לא עלתה לה טבילה).

סעיף יב | מצאה חציצה בבית הסתרים

ראב"ד וטור: לא עיינה לפני הטבילה והתעסקה באותו מין, ואז מצאה חציצה בבית הסתרים, תולים להקל שהחציצה הגיעה לאחר הטבילה.

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

Ⓣ **ש"ך:** בסימן קצח (סעיף כו) התבאר שהרוקח חולק וסובר שלא עלתה לה טבילה.

סעיף יג | התעסקות בדברים בין החפיפה לטבילה

רב גידל בשם רב אומר (סז ע"א) שאם נתנה תבשיל לבנה וטבלה, לא עלתה לה טבילה, למרות שלא מצאה עליה עכשיו חציצה, ייתכן שבעלייתה מהמים נפל ממנה.

רשב"א (ורמב"ם (לפי הבי"ט²⁵)) וטור: דווקא בתבשיל העשוי להדבק.

Ⓢ כך פוסק שו"ע.

רשב"א, הגהות ש"ד, הגהות אשר"י ומרדכי: אם עיינה בעצמה שלא נדבק בה, עלתה לה טבילה.

Ⓢ כך כותב רמ"א.

א. כמו כן, אם היה תבשיל ביד בנה, או שהיה מלוכלך, והרימה אותו כשהיא ללא בגדים, אם לא עיינה לפני הטבילה, לא עלתה לה טבילה (ב"ח וש"ך).

❖ לבישת בגדים לאחר החפיפה

הגהות שערי דורא: מותר לאישה ללבוש בגדים לאחר החפיפה, משום שאין דרכם של הבגדים להדבק לגוף האישה (ואף אם יש בהם כינים, הרי המים עוברים דרכם).

Ⓢ כך פוסק רמ"א.

²⁵ **הבית יוסף** מציע שני ביאורים האם **הרמב"ם** סבר שכל תבשיל חוצץ או דווקא תבשיל הנדבק חוצץ, וכתב שהעיקר כביאור שדווקא תבשיל הנדבק חוצץ, ונמצא שהרמב"ם מסכים לדברי **הרשב"א**.

סימן ר | ברכת הטבילה

סעיף א | זמן ודרך ברכת הטבילה

שמואל אומר (פסחים ז ע"ב) שכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן. רב חסדא אומר שרק על הטבילה אין לברך לפני, משום שהאדם אינו ראוי עדיין, והגמרא מביאה ברייתא כסיוע לדבריו.

◀ **רי"ף בשם הגאונים ורמב"ם:** רק בטבילת גר מברכים לאחר מכן, אך בשאר הטבילות מברכים לפני הטבילה (ובעל קרי ופולטת רשאים לברך לפני, שהרי ביטלו את תקנת הטבילה לבעלי קרי).

Ⓢ כך פסק שו"ע.

◀ **בה"ג ורש"י:** משום שיש טבילות שצריך לברך לאחר הטבילה, כגון בעל קרי, פולטת ש"ז וטבילת גר, תיקנו בכל הטבילות לברך לאחר הטבילה (וכן משמע מנוסח הברכה 'על הטבילה', ולא 'לטבול' (ב"י)).

Ⓢ **רמ"א:** וכן נוהגים לברך לאחר הטבילה בעודה בתוך המים² (ותכסה עצמה בבגד ותברך. עיין לקמן).

◀ **ר"י:** אין למחות בנשים המברכות לאחר הטבילה. (**רא"ש וטור:** אך גם ר"י מודה שעדיף לברך לפני הטבילה).

א. אף הנוהגות לברך לפני הטבילה, בשבת תברך לאחר הטבילה או לפני הטבילה בשקט³ (**שו"ת הר הנרמל**).

❖ ברכה ללא בגדים

הגמרא בברכות אומרת (כד ע"א) שאישה יכולה לשבת ולברך על הפרשת חלה בעודה ערומה.

◀ **אורחות חיים:** באישה אין איסור של ליבה רואה את הערווה, ולכן יכולה לברך עם חלוק ללא הפסקה בין הלב לערווה.

Ⓢ כך פוסק שו"ע (אר"ח בסימן עד, ד) בשם יש מי שאומר.

◀ **ראב"ד (רא"ש):** תברך לפני שתפשוט את חלוקה. ואם לא בירכה, תכנס למים עד צווארה ותברך. ואם הם מים צלולים, תנענע רגלה, תעכור אותם⁴ ותברך.

¹ הר"ן מבאר דעת הרי"ף והרמב"ם, שלא תיקנו נוסח 'לטבול' (אלא 'על הטבילה'), שכיוון שבגר תיקנו לטבול ואז לברך, לא רצו לתקן שתי נוסחים שונים, ולכן תיקנו לכולם לברך 'על'.

² כדי שתברך סמוך לטבילה ככל הניתי (**בדי השלח** (ביאורים כאן)) ומהר"ם חלואה (פסחים ז ע"ב) כתב שתברך לאחר שעלתה מהמקווה והתלבשה.

וראה בהערה להלן **שהשל"ה** פסק שתטבול פעם אחת, תברך, ותטבול שנית, ושם כתבנו מה שדנו האחרונים בדבריו. משום שאם תברך בקול יהיה מינכר שאינה טובלת כדי להקר עצמה, (עיין **בביה"ל** בסימן שכג, ד"ה ימלאנו), וכן הסכימו עוד אחרונים להקל שתברך בשקט, וכ"כ **בטהרת הבית** (ג' עמוד תנח).

⁴ **בט"ז** כתב שהרא"ש סבר כראב"ד רק לעניין זה שתברך לפני הטבילה. אך לעניין הצורך לעכור את המים בעודה בתוכם, הרא"ש לא סבר כראב"ד, אלא עצם זה שעומדת בתוך המים סגי.

⁵ **המג"א והמשנ"ב** (אר"ח סימן עד) כותבים שעיצה זו מועילה רק במקווה שיש בקרקעיתו טיט. אך הביא שם (במשנ"ב) **שבאו"ז** כתב שאף במים צלולים מועילה עיצה זו. **ובדרכי טהרה** (פרק יח, א) פסק כך.

כך פוסק שו"ע כאן*.

רמ"א: וכן נהגו [שלאחר הטבילה] תכסה עצמה בחלוק או בבגד ותברך.

נחלקו האחרונים כמי פסק שו"ע:

◀ **ב"ח:** לדינא שו"ע פוסק כראב"ד, ואוסר לאישה לברך ללא חלוק והפסק בין הערוה ללב (ולכן צריכה לעכר המים ברגליה מעיקר הדין).

◀ **דרישה:** אין סתירה בין הראשונים: מותר לברך בחלוק ללא הפסק, משום שאין ליבה רואה את הערוה (אורחות חיים). אך אסור לברך במקווה צלול אף בהפסק בין הלב לערוה, משום שבמקווה עומדת ללא בגדים כלל, ויש פגיעה בכבוד השכינה (כראב"ד).

◀ **ט"ז וש"ך:** לדינא שו"ע פוסק כאורחות חיים, וכאן כתב לרווחא דמילתא שתעכר ברגליה, אך מן הדין מותרת לכתחילה לברך במקווה צלול כשעיניה לחוץ, ותחבק ידיה על ליבה* (והמנהג שכתב הרמ"א היה בזמנו, ובימינו לא נהגו כן).

* לעניין כיסוי הראש בשעת הברכה, כתבו הרבה אחרונים שצריכה לכסות הראש בשעת הברכה (**חסד לאלפים** (א"ח ב, ה), **ישכיל עבדי** (ז, השמטות לא"ח א), **יבי"א** (ו א"ח, טו, אות יא), **ובבן איש חי** (שמיני יט) כתב שטוב הדבר). אמנם יש שכתבו (**הליכות בת ישראל** (ה, ג הערה ז), על פי **הגרש"ז**) שמעיקר הדין אינה צריכה כיסוי ראש בשעת ברכה (ועכ"ז בברכת הטבילה נהגו להזהר בזה). הביא כל זה **באבני שהם** (כאן).

⁷ **הט"ז** האריך לחלוק על ה**דרישה** שכתב שיש גילוי ערוה בעמידה במים ללא בגדים, והוכיח בראיות שאין בזה משום גילוי ערוה. עוד כתב **הט"ז** שאין באישה משום ליבה רואה את הערוה, וכמו שפסק **שו"ע** באורח חיים בסימן עד על פי **האורחות חיים**, ולא כמו שכתב ה"ח לחלוק עליהם. ומשום כך כתב שמותרות לברך בעודן במים אף ללא חיבוק ידיה על ליבה (ולמרות שהיה עדיף שתוציא את ליבה מחוץ למים, מכל מקום כתב שיותר צנוע שתעמוד עד צווארה במים), אלא שכדי לצאת לדעת כו"ע, תחבק ידיה על ליבה ותברך. וכן כתב **באחמ"א**, וכן כתב **בטהרת הבית** (ג תקכא) שכיוון שדין הפסק בין הלב לערוה מדרבנן, וכן **רש"י** פסק להקל מעיקר הדין בדין ליבה רואה את הערוה, יש להקל בזה, אך מהיות טוב תחבק ידיה.

להעיר לב הלומד במחלוקת האחרונים בביאור דברי הראשונים ובפסק השו"ע:

1. **הט"ז והש"ך** סוברים שהראב"ד והאורחות חיים חולקים האם שייך ליבה רואה את הערוה באישה בעודה עומדת בתוך המים, ושו"ע פסק בסימן עד את דברי האורחות חיים בשם יש מי שאומר משום שהראב"ד חלק עליו, אך למעשה השו"ע פסק כדעת האורחות חיים, וכן נהגו נשות ישראל. וכן פסק **בשו"ע הרב** (א"ח עד, ה) וכן מוכח מהבא"ח (ראשונה, בא, א).

2. לעומתם ה**דרישה** תפס שאין מחלוקת, אלא הראב"ד עסק באישה שעומדת בתוך מים וללא בגדים, ושייך בה גילוי ערוה בכל אופן, ולכן צריכה עכירת מים. והאורחות חיים עוסק באישה העומדת עם חלוק ללא הפסק בין ליבה לערוה, וכיוון שאין בה משום ליבה רואה את הערוה, ולכן מותר ללא תיקון נוסף.

3. **הב"ח** סבר שיש מחלוקת בין הראשונים האם שייך גילוי ערוה בעודה עומדת, והקשה ה"ח על דברי האורחות חיים, ולכן כתב שהעיקר כדברי הראב"ד וכך השו"ע פסק. וכן כתב **הלחם והשמלה** (שמלה ס"ק סב) בדעת השו"ע. בימינו נהגו בנות אשכנז כדברי **השל"ה הקדוש** (שער האותיות) שתטבול פעם אחת ואז תברך ותטבול שוב, וכך תצא ידי כל הפוסקים. והביאו דבריו אחרונים רבים. והאחרונים דנו בדבריו, איך יצא ידי חובת דעת השו"ע, שהרי מאחר שטבלה פעם אחת כבר יצאה ידי חובת טבילה. ו**בחקרי לב** (י"ד ב, לא) כתב שתתנהג בטבילה הראשונה שאם צריכה לברך לאחר הטבילה, עלתה לה טבילה, ואם לאו, לא עלתה לה. ומי שאינה יודעת להתנות כך, לב בית דין מתנה על כך. ו**הדגול מרבבה** (תניינא, על הגליון) לא הסכים לכך, שהרי נידה שטבלה ללא כוונה עלתה לה טבילה. אלא שיישב קצת שאולי חששו למה שכתב הרמ"א שנהגו לחזור ולטבול ללא כוונה (ואין קושיא מכך שהרמב"ם אמר שמגונה לחזור ולטבול פעמיים, שהרי מדובר על מקווה מצומצם).

ודע שאף חלק מבנות ספרד נהגו כדברי השל"ה ולא כדברי השו"ע, וכן כתבו חלק מפוסקי ספרד, בניהם **השיורי ברכה**, **הבן איש חי**, **ארץ החיים**, ו**נתיבי עם**, וכן פסק אחריהם **בדרכי טהרה** (פרק יח א-ב). (וכתב שלא מצינו שבנות ספרד צריכות לברך לפני הטבילה. ולכאורה תמוה, שהרי בשו"ע משמע שכך נהגו).

במנהג לטבול כמה פעמים, יש שנהגו לטבול שלוש פעמים, ויש שנהגו חמש פעמים, ויש שנהגו שבע. ומי שאין לה מנהג קבוע כתב **בדרכי טהרה** (שם) שתטבול פעמיים.

עוד יש להעיר, **שהמשנ"ב** כתב (עד, ס"ק טז) שצריכה להזהר שלא תברך מול נשים אחרות העומדות בבית המרחץ, אלא תסובב פניה מהן ותברך (ובמציאות בימינו הדבר אינו שכיח, כיוון שבדרך כלל אישה נמצאת לבדה במקווה עם הבלנית ולא מצויות שם נשים נוספות בעת הטבילה עצמה).

א. ברכה במקווה חם:

◀ **פרי מגדים ומחצית השקל:** ספק אם מותר לברך במקווה שחיממו אותו⁸.

◀ **מג"א, ט"ז, יעב"ץ וחתם סופר:** אסור לברך במקווה חם. לכן תברך לפני הכניסה למקווה ולא תפסיק בדיבור.

(ביה"ל). (ביה"ל).

⁸ **המשנ"ב** (שם ס"ק ה) כתב שאסור לברך דווקא במקווה העומד באותו חדר שהמרחץ בו. וכן כתב **בציץ אליעזר** (ו, כה). וכן נהגו בנות אשכנז לברך במקווה חמה. יש שכתבו (**שמן למאור** (א"ח מה)) שמאחר ויורדים למקווה בכמה מדרגות, דינו כרשות לעצמו (אף כשהמרחץ באותו חדר). אך יש פוסקים שמהם עולה שרק אם המקווה בחדר אחר ניתן לברך שם (**בדי השלחן** (ס"ק יד) **בשם פוסקים והאור לציון**) והביא את הדברים **באבני שהם** (כאן), וכתב בימינו שכל יום מחליפים את המים יש מקום מרווח יותר להקל בזה. וכן כתב **בשבט הלוי** (שיעורים כאן) שמקוואות שלנו אינם מזהמים יותר ממקווה קר. אמנם הביא **באבני שהם שטירת הבית** (עמוד תקכב) אסר בתקיפות לברך במקווה חם, אלא שמדבריו עולה שאסר דווקא כשלא מחליפים את המים כל יום, אך אם יחליפו מידי יום, אף הוא מתיר. אלא שלבנות ספרד המברכות לפני הטבילה, יש ללמדן שיברכו לפני כניסתן לחדר המקווה ויפשטו בגדיהם ויטבלו (אולם אין זה מנהג כל בנות ספרד כמובא שם, ועיין בהערה הקודמת שכן פוסקים הרבה אחרונים).

⁹ **הפת"ש** מבין שהט"ז והמג"א אסרו. אמנם **באבני שהם** כתב שמדברי **הט"ז** (א"ח פד, ס"ק ב) מוכח שמקווה חם אינו כמרחץ, וכן הבין **החיד"א** (מחזיק ברכה א"ח פד, ב) בדבריו, וכתב להליץ על הט"ז מדברי **היעב"ץ** שאסר. וכן הוכיח באבני שהם מפוסקים נוספים שהבינו כך בדעת הט"ז.